

M. A. DELRIO

DISQUISITIONUM
MAGICARUM LIBRI SEX 2

IN·LABORE·

REQVIES·

Disquisitionum

MAGICARVM LIBRI SEX,

IN TRES TOMOS PARTITI.

Auctore

MARTINO DELRIO
SOCIETATIS IESV PRESbytero sacræ Theologiæ Doctore, & in Academiæ Gretiensi, S. S. professore.

TOMVS SECVNDVS.

Nunc tertiis curis ab ipso Auctore auctior longe, Additionibus multis passim insertis, correctior quoque mendis sublatis.

Cum priuileg. S. Cæs. Maiest. ad annos sex.
Prodit ex Archiepiscopatus Moguntinensis

Officina Vrsellana, impensis Ioan. Iacobi König. Anno M. DCVI.

SERENISSIMO PRINCIPI

ERNESTO ARCHIEPISCOPO COLONIENSI, ET S.R.I. ELECTORI,

Episcopo Leodiensi, &c.

MARTINVS DELRIO

SOCIETATIS IESV

Presbyter S.

SI *Primus* DISQVISITIONVM MAGICARVM *Tomus C. T. placuit* ERNESTE PRINCEPS, *vt audio, spero nõ minorem gratiæ locum huic Secũdo fore. Vincit multiplici varietate, curiositate, vtilitate. Vnã ille* MAGIÆ *speciem continebat, tres iste complectitur: in eum cõieci, quæ de nefariis* MALEFICIIS, *quæ de inanibus* OB-

SERVATIONIBVS, *quæ de infinitis ferme* DIVINATIONVM *generibus Historici, Poëtæ, Philosophi, Iuriscõsulti, Theologi suggesserunt, non incommode digesta in ordinem quam hucusque commodiorem. Inuenient, ni fallor, cuiuslibet ordinis & conditionis homines, quod illos iuuare, si attente legerint, non parũ queat; & se adiutos, tibi,* PRINCEPS SERENISS. *gratias agẽt, cuius hæc auspiciis videbunt in lucem prodiisse,* LOVANII, IDIB. SEPTEMB. 1599.

Εἰς Μαρτῖνου Δελρίου νεοχάρακτον Μαγείαν Μελύδριον.

ΚΕφαλαλγίῃ τυπεῖσα
Ὗς καρκίνους λαπύσσει
Ποταμηγενὲς λόχευμα.
Ἔχεος πιοῦσα δ' ἰὸν
Ὀρείγανον χελώνη.
Πεπαρμένη βέλεσσι
Αἲξ δικτάμου φύτευμα
Ἐλατήριον μαστεύει
Τί δ' οὓς βίβληκε δαίμων
Ἔχις τε καρκινός τε,
Βλαβερόντε πῆμα θνητῶν,
Πάρεστε, δεῦτε πάντες.
Ὑπὸ δαιμόνων σφάλεντες
Ὅσοι κελαινοχρώτων
Ἀλάλησθε θνητῇ ὅσοι
Λιποχρίστου Μαγείης
Μανίης τ' ἔχεσθε οἴστρῳ.
Ἀπιστίης κατ' ἦπαρ
Ὅσοι καθήκατ' ἰόν.
Τέχνης τε θαυμάτων τε
Φύσεως ὅσοι ἀγνοίῃ
Βεβόλησθε, δεῦτε πάντες
Κατὰ χεῖρα ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Λάζυσθε βίβλον, ἠδὲ
Σοφὸν ἐκπόνημα, μᾶλλον
Σοφίης λόχευμα δ' αὐτῆς
Λάζυσθε, καὶ πίεσθε
Ὀδυνηφάτους γὰρ ἔνδον
Σελίδας κρυπτάσκει. Αἶχος
Πέλει λόγου ἄμοιρα
Νόσου κάθαρμα γνῶναι.
Ἀειθαλοῦς ΘΕΟΙΟ

IN MARTINI DELRII nouiter excuſam Magiã Odarium.

CAput icta ſus dolore
Fluuiatilem obteritque,
Exeſtq; ſæpe cancrum.
Et ante viperinâ
Teſtudo tabe pota
Mundam vorat conilen.
Iaculis onuſta capra
Virtute præpotentis
Dictamni opem ſibi fert.
Quos icit ipſe dæmon;
Siue ille cancer, ſiue
Serpens, nocens ſue peſtis;
Quid agant? adeſte cuncti.
Huc dæmonum tenebris
Illuſe. quiſquis erras:
Deſertione quiſquis
CHRISTI furis, Magiæ
Maniæq; captus œſtro:
Tabeſcis & qui amaro
Felle INFIDELITATIS:
Huc, quiſquis inſciens es
NATVRÆ & artis eius;
DELRI liber ſagacis
Mox in manum inferatur,
DELRI liber SOPHIÆ
Germanus ille fœtus,
Animo imbibatur alte.
Nam paginæ recondunt
Animi medelam. Egentes
Ratione noſſe morbi
Purgamina: æuiternæ
De MENTIS igne cuſum

Ἀμάρυγμα δ' ἄνδρα, νούσου
Ἴαμα μὴ λαβέσθαι
Σοφῆς φρενὸς, τεκούσης,
Φίλες χερὸς, πορούσης·
Βίβλος, ἥδε ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Προποδηγέτις σφαλέντων.
Βίβλος, εὐρυχανδὲς ἥδε
Θεόκραντόν ἐστι δῶρον.
Ἀληθίης ἐρασταὶ
Λάζυσθε τήνδε βίβλον.
Περίεργα ἔργα ὅσοις
Φύσεως δαῆναι ἡδύ,
Οἷσιν δίκη μέμηλε,
Οἷσιν μέμηλε ΘΕΙΟΝ,
Δάζυσθε ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Σοφὸν ἐκπόνημα βίβλον,

Hominem, ſibi medelam
Animo ſagace promtam,
Manuq; latam amicâ,
Abiudicare, turpe eſt.
Hoc Delrii volumen
Cœli euolutum ab arce
Per inuia in viam dux
Erronibus pateſcit.
Hoc in manum volumen
Date Veri & Æqvi amantes.
Penituſq; quid recondat
Natvra, cui voluptas
Eſt noſſe; Ivra quiſquis,
Verumque Nvmen optas
Date in manum volumen
A Delrio euolutum.

Clavdivs Davsqveivs.

IN EANDEM ALIVD.

SEV multa certo pollicere Apolline
Ventura, ſeu minare multa credulis
Siue exta ſpectes, aſtra Cœlo ſeu notes;
Impoſtor es, mendax, ſuperbus, improbus,
Fatêre. verus iſte te prodit liber,
Mentita veris corrigit, fallacias,
Commenta, tricas, fraude conſutos dolos,
Præſente cuncta diſſuit victrix Deo
Vis ingenI potentis, & conſtans labos.
Atque iſtud audes impius conuellere?
Impoſtor es, mendax, ſuperbus, improbus,
Fatêre. verus iſte te prodit liber.
Veri peritus auctor, inuictus malis,
Magicisq. laruis, nominis notum decus
DELRIO, facta dicta verat omnia.
Spectata virtus, certo dat ſcriptis fides.
Fatêre. verus iſte te prodit liber,
Seu multa certo pollicere Apolline
Ventura, ſeu minare multa credulis
Impoſtor es, mendax, ſuperbus, improbus.

CAROLVS GOOSSINVS
OS OCVLVS SIS IGNARO.

SVPERIORIS ET CENsorum Approbationes.

R. P. Oliueti Manaræi Societatis IESV Vice-Præpositi Prouincialis licentia pro hac etiam operis parte Tomo Primo inserta est.

Hunc tertium *Magicarum Disquisitionum* librũ à R. P. Martino Delrio Societatis IESV Theologo conscriptum, quod multiplici sit variaq; eruditione refertus, nihilq; cõtineat quod Catholicæ fidei aduersetur, dignum iudico qui prælo mandetur. Datum Louanii 8. Februarii, Anno Dom. 1599.

GVILIELMVS FABRICIVS *Nouiomagus Apostolicus ac Regius librorum Censor.*

TRes *posteriores*; quartus, quintus, & sextus, *Disquisitionum Magicarum* libri, auctore viro docto P. Martino Delrio Societatis IESV Presbytero, ob multiiugam eruditionẽ, iucundam rerum abditarum varietatem, ac soliditatem doctrinæ, Lectori, hisce potissimũ temporibus multo vtilissimi futuri sunt, vti & *Priores* earundem *Disquisitionum*. Proinde in magnam vtilitatem Ecclesiæ omnino typis mandandos esse iudicio. Datum Antuerp. XXVI. Kal. April. An. 1599.

SYLVESTER PARDO S. THEOLOGIÆ *Licent. Cathedralis Eccles. Antuerp. Canonicus, Librorumque Censor.*

SVMMA-

SVMMARIA PARTIS PRIORIS LIBRI Tertii.

QVÆSTIO I.

Quid & quotuplex maleficium.

A *Maleficium esse, definitur, & diuiditur. Quædam concurrentia ad omnia maleficia.*

B *Variæ efficientes causæ seu instrumẽta maleficii. de pulueribus. De herbis, festucis & similib. quæ substernunt. De vnguentis. De halitu seu afflatu. De verbis, minis, increpatione, laude. reb. sacris. ut aqua lustrali. vi aperta. infanticidiis. de sanguinis suctione. de strigib. veterum opinio. Gelo. Panamanæ striges Lilith matres dæmonum; & de illis errores Hebræorum. Lamiæ, quid & quales Græcis. Thren. 4. Isai. 34. Quo pacto infantes olim & hodie necent.*

QVÆSTIO II.

De maleficio insomnii.

Ritus solemnis. exempla. Loca Virgilii, Ouidii, Valerii Flacci. Telephron. Denasatus nebula somnij quid Apuleio. Modi soporandi magorum. signa varia pro instrumentis, & singulorum exempla. De vnguento & illinimentis. an possint mutari in minuta animantia, & arctas rimas subire.

QVÆSTIO III.

De amatorio maleficio,

SECTIO I.

Quid sit, quædam huiusmodi credita veterib. A
Astirites lapis, lynx, qualis auis. De nostri æui philtris. de his quæ fiunt intra corpus. quod in his vt plurimum misceant res sacras. & exempla.

De his quæ fiunt extra corpus. Sacrilegia quæ his B
immiscentur. de imaginib. amatoriis. De pergameno virginea ex cute pueri. Cur in hoc potissimum maleficio reb. sacris abutantur, & exemplum quoddam de Eucharistia. C

SECTIO II.

Quæ vis maleficii amatorii probatur late non D
posse voluntatem eo cogi, sed appetitum tantum L. eorum C. de malef. & mathem.

Locus Baruch. 6. v. 42. accurate tractatus. Qui E
funiculi apud Ieremiam, qui vero apud Poëtas. Loca Virgilij, Valerii, Nemesiani. Propertii. τὰ πίτυρα *quid sint, defensus interpres vulgatus. Theocriti locus. Burchardi locus. Oliuæ aduri solitæ. Epityrum Hedulium. Hesychii locus. Ossa quid significent Hebræis.*

Quid ossa oliuarum.

Menti & corpori hæc quam noxia, ostenditur ratione & exemplis.

De Hippomanes, quotuplex sit. explicatur varii F
auctores. Varia iudicia contra huiusmodi Magos. & quæ iuris Romani pœna. Anton. Guibertus refellitur. Exemplum vltionis diuinæ, quod in Misnia accidit.

SECTIO III.

G *De remediis contra philtra & amoris viscum. vana quædam gentilium. Loca Virgilii, Tibulli, Nemesiani, & Propertii. Error Pomponatii. De antidotis naturalibus, De antidotis moralib. & Christianis. Et Helinando quæ soleant amorem adferre vel fouere natum. Quæ vitanda. Remedia facti.*

Pulcra exempla, Hypatiæ. Appæ & Gelæ.

Sacerdotis cuiusdam. Cardanus refutatus cum remedio suo.

QVÆSTIO V.

De maleficio hostili.

A *Quid sit, de ingredientibus. notata quædam opinio Grillandi.*

SECTIO I.

De fascinatione.

Hæc nunc tota luculentior quæstio. De vulgari Poëtica fascinatione; qualis, & quæ ex ea ortæ superstitiones.

A *Fascini nomen. Præfiscini. de* Higâ *Hispan. Loca Virgilii & Tibulli, Despuere in sinum. An quis fascinetur à beneuolis, aut à seipso? Eutelidas, Narcissus. Loca Plutarchi & Heliodori. Pueri quo pacto fascinentur iuxta Plutarchum. Conuincuntur fabulosa.*

B *Theologorum quorundam inconsiderantia.*

C *Philosophica fascinatio quid, & quod improprie dicatur fascinatio.*

Thybies Pontici. Locus Plutarchi. Vis Visionis in corpus & animam ex Plutarcho. Amoris origo. Naphta Medorum. Hiaticula auis. Auriginosi morbi remedium. Inuidorū intuitus. περὶ βασκάνια. Quo pacto contagio per intuitum propagetur secūdum Theologos. Richardi dicta discussa. visus vi dendo an agat in speculum. contagio an ex pupula vel circum oriatur. Amatus an habeat aliquam physicam qualitatem, qua efficit vt ametur. Locus Eccles. 9. v. 9. Abulensis sententia discussa. An fascinationis nomen recipiendum Christianis. Fascinationis definitio & Etymologia. Loca Deuter. 28. v. 56. Matth. 20.

Loca Horatij. item Eccles. 31. v. 25. Sap. 4. v. 12. Galat. 3. v. 1. Sara an fascinatrix. D. Hieron. Chrys. Anselmi, Tertulliani & aliorum sententia de fascinatione. Leonardo Hasselio vindiciæ commētarior. adiudicatæ. Fascinatio Magica, quid & qualis. E

De sene Viterbiense contra vidam. Telchines qui. Palamnæi. Fascinantium familiæ, in Aphrica, Triballis, Illyrico. Fascinatorum signa an in oculis. Quid contra fascinationem queant remedia naturalia. Fascinatio latissime sumpta quid significet. fascinari iudices an verum. Opinio. vulgaris fascini vnde nata. F

SECTIO II.

De maleficiis venenariis.

Quæ sit potestas Diaboli in malos. Lutheri error. Locus 2. Corint. 4. vers. 4. Lamb. Danæus notatus A

tatus. Sagæ possunt occidere, & morbos inferre.

B *Elzan magus plurimos occidit. Sagæ Heluetiæ quam multos; imo & proprios liberos vorauere. maleficium per acupuncturam. De aliis in superiori Germania. item in Salassis. item apud Geneuenses.*

C *Modi duo per introsumptionem, & eius exempla, strigatio puerorum. tertius per inhalationem. Clementis VII. mors. exemplum Agyrtæ Itali, & aliud Alsaticum. & aliud nigræ siluæ. Quæ causa huius veneficij inhalatorij. Bodini error. De venefico Italo Parisiis agente.*

D *De venenis quæ extrinsecus adhibentur. varij modi. Loci de hac re Horatii, & Lucani. Telephron à lamiis in specie mustelæ naso trũcatus. Locus Apuleii, & Quinctiliani.*

E *Gnosticorũ immanes cibi. hinc causa calumniarum in Christianos, de infanticidiis. Venena quædã miræ efficacitatis. De stygis aqua. Iuberti sententia notata. Scopelismus quid. Saccularii qui L. cum quædam & L saccularioriorum D. de extraord. crimi. loca Iob. 5. v. 23. Virgilii. & Plauti. Hisp. quid;* cargarel, dado.

SECTIO III.

De abortu, difficili partu, & lactis desiccatione.

F *Ʒtadlein lacerta sub ostio posita, infantes in vtero materno necabat. abortus flatu procuratus. vtres Littelaten. Perpetua prægnatio cuiusdã apud Apuleium. difficilis partus Alomenæ. Exemplum lactis*

furati. & ritus. accidit Treuiris. De lacte exsiccato, etiam in muliere per solas minas. De frumenti furto per maleficium.

SECTIO IV.

De sagittariis, assassinis & imaginum fabricatoribus maleficis.

C. vni. de sagittariis, explicatum. quod genus hominum sint isti. Ritus horum, & exempla nonnulla. vt Punkleri & aliorum. De Finnis & Lapponib. sagittariis. C. vni. de homicid. in 6. Qui proprie assassini. A B

De iconopœis maleficis. Notati Cardanus & Wierus. Althea stipes fatalis Meleagro. Loca Ouidii & Horatii. Histor. Duffi Regis Scotiæ. De Engurrani vxore. de aliis in Francia recentioribus, Caroli. IX. & Pōtificis cuiusdā. De statua Simoni Bulgaro exitiosa. De alia Tricipiti, deq; aliis quæ in Ciceo Byzantino magicæ fuere. C

SECTIO V.

De morbis variis à dæmone illatis.

Dæmones varios immittunt morbos. Notantur Pomponatius, & Lemnius. Locus D. Matth. 17. vers. 14. De Lunaticis & Epilepticis. Firmici locus. A

Exempla, Thallus sic affectus per Apuleium. aliud ex malleo exemplum. Locus D. Luc. 8. v. 27. & 13. v. 11. 1. Reg. 16. v. 14. 15. & 23. dæmonum nomina ab effectu in S. S. Cur magna in his auctoritas Sprengeri & Niderii. B

Exempla ab iis allata varia B. Angelæ Fulginatis Stiradii Dementiam adferunt. Exemplum ex Mathiolo. morbi Gentilium à dæmonibus, vt Cerericторum, Panicorum & Fanaticorum.

Quo pacto dæmon inferat morbos. Catechites.

SECTIO VI.

De mira rerum ſolidarum & magnarum in corpus ingeſtione ac egeſtione.

A *Exemplum mulieris Zabernenſis. item & alia ſeptem octoue. & præcipue mirum ex vita S. Petri Tarentaſii. Piſanæ monialis.*

B *Quæ in corpore naturaliter innaſcãtur? Exemplum Comitis cuiuſdam. Quæ naturaliter innaſci non queant.*

C *Quo talia pacto dæmõ poſſit ingerere, & exerere. Exempla duo Ambr. Paræi, de ſtudioſo, & paſtore. Tertium Remigii. Refellitur modus Paracelſi, de fulmine & aqua.*

SECTIO VII.

De maleficio deuouendi.

A *Eſſe aliquos energumenos. & quæ ad hoc requiſita vt poſſeſſi à dæmone dicantur. An penes homines, ſit poteſtas ſic deuouendi. An Diaboli ſubintrẽt ipſa corpora? Diſcuſſa ſententia B. Hildegardis. Cæſarii Genandii, Toſtati exempla varia. Notatus locus Scriptoris Annal. Eccleſiaſticorum, cur id Deus aliquando permittat.*

SECTIO VIII.

De maleficio ligaminis..

De vulgi quadam opinione, & ex ea consuetudine nuptiali. Solere homines reddi maleficiatos. A

De variis modis ligaminum. Cur plures viri maleficiati, quã fœminæ? Causæ maleficii proximæ. B

De Lemniis fœminis maleficiatis. De Bohemis mulieribus. Valazca. Propertii locus. Palumbi presbyteri & Veneris historia. C

De virilium oblatione notatus locus Sprengeri. De muliebri arctatione. De impedimento respectiuo. Quoddam esse impedimentum perpetuum, contra Canonistas quosdam, & quod huiusmodi. D

Mira Dei permissio quædam apud Karentinos. de fonte Salmacis. E

SECTIO IX.

De maleficio odii. Exemplum. & locus Virgilii. Exemplum aliud & quo pacto hoc maleficium dæmon procuret. de maleficio obliuionis, & eius exemplum.

SECTIO X.

De maleficio incendiario de corona Medeæ Senecæ locus. exempla varia. Lotharingiæ. Heluetiæ Rhenanæ prouinciæ.

QVÆSTIO V.

Quibus personis malefici queant nocere?

Nemini sine Dei permissu; quo habito possent cũ- A

ctis

ctis hominib. cur infantibus permittantur nocere. Cur vt plurimum his insidientur infanticidiorum exempla. Opinio vulgi de indolentia acquirenda. De vnguento Pagano. Cur interdum & bonis noce-
B *re permittantur.*

Vulgi opinio discussa, & interpretata, quod iustitiæ administris nequeant nocere. Ostenditur contrarium aliquando accidisse, Ananiæ ratio reiecta quædam. Niderij sententia notata. Goninus Magus Parisiensis. Vnde orta opinio.

QVÆSTIO. VI.

Cur Deus patiatur maleficos sacris sic abuti?

QVÆSTIO VII.

Cur per maleficia tantopere dæmonem grassari Deus patiatur?

SECTIO I.

A *Fit ad gloriam Dei, quia sic ostenduntur, Suauitas, clementia, sapientia, potentia, iustitia &c. at-*
B *tributa Dei.*

2 *Fit ad hominum vtilitates varias primo eorum, quibus nocitum patientiam, constantiam caritatem humilitatem & reliquas virtutes. exempla heremitæ cuiusdam. & D. Iuliani. Deinde & cæterorum fides confirmatur, & varij errores exstirpantur. docentur esse dæmones. docētur hæretici veram non habere fidē qui non possunt ista sanare. vel dæmones fugare. Exemplum Lutheri. item Parochi Lutherani. Ministrorū Augustanorum. Ministrorum Caluinistarum in Picardia. Dæmones inter*

fuere funeri Lutheri, & Belgicæ Iconoclastiæ. Dæmonis imagines cur Caluinistæ linquant intactas, Dei & Sanctorum confringant? varia eius rei exempla. C

SECTIO II.

Vindicta peccatorũ præcipua est causa. Aliquãdo alienorum, vt in discipulo B. Eleutheri & infantulo apud D. Gregorium. item ob parentum iniustam imprecationem, vel etiam coniugum. D

Vt sunt contumacia *in Deum, & alios superiores vel parentes, Nabuchodonosor.*

Ægyptij. duo iuuenes Florentini. Decẽ Fratres, ob diras parentũ Loc. proue. 30. v. 17 odiũ & vindictæ cupiditas & inuidia. *Exemplum Saulis. aliud Alexand. ab Alexandro, & quatuor in vita S. Arnulphi.* E

Carnalis libido, *etiam coniugum, &* quę huc dirigũtur. *Saræ mariti B. Magdalena puella apud D. Hieron. puella apud D. Prosperum. cur tam multa dæmoni liceant in coniugatos? Sacrilega votorũ violatio quam horrende punita. exemplum terrificum trium monachorum.*

Crudelitas iniusta. *vt Boleslai Regis. Geilæ ducis,* item accusatio vel criminatio calumniosa. *vt de tribus fæminis. & vno viro, calumniantibus D. Gregorium Siculũ & D. Danielem stylitẽ.*

Agnitę veritatis impugnatio & apostasia. *exempl. variorum in sacris literis, canonibus, & D. Cypriano.* F

Blasphemia *vt Alexander & Hymenæus Sar-*

tor VVi-

tor VVigorniensis apud Tho. VValdensē blasphemās contra Sacrosanctam Eucharistiā. Caianus blasphemus in Deiparā. itē alii Cōstantinopoli & Neomagi.

Imprecatio, qua quis sub conditione se dæmoni addicit. *muliercula apud Cæsarium. Et de illo qui animam diabolo vendidit. Coloniensis virgo apud Niderium* de prętermissa mensę benedictione. *de Petro Bernensi iudice,* & præter-
H missso crucis signo. *De hospite Spandacens.*

De capitaneo Brauo. de Nobili quidam Silesio. De virgine Saxonica. De quodam maledico in martyrem. de Goduino Comite.

Vsuræ vitium. *de monialibus quibusdam.*

Cur eleemosyna data sagis noceat.

Duritia & immisericordia in pauperes. *de sagis ideo mendicantibus, de Pictauiensi quodam. De Episc. Moguntino. de Kirchbergero quodā.* Irrisio sacrorum mysteriorum, cōtemptus ritu um & censurarū Ecclesiæ. *De Batauo missam imitante. De Nouato. De Proculo Ariano. De Donatistis. De indigne sumentibus Eucharistiam. exempla tria. Epachij mors. Multi periere ob contemptam excommunicationem Episcopi.*

I Templorum & sacrarum rerum direptio, &Ecclesiasticorum redituū ac iuriū inuasio.

K *De Comite Matisconensi. De Otgerio Oeconomo, De alijs duobus. Item de pœna quorumdā militum in Hispania, post hanc vitā, vt apparentes declararunt. De Deioca propter eleemosynas saluo. De Berneto propter corruptelam & iniustitiam damnato.*

De Alfonso Rege Aragonum precibus Cluniacẽsium liberato purgatorijs pœnis contra hæreticos, & de confeßione.

Irrisio & contemptus sanctorum virorum & festorum. *de muliere quadam. exemplum punitæ fæminæ quia fuerat ingreßa virorũ monasterium, virilem habitum mentita item contemnentes festorum celebrationem. De ciuibus Torpetensibus.* Pusillanimitas, desperatio, curiositas, *Theophili Oeconomi.* K

Propter culpas veniales, *Moyses ob leuem iram. Religiosa quædam ob præcipitẽ Gulam. alius ob tepiditatem & distractionem in oratione.*

QVÆSTIO VIII.

Cur cum ista damna plerumque diabolus posſit per se inferre, malit per alios?

Quia in maiorem hoc cedit Dei contemptum. Pluribus nocet. Quædam non poßet tam commode per se verbi gratia hæreses spargere, abuti rebus sacris per sacrilegium. Vt plura illi Deus permittat in homines. De remedijs, remißiue.

PARS POSTERIOR LIBRI TERTII.

SIVE DE VANA OBSERVATIONE.

QVÆSTIO. I. Quid sit?

Definitio ponitur.

Quæstio. II. Quale sit peccatum.

Quando lethale.
Quando veniale. } *Exempla singulorum.*
Quando nullum.

Quæstio. III. Quotuplex sit?

A causa finali ostenditur esse quadruplex.

Si exspectentur bona. { *Fortunæ.* *corporis.* *animi.* *supernaturalia.*

QVÆSTIO IV.

Vnde queat dignosci quando sit huiusmodi vana obseruantia?

SECTIO I.

A *Quid quando non constat causam habere vim huius effectus supernaturalis à Deo. Quid quando, constat esse effectum naturalem vel diuinum, sed adducuntur variæ circunstantiæ ponuntur de singulis exempla.*

SECTIO XI.

Ostēditur particularib. casibus, vana obseruātia.

1 *Quando requiritur fides in hominem.*

2 *Si effectus tribuitur sigillo, characteri, figuræ, verbis, &c. quæ repudiata lib. 1.*

3. *Quando verba sacra vel opera pia detorquẽtur ad res vanas. & quæ res tales censendæ? Quæ res indirecte spectẽt ad Dei honorẽ. Explicata sentẽtia Caietani, & limitata, de illisq́ ex mera deuotione faciũt.*

4. *Per certa ieiunia voluntaria, & orationes ab Ecclesia ad hoc non institutas nec probatas, euentũ aliquẽ exspectare, De arte Notoria. eius ritus & confutatio fuse. itẽ de arte Paulina & de arte Angelica.*

SECTIO III.

5 *De gestantib. reliq., Euangel. D. Ioan. & similia piãmata. Quæ necessaria vt hæc sint licita. sentẽtia de his August. explicata, vetetes etiã Canones, c. illud 26. q. 2. c. non liceat. 26. q. 5. c. ne obseruetis 26. q. 7. Cassiodori locus exponitur.* B

SECTIO IV.

De ominum obseruatione late disseritur, & enumerantur eorum genera varia ex D. Augustino. De Salisatoribus. De auris tinnitu. locus Catulli, & alterius incerti Poetæ. Spatulomãthia. Sternutatio. Ex nomine, exẽplo Augusti de Nicopoli. Ex verbis fortuito prolatis. De ijs quæ domi contingunt. οἰκοσκοπικά. *De ijs quæ foris.* τὰ ἐνοδια. *Exẽpla. D. Augustini locus Ominis mentio habetur in sacris literis. Locus 3. Reg. c. 20. v. 33. Vanitas omnium. D. Marci factum. locus Blesensis, & Iudith. 8. v. 33.* C

Signum à Deo petere aliquando licitũ varia huius exempla. Serui Abrahæ. Gedeonis. Ionathæ, D. D

August. Gregorij VII. Glodouæi Regis. Omnia obseruare illicitū. Caietani locus notatus. Omē offensi pedis notatum in Graccho, Crasso, Protesilao. Tibullo. De omine sternutationis, ex Theocrito Aristotele, Propertio.

E

SECTIO V.

De strenis an sit vana obseruātia. quando liceat eas mittere. De Kal. Ian. & earum celebratione, Explicātur. c. 1. Cōcil. Antisiodor. c. nō obseruetis c. non licet. c. si quis Kal. 26. q. 7. c. 10. Concilium Tolet. 4. Burchardi locus. Hibernici lupi charichrist.

F

SECTIO VI.

De superstitione temporariorū, ad scindenda ligna, herbas colligēdas &c. Qui obseruāt certos dies festos. vt pnuncios serenitatis vel pluuiæ. vel vt naturalis efficacitatis maioris, quo ad herbas, phlebotomiā & similia. vel vt infaustos & ominosos. Dies Ægyptiaci. qui sint in c. nō obseruetis & c. quis existimaret 26. q. 7. D. Augustini loca. Locus ad Gal. 4. v. 10. Posterū quid Ambrosio, & Augustino Qui aquā benedictam vno dominico quam alio plus virium putant habere. Qui ouis diei Parasceues vim inesse incendij putant exstinguendi.

SECTIO VII.

G *Obseruātiæ vanæ in sanādis morbis & variis noxis repellendis. Quādo cōsideratur vt oblatio sit ex eleemosynis, vel crux empta eleemosynis. Qui pilos vel capillos ægri miscēt ceræ oblationis. Qui mergūt imagines aquis. Qui certas adhibēt ligaturas. Qui per annulū despōsationis meiūt. Qui porcorū lintri collū applicāt. Qui cingulū ægrotātis metiūtur. Qui*

ſtramen bipenne diuidunt. Qui animalia luſtrant per ignem. Qui libum S. Lupi pinſunt &c. pecuariorum ligaturæ. locus Burch.

Qui vtuntur abſurdis orationem formis. de curatione vulnerum inter milites Hiſpanos frequente, ponitur formula & diſcutitur.

SECTIO VIII.

Diſcutitur & refellitur ſuperſtitioſus tractatus Felicis Malleoli Tigurini. Sanare morbos quando pium, quando non. Quando liceat benedicere animalibus, quando non. Quando liceat exorciſare & excommunicare animalia bruta. Exempla Sanctorum. S. Wilhelmus anguillis maledixit, B. Prumininus vermib. venenatis. Epiſcopus Lauſanenſis ſanguiſugis Heluetij vermibus Iuger. Curienſes inſectis, Lauffkaffer. Quibus formis exorciſmorum hac in re vti liceat. Exemplum Apoſtolorum & S. Hilarionis S. Blaſius quomodo benedixerit animalib. De Sancti Antonij porcis, & cur illi appingantur Locus Coloſſ. 3. v. 17. Quomodo in nomine IESV omnia facienda. l. eorum. C. de malefic. Azo & alij illam ſequentes, reprehenſi. Formulæ in quibus dicitur, Si B. Maria peperit &c. hoc fiat *& ſimiles oſtenduntur eſſe illicitæ, etiãſi capias ſi, vt ſignũ vel vt cauſam. Nunquam vti licet opera dæmonũ ne ad bonum quidem. de facto Theodori Sedunenſis Epiſcopi vtentis miniſterio dæmonis in campana transferenda. Quomodo intelligendum Dei præceptum, de parcendo inimicis.*

H

I

K

Nulli

Nulli contractus vsurarij vnquam liciti fuere: & contrarium est error.

Rythmus seu versus an superstitiosus.

Ritus absoni & non necessarii, nec ab Ecclesia approbati. indicium sunt superstitionis.

L *Christi Domini ritus in sanando cæco.*

De B. Marco quædam fabella.

De ritu Helizæi Prophetæ in puero suscitando.

De ritibus Baptismi.

Reuelatio de illis formulis vulgaribus nulla exstat.

De Ananisapta *remedio docetur vox Magica & idololatrica ex Hebræa compositione.* אנא *&*
M טקת & אכצ &, רזכע & ארם

Magicæ voces pleræque ex Hebræ sumptæ.

Serpentes quomodo ab Apostolis sublati.

Serpentum incantatores ab Ecclesia non tolerantur.

Potentiori vtens forma eumdem consequitur effectum, quãdo deest pactum Cur per malos Sacerdotes seruata forma cõsecrationis fiat trãssubstantiatio; per bonos, non seruata illa, non fiat hæc?

Curationem à dæmone petere non licet.

Non ideo licita est formula, quia verba eius singula sunt ex sacra scriptura.

N *Quomodo fidei promissa sanatio & miraculorũ patratio? In quibus dubiis sequenda benignior interpretatio. quid hic dubium, quid certum. Distinctio vtilis inter dubium de re, & dubium de persona.*

Potest res esse illicita, & non peccare eã faciens &

è contra quoq; Quando agitur de salute vel periculo animarum, tunc iudicandum non quod lenius est, sed quod animæ tutius & securius.

SECTIO IX.

Exempla variarum formularum vanæ obseruantiæ. Spadix, Spadix, si laboras &c. Ante par ante &c. Alligare equum stoloni sterili. Brachium circumdare funiculo laneo. Consummatum est.

Iniicere phialæ vitreæ nouem ordei grana. Filum per chrisma trahere. terream imaginem sub altari abscondere. Tempore missæ dentes tangere &c. Manus lauare cum ægroto, vel eum cum certis verbis manu prehendere. Tribus missalib. panibus quædam inscribere. Feria sexta ægrotum ducere versus orientem &c. Gustate & videte quod bonus &c. Ad sanguinem sistendum, certo numero guttas stillare in cyathum frigidæ &c. itē dicere certas orationes vel versiculos e psalmis, vel Chunrat, cara, sarite &c. Tribus diebus ante solis ortum dicere super equo quædam verba. Ad inueniendum furem facere crucem in crystallo cum oleo, & nomen Helenæ subscribere &c.

Item, lapillos ex fluente pro numero suspectorum collectos & domum relatos ignire &c. Item ad excutiendum furis oculum dicere terribilē quandam orationem, & percutere clauum æneum malleo cypariſſino, &c. Item ramum auellanum die Sabbati ante solis ortum abscindere &c.

Vti falsa & ficta oratione, quam tribuunt S. Ad-

alberto: videtur vero potius esse Adalberti hæretici olim damnati.

Legere Psal. 180. iuxta certam versiculorum distributiorem, aliter quam exstat. Ad curanda malefícia, accipere tres olei violacei mensuras, & consistere contra Solem, ante ortum, exprimere nomen læsi & matris eius, & Angelorum gloriæ &c. Item ferre inscripta nomina trium regum, certis versiculis. vel verba incognita & absurda, vt veterum; Danata Daries, *&c.* Recentiorum verò *Abrac. amon, &c. vel illa inscripta pani,* Irioni, Khiriorhi *vel istud,* Hax, pax, max, *&c. contra morsus canis rabidi.*

Vel contra dolorem dentium, Strigiles, fulcesque &c. vel Galbes &c. Galdes, &c.

Item Gibel, Got &c. Vel in piscium captura illud Constantini, Iao Sabaoth.

Quod est abuti Dei nominibus Libri Bamachii, & Cartachiri, virgas parallelas vi certorum verborum committere mediis partibus &c. Thoraci lignum rotundum cum certo murmure appendere. Brabanticæ duæ superstitiones in manum ægri ponere salem, vol nudum soli sistere: Sacrorum statuas mergendi superstitio Leuini Crucii liber notatus.

Principis cuiusdam mors formidanda, qui superstitionum amator.

MARTINI DELRIO DISQVISITIONVM MAGICARVM.

LIBER TERTIVS.

QVI EST

DE MALEFICIO, ET DE VAna obseruatione.

ADiungo posteriùs istud, quoniam pauca & minùs difficilia de illo nobis occurrunt dicenda.

PARS PRIOR DE MALEFICIO.

QVÆSTIO I.

Quid & quotuplex maleficium?

NON disputo, *an sit*? id suppono: qui negant; eos Sacræ litteræ, Iuris vtriusque sanctiones, Historici, poëtæ, communis consensus; & sæculorum omnium memoria damnat. Nullũ Magiæ genus ampliùs cacodęmonem oblectat. *quia* (vt ait Synesius) *calamitates mortalium conuiuia sunt malorum dæmonum*. Sumimus autẽ *maleficij* nomen nõ pro damno, seu peccato quouis: sed

pro signo effectúve magico atque superstitioso; quo, qui vtitur, *maleficus* [a]; qui verò læditur, *maleficiatus* appellatur [b]. Describi sic potest; *Maleficium est magiæ species, qua quis ope dæmonis alteri damnum parat.* Dixi, *speciem magiæ*, vt ad huiusmodi damna vocis latitudinem coërceam. Addidi; *ope dæmonis*; si enim pactum & fædus cum dęmone desit, nihil res ad hanc tractationem pertineat; non magis, quàm homicidium ferro patratum, vel raptus virginis, vel furtum, aut latrocinium. *Diuidi maleficiũ* potest adspectu *finis*, vel aspectu *efficientis*. *Efficientem* causam hîc nõ voco Deum permittentem, neq; dæmonem perficientem, neque prauam malefici consentientis & cooperantis liberam voluntatem. hæc enim tria semper in omni maleficio cõcurrunt nec enim capillus de capite cadere potest, sine Dei permissu: nec dæmon plus damni potest inferre, quàm Deus permittit; nec vult, id quod permittitur, patrare, nisi maleficus in maleficium consentiat: Quod manifestum est facere sacrilega imitatione Dei Opt. Max. qui sacramentorũ ministerio salutem vt cõferat, ministri voluntatem requirit. Requiri hanc malefici intentionem docet, quòd cõtactum vel pulueres strigum videamus tantum nocere illis, quibus nocere voluerunt, quod multis exemplis Nicol. Remigius confirmauit [c]; & verò certum est de maleficiis, quæ composita nõ sunt ex natura-

a Rubr. C. de malef. & mathemat.
b extra de frigid. & maleficia.

c l. 1. dæmonolat. c. 3. & lib. 2. c. 8 & 9.

turalibus venenis. Sed voco efficientes causas, instrumenta materiamq; nocendi; quæ ad nocumentum immediatè concurrunt. Huiusmodi efficientia sunt varia.

Primò nocet pulueribus quibusdam minutis, in cibum potúmve infusis, vel nudo corpori affricatis, vel in vestes diffusis: horum, qui necant atri; qui morbum tantum adferunt, cinericei, vel interdum ruffi coloris sunt. contrà, quo puluere malum tollunt, & medicinã faciunt, is plurimùm albus est. Vis tamen ista, non ex pulueris colore, vel aliis qualitatibus manat; sed tota pẽdet à pacto cum dæmone inito. colores tantum deseruiunt declarandæ conuentorum fidei, & ne sagæ decipiantur, *quid* (vt dici solet) *pro quo* præbendo. Hoc inde colligitur, quia nõnunquam qui color albus vni medicinam facit, is in alterius strigis potestate lethalis est, & cinericeus penes vnam morbos, penes aliam lethum *adducit*; quinetiam vni & eidem sagæ aliquando necem infert, aliquando sanat à morbo [a], prout dæmoni signum lubet commutare. Putarim huiusmodi pulueribus cibos infectos à Simone Mago, apud Anast. *q. in S S. 23.*

[a] horũ exempla pete à Nicol. Remig. l. 1. c. 2 & l. 2. c. 7. & 8.

2. Maleficium patrant herbis, festucis, aliisq; id genus friuolis in humum proiectis, quæ supergredientibus (quibus tamen malefica voluerit) ægritudinis vel necis certissima causa sunt [b].

[b] *vide* Remigrum d. c. 8

3. Vtuntur vnguentis albis, vel subruffis, instar bituminis; in quibus interlucent permixtæ metalli micæ, & simul luteæ candicantesque guttæ: si vnguentum hoc igni inijcias, fulgorem, strepitum, nidoremque edit, cui similem res alia nulla. hoc nonnullæ semper habent manus illitas, ne qua nocendi elabatur occasio. lethale, si demulcendo vel summas vestes attigerint[a].

[a] vide Remigium, l. 1. c. 3.

4. Solo habitu afflatúve inficiunt; sic solent esse causa puerperis abortiendi summo cum vitæ periculo, vt exemplis comprobāt Nicol. Remig. Sprengerus, & Loyherius[b], & hoc dæmones posse Psellus olim docuerat *lib. de dæmon.*

[b] l. 2. c. 7. Spreng. in malleo. Loyherius l. 2. de spec. c. 5.

5. Grauissima damna inferūt solis verbis, vnde *Lucanus*[c].

[c] Luc l. 6. Virgil. 3. Georg. Naso. 9. Metam. Senec. Medea.

Mens hausti nullâ sanie polluta veneni
Excantata perit. Virgilius;
Miscueruntq́ herbas & non innoxia verba.

Nempe quæ docuit dæmon. vnde *Ouidius* vocat *Hecateia*:

Protinus horrendis infamia pabula succis
Conterit, & tritis Hecateia carmina miscet.

Seneca; multis venenis enumeratis, de Medeà;

Addit venenis verba non istis minus
Metuenda. Quodque mirum, interdum nocent solis minis, vel increpatione; imo & laude. creditum id non gentilibus modò, qui Baccare frontem cingebant,

vt hoc malo obuiarent; ſed & ætati noſtræ probatum experientiâ [a]; quod & ego fateor, ſed addo hæc omnia non virtute verborum, ſed opera diaboli ad ſignum concurrentis perfici.

[a] docet Remig. lib. 3. c. 3.

6. Nec rebus ſacris parcunt, vt quæ aſpergillum pulueribus contigerat, & ſic aſpergens aliam aquâ benedicta, miſeram confecit, apud Remigium, *lib. 1. c. 2.*

Denique quædam graſſantur apertiùs; quę per dæmonẽ ſtrangulari vel præcipitari aliũ curant, vel puerulos noctu iniecta culcitâ præfocant [b]; vel acu poſt aurem infixâ necãt, vt apud Sprengerum illa obſtetrix Heluetia; vel ę cunis rapiunt, & lancinant, aut in vſum vnguentorum, vt alias docui, vel in cibum ſibi gratiſſimum, vnde Gloſſarium vetus *Striga* λαιστρύγονες: ducta voce à Læſtrygonibus Homeri Odyſſ. κ. anthropophagis: ſic etiam legimus Euchetas & Gnoſticos, qui magia vtebantur infames fuiſſe infanticidiorum; à quibus, in Catholicos hanc Nationes calumniam deriuarunt. Interdũ puerulis viruléti quidpiam inſtillant, vnde moriantur vel ſtatim, vel tabe paulatim. interdum & ſanguinem exſugunt. hinc orta vetus opinio de Freſaiâ vel Strige auiculâ, de quâ Q. Serenus;

[b] vide Remigium d. c. 7.

Præterea ſi fortè premit Strix atra puellos
Viroſa immulgens exertis vbera labris.

Et alia opinio ab Ouidio comprobata his versibus;

Nocte volant, puerosq; petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis:
Carpere dicuntur lactantia corpora rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.

Meminit & Festus Pompeius. Talis illa Gelo, si præstigiosa non fuit, quæ incassum Mauritio in crepundiis mortem molita.

Nicephorus libro decimooctauo Histor. cap. 9. In Panamâ Peruuiæ multas striges inuentas, quæ sanguinem infantulorum exsugebant refert Petrus Ghieza *descript. India. p. 2. cap. 196*. Hoc genus Hebræis & veteribus Latinis; illis sub nomine Lilith, his sub nomine *Lamia*, quoque, non ignotum, præter ea quæ dixi, probant alia allata à Sebastiano Michaële *in Pneumalog.* quòd obseruarint has vt plurimum esse *Nashim* (h. feminas) vt ait Helias *in Tisbi.* quod Lilith, deducitur à voce *Lail*, quæ noctem significat, eo quòd nocte cum illo dæmone grassari solitæ: item quia tales mulieres ab Hebræis vocãtur *matres dæmonum*, eo quod dæmones, colunt, fouent, & obsequentes habent. Interrogati quondam seniores Synagogæ vnde fieret, quod plerique pueri nondum octiduani (*nota, ante circumcisionem*) reperirentur necati; responderunt eos interimi à *Lilith*, hoc est, Lamiis: hodie potissimum nondum baptizatis infantulis insidiantur. Testatur idem

Helias, quod mulieres Hebrææ, vt ſunt valdè ſuperſtitioſæ & deditæ ſortilegiis, contra hanc peſtem vtũtur ſuperſtitione quadam; quam ſe ab ipſa Lilith (*hoc eſt, primariâ quadam ſtrige*) didiciſſe gloriantur, vt certos characteres & nomina in angulis cubiculorum deſcribant. Neque has Græci ignorarunt, Nam Duris *libro ſecundo rerum Libycar.* teſtatur Lamiarum nomen deductum, à quadam feminâ, cui nomen Lamia; quæ zelotypia furens, quòd maritus in malâ deditus adultera foret, prolem etiam adulterinam ſuſtuliſſet, & magna proſequeretur curâ; hunc infantulum ipſa necauit, & quotquot alios deinceps adipiſci potuit. Videntur ſolitæ Lamiæ veteres infantulis mammas oſtenta re, quaſi eos lactaturæ, & ſic fletum compeſcere. nam hoc eſt, quo S. S. alluſit dicens *Nudauerunt Lamiæ mammas ſuas.* & quod Serenus dixit, *viroſa vbera lactantibus inſerere*; & quod Ouidius aggredi infantulos *nutricis egentes.* Sic ergo ſolitæ ſimulare alimoniam, & interea verè miſeros infantulos exſugere. Hodie non tam ſimulant ſe nutrices, quàm ferarum ſpecie inuadunt incuſtoditos, & dormientium cum ſanguine vitam exſugunt, vel tabifico veneno interimunt.

Thren. 4.
Iſai. 34.

Altera reſtat diuiſio, à fine petita. Secundum quam omne maleficium, vel eſt *ſomnificum*, vel *amatorium*, vel hoſtile.

QVÆSTIO II.

De maleficio somnifico.

SIc voco quando aliquem potione, malo carmine, & certis ritibus soporant, vt interea ei venenum infundant, vel infantulos rapiant, aut necent, vel furto quid subtrahant, vel stupro adulteriòve contaminent; faciunt hoc interdum magi, & fieri potest naturalibus venenis soporiferis; recẽtia exempla congerunt Pet. Binsfeld. & Nicolaus Remigius, & patet exemplo quod narratur in vitâ Diui Bernardi[a]; nam ibi tot annis adiacentem maritum incubus vxoris fefellit, quod eo dormiente factum oportuit. Pleraque magiæ secreta sparsim Virgil. attigit, in his & istud *Æneid. 6.* de Cerbero & Cumæa:

Cui vates horrere videns iam colla colubris,
Melle soporatam, & medicatis frugibus offam
Obiicit: ille fame rabidà tria guttura pandens
Corripit obiectam, atq; immania terga resoluit.
Fusus humi totoq; ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum custode sepulto.

Sic & Ouid. 7. *Metamorph.* de Medæâ;

Peruigilem superest herbis sopire draconem,
Qui cristâ linguisq; tribus præsignis, & vncis
Dentibus horrendus, custos erat arboris aureæ:
Hunc postquam sparsit Lethæi gramine succi,
Verbaq; ter dixit placidos facientia somnos;
Somnus in ignotos oculos vbi venit, & auro
Heros Æsonius potitur.

[a] Binsfeld. de confes. malef. p. 1. conclus. 5. Remigius lib. 2. c. 4. vita Diui Bern. lib. 2. c. 6.

Sed

Sed Maro tantum meminit physici effectus, Ouidius etiã magici per carmina, quare sic intelligenda eiusdem Medæa *in epist.*

Flammea subduxi medicato lumina somno.
Et tibi, quæ raperes vellera, tuta dedi.

& apud Senecam;

Tu quoq; relictis peruigil Colchis ades
Sopite primum cantibus serpens meis.

Apollonius etiam *l. 4. Argonaut.* tradit incantamentis Soporatum; idq; magno molimine effectum, multis versib. Valerius Flaccus *l. 8. Argon.* ostendit:

Iamq; manus Colchis crinemq; intenderat astris
Carmina Barbarico fundens pede, teq; ciebat;
Sõne pater, somne omnipotẽs, te Colchis ab omni
Orbe voco, inq; vnum iubeo nunc ire draconem.
Quæ freta sæpe tuo domui, quæ nubila * *cornu.*
Fulminaq; & toto quicqd micat æthere: sed nũc,
Nunc age * *maior ades, fratriq; simillime leto.*
Te quoq; Phryxææ pecudis fidissime custos
Tempus ab hac oculos tandem deflectere curà.
Quẽ metuis me stante dolum. seruabo parumper
Ipsa nemus: longum interea tu pone laborem.
Ille haud Æolio discedere fessus ab auro
Nec dare permissæ, quamuis iubet, ora quieti
Sustinet, ac primi percussus nube soporis
Horruit, & dulces excussit ab arbore somnos.
Contra Tartareis Colchis spumare venenis,
Cunctaq; Lethæi quassare silentia rami
Perstat, & aduerso luctantia lumina cantu
Obruit, atq; omnem linguaq; manuq; fatigat

*nota, *cornu*, pro potentia & robore.
* hoc est, altior seu profundior.

Vim Stygiam; ardentes donec sopor occupat iras.
Iamq; alta cecidere iubæ, nutatq; coactum
Iã caput, atq; ingẽs extra sua vellera ceruix, &c.

Apuleius ille Madaurẽsis Platonicus, Magicarũ (teste D. Augustino) artium peritissimus, non abs re vel finxit, vel narrauit, de Thessalis; solitos Larissæos cadaueribus custodes addere grandi pecunia stipendiatos: *quib. perpetẽ noctem eximiè vigilandũ erat, exertis & inconniuis oculis semper in cadauer intentis, nec acies vsquã deuertenda, imò ne obliquanda quidem. Quippe cùm deterrima versipelles in quoduis animal ore conuerso, latenter obrepant; vt ipsos etiã oculos Solis & iustitiæ facilè frustrẽtur. Nã & aues & vrsum, canes & mures, imò verò etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt.* Erat Larissę mortuus primatis ciuitatis filius, mille nummis custoditurũ se cadauer vna nocte paciscitur Telephron; ratus se hominẽ ferreum, & insomnem, certè perspicaciorem ipso Lynceo vel Argo, & oculeum totum. Quid plura? cubiculo inclusus, desolatus ad cadaueris solatium, perfrictis oculis & obarmatis ad vigilias, animũ suum permulcebat cantationib. *Cùm ecce crepusculum (inquit ipse) & nox profecta & nox altior, & deinde cõcubia altiora, & iam nox intempesta, mihiq; oppidò formido cumulatior quidem: cũ repente introrepens mustela contra me constitit, obtutumq; acerrimum in me destituit: vt tantillulum animalis præ nimiâ sui fiducia mihi turbauerit animum.*

Denique sic ad illam; quin abis, inquã, impurata bestia, teque ad tui similes musculos recondis, antequam nostri vim præsentariã experiaris? quin abis? Terga vertit, & cubiculo protinus exterminatur. Nec mora cũ me somnus in imũ baratrũ repente demergit; vt ne Deus quidẽ ipse Delphicus facilè discerneret, duob. nobis iacẽtibus, quis esset magis mortuus. Sic inanimis & indigẽs alió custode ibi non eram. Hæc ille de se & ignarus interea narib. & aurib. demorsis, vicariam subiit lanienam. Id enim alius ille Telephron mortuus, à Zachlâ Necromãte ab inferis reducto spiritu, sic narrat, *Nã cũ corporis mei custos hic sagacissimus, excertã mihi teneret vigiliã, cantatrices anus exuuiis meis imminentes, atque ob id reformatæ frustrà sæpius, cũ industriam eius fallere nequiuissent: postremò iniecta somni nebula, eoque in profundam quietẽ sepulto, me nomine ciere nõ prius desierũt, quàm dum hebetes artus & membra frigida pigris conatib. ad artis Magicæ nituntur obsequia. Hic vtpote viuus quidem, sed tantum sopore mortuus, quod eodẽ mecum vocabulo nuncupetur, ad suum nomen ignarus exsurgit, & inexanimis vmbræ modum vltroneus gradiens, quanquam forib. cubiculi diligẽter occlusis, per quoddã foramen prosectis naso prius ac mox auribus, vicariam pro me lanienã suscitauit.* Subdit experimentum, & veræ debilitationis indicia certissima. Quibus in verbis vides cadauerũ mutilatrices excedras vides animum in mustelæ effigie soporantem, vides & *nebulam somni*, sed nõ addit, quo iniecta modo

Vt plurimùm solēt sagæ ad hoc certis luminibus vti, quorum fumum ab Apuleio arbitror *nebulam somni* vocari. interdum accendūt pedes, aut manus mortuorum inunctas priùs oleo quodam à dæmone accepto, vel ad singulos digitos candelulis affixis; interdū facibus excantatis, de certi generis lychno, & nota illis pinguedine, & vtūtur vel accensis sibi prælucentes, vel eas domi certo loco defigentes accēsas, & sopor durat quādiu lumen illud ferale. Nonnunquam partes aliquas cadaueris certis locis suspendūt: nonnunquam alia adhibent æque omnia schelesta; quæ tamen ex pacto tantum efficacitatem sortiuntur. Maleficij huius per solam appensionem membrorū exemplum narrat Cæsarius Cistertiensis *lib.6.miraculor. c.10.* hunc in modum: *Homo quidam simplex Engillbertus nomine, de prouincia Tulpeti natus, ante paucos annos defunctus est. Iste cum esset cæcus natus, propter varia dona, quibus hominem eius interiorem illuminauerat gratia diuina, in diuersis prouinciis noscebatur, & à multis magnisq; personis sexus vtriusq; venerabatur. In cappa simplici & tunica lanea nudisque pedibus tam æstate quā hyeme incedebat, & puero se regente sic limina sanctorū satis remota sæpius visitauit, carnibus nunquam vescebatur, non lectisterniis sed modico tantū straminis vel fœni noctibus vtebatur. Ego multa bona de eo vidi, & ipse multos tam verbo quàm exemplo ædificauit. Hic tempore adolescētiæ, cum nocte qua-*

dam

dam in domo materteræ suæ matronæ diuitis, inter alios eius seruos se cubitum locasset, in ipso conticinio duo fures parietē suffodientes ingressi sunt, qui igne discooperto, lumine incenso, cistis apertis, intrepidè colloquebantur. Quos vt prædictus Engilbertus audiuit, & fures eos esse non dubitauit, cùm seruos ex vtroque latere dormientes excitare non posset, subsellio cultello suo perforato collo iniecit, & vi clauæ manum armauit: & quia illos quasi cæcus videre non potuit, duce auditu ad illos tendens, & clauam vtraque manu vibrans, ex omni parte quicquid tangere potuit quasi furiosus feriens, de domo illos eiecit. Quos vsq; ad foramen secutus dum aditum schala obstrueret, & illi stantes extra domum, neminem præter ipsum solum vigilare sensissent: de tali expulsione confusi, habito cōsilio denuò nisi sunt intrare. Quod vt ille ex motu schalæ sensit, vnam partem schalæ arcæ magnæ, in qua continebantur grana & erat foramini continua supposuit, alterāq; vtraq; manu seruauit. Illos intrantes vsq; ad vmbilicum, Engilbertus dorsa eorum, quia proni iacebant, per schalam fortiter pressit, & in tantum depressit, vt non solum eis progressum, imo etiam regressum prorsus adimeret. Qui quasi sub torculari positi, dum mane capi timerent, veniam postulauerunt; datis verò terribilibus iuramentis, quod nunquam personam eius læderent vel domum illam intrarent, dimissi sunt. Mane cum prodente Engilberto, à vicinis nulla arte dormientes possent excitari, & quærerentur circa domū maleficia, quorum virtute hæc nouerant fieri; supra foramen de tecto

pendentem quasi spinam humani cadaueris repererũt; qua amota mox omnes excitati sunt. Post multis annis elapsis iidem fures fama & virtutib. iam dicti Engilberti excitati, eiusq; vt opinor precibus compuncti, eum adierunt, & quia ipsi essent cõfessi, deinceps duxerunt vitam religiosam. Hoc factum mirabile, & alia quædam, de quibus in sequentibus dicetur, ab aliis mihi relata, & vtrũ nã vera essent a me interrogat⁹, ita gesta fuisse simpliciter testatus est.] hæc Cæsarius. frequenter sanè fures magica vtũtur, vt lateant. In Flandria occidẽtali, haud procul Balliolo, superiorib. annis fur vnus prehẽsus fuit, & apud eũ repertus, trũcus pes patibulati, quo ad hui⁹modi soporiferũ lumen abutebatur articulis incensis. In Leodiensis ditionis oppido Hugo (vt quidã) vel Dinãto (vt alii) noctu ad diuersorium venere duo; qui se à viâ admodũ fessos simulabãt. cęnâ sumptâ negãt se cubitũ aliò ituros, sed importunè admodùm peruicaci instantiâ tandem abs caupone impetrant, vt liceat ad ignem in culinâ somnum capere. Interea ancilla domus; cui nõ satis peregrini isti placebant; clanculum per foramen quoddam peruigil cõspicit, quid acturi. Nocte intempestâ, videt è marsupio manum abscissam mortui depromere, & digitos inungere; tum admotos igni incendere. omnes lumen recepêre, vno excepto. id verò magi mirari insolitum. sæpiùs ergò tentant & flammæ admouent: frustrà semper. Tum eorum vnus,

quid tum (ait) si vnus dũtaxat in domo vigil? & affixa ad caminum manu, quatuor digitis velut candelis obscurâ flammâ conlucantibus, domo egressi, noto sibilo socios aduocãt ad prędam. Puella subsequitur, egredientes, è domo, ianuâ reuoluta, excludit. inde irrumpit in herilẽ thalamum. inuenit omnes altum adeò stertere, vt nulla vi (nam in medium cubiculi de lecto detraxerat & protraxerat) potuerint euigilari. Interea fures per fenestram quandã se dirigebant in domum; occurrit ista, & schalis deturbat. Instant tamen, & alia moliuntur ingressum. hæc luminis memor, & suspectione hanc esse soporis domesticorum causam, omnes digitos ex sufflat; vt lux emortua, dormientes experrecti, ad clamorem accurrunt, & domo protelãt manifestarios. Post aliquot dies capti, facinus confessi fuêre. Quid mirum ergo, si sagę noctu irrepant ad cunas infantulorum, & aliorum, quos eunt perditum? Pet. Binsfeldius *comm. in tit. de malefic. & mathem. ad lib. 4. in fin.* sic scribit, *Retulit idem Ioannes Cuno de Rouer. cum Anna mater eius & aliæ duæ sagæ conuenissent, vt de nocte virum quẽdam zelosum persecutorem maleficorum maleficio conficerent. Magisterulus pracedẽs fenestras & ianuas aperuit. Ipse autẽ Ioannes Cuno pro comite à matre & aliis adductus fuit, vt candelã ardentem, quæ non naturalis, sed arte diabolica confecta erat (ipso Io. Cunone propriis scriptis sic distinguente) teneret. Venientib.*

autem eis in camerã maleficiendi in ciuitatem Treuirensem; cum maleficiandus pro more bonôrum Christianorum se signo crucis & piis exercitiis, antequam se quieti traderet, muniuisset; nihil efficere potuerunt, sed rẽ infecta reclausis ianuis reuolare debuerunt. Vir autem bonus cui nocere voluerunt, adhuc viuit DEI gratia, & tamdiu viuet quamdiu DEO placuerit. Mater dicti Cunonis, cum & ipsa examinaretur super articulis propositis, eodem modo confessa est, sicut filius in hoc puncto.] Qui superioris ordinis sunt Necromantici maleficiarij, nihil habent necesse hanc candelam sibi prælucere, sufficit in remoto aliquo loco accensam defixerint. Manifestum hoc in sequenti narratione, accepta à viris fide dignis, dignâ quæ sciatur, nam diuinæ quoque vltionis addit exemplum. Abstinebo loci, & ordinis, & personarum nominibus, ne quis saga nare in Hispania; vbi res verè gesta, in cubile veritatis & personarũ notitiam peruadat. Ibi quadam in vrbe magni nominis concionator; qui cum aliis prædicaret, ipse reprobus vel factus, vel permansit. familiaris erat cuidam viro nobili, cui formosula vxor, sed casta matrona. hanc cœpit hircus ille efflictim deperire? nec diu ignem sinu fouit occultum, aperit animum, & mulieri flagitium nititur suadere. Illa certa tuendæ castitatis, sedulò conatur ad saniorem mentem reuocare à dementiâ. Sed erat oleum camino addere, vt Naphtam accẽsam vehementiùs

aqua

aqua iniecta exaſperat, vt gliſcat incẽdium: ſic admonitiones hunc vltrò inflammabãt. Nec deſiit vrgere, donec pertęſa moleſtiam, ſtatuit vlciſci nebulonem. rem totam pandit marito, quem non minùs, quàm Atridas talis dolor vrebat. eius iuſſu vxor tempus addicit: venit nox optata malè amanti. Maritus cum aliquot famulis egregiè armatus erat in propinquo cõclaui, familiarem hunc haud familiariter excepturus. operiebatur aduentum matrona. Tandem en tibi ſæculari habitu, accinctũ gladio & pugione. deducentẽ illam audacter ſubſequitur, & poſtquam conſediſſet, veterem cantilenam iterat. mulier refutat, & negat, vt ſolita. fecerãt audaciorem tenebræ nocturnæ mæchum, & vim parat. vis vi repellitur: tandem verita mulier, exclamat, & condictum marito ſignum contenta voce tollit. Surdo (quod aiunt) fabulam, nec maritus, nec quiſquam accurrit. Quid ageret? fugeret? tenebatur brachiis fortioribus. conſentiret? mors probro & peccato potior honeſtati. vngues ergo & dentes, arma ſtringit muliebria, & faciem deformat: ſed præ furore hæc ille vix ſentiebat. Gladium depoſuerat, dorſo pugiunculus hærebat: vt aduertit matrona, inter luctandum manu eum eripit à tergo, & ſtricto mucrone perforat aduerſarium, & vita priuat. collabitur cadauer. victrix, vix ſui cõpos adcurrit in conclaue, vbi maritum abdi-

derat: inuenit illum & famulos omnes mortuis, quāuiuis similiores, clamat, vellicat, trahit, nihil nō agit, vt expergefaciat. at illi cōsopiti manebant. suspicata (quod erat) maleficio id fieri, & vidēs sibi in seipsa spes omnes locatas, cadauer domo effert, & in plateam abiicit cū gladio, & cruento pugione. Interea dum ibi iacet, circitores nocturni in cadauer incidunt; ferunt in carcerem, facie lota, etsi non facilè, tamen agnoscitur concionator. Prætor seu (vt vocant *Corregidor*) prudentia pollebat: silentio imperato præsentibus, summo mane adit cœnobium: euocat Priorem, ait se de re maximi momenti cum ipso coram tota familia agere optare: iubeat omnes ad vnum in Capituli locum conuenire. facit Prior. conuenêre viui omnes, nam mortuus ille solus deerat. Prætor (ait) videri sibi aliquē deesse, re animaduersâ Prior, verè (inquā) omnes adsunt, excepto tali; (& nominabat) qui fors nunc se ad proximam parat concionem. Ipse quoq; subdit ille, vocetur: mora haud longa futura. currunt nonnulli, vt vocent: cubiculo clauso, pultant ostium, nemo respondet. It ergo cum Priore ipse Prętor, & ianuam vi reserant. nemo erat in cellâ, duntaxat fax, ardēs & obscurum lucens, defixa erat in camino. Mirari omnes, & stupere. Tū Prætor Priori & conuentui narrat, vbi & quale inuentum cadauer: Et dum illud auferunt è carcere, vt prophanæ sepul-

turç(quam S S. *asini sepulturam* vocat) meritò tradatur; ecce tibi nobilis ille cũ vxore, & rẽ omnẽ narrant: conferuntur momenta temporis; reperiuntur euigilasse, quo fax exstincta. Sic & perfidia hypocritæ detestatione omnium & mulieris castitas atque fortitudo laudibus totius viciniæ celebrata: non facilè ex illic habitantium memoriâ delebitur.

Ex Remigio, nunc addam quædam, quibus hæc explicentur confirmentúrq;; Scribit ad soporiferum fascinum striges vsurpare cadauer abortione egestum, resecto inde vnâ cum humero, costisque continentibus dextro hrachio, in vsum luminis; & ardere eius membri extremos digitos flammâ sulphurea ac violacea, tãtisper dum perficiant quod cœpere; & hac flammâ exstinctà tam integros & illibatos manere digitos, quàm si lumini fomitem nullum præbuissent. idque confessos maleficos Guermingæ 14. Kalen. Ianuar. 1 5 8 9. Sic Remig. *lib. 2. cap. 3.* & idem confirmat *cap. 4.* cum docet, solere priùs ex cadaueris illius abortiui vnguine de membris elixis parato, quam personam consopire volunt, probè inungere. Vergauillæ X. Kalend. Februar. Margareta Luodman, in iudicio agnouit inter scelera hoc quoque: *Se nocte quadam N. ædes fuisse ingressam, eo animo vt somno sopiti faucibus venenum infunderet, idq; inceptum quin perficeretur parum abfuisse: ita in procliui videbãtur esse omnia. Sed (malum) contra quã putabant excitatum illum fuisse à somno: adeò vt, re infecta, cum facinoris sociis ipsa se in fugam*

dare cogeretur: consectante interim illo manu armata, ac tandem cùm assequi non posset, minas ferociùs intentante. Ea igitur de re ad ampliorem cognitionem interrogatus ipse, N. testis omnem, uti illam saga pranarrauerat, certis disertisque verbis recensuit: videlicet appetitum se, sicuti dictum est, veneno: hocque vnum illis, ne præberent fuisse impedimento, quod fortè experrectus (nondum enim illarum vnguine delibutus fuerat) se crucis symbolo atque oratione Dominica contra tantum discrimen atque periculum muniuisset: verumque illud omnino esse, quod illas cum telo multum viæ esset prosecutus, nec tamen assecutus. Et postea: Fere omnes criminis rei deprehensi, in Germania quæ est ditionis Lotharingicæ, asseuerant concorditer, eam sibi à dæmonibus (modo iis per aliquot annos fuerint operati) penetrandarum ædium facultatem esse tributam: vt scilicet per quasuis angustias nullo negotio viam sibi faciant, in mures, feles, locustas, & alia huiusmodi pusilla animantia, prout vsus postulat, contracti atque imminuti: intromissisque denuò priori formæ restitui, si velint: ac tum commodum incæptum peragere, quale superiùs est declaratum, scilicet illiniendo eo primùm per artus omnes, cui moliuntur interitum, ne euigilet: tum firmiter ac valide os ei diducendo, ne potionem agitatione excludat: tandem venenum faucibus ingerendo admota lucerna quæ sulphuream flammam euomat.]

QVÆSTIO III.

De amatorio maleficio.

A SIc vocant quicquid dicitur, fit, datúrve eo fine vt in amorem quis, Venerisque furias pertrahatur. plurima huiusmodi philtra veteres nobis commemorarunt, Theocr. & Virgil. *in Pharmaceut. Iyngem*, quam Langius ait à Germanis vocari, Windals/ Wasserothßs/ Kuerdrommel; Latini *Frutillam* vocant: *Hippomanes*, laudant idem Theoc. Virg. Propertius; *Remoram*, & *Sippen*, Aristoteles[a]; *ranæ* quoddam oscillum, Plinius[b] Astiriten lapidem ex Æsopo, Hesichius Illustrius; sagittas ex Rostiii corpore Archelaus; alia multa vetus poëta Leuius apud Apuleium *Apolog 1.* & Lucianus *in Dial. Bacchid. & Melittæ*: & ex recentioribus Marsil. Ficin. *l.13. Theol. Platoniæ*, Pomponatius *de Incant. cap.8.* & Cælius Calcagninus *integro opere, de Amatoria Magia.* Veteribus his videtur cõmunis error, etiam nolẽtes huiusmodi philtris in amorem pellici posse; quem errorem mox discutiemus. Priùs videamus maleficia hoc in genere nostri æui; quæ nobis, omnium optimè & exactissimè, Grill. scripto prodidit[c]. *Amatoria* (inquit) *sortilegia, vel fiunt intra corpus vel extra corpus* (s. maleficiati.) *In corpore communiter fieri solent per cibũ, vel potũ*[d]. *Et in his frequẽter admiscẽt (quod vix solẽt in hostili, vel somnifero maleficio*[e]) *Sacramenta Catholicæ Ecclesiæ, vt hostiã*

a lib. 2. de hist. anim. c.14. & l.9. c.17.

b lib. 8 c. 42. & li.32. c.4. plures citat Tiraq. 13 lege cõnubiali.

c de sortil. q. 3. a. nu. 15. & q. 5 a. num. 2.

d l. si quis aliquid. §. qui abortionis. D. de pœn. l. 3. §. hæc adiectio. D ad l. Corn. de sicar.

e Grillan. d. q. 3. nu 18. in fin.

[a] glos. in c. accusatus. §. sane. de haere. in 6.

cratam [a]; *vel nondum consecratam, sed circumscriptam notis & litteris sanguineis: super qua dici curant, quandoque vnam, duas, tres, quinque vel plures missas; quibus celebratis, tradunt hostiam ipsam, non integram prout est, sed in puluerem redactam valdè subtiliter, personæ maleficiandæ, quam assumere faciunt in cibo, sicut in menestra, vel in potu: eodem modo faciunt cũ calamintha immixta aliis speciebus, & tradita, vt supra in cibo vel potu, ex quo dicunt illam esse naturæ attractiuæ & quod poterit cor & voluntatem absorbentis trahere ad amorem personæ tradentis. Sed omnes sunt nugæ & dæmonis fallaciæ, &c.*] & postea; *Bis autem habui in facto Sortileges; qui, huic Sortilegio siue maleficio incumbentes, hostiam immiscuerant. vnum videlicet clericum religiosum; qui hostiam ipsam sacratissimam accipiebat, cuius partem ipse sceleratissimus, qui cupiebat amari, assumserat, dicendo quadã verba satis turpia atque nefanda, quæ hîc referre non expedit; reliquam verò partem hostiæ miserat ad ipsam mulierem, non in forma hostiæ, sed minutatim cõtritam & in puluerem redactam, sumendam in cibo aut potu. Iterum habui alium, qui hostiam nondum sacratam acceperat, & super illam circumcirca, cum sanguine annularis digiti, nonnulla verba satis turpia descripserat, deinde ipsam hostiam super altari deposuerat, hoc est, super nudo lapide consecrato, sub linteamine tamen altaris absconditam, & à quodam Sacerdote rotundæ conscientiæ super illa quandoque missas celebrari fecerat, certis orationibus ad eius propositum su-*

peradditis; deinde hostiam ipsam sumserat, quæ tamen non erat expressè consecrata; cuius partem alteram pro se assumpserat, alteram verò partem personæ maleficiandæ tradiderat, redactam in puluerem, vt proximè dixi; asserentes, vterque ipsorum, qui hostiam ipsam assumpserant, indissolubili amoris vinculo ad inuicem se colligandos, nihilominus nullum effectum apparentem vidi, nec percepi. Nec sunt adhuc duo anni elapsi, quod alium similē casum audiui, Romæ accidisse, de quadam impudica muliere; in cuius cephinis repertæ fuēre duæ hostiæ super quibus ambabus erant descripta quædam verba sanguinea, &c. quas ipsa tenebat, vt asseruit, ad effectum tradendi cuidam alteri mulieri, ad instantiam viri, qui eiusdem mulieris amorem concupiscebat. Alias quoque nondum est annus elapsus, quod duæ impudicæ mulieres Romæ, quas vidi, & audiui; quæ acceperant oleum baptismatis, quo inunxerant sibi labia, dicētes hæc verba, (fides abrenuncio tibi, &c.) & cum labiis illis sic inunctis osculatæ fuerant viros quosdā, causa captandi amorem ab ipsis, vt ipsæ asserebant. Nihilominus demum omne experimentum fallax fuit, & suorum excessuum condignas vidi luere pœnas. Aliud exemplum à triennio & citra in eadem Vrbe contigerat: quod quædam turpissima mulier acceperat; particulā cutis illius, qua infans indutus egreditur de vtero matris, quamprimùm venit in lucem, illāq; similiter super lapide nudo sacrato abscōderat, & super illa plures missas, numero quinq;, celebrari fecerat, cutemque prædictam postea assumpserat,

& baptizauerat sub nomine personæ maleficiendæ, cum aqua baptismatis & cærimoniis consuetis, deinde eandem in puluerem redegit, ad effectum tradendi personæ maleficiandæ: tamen interim capta fuit, nec perficere potuit sortilegium, sed congruas sceleris sui luit pœnas. Hæc ille, qui addere potuit, adeò nefarios etiam esse huiusmodi sortilegos; vt & feminæ viris sua menstrua, & viri (quorum vtrumque vix pudicæ aures tolerant) semen in cibũ potumq; aliis permixta, & certis verbis condita, præbeant; vt multorum constat confessionibus; stercora quoq; & alia huiusmodi excremẽta, vt Sprengerus tradidit. Prosequitur deinde Grillandus dicta sua, inquiens; *Extra corpus autem siue extra intestina fiunt maleficia amatoria per aliquas mixturas compositas ex herbarum foliis vel radicibus, metallis, reptilibus terræ: plumis, intestinis membrisve, auium, piscium, vel animalium; aliarúmve similium rerum naturalium* [adde, maximè expetere[a], vel capillos vel vnguium præsegmina, vel fasciam, vel quid aliud vestimenti quod solitum tangere corpus maleficiandi: aut, si nihil huiusmodi queant nancisci, vel epistolam, vel quid aliud de illius domo] *& tunc adhibent certas ligaturas, quibus hæc inuoluta cõsuunt in chlamyde vel tunica maleficiandi, vel abscondũt sub capite lecti, vel inter plumas, vel materatia, super qua ipse dormit, aut sub limine ostij, vel alterius loci, super quo ipse maleficiandus*

[a] Grillan. q.3.nu.23.

vir

vir transiturus, aut mulier transitura sit.] Hæc ille partim *d. q. 3. a. num.* 15. *partim quæst.* 5. *num.* 3. vbi etiam addit sacrilegia quędam istorũ. *Ipsi* (inquit) *sortilegi admiscent sæpiùs in istis aquã benedictam, scilicet Fontis Baptismatis, aut communis amphoræ existentis in Ecclesia, aut oleum sanctum Baptismatis, Chrismatis, aut extremæ unctionis, ramos oliuarum benedictarum, ramos palmarum, candelas benedictas, sacros Agnosdei, thura benedicta, cereos paschales & his similia. Quãdoq; autem capiunt aliqua ex reliquiis Sanctorum Martyrum, si habere possunt; scilicet particulas ossium, capillorum, vel vestium. Alii autem capiunt frustula quædam indumentorum sacerdotalium, aliorumq; panniculorum benedictorum: quibus sacra mysteria venerantur celebranturq;, sicut camisiæ, purificatorii, corporalis, tunicellæ, manipuli, amictus, stola candida, lapidis sacrati, mappæ altaris patinæ, sudarii, calicis, & similia, & ista omnia, vel istorum partem admiscere solent in sortilegiis amatoriis, adhibitis eorum nefandißimis precibus & Diabolicis verbis, ad turpes libidinis actus, tot Sacramentorum, & aliorum sacrorum perpetrantes abusum.*] Mox subdit tertium quoddam genus sortilegii amatorii, his verbis: *Quidam ex his qui sunt expressæ professionis: deferunt quandoq; imagines quasdam ad loca sacrificiorum, terrà, vel cerà, aut gemmarum, seu alià quauis mixturà confectas, illasq; baptisant priùs nomine personæ maleficiandæ, sub deuotione & inuocatione Diaboli, cum eisdem cæremoniis, quibus vti solent*

nostri sacerdotes in vero beptismate: & adiiciunt quædam verba turpia & nefanda: quibus imaginibus quandoq; aperiunt pectora, & ipsarum corda ingenti calore ignita reddunt: aut tantum detinẽt, quod liquefiant, putantes quod eodem modo cor hominis maleficiandi similiter aduratur, seu mollificetur, & obediens reddatur ad votum sortilegi, vel amantis.] Io. Salisberiens. *lib. 1. c. 11. Vultuicoli sunt, qui, ad effectus hominum immutandos, in molliori materià, cerà, vel forte limo, eorum quos peruertere nituntur effigies exprimunt, cuius illusionis in Pharmaceutria Virgilius meminit:*

Limus vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit
Vno eodemq; igni, sic nostro Daphnis amore.

Naso quoq; in libro Heroidum.

Deuouet absentes, simulacraq; cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Sic ille, locum Ouid. ad maleficium amatorium referens, quem ego potiùs retulerim ad hostile. Hoc maleficiũ paulò post ostendam fuisse vetustissimum, Græcis Latinisq; probè cognitum, à Chaldæis acceptum. Vt plurimum vtuntur pergameno virgineâ: quam conficiunt ex cute pueri recens nati, & ante baptismum mortui, vel abortiui, inscripta caracteribus & verbis magicis: cuius miram potentiam atq; efficientiã nugantur magi recentiores [a], & exemplum suggerit Leloyher. [b] Vtebantur & olim funibus quibusdam & ligaminibus, de quibus

a Picatrix, Abonus, & Agrippa.
b Lib. 1. de spectr. c. 5.

nos

nos postea. Grill pręterea rationem inuesti-
C gat, *cur ad amatoria duntaxat, abutantur, rebus sacratis?* & multis respondet, qui volet eũ legat. Hodierno tempore, etiam ad hostile veneficiũ, buffones baptizãt, & eis (quod horresco cogitans) venerabilem Eucharistiam exhibent deglutiendam. Sic nimirum quotidie deterior fit mundus, & homines in grauiora hoc sæculi fine scelera præcipitantur: de amatorio philtro miraculũ narrat, publicâ fide & multorum sæculorum cõtinuâ attestatione cõfirmatissimum, Thom. Bossius, Oratorii presbyter; cuius opera, quàm hęreticis odiosa, tàm Catholicis vtilis fuit; is ergo de Notis Ecclesiæ[a]; *Nonum miraculũ* (inquit) *contigit Aufidi in Piceno. Siquidem an. 1273. quadam mulier, cum sumpsisset ore eucharistiam, non deglutiit, sed seruatam secum detulit, vt illa vteretur ad amorem mariti conciliãdum sibi per veneficia. Quamobrem, sic malis artibus edocta, super prunas in tegula repositam proiecit: Quo facto (mirabile dictu) cœpit Eucharistia apertissimè in carnem conuersa sanguinem latè emittere, ita vt prunas exstinxerit, neq; cohiberi potuit cruoris eruptio, donec canduerunt carbones, quamuis mulier nihil non egerit iniiciendo cinerem, puluerem, ceramq; apponendo. Tũ nouo euentu attonita, linteo tegulam cum carne diuina & sanguine inuoluens, stabuli propinqui stercori infodit. Latuit res annos septem, quamuis aliquot mirabilia euenerint; quæ vndenam nascerentur, alios quidem latè-*

[a] li. 14. c. 7.

bat,

bat, mulierem non ita facti ac sceleris sui consciam. tis exactis, illa tandem aperuit rem gestam sacerdoti; qui cùm se cò contulisset, reperit intactam carnem sanguinemq; recẽtem, linteumq; illæsum. Miraculum patefactum cunctisq; diuulgatum, ex omnibus locis innumeros ad sui spectaculum commouit, & commouet adhuc post annos tercentum & sexdecim. Visitur enim caro, visitur sanguis vitreis ampullis inclusus, ad tantæ rei memoriam sempiternam: neq; post tanta temporum spacia quicquam ex iis est corruptum aut tabefactum.] En quo pacto Deus tam manifesto miraculo nefarium mulierculæ sortilegium inhibuerit. Sed nunc videamus, quæ vis huius sortilegii amatorii.

a Leg. star. in d. §. adiectio. & d. §. qui abortionis. Azon. in. Cod. de malefic. & mathema. Oldrad. cons. 210. Godefri. & Ang. in l. eorum C. de mamalef. Alberi. rubr. C. de hæret. Vital. tract. de malefic. Grilland. d. q. 3. a. n. 15. Tiraq. d. l. 13. & tractat de pœn. minuend. Per. Loyher. d. c. 5. Ant. Guiberr. Menoch. Clari, Farina. & alior. Canonist. verò, vt Host. in Summ. de mag. §. quam sententiam.

SECTIO II.

DICO primo; *hisce philtris voluntas nullius cogi potest, ad, quem non vult, amandum: sed bene potest imaginatio perturbari, humores concitari, & totum corpus interiùs quasi accendi; adeo vt quis, dæmone variis tentationum illecebris interiùs certante; œstro quodam libidinis vexetur, & sic vehemẽter trahatur ad desiderium carnalis copulæ cum aliquo in genere, quod si tum temporis maleficus amator accedat, & artibus, quibus solent mulierculæ capi, eam instanter vrgeat, vel dæmon de illo vno tam assiduè memoriam & phantasiam moueat, exhibendo speciem circumstantiarum propter quas amore dignus videatur, & subtrahendo eas quæ indignũ redderent: facile fit, vt in nassam*

præ-

præda cadat.] Atq; hęc est ratio & modus quo per ista diabolus solet decipere: vulgus autẽ nequit distinguere inter actiones voluntatis, & motus concupiscentię, impetusq; portionis inferioris. Vnde non oportet credere iis, qui quæue causantur coactionem volũtatis. Vere enim nolendo volunt, & vellent abstinere, sed volunt peccatum committere.

Hæc sententia communis est Iurisconsultorum [a] & Theologorum. [b] probatur primùm *l. eorum Cod. de malef. & Mathemat.* vbi Constantin. Imper. ait, *aut pudicos animos ad libidinem deflexisse intelliguntur*: non (ait) *coegisse*, sed ait *deflexisse*: ideò, si lex Rhemnia vigeret, Wierus hîc non effugeret frontis inustionem, nimis quàm manifesto Imperatoriam sanctionem calumniatus.

Secundò probatur ratione, quia multa sunt pharmaca, quæ vim habent naturalem turbandi humores, irritandi semen, excalefaciendi totum corpus: & si nullæ res tales inuenirentur, posset dæmon rebus, quibus vellet, vti, tanquam signis conuentis, & deinde iuxta pactum ipse per se & turbationẽ, & flatulentiam, & pruritum, & calorem in corpus inducere, simulque personæ certæ importunam suggestionem imaginationi, quasi valdè dignæ amari, obiicere; & sic in huius amorem inflectere posset; sed volentem tantùm. Nam in voluntatem, propter arbi-

[a] Ananias rubri de sortil. Ancaran. in c. ex tuarum & Abbas c. in tabul. eod. tit. Idem Ancara. in c. accusatus. §. sanè de hæret. in 6. Squillacens. de fide Catho. c. 8. Turrecrema. in c. si per sortiarias. 33. q. 1.

[b] D. Tho. & S. Bona. & Palud. in 4 d. 34. Sprenger. Mallei p. 1. q. 7. Castrii lib. 1. de iust. hęre. pun. c 15. Mich. Medin. li. 2. de rectâ in Deum fid. Ang. Silu. Rose. Fum. Caieta Grassius, & alii Summistę Binsfeld.

arbitrii humani libertatem, nulla dæmoni iurisdictio, nulla coactio competit: quę omnia superiore libro probauimus, *q 24.*

Tertiò probatur exemplis, vt Marci Antonii Triumuiri apud Plutarch. & alterius, de quo Cleodemus apud Lucianũ; vt Marci hæretici & Magi, apud D. Irenæum; puellæ adductæ ad S. Hilarionem, apud D. Hieronym. Iosaphat Regis & Thedæ magi, apud Damascenum, *in vita Barlaam.* Iustinæ & Cypriani Magi, apud Nazianzenum & Nicephorum, (de quo consule Pamel *in vita D. Cypriani*) vt etiam hæretici cuiusdam apud D. Epiphan. qui, quod paullo antè exẽpli narrationẽ, dixerat à Mago coactas mulierculas; id intelligendum, de vehementi persuasione & forti inclinatione, non de necessitatis absolutæ coactione. Item probatur Historiâ Basilii Pseudomachi & iuuenculæ monialis, de quâ D. Gregor. Magnus egit; item Sceleri Sethi de quo Nicetas [a] legite illa accuratè, & inuenietis iniectam propensionem, sed defuisse necessitatem parendi.

Quarto probatur auctoritate SS. Patrum vt omittam Epiph. Irenæ. & duos Gregor. iam citatos: probatur auctoritate D. Hiero. dum docet quosdam dæmones amoribus & amatoriis canticis deseruire [b]; & alibi maleficia cõtendit vim habere, vt amemus quę odisse deberemus; & detestemur, quæ nos

in d l. eorum. q. 1. Ang. & alii omnes quod sciã, & ex medicis integro libello de Philtris Ioan. Bokelius.

a Plutar. in vitâ M. Anto. Lucia. in Philopseude. Iren. l. 1. c. 9. D. Hier. in vitâ S. Hilario. Greg. Nazian. oratio. 29. in laud. Cip. & Niceph. lib. 5. c. 27. Epiph. lib. 1. to. 2. cõtra hæres. Ebionita. D. Greg. l. 1. Dial. c. 4. Nicet. l. 4. histor. b lib. 3. in epist. ad Ephe. c. 6.

amare decuisset [a] Cassianus quoq;, *Incentores, a t, libidinum atq; luxuriæ quosdam spiritus, esse Propheta commemorat; Spiritus, inquiēs fornicationis decepit eos, & fornicati sunt à Deo suo.*] [b] non quęro an rectè explicet dictum Oseæ; sed q̃d senserit ipse, id apertè testatū assero.

Denique probatur S S. locis esse aliqua huiusmodi maleficia. Nahum 3. *v.* 4. *Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ & gratæ & habentis maleficia:* Quod de his rectè noster Fra. Ribera fuit interpretatus. Apud Baruch. in Epistol. Ieremiæ, nisi fallor, mentio habetur maleficii amatorii concremationis, verba sunt ista [c]; αἱ δὲ γυναῖκες περιθέμεναι ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐγκάθηνται, θυμιῶσαι τὰ πίτυρα. ὅταν δέ τις αὐτῶν ἐφελκυσθεῖσα ὑπό τινος τῶν παραπορευομένων κοιμηθῇς τὸν πλησίον ὀνειδίζει, ὅτι οὐκ ἠξίωτα, ὥσπερ καὶ αὐτὴ οὔτε τὸ σχοινίον αὐτῆς διεῤῥάγη. *Quæ vulgatus sic vertit: Mulieres autem circumdatæ funibus in viis sedent, succendentes ossa oliuarum: cùm autem aliqua ex ipsis, attracta ab aliquo transeunte, dormierit cum eo; proximæ suæ exprobrat, quòd ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis eius diruptus sit.*] Qui locus insignis, adhuc densis obsidetur tenebris, ignorantiâ antiquitatis: vnam eius partem, quæ de funiculis est, nobis Herodotus clarissimè exponit *libro primo*, vt habet versio Latina (Græco nunc exemplari careo) in hæc verba: *vna iisdem Babylonis lex est, omnibus modis exsecranda. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune*

[a] Super c. 3. Nahum.

[b] Cassian. coll. 7. c. 32. Oseæ 4. v. 12.

[c] Baruch. 6. v. 42.

est,

est, semel in vita ad Veneris templum desidentibus, cum externis viris consuetudinem habere. Cæterum cùm pleræque sint diuitiis tumentes, quæ sui copiam facere recusent; hæ vehiculis camoratis sub uectæ, pro templo consistunt, relicta interim a tergo magna famulitii turba. Plæreque etiam hunc in modum faciunt. ad templum Veneris sedent, nodis, corollisque tempora reuincta, è quibus dum aliæ seorsũ abeunt, aliæ regrediuntur. Nam diuerticula vndecunque sic funiculis distincta aditum præbent externis ad mulieres illas, quam cuique libuerit deligendam. Porro cum semel illic consederint, non prius domum regrediuntur, quam hospitum aliquis, pecuniam mulieri in sinum iniecerit, & cum eadem à fano seorsim abducta rem habuerit. Hospitem autem illum, qui pecuniam obtulit, dicere oportet. tanti ego tibi Deam Mylittam imploro. Mylittam enim Assyrii Venerem appellant. At verò pecuniã illam, quantulacunque sit, non est fas reiicere; siquidem in sacrum conuertitur vsum. Neque mulieri etiam permittitur hospitem aliquem repudiare; sed quicunque is est, qui pecuniã obiecerit primùm, hũc illa sequitur citra delectum. Postremò vbi iam congressa fuerit cum externo mulier, Dea expiata, domum reuertitur. Iam, quæ forma sunt elegantiore, citiùs (vt par est) expediuntur: quæ verò deformes diutiùs coguntur desidere pro templo, antequam legi faciant satis. Fitque interdum vt vno atque altero anno, aut etiam triennio, atque diutiùs expectare oporteat miseras. Alicubi, nempe in Cypro, similis quædam lex est.] Hactenus Herodotus, ex cu-

ius

ius narratione facilè intelligas, quibus funiculis circumdatæ dicantur: & quis funis disruptus: nempè is qui semitam ad illam faciebat: nam discedens hunc disrumpebat, vel hospes, vel ipsa fœmina: sed & illud intelligitur: vltimò loco, cùm obiicit funem nòn disruptum deformitatem exprobrari, quod eas mortalium nullus cubili dignetur. Quare retracto, quæ olim hac de re publicè Louanii dictaui, ea referens ad nodos, & ligamina amatoria, de quibus egere veteres poëtæ. Virgilius *Ecclog. 8.*

Terna tibi hæc primùm triplici diuersa colore
Licia circumdo, terq; hæc altaria circum
Effigiem duco;

nempe amati simulachrum. ligabant cōceptis verbis, vt apud eundem;

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores,
Necte Amarylli modò: & Veneris, dic, vincula necto:

Valerius, *in Ciri*, addit & aliud in sinum despuere ter;

Terq; nouena ligat triplici distincta colore
Fila; ter in gremium mecū, inquit, despue virgo,
Despue ter virgo, numero Deus impare gaudet.

Nemesianus *Eccl. 4.*

Hæc eadem nobis, quæ versicoloria fila,
Et mille ignotas Mycale circumtulit artes.

Erant hæc fila, vt plurimùm, lanea, & rhombo torquebantur, vel deuoluebantur ab orbe vel glomo: Propertius *lib. 3.*

Improba non vicit me moribus illa, sed herbis:
Stamine à rhombi ducitur ille rota.
Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta e sectis anguibus ossa trahunt:
Et strigis inuentæ per busta iacentia plumæ,
Cinctaq; funesto lanea vitta viro.

Hoc est vitta lanea suspendiosi: quod & ipsum magicum. *Et l.2.*

Deficiunt magico torti sub càrmine rhombi.

De trina despuitione Tibullus, *Eleg.2.*

Hæc mihi composuit cantus quis fallere possis.
Ter cane, ter dictis dispue carminibus.

Sed ad rem, magicum mysterium, cuius meminit Ieremias, & à quo populum Dei dehortatur, est adoletio τῶν πιτύρων. de cuius vocis significatione non omnino res certa; nam ceteri vertunt *furfures*, noster verò *ossa oliuarum*; inter quæ quid meliùs & fideliùs versum, certiùs definiri posset: si Hebræa illa epistola exstaret, nunc de Græcæ vocis significatione decisio pendet. Puto non vnã esse significationem huius vocis. Hesychius πίτυρα τὰ τῶν σίτων ἢ κριτῶν φλοῖα: & sanè huiusmodi tritici vel hordei furfures, siue pelliculas, quæ molendo secernuntur (sic etiã Dioscorides & Theophrastus vsurpant) succendi solitos in veneficio amatorio pleriq; existimant, & nituntur loco Theocriti *Eydill.2.* νῦν θυσῶ τὰ πίτυρα, vbi Scholiastes θυσῶ exponit πυρικαύσω, igne absumo. Vix crediderim furfures solitos adoleri, (qui parũ ad hoc idonei)

ſed benè farinam in molâ, de qua tamẽ paulò antè iam locutus erat Theocrit⁹, nec neceſſe habebat repetere: quare malo πίτυρα illic exponere, vt hîc facit noſter. Nam de eodem maleficii genere locutum poëtam illic & hîc prophetam, eo procliuior ſum, quod eodem Eydil. fatetur Theocrit. amatoria illa maleficia Græcos à Babyloniis didiciſſe. Sicut ergo laurum vrebant veteres & bitumen, & ſtatuas ex argilla vel cerâ, (de lauro Virgilius:

Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum:

Bituminis, ni fallor meminit Horatius, ſed locus non occurrit, de ſtatuis argillaceis & cereis:

Limus vt hic dureſcit, & hæc vt cera liqueſcit,
Vno eodemq; igni: ſic noſtro Daphnis amore.)

Sic etiam puto ſolitos adurere oſſa oliuarum, hoc eſt minutas oliuas, & duriores ceteris, ac penè oſſeas: quæ eſt vocis Græcę altera, minùs nota ſignificatio, apud Athenęum [a]. ex Callimacho & Philæmone: pro quodam minuto ac viliore & coloris furfuracei oliuarum genere, quod πιτύρων vocarũt. Vnde & fraces ac magmata oliuarum Heſychio videntur dicta, ἐπίτερα dum ſcribit ἐπίτερα ἐμπιάσματα ἐλαιῶν. vbi fortaſſis ἐπίτυρα legendum; nec in voce vt opinor peregrinâ quærenda ſolita Græcorũ cõpoſitio. ἐπίτυρον, eduliũ nouit Athenę. & Varro *li. 6. de lin. lat. Apud*

[a] libr. 2. Conuiuii Sophiſt.

Plautum; ſi vnum epityrum edam apud illum eſuriens inſane bene. Epityrum vocabulum eſt cibi, quo frequentius Sicilia, quam Italia vſa] ſic Varro. Locus Plauti eſt in Mili. glorio. nempe fiebat ex pityrodi oliuà confrictà. meminêre & Cato & Columella, *libro de re ruſtica*, conficiendi modum indicantes & Græcanicas magnæ Græciæ vrbes, id conficere ſolitas: fortè etiam vocem ἐπιπίτυρα ſic contrahebãt vulgò, dicentes ἐπίτυρα. Sed cur noſter vertit, *oſſa oliuarũ*? certũ eſt Hebræos, quæ in quaq; re fortiora & duriora ſunt, ea vocare *oſſa*, vt oſſa obſidentium עצמרה חבר chonach atſmoth [a]: ſcitum etiam, hanc oliuam minu-
a Pſ.53.v.9. tam plus oſſis, quam carnis edulis præbere: conſtat quoque Hebræa phraſi, genitiuum fixum habere vim mobilis recti: & ideo, *oſſa oliuarum*, accipi poſſe, pro oſſeis oliuis: ſic-
b Geneſ. 49.v.13. ut in Moſaycis ſcriptis [b]. *aſinus oſſis*, ponitur pro aſino oſſeo. Quare ſuſpicor hoc loco à Ieremia ſcriptum fuiſſe *atſmoth Zethim*, quod ad verbum ſignificat *oſſa oliuarum*; & Græcos interpretes gnaros ſignificationis, quam diximus, vertiſſe τὰ πίτυρα. Nonne veroſimillimum eſt Babylonias, quæ Magicis nugis erant addictiſſimæ, veritas ne diu illic excubare cogerentur, ſe à ſortilegiis huiuſmodi non abſtinuiſſe, maximè quas nec diuitiç, nec forma, nec genus commendabãt? quçrebant ergo iſtç bliteç ac diobolares vndecunque lenocinium, & Pityrides oliuas,

quæ vilioris precii, insumebant flammis. Et quam vesanæ flammam alebant inclusam, longè aptius atq; expressius ossium, quàm furfurum, adustione contestabantur: simul enim sic quærebantur de duritie ac rigore hospitum, & aduentorum, quos illarũ nulla miseratio tangebat: ideo non solas oliuarũ carnes, siue cutim (nã in his oliuis cutis potius quàm caro) sed solidas oliuas cum nucleis osseis adolebant, nimirum duritiam illam sibi inuisam hoc pacto mollituræ, & corda ferrea amore liquaturæ. Si *furfures* vertas, perit elegans ista mysterii magici analogia. Verisimile est cum ista vrerent addidisse, quod solemne reperio; sic se ossa hospitum vrere, vel, in hospite suo hæc se adolere; vel precari, vt sic hospites earum amore torrerentur: quæ omnia Virgilius & Theocritus posuere. Demum sic adusta & in cineres redacta spargebãt in ventũ iacta trans caput. Theoc.

ἄλφιτά τοι πρᾶτον πυρὶ τάκεται, ἀλλ' ἐπίπασσε.

Virgilius:

Farinæ primùm, igne liquescunt, sed disperge.
Fer cineres Amarylli foras, riuoq; fluenti
Transq; caput iace.

Sed hæc satis vel nimis, de loci Baruchi explicatione: quæ si probetur, benè erit: sin, meliora expecto. Hinc patet, vel iuxta hanc primam concl. nostram intelligendum Burchardum: vel errorem subesse eius sententię, *lib. 19. c. de arte magica c. vlt.*

Sit secunda cōclusio quæstionis, *hæc philtra & menti & corpori vt plurimum valde noxia sunt.*] Nota minùs esse noxia, quæ non dantur intus sumenda, quia si per nudas incantationes facta, vt plurimùm solum nocent menti: si per illigationes aut contactum extrinsecum, etiam corpori solent nocere, si habeant venena mala admixta, quod in his non frequens: si verò dentur in potum & cibum, solent vt plurimùm valetudinem vehementer debilitare, & de statu mentis deiicere: quia eorum ingredientia solent esse admodum periculosa: vt fluores menstrui, sperma (vt patet ex vetustis libris pœnitentialibus) cerebrum felis vel asinini pulli, vterus hyenæ, virga lupi, remora, ossa rubetæ, stinci, & præ ceteris (quod vocant) Hippomanes: quod est triplex, ne quis fallatur: vnum cuius mentio apud Theocritum *in Pharmac.* tradit esse plantulam quandam Arcadiæ: alterum, quod vt canit Tibullus,

Virus cupidæ stillat ab inguine equæ.

& Propertius.

Hippomanes fœtæ semina legit equæ.

Qualis est suûm apria: tertium, pellicula quæ reuellitur à fronte pulli equini recens editi, cuius odor equas in furorem redigit, de quo Aristoteles [a]. Plinius, Columella, Virg. & alii. Quam hoc noxium sit docet interitus Caligulæ, qui mortuus, cùm ei Cesonia hoc potandum porrexisset, vt narrant

a Aristot. l. 6. hist. anim. c. 18. Plin. lib. 8. c. 42. Columel. lib. 6. Virgi. in Georg.

Ioseph.[a] & Sueton. & Iuuenal. eo reſpexit; *Vt auunculus ille Neronis;*

Cui totam tremuli frontem Ceſonia pulli
Infudit: & mox vt eſt in 4. Meſ.
Tanti partus, equæ quantũ vna venefica cõſtat.

De cunctis autem philtris Ouidius prudentiſſimè;

Nec data profuerint pallentia philtra puellis,
Philtra nocent animis, vimq; furoris habent.

Euſebius teſtatur his Lucretium poëtam primò dementatum, deinde furoris impatientiâ ſeipſum interemiſſe. de Lucullo prodidit Plutarchus, his eum primò actum in furorem, mox etiam interemptũ [b]: de quodam ſimilia narrat Ariſtoteles. *Virgo illa incãtata à Baſilio* (vt ait D. Greg.) *febricitare incepit, & vehementer anxiari, magnisq; vocibus cũ ſtridore clamare. Modo moritura ſum, niſi Baſilius monach⁹ veniat, & ipſe mihi per ſuæ curationis ſtudium ſalutem reddat.*] en verba mẽte captæ, & corpore languentis. Illa verò, de qua D. Hieron. ſcribit, *poſtquã amator, magicis artibus inſtructus, ab Æſculapii ſacerdotibus, rediit, & ſubter limen domus puellæ tormẽta quædam verborũ & portentoſas figuras ſculptas in æris Cyprii lamnia defodit: & ilicò amore inſanire virgo, & amictu capitis abiecto rotare crinem, ſtridere dentibus, inclamare nomẽ adoleſcẽtis: magnitudo q̃ppe amoris eã in furorẽ verterat.*] de trib. ordine Abbatib. ſucceſſiuè ab eadẽ ſortiariâ toxico amatorio necatis, lego apud Sprẽg. de Frid. duce

a lib. 11. antiquit. Suet. in Calig. Iuuenal. ſat. 6.

b Euſeb. in Chron. Plutar. in Lucul: Ariſtot. in Mag. Moral D. Gre. d. c. 4. Hie. in vita D. Hilarion. Spreng. p. 1. q. 7. Cuſpinia. in Ludouic. Bauaro, Anto. Panormita. lib. 4. de geſt. Alphonſi. Pet. Leloyher. li. de ſpect. 1. c. 5.

Austriæ, electo rege Romanorum quē Lud. Bauarus vicit, auctor est Cuspinianus; de Stephano quodā equite Neapolitano, Anton. Panhormita; de puellâ, cui amator mē branulam inscriptam in sinum iecerat, & narrationem, & iudicium nobis proponit Pet. Leloyherius: quare cùm tam noxia soleant esse philtra meritò Athenienses Temniam sagam morte mulctarunt [a]; & nimis laxi fuere Areopagitæ, cùm alteri, mortuo eo qui acceperat [b], ignouerunt: prudentissimeq́; iura ciuilia: quib9 seqq. pœnę receptę: de quib. quo ad praxin acturi sum9 fusius *l.5. Sect.16.* nunc breuiter. Si præbens amatoriū quid, non adhibuit magicam superstitionē, nec mors secuta fuit: pæna relegationis & damnationis in metallum olim puniebatur [c]: hodie iudicis arbitrio extraordinariè punitur [d]. Quod si mors fuerit secuta, quam vt plurimùm sequi tradidit Hippolyt9 de Marsil. insignis Criminalium iudiciorum tractator [e]: tum, si ob malum finem præbuit philtrum (vtpote causa abortus, vel illiciti amoris) siue tum adhibitæ sint artes magicæ siue non, mortis reus censetur, ex communi sententia iuris interpp. *argum. d. §. qui abortionis*, quod & olim prudentum opinione receptū Iul. Paulus tradidit [f] neque id acerbum debuit videri Antonio Guiberto [g] dignus enim planè supplicio malus adeò animus, fini improbissimo, per summū periculum & pessimum

[a] Demost. contra Aristogitonem.
[b] Aristot. libr.1. Magn. Moral. c.17.
[c] d. §. qui abortionis.
[d] Menoc. de arbitr. iud. cas. 358. Binsfeld. in d. l. eorū q.3.
[e] in l. eiusdem. D. ad leg. Cor. de sicar.
[f] lib.5. recep. sen. ti. ad le. Cor. de sicar.
[g] lib.1. q. iu. c.16. n.1.

mum exemplum studens. Quod si nõ dedit ob malum finem, sed bonum (vtputa ad arcendam feminæ sterilitatem, ad conciliandũ mariti animum à se immeritò alienatũ) tunc si accessit ars magica, adhuc punienda est audacia lethali supplicio. capitale est enim his vti artibus [a]: si verò non adhibuit quicquam magicum, sed naturalib. vsa fuit, quæ putabat non nocitura, extra ordinem mitiùs punienda est, citra [b] mortem. Hæc vera, si desit hæresis suspicio: hac accedente, quid dicendum, videbitur *d. sect. 16.*

Humanam vindictam præuenit aliquando diuina vltio. Siffridus presbyter in Chronico suo, narrat anno 1260. accidisse, vt *adolescens quidam in Misnia, vt suis potiretur amoribus, à Mago in locum ædium desertum deduceretur: cui cum spectrum, puellæ illius quam amabat imagine, per malefici incantationes se obtulisset: amator ille perditus, manũ ei porrigens, à malo dæmone parietibus alliditur, & miserabilem in modum necatur: qui eius quoq; cadauer tanto in Magum impetu proiecit, vt semianimis longo tempore iacuerit.*

I nunc, & animum committe ignibus doloso hoc pulueris magici mantello cõtectis. Nónne potiùs audiendus Phocylides: qui cecinit, omninò fugiendas amatorias incãtationes & philtra? idq; verum, etiam quoad coniuges. quia etiamsi conciliarent amorem (quod nunquam vel raro contigit) ta-

[a] l. nemo aruspicẽ, & ibi Dd. C. de malef. & mathem. & sic intellige Menoch. de arbitr. cas. 388. nu. 5.

[b] arg. l. 3. §. ex Sena tusc. D. ad leg. Corn. de sicar. & ibi Bart. & Menoch. d. cas. 358. nu. 7.

men semper, vt minimùm, reddũt debilem, attonitum, & mentis emotæ: quemadmodum piscibus (acuta & apta est Plutarchi [a] similitudo) accidit, qui non retibus vel hamis, sed medicamentis capiuntur.

[a] in coniugalib. admonitionibus.

SECTIO III.

Restat remediis videamus. & constat, ex dictis, inutilia esse antidota contra philtra, & remedia illa Gentilium: quæ per incantationes aut lustrationes quasdam fiebant: quæ Christianis etiam prorsus illicita sunt. Virgilius 4. Æneid.

Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit, ast aliis diras immittere curas.

verè dicit *promittere*, nec enim pręstabat. Tibullus lib. 1.

Quid credam? nempe hæc eadẽ se dixit amores
Cantibus aut herbis soluere posse meos.
Et me lustrauit tedis, & nocte serena
Concidit ad magicos hostia pulla Deos:
Non vt totus abesset amor, sed mutuus esset,
Orabam: nec te posse carere velim.

Putabant enim his lustrationibus alterutrum euenire, vel vt amore liberarentur, vel votis potirentur. Nemesianus, inducit pastorem quærẽtem hæc omnia sibi in cassum cecidisse;

Quid prodest quod me peregrini mater Amyntæ
Ter vittis, ter fronde sacra, ter thure vaporo
Lustrarit, cineresq; auersa effudit in amnem,

Incen-

Incendens viuo crepitantes sulphure lauros;
Cùm sic in Meroën totis miser ignibus arsi?

Vittas intellige funesti viri, vt dictum superiùs. Omisit & aquæ aspersionem, de qua Propert. lib. 3. loquens de amore:

Quod mihi non patrij poterant auertere amici,
Eluere aut vasto Thessala saga mari.

Hanc secuti opinionem gentilium videntur, non Eunapius modò, *in vita Edesij*, de illâ quam magus Philometor in amorem pellexerat, magus verò Maximus amore soluit; & Plin. sed & Pomponat. homo malè Christianus. Opus est in antidotis distinctione. 1. si naturalia tantùm sunt medicamenta, maniam purgãtia, & ardorem libidinis temperãtia (vt agnus castus & huiusmodi) dummodo noxia non sint valetudini, licebit eis vti. 2. si verò dubitetur num insit vis naturalis, an verò sint merè superstitiosa remedia; tunc iis abstinendum. tale quod de Scythicâ seu Promethæa herbâ refert Propertius; quod de insperso corpori puluere in quo se mula volutauerit, vel hirci vrinâ bibitâ, vel rubetâ in corio pecoris recentis alligatâ, & de virga lupi Plinius & Pomponat.[a] tradidere. 3. si moraliter improba sunt remedia, planè vitanda & vetita sunt, tale remedium Cratetis apud Laertium, scilicet sui suspendium; talia Rasis ac Pauli Æginetę licentiosa balnea, tripudia, commessationes, & quę sequi solẽt deteriora: tale et-

[a] Plin. lib. 28. 32. & 39. Pompona. lib. de incanta. Laert. lib. 6.

iam illud Faustinæ, quo vsus M. Anton. philosophus; qui gladiatorem eius adulterum occidi iussit, & illam incedere inter caput & collum.[a] Quartò si sit admixta superstitio, tunc pertinent ad vanam obseruantiam, de qua *2.p. huius lib.* agendum; si verò dæmonis pactum interueniat, pertinent ad dæmoniacam Magiam, de qua dictum *lib.* 2. Quintò optima sunt remedia Christiana, tũ illa quæ contra cuncta maleficia vim habent, Ecclesiastica; de quibus agendum *lib. vlt.* tum etiam quædam moralia, quibus caro maceratur & concupiscentia domatur; vt opera pœnitentię humi cubationes, cilicia, flagella, ieiunia: his interdum etiam sub mortali, si magna necessitas, homines vti tenentur; vt & aliis quæ partim in omittendo, partim in committendo posita. In omittendo, vt vitare conspectum rei amatæ, & ocium, & alia libidinis irritamenta, de quibus optimè Helinandus disseruit.[b] Vis exstinguere libidinem? (ait) amove ligna de igne si stridet incendium. ligna innumerabilia sunt, potissima autem;

Ocia, segnities, somnus, caro, femina, vinum,
Prosperitas, ludus, carmina, forma, puer.

De primo est illud S S. *in desideriis est omnis ociosus.* & Ouidij,

Ocia si tollas periere cupidinis arcus,
Extinctæq; iacent & sine luce faces.

De 2. dicit Martialis:

[a] Capitol. & Suidas.

[b] habes apud D. Antonin. lib. 6. histor. sum. tit. 13. c. 6. §. 4.

Quæ

Quæritur, Ægysthus quare sic factus adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat.

De 3. canit Dionysius Cato, in distych. Mor.

Plus vigila semper, nec somno deditus esto.
Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat.

De 4. ait Apostolus: *Bonum est non manducare carnes.*

De 5. ait Helinand. *mulier dicitur à molliendo, vt & malleus. quia sicut faber per malleum mollit ferrum: sic diabolus per mulierẽ, mollit & malleat vniuersam terram*, D. Hieron, *Ferreas mentes libido domat.* Claudianus;

Ferrea lasciuis mollescunt corda sagittis.

De 6. Apostol. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Virg.

Et Venus in vinis, ignis in igne furit.

De 7. Ouidius,

Luxuriant animi rebus plerumq; secundis.

Salomon in Prouerb. *Prosperitas stultorum eos perdet.* D. Augustinus; *Secundæ res Sapientum animos fatigant: plus obfuerunt Salomni, quam profuerit ipsa sapientia. contra aduersitas aliquando retrahit à peccatis.* Ideò ait Dominus Oseæ 2. *Sepiui aures tuas spinis, vt semitas tuas non inuenires, & post amatores tuos non curreres.* Spinæ sunt, aduersa.

De 8. *ludi* nomine iocũ intelligit omnem. mœstitia enim libidini repugnat, teste poëta:

Non solet in mæstos illa venire thoros.

De 9. *carminis* nomine, omne melos musi

cum comprehenditur, siue voce, siue instrumentis fiat. Esa. *Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum, in conuiuiis vestris*: hinc, & *opus Dei non respicitis*. addit Helinand. *Difficile inuenitur aliquis lenis vocis & grauis vitæ: quippe cùm vocis lenitas cantum desideret, vitæ grauitas planctum.*

De 10. est illud,

Rara est concordia formæ atq; pudicitiæ.

& illud,

Lis est cum forma magna pudicitiæ.

De 11. ait Helinandus; *Quantum enim periculi sexus adfert in muliere, tantum ætas in puero. periculosa est ætas pueri, periculosior societas, periculosissima familiaritas. Vnde legitur in vitis patrum; Non habendam familiaritatem; cum femina puero, vel hæretico.*] Hactenus ex Helinando Antoninus.

In faciendo consistunt; occupatio mentis in curis grauioribus, cogitatio mortis & inferni, lectio bonorum librorum, preces ad Deum fusæ, implorata auxilia Beatorum, & Angelorum, & maximè Beatissimæ Deiparæ Mariæ; quæ, vt castitatis amantissima, summopere desiderat homines hac spurci amoris lue liberare. Vtile quoq; frequenter meditari, non externã illam & perituram citò speciem; quæ fragilis, caduca, sæpe mendosa & fucata. & falsis tantùm lenociniis adumbrata; sed rimari cogitatione internam & profundiorẽ corporis constitutionem. quid

illa

illa fuit, antequam nasceretur? stilla seminis spurci & olidi, quid nunc est? saccus stercorum. aufer cuticulæ pelliculam, quid illâ tetrius aut horribilius? quid cadaueri propius? sterquilinium niue cõtectum albet. soluantur niues: *pax, pax naribus & oculis*; clamabunt omnes, & diffugient. Niue fugacior est forma. nõ liquatur, sed vanescit. illam aqua excipit; hanc quid nisi deformitas & formido, qualis mormolycii? cum anima diffugerit, quid futura hæc siue Lais, siue Helena? esca vermium, cadauer putridum, fœtens, tabe dissoluendum, ex cuius spinæ medullâ serpẽs terribilis enascetur. Hoc amem, hoc depeream! Narrat Suidas de Hypatia & Alexandrina; eam cùm consilio nequiret auditoris adamantis, importunam sollicitatio abrumpere; panniculos ei suos, fluore menstruo maculatos, obiecisse: *Hoc* (inquiens) *est adolescens, quod amas: nihil autem pulchrum*. Appa & Gela Foroiuliensis ducis Gisulfi filiæ, carnis putridæ sub mamillis positæ odore, suam defendêre castitatem: Barbari enim natura ita fætere Longobardorum mulieres opinati intactas reliquere. (*Annal. Boior. lib. 3. & Ant. Bonfin. lib. 8. Rerum Hungicar. Deca. 1.* Sed & Th. Cantipratens. pium quendam virum, cùm cogitationes importunas, cuiusdam mulierculæ, formosæ dum viueret, animo abigere non posset; sepulchrum narrat eius aperuisse, & amplexum cadauer ta

bidum, faciem faciei eius contaminatæ tabe, vermibusque imposuisse, & in hoc fætore volutatum ore; donec fætor & horror: omnem libidinis memoriam superassent. Quātò efficacius hoc, illo ridiculo, &, quod nisi præfatâ lectoris veniâ, nequit referri, quod Hieronymus Cardanus [a] præscribit; *eum qui* (sic ait) *stercora recentia amicæ in suo ponat calceo, & calceum statim induat; amore liberandum.* vtatur ille suo remedio. apagè has sordes. equidem tetro odore amorem cum fastidio commutandum crediderim, quamdiu fætor durabit: post, nescio; nisi quis mentem similibus (quas dixi) cogitationibus muniat, armetque. *His* remediis continentur, quæ ex Auicennâ Niderius posuit [b] excepto sexto, quod ipsemet fatetur sæpè non proficere.

[a] lib. 2. de varieta.

[b] lib. vlt. Formicarii.

QVÆSTIO IIII.

De Maleficio hostili.

H*Ostile* vocatur, quicquid in bonis animi, corporis aut fortunæ damnum infert, aut aptum est inferre, aut idcircò adhibitum fuit à malefico vt inferret. primum actu, secundùm potestate, tertium intentione huiusmodi est. quæ in his interueniunt, vt plurimùm sunt frigida, amara, noxia, & naturæ humanæ hominumq; saluti contraria; ideo *venena mala* vocari, vult [c] Grilland. contra quam in amatorio, in quo censet vt

[c] q. 3. n. 25.

plu-

plurimum interuenire, res calidas, dulces, amœnas homini, & coadiuuantes naturalem calorem & potentiam luxuriandi, & ideo à lege hęc vocari *bona* vel *nō mala venena*, quia non sunt instituta hominis necandi causa [a]: hæc perpetuo vera non esse, facilè credent; qui pręcedentem quæstionem accuratè legerint. De pręcipuis ergo hostilis maleficii generibus nunc agamus, & quia prolixa atq; varia disputatio est, in suas sectiones eā partiamur.

a l.3. §. hæc adiectio. D. ad leg. Corn. de sicar.

SECTIO I.

De fascinatione.

A VT res commodiùs intelligatur, notanda differentia triplicis fascinationis: nam puto vocabulum, largè sumptū de propriè & impropriè dictâ fascinatione, diuidi posse, in *poeticam* seu *vulgarem*, in *philosophicam*, & *in magicam*.

Vulgaris seu *poëtica* est, de qua potissimum disputatur; secundum quam dicuntur homines fascinari, ipsa visione seu adspectu actiuo fascinantis, vel etiā inuido aliquo laudante, eo solo quòd malignè aut malitiosè adspicit vel laudat alium à quo est auerso animo. Et hæc opinio multa peperit alia opinamenta. Primò hoc periculum imminere potius pulchris quàm deformibus, pueris quàm maioribus ætate. Secundò hoc periculum remoueri quibusdam euphymiis: nē-

pe si bene precentur iis, quos cum laude & admiratione intuentur: vel si quid turpicu lum pueri gestent appensum collo, vnde fascini nomen inditum virili mēbro, eo quod contra fascinationem talia gestarent oscilla: & mutato in paulo honestiorem modū more, digitos duos cum pollice sic inserto vt tale qui exprimant, de gagate, vel ebore, vel argento: vt fit hodie in Hispaniâ (*Higa vocant*,) immò si summo mane surgenti quis ita digitos intendat, id ipsum quoq; amuleti esse loco censent, quod malo exemplo Reginæ cuidam fieri aiunt. si baccare frontem cingas, si ter in sinum despuas. Denique si cum auide lautum edulium sumas, & te incentius aspicienti partem cibi porrigas. *Præfiscini* hæc omnia fore, ne fascineris. Tertiò censent ad bruta quoq; hanc fascinationem pertinere, gallinas, agnos, equos, & ferunt fascinatos aliquando cecidisse. Huc pertinent illa poëtarum, Virgilii,

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.
item. . . *baccare frontem*
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro:

& Theocritus docet contra hanc fascinationem solitos in sinum sibi despuere;

ὡς μὴ βασκανθῶ, τρὶς ἐς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.
Vt non fasciner, ter in meum expui sinum.

Solent quidam huc refere illud Albii Tibulli *lib. 1. eleg. 2.*

Hunc puer, hunc iuuenis turba circũstetit arctâ,
Despuit in molles & sibi quisq. sinus.

Verùm prior illos versus refutat: qui docet, eum, de quo agit, vt insanum ac lymphatum, cinctum fuisse coronâ puerorum & ceterorum: qui tamen, ne quid eis detrimenti ab aspectu, tactuve insani hominis contingeret, despuendo se sibi consulere arbitrabantur. Cuius superstitiosę auersionis vt cõsuetæ, testis est Theophrastus *lib. de characterismis in descriptione superstitiosi*. Sed quoniam à Tibullo amans inducitur vtens magicis artibus; si dicas eumdem amantem amentemq; describi, non aberrabis à verò. nam Plato *in Symposio* amoris furorem fascinatoriũ esse docuit; eò quòd mutuo aspectu & intẽtione oculorum, amor hauriatur, augeaturq;.

Hanc fascinationem cum suis remediis esse superstitiosam nemo negauerit opinor, quam damnant DD. *Basili.* Chrys. Hierony. & alii citandi; & profert Richardus *quodl. 3. quæst. 12.* duos articulos, quibus non obscurè anathema dicitur iis, qui illam tenent. Sine maleficiis verò, opinionem de solo morbo per laudationem inferendo, nemo catholicus Theologię peritus, aut veræ philosophiæ sectator admiserit. Nam quæ de vi verborum diximus, & de vi imaginationis *l. 1* illa conuincunt, nec verbis hanc vim inesse, nec imaginationi quo ad corpus di-

stans, vt verè quidam apud Algazelem *lib. 5 physic. c. 9.* asserunt. Ad natale fascinantis astrum confugere ridiculum est: omnes enim illâ horâ nati, fascinatores forent. Vim animæ vnius in corpus alterius effectiuam tribuere, est damnatum delirium Auicennæ. Nec satisfaciunt, qui ad temperiei & substantiæ dissimilitudinem confugiunt: quia inter res eiusdem speciei nequit esse tanta substātiæ pugna ac dissimilitudo. Non enim basiliscus basilisco, non vipera viperæ, sed homini & aliis animalibus nocent. Et vt vnum animal alteri tam sit noxium, id ex vehementi naturæ antipathiâ nasci necesse est; hanc verò ex differentiâ specificâ, quam sequitur differentia temperamenti. Quid? quod fascini huius defensores contēdunt, etiam fascinari quē solere à beneuolis & carissimis. verba Plutarchi, & Heliodori suggessit mihi & communis patriæ, & religionis coniunctione amicissimus, Andr. Scottus noster. Græci codices mihi nunc non suppetunt; quare ponam ex versione eiusdem: *Haud sanè ignoras;* (ait Plutarch.) *quod & amicis, & familiaribus & parentibus nonnulli oculum fascinantem esse existimant: vsq; adeo vt mulieres non ostēdant illis pueros, nec diutius ab huiusmodi hominibus inspectari sinant: quo modo ergo id mali videbitur ab inuidiâ effici? quid porro per Iouem dices de iis, qui dicuntur seipsos fascinare? nam hoc quoq; audisti: sin minus illa certè prorsus legisti:*

Plutar. S. Sympos. c. 7. Heliodorus l. 3. Æthiopi. histor.

Eute-

Eutelidæ fuerant pulcri per colla capilli:
Sed tibi dirus homo conſpecto in fluminis vndis
Inuidit, turpisq; inuaſit protinus illũ (mę.
Morb⁹, & inuidiâ corrupta eſt gratia for-

Narrant enim Eutelidem cùm ſibi pulcher viſus eſſet, propria ſpecie captum, in morbum incidiſſe: atq; habitum bonum vna cum pulchritudine perdidiſſe.] Vides fabulam Narcissi fabulæ ſimilem: ſi quid tale accidit; arbitror vtrique contagioſam aliquam fontis exhalationem fuiſſe exitio. Sed audi quid Plutarchus hac de re cenſuerit, putat enim in his ex verâ inuidentia id oriri, quod etiam Heliodoro viſum. Plutarchus; *Audacter dico vniuerſas quidem animæ effectiones, quibus diu inſint, in iis malos habitus ingenerare: hi cùm naturæ vim cœperint, qualibet ex cauſſa moti, ſæpe etiam inuitos homines in iam proprias ac conſuetas perturbationes deferunt. Sic autem conſidera, timidi etiam ipſa auxilia formidant, iracũdi in chariſſimos quoque ſunt moroſi. Amatores & intemperantes poſtremo nec ſanctiſſimis quidem corporibus quãuis morti vicinis queunt abſtinere, Mira eſt enim conſuetudinis vis ad attrahẽdum affectum in id quod ſibi eſt proprium. Et qui in lapſum eſt propenſus, vbiq; neceſſe eſt impingat. Nulla eſt itaq; admiratione dignũ; ſi qui inuidendi & faſcinandi habitũ ſibi induxerũt, etiam aduerſus familiares ex morbi proprietate mouẽtur: aſt vbi moti fuerint, quod natura ſolent, efficiunt, non quod volũt. Quemadmodũ*

enim sphæram sphærice moueri, & cylindrum in modum cylindri necesse est pro formæ differentia: ita & hominem sic inuidum affectio inuidenter aduersus omnia mouet. Quinetiam verisimile est, illos familiaribus & charis peiùs nocere.] Immò verò id mihi minus fit verisimile cur? an quod frequentius illos respiciant? aliquid id foret, si habitibus non vteremur quãdo volumus: & habitus à primis illis motibus animi non differrent: quos confundit Plutarchus: non obscurè etiam voluntatis humanæ libertati his verbis, vt ex geometricâ comparatione patet, frenum iniiciens. A cæteris etiam philosophis recedit, qui perspicuè maliuolam inuidentiam requirunt amori repugnantem. Solus Heliodorus Plutarcho consentit, etsi de facto dubitet; *Porro,* inquit, *si qui sunt, qui etiam charissimos, & quibus bene volunt fascinant: id quidem non est mirandum si cùm sint natura inuidi; non quod volunt faciunt, sed quod naturaliter solent.* Præsupponit vterq; naturalem vim maleficiam illis inesse: quæro qualis? physica an moralis? Si moralis tantum, hæc illis nolentibus non elicitur. Si physica, præexistens, aut tunc nata. Si præexistens, cur non nocet prius subiecto cui inest. Si tunc nata; quà nouà efficiente, caussa? Nam erga hanc personam benè afficiuntur. Cæteri arbitrii libertatem hac in re concedunt, & aiunt innoxium intuitum esse, si animo aspiciant non malo, vt aduer-

tit Tostat. *in numer.* Sed magis philosophicè procedit Plutarchus hac in re. Nec tamen fæliciùs philosophantur, de sui ipsius fascinatione. Plutarchi sunt ista: *Bonus vir Eutelidas, & quicunq; seipsos dicuntur fascinare, non sine ratione id mihi videntur pati. Periculosus est enim (vt ait Hippocrates) summe bonus habitus, & corpora simul atq; ad summum vigorem processerint, non stant, sed cadunt, & in contrariū vergunt. Quando igitur ij integrum cœperint incrementum: seq; spe melius affectos vident, adeò vt sese demirentur ac circumspiciant, eorum corpus prope mutationem est* (esset Plutarche licet seipsos nec demirarentur, nec circumspicerēt, iuxta Hippocratem) *& per habitus vitium in deterius tracti seipsos fascinant.* (Quomodo per habitus vitium? id maliuolentiā dicebas ergo ne credendum quenquam sibi ipsi malè velle solitum, aut suis bonis inuidere? esto aliis inuiderint, nunquam huc se porriget vis inuidentiæ, vt philautiam animo expellat.) Sed hæc ipsa ratio Plutarchi, quā subdit ostendit quid fascinationis nomine comprehenderit. nā subdit: *Hoc a. magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas vel alia quædam specula subsistunt. Exhalat enim spiritus in obiecta: eoq; fit, vt quo aliis nocebant, seipsos male hebeant. Quod cum pueris fortasse contingat, falso caussa obtuentibus adscribitur.*] Vult ergo Plutarchus in aquam ex oculis spiritus diffusos, & in Euthelidam, corrupta iam aqua, vapores cum

illis spiritibus reflexos. Cuiusmodi spiritus ex bene habito & sano corpore, vt erat Euthelidæ, emanasse non est credibile. ægrorũ & venenatorum illa affectio est, & non nisi ex virosis aut corruptis humoribus profluens. Pueros autem affici hoc pacto & fascinari, quia ex se ipsis spiritus quosdam seu qualitates nescio quas effundant, quæ aëre corrupto in eos redeant vnde exiuere; nullus crediderim. Verè tamen Plutarchus, falsò causam obtuentibus, scilicet quatenùs obtuentur, adscribi pronunciauit: nec enim negare voluit, quod ante asseuerat visu aliquos esse contagiosos.

Concl. 1. *Si ergo loquamur de hac fascinatione proprie dicta, quam poeticam seu vulgi vocaui; quam ipsa visione cum imaginatione maliuola fieri volunt, quod satis ipsum nomen Græcum indicat; dico illã esse aliquid nõ naturale, sed fabulosum, superstitiosumq́.* Hanc conclusionem optimè docent quidam egregii medici, vt Iul. Scaliger *de subtilitate exercitat. 349.* & Franc. Valesius *Sacræ philosophiæ cap. 68.* & Theologi vt *Richard.* quodl. 3. quæst. 12. *Abulens.* locis mox citandis, & Haliacensis Card. in *perspectiua.* Ciruellus *p. 3. de superstitione c. 5.* Leonard. Vairus *toto ferme lib. 2. & 3. de fascino* & Laurent. Ananias *lib. 4. de natu. dæmon.* probatur auctoritate D. Basilii *hom. de inuid.* qui hoc spernit, vt muliebrem nugacitatem. Secundo, quia, cùm visio sit actio immanens, B

& fiat per introſuſceptionem ſiue per paſſionem, nõ verò per actionem tranſeuntem, nec per radiorum emiſſionem; non poteſt idonea huius faſc. cauſa naturalis aſſignari. deniq; quia nec Hippocrates, nec Galenus, nec vllus veterũ medicorum (ſi Valeſio, multæ lectionis, & probatæ experientię medico, credimus) huius faſcinationis, cum fuſiſſimè tamen egerint de cunctis morborum generibus & cauſis. Vt ſatis mirari nequeam doctos quoſdam Theologos ſcriptis mandaſſe; hanc comprobari à medicis & philoſophis, nec negari poſſe experientiâ conuincente. Vnum tamen medicum ſolum laudant; ſi medicus ille bonus & peritus; Marſilium Ficinum, *in opere de animæ immortalitate*; quod nõ ex Æſculapidarum, ſed Academicorum ſcitis conflatum eſt. Sed nimirum iſti vulgarẽ faſcinationem à philoſophica, propriam ab impropria non diſtinxerunt.

C Secunda concluſio: *philoſophica ſeu phyſica faſcinatio, non niſi impropriè dici poteſt faſcinatio; proprie verò, eſt contagio ſeu infectio.* Sciendum pro intelligentia concluſionis, fieri poſſe vt aliquis alterius aſpectu lædatur. nam verum eſt illud poëtæ:

Dum ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi:
Multaq; corporibus tranſitione nocent.

quod de lippis *l. 1.* doctum eſt: Et quidem huiuſmodi læſio contingit, maximè quando mutuus eſt intuitus; etſi poſſit etiam, quãdo

tantum intuetur oculos læsorem, per modum passionis (de quo nunc non agitur) vel quando solus lædens aspicit lædendum; qua de re nunc agimus. De hac ita Plutarchus disserit; *Nouimus homines, qui visu pueris maxime nocent, quippe habitum, vtpote humidum ac debilem, vertunt & in deterius mouent: quod quidem minus accidit iis qui indurauerint & iam compacti sunt. Tametsi qui circa Pontum habitāt, quos olim Thybes appellabant, Philarchus scribit non tantum pueris, sed etiam viris perniciosos esse. tabescere enim & ægrotare, qui aspectum eorum, & habitum, ac sermonem exciperent. Perspecta est autem res, vt videtur, ab iis, qui cum illis commercia exercebant & seruos illinc educebant venales. Verùm hæc istorum malitia haud proinde fortassis est mirabilis. Nam & attactus & affricatio manifestò quoddam habent patiendi principium, & quemadmodum aliarum auium pennæ aquilinis cōiunctæ, decrescunt ac pereunt occulta quadam vi plumarum caulibus putrescentibus: sic nihil est absurdi, hominis etiam tactum partim quidem esse vtilem, partim verò grauem ac noxium. Iam verò ex aspectibus quibusdam noceri, id quidem (vt dixi) sed quoniam causa eius perdifficilis est, pro falsò reijcitur. Atqui (inquam ego) quodammodo ipsius causæ vestigium quoddam ac semitam inuenisti: vt qui ad defluxus corporis perueneris. Nam & odor, & vox, & respirationis fluxus, euaporationes quædam sunt animantium, & partes quæ sensus mouent, atque illapsæ afficiunt. huiusmodi autem*

longe

longe verisimilius est ex animalibus emanare, vt quorum spiritus propter calorem & motum, veluti pulsum quendam & concussionem habet: quo spiritu cōcussum corpus defluxus quosdam assidue emittit. id quod per oculos imprimis fieri par est. Nam cùm visus multiplicem habeat motum, cum spiritu ipsum igneum eiaculante, mirificam quandā vim dissemiat. Qua ex re multa, tum pati, tum facere per visum, homini accidit: quippe quem res visæ veriunt ac modicis dum voluptatibus tum iocunditatibus afficiunt, quin & amoribus (qui vel maximi aut vehemētissimi sunt animæ affectus) principium dat visus. Hinc diffluit ac colliquescit amator, vbi pulchras intuetur ceu ad ipsas adeat. Vnde haud immeritò mirari quis possit, esse; qui existiment hominem per visum pati ac vexari, non autem facere ac nocere. Pulchrorum etenim ex adverso aspectus, quodque ex ipsorum oculis exit (siue id lumen sit siue fluxus) amantes liquefacit, & consumit, cum voluptate dolori coniuncta. (id quod ipsi γλυκύπικρον, hoc est, dulce amarum vocant) neque enim vel ex contactu, vel ex auditu contingit hominem adeò sauciari atque affici; vt si quos vel ipse aspiciat, vel ab iis aspiciatur. talis enim ex visu diffusio fit, & inflammatio, vt planè amoris imperitos existimem eos, qui mirum putant Medorum naphtam ex interuallo ab igne inflammari, Pulchri enim etsi per longè distantes intueantur, ignem intra amantium animas incendunt. Sæpe etiam hominum auriginosorum auxilium videmus. curantur enim hiaticulam intuentes: cui tales inesse vis

& temperatio videtur: vt morbum attrahat & excipiat per visum, veluti fluxum exeuntem. Vnde hiaticulæ ne sustinere quidem sustinent hominem auriginosum: sed à se auertunt, & oculos clausis tenent: non quod illi (vt quidam putant) curationem inuideant, sed quòd velut ictu feriantur. Ex omnibus autem morbis maximè ac celerrimè contrahitur conuictu lippitudo. Vsque adeò celerem vim habet visus inferendi atq; affricandi aliis morbi principium. Ex his Plutarchi verbis nota, *primò*; Illi hanc fascinationem esse similem detrimētis, quæ contactu & affricatione inferuntur: hoc est, nihil esse aliud, quàm naturalem quandam contagionem: vt appareat eum non admittere vulgarem illam. docent id comparationes eius de rupiculâ, de lippitudine, de amore: etsi rationes hæ mihi non probentur, & alias *lib. 1.* veriores in medium protulerim,

Subdit deinde, cur noxius magis sit intuitus inuidorum, quàm aliorū. *Affecta* (inquit) *anima corpus afficitur. Nam cogitatio de rebus venereis excitat pudenda; & canibus præ ferocia, in certaminibus aduersus feras, sæpe visus exstinguitur, atque excæcantur. Mærores autem, & auaritiæ, ac Zelotypiæ colores vertunt, atq; habitus lancinant: quibus affectibus haud minus inuidentia in animum penetrare solita, corpus malitia implet; quam pictores eleganter exprimere conantur inuidiæ faciem depingentes. Quando igitur cumq; homines, sic ex inuidia affecti oculos infigunt: hi verò*

proxime animam ordine locati ipsius malitiam attraxerint; veluti veneno tincta tela impetant; nihil (opinor) præter rationem aut fidem obtingit, si conspectis nocent. Nam & canum morsus periculosiores sunt, si irâ perciti mordeant: & hominum semina efficaciora esse aiunt, si amore coëant. Ac prorsus animæ affectiones confirmant, & vehementiores efficiunt corporis vires. Propterea id genus amuleta, quæ à prohibēda fascinatione, προβασκανία vocantur, sunt qui putent aduersus inuidiam conferre, quod scilicet (sic) *trahatur visus per absurditatem, quominus innitatur affectis.*] Aliquid est hoc vltimum in Plutarchi doctrinâ; qui non attigit punctū præcipuum difficultatis, nec enim ostendit, quo pacto ille maliuolus vel calidus affectus queat noxialem qualitatem suam in aliū effundere. Mutuatus reliqua à Plutarcho, hoc præclarè & luculenter satis explicat Heliodorus *Æthiopicæ Histor. lib. 1.* interprete Scotto: *Sic se res habet. Hic aër nobis circumfusus per oculos, nares, halitum, aliosq; meatus ad profunda penetrans, & ex qualitatibus exterioribus eò secum inferens; qualis influxerit, talem etiam iis qui excipitur habitum ingerit. Itaque vbi aliquis liuore percitus res pulchras intuetur, circumstātem aërem qualitate malefica replet, ac proprium spiritum acerbitatis plenum in proximum quemque contorquet: spiritus autem vtpote subtilis, ad spiritum vsq; & medullas ipsas peruadit; ac plerisq; morbus fit inuidia, & proprium accepit nomen fascinationis. Iam vero illa etiam considera,*

Charicles; quàm multos sanè oculorum ægritudo, quam multos etiã pestis tabes corripiat: cùm tamen nunquam tangant eos, qui iis morbis laborant, nec aut lecto aut mensa eadẽ participent: sed cùm eundem tantum hauserint aërem.] Vides vt à contagione pestis, probet hanc inuidẽtiæ fascinationem: quia vtraque ab exhalationibus seu vaporationibus prauis vitiato aëre proueniat? Prosequitur: *Sit autem tibi huius rationis indicium, si quod aliud, etiam amorũ ortus: quibus res visæ dant originem, &, veluti subuentaneas affectiones, per oculos in animas eiaculantur. Idq; iusta admodum ratione. Nam cum ex nostris meatibus ac sensibus, maxime assiduam visus habeat motionem, & calidissimus sit; paratior existit ad capiendum eas, quæ circumcirca sunt defluxiones, sicq; amorum transitus ignito spiritu attrahit.*] mox subdit de rupiculâ & basilisco, de quibus nos *lib.1.* egimus.

Habetis ad philosophorũ mentem explicatam fascinationem; quam tuentur Philosophi & Theologi recentiores: quorum breuiter vna & cõsentiens opinio est; Auicennæ, Algazelis, & gẽtilium, illa superstitiosa, quæ reiecimus, nihili esse, nec ab ipsa visione, qua visio est, fieri alterationem vllam in alio; sed alterationem effici per venenatam aliquam qualitatem manentem in putridis humoribus aut vitiosa complexione ipsius intuentis; hãc qualitatem communicari spiritibus vitalibus, qui imaginatione acriore & atten-

tione intentiore animi concitantur, & exciti viam quærẽtes ad oculos perueniunt. His spiritibus effluentibus ex oculis nõ quidem ipsa visione, sed spiritibus simul cum visione excitatis & erumpẽtibus, aêrem proximum malo suo viru inficere, & ab hac aëris parte aliam infici, & sic perueniri ad partem aëris proximã illi, qui est inficiendus; (puta pueri) & hunc aêrem proximum insinuare se in oculos lædendi, & ex oculis eius, quæ pars tenerrima citius inficitur, se penetrare in corporis partes interiores. Hęc est sententia Alex. Aphrodisæi *in problematibus*, & Aristot *problem sect. 20.* (nisi dicas hunc ex vulgi sententia locutum) apertè est D. Thomæ *1. p. q 117. ar. 3. ad. 5. 2. & 3. cont. gent. c. 103.* quem Ferrar. ibi & Ægyd columnâ *lib. cont. error. philosophor.* & alij sequuntur. Et probant nõ male exemplis Richar. *d. q, 12.* & Abulens. *parad. 4. q. 16. & aliis locis*; Richardi sunt ista; *videmus enim hominem patientem in oculis quandoq; aspectu suo lædere hominem, qui illum aspicit, quod contingit ex hoc, quod oculi mala qualitate infecti, aërem medium inficiunt, & aër infectus oculos directos ad oculos infixos inficit, eò quod secundum rectam lineam & directius illa infectio deriuatur ad oculos adspicientium quam non adspicientium multum, ad hoc cooperante imaginatione illius, qui aspiciens oculos infirmos imaginatur se lædi. & ego expertus sum in me ipso, me quandoque non potuisse tenere aciem visus, nisi cum difficultate di-*

recte contra oculos illius, qui infirmitatem patentem in oculis patiebatur.] Vides hanc fascinationem, quam Richardus admittit, non aliam esse, quam (vt dixi) infectioné quandam: & præterea illum addere vnam circumstantiam imaginationis eius qui læditur; quæ valdè probabilis est & propria pestis atque omnium morborum cõtagiosorum, qui facillimè hauriuntur ab iis qui timent corripi, vel correptos se autumant. Addit Richardus; *Ad hoc est etiam alia experientia, quæ habetur per philosophum, primo libro de somno & vigil. vbi dicit sic, quoniam sicut visus patitur sic & facit aliquid. In speculis enim valde puris cum menstruis superuenientibus mulieres inspiciunt, in speculo; fit superficies speculi, velut nubes sanguinea; & siquidem sit nouum speculum, non facile est abstrahere huiusmodi maculam; si vero sit speculum vetus, facile est. causa verò, sicut diximus, quoniã non solum patitur visus aliquid à visibili, sed etiam facit aliquid; & mouet aëra, quemadmodum & splendida; nam visus est splendidorum habentium colorem.* Quod ait visum facere aliquid; non sic accipiendum, quasi velit ipsa visione aliquid emitti, qua visio est; sed simul seu concomitanter quosdam exire spiritus seu vapores, qui noxam illam speculis inferãt. dubitari autem potest, vtrum hi spiritus virulenti emittantur per ipsum oculi globum, vt volunt Richard. & Abulensis, an verò dumtaxat per cauitates orbium seu angulos, vn-

de solet lippitudo exire? Mihi nullo modo verisimile videtur, per solum globum exire. fieri potest, vt aliqui, sed rari admodũ & pauci. putem longè plures exire per cauitates illas, & simul per os, & nares plurimos, & efficaciores, cũ exspiratione inhalari obiecto, cui damnum infertur, seu quod contagio afflatur. Nonne putridi vaporis lõge plus & citius expeditiusq;, calidius etiam & inflamtius, ab ore in cor per asperã arteriam, quam per oculos solet immitti? Fortassis etiam veritati prorsus consentaneum est, quod Valesius contendit, ab oculis nec suffusiones, nec nubes, nec albugines, sed ophtalmias dumtaxat seu lippitudines tantum in alios mitti; minus ergo mittant affectiones non suas, sed aliorum. certè scabiem non oculus, sed manus & contactus membrorum affricabit. Pestilitas nũquam aspectu sed halitu oris solo propagari consueuit: quare ægrorum non adspectum, sed contactum & propiorem accessum fugimus. De menstruatis illa, quoad speculi suffusionẽ, vera puto; sed quæ de morbis hominũ aut aliis admirandis Plinius narrauit *lib. 7. cap. 15. & lib. 28. cap. 7.* ea quotidiano vsu & experimentis coniugatorum refutari Valesius conuincit. Tertiò probat Richardus, eo quod passionibus quibusdam animi, oculi quasi transmutentur, & ignescant adeo vt nec ipsi alios nouerint, nec agnosci ferè queant: & præterea etiam solo

adspectu aliosad amorem aut lasciuiam possint pellicere. Putat enim ex solo aspectu, mediante imagine, passionem primùm interiùs cõcitari, & eam oculis se insinuare, & qualitatem aliquam oculis, illicem ad lasciuum amorẽ inserere. Atq; adeò esse mulieres seu viros, quibus illicium illud seu qualitas attractiua ad amorem insit in oculis, per modũ qualitatis perpetuę & immanentis; aliis verò inesse illam dumtaxat durante passione amoris, hoc est, quamdiu illi ipsi concupiscunt seu amant. Qua de re prorsus dubito, &, pace Richardi dixerim, hæc nõ sunt admodum verisimilia: nam qualitatem talem inesse aliam, quàm sit ipsa pulchritudo oculorum, vel decẽtia, vel gratia aliqua moralis, quæ venustate, alacritate, decore aut aliis amari dignis cõditionibus, animum vulneret hac Cupidinis sagitta; nihil necesse est, cùm hæc sufficiant, nos imaginari. Nec vrget probatio Richardi quã his verbis subiũgit, *Quandoq; enim videbis mulieres turpes, & oculos turpes habentes, & tamen quandoque magis aspicientes ad suũ amorem alliciunt ex aspectu suo, quam longe pulchriores mulieres, & quandam habent nociuam efficaciam transeuntem, hoc est, cum passione transeuntem, quod videtur persuadere experientia; vnde viris periculosum est tales mulieres respicere.*] Fateor periculosum, sed quia hæ mulieres sunt illecebrosæ vel cõuersatione, vel aspectus gratiâ aliquâ, vel ipsâ lasciuiâ;

quæ

quæ ex oculis elucens prouocat homines ad id, quod natura deprauata eos inuitat. Nec formâ ſola capiuntur, qui amant: nam ſat cuiq; formoſum, quod amat, videtur:

Quiſquis amat ranam, ranã putat eſſe Dianam.

Quod verò efficacior ad malum ſit aſpectus harum cum paſſione amoris ſeu eromania ipſæ percitæ; fit, quia tum acrius oculos intendunt, & ignea illa lux ſplendidior, addit aliquid decori; ſicut & vox eorum, qui ex animo loquuntur, magis ſolet auditorum animos percellere. Si vis me flere, ait ille, flendum eſt primum ipſi tibi: ſi vis amari, ama. nam magnes amoris amor. Et hæc eſt cauſa. cur dicat Eccl. cap. 9. v. 3. *Ne reſpicias mulierem multiloquã, ne forte incidas in laqueũ illius.*] Minimè his verbis probare voluit commentitiam illam qualitatem Richardi; qui certè prorſus impropriè hanc vocat *faſcinationem*; nam & amantes non niſi impropriè faſcinati dicantur. Quis vnquam Helenam, vel Penelopem vel ſimiles, tot ambitas procis, *faſcinatrices* vocauit?

Ad Abuléſem veniemus, qui ſtat pro nobis, & accuratè rem diſcuſſit locis trib. Primò ſcribens in Gen. *c. 21. col 6. nouæ editionis*; diſtinguit, vt nos diſtinximus, & vulgarem illam faſcinationem quam motibus animi irati attribuunt, refellit; quia tales mot⁹ *pertinent ad paſſiones animales, & non ad naturales: infirmitas autem fundatur ſuper aliqua naturalia,*

vt harmoniam, vel non harmoniam humorum & aliorum in corpore.] physicam verò istam probat, si fiat in corpore propinquo; nã in longè distans iure optimo negat fieri posse. quia spiritus isti expelluntur virtute naturali, qui sunt aliquantulum graues, vtpote *humidi humiditate aqueâ; & ideo non possunt in longum tendere, nisi per magnam virtutem potentiæ expulsiuæ*, qualis nec inest oculo; nec, si inesset, sufficeret; qua vis illa noxia resistentia medij facillimè commutaretur.

Hæc eadem omnia docet *in d. Parad. 4. à fol. 52.* vbi *fol. 55. colum. 2.* expresè asserit non dandam fascinationem illam vulgarem; sed Physicam, quæ prouenit ex aliqua pestiferâ qualitate existente in animali per modum morbi: & distinguit inter propinquum obiectum & remotum, *fol. 51. colum. 4. & fol. 57. colum. 2.* & quoad propinquum prudenter addit, necessarium esse, vt illud propinquum dispositum sit ad recipiendam corruptionem illam fascinationis, *quod docet d. fol. 51. col. 4.* & verò certissimum est. Verum idem hanc materiam magis ex professò examinauit comm. in c. 21. Num. *à q. 9. & q. 10.* docet, quod præsupponim⁹, speciei visibili nullam inesse qualitatem actiuam, vel passiuam alterantem. ad modũ quatuor naturalium qualitatum: quia species visiuæ, nec calidæ, nec frigidę, nec siccę, nec humidę sunt, formaliter, aut effectiuæ, sed nec virtualiter: & tan

tum

tum illę efficere possunt, vt res, cuius species sunt, videatur. Quare ipsæ nocumētum nullū inferre queunt per se; sed aliquid illas comitatur, vnde noxa hauritur: quæ haud dubie sequeretur, etiamsi res visa nō videretur; & videns, oculis clausis, nō vidisset. Illud verò concomitans, esse spiritus (corpora quædam subtilia) substantiæ calidæ & humidæ, qui in vapores quosdam resoluātur. Hi si ad corpus aliquod tenerū delati ei adhæserint, *frigiditate superficiei corporis solidi cui inhæreat, & aëris circumstantis, condensantur, atq; visibiles facti corpora apparent.* Et hoc in speculo, in quod intuetur menstruata, contingere. Animalia itaq; in quibus hi venenosi humores sunt, per oculorum pupillas spiritus emittere solere; qui valdè noceant iis, quibus inhæserint. Et hos spiritus non pertinere ad potentiam visiuam, sed ad tactiuam; quæ per applicationem & cōtactum operatur; & illi per calorem, vel humorem nocent.

Qui per ipsam visionē, quâ videt, dicunt malum inferri, necesse est fateantur cū Platonicis; visionem fieri per radiorum emissionem; quod omnium accuratissimè refutauit Abulens. *Sup.q.11.* rationibus validis octodecim. Idem *q.14.cū seqq. vsq; ad 19.* postea pressiùs fascinationis materiam discutiens *q.quidem 14.* expresè asserit, hæc verba; *Dicendum est quod plurimi eorū, qui catholicæ veritati valde inhærent, fascinationem nihil esse dicunt, nullum*

quoq; animal fascinari, id est, oculo percuti; nullũq; bonum aut malum per oculos causari. Horum autem modus sane, vt isti accipiũt, solitam veritatem habet. Vulgares namq; qui secundum suum nomen insipientes sunt, arbitrantur & asserunt, quosdam homines esse malorum oculorum: addentes, quod si isti oculo furibundo, aut inuido, vel qualitercumq; ad malum modo adspicere aliquid voluerint, illud lædent atq; occident. & si benigno oculo illud cõspexerint, nihil nocebunt. Hæc autẽ penitus falsa sunt, & naturæ dissona.] Vides sententiam Abulensis, de vulgari fascinatione; qui rectè ostendit, si qualitas illa insit venenata, etiam cum nolũt, obtutu nocituros, vt rectè Plutarch⁹, & Heliodorus censuerunt. Idem *q.* 18. significat hãc fascinationem ab Ecclesiâ damnari. *Nos quoq;* (scribit) *cum tota Ecclesia, fascinationem improbamus, quam accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgo loquuntur, in pueris teneris, pullis, atq; paruis porcis fascinationem interdum asserunt euenire, similiter in aliis domesticis animalibus nescientes quid fascinatio sit.*] Hæc ille, de vulgari: nam de physica, *q.14.* docet, illam per contagionem prædictorũ vaporum fieri: & *q.15.* docet quædam animalia id natura insitum habere, vt queant sic nocere; quædam omnibus, alia non omnibus, sed ad hoc dispositis; & tales esse homines, qui non quando volunt, & quibus volunt; sed si non concurrant requisita ex parte agentis & patientis; quibus volunt, nequeant; si verò hæc

omnia concurrãt, ẽt si nolint, noceant. Vnũ tñ addit explicatione indigens, his verbis; *Habet tamẽ qui huiusmodi est aliquid in sua potestate, quoniã si clausos semper oculos tenere voluerit, neminẽ fascinabit vnq̃; aut, cùm se voluerit ab aliqua re custodire, ne eã fascinet, claudit oculos & erit impossibile eam fascinare*. Hoc ex hypothesi verũ dũtaxat, si vapores isti ex oculis solis ꝓdeant: nã si ex ore vel aliunde. nihil ꝓhibet, etiã cæcis talẽ vim adscribere. Prudẽter addit *q. 16.* licet plerũq; hæc noxa teneriorib. corpusculis inferatur; interdũ inferri posse durioribus, si valde vehemens & excessiua sit hæc qualitas, vt in basiliscis & lupis quoad quosvis homines experimur: deniq; *q. 17.* docet ex hac eadem causa posse quædã in corpora remotiora quã queant alia: quæ omnia certa sunt, nec aliâ indigent probatione.

Sufficiant ad probãdum aliquam esse fascinationem naturalem seu philosophicam; & eos qui fascinationem defendunt (vt Ronseus epist. 48. Franc. Xuares *in Metaphys. disp. 18. sect. 8. c. 26. & cursus Conymbricens. in 5. lib. physic.* & alij) de hac tantum non de priore illâ poeticâ & vulgari locutos.

Pars altera conclusionis, quæstionẽ ingerit de nomine; *an fascinatio dici debeat ea quã ex vitiato humore spiritus isti conciliant, noxa?* odi λογομαχίαν omnem; quãdo nihil ex vocis vsurpatione mali consequitur. Sed quia, sicut de *Fati* voce dici solet; nomen esse suspectum,

etiamsi quis mentem habeat non malam; sic etiam de *fascinationis* voce libenter vsurpem; sine addito, seu explicatione, illam non esse probandam. quia periculum est, ne quis aliter accipiat, quam tu protuleris; cessat periculum, si sic loquaris, vt metaphoricè, non propriè te locutum, ex contextu seu orationis serie facilè deprehendatur, quod in S S. & Patrum locis, mox proferendis, factum.

In hac verò quæstione, cùm agimus, *an detur fascinatio?* contestim omnes sic nomen accipiunt (& meritò) vt vulgò consueuit. Nam vbi metaphoræ vel analogiæ ratio aliud nō suadet, receptum est vocabula in propriâ significatione sumere, maximè inter physicos vel metaphysicos. Ideò sanctè admodum Tostatus profitetur: *fatus sibi molestum esse confiteri publice aliquem posse fieri fascinationem* (confitebatur de solâ physicâ) *hoc autem non ideò quod veritas latere debeat (desiderat enim veritas in publico collocari) sed quia simplices, impotentes distinguere à falsis vera, cùm audirent fascinationem possibilem; arbitrarentur aliquid, quod inconueniens esset, & ad superstitiones varias verterentur.*]

Hæc ille sapientissimè. Quid? quod certè decet Philosophū & Theologum verum, quoad fieri potest, vocabulorum proprias significationes non confundere, ne vel Grāmaticis ludibrium debeat, vel fateatur, se

impro-

impropriè loqui. Macedonum illud probũ, ligonem ligonem, palam palam, proditorẽ proditorem vocari. Nihil clariùs, nihil expeditius, nihil ad erudiendum alios accommodatius. Quis ferat, si incẽdium voces diluuii nomine, quia flammis omnia inundat? si morbis aliena affingas nomina quis probet? facis, cum contagioni fascinationis nomen imponis. Quid fascinatio? *fascinationem* definit Tostatus (*q.15.*) *cùm aliquis quempiam videns, ad eum non coniunctus corporaliter, nec in eum quidpiam agens, lædit.*] Nonne in fascinationis nomine omnes includunt pro instrumento vel efficiente ipsam visionem, & præterea requirunt animi malignitatem? vt propriè dicta *fascinatio* verè nõ sit aliud quã (vt definit Valesius) *paßio oculis illata & concepta, profecta ex quadam affectione animi malignà eius qui intuetur.* (certè hoc Aristoteles, Plutarchus, Heliodorus, Plinius, confirmant: at hæc desunt in physicâ hac contagione; sed ea ad humores omnem agendi refert efficacitatem. differunt ergo physica & vulgata. cumq; vulgata propriè sit fascinatio, vtpote cui primo nomen inditum; & physica duntaxat tralaticiè, per quandam analogiam, latè sumpto nomine sic appelletur, consequẽs est impropriè hanc dici fascinationem: atq; omne contagium ore, halitu, naribus, affricatione membrorum illatũ eodem iure dici posse fascinationem physicam. Repugnat

notio nominis. Nam *fascinatio* non deducitur (vt quidam opinati) *à fando* quod incantationibus inducatur; sed origine Græcanicum est. Quia *fascino* formatur à βασκάνω, mutatis duabus literis βασκάνειν significat inuidere, quod Cicerone teste, vsurpabant pro nimium videre. quoniam qui inuident alicui, ab inuidiosi fælicitate nequeunt oculos auertere: βασκανία propriè est inuidentia Deuteron. cap. 28. versic. 56. vbi nos habemus, *inuidebit fratri suo*, Græcè est βασκάνει, quod D. Aug. *l. locution. Hebraicar.* transfert, *fascinabit*, Chaldæus autem, *habebit oculum nequam*. Nec ignotum illud patrisfamilias, *an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Matth. 20. quod de inuida mercedis alienæ contemplatione dictum. Et quia liuor in oculis maximè se prodit etiam Horatio teste, *Non istbic obliquo oculo mea commoda quisquam limat, non odio obscuro, morsuq; venenat.* ideò fortassis Eccl. 21. vers. 25. pronunciatum, *nihil oculo nequius creatum*. hoc est inuidentius. Nisi malis eò referre, quòd oculus peccati & concupiscentiæ fenestra esse soleat, malorumq; animi affectuum index seu leno potiùs illecebrosissimus. Nihil enim hoc ad probandam fascinationem facit, vt nec alia S. S. loca, vel quorundam Patrum auctoritates. Nam fascinationem latissimè sumpsêre, pro quauis graui deceptione, vt etiam Magica præstigia comprehendat, de quibus mox di-

cam. Sic ait Sapiens, *Sap. 4. v. 12. facinatio nugacitatis obſcurat bona.* Græcè eſt, βασκανία τῆς φαυλότητος, id eſt faſcinum vile, nugax, & nihili; phraſi Hebręâ. Sic enim ſignificat; à viliſſimis, & minimi precii quisquiliis terrenis maximè à nugatoria & adulatoria laudatione, ita nos præſtringi, & ludificari, vt ad vera bona prorſus cæcutiamus; vt bona pro malis, mala pro bonis habeamus; terrena cæleſtibus, ſempiternis interitura pręferamus. faſcinationis verò nomen vſurpat, quia vulgùs Iudæorum falſam illam faſcinationem credebat contingere, adeò vt huiuſmodi faſcinatorem oculum Saræ impii recutiti tribuere non vereantur; quos Abulenſ. *in 21. c. Gen.* refellit D. Bonau. comment. in verſ. illum 12. vidit alludi ad faſcinationem & ideo dicit, ſecundum quod homines maligni dicuntur laudando pueros faſcinare, ſatis indicans quanti illa faceret. Senſum quem diximus, in notis ſuis Pet. Nannius Alcmarius ex parte amplectitur. Adſpectu etiam ad illam opinionem, Metapho. D. Paulus locut⁹ *ad Gal. 3. v. 1.* cum ſcribit; *Quis vos faſcinauit, nõ obedire veritati?* hoc eſt quis veſtram ſalutem & veram fidem vobis inuidens, adeò dementauit, vt ad lucem clariſſimam caligetis; & tã ſubitò leuiterq; ab eâ fide defeceritis, quę tã manifeſtè vobis à me tradita fuit; ac ſi penicillo prædicationis ante vniuscuiusque veſtrum oculos CHRISTVS pro vobis crucifi-

xus foret? Vera hæc S.S locorum sententia. D Hieron. non obscurè sententiam suam prodidit, habere se pro fabulâ illud vulgi. *Digne* (ait) *Paulo, qui etsi imperitus est sermone, non tamen & scientia, debemus exponere: non quo scierit esse fascinum, qui vulgo putatur nocere, sed vsus sermone sit triuio, & vt in ceteris, ita in hoc quoq; loco verbum quotidianæ sermocinationis assumserit. Dicitur fascinus proprie infantibus nocere, & ætati paruulæ, & his qui nec dum firmo vestigio figant gradum. Hoc vtrum verum nec ne sit, Deus viderit: quia potest fieri vt & dæmones huic peccato seruiant, & quoscunq; in Dei opere vel cæpisse, vel profecisse cognouerint, eos à bonis operibus auertant. Nunc illud in caussa est, quod ex opinione vulgi sumptum putamus exemplum, vt quo modo tenera ætas noceri dicitur fascino: sic etiam Galatæ in Christi fide nuper nati, &c.* Adeò certũ Hieron. naturaliter id non contingere, vt, si fiat, opera dęmonis fieri censuerit. Eadem mens Chrys. *in idem c.3.* scribentis; monet enim ne, quando audimus inuidiam seu oculum malum existimemus quod oculorum coniectꝰ intuẽtes lędere soleat; μὴ τοῦτο νομίσῃς, ὅτι ἡ ὀφθαλμῶν βολὴ τοὺς ὁρῶντας βλάπτειν πέφυκεν. & reddit rationem quia ipsum oculi membrum malum esse nequit; verùm hoc pacto liuorem animi à Christo notari. Nam oculorum est simpliciter tantum videre; ceterum perperam videre, est animi intùs deprauati. Addit non tamen hæc dici, quasi liuor per se alteri no-

Matt. 6. & 20.

cere

cere possit; sed vt ostendat eos qui ista docebant, per inuidiam ad hoc venisse: ταῦτα δὲ λέγει οὐχ ὡς τοῦ φθόνου καὶ ἑαυτὸν ἰσχὺν ἔχοντος, ἀλλ' ὡς ἂν vides omnem vulgatæ opinioni aditum obstruxisse. remouet oculi organum, remouet visionem, remouet ipsam inuidentiam. Idē disertè vulgarem illam de vetulis fascinantibus opinionem reprehendit *hom.* 8. *ad Coloss.* B. Anselmus ad d. c. 3. exponit quidem, *fascinauit: liuido læsit intuitu:* &, *respectu inuidiæ vos tenellos læsit, dolensq́; de promotu vestræ perfectionis ac fidei solo liuore nocuit: sicut aliquis qui solo respectu dicitur res alterius posse diminuere: & ita vos liuenti suo aspectu tabefecit, vt non credatis veritati meæ prædicationis, sed falsitati sui dogmatis?* verum subdit aliam interpretationē, nempè: *Vel sicut incantatores fascinant & deludunt homines, vt credant verum esse, quod falsum est: ita nescio quis fascino suæ deceptionis ita vos incantauit ac verbis suis immutauit, vt &c.* vides de vulgari loqui per, *dicitur:* de magicà absolutè, sicut & D. Hieron. locutus est, quem imitatur: vt & Primasius ipsismet D. Hieron. verbis compendiô acceptis vtens: quemadmodum Theophil. Chrysostomi. Sedulius totum illud prætermittit contentus interpretari, *fascinauit*, hoc est, *inuidit*. Caietanus retulit ad magicas sensuum ludificationes: Catarinus ad physicam quam dixi fascinationem, non ad vulgarem. Sed verior, commodior saltem, explicatio Caietani, quam

Ada-

Adamus Sasbaut, siue Leonard. Hassel. secutus fuit. Nam quæ Sasbauto adscripta post mortem commentaria in epist. Pauli & Isaiam sunt selecta & in ordinem digesta ex lectionibus prædicti Leon. Hasselii, vt norunt, qui contulêre, & huius illum auditorẽ fuisse meminerunt. Sept. Tertullian videtur hanc vulgarem opinionem solis Ethnicis adscribere, & liuori seu odio *fascini* nomẽ tribuere; & quia pulcris periculum imminere putabant, ideo pro remedio *velamen capitis* virginibus commendat, quoniam eo aspectus arcebatur. Sic scribit lib. de virgin. velan. cap. 15. *Sed enim vera & tota & pura virginitas, nihil magis timet, quam semetipsam: etiam feminarum oculos pati non vult, alios ipsa oculos habet. Confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat aduersus ictus tentationum, aduersus iacula scandalorum, aduersus suspiciones, & susurros, & æmulationem, ipsum quoq; liuorem. Nam est aliquid etiam, apud Ethnicos metuendum, quod* fascinum *vocant, infeliciorem laudis, & gloriæ enormioris euentum. Hoc nos interdum* * *Diabolo interpretamur. Ipsius est enim boni odium. Interdum DEO deputamus. Illius est enim superbiæ iudicium, extollentis humiles & deprimentis elatos. Timebit itaq; virgo sanctior vel in nomine fascini; hinc aduersarium, inde DEVM; illius liuidum ingenium, huius censorium lumen, &c.* En tibi agnoscit rem, caussam reddit

* for. de dia.

aliam quàm vulgò putabatur: effici hæc dæmone faciente, Deo permittente. nihil verius. Hæc ergo Patrũ Orthodoxorum ſententia: nec facient illi, vel Henrico Corn. Agrippæ phyſicam faſcinationem impugnanti; quem refellit Six. Senenſ. *lib. 6. Bibliothec. annotat. 267.* vel Cinglianis hæreticis, nimium vulgari illi tribuentibus, Caluino *in Exod. cap. 22.* Aretio *Problemat. de faſcinat.* & Lamb. Danæo *cap. 2. de ſortiar.* qui auctoritate quorundam Patrum calumnioſè abutuntur.

F Tertia concl. *quædam & frequentior faſcinatio pendet à dæmonis maleficio, qui ſtrigi vel ſortiario ex pacto nocere volenti cooperatur. Quæ definiri poteſt, faſcinum eſt pernicioſa qualitas dæmonum arte illata, ob tacitum vel expreſſum hominis cum dæmone pactum.*] Hæc probatur autoritate D. Hieron. & aliorum Patrum iã citatorum D. Thom. Abulenſ. Ferrar. Xuareſ. & cæterorum Theologorum laudatorũ, probatur experientia quotidianâ & confeſſionibus ſortiariorum. Ad hanc opinor referenda plurima quæ variis ſcriptoribus viſa ad alias ſpecies referenda. nam ſolent paciſci nefarii iſti homines, vt quos liuidè vel iracundæ aſpexerint, iis dæmon perniciem inferat. ignari poſtea putant hæc ipsâ viſione perpeſſos; quorũ ex numero bonus poëta Hiero. Vida *Bombycum l. 2.* narrat quod ſuo tempore acciderat;

Quandoquidem memini Tusci alta in rupe Vi-
Ipse senẽ vidisse ferum: cui dira vigebant (terbi
Ora, grauesq; oculi suffecti sanguine circùm,
Fronsq; obscæna situ, hirtiq; in vertice cani.
Ille traci (scelus) obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenues animas, paruásq; volantes:
Quinetiã si quando hortos ingressus, vbi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe senectam;
Floribus & paßim per agros incanuit arbor:
Ille hortis stragem dedit, arboribusq; ruinam:
Spemq; anni agricolæ mæsti fleuere caducam.
Nã quocunq; aciẽ horribilem intendisset: ibi oẽs
Cernere erat subitò afflatos languescere flores.

Quis enim credat vno humore naturaliter tam diuersæ speciei res solo afflatu interemptas? Sed immiscebat Dauus ille cuncta interturbans. Talis etiam fuit Telchinum fascinatio, à quibus inuidi & fascinatores, vulgò *Telchines* dicti B. Gregorio Nazianzeno & Synesio. Gregorio verò Palamæ *tabes Telchinodica*, idem quod tabes vultu fascinãte & insidiosè blando illata Ferunt (fabulæ) Telchinas fratres nouem ex Actæonis canibus in homines versos in Rhodo insulâ, Rheæ comites, & in varias species se conuertere solitos: nunc hominũ pedibus manibusq; truncorum, nunc piscium, nunc anguium, nunc dæmonum: insignes planè veneficos & præstigiatores crediderim, & inuidos (vt ait Hesych.) fascinatores: vel poti' veros cacodæmones admodum maleficos

Vide Ada. πλχίνες.

ὐκ ἐπὶ καλῷ θέλγοντας: pessimo fine homines quod perditos vellent demulcentes, vt scribit Eustathius *in XIII. Iliad.* inuidos dæmones fuisse indicat D. Nazianzen. & post illum Tzeta, atq; ideo etiam dicti παλαμναῖοι, quasi manuum opere exitiosi Tales etiam Tybios fuisse Ponticos de quibus Plutarchus superius meminit, & *Plinius lib. 7. c. 2 his verbis, in Aphrica esse familias quasdam effascinantes Isogonꝰ & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata; arescant arbores, emoriantur infantes. Esse eiusdem generis in Triballis & Illyriis adiicit Isogonus: qui visu quoq; fascinent interimantq; quos diutius intueantur iratis præsertim oculis: Quod eorum malum facilius sentire puberes.* Confirmat Gellius, in Noct. Attic. eodem referendus, vt & B. Isidorus Iunior in Originibus.

Fieri autem hæc pacti cum dæmonibus initi vi satis ostēdit, quod fascinatorum huiusmodi notas esse volunt: si in oculis ambobus, vel eorum altero, binæ sint pupillæ: aut in altero effigies equi aut canis : quæ nihil dubito esse stigmata, quibus mancipium Satanas suum insigniuit. Nostris enim temporibus deprehensæ, quibus in oculis erat nota catellini vel buffonii pedis: & quod de geminâ pupillà dicit, ita capio, vt videri geminam credamus non esse.

Obiiciunt ab Aristotele, Plinio & aliis rūtam, gagaten, hyenæ pellem & alia remedia

naturalia præscribi: morbum igitur esse naturalem. Respondeo hoc argumento probari duntaxat, impropriam illam fascinationem physicam: deinde etiam hæc valere contra dispositiones corporis quibus dæmõ abutitur, & sic indirectè refragari ipsi dæmonis actioni.

Vulgò receptum vt magicæ præstigiæ omnes per Metaphoram fascinationes vocẽtur: quo sensu Iaquerius librum edidit, quẽ vocat *flagellum fascinariorum*: & eodem sensu dicuntur Iudices à strigibus fascinari. qua de re sic scribunt Inquisitores Germani: *Sũt & tales maleficæ, quæ iudices solo aspectu & oculorum intuitu maleficare sciunt, quod eis nullam molestiam inferre queant*. Mallei fol. 340 Item *Experientia nos docente nouimus, quod iudex aut alii assessores, ita alienati in eorum cordibus fuerint: quod omnem, si quam habuerunt, indignationem amiserunt: nec ipsas molestare quoquo modo præsumebant, sed libere abire permiserunt. Qui scit & vidit expertus est, & verum dat testimonium, & vtinam talia procurare non possent*. Sic illi fol. 559. Arbitror Deum non permittere in iudices fideles, & ritè ac iustè procedẽtes; sed duntaxat in iudices iniquos, aut modicæ fidei, aut curiosos, &c.

Restat videre vnde vulgaris illa fascini nata sit opinio, de oculo visione, vel ore laudando fascinante. Placet Franc. Valesii cõiectura. fortassis inde, quod pueri, qui solito

crassio-

crassiores, nitidiores, pulchrioresq; sunt, à fœminis virisq; occurrentibus solent attentius aspici laudari, palpari, motitari, in vlnas & palmas accipi; Verissimum verò est dictū illud Hippocratis; *habitum, qui ad summum bonitatis attigit, esse periculosum*: & illud Cornelii Celsi: *Qui nitidiores solito sunt, suspecta sua bona habere debent.* Cum ergo infantuli, ob naturalis habitus teneritudinem, cùm visi sunt optimè valere, sæpè ex inopinato in magnum aliquod vitæ discrimen incidunt; vulgus non intelligit causam tam repentinę mutationis; &, quia hanc non intelligis, suspiciosum in malum, culpam inadspicientium atq; laudantium oculos & verba coniicit: quos cùm quotidie pueruli pulchelli & obesuli plurimos habeant; facilè anus aliqua rugosa & deformis in hoc numero reperitur. quod genus cùm sit tetrum, morosum, & odiosum ei potiùs adscribitur noxa; quàm cæteris. Hanc vulgi opinionem paulatim (quæ mortalium curiosa leuitas est) etiam doctiores nonnulli superstitiosi, vel ingenii quid vis defendendo ostentandi auidi sunt secuti. tandem ab infantulis ad agnos itum, in quibus causa non admodum dissimilis. Deniq; proserpens per audaciam ignorantia, ad equos, segetes, & alia fabulam produxit.

SECTIO II.

De maleficiis venenariis.

SEcundò se loco nobis offert *Veneficium*, propriè dictum. Wierus nullum agnoscit huiusmodi, quia putat nisi vero ac naturali veneno sagas nocere non posse: nec ab eo longè abit Lerchemerus Luteranus. Sed huic magistrum eius Lutherum; illi, Venerandũ (vt solet vocare) præceptorem suũ, Agrippã, pfidus pfidis, possem obiicere, si qua tenebrionum istorum auctoritas foret. Sanè Lutherus nimìs magnificat hac in re dæmonis potestatem Dicit eum in toto mũdo regnare [a]. & mox regnum istud quale sit, explicat his verbis; *Sumus autem nos omnes corporibus & rebus subiecti Diabolo, & hospites sumus in mundo cuius ipse Princeps & Deus est. Ideo panis quem edimus, potus quem bibimus, vestes quibus vtimur, immo aer, & totum quo viuimus in carne, sub ipsius imperio est.*] Hæc ille blasphemus. Ergo iam Princeps & Deus dæmon illi; qui certè mundi pars fuit? nos Deum vnum cognoscimus, dæmonum iudicem Principemque mundi vt conditorem ac rectorem, sic Dominum Deumq;. Ergo, corpus & res omnes Lutheri Diabolo subiectæ? nos didicimus, nec in res Iobi, nec in corpus quicquã iuris dæmonem habuisse, nisi disertis à Deo pro illa vice verbis concessum. Ergo Lutheranis aër & omnia quibus viuunt sub Diaboli

[a] Cõmen. in Epist. ad Gala. c. 3. in Germanico vt citat. Godelman.

boli imperio sunt? nos fatemur Domini esse oues & boues, & volatilia cœli, & syluarum feras, & cete, & pisces, & quicquid creauit: nec horum quicquam ad dæmonem pertinere. Mea sunt omnia, dixit Dominus: excipit Lutherus, quæ in mundo sunt omnia, & ea adiudicat Diabolo. Credidit Satanæ Omotrapezæ suo dicenti Luc. 4. v. 6 *Quia mihi tradita sunt: & cui volo do illa.* Sed mentiebatur non pleno iure illi tradita, quæ tradita; quæ accepit, precario & definitâ potestate accepit. B. Paulus vocat *rectores mundi*, sed explicat D. Augustin. *Ne forte cum dixisset mundi intelligere, dæmones esse rectores cœli & terræ*; mundi *dixit* tenebrarum harum, mundi *dixit, amatorum mundi*, mundi *dixit, impiorum & iniquorum*, mundi *dixit, de quo in Euangelio dixit.* Mundus eum non cognouit.] *tractat. in Psalm. 14.* Scio B. Ioanni dici *mundi Principem Ioh. 12. vers. 31. & 14. vers. 30.* & à B. Paulo *principem & rectorem mundi, Ephes. 6. v. 12. & ab eodem 2. Cor. 4. v. 4. Deum sæculi huius*; sed imperitè Lutherus *mundum & sæculum* accepit de rebus quæ in mundo exsistunt omnibus; q; de solis malis hominibus per metonymiam dictum; qui cum mundo seruiant & sæculo, mundi & sæculi nomine nominãtur: & quia seruos se mancipia diabolo dedicant, ipse princeps eorum & rector: & quia eum colunt, sic Deus eorum dicitur, sicuti & lurconum Deus est venter Philip. 3. versi. 19. hanc

lectionem & interpretationem amplectuntur Cyrillus & Ambrosius, *in D. Pauli Epist.* & D. Aug. *l. 22. cont. Faustum cap. 2. & 9.* & eam non improbant alii quidam patres: communior tamen ea dispunctio est, vt dicatur, *In quibus Deus, huius sæculi excæcauit mentes*: & sic Diabolus non vocatur Deus, sed qui est vnus & verus Deus. *sic malunt Irenæus li. 3. cont. hær. c. 7. & lib. 4. c. 48. Tertullianus libro quinto, cont. Marcionem D. Chrysostom. Theophilac. Oecumen. & Primas. in d. c. 4* Nullus verò Patrum sic diabolum rerum ceterarum corporearũ, vel *Principem* vel *Deũ* vocauit, sicut dixit Lutherus: qui satis apertè in Marcionis & Manichæi errorem deflexit. Nec etiam Lambertus Danæus Caluinianus [a] satis considerantèr locutus: cùm dicit diabolum quicquid in his terris natura est corruptibile, corrũpere posse, nisi à Deo cõseruetur. dicere debuit, si Deus illi permittat. Nam si Deus cõseruationem subtrahat, ipsum illud per se corrumpatur non per dæmonem. Sed his omissis.

[a] c. 3. de sortia.

Sit Concl *permittente Deo, maleficiis suis sagæ cõplures mortales morbis grauissimis vel morte afficiunt.*

Probatur hæc sententia primùm auctoritate D. Aug. *lib. 10. de ciu. Dei*, quod habes c. nec mirum § magi 26. q. 5. *& ser. 207. de temp. & libr. de diuinat. dæm. c. 6. & Conc. Constantinopol. in Trullo can. 61.*

2. Probatur iure Pontificio, *d.c.nec mirum. & const. Inno. VIII. Alexand. VI. Hadr. VI. Leo. X. de malef. & incant. in 7. Decretal.*

3. Ex iure ciuili, *l.multi C. de malef. & Mathem. l.eorum C.eod.t. §.item lex Cornelia. Inst. de publ. iud. Leonis Imp. Nou. 65. Carolina constitutione:* deniq; *leges & praxis, Italiæ, Hispaniæ, Galliæ & German. hoc confirmant.*

4. Historiis omnium gentium. paucas tãgam. Narrat Villamontius scelerum omnium scelestissimum quiddam: Venetiis maleficum fuisse, qui damnatorum in Triremibus animas emebat, promittens liberationem à tetrâ illâ seruitut. pœnæ, & numerãs decem aureos pro illorum animà, quã chirographo proprio sanguine notato vendebant addicebãtq; dæmoni & malefico. mox ne retractare possent certo contactos veneno subito necabat. Addit se interfuisse supplicio, quod de isto sumebatur [*lib.1. Itinerarii c.33.*] quis vnquã talia vel fando audiuit? narrat præterea Andr. Theuetus [a], in Africę oppido Guzolâ, Elzanam quendam spacio duorum annorum malis artibus plusquam octingentos homines interfecisse. Narrat Spreng. *in Mall. p.2.* duas in Episcopatibus, Basileensi & Argentinensi, concrematas obstetrices; quia vna earum quadraginta, altera innumerabiles pueros recens in lucem editos, necauissent, inditis clã in eorũ capita grandib⁹ aciculis. Domitiani tẽpore cœpis-

[a] li. 7. Cos. mogr. c.13.

se nõnullos,qui acubus oblitis veneno,quos collibitum esset pũgebant,& læsorum multi sine doloris sensu moriebantur. Quod & Commodo Imp. factitatum,narrat ex Dione Xiphilin. *in Domitiano, & in Commodo.* Scribit Ioan. Nider. *Formicarii lib.* 5 in territorio Bernensi quosdam maleficos vtriusq; sexus suos proprios infantes occisos deuorasse:idemq; factum ab aliis in ditione Lausanensi. Et I. C. quidam Francofurtensis [a]. *Præterito anno* (inquit) *Comes quidam superioris Germaniæ octo veneficas, quæ C X L. interfecerant infantes, Vulcano tradidit. Anno L I I I. captæ sunt Berlinæ duæ fœminæ veneficæ, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ sunt. Eæq; mulieres rapuerunt furto alterius vicinæ mulieris infantulum, & ipsum dissectum coxerunt. Factum est diuinitus, vt mater quærens infantem, interueniret, ibiq; ollam & imposita amissi infantis membra videret. Captis itaq; mulieribus & in tortura examinatis, dixerunt: si processisset coctio, tunc futura fuisset ingens glacies, ita vt omnes fruges perderentur.*] Scribit Cardanus [b]. circa annum Domini. 1536. *Salassiæ circiter quadraginta viros ac feminas coniurasse, inter quos carnifex erat: vt cùm pestis antea seuisset, tunc verò iam mitesceret, vnguentum conficerent; quo, tangentes portarum coronidas, inficerentur: puluerem quoq; confecisse, quem super vestes clam spargerent. Latuit aliquandiu hæc res, sublatiq; multi. Sed cum cuiusdam, nomine Neri, fratrem atq; vnicum filium su-*

stulis-

[a] Godel. lib. 1. de Lamiis c. 7.

[b] lib. 15. de varieta. rerum c. 80.

stulissent: vixq; alij quam domini domuum, aut filij perirent: simulque animaduertissent androgynam se in domos insinuantem, atque eos maximè perire, quorũ domos ingrederetur: deprehensa coniuratione omnes exquisitissimis tormentis necati sunt: fassi etiam decreuisse in pompa celebri Diui cuiusdam, subselliis perunctis vniuersos ciues occidere, paratasque ad hunc vsum supra viginti ollas. Tentarunt & idem alij Geneuæ post, dederuntque pœnas.]

C Grillandus [a] docet hæc contingere vel introsumptione, vel applicatione exteriore per contactum. Eorum quæ per intus sumptionem fiunt agnoscit duos modos, nempe vnum per cibum aut potum; quando venena (vt plurimum) in puluerem trita iis immiscent: alterum agnoscit, qui fit per inunctionem, *quando maleficiandum* (inquit [b]) *siue masculus sit, siue fœmina, dormientem, suis liquoribus, aquis, oleis, aut pinguedine, siue aliis similibus vnctionibus plura & diuersa venena continentibus inungunt: quandoque fæmora, quandoq; autem ventrem aut caput, guttur, pectus, costas, seu aliam partem corporis personæ maleficiandæ: quæ sic dormiens nihil sentit, & est tãta vis & potẽtia illius vnctionis, quod paulatim durãte calore ipsius dormientis, ingreditur intus carnes, & vadit ad penetralia cordis viscerũ maleficiati: vnde paulò post causantur ingẽtes dolores in corpore eius: cùm primùm scilicet maleficium vel factura (vt dicunt) tangit intestina maleficiati. illinc succedunt maximi vlu*

[a] q.5. & 5.

[b] d.q.3.nu. 29.

latus, & lamentationes tam crebræ.] Huc referēda strigatio, quando puerulorum exsugunt sanguinem, venis vngue aut acu, aut aliter ope dæmonis apertis, quod constare scribit Spinæus *q. 8. strig.* ex paruis cicatricibus relictis & interdum, post cattorum apparētium fugam, guttis sanguineis prope pueros eiulantes remanentib. Addi debet tertius modus per inhalationem. omnium enim pessimū est veneficium istud. nec enim humoris vel crassioris materiæ vehiculo indiget, quibus faciliùs occurritur: sed ipsum tenuitate suâ, ore attractū citò ad cor se penetrat. Hæc causa cur Agyrta ille insignis veneficus, in quadam Italię ciuitate, cum alio suo antagonistâ, de theriacæ contendens efficaciâ, vicerit. alter venenum illi liquidum, quod poterat efficacissimum, infuderat: cui sumptione antidoti mox obuiauit. Ipse contra alterius hiare iussi pixidulā ori apposuit, in qua buffo inerat viuus: tùm semiclausa & sæpiculè semiapertâ velociter pixidulâ, ingessit halitum virulentum, & breui momento hominem confecit. Scilicet hic Christiano populo dignus est, & benè institutæ respublicæ, quæ certamina huiusmodi permittunt. Ipsi etiam malefici interdum afflando vel inficiunt, vel necant. Narrant quidam dubiæ fidei scriptores apud perfidum Balæum, toxicati funalis fumo Clementem VII. de medio sublatum. Narrat Sprenge-

rus,

rus,[a] mulierem quandam inter Breisacum & Friburgum.cum vicinâ litigasse;mox cùm noctu ante ostiũ domus aliquid ageret, ventum quendam calidum è domo fœminæ alterius ex opposito habitantis, in faciem ei insufflasse, vnde & subitò lepram contraxerit. In diœcesi eadem & territorio Nigræ Siluæ,maleficam, dum à lictore strui lignorum præparatæ imponeretur, ei dixisse; *En tibi à me mercedem*; simul in vultum eius insufflasse: & ecce,miser operitur totus horrendà leprà, quæ paucorum dierum spacio cum pluribus adiunxit.

[a] Mallei p. 2. q. 1. c. 11.

Hęc veneficia,inhalatoria,nõ satis à non nullis intellecta video. Bodinus vim refert ad ipsius anhelitus virulentiam. Sed nulla tanta potest esse hominis cum homine anti pathia; vt docui Sect. præcedente; nisi fortè ex alimẽto, vt de puella Aristotelis, Napelo nũtritã, legimus: sed tunc non cui vellet malefica duntaxat noceret, verùm cũctis mortalibus noxius anhelitus eius foret. Danæus tribuit veneno in ore gestato. hoc Bodinus impugnat argumento, cui dicit responderi non posse, nempe quia venenum hoc priùs noceret ipsi malefico quàm alteri. Nodum vides (Lector) insolubilem. Sed ride, quod vides. quid si dicat Danæus, maleficum priùs se antidotis contrariis præmunisse? concidat nimirum stramineus ille ventosi hominis Achilles. sic ille ipse, Bodino non ignotus

facie-

faciebat Italus Parisiis, tam carus Catharinę Mediceæ; qui chirothecis, globulis, vel pulueribus suauefragantibus alios solo necabat odore, illæsus ipse, & hoc pacto à se interfectam Nauarræ Reginam Albretham, veneni vi per nares in cerebrum penetrante, gloriabatur: si quidquã de Caluinismi fulcro credendum Caluinianis historicis, *Franciæ Memoriis Gallicè conscriptis tom. 3. & Richardo Dinotho lib. 5. belli Francici.* Vera causa est, hæc ex pacto fieri per dæmonẽ vt plurimum, afflante incassum Mago, & putante hæc halitu fieri suo. Est quidem venenorum quorundam mira efficacia, quæ possint subitam lepram inducere, vel lethum: & posset dæmon, quæ nouit antidota, suis præscribere, & illi innoxij possent in alios pestem transfundere; sed id rarò contingere putandum.

[a] d.q.3. nu. 26. Hæc interiùs sumpta, Grillandus [a] scribit fieri per cõpositiones & mixturas multiformium venenorum; quædã ex herbarum foliis, festucis, aut radicibus, animalibus, piscibus, aut reptilibus venenosis, lapidibus, & metallis, mixturà quam vtilius ignorari; & interdum in pulueres, interdum in liquida, addo & in vnguina, reduci.

Alia dicit Grilland. esse extrinseca; vt sunt inprimis quæ solis verbis fiunt; [b] in quibus iam docui ex pacto, ad signum constitutum, omnia fieri à dæmone. vt sunt etiam, quando latenter (vt idẽ ait [c]) *sortilegia sub certa qua-* E

[b] Gril. q.3. nu.27.

[c] q.5. nu 7.

piam forma composita, chlamydi assuunt, vel in lecto abscondunt ipsius maleficiandi, seu in aliquo loco subterraneo fouea facta, aut sub limine ostij, super quo destruendus sit trãsiturus, aut in aliquo loco subterraneo fouea facta. Quosdam autem addit capere residua eorum quos volunt infi cere; alios exhumare mortuos, & vti eorum vel vestitu, vel carnibus, vel pinguedine, vel ossibus: alios à suspendiosis mutuari nõnulla Quod nec veteribus ignotum fuisse reperio. Sic enim de Canidia Horatius: canit ab ea infossum & terra obrutum, post multas lancinationes, insignibus raptis, ingenuum puerum, vt posset,

Longo die bis, terue mutatæ dapis
In emori spectaculo,
Cùm promineret ore; quantum exstant aquæ
Suspensa mento corpora, (en infanticidiũ)
Exerta vti medulla, & aridum iecur
Amoris esset poculum, (en maleficium philtricum)
Interminato cùm semel fixæ cibo
Intabuissent pupulæ.

Et alibi de eadem, [a] quod ad maleficium hostile spectat; dicit, amaro vtens sacrasmo; [a] Od. 17.

O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulchris pauperum prudens anus
Nouem diales dissipare pulueres.

Hunc ergo diem ex tribus ternariis obseruabãt: vt & ille qui terna tribus coloribus distincta licia Sed apertissimè quod dixi Lu-

[a] lib. 6. Pharsal.

canus adstruit; [a] imprimis enim illam in nudis bustis habitantem depingit; & habitantem tumulos expulsis vmbris; tum addit; primùm de nece hominum, deinde & de instrumentis magicis, quæ dixi:

Viuentes animas, & adhuc sua membra regẽtes
Infodit busto. fatis debentibus annos,
Mors inuita subit. peruersa funera pompa
Rettulit à tumulis: fugêre cadauera lethum.
Fumantes iuuenum cineres, ardentiaq́ ossa
E mediis rapit illa rogis; ipsamq́ parentes,
Quam tenuêre facem; nigroq́ volantia fumo
Feralis fragmenta tori, vestesq́ fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.

(hæc è rogis mos rapere, addit mox quæ de sepulchris sumat)

Ast vbi seruantur saxis, quib. intimus humor
Ducitur, & tractâ durescunt tabe medullæ
Corpora: tunc omnes auide desæuit in artus,
Immergitq́ manus oculis, gaudetq́ gelatos
Effodisse orbes, & siccæ pallida rodit
Excrementa manus: laqueum, nodosq́ recentes, (sic corrigo)
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrasitq́ cruces, percussaq́ viscera nimbis
Vulsit, & incoctas, admisso sole, medullas:
Insertum manib. chalybem, nigrámq́ per artus
Stillantis tabis saniem, virusq́ coactum,
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.

(hæc de suspẽdiosis; sequitur, de inhumatis)

Et quodcumq́ iacet, nuda tellure cadauer,

Ante feras volucresq́; sedet, nec carpere membra
Vult ferro, manibusq́; suis; morsusq́; luporum
Expectat siccis raptura è faucibus artus.

(Efficaciora enim putabant, quæ sic feris erepta, quã quæ ipsemet maleficè desecuissent. sed pergit deinde, quo pacto & viuos iugulauit, & eorum abusa sanguine, & extis.

Nec cessant à cæde manus; si sanguine viuo
Est opus, erumpat iugulo qui primus aperto:
Nec refugit cædes; viuum si sacra cruorem,
Extaq́; funereæ poscunt trepidantia mensæ.

(Addit etiam de prole exsectâ seu abortiuo, huiusmodi;)

Vulnere si ventris: non qua natura vocabat
Extrahitur partus calidis ponendus in aris.

(Subdit, si opus habeat adolescentis, vel viri violenter necati anima, quam euocet; ipsam indiscriminatim, quos velit necare:)

Et quoties sæuis opus est ac fortibus vmbris,
Ipsa facit Manes. hominũ mors omnis in vsu est.
Illa genæ florem primæuo corpore vulsit,
Illa comam læua morienti abscidit ephebo:

(Nec parricidij expertem putes, non magis quàm nostras striges: voluptas præcipua illi, sæuire in proximos.)

Sæpe etiam caris, cognato in funere, dira
Thessalis incubuit membris: atq́; oscula figens,
Truncauitq́; caput, compressaq́; dentibus ora
Laxauit, siccoq́; hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumq́; nefas Stygias mãdauit ad vmbras.

Vides diligentissimum poëtam, nihil conatum prætermittere; qui mos illi. L. Apuleius, *Miles. lib.* 2. in eandẽ mentem: *Nam nec mortuorum quidem sepulchra tuta dicuntur* (à lamiis) *sed & bustis & rogis reliquiæ quædam, & cadauerum præsegmina, ad exitiabiles viuentiũ fortunas petũtur: & cantatrices anus, in ipso momento choragij funebris, perpeti celeritate, alienã sepulturam anteuortunt. His meis, addit alius, imò verò istic, nec viuentib. vllis parcitur, & nescio quis, simile passus, ore vndiq; omnifariã deformato, truncatus est.*] En de maleficio hostili, quod de iisdẽ Thessalis Lucanus dixerat. Narrat deinde, quę vera fuisse videtur admodũ probabile. Mox igitur ita scribit. *Infit Telephron: Pupillus ego Mileto profectus ad spectaculũ Olympicum, cùm hæc etiam loca prouinciæ famigerabilis adire cuperem, peragrata tota Thessalia, fuscis auib. Laryssam accessi: ac dũ singula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro; conspicor medio foro procerum quendam senem. insistebat lapidẽ, claraq; voce prædicabat; Si qui mortuũ seruare vellet, de precio liceretur. & ad quempiam prætereuntium. Quid hoc, inquam, cõperior? hiccine mortui solent aufugere? Tace, respondit ille. nam oppidò puer, & satis peregrinus es, meritoq; ignoras, Thessaliæ te consistere; vbi sagæ mulieres ora mortuorũ passim demorsicant, eaq; sunt illis artis magicæ supplemẽta. Contra ego; & quæ tu, inquam, dic sodes, custodela ista feralis? Iamprimum, respondet ille, perpetem noctem eximie vigilandum est,*

exertis,

exertis, & inconuersis oculis semper in cadauer intentis, nec acies vsquam deuertenda. Imo nec obliquanda quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles, in quoduis animal ore conuerso, latenter obrepant, vt ipsos etiam oculos solis & iustitiæ facile frustrentur. Nam & aues, & rursum canes, & mures imò verò etiam muscas induunt. (En primũ maleficium, ficta Metamor. & sic clancularius ingressus) *Tunc diris cantaminib. somno custodes obruunt* (en secundũ de maleficio somnifico, quod in hũc locum reseruaram) *nec quisquam definire potest, quantas latebras nequissimæ mulieres, pro libidine sua comminiscuntur, si qui* (custodum) *non integrum corpus mane restituerit: quicquid inde decerptum diminutumq́; fuerit, id omne de facie sua defectum sarcire compellitur.*] Interponit postea narrationẽ prolixissimã, & abs re nostra, quare totam prætermitto. finis rei fuit iste. Telephron, mille denariis conductus, subit custodelam. dũ vigilat; en mustelam paruulã in eum fixò intendentem, fugat illã, sed somno consopitur. interea sagę, profectis eius naribus ac auribus, vicariam in eo lanienam exercẽt, & ceram in modum profectarum ei partium applicant examussim. Quo ille postridie per cadauer loquax audito: *tentare aggressus, iniecta manu nasum prehendo, & manum nasus sequitur: aures pertractat, amoæ deruñt: Sic pro mille nummulis, debilitatus, in patriam redire non sustinuit; sed capillis hinc inde laterum deiectis aurium vulnera celauit, nasi*

verò dedecus linteolo pressim agglutinato decenter obtexit.] Huc faciunt illa Fabii Declamat. 14. *Facinus, quod dicitur inquietare superos, sidera diris agitare carminibus; tumulos, bustaq; scrutari, & amputatis cadaueribus, ipsas in scelera armare manus* (cadauerum) explicui, cùm de maleficio somnifero disquirerem. caue pro, *ipsas*, reponas *impias*, corrumpes, non castigabis. Gnostici hæretici, Zoroastris Magi disciplinâ imbuti, cuius & libros quosdã in lucem ediderunt; [a] humanas amabant *visцerationes*, vt vocat Iustinus; seu *cœnas Thyestæas*, vt vocant Athenagoras & Theophilus; seu *sacramẽtum infanticidij & inde pabulũ*, vt ait Tertul. infantem enim farre contectũ certatim cõfodiebãt, sanguinẽ lambebãt, & membra singulis dispertiebantur, vt narrãt Minucius, Epiph. & Eusebius; q̃ calumniam Gentiles, in Christianos omnes mendacissimè deuoluebant. [b]

In applicatis tantùm extrinsecùs venenis, frequentissimè dęmon ipse damnũ infert, & veriùs videtur contingere in veneno, quo (vt refert Iubertus medicus Aquitanus) si stapes inungatur, equitẽ ipsum necesse perire. Non credo id naturali vi veneni contingere. quia nõ credo veneni vllius actiuitatẽ esse tãtam, vt p tot inuolucra se diffundat. Nisi, quæ de Stygis aquę tradũtur, credibilia; omne illam metallũ penetrare, & sola contineri asinina vngula. Equidẽ aures mihi putarẽ asininas enatas, si crederẽ. Grillan. refert nõ nulla, [c] fa-

uentia

[a] Porphyr. in vit. Plotini.

[b] Vide Iusti. Apolo. ad Ant. Pium Athenagoram in Apolog. Theophilum lib. 3. ad Autolyc. Orige. lib. 6. & 7. Con. Cels. Tertullia. Apol. c. 7. Minuciũ in Octauio Epiph. hær. c. 26. & Euseb. li. 5. histor. Eccles. c. 1.

[c] d. q. 3. nu. 30.

uentia Iuberti dicto; ſed & in illis cōcurſum diaboli ex pacto, non vim veneni, recognoſco. Inter hæc extrinſeca, ſunt ollarū defoſſiones profundæ ſub limine; quarū certe naturalis vis non attingit effectum. Aliam maleficij hoſtilis ſpeciem per arma malo imbuta carmine, reperio apud Meierum, his verbis; *Primum omnium Aurelianum conatum fuiſſe omnem regiam ſtirpem per ſcelus exſtinguere, atque per artes Diabolicas & maleficia ad regni ſoliū graſſari. Tradidiſſe Ducem gladium, pugionem & anulum ſuum cuidam monacho apoſtatæ & ſociis eius, vt ea dicarentur diabolicis præſtigiis, incantarēturq́; ad maleficia per illa perficienda. monachum illū in turre Mongeya, iuxta Ligniacum, ſuper flumen Matronam, per artes ſuas euocaſſe duos ad ſe cacodæmones; quibus gladium, anulum, & pugionē, vt illis operarentur tradidit. Ea inſtrumenta à cacodæmonib. initiata, incantataq́; & reddita monacho, atq́; per eum Aurelianenſi. Per ea inſtrumenta incantaſſe ac dementaſſe germanum ſuum Carolum Regem, adeò ſubtiliter, vt vix quiſquam poſſet percipere. Primam incantationem factam apud Belloacum, quæ adeò erat virulenta, vt regi vngues atque capilli deciderent. Alterum maleficium in Cænomanis, in quo tanta erat vis, vt nemo mortalium iudicare poſſet, an viueret Rex, necne. Iacebat enim abſq́; vllo ſenſu, & ſpiritu vitali, quantū cerni poſſet. At poſtquam ad ſe redire cœpit, obſecro (inquit) auferte hunc gladium, qui mihi corpus tranſfodit; idq́; mihi facit germanus meus Aurelianus.*]

Taceo, quod de annulo nostris temporib. à fratre fratri regi Carolo IX. dato, penè similia narrat libellus Gallicus Parisiis de Henrico III. excusus: sed forte id ab hostibus Regiis tum confictum, & cum famosis libellus ille damnandus.

Suspicor duo quædã ad hoc maleficium referenda, quæ olim in ciuili iure obseruaui: sed suspicor, & de priore vehemẽtius: nempè de peculiari Arabũ scelere, quod *Scopelismum* vocabant. Nã Arabes maleficiis deditos hodie scimus, & olim fuisse docet Seneca, cùm Medeam ex Arabia petentẽ venena introducit. Et ingens ille terror qui σκοπέλοις positis agrorũ Dominis etiam validis & potentibus incutiebatur, vix aliunde nasci potuit. Quare suspicor causam cur σκοπελίζειν deprehẽsi, aut conuicti, mortis supplicio adficerentur, fuisse; non quod sacrilegii quidquã in hoc crimine fuerit (q́ tamen Iac. Menochio visum, *in opere de arbitrariis Iudic.*) Sed q́ maleficii crimen subfuerit: alioquin solæ mortis minæ tam acriter punitę nõ fuissent, quantũuis frequenti crimine; & armatâ manu periculum, Domini auertissent. considerent hoc Iuris studiosi, cùm legent *l. cũ quædam D. de extraord. crim.* cuius hæc sunt verba; *In prouincia Arabiæ* σκοπελισμὸν *crimen appellant, cuius rei admissum tale est. plerique inimicorũ solent prædium inimici* σκοπελίζειν, *id est, lapides ponere, indicio futuros; si quis eum agrum coluisset, malo*

letho periturum esse insidiis eorum qui scopulos posuissent; quæ res tantum timorem habet, vt nemo ad eum agrũ accedere audeat, crudelitatem timens eorum qui scopelismum fecerunt. hanc rem exsequi solẽt Præsides grauiter, vsq; ad pœnam capitis. quia & ipsa res mortem comminatur. Sic Vlpianus. Pineda noster copioso in Iobum comment. de hoc crimine interpretatur illud; *Sed cum lapidibus regionum pactum tuum capite quinto, vers.23.* Eum lege. mihi nondum liquet an de hoc crimine capiendum.

Suspicio mihi præterea est de maleficio, in crimine *saccul ariorum*, de quo Iureconsultus ait, hoc nomine dictos; *qui vetitas artes exercentes in sacculos, partem subducunt, partem subtrahunt.* l. saccularii, D. de extraord. crim. Nam arbitror, non quosvis sacculi seu crumenæ excisores vel subductores, βαλαντιοτόμους; sed eos qui vetitarum (hoc est, magicarum) artium ad id subsidio vtuntur ita nuncupari: quales illi sunt, qui in lusu ab Hispanis dicũtur; *cargar el dado.* Nam cæteri crumenilegi simpliciter furibus sunt annumerandi: sicut & ille de quo Virgilius;

Et succus pecori & lac subducitur agnis.

Et ille Plautinus, qui ait;

. . . *Propino magnum poculum: ille bibit,*
Caput ponit, cõdormiscit. ego ei subduco annulũ.

Nec enim assentior Petro Gregorio hæc duo ad *sacculariam* referenti *lib.37. Syntagmatis Iuris, c.14. nu.7.*

SECTIO III.

De aborsu, difficili partu, lactis exsiccatione.

DE triplici hoc maleficio præter Grill. *q. 6.* alij quoq; sunt testes. Sic enim scribit Ioan. Nider. lib. vlt. Formicarij; *In oppido Boltingen, Lausanensis diœcesis, quidam dictus Stadelein, grãdis maleficus, cãptus per præfatum Petrum iudicem loci, fatebatur se incerta domo, vbi vir & vxor simul manebant, per sua maleficia successiue in vtero vxoris præfatæ septem circiter infantes, ita vt semper abortum faceret, in fœmina annis multis necasse. Simile fecit in eadem domo omnibus pecoribus fœtosis, quorum nullum viuum partum edidit in eisdem annis.*] Postea ex eiusdem confessione instrumentum maleficii, quod fuerit, ostendit his verbis; *subter limen ostij domus se lacertam posuisse dixit; & si amoueretur, fœcunditatem inhabitantibus restituendam prædixit: cum autem serpens ille quæreretur sub limine, nec inueniretur, quia in puluerem fortassis redactus erat; pulueres seu terram de subter positam asportabant, & in eodem anno vxori & omnibus iumentis domus fœcunditas restituta est.*] Solo interdum afflatu abortum adferre ostendit Nicol. Remigius *lib. 2. c. 7.*

De pariendi difficultate, & quidem perpetuâ sic Apuleius; [a] *Eadẽ amatoris sui vxorem, quòd in eam dicacule probrum dixerat, iam in sarcinã prægnationis obsepto vtero, & repugnato fœtu, perpetua prægnatione damnauit. Vt cuncti nume-*

[a] lib. 1. de asi.

rant,

rant, octo annorū misella illa onere, velut elephantum paritura, distenditur.] Latino Græcus accidit scriptor Pausanias, cuius *in Bœoticis* ista habentur; *Pharmacidas Thebani a Iunone missas aiunt, vt parturienti Alcmenæ impedimento essent; sed eas, dum Alcmenæ partum inhiberent, à Tiresiæ filia Historide, tali commento delusas. Ex eo namq; loco, unde illæ facile audire possent, clamauit; peperisse iam Alcmenam: illas, ea voce deceptas, statim abisse. Alcmenam ilicò puerum enixam.*]

De tertio, præter Grill. legi potest illo vetustior Spreng. *Quædam* (ait) *nocturnis temporibus & sacratioribus vtiq;, ex inductione diaboli, ob offensam diuinæ maiestatis maiorem, in quocunque angulo domus suæ se collocant, vrceum inter crura habentes, & dum cultrum vel aliquod instrumētum in parietem vel columnam infigunt, & manus ad mulgendum apponunt; tunc suum diabolum, qui semper eis ad omnia cooperatur, inuocant, & quod dè tali vacca ex tali domo; quæ sanior, & quæ magis lacte abundat; mulgere affectat, proponit; tunc subitò diabolus ex mammellis illius vaccæ lac recipit, & ad locum vbi malefica residet, & quasi de illo instrumento fluat reponit.*] Superiorib. annis Treuirensi in ciuitate combusta fuit malefica; quę confitebatur, se solitam ex pariete per epistomium lac, quod diuendebat plurimis, mulgere. Balduin. Ronseus *Medicæ venationis epist. 50.* docet solitos à maleficis vtres consui ad anatis similitudinē ex corio,

quos vulgo appellant *Luttelaten*; & eis vti ad emulgendum lac è vaccis alienis, & hos vtres sponte sua ire vacuos, vel ab iis in pratis collocari; & mox plenos ad domum maleficæ redire, quod comprobat rei gestæ verâ narratione, quam habes lector *libro sexto, cap. 2. sect. 1. quæstio. 3.* à me verbis eius relatam. Aliæ herbis, verbis, vel solo attactu, lacte priuant armenta, pecoraque quæ lubet. Biebrana Laodunensis saga solis minis vbera vicinæ mulieris sic exsiccauit; vt ad obitum vsque sagæ, quamuis multos pepererit, lacte semper caruerit. Claudam hanc sectionem verbis Grillandi; *Quædam veneficia fiunt ad desiccandum totum lac vnius gregis, vel fœcundi armenti vaccarum, adeò quod nihil casei penitus reddant; quamuis antea in maxima abundantia reddidissent: & similiter abortiones totius gregis, vel armenti inducere possunt: prout alias vidi & habui in facto Romæ, quod duæ maleficæ mulieres, cum istis maleficiis perire fecerant abortando multos pecudum fœtus, & matres desiccauerant penitus.*] De hoc auertendi lactis maleficio, eiusque remedio, lepida narratio quædam exstat in Ioannis Beetzii Carmelitæ *Præceptorio ad primum præcept. Exposit. vlt. cap. 7.* his verbis: *Quædam vetula dierum malorum plena, volens ex inuidia impedire lac vaccæ vicini sui, accepit cultellum pergens ad ostium domus in qua fuit vacca, & ponens se contra splendorem lunæ, dixit:*

Hier snyd ick een spaen in mollekens ghewaen/
Ende een ander daer toe soo neem ick het melck van deser koe.

Hæc verba audiens dominus vaccæ, arripuit fustem, & currens post eam, atq; percutiens aiebat:

Hier staen ich eenen stach/ende eenen anderen als ick mach/
Ende den derden daer toe/ soo behoud ick d'melck met ter koe.

Hoc erat optimum remedium.] Hæc Beetzius vir eruditus, qui ante annos ferme centum triginta vixit, inter Carmelitani Ordinis viros illustriores. Huic maleficio simile reperi apud eundem eodem loco de frumenti auersione narratum his verbis: *quædam mulier circuiuit Bonarium cum frumento, dicendo illum versum:* super aspidem, &c. *post veniens ad domum suam, habuit fistulam in solario, quam manu accipiens & prædicta verba dicens, cecidit totum frumentum illius bonarii coram se per fistulam in solario, & ita furabatur frumentum de agro: quæ tandem per quendam Episcopum deprehensa & combusta est.*] Hæc ille licet barbarè bonâ tamen fide. Quis non agnoscit frumenti huius vectorem dæmonem? quid ergo ridẽt illud poëtæ?

Atq; satas alio vidi traducere messes.

Vel XII. tab. prohibitionem: NEVE ALIENAM SEGETEM PELLEXERIS.

SECTIO IIII.

De sagittariis, Assassinis, & Imaginum fabricatoribus maleficis.

SVnt vel præcipui huius classis malefici, quos vocāt *Sagittarios*, seu *Balistarios*; quorum Innocentius tertius Papa, vocat artem, mortiferam & odibilem, & sub pœnâ Anathematis, contra Catholicos & Christianos exerceri vetat [a]. Cuius Pontificiæ sanctionis vereor, vt satis probam nobis interpretationem gregarii iuris interpretes cuderint: qui accipiunt de bello iniusto Christianos lacessentibus cum arcubus & sagittis. Quæso quid peculiare, in vtentibus arcu & sagittis? an quòd eminùs, & quasi ex insidiis? quasi verò id in hoste distinguendum, dolo an virtute? quasi minùs peccet, qui sicâ cominùs latro, quàm qui sclopo de longinquo interficiat eminùs? quid ergo? iam olim mihi visum, canone isto percelli singulare quoddam genus maleficorum; qui *sagittarii* seu *Balistarii* vocati: quos accuratè Sprengerus describit [b]. hi fæderantur dæmoni. nam ex pacto ipsi addicunt animæ & corporis dominium; ille vicissim pollicetur sed ad futurum, vt quem, longissimè dissitum, volent infallibili ictu traiiciant. Solemnia seu ritualia sunt ista. præstant dæmoni homagium, mox sextâ feriâ proximæ Hebdomadæ Maioris, infra tempus missę, sacrā crucifixi imaginem

[a] li. 5. Decretal. tit. de sagitta.

[b] p. 2. Mallei q. 1. c. 16.

ginem aliquam ſibi deligunt, in quam, vt in ſcopum, tela colliment; vel (quod Pet. Binsfeldius teſtatur) ſclopo poſt tergum eiaculato glandes plumbeas emittant. Nec conſtat, an aliqua tunc verba ad hanc operis apoſtaſiam adiiciant. Poſtea, certo telorum numero in crucifixi imaginem emiſſo credunt ſe totidem vno die, quoſcunq; deligent, necare poſſe; quocũq; illi loco fuerint, etiam remoto, & concluſo. Dæmon enim ſpondet, ſe tela eò perlaturum, & hoſtili in corpore defixurum. Ea tamen hæc lege: ſi hominem necandum maleficus aliquando viderit, & tunc iterũ de nouo actuali (vt vocant) conſenſum eum occidi voluerit. Vltimò pollicetur tantam illis ſe baliſtâ bombardave iaculandi peritiã tributurũ, vt denarium capiti impoſitum, abſq; capitis læſione, valeant deiicere. Subiicit duo exempla huiuſmodi facinoroſorum. Vnum Puncleri cuiusdam, quem tandem ruſtici foſſoriis inſtrumentis pertinacem occiderunt: ſecundũ, alterius, qui, eò quòd miraculosè pedem de loco, vbi crucifixum traiecerat, è quo recẽs ſcaturiebat ſanguis: mouere nequibat, in ſcelere deprehenſus, pœnas publicè ſupplicio perſoluit. De hoc ego genere lubẽs p̃dictum Canonẽ capio. Nec obſtat, ꝙ malefici magi aliis quoq; canonibꝰ ſint excõmunicati[a]. Cũ n. maximè execrabile ſacrilegiũ horũ maleficio accedat; ſitq; nocentius reliquis

[a] c. ad abolendam. c. excõmunicamus. de hær. & in bulla Ioan. 22. & alia Leonis 10. ſeſſ. 9. in Cõci. Later.

omni-

omnibus, meritò dignum visum, specialem illis pœnam irrogare, qui hanc infidelibus contra fideles operam nauarēt. Olaus Magnus [a] meminit alterius generis *sagittariorū*. Nempe Lappones & Finnos de plumbo cōficere iacula magica digiti longitudine, & ea per quæuis dissita loca mittere in eos, de quibus vindictam expetunt: & hos oborto carcinomate in crure vel brachio, intra triduum, vehementia doloris emori.

[a] li. 3. c. 17.

Vt ego nunc de *sagittariis* sic (nisi fallor) optimè Couarruuias [b]. contra vulgi sententiam, explicuit alium canonem Innocentii. IV. *tit. de homic. in 6.* quem Theologi & Canonistæ, propter historiarum inscientiam, ad omnes homicidas extendebant, qui conductis hominibus aliquem occidi curarant: cùm reuerà; vt ille ex Volaterrano, & P. Æmylio docuit, de certo tantum genere hominum mentio fiat, & gente; cui *Assasinorum* nomen fuit: de quibus, oculati testes, optimè scripserunt, Tyri (in qua ditione illi degebant) Episcopus Guilhelmus [c] & Cardinalis atq; Episcopus Acconensis Iacobus de Vitriaco; [d], quem scriptorem à blattis ereptum Moschus, Pastor Armentariensis, vir doctus & probus, publico bono, typis euulgari curauit.

[b] lib. 2. var. resol. c. 20.

[c] belli sacri lib. 20. c. 31.

[d] Orienta. histo. c. 14.

Haud multum à *sagittariis* discrepat, genus maleficorum: qui quasdam fabricantur imagines, quas vel acubus pungunt, vel igne

liquant, vel confringunt; & sic certum iis, quos tales imagines designabant, interitum tabe, vel alio mortis genere adferunt. Negat hoc totum Hieronym. Cardanus [a] Wieri dux, *caeci* caecus: impugnat, non rationibus sed puris in Hect. Boëthum. Francis. Picum, inquisitores Germaniae, & ipsum D. Augustinum, vt erat homo parùm pius, conuiciis. Sed canem contemnas latrãtem, quam cõpescas faciliùs. Agnouêre huiusmodi imagines & Iurisconsulti [b] & Theologi [c] & confirmant poëtę veteres, quorum fabulae, semper ex verò aliquo trahebãt originem, quare Buccananus fallitur, qui *li.6. Hist. Scot.* negat hoc genus apud vetustiores inueniri. Confirmant, non vnus historicus Scotorum Hector Boethus: quem vt singularem adducunt testem mira de Rege Duffo narrantem: sed & alii complures, quorum exemplis Scotica illa narratio confirmatur, & omnes hos vt mendaces reiicere, Cardanicum & Wiericum, hoc est, temerarium & impudẽtię plenum sit. Ex hoc ortam illam narrationem de Meleagri nece, & fatali stipite Altheae, non diffiteor. Sed sine fabula clarè, & velo leuato canit [d] Ouidius, de Medaeà saga:

Deuouet absentes, simulacra cerea fingit.
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Peritè hoc, & omninò ex arte: sed Horatius [e] imperitè, quòd, quae huius erant maleficii, illa transtulit ad animarum euocationem:

[a] lib. 15. de variet. rer. c. 80.

[b] Gril. q. 5. Accurs. Salic. Ang. in l. multi. C. de malef. Damhoud. in praxi crimi. & alii.

[c] Inquisitores Germaniae, in Mall. p. 2. q. 1. t. 12. Alff. Castrius li. 1. de iust. hae. punit c. 15. Binsfeld. de confess. sagar. & alii.

[d] epi Hipsypeles.

[e] lib. 1. ser. sat. 8.

nem: describens enim apparatum Saganę & Canidiæ Lamiarum, dicit duas ab illis statuas fabricatas, *ceream*, referentem nempe maleficio imbuendum: & *laneam* quæ maleficæ vicaria erat in affligenda altera.

Lanea & effigies erat, altera cerea, maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, seruilibus, vtq;
Iam peritura, modis.

Duffi historiam pete ex ipso Boëtho, *libr.* 11. *rer. Scoticarũ* & Cardano & aliis. Franciæ annales [a] referunt, similia his tentata ab Enguerrani Marignani vxore, in Franciæ Regem & deprehensam dedisse pœnas. cur nõ & hoc Cardanus & Wierus refutarunt? an quod vno factũ loco, nequit tum alibi fieri? de aliâ cereâ imagine, de quâ Sprengerus, agetur sect. seq. De iisdem sic Meierus *libr.* 16. anno 1462. narrat *captos Brucellæ tres viros ex familia Comitis Stampani, cum quodam myropola, qui quandam fascinationem parasse dicebantur, per tres viriles ac totidem muliebres imagines iuniori Principi Carolo infascinando. Custoditi fuêre longo tempore apud Quercetum Haynoniæ, ac pariter cum illis Carolus Noyerius ex fuga retract⁹, qui & ipse è familiâ erat Stampensi. Coniurationem myropola detexit.*] Sed cur tot imagines vni occidendo, nempe tres viriles? vt quod per vnam non succederet, per aliam perficeretur? fœmineas arbitror fuisse furiarum Vltricum, à quibus viriles Carolum repræ-

[a] Paul. Æmil. li. 8. & melius Gaguinus lib. 7.

sen-

ſentantes malè mulctarentur, vt ex Horatii illis iam citatis verſibus colligitur. Vel fortè vnica imago fuit, & numerum fama adauxit. Sanè de Paiuoti agens maleficio Gaguinus *libro ſeptimo.* imaginum plurium meminit; at Æmilius & alii vnicam fuiſſe memorant. Recentius accipite. Anno 1574. Lutetiæ Pariſiorum decollatus quidam nobilis fuit, penes quem reperta imago cerea, variis caracteribus inſignita: cor & caput imagini cõfixa erant. Ibidem duo alii capti tum fuêre, quorum vnus Karolo IX. Regi, alter Hẽrico duci Guiſio, hoc ipſo maleficio defixionis cereæ, mortẽ machinabatur: narrat Creſpetus, & addit vidiſſe, cùm Auenioni eſſet, cultrum parieti infixum, quo de ſentẽtiâ iudicis excoriatus fue[...]t quidam magus; eo ꝙ ſic pungendo ceream imaginem, Pontificẽ Maximum de medio ſuſtulerat. *iſta Creſpet. li. de odio Satanæ diſcur. 10.* Illud etiam obſeruo iã diu antè fabricatis ſtatuis aliquando abuti Magos, nempe dæmone illas pro maleficii ſigno acceptante, tale puto illud quod Ioan. Curopalates narrat *Hiſtoria ſuæ fol. 24. Venetæ edition.* quendam Ioannem Morochazarium, Theophili Imp. præceptorem, cùm hæreticus & magus eſſet, ad Patriarchatum Conſtantinopol. euectum; hunc cum natio perfida & dura (*Bulgarorum*) in Romani Imperii fines excurſionem feciſſet, tribus freta ducibus; conſilium huiuſmodi dediſſe:

Fieri debere malleos tres æreos ingentes, & viris manu promptis tradi. cum his se accessurum noctu ad statuam quandam tricipitẽ; quæ in euripo Hippici olim iam stabat. fecit, accessit; iussit validè singuli singula capita percuterent, vt in terram quasi vnâ plagâ decuterentur. Ipse laicâ veste indutus, ne deprehenderetur, magica quædam verba submurmurat, & vim statuę omnem adimit: ex tresuiris illis duo fortissimis ictibus duo statuæ capita deiecerunt, tertius remissiore manu tantum inclinauit, nec totum auulsit caput reliquum. Suntq; similem euentum duces illi experti: secutâ namq; in eorum exercitu vehementi seditione, & hinc orta pugnâ intestinâ: duo duces cecidêre: tertius ampla, non tamen lethali plaga sauciatus, cum exercitus reliquiis domum se recepit. Non erat hæc imago (vt stultis Gręculis plerisq; visum) Bulgaris hisce fatalis: sed Magus eà vsus, vt signo & condicto: & pro imagine maleficà. Scribunt Zonaras & Glycas [a]. Simeonem Bulgarorum ducem Crobatis bellum intulisse, molestum id erat Romano Lacapeno. sed accessit ad eum Ioannes quidã Astrologus, & nunciauit, vt aliquem mitteret, qui caput statutæ supra Xerolophũ locatæ amputaret. eam statuam Simoni fatalem esse. misit ille, truncatur statua, notatur hora: nec diu post compertum eadem illà Simonem in Bulgaria ex stomachi dolore

[a] onar. Tom.3. Glycas. p. 4. Annal.

interiis-

interiisse. Quod apud Curopalaten, idem legi apud Cedrenum. Neminem tam obesæ naris puto, qui non statim percipiat, has duas statuas Magico murmure in cerearum illarum imaginum de nouo fabricatarum hîc locum successisse; & deuotam à Ianne & Ioanne (nisi vtrobiq; idem, quod suspicor) vitam quatuor horum ducum in statuarum capitibus. si potuere id in statuis, iam olim fabricatis, cùm nec vlla de Simone, nec de Ducibus illis Barbaris foret cogitatio; cur non poterunt in nouiter efficta cereà imagine, & efficta nomine lędendi? cur si abscisso, vel effracto capite, non liquato toto corpore? si id in Græcia contigit & Francia; cur non potuit in Scotià, & Germaniâ? Porrò ex illis Cedreni, Zonaræ & Glycæ locis satis apparet, multas in Circo Byzãceno statuas fuisse magici artificii quæ Cõstantinopolitani imperii euenta prædicere putabantur; certis litteris seù characterib. notatas; quos fratres Eudociæ Augustæ cũ legissent, multa mala Byzantio imminere prædixerunt. Narratur Historia paucis nota ab Himerio Chartulario, cuius apud Suidam mẽtio; posteritati verò commendauit ex m. s. codice Iulius Cæsar Būleng. *libr. de Circo Romano c. 6.* inde petant, qui volent. Benè de sæculo hoc & sequentibus vir diligens & multæ lectionis merebitur; si Ismenium, Himeriũ, Gregorium Monachum, & alios, qui nondum

editi, pari sedulitate largiatur publico bono de qua D. Chrys. orationem εἰς τὸ ἱπποδρόμιον, dedit. Solemne deniq; hodie sagis nostris, effigies has baptizare in nomine Beel-zebub, & nomen occidendi illis indere.

SECTIO V.

De morbis variis à dæmone illatis:

NEgant Auicenna, Galenus, & eo teste Hippocrates (nam Cæsalpinus aliud tribuit ei) morbos vllos per dæmones mortalibus inferri posse, quos secuti Pomponatius & Leuinus Lemnius. Non, quòd dęmones id velle, non credant; quos malos esse nō negarunt: non quod dæmonum vim minorem censeant, quàm hominum aut animalium (hoc foret absurdissimum:) sed quia morbi omnes naturalib. ex causis nasci queunt. Verū minùs recta hæc ratiocinatio est; possunt morbi ex naturalibus causis oriri: nequeunt ergo dæmones morborum irrogatores seu immissores esse. Sanè Codronchus, Cæsalpinus, Fernelius, Valesius & alii optimi medice lib. superiori citati, D. Hiero. *in 4. c. Matth.* D. Chrys. *hom.* 54. *in c.* 17. *Matth.* D. Thom. 1. *p. q.* 115. *a.* 5. & alii Theologi contra sentiunt; Iuristæ quoq;, ex quibus agnoscit Burchard. *lib.* 19. *Decretor. c. de re magica*, & optimè hoc probant Pet. Leloy. *li.* 1. *de spect. c. vlt.* & Grillan. sæpe citatus, [a] mihi nunc sufficiunt S. S. firmiora testimonia, quam qui A

[a] q. 6. vsq; ad nu. 13.

non

non admittunt, habendi pro Ethnicis & Atheis. Iobum Diabolus [a] percussit vlcere pessimo à plantâ pedis vsq; ad verticem capitis. sed & alios eadem morbos dæmoni, vt efficienti caussæ adscribit. In illâ vnum diabolus aurium & linguæ vsu priuauit, & simul *epilepticum* reddidit; quem D. Matthæus *lunaticum* vocat [b]. non quod dæmoniacus non esset, sed quod & à dæmone obsideretur, & simul plenilunii temporibus, per dæmonem comitiali morbo grauissimè affligeretur: eò quod tunc cerebrum humoribus plenum aptius erat exagitari. Solent quidem alii esse lunatici, non obsessi à dæmone, & hoc sensu de lunaticis locutus Iulius Firmicus [c]. Sed nostri Euangelistæ agebant de eo, qui simul energumenus. Epilepticorum quoq; dispositione gaudent dæmones, & ideo non raro se illis insinuant: & per illos, quo tempore corruebant, soliti responsa dare.
B Apuleius, magnus magus. [d] traditur accusatus; quòd seruum suum Thallum, remotis arbitris secreto loco, arulâ & lucernâ & paucis consciis, carmine incantatum, corruere fecerit; deinde nescium sui excitauerit. Seruus hic morbo caduca laborabat; eo ignaro sic abusus Madaurensis, vt à dæmone responsum acciperet. Hanc ille accusationem sic tractat, vt videatur fateri; certè non diluit. Si recentiores audiamus, Sprengerus [e] prodidit quandam maleficam epilepti-

[a] Iob. 2.

[b] Mar. 9. v. 17. Luc. 9. v. 39. Matt. 17. vers. 14.

[c] lib. 3. Mathes.

[d] Apolo. 1.

[e] p. 2. Mallei q. 1. c. 11. in fin.

cum morbum certis inflixisse, per oua cum mortuorum corporibus subtumulata, præcipuè ex earum secta inhumatis, & certis cũ cerimoniis exhumatis, & in potu vel cibo præbitis. Apud D. Lucam [a] vnum diabolus vexauit Maniacâ illâ affectione, quã lycanthropiam Medici nominant; cuius præcipuum indicium est, quod domi nequeant contineri, & in deserta loca se proripiant, circaq; sepulcra oberrent. Aliam adflixit cõuulsione spinæ dorsi [b] quo loco dæmon ille vocatur πνεῦμα ἀσθενείας spirit⁹ infirmitatis; eo quòd (vt subditur) eam vinxerat Satanas τῷ ἔδησεν nam dæmones in S. S. nomen habẽt ab effectu: vt *spiritus auaritiæ*, qui impellit in auaritiam, *fornicationis*, qui suasor turpitudinis. Saulem etiam dæmon per atram bilem diuexabat. apertè hoc illi sacra Historia tribuit; *Exagitabat eum spiritus nequam*, qui pulsante Dauid Citharam recedebat [c] Hodiè, id vtinam non doceret experientia quotidiana! Multa suppetunt exempla, vtar duntaxat recentibus, quæ in iudicio comperta sibi Sprengerus prodidit: cuius, & Niderii exemplis, libenter vtor: quia (quicquid hæretici dicant) docti Theologi fuêre, & in his, de quibus agimus, rebus exercitatissimi: & quæcunq; tradidêre, his similia nostra videt ætas & recentiores ea confirmant omnia: deinde vixêre fermè antè annos centum, quo tempore nondum hæresis Lutheri nata: vt

a Luc. 8. v 27.

b. Luc. 13. v. 11.

c 1. Reg. 16. v. 14. 15. & 23.

caussa nulla fuerit, multa quæ huic contraria, confingendi: deniq; videmus tum Germaniam dæmonum manifestâ & crebrà infestatione plenissimam fuisse: vt intelligam⁹ eos tum Luthero, & Swinglio hospitiũ parasse, eorumq́; quasi quosdam metatores p̄cessisse, vt & nunc Antichristum præueniũt, eiusq; sunt veri ante ambulones, Caluiniani, Anabaptistæq́; Sed pergamus, ignosce lector parenthesi non longæ. nequeo, præ amoris vehementiâ memoriam perditorum fratrum sic deponere, vt non subinde & in animum & in calamum incurrant. Sprengerus narrat [a]. sequentia: *Honesta quædam persona, & vni ex familiaribus Archiducis matrimonio copulata, in præsentia notarii, &c. Secundum formam iuris, deposuit. Cùm tempore virginitatis suæ, cuidam ex ciuibus famularetur, accidit, vt vxor illius graui dolore capitis langueret: pro cuius curatione, cùm quædam mulier accessisset, & suis carminibus & certa praxi mitigare dolorem haberet: Ego, inquit, eius practicam diligenter obseruabam: perspexiq;, quòd contra naturam aquæ fusæ in scutellam quandam, ipsa aqua in ollam altã ascendisset: cum aliis ceremoniis, quæ recitare opus non est: consideransq; quod ex illis dolor capitis in dominà non mitigaretur: aliqualiter indignata, hæc verba ad maleficam protuli: vos non facitis, nisi superstitiosa, & hoc propter commodum vestrũ. Tunc malefica statim subiunxit: An sim superstitiosa vel non, tertià die tu senties. quod rei probauit*

[a] p. 1. mallei. q. 1. c. 12.

euentus. Nam tertia die mane, me sedẽte, & fusum apprehendente, tantus dolor subitò corpus meum inuasit primò in interioribus: vt non esset pars corporis, in qua non punctiones horribiles sentirem: secundò non aliter mihi videbatur, nisi quod continuè igniti carbones capiti meo superfunderentur: tertiò in cute corporis, à vertice vsq; ad plantas pedis non fuisset spacium acus, vbi non fuisset pustula sanie repleta. Sicq; in his doloribus eiulando, & tãtummodo mortem optando vsq; ad diem quartũ restiti. Tandem maritus dominæ meæ, vt stabulum quoddam intrarem iniunxit. At ego paullatim incedendo, eo præcedente, dum ante ostium stabuli essemus: Ecce, inquit ad me, pecia panni albi super ostium stabuli. At ego, Video. tunc ille, quantum potes remoue, quia forte meli⁹ habebis. Tunc ego, quãtum potui, vno brachio me ad ostium tenente, cum altero peciam apprehendi. Aperias, inquit Dominus, & considera diligenter ibi reposita. Tunc, vbi peciam solui, plura ibi inclusa repperi, præcipue autem grana quædam alba, ad modũ quo pustulæ inerant corpori meo: semina quoq; & legumina, quorũ similia nec edere poteram aut intueri, cum ossibus serpentum & aliorum animalium intuita sum. Et sic stupefacta dum inquirerem à Domino, quidnam agendum foret. vt in ignem cuncta proiicerem iniunxit. Proieci: & ecce subito non post horæ spacium aut quartale: sed in momento, vt res ille in ignem fuerant preiectæ, omnem sanitatem pristinam recuperaui.]

Idem subdit. *Mulier quædã maritata & honesta*

nesta accessit, & iuxta iuris formam vt supra deposuit. Retro domum (inquit) habeo viridarium, est & illi contiguus hortus vicinæ meæ. Vnde, cũ quadam die transitum fieri ex horto vicinæ ad viridarium meum non absq; damno perspexissem: stans in ostio viridarii, & apud me ipsam conquerendo, & querulando, tam de transitu, quam de damno: vicina subito superuenit, & an suspectam haberem, inquisiuit. At ego territa, propter malam eius famam nihil aliud, nisi hæc verba, protuli: Gressus in graminibus damna demonstrant. Tunc illa indignata: quia ad eius fortè beneplacitum, me litigiosis verbis cum ea implicare nolebam: abscessit cum murmure, & verba quæ protulit, licet audirem, intelligere non potui. Post paucos verò dies ingens infirmitas mihi incidit, cum doloribus ventris, & acutissimis torsionibus à latere sinistro versus dextrũ: & vice versa, quasi duo gladii essent pectori infixi, & sic die noctuq; clamoribus vicinos omnes alios inquietaui: & confluentibus hinc inde pro consolatione accidit, vt lutifigulus præfatam vicinam & maleficam adulterino flagitio habens in amasiam, simili modo visitationis gratia accedens, & infirmitati meæ compatiens post verba consolatoria abscessit. Sequenti tamen die festine rediit, & inter alia consolatoria subiũxit: Experimentum capiã: an ex maleficio vobis hæc infirmitas cõtigerit: quod si sic repertum fuerit, sanitatẽ vobis recuperabo. Accepto ergo plumbo liquefacto, & me in lecto recũbẽte, plumbum in scutellam aqua plenã super corpus meum appodiãdo infundit: & vbi quædam imago

& figuræ diuersarum rerum ex plumbo congelato apparuissent, ecce, inquit, ex maleficio vobis hæc cōtigit infirmitas: & super limen ostii domus vna pars maleficii continetur. accedamus ergo & illis amotis meliùs sentietis. sicq́ maritus meus cum eo pariter ad tollendum maleficium accedunt, & lutifigulus limen eleuans marito iniunxit, vt manum in foueam, quæ apparuerat, mitteret, & quæcunq́ inueniret extraheret, quod & fecit. Nam primò imaginem quandam ceream in longitudine vnius palmæ, vndiq́ perforatam, habentem duas acus ex aduerso per latera, ad modum qua ipsa punctiones à sinistro latere vsq́ ad dextrum & è conuerso persenserat, extraxit: demum pecias panniculorum diversas & plurima, tam grana, quam semina, & ossa, continentes. Sicq́ illis in ignem coniectis ego conualui, sed non ex toto. Nam licet torturæ, & punctiones cessassent, appetitusq́ comedendi rediisset ex integro, tamen pristinæ sanitati vsq́ in præsens minime sum restituta. Vnde hoc, quærebam, quod pristina sanitas non redibat: Respondit, sunt & alia instrumenta alibi abscondita, quæ inuenire non valeo. Et qualiter prima instrumenta reposita agnouisset, dum inquirerem: respondit, ex amore, quo amicus amico reuelare solet, hæc cognoui.]

His duobus subdit alia multa breuia, nata ex desiderio vlciscendi: dum indignantur mulierculæ, se ab amasiis, ad nuptias conuolantibus, deseri, & vltionē minatę mox exsequuntur. Sed omnem superat admirationē, quod narrrat Cornel. Gemma post calcem

lib. 2.

lib.2.Cosmocrit. narrat fusè casum Catharinæ Gualteri puellæ Louaniensis annorum 15. cuius curationi ipse præfuit anno 1571. quæ, cùm obtrusum à gentili & coætaneâ libamenti frustulum comedisset, in morbi symptomata incidit prorsus prodigiosa; quorum ipse spectator quotidianus, vidit illam eiicientem tot & talia & tanta, vt ipse crediturus non fuerit oculis alienis. Octauo morbi mẽse magno nisu per posticum eiecit anguillam viuam & perfectam, crassitudine pollicari, longitudine sesquipedali: *cui & squamæ, & oculi, & cauda vniuersa vt anguillis solet; triduo antequam foras erupit, auditum narrat bis térve in vtero sonum non ipsi puellæ modò, sed & adstantib. quoq; velut argutũ & tenuem ab angue productũ: & cùm egereret, manifestè puella retulit se sensisse quòd primùm exserto capite se retraheret per posticum, inde cum impetu exiliret. Post anguilla, quam mortuam exenteratamq; suspenderant, loco sublimi ab animalibus tuto, repente euanuit. Puella interim cœpit euomere ingentem humoris aquosi copiam, humano lotio non absimilem, saporis absurdi. Durauit ea vomitio plus 14. dies, singulis profectò exonerans supra libras 24. vel vt vulgò nominant* gheltas *tres. præterea vrinam interea quotidie reddebat bis térve copiosam. Nullus in vẽtre tumor, nulla in toto corpore inflatio exteriùs apparebat: & ipsa puella potus ac cibi parcissimi, vix vnũ cyathũ vini, aut cereuisiæ liquorísue alteri⁹ potitabat. Eò venit hæc aquæ excretæ abun-*

dãtia, vt spatio duarum septimanarũ facile ahmas duas implere potuerit. Post hanc aquæ copiam, cœperunt & pili confertim exire per vomitum alui, copiosissimi numero, digiti lõgitudine, sed longiores alij, alij breuiores; eiusmodi sane quales annosis canib. euelluntur: auctaq; est indies ea pilorum quantitas, vt facile pilas quã plures iustæ magnitudinis implere potuerit: eiecit hos omnes magno fastidio & vomitus difficultate. Interiectis deinde nonnullis diebus, successere aliqui vomitus, qui floccos ingẽtes pilorũ iniicerent cum materia purulenta instar saniei, interdum simili stercori columbino aut anserino: in qua colluuie & frusta lignorũ & membranarum tenuia rudimenta; sed lignorũ partes adeò viuæ, vt ex caudicibus obsoletis diffractis inæqualiter comminutæ portiones viderentur vnguis amplitudine, aliæ crassitie, intus fungosæ, foris obductæ vetustiore cortice nigræ. Paulò post cœpit alius vomitus niger vt carbo, dixisses atramentum verum vel sepiæ succum, imò carbones veros minutissime tritos atq; permissos, singulis diebus prodeuntes ad quantitatem lib. 2. aut 3. sæpissime cùm pilis tam copiosis, vt nuci iuglandi includi non possent, omnib. albis, prolixis & durioribus: quæ cùm per triduum ita durassent; eiecit semel & puri sanguinis tanquam è vena dissecta libras duas, nulli rei alterius generis permistas. A vomitu sanguinis rursum secutus est ater, ac si antimonio trito tinctus fuisset humor, omnino liquidus in dies singulos fere ad libras 5. aut 6. atque hoc portentum septimanam integram constanti horarum lege ac spacio perdurauit. Cessauit

ali-

aliquandiu diuinis humanisq; remediis adhibitis. Interea pilos adhuc, sed pauciores, gradatimq; atriores excernebat, imo & breuiores indies vt cùm priùs ex flauo ruffescerent, paulatim, liuidi, nigri, tandem aterrimi ac velut dissecti in frusta minutissima per vomitum redderentur. Quandoq; cum his & virulentus humor, & crassus quandoq; simillimus limo. Circa Septembris medium membranæ frusta maiora, tanquam vētriculi partes, euomuit: habebant hæc speciem tunicæ craßioris, carnosæ, lentæ, fractuq; contumacis: quibus profectò vt fœtus choroeidi, etiam venarum ductus inarati ramosa propagine spectabantur, interdum medij palmi lōgitudine. Has aliæ sunt è vestigio subsecutæ tenuiores multò, sed penitus nigræ, venarum dumtaxat vestigia referentes, membranæ allantoeidi non dissimiles. Postremo venerunt & tertij generis tunicæ vasorū prorsus expertes, aliarum omnium tenuißimæ, vt locū amnij retinerent. Sed erat his alia multo substantiæ atq; figuræ ratio: quam in agninis fætuum inuolucris. Nam huic tenuitati aderat mira soliditas, figurarum ratio quouis miraculo maior. Fragmenta illi⁹ varia, sed tria præ ceteris rara duorum palmorum amplitudinem superabant, intertexta striis profundis sine epigraphis: quæ sese à vertice ad basim secantes mutuo, cancellos in rhombi speciem efformabant. non habeo cui meliùs cōferam quam cum senecta viperæ: quanq̃ nihil hactenus à me cōspectum fuit, cui posset meritò comparari. Sed hoc in eo præcipue admirandum, quod secundum longitudinis ductum, velut canalis quidā profun-

dior

dior appareret, insculptus fibris transuersis & raris, prorsus vt in aspera pulmonis arteria. Erat hæc regio penitus caua & circularis, in vnius membranæ fastigio paulatim angustior, anguini capitis vestigium repræsentans, cũ apophysi mastoeidi, seu processu mammillari: in alterius fine sensim latescens nescio quid vẽtricosum & inæquale, etiam bifurcato vertici non absimile, præseferret. Vniuersæ partes inuicem coaptatæ totius anguillæ longitudinem atque crassitiem satis luculenter expresserant. Illud autem tuberculum papillare viam fuisse respirationis existimo, forte per quã & solidis & humidis ad sui nutricationem necessariis vescebatur. Post quam hasce membranas eiecit, secuti sunt lapides ferè innumeri, quos vesperi semper ac stata horarũ periodo magnis cum tempestatibus animiq; deliquiis eructabat. Forma fuit eiusmodi, quæ passim in vetustis ædificiorum ruinis solet occurrere. Lapides solidi, angulosi, inæquales, tum specie, tum magnitudine; quæ subinde ad nucis iuglandis quãtitatem accessit, non absq; suffocationis discrimine manifesto. videbantur quandoq; obtecti calce, & coagmentati varie, vt ab illis, qui parietibus detrahuntur distingui non possent. Semel me præsente quendam eiecit lapidem angulosum vix cum duplicis castaneæ mole librandum. saxum illud magna spiritus cõtentione proiecit, & vt vomentem viderim manifeste, & in hebetem sonitum cadentis audierim, magno horrore cum animi mei, tum turbæ vndiq; circumfusæ. E vestigio magnam quoq; ligni portionẽ pollicis longitudine pariter & crassitudine, sed minore difficul-

tate secreuit. Erat hoc satis porosum staminib. rectis insigne, cui & commissura quædam insignior velut per medium totius longitudinis excurrebat. Interea tamen, & pili per vices, sed minores ordine pauciores, ac nigriores. Accessit aliud, quod omnem excederet fidem. os enim triangulare solidū foris, intus cauum ac spongiosum reddidit; tale vt plane constaret esse fragmētum cruris bubuli, & puellæ parens diceret, se tale vidisse pridie in suis carnib. iurulentis. Nec mora, sequenti die articuli ossei, tali, digitorum acies, rotulæ, variæ speciei & magnitudinis prodierūt. Interdum tamen & pili & lapides intermixti, atque omnium postremo vitri atque æris portiuncula.] His narratis, Gemma meritò censet horum mirabilium Dei permissione dæmonē fuisse ministrum; qui causis tamē naturalibus, ordine etiam seruato, quoad potuit, vsus fuit. Idem vellem existimasset, eodem opere; de muliere aliâ, quæ florente ætate per nouem continuos annos infandis doloribus intestinorum cruciata, primùm crassioris tunicæ rudimenta deiecit; deinde & arboris frusta ingentia pleraque pollicis crassitie ac paulò etiam longiora, pariterq; omnia ferè, quæ ad arboream speciem pertinerent; folia scilicet laurinis foliis non absimilia, radices, cortices, etiam quæ tomento alicui inclusos nucleos, nullo tamen vestitos putamine, præ se ferrent. Quod ego mallem ad prodigiosos dęmonum effectus; quàm ad naturales morborum παρεγτησήσεις referre.

Ad eosdẽ effectus permittente Deo productos retulerim cruciatꝰ corporeos B. Angelæ de Fulgino, quos his verbis describit: *Corporis sunt tormenta innumera à multis dæmonib. multipliciter excitata. Vix enim credo ꝙ scribi possent infirmitates & passiones mei corporis. Nam non remanet in me aliquod membrum, ꝙ non horribiliter patiatur. nunq̃ enim sum sine dolore, sine languore continuo, sum debilis & fragilis plena dolore, ita quod oporteat me continuò iacere. Non est in me membrum, ꝙ nõ sit percussum, tortum & pænatum à dæmonib. & semper sum infirma, & semper tumefacta, & plena dolorib. in omnib. membris meis: ita quod cum magna pæna possum me mouere, & sum fatigata iacere, nec etiam ad sufficientiam possum comedere.* hinc discis sanctam hanc viduã fœmineo, vt Iob virili, sexui, exemplum patientiæ propositam. *In vita B. Angelæ c. 19.*

De mẽtis abalienatione perpetuâ iam docui, dũ de philtris dissererem; Stiradio quoque potione mens abalienata à virgine venefica, *lib. 2. Hist. Dubrauij* de modicâ ad tempus exemplum nõ iniucundum auditu narrat Matthiol. in Dioscoridẽ[a] de circulatoribus, hauddubie Magis Bohemiæ. *In vinum* (inquit) *radicis cuiusdam puluerem, cuius gustatu fauces conuelluntur, immiscent; &, cui fucum facere volũt, iubent, vt illo in vino intinctũ digitum, quasi prægustandi causa sugat. Tum ilicò digitum vino madidum in os inditum, sibi mordicus, nõ sine dolore & clamore, premit inuitus. Interea, perinde*

[a] in præfa.

atque blanditiis; mærentem consolatur circulator; temporum, carpique arterias alio oblinit medicamẽto: deinde nummum in terram proiectum hortatur vt tollat. Ibi ille pronus, primum se nequit attollere, mox vnguinis vi, amens factus, concidit, statimque eius more qui metuit ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur, simul se fluctib. obrui. Ergo eum erigit circulator; ille, quasi vlturus iniuriam; primum maleficiũ obliquo ac toruo intuitu exprobrare, mox hominem aggredi videtur: postremò fugientem circulatorem persequi, donec absterso tãdem illiti medicamenti veneno, recipiat animum ac menti restituatur. Vbi autem ad se rediit; quasi qui euaserit à mari naufragus, capillum vestimentaque veluti vela torquere, exprimereque, brachia tergere, & nares emungere, conspicitur.] Vt sola vis vnguenti hoc faciat, & non interueniat opera dæmonis, qui fieri queat, non intelligo.

Gentiles idem sensisse olim, probare possumus ex morbis, quos illi Diis suis, hoc est, dæmoniis, ascribebant: vt de *Ceritis*, qui dicti quasi *Cerericti* δημητριόληπτοι; de lymphatis, Panicis, similibusq; iam tradidi. Ideoque eos, qui fanatici erant, & variis linguis in morbo loquebantur, δαιμονῶντας, vel ab Hecate, aut Heroibus infestatos, vocabant.[a] Quare & Leuinus Lemnius[b] tandẽ dat manum, & fatetur dæmones huiusmodi causas morborum accidentarias esse: Qui; si causam accidentariam vocat, extrinsecam, efficientem tamen; nobiscum sentit.

[a] Lucia. in in Philopseu. Hippocrat. de Sacro morbo.
[b] l. 2. de occul. nat. mirac. c. 1.

Restat explicandum, quo pacto dæmon morbos inferat? quod Franc. Valesius accuratè docuit.[a] Nempe illum esse causam externā, eo quòd extrinsecus aduenit corpus inhabitaturus, & morbos illi illaturus. Si morbi ex materiâ pendeant, mouet internas causas. sic Melancholicos morbos excitat. Nam principio bilem atram, quę corpori inerat, cōmouet, & fuligines in cerebrum, & internorum sensuum cellulas propellit. Deinde adauget bilem atram, admotis causis exurentibus, vel detento isto humore, ne expurgetur. Epilepsiam, paralysim & similes noxas infert, per succi crassioris delationē, obturato ventriculo cerebri, vel obstructis radicibus neruorum. Cæcitatis causa est, vel surditatis; noxia excrementa ad aures, vel oculos coaceruando. Sæpè etiam ad odium, amorem ad alias animi perturbationes inducēdas mouet imagines, vt in imaginatione firmiùs inhærescant. Ad corporeas verò affectiones excitandas, spirituosam ex ipso sanguine substantiam deligit, eam separans & expurgans à crassitie materiæ. deinde spiritibus istis vtitur, quasi proximo animæ instrumento ad efficacissimè & velocissimè agendum. Dico ex reb. venenosissimis eum educere quandā quasi quintā essentiā (vt ex gemmis & auro solēt chymici) & eâ inficere ipsos spiritus vitales, & sic eū malefico morbo imbuere; quod aduertit prudēter Cæsal

pinus

[a] Sacræ Philosop. c.28.

pinus *lib. de dæm. inuestig. c. 16*. Quod cũ fecit, ęgrè ars humana satis celebria & efficacia remedia potest vel solet adhibere. quo enim hæc materia subtilior & tenuior, hoc quoq; ad lethũ est acrior & efficacior. Solet omnẽ præuenire medelam. Nec obstat quicquam, quin hæc ipsa damna inferat interdũ per se, sine tali materia vel interna agente causa; si impediat vel lædat sensationes, vel spiritus animales detineat aut subtrahat, & aliis mille, quos nouit, modis. Qui verò morbi ab internis causis non dependent, sed ab externo tantùm impedimenti nocumẽto, vel noxio afflatu, vt plurimum per se operatur; vt quãdo instrumenta maleficii, vnctiones, signa, defossa, vel similia, ad ipsum veneficium vim naturalem nullam habẽt; sed sunt pro signis tantum, ad quæ ex pacto dæmon operetur, quod docuit idem Anto. Cæsalpinus *d. operis c. 17*. tum quoque potest per res externas homini vim aliquam facere, vt ille docet *cap. 8*. Veluti cùm malefica irata pomum coctum manui alterius sic fecit conglutinari vt & acerbissimũ inferret cruciatum, & nullâ arte, posset dissolui, vel deglutinari, lege Nic. Remig. lib. 2. dæmonolat. c 4. Quid ni credamus, cùm etiam Catochiten lapidem Corsicum legamus ea vi præditum vt se iunctis corporibus agglutinet, & impositas manus detineat? *Solin. in Polihist*. Quo pacto venefici morbi ab aliis dignoscendi agam, *lib. 6*.

SECTIO VI.

De mira rerum solidarum atq; magnarum in corpus ingestione & egestione.

A

PRodigiosi sunt pleriq; morbi per maleficium illati; sed omnium prodigiosissimus mihi videtur; quando per os vel imum gutturem eiicit æger, spinas, ossa, ligna, saxa, frusta vitrorum, acus, cultros & alia ferramenta; glomos pilorum, pannos, setas, cornu lucernæ, & huiusmodi; quæ, vel comestione, vel aliter in corpus immitti potuisse, videtur impossibile. huius exemplum vnum habet Sprengerus,[a] de muliere Zabernẽsi; vbi obstetrix quædam, eo quòd ipsam non accersierat ad puerperium, grauiter irata, noctu cum duab. aliis maleficis ad puerperã accessit, & dixit ad vindictam se aliqua in eius intestina velle immittere, quorũ dolorem post semestre dumtaxat sentire inciperet. Dixit, & *ventrem eius manu tetigit: ad quem contactum puerperæ videbatur, sibi extrahi intestina, & iis immitti quædam, quæ tum oculis dignoscere nequibat. Postea sexto vix mense finito, internorũ viscerum tortura ipsam subitò tam dira inuasit, vt nec* (verba sunt Sprengeri) *dieb. nec noctibus à clamoribus, omnes inquietãdo, abstinere posset. Et quia deuotissima Virginis & Reginæ misericordiæ exstitit, in pane & aqua singulis sabbatinis diebus ieiunando: ideo & per ipsius suffragia credidit se liberari. Vnde & quadam die, vbi opus naturæ perficere*

[a] in Malleo p. 2. q. 1. c. 3.

vole-

volebat, tunc omnis illa immundicia à corpore prorupit, & aduocans maritum cum filio dixit: suntne res istæ phantasticæ? nonne dixi, post dimidij anni spacium res ista cognoscetur? aut quis vidit vnquam spinas, ossa, simul etiam ligna me comedisse? Erant enim spinæ rosarum, longitudine vnius palmæ, cum aliis variis rebus innumeris immisse.] Aliud exemplum relatum est à Beniuenio[a] de muliere Florentinâ; tertium à Ioanne Langio[b] de Vlrico Neusesser rustico; quartũ de puellâ Leuuenstetensi in historiâ Germanicâ, hac de re excusa anno 1562. tria his addit Nicolaus Remigius.[c] Octauum plane admirandum & cui refellendo, nullę nugæ, nullæ calumniæ, nullæ phaleræ vitiligatoris Wieri, suffecerint, adscribam ex vitâ S. Petri Tarentasij, à Gaufrido conscripta,[d] his verbis; *S. Symphoriani dicitur castrum Lugdunensis Ecclesiæ, paucis ab vrbe millibus distans, vbi vir fidelis & religiosorum fidelis sedulusque susceptor, magnæ cõuersationis pariter & opinionis Abbatem, ad hospitium suum aliquando, quasi vim faciendo, pertraxit. huic iuuencula erat filia miserabili incõmoditate laborãs. Egerat enim quædam mulier malefica, per nequitiam inuidæ socrus inducta, vt languore tabesceret desperato, nec viri sui p̃sentiam, nec aspectus vllatenus toleraret. Affectione muliebri genitrix persuasa, vt satanas satanã eijceret, famosum quendam maleficũ accersiuit. Adfuit, explorauit, agnouit, & mulierculã asserens inferratam, terit arborum cortices, pocula verbis & herbis*

[a] lib. de admir. morb. causs.

[b] lib. 1. epi. 38.

[c] l. 3. dæmonolat. c. 1.

[d] apud Surium tom. 3. Maii 8. cap. 23.

infecta propinat; mordet etiam dētib. proprijs brachiū miseræ mulieris. Res mira, res noua, res) ni fallor) hactenus inaudita. Ab illo quidē languore conualuit: sed interdū, ex corde procedere sentiens velut acus, cruciabatur atrociter, donec per morsurā brachij, q̄ nulla cicatrix obduxerat, acus educeret vis occulta. Crudele remedium, sed huiusmodi cōgruebat auctori. Plures in hunc modum quàm triginta per temporum interualla prodierant: quædam, vt vulgò dicitur, excapsetæ, quædam admittendis filis idonea foramina præferentes. Præterea prædictus Abbas ad domum, vbi hæc actitabantur, aduenit. Celebris est persona; cuius hac opus & alia non indigna admiratione narrantur: sed parcendum adhuc superstiti, & nomen credidi reticendum. Huic pater anxius miserabilem exhibet filiam, nec sine lachrymis lugubrem explicat tragœdiam. Eadē hora fit fides dictis, & sentiens acū mulier gemebunda deplorat. Iam puenerat ad foramen, solitus iam pcesserat cruor, iam cœperat apparere, iā particula eius exierat. Et accedens vnus ex fratrib. laicis, eidem Abbati deseruiens, cruentam extraxit, annis pluribus ad testimonium conseruandam. Orat Abbas, & locum vulneris tangens, in virtutè fidei pollicetur, nec ferrum vltra nec chalybē inde processurum Factū est: sed mutata materia est, malitia necdū prorsus exstincta. Cœperunt lignei sudes paruuli, quales vulgò brocas appellant, ex quercino robore, vel fraxineo, p ferreis acubus egredi, crassiores spinis & modice longiores. Nec vnius tamen omnes, sicut nec acus fuerant, longitudinis vel crassitudinis erāt. Sedecim in

hunc modum intra annũ & paucos menses ex muliere ligna prodierunt. Adfuit demum Reuerendus Petrus Antistes, cui diuinitus seruabatur miraculi plenitudo. Offertur mulier missarum solemnia celebrãti, sicut præceperat vespere præcedenti. Eadem hora septimum decimum lignum ex muliebri corpore egreditur, quod sub oculis omnium sacellanus extraxit. Confitentem itaq; mulierem præsul absoluit, & sacram ei tradens Eucharistiam ab omni deinceps cuiuscunq; materiei progressu iubet esse securam. Sic ab omnibus iam præstigiis liberata adhæsit viro, filiosq; procreauit. Et, vt dicitur, hodieq; superstes, virtutem prædicat, quam in seipsa feliciter meruit experiri. Petrus de Fraxineto, dicitur pater, notus, etiam honoratus inter cõuicaneos suos: vt si quem dubium nouitas tanta reddiderit, probare forsitan liceat, quod credere detrectarit.] Hactenus Gaufridus Abbas Altætubæ; cui Cistercienses & Clarauallenses Abbates negotiũ dederunt vitæ huius conscribendæ; cùm Romanus Pontifex Lucius eis mandasset, vt eam fideliter conscribi curarẽt. Sed Monachus fuit sctiptor, inquient aduersarii. credo, plus fidei merer ẽtur mendacissimi ipsorum Ministri & Prædicantes. Cæsalpin. *de investig dæm. c. 17*, Contigit autem (ait) *hoc anno Pisis hæc vidisse multis spectantibus. Quædam à dæmonibus obsessa, sæpius, modo inter adiurandum, modò postea eiecit corpora, & magnitudine & forma per se ineptissima, ut deuorarẽtur, clauos ferreos prælongos, ossa, lapides, globos laneos, carbones,*

aliaq; multa, inculcita autem ea regione, qua thorax incumbebat, præcipue qua cor, globuli multi reperti sunt ex plumis affabre efformati diuersis figuris, sed plurimi instar rosarum perpetuis plumarum tenuissimarum ordinibus, nunc filo impliciti, nunc solo glutine, alia genera reperta sunt in ceruicali qua caput residebat.] Quid multa? superioribus annis Duacensi cuidam, & Insulensi ancillæ similia fermè acciderũt. Exemplorum sat habemus; causam ruspemur, quæ sat abstrusa & abdita.

B Primùm fateor, quædam in corporibus humanis solere interdum ex prauis humoribus coalescere, vt sunt tophi, lapilli, capilli, oscilla, conchylia, spinæ, glomi pilorum & quæ talia potuit dæmon in ipsis hulceribus, vel in corporis partium cõgruis sinibus procreare, quod naturaliter fieri posse, consentiunt veteres nouiciique medici.[a] Norunt mecum multi Comitis filium; qui, ante annos fermè nouemdecim, Luxemburgi, in vrinâ lacertulas satis magnas eiiciebat; quod etsi plerique vxoris eius adulteræ (quam & occidi per sicarium ille postea iussit) veneficio tribuerent; potuit tamẽ naturaliter contingere, ex humorum corruptione, & renum vitio. Mulier illa Caluini sectæ erat addicta, & ministro familiarior quã oportebat; ideo nec à moribus, nec ab instituto aliena fuit vulgi suspicio.

Secũdò puto nõ posse naturaliter in corpore

[a] Gal. li. 2. ad Glaucum, Celsus l. 5. c. 6. Ætius l. 16. c. 10c. Leu. Lemn. l. 3. de occult. nat. mira. c. 40. Alex. Bened. l. 2 & 3. Anato. Anton. Beniu. l. supra citato. c. 3. 18. 24. 94.

pore humano generari, ex vllâ putrefactiōe, acus, cultros, forfices, & huiusmodi metallica artificiosè cōformata. quia calor naturalis, nisi plurimorū annorum spacio, nō videtur metalla inibi gignere posse: multoq; minùs, sic fortuitò ad certā analogiā atq; dispositionē artificiosam, vidētur tā varij humores cōuenire posse: nisi Democriteam & Epicuream reuocemus insaniam, ex fortuito atomorū concursu cuncta construentem. Neq; adhuc legi, qui hanc vim naturæ tribueret.

Tertiò, dico hæc omnia multis modis dęmones per maleficos operari posse. Etenim primò possunt sic sensibus illudere, vt quis putet ista in corpus ingeri, vel egeri. cùm tamen reuerâ dumtaxat dæmon cultros veros, & huiusmodi reliquam, quæ euomitur, artificiosam materiam, quæ in ægri corpore numquam fuerat; vel etiam ipsos humores, qui eiiciuntur; faciat apparere cultros, & reliqua illa, vel etiam aërem sic condenset & coloret: [a] quod verisimillimum est contingere, quando res illæ, quæ visæ sunt solidæ ac densæ, paulò post cernūtur euanescere. Præterea possunt, citra fictionem, res huiusmodi per dæmonem in os occultè ingeri, vnde mox eiiciantur; possunt etiam aliis corporeis partibus inseri & includi. Negat id Wierus, homo fronte nullâ; licet non videam, cur neget. testantur enim medici & chirurgi fide digni, quorū nonnullos[b]

[a] hoc volūt semper in his accidere Gril. de sortile. q. 3. & Carda. d. c. 80. de varieta. [b] Trallian. lib. 4. ca. 6. Beniu. de abdi. mor. & sanat. causis. ca. 24. & 80. Io. Lang. d. epist. 38. historiā puellæ de Leuuensteet, Germanice editā Bēiu. & Bened. supra citatos.

ipse laudat, talia sibi visa ex corporibus excerni, vel exsecari, & ea manibus contrectasse sese. Eos verò omnes ad vnum decipi contendere, quid est, nisi strenuè pudorem totum exuere? ex modis immmittendi, quos comperio, duo tantum mihi placēt. Primus est, quem non prætermisit Binsfeldius;[a] vt profundo dæmon somno demergat hominem, & sensum doloris eximat; tum dextrè incidat membrum, & materiam illā duram imponat; denique eadem subtilitate vulnus adeò consolidet, vt nulla cicatrix vel vestigium relinquatur. quod periti chirurgi nōnunquam faciunt.

a In l. 4. C. de malef. q. 7. cōc. 6.

Dices fortassis; vt hæc quæat in partibus carnosis & facilè dilatabilibus, & promptæ consolidationis; quarum exempla recenset Nicol. Remigius;[b] non tamen id poterit in aliis, quibus illa facilitas non est propria, v.g. in intestinis, orificio stomachi gutture, arteriis, & talibus organis, quæ angusta valde sunt, nec dilatantur, nisi ad functiones suas naturales: vel etiam, si sectione diuisa fuerint, non possunt reuniri. *Respondeo*, difficiliùs quidem in his id contingere, absolutè tamen posse vt in aliis. licet enim nobis incognita sint medicamenta, iis consolidandis & reuniendis idonea; dæmoni tamen illa sunt notissima. Præterea quamuis sponte suâ non dilatentur, nisi ad naturales suos effectus; vi tamen aliquâ adhibitâ, possunt ex-

b lib. 2. dæmonol. c. 4.

tra

tra consuetum ordinem dilatari & comprimi. cuius rei duas historias ad fidem faciendam adtulit testis oculatus, chirurgiæ laude clarus, Ambros. Paræus [a]. prior est, de studioso, qui cum spicam germinis deglutiuisset, eaq; in pulmones per τραχεῖαν descendisset, natura illam transuersis pulmonum lobis illæsis, integris etiam costarum musculis, & quæ succingit eas membranâ incolumi, integram expulit. Posterior est de opilione, qui semipedalem cultellum, cui corneum erat manubrium crassitudinis pollicaris, in fauces à prædonibus ore aperto adactum, sex solidos menses, in corpore retinuit, & tandem nata in inguine vomica, inde chirurgus extraxit. At necessarium planè fuit, per angustissimos meatus quosq; à faucibus in inguen cultrum peruenire. His tertiam narrationem Remigius addidit de morione; qui apud Armoricos, mucronem gladii tres digitos longum per os & fauces adactum, duodecimo post die, per anum egessit. Nonne culter iste, per tot spiras intestinorũ subtilissimorum, & per illud, quod à re ipsâ vocatur *intestinum tenue*, fuit deuolutus? Neque in his vlla vnquam maleficii mentio vel suspicio fuit. si natura id potuit & casus, cur ex proposito id adnitens nequeat ille mille artifex sollertissimus?

[a] li. 2. chirurg. c. 17.

Alter modus est Siluestri Prieràtis, quem recentiores quidam sunt secuti; [b] scilicet

[b] Silu. ver. maleficiũ

q.5. Cosmas Philiarchus de off. Sacerd. p. 2. l. 3. in tractat. primi præcepti Decalogi.

dæmonem peritiâ pollere, res solidissimas diuidendi & comminuendi partes in minutissimas, etiam instar pulueris, & eas iterum vniendi, applicatis, sicubi opus, naturalibus actiuis; idq; tam præproperè & subtiliter, vt cernentium oculi nequeāt, ob nimiam motus celeritatem, quidquam horum aduertere; ideoq; putent homines ea integra immitti & emitti. Hi duo modi probabiles sunt.

a Paracelss. lib. de occul. philo. Baroni Lichtembergio l. de præcipuis Magiç articu. Ludou. Milichio. l. de Magico dæmone, & Nic. Remig. de c. 1. l. 3.

Valdè miror tertium quendam, tam multis placuisse [a]. cum sit planè improbabilis. Volunt isti à dæmone poros corporis extendi, per eos deinde duriora hæc & maiora inseri: & poros rursus concludi: quorum apertione iterata demum, quando dæmoni videtur, intrusa expellantur, Sic aiunt à fulmine sine lęsione poros vaginę penetrari, laminamq; gladii chalybeam liquari, sic iactu lapidem sub aqua recondi, nec manu retractâ viam cerni, per quam lapis in aquam penetrarit. Supponit hæc opinio corporum penetrationem esse naturalem, cum Buridano; quam D. Thom. Scot. Duran. & alii, meliùs philosophantes, contendunt à solo Deo perfici posse hoc ergo primò peccant. Si dicant corporeas hic dimensiones, siue corpora non penetrari: incredibilem quandam dilatationem pororum, etiam in partibus corporis non raris, coguntur excogitare: cùm tamen isti pori tam sint naturâ angusti, vt sine insigni læsione distrahi non pos-

sint. Nec simile quidquam in illis, quæ pro ratione adferunt dissimillimis reperitur. fulmen quiddam est subtilissimum & tenuissimum, ea præditum vi naturali, vt duriora atque resistentia consumat; mollia verò & cedere facilia sine læsione [a] transmittat: at ferrum, ligna, lapides, res sunt spissæ, duræ, & minimè aptæ sic se in poros insinuare. Aqua corpus est liquidum, humidum tenue, fluitans, cuiuis rei solidæ cedens loco, capax etiam liburnarum; rerum, quæ iniiciuntur, impulsu condensabile, & iis exemptis aptũ vi suâ statim coire & reuniri; vtq;, sine partium separatione, condensatur; sic, sine earundem nouâ medicina, rarefit atq; extenditur; quæ quam sint ab humani corporis membris aliena, *vel pueri norunt, & qui nondũ ære lauantur.*

a Seneca l. 3. nat. q. li. 2. Isidor. l. 13. Etymo.

SECTIO VII.

De maleficio deuouendi.

SVppono, Quod Catholicis certum est, *energumenos à dæmonibus sæpè inuadi, & possideri, vel obsideri*: hoc est dæmones in hominũ ingredi corpora, & simul potestatem aliquã eos vexandi seu affligendi accipere: ambo enim requiruntur, vt quis sit energumenus; qua de re doctè post Mẽgum, & Polyd. Pet. Tyræus [b] disseruit. sic homines dæmoni tradendi potestatem constat ollim Apostolos habuisse, ex Sacra Script. [c] & alios quoque

b Mengus in fuste dæmon. Polydo. de exorcis. Tyræus disp. de demonia.

c 1. Cor. 5. v. 1.

1. Tim. 1. v. vltim.

sanctos homines vt olim, sic & hodie eam à Deo accipere; qua non nisi prudentissimè, & cum magna charitate atq; iustitia vtantur; haud difficulter probaretur, si huius loci foret. An verò [a] dæmones, eos quos possideant, vt eorum corpora ipsimet subintrẽt; posset quis dubitare, eò quod B. Ildegardis *in libris reuelat. suarum* scribat se de quadam energumena in vera visione vidisse, *quod ipsa permissione Dei quadam nigredine & fumo diabolicæ conglobositatis obsessa erat & obumbrata; quæ totam sensualitatem rationalis animæ illius opprimebat, nec eam eleuato intellectu suspirare permittebat: velut vmbra hominis, aut alterius rei, vel fumus opposita obtegit & perfudit: vnde hæc rectos sensus & actus perdebat, & inconuenienter sæpius clamabat ac faciebat. Et me cogitante & scire volente quomodo Diabolica forma* (id est substantia) *hominem intraret: vidi & responsum habui, quod diabolus in sua forma, vt est, hominem nõ intrat: sed cum vmbra & fumo suæ nigredinis obumbrat & obtegit, si enim forma illius solaeretur, quam stipula à vento dispergatur. Quapropter De⁹ non permittit, vt hominem in sua forma intret. Sed supradictis perfundens, ad insaniam & inconuenientia euertit, & per eum, quasi per fenestram vociferatur, & membra illius exterius mouet, cum tamen in eis in forma sua interius non sit, anima interim quasi sopita & ignorante, quid caro corporis faciat.*] Sic illa apud Theodoricum Abbatem, *eius vitæ lib. 3. cap. 20.* Sed hic locus

[a] Vide Tiræum d. operis q. vl.

ostendit verissimum esse dictum Theologorum, sæpè eos, qui assueuere multis reuelationibus etiam veris, putare se habere per reuelationem; quod habuêre per discursum opinionemq;. Indicant hoc multa. *Primò* quia principio verè tantum describitur obsessio non possessio. *Secundò*, quod inquisitio hæc parum erat necessaria, & satis curiosa. *Tertiò* quia suspectum est, quod ait Deum nôn permittere vt diabolus secundum suam essentiam, vt solet esse in suo loco, corpora possideat. communis enim Theologorum distinctio hoc discrimen statuit inter *obsessos & possessos*, quòd in his sit dæmon, vt erat in statuis idolorum, nonnunquam: & hoc indicant inflationes & multa alia quæ in possessis cernuntur. *Quartò* quia ratio nulla est. Nec enim forma dæmonisve substantia eius spiritualis ipsi corpori contraria sic est, vt illud statim destruat, etiãsi nolit, solo ingressu. *Quinctò* quia non semper anima sopita est, quando dæmon energumenum vel obsidet vel possidet, vt apparet, quia videm⁹ sæpe illos omnium recordari quæ egerint. *Demũq;* sancti & Theologi omnes sic semper locuti & opinati fuêre, vt dicerent, dæmonem corpus arreptitii intrare, & ab eo exire. Non quidem id subire, vt informet, vel tanquam pars eius (quod vocant) corpus integret: sed tantum vt loco, vel instrumẽto organico vsurus, vt fusè explicat Episcopus

Abulensis, *in 7. Exod. q. 16*. Rectius itaq; dictum à Cæsario *l. 5. c. 15*. dæmones non vniri animæ substantialiter, nec in ipsa esse anima, sed applicatione tantum, & oppressione per energiam seu operationem animæ adesse, & sic homini vniri, & ei quasi illabi allegat Gennadium, *l. de Eccl. s dogmat. c. 82.* hoc tenentem; tamen corpori inesse sicut in loco posse, & in cauitatibus eius latere, nunquam Gennadius negauit, & expresse Cæsarius ex S.S. confirmat. non enim recte dicitur exire, nisi quod intus fuit. Saluator autem iubet de corpore dæmones exire, *Mat. 5. v. 9* Intus ergò fuere. Restat nunc vt quæramus; *an malefici possint & soleant sic alios deuouere, ac dæmoni quasi mancipare*? Multorum cõfessionibus constat eos id putare, fatentur enim se dæmones in brutorum vel hominum corpora immisisse; & ipsi dæmones cùm exorcisantur id solent prætexere, se à tali vel tali immissos. prætermittam, quæ recentiora sunt, à Remigio & aliis allata, duo tantum adscribam ab iis commemorata, quorum fides reiici nequit. Anastasius Nicenus [a] de Simone Mago: *multos* (ait) *tentantes eum dicere præstigiatorem: cum eos esset allocutus, & deinde conuiuii prætextu bouem sacrificasset, & eos conuiuio excepisset: variis morbis, & dæmonibus eos subiecit.*] D. Hieronymus [b] nobis proponit dæmonem à B. Hilarione eiectum, quem magus in virginem immiserat: *Perducta* (inquit)

[a] in S.S. q 23.

[b] in vita S. Hilario.

quit) *à parentibus ad monasterium seni traditur, vlulante statim & confitente dæmone. Vim sustinui. Inuitus abductus sum. Quam bene Memphi somniis homines deludebã! ô cruces ô tormenta, quæ patior! Exire me cogis, & subter limen ligatus teneor. Non exeo: nisi me adolescens, qui tenet, dimiserit. Tunc senex: Grandis, ait, fortitudo tua, qui licio & lamina strictus teneris. Dic, Cur ausus es ingredi puellam Dei? Vt seruarem, inquit, eã virginem. Tu seruares, proditor castitatis? Cur non potiùs in eum, qui te mittebat, es ingressus? Vt quid, respondit, intrarem in eum, qui habebat collegam meum: Amoris dæmonem? &c.*] En vt mag⁹ immiserat dæmonem verè: & sic opinor etiam multa eorum, quæ narrat Anastasius, à quo Glycas *p.* 1. fuit eadem mutuatus; & inprimis de quo nunc agimus, Deo permittente, potuisse verè à Simone Mago patrari: quare Annaliũ [a] scriptori eruditissimo, nequeo assentiri; qui mira illa Simonis ab Anastasio prodita, iudicat tantùm fuisse imposturas, hominibus per imaginem & visum ostensas, cùm nulla veritate consisterent. Sunt enim in iis multa, quæ & posse & solere contingere, lib. præcedente *de Dæmoniaca Magia* satis copiosè ostendimus. Anno 1581. in Viuaresiæ oppido Annonaio, fuit malefica nomine *Boyarona*; quæ variis plures cuiq;, nõ vno modo dæmones immisit, quibus grauissimè diuexati fuêre. In his filius & filia illi⁹ fuerũt; quos nucib⁹ alteri paratis, sed more pue-

[a] tom. 1. ann. 68.

rili abliguritis ab ipsis qui deferebant, singulos tribus dęmonibus possidendos mancipauit. Similia factitabat strix alia dicta, *la Gochonne*: ita vt illis tum partibus cuncta plena fuerint, per maleficia votiua energumenis. Narrat oculatus testis vir doctus & prudens Claudius Charon. *l. de Antichristo reuelato Nota 1.* fatetur hoc fieri solitū Bap. Codrōch. medicus *l. 3. de morb. malefic. c. 7.* Hæc autem immissio malorum spirituum, non prouenit à facultate cogendi: quæ nulla Magis competit, in dæmones. Nam vel sponte dæmones ex pacto obsessum vadunt, finguntq; se obtemperare: vel inferiores dæmones ad id adiguntur, à dæmone superiore volente hac in re malefico gratificari. Vtroq; tamen casu Dei permissio requiritur, vt caussa sine qua non posset hoc fieri: permittere verò Deus id consueuit non nisi ob graue aliquod obsessi peccatum [a]. non rarò propter parentum iratorum imprecationes, quarum tria exempla suggerit Ioan. Cæsarius [b]. Ait Ouid. de Medæa, *Deuouet absentes.* Et experimento compertum est hodie plerasq; striges cum dæmone pactas vt cuicumq; diras imprecentur, bruto vel homini confestim illi tabe lenta incipiant tentari, vel alio interitu de medio repens tollantur. Nec irritam hanc vt plurimum earum deuotationē plurimis exemplis docet Remigius *lib. 2. cap. 9. 10. & tribus seq.*

[a] vide Tyræū d. oper. c. 29.
[b] l. 5. excēp. c. 11. 12. & 26.

SE-

SECTIO VIII.

De maleficio ligaminis.

A NVllum hoc frequentius hodie est maleficiũ:adeò, vt in aliquibus locis vix audeat quisquã clarâ luce matrimonii solemnia celebrare, ne quis malus coniugum votis illudat. Id si fit. quia, quo pauciores adfuturi, & rei conscii fuerint, hoc plurimum insidias effugiunt; nihil ad hunc tractatũ pertinet cautela huiusmodi: si, quòd antelucanos conatus magicos, minùs pollere credũt res superstitione non vacat. Sed ad ipsum maleficium veniamus. Solent malis verbis hominem reddere (vt Canones loquuntur) frigidum & maleficiatum, hoc est ad actum coniugii inidoneum. Hoc illos posse & solere probatur, tum auctoritate canonum, [a] tum communi sententia Theologorum [b] tum praxi Ecclesiæ, quæ sic affectos post triennii experientiam irritam, & adiuncta septem testium iuratorum manu, separare consueuit [c] tum ex opinione Rabbinorum veterum, & Berosi (qui exstat) existimantiũ â Chamo tali damno multa tum Noëmum fuisse; tum exemplis mox referendis, & experientiâ quotidianâ: tum deniq; ratione. potest hoc fieri naturaliter, castratione, elisione, ruptione, desiccatione, infrigidatione & similibus ex causis; quas cùm norit dęmon, poterit illis vti. Deinde fit sæpè, vt qui

[a] c. si per sortiarias 23. q. 1. & toto t. ext. de frig. & maleficia.
[b] in 4. d. 34. d. Tho 3. p. q. 58. art. 2. & alii citati ab Enriquez l. 2. de matri. c. 8.
[c] c. laudabilẽ. de fri. & malef. vide P. Enriq. d. c. 8. n. 2. & c. 7. n. 9.

cum vnà nequit, queat cum aliis: vel qui cum cęteris poteſt, cum vna non poſſit: item vt non poſſit cum eà ſolà, quam maximè amat & deperit: item vt ablato dumtaxat ligamine, fiat potens, qui priùs nihil poterat: cuiuſmodi varietas ex naturali cauſa nequit prouenire. Prouenit ergo ex ſuper naturali ſeu prodigiosà, non diuinà: ergo angelica non bonorum angelorum operà: ergo malorum.

B Modis ſeu formis ad hoc diabolus vtitur pene infinitis. ſanè auctor Dæmonomaniæ plures quinquaginta reperiri ſcripſit: Quidam magi, ſolummodo ligulam, certis cum verbis prolatis, nectunt; ſed dæmon interea maleficium perficit, & ſiue virum ſiue fœminam reddit impotẽtem. tam in fœminas, quam in viros graſſari verè dixit Ananias [a]; ſed tamen faciliùs & frequentiùs in viros cernimus hoc malum ſerpere: fors, an quod vbi plus operæ & inſtrumentorum requiritur, faciliùs ibi aliquis defectus & impedimentum occurrit? an quia cum plures ſint maleficæ, quam malefici, pluribus viris nocetur? ligari autem poſſe volunt pleriq; vel in diem, vel in annum vel in æternum, aut donec nodus ligulæ ſoluatur.

C A viris doctioribus ſeptem traditas inuenio cauſas proximas huius impotentiæ, quibus cauſis dæmon abutitur. *prima* eſt quando cõiugem alterum alteri reddit odioſum;

[a] lib. 4. de nat. dęmõ.

vel

vel inuicem ſanè odioſo facit, per calumniã ſuſpicionemve, aut morbi alicuius immiſſionem; ſicuti cum vel Ven⁹, iuxta Steſichorum; vel Medæa, iniecto pharmaco fecit, vt omnes fœminę Lemni grauiter ore olerent; ſicq; illas mariti ſunt aſpernati: Medeæ facinus vult eſſe Myrtilus *lib. rerum. Lesbicar. 1* [a] aut id faciunt phãtaſià turbata, ſic vt aliquid in compare vehementer odioſum vel formidabile ineſſe credant: ſic Valazca[b] Libuſſæ Boëmæ famula, mulieres à virorum amore per veneficium adeo auertit: *vt coniuratione inita, ſuos quæq; maritos, fratres, patres, filios vna nocte interfecerint: mox arce Viſſegradenſi obſeſſa, Primislai regis exercitum ad internecionem fere ceciderint.*] Aliquando faciunt, vt inuicē quidem ament ardentiſſimè, ſed quando ad copulam ventum, ſubito accenſi odio, alter alterum cædat, vel vnguibus laceret quod genus & Theologi [c], & Iuriſconſulti [d] nouerunt. tunc dæmon primò accendit ardorem libidinis propoſita formâ coniugis vt concupiſcibili, & quando venitur ad amplexus, tunc proponit vt odioſam & exitialem, faciens vt membra generationis appareant vel magnitudinis prorſus incõgruæ, vel formæ horribilis aut ſuprà modum fœdę. *Secũda* cauſa eſt, quando corpora impedit, ne queant ad ſe mutuò appropinquare, & ſic ea diuidit, vel detinẽs ea in locis diuerſis, vel cùm conãtur iũgi, phãtaſma aut q̃d aliud iniiciẽs

a Natalis Mytolog. l.6. c. 7.

b Æneas Siluius in hiſtor. Bohem. & Bap. Egnã l.3. c.2.

c P. Henriq; de Sacramen. l. 12. c.8. n.2. Sot. in 4. d. 34. a.3. Iaquer. flag. c.12.

d auctor dæmõ noma. & auctor. li. de Lamiis. l.2.

intermedium. ad prius videtur pertinere illud Propertii [a].

Inuidiæ fuimus, quis me Deus obruit? aut quæ
Lecta Prometheis diuidit herba iugis?

[a] l.1. ele.12.

Pertinet ad posterius, quædam narratio, plena admirandæ nouitatis, cuius fides penes auctores sit. narrat ex Vincentio Bellouacensi D. Antoninus [b]. Romæ temporibus Henrici tertii Imp. fuisse iuuenem quẽdam locupletem & nobilem, qui recens vxorem duxerat, & sodales suos opiparo conuiuio nuptiali exceperat. Exiuêre in campum à prandio lusuri pila. Sponsus, ludi dux, pilam poscit, & ne excideret annulus sponsalitius, inserit eum digito statuæ Veneris æreæ, quæ in proximo erat. omnes vnum petebant, sic cito defatigatus ipse à ludo secessit; & ad statuam rediens, annulum recepturus; ecce, videt digitum statuæ vsq; ad volam manus recuruatum, & quantumuis conatus annulum recuperare, nec digitum inflectere, nec annulum valuit extrahere. Redit ad Sodales, nec illis eâ de re quicquam indicauit. Nocte intempestâ cum famulo ad statuam reuertitur, & extensum vt initio digitum reperit, sed sine annulo. iacturâ dissimulata, domum se confert ad nouam nuptam. Cumq; thorum genialem ingressus, sponsæ se iungere vellet. sensit impediri sese, & quiddam nebulosum ac densum inter suum coniugisq; corpus volutari sentiebat id tactu, videre ta-

[b] Vincẽ. li. 26. histor. Antonin. p. 2. sum. hist. t. 16. c. 7. §. 4.

men nequibat. hoc obstaculo ab amplexu prohibebatur. audiebat etiam vocem dicẽtem; *Mecum concumbe, quia hodie me desponsasti. Ego sum Venus, cui digito annulum inseruisti, nec reddam. Territus ille tanto prodigio* (inquit Antonin.) *nihil referre ausus est, vel potuit. in somnem duxit noctem illam, multum secum deliberãs. Sic factum est per multum tempus, vt quacunq; hora cum sponsa concumbere vellet, illud idem sentiret & audiret. Erat sane alias valens, & domi aptus & militiæ. Tandem vxoris querelis commonitus, rem parentibus detulit. Illi habito concilio, Palumbo cuidam, presbytero suburbano, rem pandunt. is autem erat Necromanticus, & in maleficiis potens. illectus ergo promissis multis, compositam epistolam dedit iuueni, dicens; Vade illa hora noctis ad compitum, vbi quatuor viæ conueniunt, & stans tacite considera. Transient ibi figuræ hominum vtriusq; sexus, omnisq; ætatis & conditionis, equites & pedites, quidam læti & quidam tristes: quicquid audieris, non loquaris sequetur illam turbam quidam statura procerior, forma corpulentior curru sedens: huic tacitus epistolam trades legendam; statimq; fiet, quod postulas. Ille autem iuuenis totum impleuit; prout edoctus erat. Viditq; inter ceteros ibi mulierem in habitu meretricio, mulam inequitantem, crine soluto per humeros iactato, vitta aurea superius constricto, auream virgam gerentem in manibus, qua mulam regebat, præ tenuitate vestium pene nuda apparebat, gestus exsequens impudicos. Vltimus dominus turbæ terribiles in iuue-*

nem oculos excauens, ab axe superbo smaragdis & vnionibus composito, causas viæ ab eo exquirebat. Nihil ille contra, sed protenta manu epistolam ei porrigit. Dæmon notum sigillum non audens contemnere, legit scriptum: moxq; brachiis in cœlum eleuatis: Deus, inquit, omnipotens, quamdiu patieris nequitias Palumbi presbyteri? Nec mora, satellites suos à latere mittit, qui annulum extorquerent à Venere. Illa multũ tergiuersata, vix tandẽ reddidit. Ita iuuenis voti cõpos sine obstacul. potius est diu suspiratis amorib. Palũbus a. vbi dæmonis clamorẽ ad Deum audiuit de se, intellexit sibi præsignari finem dierum. Quocirca omnibus mẽbris vltrò trũcatis miserabili pœna defunctus est, cõfessus coram populo Romano inaudita flagitia.] Hæc ille. in cuius verbis & maleficium vides diuisionis, & curationem nefandam per aliud maleficium, & seriam malefici pœnitentiam.

Tertia caussa est, si spiritus vitales prohibeantur transire ad membra generationis, & sic seminis decisio impediatur, de quo impedimento, rectè Ioan. Maior. disseruit.[a]

[a] in 4. d. 34. q. 3.

Quarta est, si semen prolificum exsiccetur & subtrahatur.

Quinta, si virga viri flaccida fiat, saltem quando quis vult actum matrimonii exercere.

Sexta, si qua naturalia alia pharmaca applicentur, quibus vis patrandi quouis modo tollatur. hæ caussæ vulgatiores cunctis ferè notæ & obuiæ sunt apud Doctores[b].

[b] Palu. & Sot. add. d. 34. Siluest. verb. maleficiũ. q. 6. Abul. in cap. 19. Mat. q. 90.

Septima caussa est rarior nempe muliebrium locorum obseratio, vel nimia coarctatio: aut viri genitalium retractio, absconsio, vel vera ademptio. De virili huiusmodi calamitate, narrationes varias sui temporis proponunt Sprenger. & Remig. [a] Quoad retractionem & absconsionem fortassis illa naturaliter fieri posset: quanquam dubito, & inclino in negantem patrem: ademptionem cōstat esse semper merum pręstigium, licet alibi, vt in auium nidis apud Sprenger. malefica membra illa ostentet: nec enim aliter potest ista tollere, quam homines, sectione aut simili separatione: adempta verò non magis potest restituere, quam homines. Sunt ergo hi modi quo ad viros, præstigiosi. Quoad mulieres, sicut ex naturalibus morbis coarctatio hæc oriri potest; sic etiam à dæmone causari. idq; opinor tam de arcti cudine in ossib. quàm de arctitudine incarnositate [b].

Dixi duplex esse impedimentum. vnum quoad omnes, sic inuenio mulctatum Amasim Regem Ægypti [c]: aliud quoad vnam duntaxat personam certam: hoc vocāt Dd. maleficium respectiuum: ita legimus affectū Theodoricum Regem, qui poterat cum cōcubinis, cum vxore solâ non poterat [d]. Sic Galeacius Sforciæ fraude tactus fuit, ne matrimonio Isabellæ Arragoniæ potiretur. [e]

[a] p. 2. mal. q. 1. c. 7. Remi. l. 2. dæmonolat. c. 5.

[b] de vtraq; egerunt Vict. Sot. Ledesm. in d. d. 34. & Hēriquez, d. l. 12. c. 7. n. 3.

[c] Herodo. lib. 2.

[d] Paul. Æmyl in vita Clotarii.

[e] Fran. Guicciard. in hist. Ita

Dixi secundo, impedimẽtum quoddam esse temporarium, quoddam perpetuũ vocans, quod vsq; ad mortem duraturum, nullo naturali remedio, nec aliàs licitè, auferri potest. Scio cum glossa [a] Quosdam negare à diabolo vllum huiusmodi perpetuum impedimentum induci posse: sed scio quoq; hoc glossæ dictum communiter à Canonistis & Theologis doctioribus [b] reiici: vt repugnans ipsius contextus menti, licet non verbis. Deinde cur non, vt semel, sic sæpius poterit dæmon impedire copulam? cur vt sæpiùs, sic non & poterit toties quoties permittit Deus? Deniq; falsum est glossæ fundamentum, semper ab auctore maleficii illud tolli posse: postea *libr. vltim.* docebimus, aliquando non posse maleficas sanare, quæ nocuerunt. Nec dubitarim plura posse dæmonem destruere, quam reparare. Quid si membrum præsciderit? non magis illud valebit restituere, quam vitam semel ademptã. Ex his puto facile (lector) intelligis temerè Mich. Montanum *l. 1. des essais c. 21.* adimere hæc maleficia dæmoni, vt adscribat viribus imaginationis. potest illa impotentem aliquem ad res veneris reddere, nemo negat; verum effectus tam varios ac multiplices vni adscribere imaginationi nec Orestes quidem dixerit in dilucidis interuallis. Quis locus imaginationi in alias valido, & cupido, & sperante se posse, imo non dubitante; pri-

ma

[a] in c. requisisti. & c. si per sortiarias 33. q. 1. Cardi. ibi.
[b] Abb. & alii ad c. de frigid. & malef. Nauar. cõs. 1, l. 4. t. 15. Aulens. d. q. 90. Magist. in 4. d. 34. & ibi d. Tho. a. 2. Durã. Paluda. Richar. Maior. Soto. Victor, vterq; Ledesma, Palac. & alii citati per Henriquez, d. c. 8. §. 2. lit. O.

E ma vice qua spe fallitur. Vltimo loco huic maleficij generi videtur annumerandum, quod refert Saxo Grammaticus, his verbis;[a] *Mares in vrbe Karentina*, (apud Rugianos) *cum feminis in concubitum admißis, canum exemplo, cohærere solebant: nec ab ipsis morando diuelli poterant. Interdum vtrique perticis è diuerso appensi, inusitato nexu ridiculum populo spectaculum præbuerunt.*] Sanè iis, qui feræ, & non homines. hominibus enim, tam acerba hominum calamitas, non cachinnos, sed singultus, sed lachrymas excutiat. Hei! quid peccata non merentur? quid non vltionis clementissimo Deo extorquent? fieri potest, vt dæmonum hîc opera intercesserit, & Deo, illâ vt carnificum vtente manu, hoc supplicii ditissimi genus à commeritis exegerint. quod si in adulteros, & concubinarios hodie similia iudicia exercceãtur, quæ perticæ suffecerint? plures sanè continentiam amarent, & obscænas libidines auersarentur. Fieri etiam potest, vt meræ dæmonis præstigiæ fuerint. si non fuêre præstigiæ; vix est vt naturalis ratio reddi queat; nisi dicas & viscositatem seminis, & dispositiones membri, quæ in feris sic cohærere solitis insunt, in hos homines à dæmone introductas. quod puto eius industriam & vires non superare.

[a] li.14. hist. Dan.

Quid si & Salmacis fons maleficum quid habuerit iniectum? sanè, quod Strabo *lib.14.* de illo refert, μαλακίζεσαι τοὺς πίνοντες, ex eo bi-

bentes malacisari; id ego non tam ad mutationem in Hermophroditos; [a] quàm ad emasculationem, & (vt Varro loquitur, alio tamen sensu) mulierationem retulerim. Hæc enim hominibus illis à Christi lege & fide alienis, quasi necessaria consecutio (nefas!) videbatur, vt qui agere nequiret, pati inciperet. Beneficium hoc inter cętera fidei Christianæ non minimum; quòd, cum dæmonũ cultu, portentosa hęc dęmonum suasu & hortatu crimina paganismo inolita, tandem plerisque in regionibus prorsus exoleuerint.

[a] vt Ouid. lib. 4. Metamor.

SECTIO IX.

De maleficio odij.

HOc vsam Valascam sup. ostēdi. Addam alia. Godscalcus Hollenus Augustinianus *Præceptorij fol. 20. lit. A.* sic scribit: *Noui mulierem, quæ voluit facere diuortium inter duos se mutuò amantes, propter quod deberet salariari. Scripsit in chartulis duos characteres ignotos, cum aliis tamen deuotis verbis, & dedit chartulas vt portarent: & tamen nulla sequebatur diuisio. Secundò scripsit hæc eadem in caseo & dedit illis ad comedendum: & accepit postea pullum nigrum, & diuisit per medium, obtulit vnam partem diabolo,* (certo sacrificij ritu) *& aliam dedit ad comedendum illis duobus, tunc sequebatur maximum odium inter eos: ita quod vnus alium videre non*

poterat. Vnde hoc nisi quod dæmon habuit tunc offertorium suum? sic ille. Censeo hoc maleficij genus respexisse poëtam, cùm inducit dæmoni quandam dicentem;

Tu potes vnanimes in prælia mittere fratres.

And. Cæsalpin. *de inuestig. Dæmon. c. 10.* scribit solere maleficas sub limine vel in angulis domus capita serpentum & pelles defodere ad odium conciliandum. Sed hæ quisquiliæ signa tantũ sunt pacti conuenti. Nã odij maleficium auctorem habet dęmonem. Nec. n. naturalia pharmaca possẽt aliud, quàm hominem atro turbidoq; sanguine, & quadam melancholia graui afficere: itẽ humores nimis adurere, vel frigus noxium inducere. vnde oriatur quędam ferocitas, morositas, crudelitas, & misanthropia in vniuersum, qualis est in iis qui lupinâ insaniâ laborant. Postea dæmon hoc odium dirigit in certam personam, omnes odio oportunas imagines phãtasiæ obiiciens, & velut ob oculos ponens, & in memoriam reducens, cum amaritudinis miris modis causisq;, adeò vt cum illa recurrunt animo, vix queat homo non grauissime irritari, & excandescere, etiam in illos, quos hac perturbatione desinente efflictim amat. Huius maleficij memorabile exemplũ narrat Io. Bapt. Codronchus *lib. 3. de morb. malef. c. 8.* sic ille; *In oppido Sepino ditionis Neapolitanæ erat quidam Iacobus nomine, cuius vxor tantum odium cum eo exercebat, vt à primo die, quo inter*

ipsos matrimonium cõtractum fuit, simul habitare non potuerint: tantum abest vt sese inuicem copulauerint. Et, si quando Iacobus ad vxorem accedere voluisset, tanto furore ac rabie percita vxor erat, vt se per fenestram potiùs præcipitem daret, quam illum perpeti posset. Quod cùm cuidam religioso viro ab ipsis hospitio recepto narratum esset, de hac re dubius & ad fidem præstandam difficulter se habens, experiundi gratia illicò mulierem accersiri iubet, eiusque maritus in interiorem ædium partem sese abdidit, ne eius præsentia vxor ingredi renueret. Venit mulier, quæ de odij sui causa contra coniugem interrogata; suam vicem priùs, miserumque fatum cum deplorasset, se nullam inquit eius rei rationem reddere posse. quin absentis mariti tanto desiderio & amore se flagrare dicebat, vt id verbis exprimere nequiret. Cùm autem ad illum alloquẽdum & videndum accedere vellet; illicò imaginationi suæ, tot deformitatibus, & turpitudinibus, totq; horribilibus monstris maritum depictum apparere, vt mortem priùs subire vellet, quam illum ferre: asserens, quod eius anima tota, omnesq; vires, & spirituum partes in maritum, tanquam in oblatum malum, & sui perniciem ferebantur. Rursus eo absente eiusdẽ desiderio æstuare se aiebat. De cuius mulieris verbis, cùm bonus ille Sacerdos periculum facere vellet, dixit mulieribus eam comitantibus, vt illam circum pedes, & brachia circum lectum valido fune in crucis modum vincirent; quo maritus, omni repugnantia remota, expeditum accessum ad eam haberet. Verebatur enim ille Sacerdos; ne ob

defor

deformitatem aliquam cælandam mulier se ita affectam esse simularet. Vxor denique se ob mariti desiderium ligandam tradidit, rogans vt ad se maritum admitterent. Quo ingrediente, nullæ vnquam furiæ tam immanes visæ sunt, nulla fera tam efferata, nulla bellua tanta rabie & furore concitata, ei similis inuenta fuit: spumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totumque corpus velut furiis agitatum ac dæmonibus plenum videbatur. Mulieresque ibi assidentes retulerunt eius ventrem ac stomachum funibus contortis, ipsis tangentibus, refertum visum est, totamque cutim vt flagris cæsis redactam. Nec furendi finis factus est, donec maritus concertationis labore defessus, & illius misericordia motus illinc exiit. Et tandem post tres annos mulier quædam in veneficiis versata, quæ Iacobi matrimonium cum illa vxore grauiter molesteque tulerat, maleficium quod patrauerat soluit. Et ita Iacobus vxore potitus est: & inde in summa pace atque ocio tranquillissime vixit.]

Huc pertinet *maleficium obliuionis*, quo fit vt viri vxores ita negligant, vt videantur earum non meminisse. Rem exemplo declarabo, duobus testibus iisdem illis comprobatam. *In oppido Hetruriæ Sangeminianensi iuuenis quidam adeò perdite veneficam mulierē adamauit, vt formosam alioquin & honestam vxorem vna cum filiis reliquerit, & cum pellice, suorum immemor, vitam eousque traduxerit; donec vxor de maleficio monita eò concessisset, & clam maleficij in-*

strum... to perquisito, inuenisset sub lecto bufonem ollæ inclusum consutis oculis: eo igitur abrepto & solutis oculis postea cremato: confestim vir suorum recordatus, tanquã e somno surgens ad vxorem & filios reuersus est. Condronch. d. l. 3. c. 6. Cæsalpin. c. 10. de dæmon. inuestig.

SECTIO X.

De incendiario maleficio.

NOn animam inflammant modò, sed & corpora, & domos, & oppida: vt facilè appareat æterni ignis esse alimenta.

Corona Creusæ nota est, quam munere impio Medæa concremauit, ex asphalto humectiore & sulphure pharmaco inunctã volunt Cælius, *lib. 15. A. L. c. 13.* & Venetus Natalis *lib. 6. Mytholog. c. 7.* quasi horum tanta vis esse potuerit, vt modicâ inunctione totam Regiam Corinthi corripere posset. cur non naphtam medicam addidere? *vis nonne* eius efficacior? cur non *insopibilis*, vt vocat Martianus, *perennitatis igniculos Lemnij Fabri*? cur non flammiuomi pecoris Æethæ? cur non semina flammæ Meduseæ? cur nõ cuncta quæ Tragicus commiscentem facit Medæam?

Piæ sororis, impiæ matris facem
Vltricis Altheæ vides.
. . . *tu nunc vestes*
Tingue Creusæ; quas cùm primùm

Sumpserit

Sumpserit, imas vrat repens
Flamma medullas. ignis fuluo
Clusus in auro latet obscurus;
Quem mihi, cœli qui furta luit
Viscere fœto, dedit, & docuit
Condere vires arte Prometheus.
Dedit ac, tenui sulphure tectos,
Mulciber ignes. & viuacis
Fulgura flammæ de cognato
Phaëtonte tuli. habeo media
Dona Chimeræ. habeo flammas
Vsto Tauri gutture raptas;
Quas permisto felle Medusæ
Tacitum iussi seruare malum.

Omnia quidem hæc fabulosa, sed efficacissima ad inextinguibile incendium opinabantur vulgò: poëta verò gnarus vim illam à dæmone ex pacto se exserituram, concludit prece ad Hecaten (Magorum Numen)

Adde venenis stimulos, Hecate,
Donisq; meis semina flammæ
Condita serua. quo pacto condita & clausa? vt solent hodie initiò impunè contingas. & adspectu nihil vel sensu ignitum:

. . . . *fallant visus*
Tactusq; ferant . . . quid interea, an ociosa?
. . . *meet in pectus*
Venasq; calor. stillent artus
Ossaq; fument . . . ita fit, & omnia amburuntur.

Illic quidem mox. *Auidus per omnem regia partem fuerit,*

Vt iussus, ignis. iam domus tota occidit.
Vrbi timetur. vnda flammas opprimat?
Et hoc in ista clade mirandum accidit:
Alit vnda flammas, quoq; prohibetur magis,
Magis ardet ignis: ipsa præsidia occupat.

Nemo hîc adeò philosophus sit opinor, quin maleficam vim agnoscat. Ne fabulas opinemur, faciunt quæ recens gemina contigerunt, prodita à Nicolao Remigio *lib. 2. c. 13.* Leherii quędam saga, cui nomen Iana Nigra Armacuriana, obnixè quiddam à Franciscâ Huynâ contenderat, quod cùm impetrare nequiret, in desiderium vindictæ exarsit. Nam *accepto* (inquit) *a dæmone linteolo, quo erant inuolutæ minutiæ quadam instar fæni desecti, admonita est clam illud deponere in Huynæ ædes, ac propere facescere. fore enim vt nō multò post flammam corriperet subito, unde illæ cum omni supellectile consumerentur. Linteolum igitur glomo obuoluit, ac Huynæ, tum forte aliquid in furnaria agenti, venale offert, in telæ quam illam adornare audierat licium: sed cùm negaret eo sibi opus esse, quod ex domesticis operis speraret plus satis sibi futurum. Nihilominùs bona illa in pistorium lacum, qui prope erat, abiecit: addens se, si tum id vsui esse non contingeret, cùm vellet, restituturum. Ac vix pedē extulerat, cùm deflagrare cœpit cella illa farinaria, quæ depositum glomum continebat: deinde vniuersa domus adeò præcipiti ardore atq; incen-*

dio, vt nullum ei remedium satis mature adferri posset. Res vtriusq; diserta atque separata assertione, simul & ipso euentu fidem sibi apud omnes indubitatam vindicauit.]

Minùs latés incendium, sed perniciosius fuit, quod ita describit Erasmus Roterodamus, & etiam Lycosthenes *in Prodigiis* testatur. ille sic in Epistolis: *Oppidum est in Heluetia, nomine Schiltach, quod 4. Idus April. ann. 1533. totum subitò conflagrauit, eiusq; incendij causam; quantum illius loci municipes, apud Friburgi magistratum (quæ vrbs illinc abest octo milliaribus Germanicis) renunciauerunt, talem fuisse rumor est. Dæmon sibilo signum dedit è quadam ædium parte. Caupo suspicans esse furem, ascendit, neminem reperit. Sed idem signũ rursus ex alto cœnaculo redditum est. & huc cõscendit caupo, furem persequens. Cùm nec illic quicq; appareret, sibilus auditus est è fastigio fumarij. Ilicò tetigit cauponis animum, esse Dæmoniacũ quiddam. Iubet suos esse præsenti animo. accersiti sunt Sacerdotes duo. adhibitus exorcismus. respondit se esse dæmonem. rogatus quid illic ageret, ait, se velle eruere oppidum. Minitantibus sacrificis respondit, se pro nihilo ducere minas illorum; quod alter esset scortator, vterq; fur. Aliquanto post mulierculam, quâ cũ habuerat consuetudinẽ annis quatuordecim: cũ interim illa quotannis confiteretur, & acciperet eucharistiam; sustulit in aëre, imposuitq; fumarij fastigio: tradidit ollam: iussit, vt inuerteret, inuertit, & intra horam totum oppidum combustum est.*] Hæc ille. Nec admo-

dum multi sunt anni, cùm per Rhenanũ tractum incendiarij quidam grassabantur: qui in aliorum domibus, gladium, hastã, scipionem, vel quid aliud caloris aut ignis expers deponebant atq; mox post aliquot horas inde prorumpens flamma, quam ex malleolis, ædes absumebat.

QVÆSTIO V.

Quibus personis malefici queant nocere?

[a] Apoc.20. v.2.

CVm Draco ille antiquus vsq; ad iudicij diem sit ligatus,[a] nemini potest nocere, nisi cui Deus permiserit, & quantũ permiserit. D.Leo, *Et cum eis* (inquit) *nihil amplius in quemq̃ liceat, q̃ iustitia diuina pmiserit; qua dignatur suos aut corrigere disciplina, aut exercere patientia: agunt tamen versutissima arte fallaciæ, vt ex arbitrio ppriæ potestatis, aut lædere videantur, aut parcere: & multis* (*q̄ dolendũ est*) *ita per nequitiam simulationis illudunt, vt quidam illos timeant pati infensos, & velint habere placatos: cũ beneficia dæmonum omnibus sint nocentiora vulneribus. quia tutius est homini inimicitiam diaboli meruisse, q̃ pacẽ.*] Ser.19. de passione Domini. Vt porcos subiret, à Christo veniã petiit,[b] nec mẽdaces facere Prophetas Achabi,[c] nec Iobũ affligere[d] sine diuina potuit permissione. Hac obtẽtâ; *nõ est potestas quæ comparari queat ei super terram.*[e] Quare, cum per dęmonẽ damna malefici inferant: sequitur illis omnib eos nocere posse, cui ne noceant Deus nõ prohibuerit. Defendit autem Deus omnes sincerè sperã-

[b] Mat.8. v. 31.
[c] 3.Reg.22. v.2
[d] Iob 1. v. 12. & 2 v.6.
[e] Iob.41.v 34.

tes in se: *liberat eos de laqueo venantiũ, & à verbo aspero, à timore nocturno, à sagitta volante in die, ab incursu & dæmonio meridiano*; & tribuit virtutem, *super aspidem & basiliscum ambulandi, & conculcandi leonem, & draconem:*[a] hoc est, superandi omnem vim, & effugiendi omnes insidias principum tenebrarum.

[a] Psal. 90. v.5.6.13.

Dico igitur primò, *Deo permittẽte* (quod in seqq. etiam præsuppono) *fæderatus dæmonis inferioris posset nocere dæmonis superioris fæderato; non virtute sua, sed acceptæ licentiæ vi: quia dæmon ille superior non potest resistere diuinæ voluntati. Alioqui, si Deus sinat eos agere iuxta legem ordinariam, dũtaxat possunt fæderati dæmonis superioris nocere inferioribus, vel æqualibus*: quia lex ordinaria est, qua Deus sinit illos agere in inuicem quantum possunt: *maleficorũ verò robur & potestas dependet à potentia dæmonis cum quo pactum habent*. sic vetula malefica occidit iuuẽculam maleficam, apud Sprengerum.[b] sic finita sæpè Magorum certamina cum alterius morte, vt docui lib. præced.

[b] 2. p. q. 1. principali.

2. Frequẽtissimè *solẽt nocere infantulis*, Deo id permittente; quoad baptizatos quidem; quia sic à multis peccatis præseruati in cœlum rapiuntur felices, securi quod malitia non mutabit eorum intellectum. permittit hoc etiam Deus in pœnam parentum, vel ad eorum probationem, teste Diuo Augustino.[c] Ante baptismum verò perceptum, non raro permittit illos Deus occidi; ne, propter

[c] lib. 21. de ciuit. Dei, c.14.

actualia peccata, quæ commissuros videbat, si viuerent, grauiorem sibi damnationem acquirant: neque Deus propterea crudelis est, aut non iustus: quia propter solum originale peccatum mortem merebantur. Sanè nondum ablutis vndâ sacrà videmus vt plurimùm Dæmones insidias struere, & eorum nece gaudere: quia tunc, qui necant malefici, longè grauiùs peccant, & atrociùs Deum offendunt. nam planè innocentes atque innocuos animà simul & corpore perdunt; præsertim si liberos proprios, quos & dæmoni offerre, & occidere sępè solent striges: sicut olim faciebant Cananæi, & cultores Moloch [a], & Barbari nostris temporibus Indi Temixstitani. Narrantur in hoc genere infanticidii immania facinora Baronis cuiusdam Armorici, à Nicol. Iaquerio [b], & Sagæ Helueticæ à Sprengero [c]. Cur verò potissimùm tam teneræ ætati noceant, multæ sunt causæ. hæc ætas est imbecillior ad resistendum, est incautior ad cauendum; nequit earum conatum deprehendere, vel reuelare, vel accusare. petunt etiam ab his instrumenta maleficiorum. nam persuasum habent, si certo numero corda infantium exsciderint & comederint, se patientiam omnium tormentorum consecuturas adeò, vt ad confessionem criminum perduci non queant [d]: conficiunt quoque ex corpusculis infantium occisorũ famosum illud vnguen-

a Leuit. 18. v. 21. Psal. 105. v. 37. 4. Reg. 23. v. 10. Ieremiæ 32. v 35.
b flagelli fascinariorum c. 15.
c d. p. 2. q. 1. c. 13.
d Binsfeld. in l. multi. C. de malef. q. 2.

tum suum, quòd Grillandus dicit vocari in Italia; *vnguentum Paganum.*

Dico 3. *haud dubie quando naturalibus venenis vtuntur, æquè possunt (Deo tamen permittente) bonis hominib. nocere ac malis: de facto tamen sæpius nocent malis & peccatoribus, quam iustis & bonis.* Quoniam Deus plus sæpè iuris tyranno largitur in mancipia, quàm in Dei filios & amicos: quibus ipsis tamen interdum noceri permittit, propter maius bonũ eorummet, qui patiuntur.

De iudicibus & iustitiæ ministris præcipue quæritur, an & his nocere queant? vulgò decantata & à nonnullis etiã doctis recepta opinio est, ex speciali priuilegio his concesso non posse.[a] hi duabus rationibus vtuntur, vnam petunt ab experientia & euentu; sed ista nec perpetua & vniformis est, nec nũquam fallit. aliam rationem addit Ananias, quia si nocere possent iudicibus viderentur aliquid in ipsum Deum iuris habere, quia ius haberent in illos qui Dei funguntur officio. ratio ista valeret, si absolutè & non limitatè ex Dei permissione, id possent: nunc quia potestas ista tota pendet à nutu Dei permittentis, parum solida ratio est. Nõne in ipsum Christum, qui iudex ipsorum dæmonum est, potuit Diabolus & Iudæi atque Romani eius membra, adeò vt & in crucem egerint? nonne Iob, rex erat & iudex, & tamen priuatus cunctis opibus fuit, & vlcere pessimo corpus

[a] Gril. q. 7. n. 39. Ananias lib. 4. de nat. dæmon. Remig. lib. 1. dæmonolat. c. 2.

à dæmone obtectus? quis tñ inde inferat, in Deum ipsum aliquid iuris habuisse dęmonẽ? sanè null⁹. quia sciunt oẽs, hoc quicquid potestatis fuit, id desuper à Deo Patre luminũ fuisse concessum. Sed & sic dari dęmoni nũc posset à summo iudice, & tamen in hunc illi propterea nihil iuris proprij, sed delegati tãtum competeret. Proferuntur quędã exempla, inter quæ Formicarij auctor; [a] *de publica verò iustitia* (inquit) *oẽs malefici, qui supra, verbo & experientia testimonium dederunt; ꝙ eo ipso, quo per Reip. iustitiæ officiales capiuntur, statim omniũ maleficiorum eneruatur potestas. Vnde cùm sæpe dictus iudex Petrus, ante fatũ Stadelein, capere vellet per suos famulos, tantus tremor manib. eorum incussus est, & corporibus, & narib. illapsus tam malus fætor, vt fere desperarẽt, an maleficum inuadere auderent. Quib. iudex ait, secure miserũ inuadite, quia publica tactus iustitia oẽs vires perdet suæ nequitiæ.*] Niderius itaq; censuit, nõ ante hanc vim iudicib. ex priuilegio competere, quàm reo capto. Monstreletus quoq; lib. 4. Chronicorũ de Edelino agens id videtur cõfirmare. Attamen si diuinũ priuilegium foret cunctis iudicib. concessum; cũ Dei perfecta sint operâ, & executionis iustitiæ, tã necessaria, tamq; principalis pars sit ipsa captura: non dubito, quin & ad illã extẽderetur. quare neque ad illudendum satellitibus capientibus maleficium valiturum. Arbitror potius hic Petri firmã in Deo fiduciam ei fuisse auxilio,

[a] lib. vlt.

quàm priuilegium illud. Quid? quod Sprengerus ipse refert, & nos retulimus, etiam in ipso rogo sententiâ iudicis damnatā lamiam solo anhelitu carnifici lepram intulisse, cùm ipsa leprosa non esset? Et cùm Parisiis ante annos triginta degerem fama publica ferebat famosum Magum (quem sæpe vidi) nomine Magistrū Goninum, cùm propter facinora varia ad laqueum damnatus fuisset, sic illusisse iudicibus; vt pro ipso viderint appensam patibuló, primi Præsidis mulam. Nihil adfirmo, sed hoc famâ dispersum sæpè audiui: certè ille iudicio superuixit.

Prudentius itaque Ananias[a] hoc priuilegium restringit ad eos iudices, qui hoc digni nomine; qui Deum præ oculis habentes rectè riteq; suo funguntur officio. nā quos avaritia excæcat, quos trahit ambitio, quos crudelitas vel vindictæ amor agit, qui curiositate adducti perperam multa designant; hos, ait, *crebro sic à dæmone excipi & impeti, vt aliquando necem non euadant, idque non paucis accidisse.* Satis hoc verisimile mihi videtur, & diuinæ congruum prouidentiæ atque iustitiæ: peculiaris tamen priuilegij, ne quoad hos quidem, vllū diploma puto exstare. Quam obrem censeo, iudicum pietatem, firmitatem fidei, & iustitiæ zelum hoc à Deo vt plurimùm impetrare: quæ quia desunt quibusdam, etiam eos hoc peculiari scuto Deus denudans, noxæ exponit. Accedit quod

[a] ad.lib.4.de nat.dæm.

ipsimet dæmones vilissima hæc sua mancipia ignibus tradi, non modò non molestè ferant, sed frequenter etiam iudicibus quasi in manum tradant. cur igitur iudici noceat, qui reum damnari & occidi optauit? vnde igitur inquies orta hæc opinio? Duplicis generis hæc sunt maleficia. quædam nocendi vim naturalem non habent: talia frequentiùs vtuntur. quædam vim habent physicam exitialem: talia Deus non permittit dæmonem sagis suggerere contra iudices, vicarios Dei: vel si talia permittit suggerere. facit tamen vt alia illa præferant, aut vt naturalibus non vt oportet vtantur, atque ita fiant irrita. Quod cum sæpius expertæ, confitentur se iudicibus nocere non posse; quibus possent, nisi Deus impediret, vel cõcursum cum maleficis rebus suum cohiberet. Plura pete ex lib. 5. sect. 7. litt. D.

QVÆSTIO VI.

Cur Deus patiatur sic maleficos rebus sacris abuti?

QVæstionem hanc mouet & soluit Grilland. *q. 6. nu. 19.* ego hanc non exiguam vindictæ diuinæ partem existimo, punientis hominum peccata; & sic huius quæstionis eandem esse solutionem, quæ est sequentis, præcipuam tamen causam puto esse irreuerentiam ipsorum Sacerdotum & clericorum,

vasa Domini non eo in honore, quo oportet habentium, nec seipsos castos & puros à labe peccatorum, vt decebāt sanctificatos, exhibentium. Sic enim prouocāt in caput suum propheticam comminationem [a]. *incensum abominatio est mihi. Neomenias, & Sabbatum, & festiuitates alias non feram. Kalendas vestras & solemnitates vestras odiuit anima mea: facta sunt mihi molesta. laboraui sustinens, auferā sepem eius, & erit in direptionem: diruam maceriā eius & erit in conculcationem.* [b]] & quæ talia innumera in sacris literis.

[a] Esa. 1. v. 13.

[b] Esa. 5. v. 5.

QVÆSTIO VII.

Cur per maleficia sic Deus permittat dæmonem grassari?

COnsuli possunt de hac re Tritthemius *q. 5. libr. 8. quæstionum*, & Iaquerius *flagel. Fasci. c. 18. cum seqq.* causas easdem puto, propter quas solet pati hominem à dæmone inuadi & possideri. hæ ex obseruatione veteris Historiæ possunt multæ colligi; quæ ad duo capita ferè possunt reuocari; gloriam Dei & hominum vtilitatem. Quare non est mirandum, *si* (vt ait apud Bedam S. Curthbertus) *tali tormento non soli subiiciuntur mali, sed occulto Dei iudicio aliquoties etiam innocentes, in hoc sæculo, non tantùm corpore, sed & mente captiuantur à Diabolo.* [c]]

[c] Surius tom. 2. fol. 309.

SECTIO I.

GLoria Dei hinc augetur in nobis, quia sic attributa quædam gloriosa Dei nobis manifestantur, ostenditur *Constantia* in decretis: quia vt hominem liberum creauit ita liberè sinit peccare nec hãc libertatem impedit. cernitur etiam *Suauitas* in gubernando: quia cum etiam dæmoni liberum arbitrium dederit; violentum videretur semper impedire quod diabolus naturaliter potest & optat summoperè: ideò sinit illum aliquãdo id perficere. *Clementia* in genus humanũ hinc elucet, quia si quantum vult & potest diabolus nocere permitteretur, nemo illæsus esset, immò & homines omnes occideret, ideò Deus frequentiùs illi facultatem nocendi denegat. accedit, quòd nec illos ad pœnitentiam recipere dedignatur, qui se pactis conuentis & datâ syngraphâ dæmoni manciparunt. Nonne hæc summa est clementia? cum vbi abũdauit peccatum, superabundat gratia; & fit misericordia Dei super omnia opera eius. *Sapientia* elucet, quia cùm diabolum Deus vti sinat, naturalibus suis viribus; efficit tamen vt pater iste superborũ ab imbecillis sæpè homulis, qui q̃ Dei sunt sapiunt, superetur; & vt ad sordidissima abiectissimaq; ferenda patiendaq; se deiiciat, qui solium super Aquilone conatus fuit locare. Præterea Deus, quia solet ex malis bonum elicere, vnius peccatum facit alterius

esse

esse meritum. *Potentia* elucet, quia quando permittit dęmoni maiora (verbi gratiâ, aquā in sanguinem vertere, ranas producere) tamen non sinit eum perficere minora (v. g. culices gignere.) Quod accidenter demonstrat Deo dæmonem prorsus esse subiectum & sub legem, nec quicquam sine eius posse licentiâ; cui, vt lictor vel carnifex Principi, subseruit secundum D. Augustinum [a]. *Iustitia* deniq; probatur, quia delicta hominum etiam in hac vita sic punit: quod quia homini quoq; ipsi expedit, ideo hæc ratio ad alterum quoq; caput pertinens, mixta est, & in vltimum locum à me reseruatur.

[a] comm. in Psal. 77.

Secundū erat *hominum vtilitas*. hæc multiplex est! Nam quibus maleficio nocitum eorum primò patientia exercetur, & constantia roboratur [b], & merita augentur, & homines ad pœnitentiam & Sacramēta Ecclesiæ vsurpanda reuocantur. Secundò fit cuiq; palam, num Deum diligant, necne? [c] tunc enim qui Deū nō diligunt, ad vetitas artes confugiunt; qui Deum amant, illi patienter ferunt, & se diuini volūtati atq; prę sidio permittunt [d]. Tertiò his vera humilitas acquiritur, vt confirmatur exemplo heremitæ cuiusdam apud Seuerum Sulpitium [e]. Quartò sternunt viā facilem ad omne genus virtutum. sic enim contigit B. Iuliano, vt cùm, fraude diaboli, vtrumq; parentem occidisset; hæc illi ad meliorem vitam occa-

[b] Iob. 1. & 2.

[c] Deut. 13. v. 3. D. August. tract. 7. in Io. D. Leo hom. 19. de pass.

[d] D. Clemens Rō. lib. 2. recognition.

[e] Dial. 1. c. 14.

ſio fuerit, ſicq; in virum ſanctiſſimum euaſerit.[a] Nonne ſolet Afflictio intellectum dare, & animas à peccatis imminētibus & exitio ſeruare? Quintò ſic fides Catholica cōfirmatur & propagatur. Nam ſic adſtruitur fides contra infideles & atheos, qui ſpiritus & angelos eſſe negant. nam eos ipſa conuincit experientia. Quia tales erant, Chriſto Domino in terris conuerſante. Saducæi, frequentior trium annorum ſpacio de energumenis fit mentio, quàm toto veteri teſtamēto, per tot ſæcula: & quia in Eccleſia primitiua ſimilis fuit error Peripateticorum, idcirco tam multi tunc per dæmones obſeſſi & erepti[b]. Quia hodie atheiſmus ex Caluiniſmi radice repullulat, idcirco tot paſſim maleficorum examina ſuccîſa multiplicantur. Deinde contra hæreticorum noſtri tēporis perfidiam fides noſtra ſtabilitur: cùm videamus dęmonum fraude data per magos damna, ab eorum Symmiſtis, vt cum Florēte loquar, *prorſus nulla re medicari*: ſed eò dæmones loco nouatorum habere adiurationes, quo Iudaicas olim filiorum Sceuæ: hi numero ſeptem, vt ſimiæ ſolent, D. Paulum in exorciſmis imitabantur: ſed inſultans illis Diabolus, IESVM ſe noſſe, Paulum noſſe, ipſos non noſſe inclamauit, & energumenus in eos inſiliens κατακυριεύσαν αὐτῶν, ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, ſic contra eos præualuit, &, vt dominus mancipia, nudos & vulneratos effugere

a Marulus lib. 2. c. 12. & li. 4. c. 10. Fulgo. lib. 6. c. 9.

b teſtātur id Tertul. in apolog. & lib. ad Scapulam & D. Cypr. aduerſ. Demetrianum.

coëgit [a]: Nonne sic dæmon Wittenbergẽsis Lutherum in summas angustias, & alui profluuium adegit? narrat historiam oculatus testis, tunc Lutheri seruator, Staphylus [b]. Nonne sic anno 1582. Birgellis dæmon parochum Lutheranum contempsit & afflixit, quem Franciscanus facilè eiecit? narrat historiam idem Bredenbach. [c]. Nonne priùs Augustæ Vindelicorum anno 1563. Doctor Simon, Pastor Catholicus, energumenam liberauit, quod frustrà plures Ministri confessionis Augustanæ fuerant conati? testis est idem ille scriptor [d]. Nonne Laodunensis energumenæ ex ore dæmon; Caluinianos irridens; nihil sibi ab illis timendũ clamabat, cunctis audientibus (anno 1566.) quoniam amici essent & fœderati [e]? res est toti Picardiæ notior, quàm vt negari possit. Sanè fuit animaduersum, & quo tempore Lutherus obiit, in Geilâ Brabantiæ, ab obsessis dæmones ad Lutheri funus aduolasse; & quando (anno 1566.) Belgica fuit iconoclastica, tum Geilæ, tum Amsterodami, vt Goesiis adessent, obsessos iterum deseruisse [f]? Ipsi vicissim Caluiniani, grati animi ostẽdendi causâ; Parisiis in D. Medardi templo, in vitreâ fenestra quâ extremi iudicii imago continebatur, vnicum reliquêre dæmonem rubrum (quem ipse vidi:) in D. Pauli Londinensis æde, solam effigiem diaboli, quem D. Michael calcarat: Antuerpię in ęde summa,

[a] Act. 19. v. 13.

[b] Staphyl. in absoluta respõs. contra Smidelin. quo li. qui carent, legant Lindani dubitantiã Dial. 3. c. 1. vel Bredẽbachii l. 7. collat. c. 40.

[c] d. l. 7. c. 43.

[d] sup. c. 42.

[e] vide acta gallicè fidelissimè conscripta & non semel edita, & Faii Energumenum siue Alexicacũm.

[f] Lindan. l. 1 de fugiẽd. idol. c. 14. Bredenbach. d. l. 7. c. 37. & 39.

vidi solam relicti statuam diaboli, qui malo ad sinistram latroni insidebat; Ruræmundæ solum simulacrum dæmonis folliculari, qui D. Genouefæ solet appingi; deniq; Lugduni Batauorum, cùm excurrerent Franciscan. monasterium suburbanum euersuri; quandam, vexilli loco, imaginem diaboli prælõgo fixam hastili [a] prætulerunt; vt appareret, cui forent stipendiati, cuius auctoritati militiæ. Quotidie cernimus Dæmones, maleficos, & nouatores, quasi communibus animis & odiis in Catholicos ferri, grauissimos tamen Magorum & diaboli conatus, & noxas; vel illos irritos reddi, vel has aboleri, Catholicis precationibus benedictionibus rebus sacratis, Sacramentisq;, vt fusè probabitur postea *libr. vltim.*

[a] Linda. d. lib. 1. c. 15. Bredenba. sup. c. 38.

SECTIO I.

D*Ixi permissionis causam esse peccati vindictã*; & sanè hæc frequentissima est. aliquando sic punit Deus peccata aliena, sed hoc rariùs. sic propter B. Eleutherii immoderatã lætitiam, diabolus eius discipulum, quem reliquerat, iteratò inuasit [b], sic infantulum diabolus exstinxit, quia parens detrahentem Episcopo lubenter auscultarat [c]: & non rarò liberi eò quod ipsis immeritis mala parentes imprecati fuerint atrociter à dæmone mulctantur; quod tum fit ad sumendam de ipsis parentib. vltionem: exẽpla

[b] D. Greg. l. 3. Dial. c. 33.
[c] D. Greg. l. 1. Dial. c 20.

præ-

C præbet Cæsarius [a]. à quo & vnum habes, de marito, cuius exsecratione iniquâ permotus Deus, permisit vxorem eius à dæmone affligi [b]. Sed frequentiùs atq; vt plurimũ, sic per dæmonem Deus punit varia hominũ facinora propria, præsertim certa quædam quæ hoc loco enumerari, ad multorum vtilitatem arbitror futurum: vt quos peccati fœditas non mouet, eos atrocitas pœnarum permoueat. *Primum ergo est ex superbia nascẽs contumacia* in eos, quibus iure obedientia D debebatur. propter hanc cœlo dęmones deturbati, & Adamus Paradiso exturbatus [c], & Nabucodonosor sic dementatus, vt se bestiã crederet: [d] & Ægyptii puniti malorum Angelorum immissione [e]. propter hanc in parentes puniti, illi, de quibus sic Ioannes Archipresbyter scribit *in vita D. Zenobii* Florentini [f]. *Cum mulier quædam Pagana, & illustris, & diues valde in hac ciuitate, mortuo viro, duos superstites haberet filios, quos delicatissime enutrierat, & ad perfectam illi iam peruenissent ætatem, quadam die in iram versi, matrem propriã pluribus verberibus enormiter flagellarũt. Quod scelus ipsa impatienter abhorrens, corpora eorum horrendis imprecationibus detestata fuit, genibusq; procumbens & terram manibus pulsans, Erynnem ceterasq; infernas pestes in rabiem filiorum magno cum gemitu inuocat. Exaudiunt dæmones ab imis tenebris: iuuenes aggrediuntur. illos in furias exagitant. Qui statim vt rabidi canes, mordaciter*

a l.5. Mira. c.12. & 26.
b d.l.5.c.12.
c Gen. 3.
d Danie.4.
e Ps.77.v.49.
f apud Sur. 25. Ma.t.3.

adin-

ad inuicem sua membra corrodunt. Cōcurrunt famuli, fit clamor ingens, alii funes, alii cathenas ferunt. ligantur iuuenes, nec rabie contineri valent, &c.] Aliud quod paulo post accidit, narratur à D. Aug.[a], & morbi & sanationis ad reliquias D. Stephani oculato teste, de decem fratribus. quod: vt & parentes, sic imprecantes, non ferre inultum videatis: ex ipso Pauli libello, quem obtulit D. Augustino, præstat adscribere[b]. sic ergo Paulus ait: *Cùm adhuc in patria nostra Cappadociæ Cæsarea moraremur, frater noster natu maior grauibus atque intolerandis communem matrem affecit iniuriis: in tantum, vt ei etiam manus non dubitaret inferre. Quod nos omnes filii pariter congregati patienter tulimus: vt ne verbū quidem fratri nostro, pro matre nostra, cur hoc faceret dixerimus. Illa autem feminei doloris stimulis incitata, iniuriosum filium maledicendo punire constituit. Cumque ad sacri baptismatis fontem, post gallorum cantus, memorato filio suo iram Dei imprecatura, properaret: tunc ei nescio quis, in patrui nostri similitudine, vt intelligitur, dæmon ocurrit, & ab ea prior, quo pergeret requisiuit. Cui illa ad maledicendum filio suo ob intolerabilem contumeliam, se ire respondit. Tunc ille inimicus, quoniam in mulieris insanientis corde locum facile inuenire potuit, vt omnibus maledicceret, persuasit. Illa autem vipereis inflammata consiliis, sacrum fontem prouoluta corripuit, & sparsis crinibus, nudatisque vberibus, hoc à Deo potissimum postulauit: vt extorres patria, & circumeuntes alie-*

[a] lib. 22. de ciu. Dei c. 8.

[b] exstat inter sermones Augustini nouos quos Louanii Vlimmericus edidit.

nas terras, omne hominum genus nostro terrerem° exemplo Mox maternas preces efficax vindicta prosequitur: eundemq́ continuò fratrem nostrum ætate & culpa maiorem, tremor membrorum tantus inuasit, quantum in me vsq́ ante hoc triduum, vestra sanctitas vidit. Seruato autem ordine, quo nati eramus, ante vnum annum eadem nos pœna omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam peruenisse, impietatis suæ conscientiam, & opprobrium hominum diutiùs ferre non potuit: sed laqueo guttur astringens, luctuosam vitam termino funestiore conclusit. Egressi ergo nos omnes opprobrium nostrum non ferentes, & communem patriam relinquentes, passim sumus per diuersa dispersi.] sequitur postea narratio liberationis, post diuturnam peregrinationem, & locorum sacrorum visitationem. Possem addere tertium exemplum ex Alexandri Neapolitani scriptis [a]. Nimirum semper implebitur Sapientis prophetia; *Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum* (LXX. vertunt, *senectutem*, Heb. est; *Likkeath* quod obedientiam significat, si deducas à radice *Iaká*, audire, obtemperare; si à radice קרה significat præstolari seu exspectare. noster ab hac radice deduxit [b], & ideo partum vertit quia partus siue liberi, est spes & exspectatio matrum) *matris suæ; effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.* ad litteram sensus est, suspendantur in patibulis: per anagogē verò, post obi-

[a] li. 4. Gen dier. c. 10. ליקהת יבה Xafa.

[b] vt & Genes. 49 v. 10. Prov. 30. v. 17.

tum, imò & in hac vitâ, fiant partes & præda dæmonum.

Secundum peccatum est, *odium proximi seu inuidia*: vt enim charitas metatrix est Dei, domicilium præparans Spiritui sancto: sic vitium illi contrarium, domum instruit, & Diabolum inuitat, ac introducit. relligiosi cuiusdam periculo, id probat idem Alexander. [a] sed firmius testimonium nobis Saul præbet, quem idcirco Spiritus malus [b] inuasit. De odio & vindictæ cupiditate, quatuor exempla suppeditat Lisiardus Episcopus *in vita S. Arnulphi c. 24. & 38. & 41. & 42. apud Surium mense Augusto.*

Tertium est *carnalis libido, & etiam coniugalis intemperantia*: propter quam licuit Asmodeo septem Saræ sponsos interficere [c]: propter quam septem dæmonia Mariam Magdalenam occuparunt [d]: propter quam B Paulus Corinthium incæstuosum Satanæ tradidit [e]. Et, quia ad hanc dirigebatur curiositas ornatus ac dissolutio exterior, ideò puella illa apud D. Hieronym.[f] patuit dæmoni per maleficum immissio: ideo videmus, in homines libidinosos, & in actum cõiugalem: quem pleriq; non quo oportet affectu expetunt, nec quo decet pudore & modo exsequuntur: plus licet maleficiis, quàm in reliquos peccatores. Ideò curiosam corporis sui cum statuâ Veneris collationem, dæmoniaca obsessione Deus vltus fuit in a

a d. c. 19.

b 1. Reg. 16. v. 14.

c Tob. 6. v. 7.

d Marc. vltim. v. 9.

e 1. Cor. 5. v. 5.

f in vita D. Hilario.

liâ puellâ, narrante id B. Prosper[a]. Mundo cordi promissa Dei clara visio, impuro cordi dæmonis debetur aspectus & consortium. Valde hominum obscænitate dæmon delectatur; & maleficæ omnes Veneris mãcipia sunt, nec inter eas vlla virgo permanet; vt nec inter Caluinianos, & alios hæreticos cælibatus osores. Vnde apparet magnam inter Magiam, Hæresim, & libidinem esse cognationem.

a li. de dimid. tẽp. c. 6.

Quando ad sordes libidinum sacrilega voti violatio, & scandalosa status ratione vita accedit; minus mirandum. Sed exemplum tamen dabo; quod etsi recenti ferè memoriâ multis notissimum, sine horrore tamen nequit memorari. Loci nomen taceo. In Flandriæ comitatu prioratus est. Tres ibi nomine tenùs monachi degebant, re ganeones & concubinarii. sua cuique erat, nec pudor vllus aderat, simul helluarii & libidinarii. quadã die in seram noctem compotatione protractâ; vnus qui minùs scelerosus; sat (ait) Baccho ventrique datum: Deo gratias saltem. Ego verò, subinfert alius procacior, cacodæmoni gratias ago & agendas censeo; cui operamur. Et cum risu mensa relicta, ruunt in cubilia singuli, cum scorto. vix decubuerant, ecce tibi in triclinium vi ianua reserata dæmon magni, atri, & trucis viri specie, habitu venatorio, & cum eo coci duo paruuli, abambulat, & lectos circum-

ſpicit toruo vultu. deinde horrenda voce, vbi qui mihi gratias egit? adſum, referam. lecto abſtrahit pauitantem. & fermè præ metu animam efflantem. traditum cocis iubet infigi veru, & luculento igne probè aſſari. parent promptè, aſſatur infelix, emoritur planiſſimè, ceteri ferè per formidine; aſſi corporis nidore cubiculũ impletur. Demum venator ad ſuperſtites ſub ſtragulis trepidantes vix viuos: digni vos etiã (ait) pari ſupplicio, nec deeſt voluntas mihi. Vetor vi maiore. Inuitus abeo & moneo: reſipiſcite, aut manent terribiliora. Diſparent laruæ: nec tamen his aliis animus rediit vel vox, niſi clara iam luce. Vbi ſurrexêre, collegam inueniunt mortuum, & (ne viſum inane putes) plenè aſſum. Haud ſcio an ab aliquot ſeculis quidquã ad exemplum vtiliùs acciderit: ſcio locum & ordinem: ſed vtrumq; ſilentio inuoluo.

Quarto loco ſeſe offert *iuſtorum virorum, afflictio vel cædes iniuſta & crudelis.* ideò tã grauiter punitus fuit Ariobaldus Dux Longobardorum *apud Ionam in vita S. Bertulphi, menſe Auguſto.* Boleslaus impius Rex ob necem D. Stanislai, Anathemate ictus, amens factus, à canibus propriis fuit deuoratus [a]. Geila vxor Ducis Franconiæ D. Kilianum iuſſerat occidi res latebat: ſed Deus auctorem hoc pacto prodidit. *Vnus eorum, qui ſanctos viros gladio peremerat ſubitò à dæmone arreptus, ingẽti voce clamare cœpit: Kiliane acriter me perſeque-*

[a] Surius in eius vitâ. to. 7. Maii. 8.

ris.

ris. Igne enim consumor: quod feci, cælare non possum. Video imminere mihi gladium tuo sanguine respersum. Talia diu vociferans, & proprius dentibus se lanians, à præsenti migrauit ad pœnas æternas. De talibus quippe scriptum est: Duplici contritione conteres eos Domine. *Alter verò cædis sanctorum conscius in rabiem versus, gladio se petiit, effusisq; visceribus, per tormenta præsentis temporis ad æterna peruenit. Quisnam, Geila, talia cernenti tibi sensus tunc erat? infelix cruciatibus aucta furebas. Non multò post & ipsa bellua, de qua loquimur, cruciatibus arrepta, quantis poterat vocibus clamabat: iustè torqueor, quæ sanctis viris tortores adhibui. Rectè crucior, quæ cruciatus illis paraui. Acriter instas Kiliane, ignem accendis Kolimanne, fomenta ministras Tornane. Sufficiat vobis vicisse, nimis vestras vlciscimini iniurias. A calice dictus es Kiliane sed nimis amaram mihi potionem infundis. His dictis miserabiliter torquebatur, ita vt à multis teneri vix posset. Tandem cum magno cruciatu ad cruciatus diabolo paratos migrauit.*] Hactenùs auctor Martyrii B. Kiliani [a]. Item *calumniosa eorundem accusatio*, vt de fœmina patet, quæ D. Gregorium Agrigentinum fuit calumniata vt in Historia vitæ eius legitur apud Metaphrast. *Sur. mens. Nouembri*: & de alia narrat Cirillus in vita S. Danielis Stylitæ, quæ virum sanctum mendaciter infamarat. [*Surius mense Decembri.*] Paulo post idem ibi narrat de viro & fœminâ & liberis occupatis à dæmone propter

[a] apud Sur. to. 4. Iul. 8. vide cõm. P. Serarii in hãc vitam.

patris in sanctum calumniam. Item *maledictio in sanctos*, vt in Malachiam, teste D. Bern. in eius vita.

Quintum peccatum est *agnitæ veritatis impugnatio*, vt apud Apostolum [a] & in Canonibus [b] nec non *apostasia à fide*, quod cuiusdam fœminę exemplo comprobauit D. Cyprian. [c]

[a] 2. Thes. 2. v. 10.
[b] c. vlt. 26. q. 5.
[c] serm. de lapsis.

Sextum, his temporibus (proh dolor!) frequentissimum est *blasphemia* propter quam D. Paulus Alexandrum & Hymenæum dæmoni torquendos permisit [d]. Thomas Waldensis testis oculatus, quæ ipso præsente acta, circiter ann. 1384 narrat in hunc modũ; *Historiam refero, quam ego præsens vidi oculis carnis meæ: in cathedrali Ecclesia S. Pauli Londini, vbi venerandus Cantuariensis Antistes, felicis recordationis Thomas Arundelius filius & frater Comitum, pro loco iudicii (assistentibus sibi Noruicensis Ecclesiæ, tunc Præsule Alexandro & aliis) residens Episcopali sede, verba quædam & interrogationes proponebat, de fide Eucharistiæ, ad quendam sartorem, de partibus Wigorniæ, deprehensum in hæresi. Cumq; flecti omnino non posset, nec, aliud quam benedictum panem, sacratissimam hostiam volebat appellare vel credere: tandem iussus facere reuerentiam hostiæ, respondit blasphemus: Verè, inquit, dignior est aranea reuerentia. At ilico de alto culmine tecti descendens ingens & horrida visu aranea, ad os blasphemi directo filo peruenit. Et dum sartor loqueretur, vt in-*

[d] 1. Ti. 1. 20.

traret per polluta labia aranea, sollicite laborabat. Adstitit illustris Princeps Thomas Oxoniensis dux, tunc regni Cancellarius, & vidit prodigium. At prædictus Archiepiscopus statim surgens cum aliis, exponit omni illic collecto populo, quid vltrix manus domini faceret in blasphemum [a].] Nonne verisimile est, dæmonem in araneæ forma, sic istum miserum obsedisse? Sophronius [b] blasphemiæ in Deiparam insignem vltionem recenset, hisce verbis. *In hac* (Heliopoli Phœniciæ) *mimꝰ quidam erat, Gaianus nomine: qui in theatro sanctam Dei genitricem blasphemans, populo spectaculum blasphemiæ præbebat. Apparuit autem ei S. Dei genetrix. Noli quæso noli ita lædere animam tuam. Ille verò rursùs deteriùs illam blasphemabat. Vnde ipsa tertiò ei apparens, eadem repetebat. Cùm autem ille se nō corrigeret, sed plus quoq; blasphemiis adiiceret: meridie dormienti sibi apparuit, nihilq; dicens, digito signauit eius manus & pedes. Euigilans autem inuenit se truncatum manibus & pedibus. Atq; ita infelix, vt truncus inutilis iacens, confitebatur omnibus: cuius rei gratia, & quomodo hoc passus esset, vtq; propter blasphemias clementer cruciatus fuisset.*] Quos ipsi Beati sic per se puniunt, an nō credendū malis spiritib. ad vexandū à Deo propter idē peccatū tradi? similia narrat alio tēpore accidisse Cōstantinop. Nicephorus [c]. Neomagi & alibi Bredenbach. *lib. 7 à c. 360.*

a Thom. VValdens. l. Sacram. cōtra Ioa. VVicleph.

b Prati spiritua. c. 47.

c li. 18. hist. c. 33.

G *Septimum* non minùs frequens, est *execratio seu imprecatio mala*, qua quis sub condi-

tione se dæmoni addicit: hanc non irritam esse solere, docent, quæ subiungam. Ioan. Cæsarius *libr.* 11. scribit mulierculam, quæ se dæmoni addicebat, à dæmone sublatam in altum, nusquam comparuisse. Ioannes Nider. ista commemorat [a]. *Tempore, quo in vniuersitate Coloniensi Sacræ Theologiæ studio adscriptus fui. quædam virgo quindecim vel sedecim annorum, moribus, secundum sæculum, satis composita, in domo cuiusdam suæ consanguineæ nutriebatur, extra domum parentum. Cumq; cognatæ suæ cyphum satis vilem terreum quendam, à casu fregisset, cognata ira replebatur in lapsus negligentiã, & in ream virginem. Quæ virgo tanto hoc molestius tulit, quanto vasculum vilius extitit. In iram ergo commota virgo, hora sumendi cibum, nec comedere, nec ad mensam præ ira se præsentare voluit. cuius cognata ait: Oportet vt comedas. at virgo apud se (vt mihi postea & exorcistæ retulit suo) huiuscemodi verba submurmurando dicebat: si me oportet edere, in nomine diaboli fiat. sic mensam accessit, benedictionem mensæ, quam bene sciebat, dicere neglexit. & in primo morcello, vt putabat, muscam ori illatam sensit: quam cùm nulla arte eiicere valeret, deglutiuit, & immediatè obsessa fuit: semper tamen vsum rationis bonum habuit, licet sæpe satis vexaretur à dæmone. Cum autem in domum parentum cum magna mæstitia reduceretur, & diutissime nullus reperiretur, qui liberare posset. tandem quidam frater nostri ordinis, nunc Magister, Gotfridus Schlussel, Sacræ Theologiæ*

[a] li. 5. Formicarii.

pro-

professor calamitati parentũ & puellæ compatiens, se in eius exorcisatione intromisit, pacto tali præuio: vt si liberaretur, nihil terreni exorcistæ daretur; sed puella in castitate solita, si vellet libere, & non in matrimonio de cætero Deo militaret. Legit igitur pater præfatus missam, obtulit obsessa oblationem consuetam, in eadem adfuit per totam, & in nullo vexari videbatur. Finitoq; officio, post satis diutinũ exorcismi actum, membris omnib. virginei corporis pene præcontusis, exiit dæmon, & ita virgo deinceps Domino in castitate seruiuit.] Vides hîc imprecationem & prętermissam mensæ benedictionem ex iracundia & contemptu; vides pœnam, vides liberationem, mediante missæ oblatione, proposito virginitatis & exorcismo. sine, hęretici rideant; tu tã salutaria ne contemne. Paulo antè aliud idem Niderius retulerat, de insigni illo maleficarum iudice, Petro, de quo non semel locuti sumus. *Postquã*, inquit, *officium resignauit, & ciuitatem Bernẽsem reintrauit, ibiq; domicilium tenebat: die quadam rediens ad castrum Blanckenburg, vbi cognatus eius in ipsius officium substitutus fuerat; in eodem castro Petrus quædam negotia apud sibi notos expedire volebat. Tunc vna malefica, & quatuor cõsortes eiusdẽ malitiæ viri, de sero in loco vna machinamẽta suæ artis voluentes pro viribus, vt Petrũ grauiter veneficiis læderent, vel occiderent: quẽ hæc latebãt fraudis cõmercia. Adueniente igitur nocte, Petrus se benedicendo crucis signo cubitum iuit: sed nocte omninò surgere proposuit ad scribendas quas-*

dã necessarias epistolas, vt mane recedere a loco valeret. Euigilans igitur intempesta nocte sibi videbatur ex inopinato quòd dies adesset, luce deceptus fictitia; de quo in se iratus, quia, vt putabat, noctem neglexerat, non se, vt debuit, muniendo more solito, vestimentis induit, per gradus altos versus locum, vbi pugilarem habuit, descendit, & locum clausum reperit. De quo maiore ira exardescens, cum murmure per gradus quos descenderat versus lectum iterato scandebat, emittendo vnicam ex indignatione maledictionem, per verbum satis breue, ac si diceret; In nomine diaboli. Et ecce statim in tenebris densissimis Petrus, proiectus est in præceps per graduum prædictorum passus adeò grauiter; vt famulus qui desubter schalam in commodo dormiebat excitaretur, & exiens quid adesset conspicere volens, dominum suum Petrum accenso lumine solum in terra, priuatum rationis vsu, iacentem, & collisum per omnia membra, sanguinem plurimum e corpore emittentem, reperit.] Subdit post aliquod tempus confessione rei vnius compertum, quatuor maleficos, cum vna maleficâ, sic Petrum gradibus deiecisse. Nota verò & hîc, quam noxia Crucis consignatio neglecta Petro fuerit. Dignissimæ lectu sunt tres Historiæ à Germano quodam I. C. suæ de Lamiis disputationi [a] insertæ; quas totidem verbis adscribam; ne si meis, videar aliquid non bonâ satis fide repræsentasse. *Ioachimo* (ait) *I. Electori Brandeburgico nupta fuit Ioannis Daniæ Sueciæ & Noruegiæ regis filia Elizabetha;*

[a] L. 1. de Lamiis. c. de malitia diaboli.

zabethæ, cui, vt alimenta se mortuo regina haberet, oppidum Spandaco ad Sueui & Haueli fluum confluentem maritus attribuit; in quo oppido ipsa adhuc viuente, miles quidam, per Marchiam iter faciens, cũ morbo impeditus detineretur, decumbens, tradidit crumenam pecunia refertam hospitæ asseruandam. Post aliquot dies, cùm conualescit, repetit saccum. Mulier auara, cùm ægre tantam pecuniam amitteret, deliberat cum viro, vtrum reddere debeat. Ineunt consilium, vt mulier neget depositum. Quare cùm miles suum repeteret, illa confidenter negat se quidquam accepisse. simulat se mirari impudentiam militis, qui ausit flagitare, cùm nihil dederit asseruandam. Miles, indignitate rei motus, obiicit vicissim hospitæ perfidiam. Quare maritus, tanquam defensurus suam coniugem, extrudit militem domo. is ante fores, irritatus scelere hospitæ, stringit gladium, veluti impetum facturus in virum, & ferit ianuam. Hospes implorat fidem vicinorum, & queritur suas ædes oppugnari. accurrunt lictores, & militem, quòd vim publicã fecisset, abducunt in carcerem. Post aliquot dies senatus oppidi aliò mittit narrationem facti, & sentẽtiam perscribi petit. Constabat ædes publice oppugnatas esse. quare fertur sententia, vt miles vltimo supplicio afficiatur. Cumque iam instaret dies iudicij, venit diabolus in carcerem ad captiuum, indicans ei, quam sententiam iudices laturi sint, & pollicetur se hoc periculo eum liberaturum esse; hac conditione, vt se diabolo dedat. Miles constanter respondet, se potiùs moriturum esse, quamuis sit innocens.

Cum verò diabolus verbis multis exaggeraſſet periculum, nec tamẽ inflexiſſet militis animum; tandem pollicetur ei liberationem, ſine vlla conditione. Et, cùm veneris, inquit, in iudicium, dic te imperitum eſſe forenſium negotiorum, & patrono indigere: ibi aſtabo cæruleo pileo tectus, & ornato pennis. Pete igitur, vt me iubeant cauſam dicere. Miles qui hoc ſine impietate facturus videbatur, ait ſe hoc cõſilio vſurum eſſe. Poſtridie in iudicium ducitur: adeſt etiam orator tectus cæruleo pileo, ibi cùm actor peteret militem, propter vim publicam, capitali ſupplicio affici; miles reſpondit, ſe imperitum forenſium negotiorum, petere; vt liceat iſti ſuo aduocato pro ſe dicere. concedunt iudices. Ibi diabolus de iure erudite diſputat: non eſſe capitali ſupplicio afficiendum eum, à quo non ſit ortum rixæ & tumultus initium. ait ab hoſpite militem vi extruſum, & ſpoliatum eſſe. iubet quæri ſaccum, & locum monſtrat. Ibi cùm hoſpes vehementer negaret; addens etiam diras imprecationes, vt ipſum, abreptum, diabolus perderet; ſi feciſſet. Hanc imprecationem cum inuocatione diaboli cùm aliquoties repetiuiſſet: ibi cauſidicus, omiſſa iam diſputatione forenſi, adoritur hoſpitem, & comprehenſum per feneſtras & medium forum, omnibus perhorreſcẽtibus, cum fragore abducit, nec poſtea vnquam corpus hoſpitis inuentum eſt.] En hîc auaritiam imprecationum cauſam & iniuſtitiæ, quomodo Deus vltus per carnificem ſuum. Non diſſimilia narrãtur his à Cantipratenſi: *Cùm tres* (inquit) *combibones in taberna mero incaluiſ-*

sent, orto de animæ immortalitate, & pœnis inferni sermone: vnus procacior id totum pro nugis habere, & commentis sacrificorum; cæteri iocanti applaudere. Interea aduenit vnus magna vir statura & vasto corpore, & assidens; Qui hi (ait) sermones? quæ risus causa? Refert procax ille, & addit, se quidem licitanti haud magno pretio animam venditurum, quin & pecuniam in Symbolū collaturum. Tu verò, infert aduentor, Quanti illam mihi indicas? nec mora, conueniunt de precio. hic animam addicit emptori, emptor soluit: potatur strenue de præsente pecunia. Deniq; sub noctem, Tempus (ait) emptor, vt ad propria quisque. Sed vos ius dicite; si quis equum capistro ligatum emerit; nonne ius ei eum capistro equum abducendi? Et cum dicto, venditorem trementem in omnium oculis abripit, & sursum in aëra leuat, & secum ad infernum trahit, visurum quod credere noluerat. Animarum quippe mercator erat iste; cuius figura fuit Rex ille Sodomorum, dicens, Da mihi animas, cætera tolle tibi.] Sic Cantiprat. *lib. 2. c. 55. p. 3.*

Pari terrore, sed meliore successu miles Hispanus, hîc in Belgio, ante annos viginti duos, cùm adhuc sæculo mererem, à Deo commonitus tantum fuit. Capitaneus Brauo vocabatur, sæpè à me visus. deditus supra modum aleæ, & in ludo diras iacere in se iuxta atq; alios pronus. quadam die, cùm damnosi semper numeri lucrum iactu quęrenti subsilirent; irâ efferuescens in caput suum dirissima precabatur: & subitò curam multis

qui aderant, ab inuisâ manu, ad tabulatum vsque sublatus, post aliquod tempus mortuo quam viuo facie similior in solum deponitur. fœlix si vt lurorem cadauerosum toto post vitę tempore retinuit, sic resipiscens lusus auiditatem deposuisset. Sed pergit ille I.C. *in Silesia* (inquit) *quidam nobilis, cùm inuitasset conuiuas, & hora conuiuij iam instante, & apparatu facto, spe frustratus esset, excusantibus se conuiuis, cur non comparerent; prorupit iratus in hæc verba: veniant igitur omnes dæmones, si nullus hominum mecum esse potest. His dictis domo egreditur in templum, vbi pastor Ecclesiæ, cōcionem habebat; &, vt iracundiam concoquat, auscultat aliquamdiu: dum verò in templo moratur, veniunt equites in aream domus magni & nigri, & iubent seruum domus, vt dominū suum aduocet, eiq; significet, adesse hospites. Seruus cōsternatus abit in templum, & indicat hæc domino suo; qui nescius consilij pastorem consulit. Pastor abrumpens cōcionem, hoc consiliū dat, vt tota familia domo exeat. quod cum fieret & famuli ac ancillæ properarent, forte obliti infantē in cunis iacente & dormientem, secum non auferūt. Dæmones incipiunt comessari & vociferari, prospicereq; per fenestras formis vrsorum, luporum, felium & hominum, & mōstrare pocula vino repleta, assaturas & pisces. Hæc vicini, nobilis, pastor, & alij cū viderēt; Ah, inquit pater, vbi infans meus? vix cū hæc dixisset. vnus ex dæmonibus vlnis suis infantem ad fenestras gestat, quasi monstraturus parentibus. Nobilis prorsus consternatus &*

solici-

solicitus de incolumitate infantis, fidum habens seruum, quẽ interrogat; quæso tu dic quid agam? Seruus, Domine inquit, commendabo & committam vitã meam Deo meo, & in nomine Domini ingrediar, & vt infantem auferam auxilio & beneficio Dei videbo. Bene, inquit nobilis; Deus tecum sit, & iuuet te, animumq; tibi confirmet. Seruus, acceptâ benedictione à pastore & reliquis; ingreditur, & ante conclaue, in quo erant dæmones cõgregati, procidit in genua, & se Deo commendat, & hoc animo aperit ianuam, & videt dæmones horribili specie sedentes, stantes, obambulantes, serpentes, & vno impetu accurrentes ad se, & vociferantes; Hui, Hui, tu quid hic tibi? Ille sudans, & tamen diuinitus confirmatus, alloquitur dæmonem, qui infantem gestabat: Tu, inquit, mihi infantem trade: Nequaquam, respondet iste, iam meus iste est infans, dic domino tuo, vt veniat, & accipiat infantem. Cui seruus, Ego fungor iam officio meæ vocatiõis, in quam me Deus collocauit, & scio quicquid in hoc officio facio, id Deo gratum esse. Quare ratione mei officij, & auxilio, nomine & virtute IESV *Christi aufero abs te infantem, & patri eius restituo. atque ita ipse apprehendit infantem & brachiis suis amplexus est. Isti nihil aliud respondẽt, nisi vociferantes; Hui nebulo, hui nebulo, relinque infantem, relinque; alioqui te discrepemus. Ille nihil curans minas Diabolicas abiit incolumis, & incolumen infantem patri nobili reddidit. Dæmones postea, aliquot diebus elapsis, euanuerunt, vt in ædes denuo migrare cum tota familia nobilis potuerit.*] Vides inconsulti

dicti, quas pœnas pater dederit: vides dæmonis potestatem in innocētem puerulum claudere. Nā, quod scriptor ait, benedictionem à pastore & cęteris accepisse, hoc est, promiscuè à sacerdote & clericis; commentum suspicor Lutherani hominis, & discrimen ordinum cōfundentis. Sequitur tertia narratio; *In Saxoniâ virgo opulēta formoso iuueni, at tenuioris fortunæ, matrimoniū promisit. Hic quid futurum præuidens, illam prædiuitem, & sexus ratione mutabilem; fidem vix seruaturam esse puellæ respondit. Illa cōtra diris se execrari his verbis cœpit; si alteri, quam tibi nupsero, tunc me diabolus in nuptiis illis abripiat. Quid fit? post interuallum aliquod mutat animum, nubit alteri, priore sponso spreto; qui eam semel atque iterum promissi, diræque imprecationis admonuit. Sed illa posthabitis his omnibus, nuptias cum altero sponso, relicto priore, celebrat. Ipso die nuptiali, cognatis, amicis, & conuiuis hilaribus, sponsa vigilante conscientia, redditur tristior solito. Tandem diaboli duo, sub specie duorum equitum, in ædes nuptiales adueniunt, excipiuntur; adducunt ir mensæ; hisque remotis, choreæ, vnique ex his sponsa, honoris causa, tanquam peregrino adiungitur; cum qua bis saltauit, & tandem eam è conspectu parētum & amicorum, summo cum gemitu & lamentatione, per ostium, in altum sustulit. Altero die parentes & amici mæsti, sponsam quærunt, vt delapsam forte sepelirent, sed ecce iidem socij occurrunt, vestes & aurum referentes, additis his verbis; Non in has res, sed in*

sponsam

sponsam à Deo nobis fuit potestas concessa.] Sic illa corpore & animâ diabolo tradita, quæ promissionem nuptiarum violauit, & imprecationem additam contempsit. Aliud deniq; exemplum de quodam, in martyrem maledico, sibi insaniam imprecãte; & mox furore correpto, & sequẽti die sic horrendè absumpto, dedit Cæsarius *vitæ S. Engelberti Colonien. lib.2.c.14. apud Sur. mense Nouembri.* Huc etiam referendũ est, quoddam de Goduino comite; qui cum periurio sibi esset necem imprecatus, subitò panis bolo fuit suffocatus. [*Polydor. Virgil. lib.8. hist. Anglor.*]

Octauum solet esse vitium *vsuræ.* Confitentur enim sagę nihil maleficij posse illis inferri, qui eleemosynis vacant: contra narrantur; quæ salem sub vsuris mutuum dedere virgines dirè à dęmonibus maleficio immissis vexatæ.[a] Prius intelligendum de conferentibus eleemosynam iis, quas nesciunt esse sagas: nam qui sciunt esse, & tamen conferunt, hos putãt posse à maleficis lędi. Neq; mirum si Deus, hos quasi fautores oderit, ideoq; permittat lædi.

a Bredenbach. lib. 6. collat. cap.25.

Nonum reputo, *duritiam & immisericordiam in pauperes.* Vt omittam Moguntinũ Episcopum illum, vt opinor, à dæmonibus murium specie necatũ, quod pauperes murium nomine tempore famis dedecorasset, & sibi duxisset persequendos;[b] recentius quiddam ex Petro Bizaro subiungam.

b Munste. in Cosmograph.

In Sueuia (inquit) *Bauaris & Franconibus finitima, fuit quidam nobilis valde diues & opulentus, nomine Rickbergerus; cuius annui reditus supra triginta millia nummum aureorum extendebantur. Hic tametsi in reliquis vitæ actionibus non vulgari laude dignus censebatur, ineffabili tamen cupiditate laborabat: eaq; factum est, vt quotidie opes per fas & nefas accumulare, omniaque ad se rapere studeret. Cum itaque prespiceret annonæ caritatem, quæ proximo anno in ea regione subsecuta est, sua horrea tritico & frugib. impleuit, magnoq; precio ea diuẽdere cœpit: adeò vt indigenæ compulsi ab eo victũ emere, ob inexhaustã eius auaritiam. vel fame prorsus perirent; vel, si ali & sustentari vellent ad magnam egestatem atque inopiam redigerentur: tam care illis granum, & reliqua eius generis diuendebat. Ad hunc, præter alios innumeros, venit quidam pauper & liberis onustus, cum sex taleris, eumq; rogauit vt pecuniam acciperet, ac quandam tritici mensuram sibi daret; seque reliquam partem pecuniæ quam illi deberet breui bona fide persoluturum: at ipse hũc superbo vultu & iracundis oculis intuitus, à se protinus abire iussit, & quod reliquum erat pecuniæ secum adferre, si frumẽtum vellet; atq; ita miser ac mæstus, diras imprecatus, illinc recessit. Paucis post diebus, cùm is quendam ex famulis in horreum misisset, vt illud de more inspiceret, ab ipso in reditu accepit, tres nigros boues intus esse, qui granum deuorarent. qui autem hoc retulit, proximo die lecto decumbens, haud multo post è vita migrauit. Idem quoque accidit cuidam*

Hi dæmones erant in bouino schemate.

generoso, quem illuc herus miserat; vt videret an ita se res haberet, sicut prior narrauerat: is enim & boues, & equos inspexerat. Cũ igitur de hac re certior fieri vellet, ipsemet in eum locum proficisci statuit: iuitq; ad portam horrei; ibiq; per quasdam rimas vidit totũ horreum plenum varijs atq; innumeris armentis, quæ omnes fruges absumebant. Hoc spectaculo ita perterritus est, vt statim furiosus atque insanus euaserit, multaque dementer fecerit, donec tandem cathenis astringeretur. Hic horribilis casus magnam sane admirationem attulit, cùm in ea prouincia, tum præcipue in aula Cæsariana; quæ illum antea prudentissimum cognorat] Hæc ille, narrans quæ in Europa memorabilia post annum 1560. accidisse ipse notarat, *Epito. fol. 281.* Triplici hac visione clemẽs Deus, pœnam semper augẽs pro culpæ modo, patienter operiebatur, & ad pœnitentiam reuocare nitebatur. Notatur à quodam, sagas; quibus à Satanâ semper nocendi necessitas imposita est; si desint quos vlciscantur inimici, eleemosynam mendicare: & si quis facultate præditus ad erogandum, & sagas esse nescius, denegarit, hunc in magno versari periculo. sic Pictauij anno 1567. duo magi confessi sunt se quadam die, squalidos egentesque stipem ante fores prædiuitis patrisfam. postulasse; eâ recusatâ iniecisse sortem, & domesticos omnes in rabiem actos obiisse furiosos.[a]

Crescente pertinacia crescit suppliciũ.

Decimum. sit *irrisio sacrorũ mysteriorum*, & cp

[a] l. 3. dæmonoman. c. 25.

eodem pertinet; *abusus atq; cõtemptus cæremoniarum & sacramentorum Cathol. Ecclesiæ.* Vlciscitur Deus quotidie, & pergunt hæretici contemnere: quædã de singulis accipite. de Batauo per ludibriũ Missæ sacrificium imitante anno 1574. & dirè mulctato, legendus Bredenbachius; [a] Nouatum cõstat, eò quod nec chrysma, nec exorcismos in baptismo percepisset, à maligno vexatum. [b] Scribit Victor Vticensis[c] Proculum quendã Arianum qui de pallis altaris camisias sibi & femoralia faciebat, frustratim sibi vorasse linguam, (*hauddubie obsessum*) & sic turpissimâ morte consumptum. Donatistas Eucharistiam effundentes, quibus eam obiecerant, canes inuasere, teste Optato. [d] Multos suo tempore ob indignam Eucharistiæ perceptionem immundis spiritibus adimpletos, nobis est auctor D. Cyprianus,[e] & memini me duo illustria legere exempla apud Greg. Turonẽsem & in vitâ S. Godefridi Ambianensis episcopi. [f] suffecerit ascribere illud Greg. Turonensis. *Epachius* (inquit) *presbyter, dum temere, quæ indignus erat, agere præsumpsisset, diuino iudicio solo proiectus, occubuit. Hic enim dum Dominici Natalis vigilias celebrare Ecclesiam expetisset, per singula horarum momenta egrediebatur templo Dei, ac in domo sua pocula lasciuia spumantibus pateris hauriebat, ita vt affirmarent multi eum post galli cantum in ipsa nocte vidisse bibentem. Sed cum esset ex genere Senatorio, & nullus in*

[a] lib. 1. collat. c. 39.
[b] Euseb. li. 6. hist. c. 33.
[c] lib. 1. de persecut. Vandal.
[d] li. 2. contra Parmenian.
[e] Serm. de lapsis.
[f] Greg. Turon. li. 1. de glor. martyr. c. 87. Surius 8. Nouemb. in vita S. Godefrid. lib. 3. c. 12.

vico illo Ricomagensi, iuxta seculi dignitatem, haberetur nobilior, celebrare Missarum solemnia expetitur. Nec dubitabat miser vino madefactus appetere, quod ieiunus quisque non sine metu potest terrente conscientia explicare. Verùm vbi explicitis verbis sacris, cõfracto Dominici corporis sacramento, & ipse sumpsit, & aliis distribuit ad edendum: mox equini hinnitus ad modum vocem emittẽs, ad terram ruit, ac spumas cum ipsa mysterij sacra particula, quam dentibus comminuere non valuit, ab ore proiiciens, inter manus suorum ab Ecclesia deportatur. Nec caruit vltra hac epilepsiæ infirmitate, sed per singulos lunares cursus incrementis decrementisq; hæc semper pertulit, quia ab haustu nimio vini minime infelix abstinuit.] hunc epilepticum energumenum fuisse indicat hinnitus equinus: & meritò, quia sicut equus & mulus, corpus Domini non diiudicauit. Bredenbachius non dissimilem violati ieiunij, sed in cibi qualitate, vindictam recenset his verbis; *Paucis ab hinc annis postquam Torpatenses in Lutheranam doctrinã concesserant, feria sexta solemne Paschæ festum proxime præcedente, finita Lutherani Ecclesiastæ concione, ciuibus è templo D. matri virgini sacro reuertentibus, quidam alium conciuem & familiarem inuitat ad prandium: rogat vna domum comitetur. habere se egregie paratum petasonem Westphalicum. alter parum abhorrens respondet sibi esse gallum opipare elixum, quem cupiat in symbolum adferre. Dum ad mensam accumbitur, alter os quoddam galli amb-*

edere volens imprudens pene ipsum deglutit; quod cum neq; transmittere, neque eximere valeret, eo ipso die suffocatur. Alter postridie Paschæ malo spiritu corripitur, & non multo post rabie ac furore exagitatus, animam vna cum dæmone exhalat.] Sic ille Belli Liuonici, pag. 27.

Huc pertinet contemptus excommunicationis. Cùm D. Hugo Episcopus Lincolniensis quosdam contumaces excommunicasset; nec magni facerent, illi subitò non comparuerunt. Militem alium ob eandem causam diabolus nocte sequente inuasit, & animam subitò extorsit. Alii quoque ab eodem excommunicati à diabolo præfocati fuêre [*de quib. lege vitam ab æquali eius scriptam, cap. 23. apud Surium, tom. 6.*]

Vndecimum est *templorum & sacrarum rerum direptio ac expilatio.* Petr. Cluniacensis, postquā multa, quæ in hoc genere palam & frequenter à Matisconensi quodam Comite fuerant commissa, recensuit, infelicem eius & horroris plenam de vita migrationem in hunc modum commemorat, [a] ad terrorem & correctionem nostrorum hæreticorum: *cùm solemni die, Matiscone in palatio proprio resedisset, eumque multitudo tam militum, quam diuersi ordinis circumstaret: repente ignotus homo equo insidens per palatij ostium ingressus, omnibus conspicientibus & admirantibus, vsq; ad ipsum equitando peruenit. Cumque ei astaret, se ei velle colloqui dicens, vt surgeret, ac se sequeretur, nō tam*

[a] l. 2. mira. c. 1.

monuit,

monuit, quam imperauit. At ille inuisibili potentia constrictus, nec iam resistere valens surrexit, atque vsque, ad ostium domus processit: vbi equum paratũ inueniens, eumq́ʒ ab eo conscendere iussus, ascendit. Cuius stantis habenas ille arripiens, statim cum velocissimo cursu per aëra ferri cunctis conspicientibus cœpit. Cumque immenso eius clamore ac miserabili eiulatu tota ciuitas commota ad tam inuisum spectaculum concurrisset; tamdiu eum per aëra currentem attoniti conspexerunt, quamdiu naturali oculorum acie eum subsequi potuerunt. Qui cùm eum diu succurrite ciues, succurrite, vociferãtem audirent, nec iuuare valerent, subtractus tandem visibus hominum, æternus quemadmodum meruerat est factus socius dæmoniorum.] Sic iste direptiones & sacrilegia sua luit in hac & in sequenti vitâ. Huius mores postea imitatus Otgerius quidam Oeconomus; quia non tã grauiter deliquerat; in hac vitâ fuit seuerè admonitus, vt futuræ, si saperet, vitæ suppliciũ effugeret. subdit enim Venerabilis idem Abbas; dum hic portam, quâ miser ille Comes abductus fuerat, & quæ postea semper obstructa manserat; conatur aperire; *Ecce inuisibiliter à Diabolo raptus, ac videntibus, qui aderant multo in aëra spacio subleuatus; sed confestim dimissus corruit, eiusq́ʒ corpore grauiter collisio, brachium quoqʒ illius subita ruina confregit.*] Duo alia exstant exempla, *lib. 3. vitæ S. Remacli,* quæ apud Surium mense Septemb. legi possunt. Ego addã quintum exemplũ pœnæ, quam

milites post obitum perpeti, qui manus ab expilatione templorum non abstinuerant, in gratiâ tamẽ decesserant, visione quadam idem auctor declarat: quam ille, vt certissimâ fide compertam doceat, multa addidit; quæ censui prætermittenda, potuit illa poni libro præcedenti, *capite de Spectris mortuorum*, sed non incommodè hîc recensebitur: eo quod variæ quoque pœnæ hîc & supplicia eorum narrantur, qui vt Matisconensis ille comes sacrilegi fuere. Itaque Petrus Venerabilis inducit ipsum qui viderat Petrum Engelbertum Monachum iam, & à sæculari ad spiritualẽ militiam digressum sic loquentem: [a] *Tempore quo Rex Aragonensis Alfonsus, regnum maioris Alfonsi Hispaniarum Regis iam mortui obtinebat, contigit vt contra quosdam, qui in regione, quæ Castella dicitur, ei repugnabant, exercitum commoueret, & vt de singulis regni sui domibus, singuli illuc pedites vel equites dirigerentur, edicto sanciret. Ego edicto coactus, vnum ex mercenarijs mercede mihi seruientib. Sancium nomine, ad exercitum destinaui. Paucis post diebus decursis, omnibusque qui expeditioni illi interfuerant ad propria redeuntibus, ipse quoque domum reuersus est. Nõ longo deinceps tempore elapso, more humano, morbo correptus, nec diu cum morbo luctatus, defunctus est. Inde post quatuor fere menses, ex quo è vita decessit, dum apud Stellam in domo mea hyemali tempore iuxta ignem in lecto iacerem, subitò iam dictus Sancius circa mediam noctem*

[a] lib. 1. mirac. c. 28.

mihi

mihi adhuc vigilanti apparuit. Qui igni aßidens, & carbones, quasi ad calefaciendum, vel ad clarificandum, huc illucq; reuersans, multo magis se mihi cognoscibilem demonstrabat. Erat autem nudus & absq; omni vestitu, excepto paruo viliq; tegumēto, quo velut inhonestiora corporis obuelabat. Quē cum vidissem: quis, inquam, es tu? at ille humili voce: Ego sum, inquit, Sancius famulus tuus. quid, inquam, hic agis? vado, inquit, Castellā, iterq; meū multus exercitus comitatur, vt vbi deliquimus, ibi & delictis pœnas debitas exsoluamus? Et, cur, inquam, huc diuertisti? Est, inquit, mihi spes veniæ, & si misereri volueris celeriorem mihi requiem comparare poteris. Quomodo, inquam? Quando inquit, nuper expeditioni, quam nosti, interfui, hostili inuitatus licentia, Ecclesiam quandam cum quibusdam sociis inuasi, quæ intus sunt inuenta diripui, vestimenta insuper Sacerdotalia mecum rediens asportaui. Pro quo specialiter diris pœnis subactus affligor, & remedium à te, sicut à domino meo quantis possum precibus expostulo. Nam poteris mihi subuenire, si beneficiis spiritualib. me studueris adiuuare. Rogo insuper, vt dominam meam, vxorem tuam, ex mea parte, mea functus vice depreceris, ne octo solidos. quos pro seruitio meo mercenario iure, mihi debebat, reddere iam moretur: & quod necessitatibus carnis, si adhuc viuerem, reddidisset, animæ meæ longe amplius his egenti, erogando eos pauperibus, largiatur. Iam ego tali eius collocutione multò magis animatus: quid, inquam, de conciue nostro Petro Deioca nuper defuncto actum

est? Rogo, vt si quid de illo nosti, aperias. Illum, ait, opera misericordiæ frequenter quidem, sed maxime præteritæ famis tempore, impensa pauperibus, beatorum requiei adiunxerunt, & vitæ æternæ participem effecerunt. Cumq; eum tam prompte & facile mihi respondere audissem, adieci: & de Bernetio alio ciue nostro, ante paruum tempus similiter vt nosti defuncto, aliquid tibi notum est? illũ, inquit, infernus possidet. quia ad terminandas huic villæ lites & iudicio dimirendas prælatus, multa sæpe muneribus aut gratia illectus iniuste iudicauit: & quia cuidam pauperi viduæ quodam tempore baconem vnum, qualecumq; vitæ eius subsidium, crudeliter auferre nõ timuit. Tunc longe amplius ad maiora quærenda animi feruore succensus, adiũxi. De rege nostro Alfonso ante paucos annos defuncto, tibi aliquid notum esse potuit? ad hæc quidam alius in fenestra capiti meo proxime superposita residens: Noli, ait, hoc ab isto quærere, quod ignorat. quoniã recens eius ad partes nostras aduentus, hoc ei notũ fieri nondum permisit. Mihi verò, cui à die obitus mei quinquennalis cum huiusmodi spiritibus mora, plura quam isti nouiter nota fecit, quod de rege quæris ignotum esse non potuit. At ego rursus noua vocis auditu attonitus, ac videre cupiens vocis auctorem, conuerti oculos, ad fenestram, adiutusq; lunæ splendore: quæ lumine suo omne tunc domus spacium clare illustrabat: conspicio hominem in inferiori fenestræ margine residentem, quem in eodem habitu, quo alium videram, cernens: Et tu, inquam quis es? ego, inquit, eius quem aspicis socius sum, &

Castel-

Castellam cum isto & multis aliis proficiscor. Et tu, inquam, de rege Alfonso, vti dicebas, aliquid nosti? Noui, inquit, vbi fuerit, sed vero vbi modo sit nescio. Nam aliquamdiu tormentis acribus inter reos cruciatus, post modum à Cluniacensibus monachis inde sublatus est. Exinde verò quid de eo factum sit prorsùs ignoro. His dictis ad sociũ, qui igni assidebat, verba conuertens, ait, surge & iam iter inceptum peragere incipiamus. Ecce enim iam omnes vias, quæ intra vel extra castellum sunt: subsequens nos exercitus sociorum impleuit, & iã multis velocissime prætergressis, vt festinanter eos sequi debeamus vrgemur. Ad hanc vocem Sancius surrexit, & flebili voce, quod prius rogauerat ingeminans: Rogo, inquit Domine, ne mei obliuiscaris, & vt dominam meam, coniugẽ tuam, quatenus, quod corpori debebat, miseræ animæ meæ restituat: oro, sollicitus exhorteris. His dictis statim vterq; disparuit. At ego mox coniugem iuxta me in lecto dormientem, citata voce exsuscitans, priusquam ei, quod videram vel audieram, narrarem interrogaui: Vtrum aliquid Sancio communi nostro mercenario pro mercede deberet. Qua respondente, quod ego nondũ ab aliquo nisi a mortuo audieram: se videlicet eidem Sancio adhuc octo solidos debere: nequaquam vltra dubitare potui, cui fidem & mortui relatio & mulieris confirmatio conferebant. Facto mane octo illos solidos à coniuge accipiens, & de meo quod congruum visum est addens: pro eius, q apparuerat salute pauperibus distribui, & sacrarũ Missarũ adiutoria ei à sacerdotibus mea prece &

studio

studio impensa, ad pleniorem peccatorum eius remissionem adauxi.]In hac tam clarâ, tam certâ, tam commendabili visione docemur, quod *mortuos opera sua sequantur.* hos quidem milites eo quòd confessi decesserant, & culpam sacramento pœnitentiæ deleuerant, expiatoriis suppliciis pro pœnâ peccato debita ad tempus: illum quia non confessus erat, & culpam criminis abolere neglexerat, æternis cruciatibus fuisse mancipatum. Catholicis vtriusq; sortis optio est; hæreticis, qui & confessionem respuunt; & purgatoriũ negant, altera tantum competit; quam agnoscunt, & fatentur. Ad hoc caput reducitur *irrisio virorum sanctorum*, quam Deus nõ solet relinquere impunitam. Scribitur tale quid in antiquissimâ S. Carilephi vitâ: *Mulier quædam Gunda nomine, quam clandestinus supplantator illexerat: spiritui sancto volens illudere, virili præsumpta veste, in beatissimi Carilephi monasterium ingredi conata est: vt probaret verũne esset illius vaticinium, quo prædixerat sexui femineo nunquam datum iri copiam in illud intrandi: sed iusto Dei iudicio, priusquam vel aspiceret cœnobii clausos aditus, arrepta à Diabolo retorsum ruit, ideoq; fœde ab illo vexata est, vt dicere me pudeat. Caput enim illi adegit inter fæmora, sicq; factum est, vt quæ sacratis liminibus falsâ oscula imprimere tentauerat, immundas sui corporis partes osculari cogeretur: sexumq; ipsa suũ, quẽ virili habitu tegere voluerat, cunctis cernere volentibus*

palam proderet. Ea res efficit, vt deinceps eo se conferre mulieres ausæ non sint.] *Sur. tom. 3. Mens. Iulii.* vtinam & nostri temporis mulierculárum audacia hoc exemplo eis narrato reprimatur. Aliquando etiam, ob festorum dierum cultum temeratum Deus talia permittit, vt ei accidit qui seruile opus faciebat in festo. S. Philastrii. *B. Rampertus Brixiensis in tract. de translatio. S. Philastrii.*

Duodecimam causam præbet multorum *pusillanimitas, & desperatio, cum mærore oppressi, à Deo vel non petunt auxilium, vel se malis eripiendos diffidant: qua de causa etiam plerique se dæmoni vt auxiliatori subiiciunt*: præbet etiam *curiositas nimia* causam, quando impudenter petimus scire, quod nullâ ratione competit inuestigare: prius illud patet, ex Historiâ Theophili Oeconomi, quam nobis oculatus testis Eutychianus, patriarcha nouæ Romæ, dereliquit; quam alibi breuiter attigi; hic latiùs prosequar verbis auctoris; *Cùm Cæsar Iustinianus rerum potiretur, Theophilus quidam in oppido Ciliciæ Adana Oeconomus Ecclesiæ fuit, multis quidem ille gratus, & Episcopali munere, quod tamẽ constanter detrectauit, dignus existimatus. Qui ab æmulis immeritò accusatus, & de officio Oeconomiæ deiectus, in eam animi impotentiam adeoque impietatem, deuenit: vt hortatori Mago Iudæo morem gerens, Christum Dei filium ac matrem eius Mariam data syngrapha turpißime abnegaret, seque totum imperio Satanæ, qui se vidẽ-*

dum obtulerat, traderet, atq; manciparet. Quid hîc faceret miser, tam nefarii criminis sibi cõscius? Totus animo perturbatus, vt nusquam fere posset consistere, cùm irato Deo se dæmonis esse mancipiũ cogitaret: mutato consilio, tandem ad sanctissimam Dei matrem confugiendum duxit, ac templum ei sacrum petiit: in quo suas preces ac supplicationes, cum multa ieiunatione coniunctas, noctes ac dies indefeßè consumpsit, magnumq; veræ pœnitẽtiæ specimen edere cœpit.] subditur deinde, admodum pia & verè pœnitentis ac demissi contritiq; spiritus, oratio ipsius Theophili. Quid multis? *addit, Theophilus quadraginta dies in hoc Mariæ templo perdurans, nullumq; orandi, & plorandi, lamentandiq; finem faciens (tãtus in illo feruor erat pœnitentiæ) deniq;, opitulãte sacra Virgine, suam scriptam & consignatã diabolo syngrapham, qua Christianismum abiurauerat (mirabile dictu) recepit, in Dei gratiam rediit, &c.*] hanc historiam (qua salutare cũctis, qui, iusto Dei iudicio, in maligni hostis, aut maleficorum eius membrorum manus inciderint, ac certum efficaxq; remedium proponitur) ex Græcis habent Metaphrastes [a] ex Latinis Petr. Damianus & Sigebertus [b] Posterius, de curiositate traditur à B. August. & in Decreto Gratiani inseritur [c].

Interdum hæc *ob culpas veniabiles* à Deo permittuntur, maxime vt sanctitas & gratia eorum, qui sanitatem reddituri, cunctis innotescat. hoc contigit Abbati Mosi, apud

[a] apud Suri mense Febr. to. 1.
[b] Damia. sermo. 1. de Natiu. B. Mariæ virg. Sigebertus in Chro.
[c] c. vl. 26. q. 5 ex D. August. l. 2. de doctrin. Christian. c. 22. & 23.

Cassianum, propter leuiculam iram [a]: hoc, propter præcipitem gulam & leuem, cuidã religiosæ apud D. Gregorium [b]: hoc cuidam religioso, ob tepiditatem & distractionem in oratione, apud scriptorem vitæ D. Bernardi [c], quorum sanatio famam auxit D. Bernardi, D. Equitii, & D. Macarii, per quos Deus illos liberauit.

a collat. 7. c. 27.

b l. 1. Dial. c. 4.

c lib. 2. c. 1.

QVÆSTIO VIII.

Cur cùm damna plerumq; diabolus possit per se inferre, malit vti opera maleficorum?

DVas inuenio caussas. alteram quia hoc pacto maiorem Deo se facere credit iniuriam, quando creaturis ratione præditis, & baptismo ablutis, & chrismate delibutis, potest abuti ad creatoris ipsius vilipendium & irritationem: pluribus etiam sic nocet. quia non adeò homines abhorrent à conuersatione & familiaritate maleficorum, atque odêre consortium diaboli. Si namque semper se dæmon palam obtruderet, multi fœdus cum eo percutere, & has artes maleficas exercere detrectarent. Deniq; plures ascisciit sceleris socios, quos perdat.

Altera est, quia quędam per homines potest, quæ vel non posset, vel non tam commodè posset per semetipsum immediatè pficere. Verbi gratiâ si resistendum sit alicui viro sancto concionãti, aut recta suadẽti: sic-

ut per Iamnem & Mambrem Mosi, per Elimam D. Paulo restitit: item si sint hæreses spargendæ, sicut per Simonem, Menandrũ, Marcum, & alios fecit. itẽ si sacris rebus abũtendum, quod in maleficiis frequentissimũ est [a]: quibus cum per homines abutitur, copiosius lucrum refert animarũ. tum quia sic plures in fraudem inducit: nam contemptoribus rerum sacrarum contemptum adauget; veneratoribus falsò persuadet hæc à Deo, non à dæmone fieri [b]; & sic ad defensionem maleficorum multos inducit, atq; ita peccatum eis impingit. tum quia consequ tur vt ad magicam superstitionem, homines etiam addant sacrilegium: Vnde Deus magis magisq; offensus, plura etiam in dies principibus tenebrarũ in miseros mortales permittat. Interdum tamen, quod per illos posset, mauult per se operari; tum vt eorum aliquam gratiam promereatur, tum vt ab iis suspicionem noxæ remoueat, tum vt sic potentiam suam ostentet. Singula exemplis illustrat Remigius *libr. 2. Demonolatr. cap 9.*

[a] c. quicũque. 26. q. 5

[b] sic D. Augu. tra. 7. in Ioan.

Restabat dicere de remediis maleficiorum: sed id differo in vltimum librum. Sequitur videamus de vanâ obseruatione.

LIBRI III. PARS POSTERIOR,

Siue

DE VANA OBSERVANTIA

QVÆSTIO I.

Quid sit?

DE hac egit D. Thomas 2. 2. q. 96. Potest definiri, *Van. obseruantia est, Magia superstitiosa: qua commodum aliquod speratur ex re, quæ nec supernaturaliter eo pertinet, neq; naturaliter id præstare potest.* Dicitur *vana,* quia vel non consequitur effectum intentum; vel si consequatur, plus noxæ, quàm commodi adfert. quia homo illâ vtens tantùm percipit vtilitatem in rebus corporeis vel temporalibus, animæ verò detrimentum refert. Dixi, *nec supernaturaliter,* quia qui effectum expectant à Deo, per media Deo displicentia; ii vani sunt.

QVÆSTIO II.

Quale peccatum sit?

A*Lliquando lethale, aliquando veniabile. Lethale* erit. *Primò* si fiat ex pacto expresso cum dæmone. *Secundò*, si quis gnarus sit saltē subesse pactum tacitum siue cùm admonitꝰ non vult desistere [a]. *Veniabile est*, quamdiu, quis ignorat tale pactum cum dæmone; si tamen nec ipse tenetur scire, nec fuit admonitus [b]. Intellige de eo, qui nec consuluit peritos. Nam licet, quis ratione officii vel status, non teneatur scire; tenetur tamen, vt incipit dubitare, consilium petere à doctis: quod si non faciat, negligens est. Potuit enim scire, & ideò non ignorat inuincibiliter. *Nullum est peccatum*, quando quis ioco tantū facit, sine præiudicio, vel periculo sui aut alterius [c]: item si quis laboret ignorantiâ inuincibili, & vtitur mediis vel bonis, vel indifferentibus.

[a] Silu. ver. superstitio. q. 10. in fin.
[b] Silu. supra Nauar. c. 11. Manual. & est cōmunis.
[c] Caieta. & Valen. ad d. q. 96.

QVÆSTIO III.

Quotuplex sit?

SI causam finalem adspicias, potest reduci ad *quatuor* quasi *species*. *Prima* est, quando exspectatur commodum in rebus exterioribus seu fortunæ, vt in animalibus, segetibus, vineis, bonâ aëris constitutione, &c. *2*. quando expectatur bonum aliquod corporis, vt sanitas, liberatio à carcere, hostibus ferro

igne, aqua & huiuſmodi; quia ſic ſe putat fore innoxium. 3. quando expectatur bonum animæ naturale, vt ars, vel ſcientia aliqua. 4. quando expectantur bona ſupernaturalia, vt ſunt remiſſio peccatorũ, per aliquas certas orationum formas, aut verſiculos Pſalmorum, vel ſacræ alterius ſcripturæ, & alia huiuſmodi, ab Eccleſia vel Deo ad hoc non ordinata.

QVÆSTIO IV.

Vnde dignoſci queat, quando ſit huiusmodi vana obſeruantia?

SECTIO I.

DIco breuiter; *Primò.* Si conſte. quod effectus ſuperet naturæ vires, tunc attendere oportet, an per ſacram Scripturam, vel Eccleſiæ definitionem vel approbatam ab eâ traditionẽ effectus iſte Deo tribuatur: ſiue quod idem eſt, an huiuſmodi teſtimonio conſtet, effectũ hunc eſſe diuinum: ſi nihil huiuſmodi reperitur, effectus tribuendus eſt pacto cum dæmone inito, & proinde cenſenda ſuperſtitio magica, vt minimum, vanę obſeruantię. tales ſunt effect⁹ remiſſio peccatorum extra ſacramenta, quoad mortalia; extra ſacramentalia, quoad culpas veniales. item diuinatio rerum futurarum contingẽtium; inflexio aut directio earum actionum, quæ ab arbitrii libertate merè dependent.

Secundò, si constat rem, cui tribuitur effectus, hanc vim à Deo vel à naturâ habere, nō est vana obseruantia ex parte effectus; sed posset esse vana obseruantia ratione alicuius vitiosæ circumstantiæ. verbi gratiâ, cilicium, disciplina, ieiunium, quia corpus affligunt & macerant, prædita sunt virtute ad coërcendum concupiscentias carnales, ex viribus carnis, & corporis habitu nimis læto pullulantes: sed si his addas circumstantias ridiculas, & ad hoc à naturà, Deo, vel Ecclesia non ordinatas, veluti certam horam, definitum numerum, quem nec excedere nec minuere liceat, vel præsentiam certarum personarum, vel vt fiat illâ vel illa manu, flagro serico, & huiusmodi; erit vana obseruātia. Ex his regulis infertur esse vanam obseruantiam.

SECTIO II.

PRimò, si ad productionem effectus requiritur fides in ipsum hominem, qui sanaturus; v.g. credere quod is possit sanare.

Secundò, si effectus attribuitur magicis imaginibus, figuris, sigillis; characteribus, ipsis verbis, vel rythmo, vel contactui, &c. & non Deo, quæ libro primo discussimus: & in his plerumq; est incantatio, & pecc. M.

Tertiò, si quis vtitur certis orationibus, aut sententiis etiam sacris, aut operibus piis, in rebus vanis, & ad Dei cultum & honorem,

dire-

directè nec indirectè pertinentibus. Voco indirectè, quando res non ſunt vanæ, quia ſunt vtiles proximis, vt ſanitatem illi vel nobis ipſis adferentes. Nam in huiuſmodi rebus fieri poſſet aliquando, vt licet nos rationem ſiue initium neſciamus praxis alicuius; tamen vir ſanctus aliquis id inſtituerit, & à Deo huius efficientiæ gratiam obtinuerit. Quare in huiuſmodi, ſi quis ea adhibeat ex merâ deuotione, & curationem à Deo exſpectet ſolo; ſanè indirectè ad Dei honorem hoc referret, auctorem omnis miraculoſæ ſanationis; & qui orationi ac fidei, ac ieiunio Christianorum, ſanationes pollicitus fuit. Fuit (niſi fallor) hæc ſententia Caietan.[a] ita ſcribentis; *Quarta ſuperſtitio eſt obſeruationum in verbis, aut rebus ſacris portandis, dicendis, vtēdis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis, quarum ratio neſcitur: vt patientes ſpaſmum neruorum, primo Carlino oblato Chriſti cruci in paraſceue vtuntur pro remedio, confecto ex illo annulo: & ſic de ſimilibus. Quantum enim apparet, in huiuſmodi ſuperſtitio interuenit: quoniam vanæ conditiones apparent. Si tamen ex mera deuotione fiunt, & non niſi à Deo intendant, & exſpectent effectum, putantes Deum inſpiraſſe alicui ſancto viro huiusmodi conditiones: non audeo damnare, ſed tolerabile mihi videtur.*] Sic Caietan. Cuius ego ſententiam eatenùs amplector, vt putem diſtinguendum ante factum, & poſt factum. Quo ad eum, qui conſilium peteret,

[a] in ſumm. verb. ſuperſtitio.

num sibi liceret huiusmodi facere; omninò suaderem desisteret; immò responderem nō licere. Cùm enim lege ordinaria non sit solitus Deus huiusmodi conditiones, in quib. aliquid vanitatis apparet, sanctis inspirare; temerarium est sibi quid huiusmodi persuadere; & saltem res iure habetur pro suspecta. quare & tenetur quis admonitus eam vitare. Sed si quis post rem bona fide & opinione qua dicit Caietan. peractam, & nunquam super eo monitus; vel confiteretur, vel consilium quæreret; non auderem illum damnare præteriti peccati: consulerem tamen in posterum abstineret. Si quæras, an in rigore sit vana obseruantia? respondeo; vt minimum, speciem valde verisimilem præ se ferre. Quod semel dictū sit circa hanc Caietan. doctrinam, quę vtilis est ad multorum consolationem post factum, vt dixi: & considerande in plerisq; casibus sequentibus particularibus; in quibus apertè malum vel peccati deformitas non apparet.

Quartò, per certa ieiunia & quasdam orationes (quæ in quibusdam libellis damnatis ideo à Papâ Pio V. continentur) dubias indulgentias, & remissiones peccatorum, & consecutionem rei optatæ, exspectare seu quærere, est vana obseruantia: per certa verò ieiunia & orationes sine humano labore, sed secundum instituta artis cuiusdam, sciētiam infusione acquirere, pertinet ad pri-

mam Magiæ speciem; fit enim ex pacto expressio cum dæmone, & est Mortale. hanc artem, vocant *artem Notoriam.* damnata fuit Parisiis anno 1,20. de qua D. Thom. *d.q.96.a.1.* Alexand. de Hales *2.p.q.de sortilegio* & alii. inter quos Ciruelus operè Hispanico, sed accuratè in hanc sententiam disseruit: quosdam esse autodidactos, qui se putant, sine vllo labore, lectione, auditioneve, sine præceptore aut studio; diuinarum, humanarũque rerum omnium cognitionem breuissimo tempore, sola diuina inspiratione, adipisci, certis tantum cerimoniis obseruatis: mentiuntur Salomonem hac fretum arte vnius noctis spatio sapientiam consecutum, & methodum huius artis libello, quem circumferunt, complexum. de adeptione Sapientiæ Salomonis refellit eos S.S. narratio *3.Reg.3.* de lib. merum est commẽtum: nec n. ipsi fabulæ artifices inter se de illo consentiunt. Conueniunt tantum quia cuncti ritus quosdam (sed varios) tradunt in speciẽ pios & Deo acceptos. Methodus communior est huiusmodi. Principio iubẽt discipulum generali confessione totius vitę maculas eluere, & frequenter communicare; & quandocumq; in peccatum aliquod inciderit, eodẽ statim die confiteri; in dicta per Ecclesiã ieiunia diligenter obseruare, & insuper addere spontaneos dies alios, præsertim quãlibet feriã sextam, qua non nisi aqua & pane

vti liceat: quotidie septem psalmos, & certas quasdam preces offerre. Hæc omnia per septem septimanas ad vnguem obseruanda, & interea ab omnî negotiorum sæculi tumultu, ac cogitatione hominem abstinere se prorsus debere. Quibus peractis libellus alias quasdam precum concipiendarum formulas præscribit tum recitandas. & certas figuras exhibet tunc adorandas, præfigit etiam certas horas quibus preces istæ & ad orationes obeundæ, nempe septem primos Nouilunii dies ipso sole quotidie exoriente. Ritibus hisce per tria nouilunia ter peractis, debere hominem sibi præeligere diem aliquem, quo sit magis deuotus & inspirationi recipiendæ magis accommodatus: tum hora tertia debere solum se sistere in templo vel oratorio quopiam, vel in medio agri cuiuspiam flexis in solo genibus, manibus, oculisque in cœlum sublatis, ter primum versiculum Hymni: *Veni sancte Spiritus*, pronunciare: quod cum fecerit repentè, non minùs quam Salomon, Prophetæ ac Apostoli, omni scientia impletum iri: adeò vt obstupescat ipsemet tam subita mutatione sui, quasi in Angelum vel hominem alium migrasset.] Habetis mysteria omnia huius artis. In quibus quid prius mirer? stoliditatem hos ritus ascribentium Salomoni? scilicet norat ille vel Feriam sextam, vel nostram exomologesim, vel eucharisti-

cam

cam ſumptionem, vel Hymnum, *Veni ſancte Spiritus*. An verò potiùs mirer blaſphemiam tale quid de Salomone, Prophetis, Apoſtolis inſinuantem? an ſacrilegã audaciam reb. ſanctiſſimis per ſummam hypocriſin ſic abutentem? nam hunc cultum, & totum hoc adorationis patagium exhibent diabolo ſacras illi preces, & Eccleſiæ ſacramenta offerunt, cui initiantur. Profligati homines corpus animamq; ſimul periculo exitij manifeſti exponunt. Etenim teſtatur Cyruelus *l. de ſuperſtit. p. 3. c. 1.* multos huic arti vacantes vitæ vtriuſq; iacturam ſubiſſe: quoſdam enim ſibi notos à diabolo in aërem ſublatos per turbinem, & terrâ vndiſque raptatos, & ita afflictos, vt toto vitæ tempore incurabili ægritudine laborarint. Fuiſſe hoc miſericordiæ diuinæ documentum, volentis illos in hac vitâ ſceleris tam atrocis pœnas pẽdere. Deterioris ſibi ſortis videri alios, quorũ tam improbo conatui euentus aliquis reſpondit, iuſtè id Deo ad illorum maiorem excęcationem damnationemq; permittente. De his ſciendum, à dæmone nihil illis ſcientiæ verè infundi, nec enim id poteſt per modum veræ infuſionis (*vide dicta lib. 2. q. 4.*) ſed ſolet ipſemet illos obſidens, vel poſſidens per eos loqui, ipſorũ phantaſiam turbãs, & linguam mouens, ad quædam illis incognita & arcana proferẽdum: ſicut facere cõſueuit, quando ſtriges poſt ecſtaſin mira narrant, quæ

autumāt se in locis remotissimis vidisse, audisse vel egisse, quando verè loco moto non fuerunt. Indicium huius rei euidens est, quia quādo istos suos mystas autodidactos dæmō deserit, nihil illis scientiæ reliquū manet: & ne illorū quidem, quæ paulo antè dixerant, meminerunt. Deinde iure optimo hæc ars damnatur, quia vtitur cerimoniis, non ad hunc effectum institutis (quod semper suspectum) obseruat dies & horas nihil ad hoc pertinentes: iubet adorari figuras illas, quæ nec Dei sunt, nec sanctorum, sed vanæ & magicæ. Quibus Deus vult scientiam infundere, absque ritibus præscriptis vllis id facit, & infudit olim paucis, hodie fortè nullis: ars ista contendit non nisi ad amussim exactè seruatis omnibus scientiam infundi, & quidem omnibus si obseruent. Non igitur qui infundit est Deus, nec Angelus bonus, sed Diabolus. Diabolo offerunt preces, Diabolum adorant, Diabolo ieiunant, Diabolum habituri sunt remuneratorem. plura contra hanc Bap. Segnius, *cap. 7. de vero studio Christiano.*

Huius vanitatis varij sunt rami seu stolones: vnum vocant *artem Paulinam*, quia fingunt à Deo traditam B. Paulo in ecstasi constituto, & Apostolum eam posteris tradidisse. Quid stultius, scelestius, blasphemius dici potest?

Aliam inuenio, nescio an speciem Noto-

riæ dicam: nam in multis conuenit, in eo tamẽ discrepat, quod notoriam aiunt fieri per modum subitæ infusionis; hanc aliter. vocant *artem Spirituum*, vel *artem Angelicam*; qua dicunt hominẽ quandocunq; vult, omnium rerum quas nosse vult, scientiam accipere, ministerio Angeli custodis vel aliorum Angelorum bonorum. Huius duas tradunt species, vnam *obscuram*; quæ fiat per viam eleuationis, transitus, raptus, seu ecstasis: alteram *claram*, quã dicunt fieri Angelis visibili in formâ corporis assumpti apparentibus, & iucundè colloquentibus. Hac vsus fortè Cardanus, quando cum tribus illis spiritibus Auerrois sectatoribus disputauit. Verùm hæc ars nihil est aliud re, quàm impia *Goitia*, seu *Magia alba*, de qua dictũ, *lib. 1.* nec hi Angeli sunt alij, nisi dæmones Paredrij, hominum deceptionem & interitum enixè procurãtes. Artis impia falsitas luce clarior est, quia omnes eius formulæ sunt meræ coniurationes seu adiurationes, quib. illi spiritum ad obsequium adiguntur. constat autem bonos angelos non adiurari; sed precibus honorari & implorari velle ac debere. Contra hanc vanitatem etiam scripsit Ioan. Baptist. Segnius *d. opusculi c. 8. & 9.* Vnde patet quid sentiendum, qui iactitant se spiritum habere, à quo cuncta doceantur (vt solebat quidam Magus Parmensis dicere) aut præditos se, & dirigi spiritu quodam adeò potente,

vt et-

vt etiam imaginationibus alienis queat imperare, quod impostor ille Maltesius his ipsis annis in Brabantiâ gloriari solitus ferebatur. Nimirum hos fœdus cum morte percussisse, & ad Necromanticorum tribum planissimè pertinere.

SECTIO III.

QVintò quando gestãtur reliquiæ, vel Euangelium sancti Ioannis, aut aliqui versus psalmorum, non ex deuotione tantum, sed adiunctis vanis circumstantiis; v.g. vt sic, vel sic sint scripta, vel reliquiæ sint in vase triquetro vel rotũdo, tribuendo vim formæ; vel materiæ; [a] vt scriptum sit in pergameno virgineâ; vel tempori, vt scriptum sit oriente sole; vel personæ, vt alligatum sit ab incorrupto; vel modo, vt tot filis, vel talibus, itẽ necesse est, vt nulla adsit figura præter signum crucis; nulla imago, præterquam Christi, vel B. Virginis, vel Sancti alicuius noti, aut solita angeli boni; item nulla barbara & incognita Dei vel Angelorum nomina sint addita; denique nihil aliud adsit vani vel mendacis. Deus enim nunquam est auctor mendacij, vel vanitatis.[b] Obiiciat fortè aliquis solum signum crucis iure Canonico permitti. *Resp.* Canonem agere de characteribus, quibus crucem annumerat: non agere, de imaginibus; quæ cum in templis piè habeantur, cur non possint & collo gestari? De ligaturis

[a] D.Tho. sup. a. 4. & Nauar. d. c. 11. nu. 35.

[b] Ita sentiunt canonistæ per tex. c. non licet. 26. q. 6. D. Tho. sup. D. Antonin. 2. p. tit. 12. c. 1. Martin. de Arles, de superstit. tractat. 10. Viguer. c. 5. 6. v. 5.

superstitiosis, sic D. Augustinus.[a] *Ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoq; disciplina condemnat, siue in præcantationibus, siue in quibusdam notis, quas characteres vocant: siue in quibusdam rebus suspendendis atque ligandis, vel etiam saltandis quodammodo, non ad præseruationem corporum, sed ad quasdam significationes occultas, aut etiam manifestas; quæ mitiore nomine physicam vocant: vt non superstitione implicare, sed natura prodesse videantur. sicuti sunt inaures in summo aurium singularum, aut de struthionum ossibus ansulæ in digitis, aut cũ tibi dicitur singultienti, vt dextra manu sinistrum pollicem teneas.*] Censuit itaque D. Augustin. in his esse vanam obseruantiam. arbitror quia hæc ad futuri obseruationem notabant. fieri namq; potest, vt vltima duo physicam vim ad sanitatis conseruationem aliquam obtineant; & tum à superstitione forent aliena. Addit idem Augustin. postea, obseruatu quiddam dignissimum, nõ quicquid intus sumptum naturaliter iuuat, idem etiam appensum iuuare: & ideò plus cautionis adhibendum in his appensis, quoniam in iis plus periculi versetur. *Aliud,* inquit,[b] *est dicere, tritam istam herbam si biberis, venter non dolebit, & aliud est dicere, istam herbam collo si suspenderis, venter non dolebit. Ibi enim probatur contemperatio salubris: hîc significatio superstitiosa damnatur.*] quibus verbis sentit, prius esse remedij, posterius verò si-

gnum

[a] lib. 2. de doct. Christian. c. 20. repetitur in c. illud 26. q. 2.

[b] d. lib. 2. c. 26.

gnum pacti. Sic è conuerso, non quicquid efficax est à natura appensum; vt sunt quidam Indici lapides contra dolorem renum, lienis, &c. id etiam est efficax tritum, & intus sumptum. Subdit sapienter Aug. *Quanquam vbi præcantationes & innocationes & characteres non sunt; plerumq; dubium est, vtrum res quæ alligatur aut quoquomodo adiũgitur sanando corpori, vi naturæ valeat, vt libere adhibẽdum est; an significatiua quadam obligatione proueniat; quod tanto prudentius oportet cauere Christianum, quanto efficacius prodesse videbitur. Sed vbi latet, qua causa quid valeat; quo animo quisque vtatur, interest.*] Ex quibus verbis tria colligas. *Primò*, si putatur res naturaliter prodesse, tunc licet suspẽdere de corpore. quia hoc fit tanquam remedium. *Secundò*, si putatur non prodesse naturaliter vt causa, sed duntaxat vt signum futuræ sanationis, tunc omnino abstinendum. *Tertiò*, si res dubia sit, nec adsint medici, qui consulantur; tunc animum & intentionem appendentis, rem bonam vel malam facere; bonam, si facit opinione priore; malam, si posterius credat. Tunc enim incideret quis in *c. admoneant 20. q. 7.* quo laici anathemati, clerici degradationi subiiciuntur. Canones[a] nõ permittunt orationes alias inscribi periaptis, præter orationem Dominicã & Symbolum; sed vsu Catholico, id ad Euangelium B. Ioannis, & alias S. Scripturæ partes extẽsum videm⁹: quia par in iis

[a] c. non liceat 26. q. 5. & c. non obseruatis. 26. q. 7.

ratio procedit; nempe deuotio ferentis, & verborum sanctitas. Quę si prosunt piè recitatæ; cur non & piæ gestatæ? sed semper superstitiosa, quæ diximus, vitanda; inprimis numeri certi iteratio, quãdo illi vis attribuitur. Vnde sanè oportet intelligere, quod magnus Cassiodorus scripsit,[a] *multis efficax remedium in variis malis fuisse trinã recitationem huius versiculi; Dirupisti vincula mea, &c.* vt non ipsi ternæ repetitioni, sed in honorem sanctissimæ Trinitatis ter repetentis, deuotioni Deus id detulerit. sed de orationum formulis mox plura.

[a] in Ps. 115.

SECTIO IV.

SExtò, huc referenda vanissima ominum, (κληδονιστική) animaduersio. de qua B. Chrysost. *hom. 21. ad pop. Antiochen. Et quid tandem sunt omina? Sæpe domum quis suam egressus hominem videt monoculum, vel claudicantem & ominatus est.* Et postea, *Si virgini occurreris, sterilis dies erit; si verò meretrici, dextera, & plena, & multa mercatione plena.*] Mox vt par erat in hanc dementiã inuehitur. Quod verò Ausonius tria tantũ omina agnoscit, eum refellũt cęteri qui plurium meminêre. fortè de præcipuis tantum loquebatur. sed quæ illa in re vanissima? D. Aug. sic scribit; [b] *His adiunguntur millia inanissimarum obseruationum. si membrum aliquod salierit; si iunctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interuenerit:*

[b] d. c. 20.

rit: atque illud quod lapidem calcant tãquam diremptorem amicitiæ, minùs molestum est, quam quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrerit. Sed bellum est, quod aliquando pueri vindicantur à canibus. Nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, vt etiam canem qui medius interuenerit ferire audeant, non impune. Namque à vano remedio cito ille percussorem suum ad verum medicum mittit. Hinc sunt etiam illa limen suum calcare, cùm ante domum suam transit: redire ad lectum, si dum quis se calceat sternutauerit: redire domum, si procedens offenderit: cùm vestis a soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali, quã præsens damnum dolere. Vnde illud eleganter dictũ est Catonis; qui cũ esset consultus à quodam, qui sibi erosas esse caligas diceret à soricibus: respondit, non esse illud, monstrum: sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices à caligis roderentur.] vides quot genera hîc à D. Augustin. enumerentur. *Primò* Salisatorium. de quo Isidorus tradit *Salissatores*, seu *Salitores* vocari huiusmodi ominosos. *Salissatio* παλμὸς vet. glossario vocatur & palpitatio: huius species à ciliis, vel oculis potissimæ. istius Suidas & Theocritus meminere: illius Plau. in Mil. glor. *Præcantarici, collectrici, ariolæ, aruspicæ, Flagitium est si nihil mittetur, quæ supercilio spicit.* & in Pseudo. *Nisi quia futurum est. ita supercilium salit.* Vide Cælium *libro septimo, capite vigesimonono.* Quo videtur referendum, quod quidam sonitum spontaneum

auris

auris dextræ vel ſiniſtræ obſeruant; vt ſi hæc tintinet, inimicum; ſi illa, amicum, noſtri putēt memoriam tum recolere. de quo Ariſtenetus,[a] οὐκ ἐβόμβει σοὶ τὰ ὦτα, ὅτι σοῦ μετὰ δ᾽ ἀκρύων ἐμεμνήμην. *nonne auris tibi reſonabat, quando tui lachrymans recordabar?* & alicubi huc pertinere videatur illud Leſbiæ vatis à Veronenſi conuerſum,

Sonitu ſuopte Tintinant aures.

Quod illa dixerat: βομβεῦσ᾽ ἐνδ᾽ ἀκοαί μοι. & apertiùs incertus quidam, ſed antiquus.[b]

Garrula quid totis reſonas mihi noctibus auris?
Neſcio quem dicis nunc meminiſſe mei.

Quod referre ad amãtium ſympathiam, nimis longè petitum. huc pertinet & *Spatulamãthia*, quæ fit nudâ ſpatularum inſpectatione. A corpore etiam ſumitur omen ſternutatîonis, & offenſionis pedũ, de quo mox plura dicemus.

Alia ducuntur ex nomine, alia ex fortuitis aliorum verbis, alia ab iis quæ domi, alia ab iis quæ in viâ contingunt. Ex nomine ductum illud, quod narrat Glycas[c] de Auguſto, eum Nicopolim vocaſſe, quam exſtruxerat vrbem: & ibi hominis ac aſini ſtatuas aheneas locaſſe; eò quòd ea nocte quæ Actiacam pugnam præceſſit, in hominem inciderat, qui aſinum agebat cumque illius de nomine ſciſcitatus fuiſſet: *mihi quidem reſpondit ille nomen eſt, Eutyches* (h.e. felix) *aſino*

[a] in epiſtō. amatoriâ.

[b] inter Catalect. Virg.

[c] annal. p.5.

vero, Nicō(h. victor.)] Ex verbis fortuitò prolatis, quæ Cicero censuit propriè vocari omnia;[a] vt cùm filia Consulis bellum Perseo cogitantis, patri dixit Perseum obiisse, quod erat Melitæi catelli nomen. Οἰκοσκόπικα sunt, apud Plautum, si introiit in ædes ater alienas canis, vel anguis per impluuium decidit de tegulis; vel, vt hodie multi peccant, si salinum euersum; vinum effusum; si crebriùs vel rariùs in mensa sternutatum: si, quod in conuiuio verbum tristius pronunciatum, si quis crus cruri imposuerit, si canis vlulauit, coruus tecto insidens crocitauit, & huiusmodi. Quæ foris eueniunt non sunt pauciora, & hoc genus vocant τὸ ἐνόδιον, vt quæ D. Augustin. retulit, item leporem iter transuerso saltu velut diremisse; lupum, capram, aut aliud animal in via vidisse, & quod, ex irreligiosa mente hæreticorum profectum, habuisse obuium monachum, cuius etiam mētio apud Petrum Blesensem, *Epist. sexagesima quinta*, & alia infinita vt subiecta post finem huius sectionis tabula docebit.

Huic ominosæ obseruationi plurimùm tribuêre olim Romani, vt patet ex Ciceronis lib. *de Diuinit.* & Valerio Maximo *libro primo, capite quinto.* Item Græci & Ægyptij, vt docet Pausan. *in Achaic.* & Theophrastus *in Characterismis*, vbi multa exempla ponit:[b] necnon Syri, teste S.S. in Regū historiâ, *lib. 3. c. 20.*

[a] lib. 1. de diuinat.

[b] c. de superstitiōe.

c. 20. v. 33. vbi legitur nomen *ominis*; quod D. Augustinus[a] negat se in sacris litteris inueniſſe. fortè inciderat in libros in quibus non habebatur; *viri pro omine acceperunt, & pro fœdere & rapuerunt, &c.* ιὸ ἄνδρες οἰωνίσαντο καὶ ἐσπείσαντο, vt nunc in LXX. legitur; vel potius οἰωνίσαντο, interpretatus eſt, in genere ſunt augurati; vt & Hebræum *nachas* generale eſt, & pro ratione ſubiecti interpretandum. ideò noſter rectiſſimè vertit *omen*. De horum omnium vanitate legendi Petrus Bleſenſis d. epiſtol. 65. Franciſcus Picus, [b] Wimpina, Mich. Medina, Benedictus Pererius, & Iul. Sirenius: præcipua ratio eſt, quòd cùm omina certam nullam cauſam habeant, ſed à caſu planè dependeant, in cõtrarios ferè ſemper euentus rapi poſſunt. exemplo ſit illud Anchiſæ apud Virgilium, qui viſos equos ſpem pacis ait facere, & bellum minari. Longè autem diuerſa ſunt, omen fortuitum arbitrio ſuo rapere, & ſignum à Deo, ex neceſſariâ & ad honorem Dei tendente cauſâ, poſcere; quod in S. S. licite fecêre; ſeruus Abrahæ[c] (de quo optimè illic in Commentar. locutus fuit Thomas Anglicus) & Gedeon,[d] & Ionathas.[e] & in aliis Hiſtoriis, Gregorius VII. in cauſâ Cardinalis Simoniaci, apud Martinum Polonum; & D. Auguſtinus,[f] & Clodouæus Rex Francorum.[g] De ominum variis ſpeciebus, ſi quis multa volet à noſtris diuerſa, poterit legere Bleſen.

נחש

[a] lib. 1. retractat.

[b] Picus lib. 6. de præ. c. 5. VVimpina (qui opt.) li. de diuinat. c. 13. Medin. de recta in Deũ fide, 1. c. 2. Pererius in ca. 24. Geneſ. diſp. 6. Siren. lib. 9. de Fato, c. 21. & 22.

[c] Gen. 24.
[d] Iud. 7.
[e] 1. Reg. 14.
[f] Fulg. lib. 1. c. 3.
[g] Eguat. li. 5. c. 4.

d.epistol.56.& Ioan. Salisberiensem, *lib.1.de Nug. curial. cap. vlt.* dum meminerit ea ab ipso non approbari; sed vt aulicorum vitia commemorari: & notanda imprimis hæc quæ subiungit verba;

Cetera de genere hoc adeo sunt multa loquacem
Vt lassare queant Fabium.

Quibus quæcunque domus insliterit, eam nec ab ipsa salute arbitror posse saluari.] Quare?

Concl. sit, *Omnia semper illicitum obseruare.* nam licet Caiet.[a] scribat: *potest homo absque omni præsagio cauere prudenter ab imminentibus dubitando ne præsens occursus sit signum futuri, ex communi vtriusque causa cœlesti, vel etiam diuina prouidentia: vt si quis cadens corporaliter, timeat aliquem casum in statu, vel honore, &c. propterea tamen non desistat ab operibus prudenter agendis, sed cautiùs vigilet, &c. Potest enim esse, vt iste casus sit effectus causæ futuri casus, & propterea significet illum.*] Hoc reuerâ est de valdè rarò vel nunquã contingentibus; &, si quando contingat, iam nõ omen propriè dictũ, sed prodigium potiùs fuerit, à Deo missum, & ad περιτοσκοπίαν licitam, pro morum emendatione, referendum. Equidẽ semper mihi visa hæc Caietani obseruatio portam pandere, ad ominosam istam obseruationem; quæ D. Augustino, & aliis[b] inanissima semper visa. *nonne* (vtar verbis Ciceronis de Diuin.) *hoc si suscipimus, & pedis offensio nobis, & abruptio cor-igiæ, & sternutamenta erunt obseruanda?* Nonne sem-

[a] in sum. v. supersti- tio.

[b] D. Augu. d.c.20. Pico VVimpinæ, Sirenio, Medi. Pererio, Salisberiensi & Blesensi.

ne ſemper prætexat ſuperſtitioſus, offenſionem quamuis pedũ ſibi diuinam iram prætendere? quid enim aliud gentiles contendebant? Nonne hoc in Tib. Graccho obſeruarũt, quo die occiſus fuit, domo egredientem ad limen grauiſſimè pedem[a] offendiſſe? Nonne dicat, hoc idem Craſſo infauſti prælij die accidiſſe?[b] Nõne hoc de marito Laodamia ſcribit?

Cùm foribus velles ad Troiam exire paternis,
Pes tuus offenſo limine ſigna dedit.
Vt vidi ingemui, tacitoq; in pectore dixi,
Signa reuerſuri, ſint, precor, iſta viri.[c]

Nonne de ſe iam venia dignus Tibullus? qui cecinit:

O quoties ingreſſus iter, mihi triſtia dixi,
Offenſum in porta ſigna dediſſe pedem.[d]

Quid ſi enim dicerent, euentum hunc ab eadem prouenire cauſa prouidentiæ, à quâ mortes & ſtrages iſtorum? Nonne Caietano iudice abſoluendi? Sed obiiciat aliquis, B. Marcus Euangeliſta, Euangelizandi cauſa, nauigio Alexandriam petens; cùm nauem egrederetur, calceum rupit, atq; Deo gratias agens, iter ſuum expeditum eſſe perhibuit. *Reſp.* Hoc ex apocryphis proferri. Deinde, vt vtar verbis Petr. Bleſenſis, *Quicquid alij credant, ego indubitanter credo, ſanctũ Euangeliſtam, hoc non ex ſuperſtitioſa curioſitate dixiſſe; cui etſi nunquam calceus ruptus eſſet, ei tamen ſui expeditionem itineris, per Spiritum ſanctum Dominus re-*

[a] Valerius Max. lib. 1. c. 4. Plutar. in Gracch.
[b] Plutar. in Craſſo.
[c] Ouid. in Heroid. epiſt.
[d] lib. 1. eleg. 3.

uelasset.] Sic ille: qui addit aliud omẽ, eorum qui, si in itinere aliquis interroget, quo proficiscantur, subitò rebitant. Nituntur facto Iudith, *8.v.*33. quæ discedẽs inhibuit, ne quis eam quò proficisceretur, interrogaret; quasi interrogatio aliquid ominis habuisset, quod susceptum iter potuisset impedire. Sed hoc est sinistrè interpretari mentem sanctæ viduæ; quæ id vetuit tantum ne quis allocutione & salutationibus eius incœptum moraretur; vel ne curiosius, quid egressa faceret, scrutarentur. De *sternutamentis* semper erit quo excusent. incidat in aduersum aliquid, qui sternutat: ducet ab eadem causâ vtrumq; euentum. sit felicior alius, & optatis potiatur; id ipsum dicet signum fuisse successus, & non à naturali, sed supernâ cœlesti causâ communi id euenisse. Sanè sternutationem medium omen censuêre veteres, vt notatum Scholiastæ Theocriti,[a] ideoq; sternutante aliquo, astantes illi bona verba dicebant: vt si quid portẽderetur mali, id faustâ precatione auerterent.[b] matutinam sternutationem prorsus infaustam; meridianam firmissimi auspicij, & conatus non irriti indicium, rebantur, etiam Aristotele auctore,[c] maximè si à dextro latere.[d] Vnde Propertius;[e]

Nunc tibi nascenti primis (mea vita) diebus,
Aridus argutum sternuit omen amor.

Et Catullus, de Acme & Septimio,[f] ster-

[a] in Thalisiis & Epithal. Helenes.
[b] Plinius lib. 28. c. 2. Apuleius, de asino, lib. 2.
[c] Sect. 33 probl. c. 11.
[d] Xenoph. anabas, lib. 6.
[e] lib. 2. eleg. 3.
[f] Epigr. 43.

nuta-

** Ab animalibus omnia ducta, censebant veteres ad augurum pertinere disciplinam; ideò inter auspicia numerari quoque possent, de quibus agetur lib. 4. quia tamen hic cœpimus de iis agere, & reuera sunt omina, & à singulis ferè animalibus aliqua capiebantur, in breuem hîc tabellam, quæ nunc reperio conijciam, plerisque tantùm indicatis. Nam libri res foret, si singula prolixè referam.*

Omina itaque ab animalibus, vel ab inanimis petũtur. animata sunt sensilia vel vegetabilia tantum. sensibilia vel petunur ab

- **auibus, vt**
  - Vulturibus, vt fecere Hercules & Romulus, *apud Plutarch. in Romulo.*
  - Turturibus, vt Bauari. *Annal. Boiorum, lib. 5.*
  - Hirundinibus vt Romani, *Plutarch. in Antonio.*
  - Passerculis, Romani. *Plut. in Sylla.*
- **Quadrupedib. vt**
  - Leonibus; *apud Bonfin. lib. 8 Decad. 4. Iouius in vita Leonis X.*
  - Equis
    - Rugiani modo miro, *quod Saxo. hist. lib. 14. Cranz. lib. 5. Vandal.*
    - Galeotæ vates Sicul. *apud Plin. lib. 8. c. 42. Ælian. lib. 12. var. hist.*
  - Asinis
    - C. Marius, *apud Valer. Max. lib. 1. c. 5.*
    - Hetrusci Pistoriens. *apud Sigon. anno 366. lib. 7. hist. Imp. Occid.*
  - Bubus
    - Persæ, *Plut. in Lucullo.*
    - Ægyptij, *Solinus c. 45.*
    - Longobardi, *Iouius in vita Matthæi ducis Mediolan.*
  - Canib.
    - Æthiopes olim, *Solin. c. 45.*
    - Heluetij hodie, *Iouius lib. 11. hist.*
  - Arietibus, Hetrusci, *Macrob. 3. Saturn. c. 7.*
  - Capris, Lacones, *Pausan. in Bœot.*
  - Porcis, vt Theodatus Gothorum rex, de quo narrant historiæ, cum futura curiosiùs scrutaretur, insigni vanitate, Iudæum hominē iussisse triginta paruis harulis sues includi; ac cunctis imponi certa nomina, inde ad certum diem quiescere. Die præstituto cunctis ad amussim seruatis; rex cum Iudæo porcos inuisunt Mortuos inuenēre tantùm, quibus Gothica nomina data plebeiorum; viuos verò qui fuerant insigniti nominibus Romanorum Præfectorum, nempè decimum quemque; his tamen setas e dorso defluxisse, quarum dimidium visebatur. Hinc Iudæus ominatus dicitur, Romani exercitus dimidium prælio interiturum, Gothos ad internecionem delendos. *sic ferè Rhodigin. lib. 13. antiq. c. 35.*
  - Nec minùs mirum, quod Byzantij; Andronicis imperantibus, antequam caperetur vrbs; cùm canerentur sacri hymni, in ecclesiam, sus cænosus admodum irrumpens, creditus est religionis in peius mutationem ominari. *Gregoras Ann. 8.* Ego ad ostenta id retulerim diuina.
  - Lupis, Arigiui. *Pausan. in Corinth. de Danao.*
  - Felibus, duo narrat Cardanus *lib. 4. de rer. varietat. cap. 75.* sed vtrunque felem, puto fuisse dæmonis figmentum, & ambos illos viros magos.
  - Mustelis, Ladislaus Geylæ frater, *apud Bonfin. lib. 3. rer. Hung. Decad. 2.*
  - Musculis, Romani. *Plin. lib. 8. c. 58. Plut. in Sylla.*
  - Ferrarum quarumuis & animalium signis. De his ita scribit Laur. Valla *lib. 1. hist. Ferd. Aragonij Reg. A delitos & Almogauenos* vocari ab Hispanis, eos qui ex volatu auium, ex voce, ex ferarum occursu, aliarumque multarum rerum ariolantur, quid boni maliq; sit euenturum, & hos habere de his prognosticis libros diligentissimè scriptos. *Horum* (inquit) *alteri sunt duces, ac velut magistri, alteri comites ac discipuli. Est alia horum peritia inuestigare transitus, non equorum modò iumentorumq. sed hominum quoq. per vestitam, per nudam, per duram humum, per lapides, per saxa: vt nec numerus eorum, qui transierunt, vnquam ferè eos fallat, qui apposita voce* inuestigatores *dici possunt, &c.*
- **à reptilibus, seu serpentibus, vt**
  - Cræso regi excidium, *apud Herod. lib. 1. Plin. lib. 11. c. 51.*
  - Gracchis fratribus mortem, *Valer. Max. lib. 1. c. 6.*
  - Neroni imperium, *Cælius Rhodig. l. 10. ant. lect. c. 3.*
  - Actio vicecomiti victoriam, *Iouius in eius vita.*
  - Athinganis, de quib. ita Theod. Balsamon *in 6. Syn. quæ in Trullo*; quidam serpentes in sinu gestantes, qui dicuntur ἀθίγγανοι; hunc quidem die maligno natum esse, illum verò felici sidere dicunt, & futuras felicitate & infelicitates annunciant, & alia quædam nugantur, &c.
- **à natatilibus, vel**
  - minoribus
    - in Curij Apollinis fonte, *Plin. lib. 32. c. 2. Plutar. lib. vtra animalia sint sapientiora, &c.*
    - Augusto in Sicilia, *Xiphilinus in Augusto.*
    - Henrico II. Anglor. regi *Polydor. Virg. lib. 13.*
    - Remora, M. Antonio, *Plin. lib. 32. c. 1.*
    - Testudo, Clodio Albino, *Cælius lib. 10. c. 3.*
  - maioribus,
    - cætaceis certæ speciei,
      - vt apud Dinum æstuarium, *Athæneus lib. 8. c. 2. Cælius, lib. 7. c. 29.*
      - apud Bizantium, *ex Procopio, Cælius lib. 8. c. 11.*
      - apud Lubecam, *Cranz. lib. 8 Vandal. c. 17.*
    - incertę ac mõstrosis
      - apud Norueg. serpens, Mos, *Ziegl. in descrip. Scandiæ.*
      - Leonina vel huma specie, *Olaus lib. 21. c. 1.*
      - Monachi marini, *Boeth. in Scot. annal.*
- **ab insectis**
  - Aranearum telæ albæ vel nigræ, *Diodor. lib. 17. Biblioth.*
  - Apum examen Bruto infaustum, *Plut. in Bruto*; Druso faustum, *Plin. lib. 11. c. 17.* Platoni quoque, *Cicero lib. 3. de Nat. Deor.*
  - Muscæ dapibus insidentes Traiani mortem, *Cuspinian. in Traiano.*
  - Formicæ, non idem nam
    - Midæ diuitias, *Cicero 3. de Nat. Deor.*
    - Cimoni mortem, *Plut. in Cimone.*
    - aliis pugnam & victoriam, *Æneas Silu. Europa, c. 53.*
    - Christierno exilium, *Olaus lib. 22. c. 20.*
  - Locustæ, expeditionem Hierosol. *Sigon. lib. 9. regn. Ital.*
  - Bruchi Tamberlanem reuocant à cœptis, *Cranz. lib. 10. Vandal. cap. 5.*

Sumebant & à vegetalibus;

Alia omina seu ostenta ab insensibilibus, sed vegetante prędit is anima.

- Ficus pudicitiæ euersionem, *Plinius lib. 17. cap. 15.*
- Arbores spontè renascentes, meliora omnia, *Plin. lib. 16. c. 32.*
- Scopæ in palatio florentes, vilium exaltationem, *Cardan. lib. 15. de var.*
- Frumenta in arboribus nata, magnam victoriam, *Plin. lib. 18. c. 18.*
- Vindemia repetita, incrementum imperij, *Nazianz. orat. 1. in Iulian. Sozomen. lib. 5. cap. 1. Eutrop. lib. 11.*
- Florum aspersio, victoriam, *Plut. in Sylla.*
- Laurus nascens felicitatem Liuiæ. *leg. Plinium l. 15. c. vlt.* sed moriens laurus, mortem, *Sueton. in Nerone.*
- Myrtus idem quod laurus, *vide Plin. lib. 15. cap. 29.*
- Vitis secta, infelix omen Traiano, *Macrob. lib. 1. Saturnal. c. 23.*
- Oleaster Megarensis, *Plin. lib. 16. c. 39.*
- Rubus caninus, *Athenæus lib. 2. c. 33.*
- Apium, victoriam, *Plut. in Timoleonte.*

Nec deerant, qui considerabant etiam ea, quæ prorsus animæ omnis expertia.

Ab inanimis omina seu auspicia sumebant veteres, vt

- A cibo primùm arrepto, Persæ Magi de Ocho *Diodor. lib. 17. Biblioth. & Ælian. lib. 2. var. histor.*
- A gleba oblata, Alethes. *vide Adag. habet & terram Alethes.* & Ænianes, *vide Adag. accipit & glebam erro*; Cothus & Arclus *apud Plut. in Q. Q. Græcis.*
- A sepulchro, Macedones, *Plut. in Flamin.*
- A maculis vnguium, *ridicule Cardanus lib. 8. de variet. c. 43.*
- A barba nata mulieri, *Herodot. lib. 8. de Pedasensib.* vel immaturis annis viro, vt Lub. Hung. regi, *Dubrauius lib. 39.*
- A vestitu, vt Andronico Iuniori, *Gregoras lib. 2.*
- A throno seu sella, vt Alexandro Magno, *Diod. lib. 17.*
- A corona, Othoni Bauaro, *Bonfin. Hungar. Hist. lib. 9. Dec. 2.*
- A ligone, Sfortiæ, *Iouius in Magni Sfortiæ vita.*
- A nubibus, eorum formam subitam considerantes νεφοδιοx) si sit similis columbæ, quæ dicitur περιστερά, dicunt imminere casum, hoc est, περίστασιν; si similis gladio, bella & molestias similes; si similis Leoni reipubl. administrationem promitti: & huiusmodi nugæ. *Theodor. Balsamon in Syno. Trullan.*
- A fulmine, Mithridati futura, *Plut. lib. 1. qq. conuiu. c. 6.*
- A niue, Italiæ infaustum; Lusitaniæ lætum omen. de priore *Sigon. anno 443. lib. 13. Imper. occid.* de posteriore, *Osorius lib. 8. Rer. Emanuel.*
- A glacie, dira lues. *Annal. Boiorum lib. 4. anno 823.*
- A palude, aqua Inus in Laconia, *Pausan. in Lacon.*
- A statuis & lapidibus, vt Vespasiano *apud Sueton.* Marco Antonio *Plutarch. in eius vita.* Theodorico Regi, *Procop. Belli Gothi. lib. 1.* Andronicis, *Gregoras lib. 8. Nicetas lib. 2.*

Hæc tabula ita est collocanda, vt respiciat pag. 231. Part. II. Lib. III.

nutationis dextræ approbationem, vocat auſpicium bonum. Quid? quod & *peditum* obſeruabant, & Græcis quidem omen erat bonum, vt *ex Hymno in Mercurium*: Latinis infauſtum cenſebatur, vt ex Catone *de re Ruſtica* fuit aliis obſeruatum. De *Soricino* auſpicio æquè ridiculi veteres, de quo præter Plinium in Hiſt. natural. etiam rectè accipiunt illud Auſonij,

Quadrupes auſpiciis quis iungitur oſcinibus? Mus.

Vide N. lib. 1. Auſon. lect. cap. 25. Sed hæc ſuffecerint de nugis ominum. de quibus etiam nõnulla Polydorus 3. *de prodigiis* & Nauſea *lib. 2. mirabilium*.

*Hic inſerenda eſt Tabula hoc ſigno * notata.*

SECTIO V.

SEptimò, poteſt nonnunquam vana obſeruantia contingere in *ſtrenis primo anni die* dandis. Solebant Ethnici Kalendas Ianuar. (vt docent Sueton. & Ouid.[a]) magnâ ſolennitate celebrare, in honorem Iani, & inter cætera tunc inuicem dare ſtrenas, in omen ſiue precationem bonam anni proſpere decurſuri; vel aliorum multorum adiiciendorum. nam dicta quaſi *trena*, & ternarius perfectionis atque plenitudinis iudex, eo quòd tria ſint omina Ariſtoteli[b] Has *ſtrenas* propter huiuſmodi ſuperſtitiones, concil. Antiſiodorenſe vocat diabolicas[c], & qui eas

[a] Sueto. in Auguſt. & in Caligu. Ouid. 1. Faſtor. Feſtus in ſtrenua.

[b] lib. 2. de cœl.

[c] cap. 1.

mittunt damnari videntur à D. Aug. apud[a] Gratian. & à Martino Papa, qui; *Non licet* (ait) *iniquas obseruationes agere Kalendarum, & ocius vacare: neq; lauro aut viriditate arborum cingere domos. Omnis enim hæc obseruatio Paganorum est.*[b]] Solebant autem pij Christiani eo die ieiunare, in detestationem gentilitiæ superstitionis, vt docemur à D. Ambros.[c] & Concil. Toletan. 4.[d] qui verò contempto ieiunio festum diem, cum paganis, agebant, illis Romanorum Conc. sub Zacharia Pontif. dixit anathema.[e] Quare si quis hodie vel in honorem Iani vel Streniæ Deæ epulis vacaret, aut strenas mitteret, vel acciperet; is esset idololatra: si id faceret tãtum, vt omen certum prosperi euentus, foret vana obseruantia mixta diuinationi, plerumq; mortalis, si tantum id faceret, vt incertum omen vel augurium, peccatum esset veniale; si animi tantum causa, vel amicitiæ conseruandæ causa, pro cõsuetudine Christianorum, nullum esset peccatum: imò si faceret in honorem circumcisionis Dominicæ, quam tunc celebrat Ecclesia, mereretur corã Deo. Nam hodie cessant exolitæ Gentilium superstitiones, quæ tam rigidæ sanctionis canonum causa fuêre.

Cauendę tamen etiam hodie superstitiones illæ, de quibus Burchardus ita scribit; *Obseruasti Kal. Ianuarij ritu Paganorum; vt vel aliquid plus faceres propter nouum annum, quam*

a c. nõ obseruetis, 26. q. 7.
b c. non licet. 26. q. 7.
c Serm. 17.
d Can. 10.
e c. si quis Kalendas, 26. q. 7.

antea vel post soleres facere. ita dico, vt vel mensam tuam cum lapidibus, vel epulis in domo tua præparares eo tēpore: aut per vicos & plateas cantores & choros duceres: aut circa tectum domus tuæ sederes ense tuo circumsignatus, vt ibi videres & intelligeres, quid tibi in sequenti anno futurum esset: vel in biuio sedisti super taurinam cutem, vt & ibi futura tibi intelligeres: vel si panes prædicta nocte coquere fecisti tuo nomine, vt si bene eleuarentur, & spissi & alti fierent, inde prosperitatem vitæ tuæ eo anno prouideres. ideò quia Deum creatorem tuum (hæc faciendo) *dereliquisti, & ad idola, & illa vana te conuertisti, & apostata effectus es: duos annos per legitimas ferias pœniteas.* Burchard. in Pœnitentiali, lib. 19. c. de arte magica, vers. Obseruasti Kalendas. Vbi habes breuem quandam enumerationem superstitionum illius diei: quæ cum strenarum missione hodierna clarum est nihil similitudinis habere. Vbi pro *lapidibus* fortè corrigendum est; *lautitiis*. Non habui in quem locum cōmodiùs reiicerem, etsi sacrilegii aliquid subesse censeam, quod Hiberni siluestres lupos in magno honore habent & in patrimos asciscunt, quos *Charichrist* appellant; pro eis orantes & benè precantes, & sic se ab illis lædi non verentur. narrat Cambdenus, *in Britannia Antiquitat.*

SECTIO VI.

OCtauò, superstitio est *temporariorum*: qui dies, menses, annos obseruant, non ad Dei cultum; sed ad directionem negotiorum suorum: vt qui certis temporibus herbas colligunt, vel ligna succidunt, pro ædificiis vel nauibus, superstitione carent: si id faciant permoti naturali obseruatione motus & influentiæ cœlestis. certis enim temporibus vis herbarum efficacior est, ligna quoq; minùs obnoxia sunt corruptioni, & aptiora sunt ad vsum. Sed superstitio foret si obseruaretur certus vnus hebdomadæ vel mensis dies tantùm, vel certa diei hora; qu[i] talis hora vel dies est; vel adderentur circu[m]stantiæ inutiles, aut orationes ociosæ vel n[on] approbatæ[a] Vnde sequitur, quod rectè Binsfeldius infert[b], huc referendos, qui *obseru[ant] certas festiuitates*, vt Conuersionis B. Pauli Vincentii, Vrbani, vel aliorum: quib. si pluat vel cœlum serenum sit, sibi spondent serenitatem, fertilitatem, vini copiam vel inopiam, aut continuatam per tot dies pluuia[m]: vnde & superstitiosos fecêre versus, quorum primus est;

Clara dies Pauli bona tēpora denotat anni, &c.

Item *qui colligunt herbas in die* Sancti Ioannis, ad certos quosdam effectus, credentes eo die habere vim naturalem efficaciorem: vel *inserunt arbores* ipso die Annunciationis

a c. nō liceat. 26. q. 5. & d.c. nō obseruetis Silu. V. superstitio. q. 10. Sic intellige Burch. d.c. v. 3.
b de confess. malefic. in 3. caussa dispositiua ad malef.

B. Ma

B. Mariæ, vel in Festo S. Stephani *minuunt sanguinem equorum*, & similia faciunt, naturalem causam attendentes; quę nulla est, vnde vanè ista instituunt: sed & festa sic potiùs inhonorant quàm colunt. Si verò directè ista adscriberent meritò Sanctorum, & Deo tribuerent effectum vt sanctos illos honoranti, viderentur & ipsi sanctos illos honorare. quare nec auderem eos damnare. Huc etiã pertinent qui *obseruant quosdam dies*, vt puta diem D. Magdalenæ, diem Lunæ, &c. *vt infaustos*, vel vt faustos ad iter, aut rem aliquã inchoandum: item *an cum surgunt, primò* induerint calceum vel femorale dexterum an scæuum, aut quo pede primùm tangant terram, vel domo egrediantur: & quæ huiusmodi nugatoria: eos constat peccare isto superstitionis genere. Tales in iure Canonico videntur *dies Ægyptiaci*, quorũ mentio apud D. August.[a] Collegit nationum cunctarum ferè dies ominosos & obscænos Alexander ab Alexand. *lib. 4. gen. dier. c. 20.* sed hos Ægyptiacos prætermisit. Cælius Rhodiginus [b], hoc tãtum: *vocari dies atros & ἀποφράδας, vulgo, à veteribus deluxata voce,* Ægyptiacos: *ab Ægypti, inquit, vanitate proclinato nomine. Eorũ August. meminit, & in canonicis decretis non est prætermissum.*] Sed qui dies isti apud Ægyptios, hoc debuit explicare. Glossa Canonica vult Ægyptios docuisse, q dies toto an. infausti forẽt ad op⁹ inchoãdũ: & hos Ecclesiã

[a] Cõment. in Epist. ad Gal. 4. Enchir. c. 79. & in c. nõ obseruetis, &c. qs existimaret 26. q. 7.
[b] l. 14. antiq. lect. c. 9.

olim in Kalendariis suis signasse, quorũ posterius nihil dubito, quin falsum sit: nunquã enim hæc Ecclesia recepit, Apostolicæ prohibitionis memor [a]: posterius potest recipi, astrologorum enim ista commenta fuêre, & Ægyptus inuentrix astrologiæ. Petrus Breslayus *libro primo Notabilium cap. 53.* huiusmodi dicit esse Ianuar. 1. & 25. Februar. 4. & 26. Martii 1. & 28. April. 10. & 20. Maii 3. & vltim. Iunii 10. & 17. Iulii 13. & 27. Augusti 1. & 24. Septembr. 3. & 21. Octob. 3. & 22. Nouembr. 5. & 28. Decemb. 7. & 22. vnde acceperit nescio. Suspicor tamen, Ægyptios pro scæuis & nefastis habuisse etiam dies illos, quibus tot plagis à Moyse percussi, & quo Pharao cum exercitu mari demersus. Nam singulis gentibus insignes clade aliquâ dies, postea semper atri habiti, vt de Romanis, Græcis, aliisq; docuit Alexand. ab Alex. [b]. Exempla plura harum superstitionum suggerunt Patres, illa D. Pauli verba, (*Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne frustra laborauerim in vobis*) explicantes, vt Ambrosius: Dies *obseruant, qui dicunt vtputa, crastino proficiscendum non est, post crastinum enim non debet aliquid inchoari, & sic solent magis decipi. Hi autem colunt* menses, *qui cursus lunæ perscrutantur, dicentes vtputa, septima luna instrumenta confici non debent. nona luna seruum, emptum vtputa, domum ducere non oportet. & per hæc faciliùs solent aduersa prouenire.* Tempora

[a] ad Gal. 4. v. 10.

[b] d. c. 20.

verò sic obseruant, cùm dicunt: Hodie Veris introitus est, festiuitas est, post cras Vulcanalia sunt. Et talia iterum aiunt, Posterum est, domum egredi non licet. Posterum, *significat aduersum & præposterum, quasi elapsa commoditate serum.* Annos *sic colunt, cùm dicunt, Kalendis Ianuariis nouus est annus. quasi non quotidie anni impleantur. sed vt Iani illius memoriam recolant bifrontis, hac superstitione vtuntur, quæ longè debet esse à seruis Dei. Si enim Deus ex toto corde diligatur: ipso propitio, nulla debet esse formido neq; suspicio harum rerũ. Prospere enim potest cedere, quicquid simpliciter sub Dei deuotione fit.*] D. August. [a] *Eos enim inculpat, qui dicunt: non proficiscar quia* [b] *prosperus dies est, aut quia luna sic fertur: vel proficiscar, vt prospere cedat, quia ità se habet positio siderum. Non agam hoc mense commercium, quia illa stella mihi agit mensem: vel agam, quia suscepit mensem. Non plantem hoc anno vineam, quia bissextus est.*] quæ ad verbum comment. suo inseruit D. Anselmus. *Idem August.* sic alibi [c]; *sicut obseruant, qui certis diebus, siue mensibus, volunt & nolunt aliquid inchoare: eo quod secundum vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment tempora.* & alio rursus loco [d]. *plena sunt conuenticula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum à Mathematicis accipiunt. Iã vero ne aliquid inchoetur aut ædificiorum, aut huiusmodi aliquid operum, diebus, quos Ægyptiacos vocant. sæpe etiam nos monere non dubitant.*] Hactenus Patres, quorum adscripsi verba; quo-

[a] epist. 119. c. 7.
[b] lege, posterus.
[c] d. c. 79.
[d] in d. c. 4. ad Galat.

niam, licet primo loco, & iuxta contextus seriem, Apostolus loqueretur de superstitioso dierum, mensium, & annorum cultu Iudæorum: quos Galatæ Iudaizantes haud dubiè imitabantur; vt optimè cum Græcis D. Hieronymus & Primasius arbitrati; fieri tamen potest, vt aliquid etiam paganismi simul irrepserit. vt vidi in Franciâ, tempore Catharinæ Mediceæ, quando inter aulicas matronas adeò hæc vigebant, vt nihil incõsultis astrologis (quos *Barones suos* nuncupabant) conari auderent. Quæso: si quis dies infortunatus; vnde? ex astrorum respõdent influxu & positura? verum hæc est alia atq; alia singulis annis, nec eadem illo eodẽ die. fusè hoc physicis rationibus refellit Ciruelus *d. p. 3. cap. 6.* qui potest consuli. Ad hanc superstitionem diariam referendi quoque sunt; qui certis diebus olera scopis tangunt, nec ciniphes, erucæ, campe, vel alia insecta noceant: item qui nolunt vngues præscindere die Veneris, vel nere die Sabbathi; cum interea non abstineant in honorem Dei paræ ceteris operibus seruilibus: qui credunt maiorem inesse vim aquæ benedictæ Dominicis post quatuor tempora, quam aliis ad speciales quosdam effectus: item qui oua, quæ gallinæ pariunt die Parasceues, toto asseruant anno, quia credunt ea vim habere ad exstinguenda incendia, si in ignem iniiciantur. cedo n. vis hæc naturalisne? vnde? à

die, vel matre? nemo hoc dicat. nã quid absurdius? nulla matri prærogatiua tum præcipua competit: nihil diei. cœlestes orbes tũ vel sidera singulare influunt. Vis illa, supernaturalis ergo. cur non idem competit enixis die Anastasii, vel Natalis Domini? speciali, inquiẽt, priuilegio. dicsodes, vnde nosti? cui & quando concessum? constat experientiâ, dicent. Sed illa fallax, & vnde certus es, non ex pacto effectum nasci? Deuotio persuasit, dicat alius. Nõ bona deuotio: quæ cum scandalo coniuncta, quæ merito suspecta, quæ anilis, quæ singularis, quæ nullo Ecclesiæ vel traditionis munita suffragio. Faciunt in his partibus multi. Sed in iisdem partibus multi pietatis & rerum fidei morumq; imperiti, multi curiosi, multi superstitiosi. Lege Martin. de Arles tractat. de superstitione.

SECTIO VII.

N*ono loco* sunt obseruantiæ vanæ in malis depellendis & morbis sanandis variæ, vt si quis faciat oblationem ex bonis eleemosyna impetratis, credens ea maioris efficaciæ ad effectum consequendum: qui putat crucem ex eleemosynis emptam vel factam esse sanctiorem, & efficaciorem: qui offerunt sanctis ceram vel aliam materiam, illi immiscentes capillos hominis, vel pilos animalis ęgri: q̃ mergunt imagines in aquam, ꝑ

pluuiâ obtinendâ: qui faciunt quasdam ligaturas, ne lac vaccis subtrahatur: qui per annulum desponsationis meiunt, vt liberētur maleficio: qui pro quibusdam capitis doloribus, & similibus morbis curandis, ad porcorum lintrem seu obbam collum applicant. In nomine Patris, &c. qui metiuntur cingulum ægrotantis ad cognoscendum à quo sancto sit sanitas impetranda, adhibitis aliis definitis ritibus: qui stramen bipenni diuidunt, vt sanentur manuum vel digitorum tumores: qui pro quibusdam pecudum morbis ignes struunt ex peculiaribus lignis, & in eum animalia impellunt, vel in orbem circumducunt, & quod primo loco transit animal, hoc sanctis offerunt. qui S. Lupi libum pinsunt, hoc ritu; coquunt libum triangularem, prætextu Trinitatis sacratissimæ honore: & ei quinq; foramina imprimũt, in memoriam (sic colorant) vulnerum Christi: postea, in B. Lupi honorem, libum dant in eleemosynam primo mendico non ex proposito, sed ignaro, & fortuitò occurrenti: sic arbitrantur armēta gregesq; sola in pascuis, à lupis inuadi non posse. frequens est, in pagis propè Thenas & Louaniũ. Superstitio se prodit in eo (vt cetera mittā) quòd fortuitò mendicanti dari debet; nam quid hoc, vel ad custodiam pecoris, vel ad honorem Dei, attinet? tales etiam ligaturæ pecuariorum, ad liberandos canes ac peco-

ra à clade & tabe; vel vt ea inferant pecoribus aliorum. *lege Burchardum dict.cap.19.v. fecisti ligaturas.*

Huc referendæ ſunt innumeræ orationũ formæ, quibus vulgò vulnera ſanantur, vel morbi curantur, vel infortunia arcentur: Quale illud de quo Burchard. ibid. v. collegiſti; *Collegiſti herbas medicinales cum aliis incãtationibus, cum Symbolo & Dominica oratione:* (Corrige audacter, quam cum ſymbolo, & dom.orat.) *id eſt, cum credo in Deum, & Pater noſter cantando. Si aliter feciſti, decem dies in pane & aqua pœniteas.*] Eſt & alia in vſu inter Hiſpanos milites, qua quidam ſalutatores, vt ferunt, ſanctè viuentes, & omnes gratis curantes, cum ſolâ impoſitione linteorum, & certorum recitatione verborum vtuntur: formula fuit Hiſpanica, ſed reddam Latinè ad verbum; *Per Chriſtum, & cum Chriſto, & in Chriſto, eſt tibi Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus ſancti omnis honor, & gloria. per omnia ſecula ſeculorum. Oremus, ſalutaribus præceptis moniti, & diuina inſtitutione formati, audemus dicere, Pater noſter, qui es in cælis, &c. Amen,* IESVS. *Potentia Patris, ſapientia Filii, virtus Spiritus ſancti ſanet hoc vulnus ab omni malo. Amen,* IESVS. *Domine mi* IESV *Chriſte, credo quod nocte Iouis ſancti in cœna, poſtq̃ lauiſti pedes tuorum ſanctorum diſcipulorum, accepiſti panem ſanctiſſimis manibus tuis: & benedixiſti, & fregiſti, & dediſti tuis ſanctis diſcipulis, dicens: accipite & come-*

dite, hoc est enim corpus meum, similiter accepisti calicem in sanctissimas manus, & gratias egisti, & tradidisti illis dicens: accipite & bibite, quia hic est meus sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. hoc quotiescunque feceritis, facite in meam commemorationem. Obsecro te Domine mi IESV *Christe, vt per hæc sanctissima verba, & per virtutem illorũ, & per meritum sanctissimæ Passionis tuæ, sanetur hoc vulnus, & malum istud. Amen.* IESVS. *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen.* IESVS.

De hac formulâ mota fuit Ipris anno superiore quæstio, maximè quia nullum naturale medicamentum accedebat. Reuerendissi. Episcopus Iprensis Simonius, & consiliarii eius, totam curationem hanc iudicarunt superstitiosam & illicitã, & prohibuêre ne quis ea vteretur. Multis hæc damnatio dura visa sed immeritò. Nam hîc effectus totus exspectatur à Deo per modum miraculi. Sed miracula sic assiduè & quasi ex consuetudine poscere; est Deum tentare. Deinde sancti viri, ad miracula edenda, nõ sunt vsi certis, & quasi conceptis verborum formulis; sed modò sic, modo aliter, pro ut Spiritus sanctus suggerebat. Tertiò sanctitas huius, non satis probata: fit enim plerũque vt malefici p̃clarè, specie externâ, sanctitatem mentiantur: neq; in hac re milites satis idonei iudices: quibus sancti videntur, qui extrinsecus peccata grauia non produt.

Quartò, qui donum ſanationum à Deo acceperunt, illi nunquam accipiunt cum cõditione, vt talibus vel talibus vtantur verbis: ſed tales commentitiæ formulæ ſunt indicia pacti ſaltem latentis. Quintò, non licet priuatis comminiſci formulas, quas nec ſacræ litteræ, nec Eccleſiaſticus vſus approbauit: qualis eſt iſta. quæ licentioſe abutitur, & deprauat multa ſacroſancti Miſſæ ſacrificii verba, etiam ipſius Canonis: Denique applicat verba conſecrationis rei, ad quam inſtituta non fuit, (quod non eſt permittendum) & præterea petit effectum ſibi concedi per vim prædictorum verborum; quæ vis, nõ ad vulnerum corporis conſolidationem, ſed ad panis ac vini transſubſtantiationem, à Saluatore noſtro directa fuit. Neq; illud negligendum eſt, Eccleſiam & Catholicos eius filios, tanta ſemper in veneratione hæc ſacroſancta conſecrationis verba habuiſſe; vt nefas ducerent illis vti; niſi quãdo in Miſſæ ſacrificio, vel quãdo in Eccleſia, vel ſcholis, aut diſputationibus iis neceſſariò vtendum: contra Diabolus, & membra eius malefici, rebus nullis vtuntur libentius aut frequentius ad ſua ſacrilegia nefanda: quam & ipſa Venerabili Euchariſtia, & iis quæ ad illam pertinent. Hæc mihi nunc contra hanc & ſimiles formulas occurrebant.

SECTIO VIII.

NEc quiſquam nitatur auctoritate cuiusdam Canoniſtæ, qui vixit ann. 1454. nomine Felix Malleolus, & fuit Canonicus Tigurinus, ſed de hæreſi tantum non damnatus; quare & Ioan. Balæo & ſimilibus tantopere commendatus: hic Malleolus, integro libello, *duorum tractatuum de exorciſmis*, ſe patronum præbet huiuſmodi precationum & medicamentorum. plurima huius opuſcula circumferuntur, ſed in pleriſq; multa ſunt temeraria, erronea, & ſcandaloſa: quare maturo & ſapienti conſilio Eccleſia Romana eius nomen, inter primæ claſſis prohibitos ſcriptores, quorum cuncta ſcripta ſint vetita, retulit. ideò Catholicis eius auctoritas profligata planè cenſenda. ſed nec rationes vllius momenti attulit. Examinemus ſingulas breuiter. vult licitam eſſe curationem per huiuſmodi verba (dicam Latinè, tum vt omnes intelligant, tum ne quis vtatur; ſi eo, quo pronunciãda ſunt verba, idiomatè & rythmo proponerentur.) *Si ſancta Maria virgo puerum Ieſum vere peperit: liberetur animal hac paſſione, In nomine Patris. &c.* Et illud: *Christus fuit natus, Chriſtus fuit amiſſus, Chriſtus fuit inuentus: ipſe benedicat, & conſignet hæc vulnera, In nomine, &c.* Et illam, *Ego adiuro vos vermes, per omnipotentem Deum, vt iſta ciuitas vel domus ſit vobis tam deteſtabilis, quam*

Deo eſt vir ille: qui falſam ſententiam protulit, & iuſtam nouit, in nomine Patris, &c.] & dicit hæc dicta mutatis mutandis etiam proficere, cõtra lumbricos & vermes, qui animalium viſcera corrodunt. Fatetur ſuę ſententiæ contrarium eſſe quendam, qui ſcripſit de ſuperſtitionibus (*intellige Martin. de Arles*) & Ioan. in ſumma Confeſſor. & anno Domini 1405. lectorem ordinis Auguſtiniani coactum reuocare Heidelbergæ articulum, quo dixerat poſſe huiuſmodi formulis ſine peccato aliquem vti, & nominatim ſecunda illa. coactum, inquam, hoc reuocare, ad mandatum Domini Epiſcopi Spirenſis, & peritorum ſtudii Heidelbergenſis, tanquam erroneum, & polliceri, ſe de cetero non ampliùs talia verba prolaturum. His non obſtantibus cõtrarium ipſe cenſet. Probat primò quia piũ eſt & meritorium ſanare morbos, non hominum modò, ſed & brutorum: vt probantur multi ſancti feciſſe. *Reſp.* hoc fecere, citra omnem ſuperſtitionis ſuſpicionem, & ſic facere eſt pium ac meritorium: formulas verò haſce ſuperſtitioſas eſſe, & merito ſuſpectas.

Secundò, licet benedicere animalibus in nomine Domini. *Reſp.* licet, ſi nihil addas ſuperſtitioſi dicti vel facti.

Tertiò, licet illa maledicere, ſeu coniurare, & excommunicare, & exorciſare: vt fecit S. Wilhelmus Lauſanenſis Epiſcopus, qui ab

anguillis læsus omnes anguillas suæ ditionis maledictione expulit & relegauit. sicut & B. Pruminius insulam S. Marci propè Constā-tiam, venenosis coinquinatā vermibus, totaliter suis precibus mundauit. Et Episcopus Lausanensis, tum viuens, contra venenatas sanguisugas, quæ veneno suo inficiebāt Salmones & alios pisces, exorcismos ex sacris Scripturis compositos, fecit pronunciari. Et soliti sunt etiam in Heluetiâ, contra valdè noxium genus vermium, quod vocant *Inger*, instituere iudiciarium processum, sicut fit contra facinorosos: sicut & Constantienses & Curienses faciunt, contra vermes alios nuncupatos *Lauffkaffer*. *Resp.* Exorcismos & Ecclesiasticas depulsiones animalium probari, quos publicus Ecclesiæ vsus recepit & approbauit, non quoscunq; priuati comminiscuntur. Hodie in Ritualibus Romanis habemus expressas formulas legitimas quas omnes sequi deberent, possunt, & vti tutò propriis diœcesium, quę à sede Romanâ approbatæ: immo sine peccato vti illis possunt etiamsi non sint expresse approbatæ, dummodò nec improbatæ, nec à viris doctis & piis in dubium vocatæ, nec apertam vanitatem præ se ferant. Vt sanè in formula ipsius exorcismi seu adiurationis Lausanensis Episcopi nihil continetur, quod possit improbari, nisi fortè citatio illa, & procuratorium piscium, & alii quidam actus iudicarii, quæ

omnia

omnia videntur vana & superflua: quod idẽ dicendum, de publicâ praxi Constantiensi & Curiensi. Tertia verò illa adiuratio, erat introducta priuatim à rustico, nec de origine primâ eius quicquam constat: in exorcismis autem non recipiendas quasuis pro arbitrio exorcisantis preces, sed certas & ab Ecclesiâ præscriptas, docent Cõcil. Carthagen. 4. *can.* 7. & Ioan. Micrologus *libr. de obseruat. Ecclesi. cap.* 7. Quoad factum deniq; Guilhelmi & Pruminii, similia legimus de S. Patricio & aliis: sed aliud non probant; quam licere sacrâ adiuratione, vel oratione, virtute Dei, animalia noxia expellere: quod nemo negat: Licere autem certas formulas arbitratu quorumuis confictas in vsum inducere, id nõ probatur, quod ego nego. Sanè Apostoli, & Sancti, absq; alia verborum additione dæmones expellebat, & morbos sanabant in solo Christi nomine [a] sic DD. Petr⁹ ac Paulus, D. Io. [b] D. Th. D. Andr. DD. Iudas & Simon [c], & D. Hilar. [d] fecere.

Quartò addit, pro argumento; ex legenda S. Blasii, cum benedictione solitum munire animalia imbecilliora contra grandiora: item, quòd qui porcos castrant, eos D. Antonio commendant: & si porci D. Antonio donati violentur ab aliquo, illum non esse impunitum. *Resp.* hæc nihil ad rem pertinere: nihil enim hîc verborũ superstitiosorũ intercedit. De d. Blasio in vulgatis legẽdis

[a] Act. 3. v. 6. & c. 16. v. 15.
[b] Prochorus in vitâ Ioan.
[c] Abdias lib. 1. 9. 10. & 13. histo. Apostol.
[d] D. Hier. in eius vita.

mul[illegible] narrantur, quę nulla nituntur fide vel auctoritate. Cur beato Antonio porcus appingatur, nescio; nisi hoc ex hac ortum consuetudine fuerit: sed quod huius consuetudinis initium, rursus ignoro. Deuotioni populorum puræ & innoxiæ, sanctorum charitatem sæpe numero fauere & applaudere videmus. Nimirum rectè Ambrosius; Prosperè, dixit, potest cedere, quicquid simpliciter sub Dei fit deuotione.

Quintò ex sacra Scriptura sic argumentatur: Paulus dicit, *omnia quæcunq; facitis in nomine Domini nostri IESV Christi facite* [a]. qui omnia dicit, nullum actum (saltem bonum) excipit. *Resp.* eum sumere pro certo, quod est in controuersia, hunc actum animalis cũ talibus verbis curati esse bonũ. Nec dicit Apost licita esse quæcunq; in nomine IESV facimus; sed quæcunq; facimus, ea nos in hoc nomine, & non in alio facere debere.

[a] Colos. 3. v. 17.

Sextò, tempestatem per maleficium excitatam, ab agris alio maleficio repellere, est actus bonus: ergo etiam superstitiosa formula licet repellere morbum animalis maleficiati. Antecedens probat ex l. eorum. C. de malefic. & auctoritate Azonis in summ. & Archid. *Resp.* & legem illam, & auctores eam sequentes manifestè errare contra fidem, vt docebo fusè lib. 6.

Septimò, quoad primam formulam, excusat illam; Quia *Si* particula in ea non est

dubitatiua seu coniecturalis: sed causalis, significãs idem quod, *quia vere*. Quemadmodum, in illo: *si iudicas eos, cognosce*. Item, *si in inferno nulla est redemptio, sane terribilis est recordatio. Resp.* Etiamsi ita sumas, formulã esse superstitiosam. quia vel illud additur, vt causa sanationis, vel vt signum. si vt signum. nõ est signũ ad hoc à Deo vel Ecclesiâ institutum. ergo à priuato, & tum meritò suspicamur pactum cum dæmone. quia cum Deo nemo sic paciscitur: nec licet nobis, Deo signum præscribere, vel dare. Si vt causa; vel quatenùs aërem verba verberant, & sunt talis sonus, (quod est ridiculum) vel quatenus ipsa verba vim physicam habent (quod æquè absurdum) vel quatenus habent vim moralem. quæro an hæc sit ex opere operato; an ex opere operantis? non illud, quia non sunt Sacramenta. si istud, ergo iam à deuotione res pendet. ergo etiamsi aliis vteretur verbis id à Deo obtineret. ergo iam vana formula. habet hoc argumentum vim contra cæteras omnes. Nec tamen vim habet contra institutas ab Ecclesiâ formas exorcismorum: quia Deus Ecclesiam in his dirigit, & sponsæ suæ votis fauet: adeò vt Ecclesiæ preces huiusmodi; vi nominis Christi, quod inuocatur & inseritur; vt causa simul & vt signũ operentur, eo modo quo & signum crucis formatum pronunciatumq;. [a]

[a] Tyræus lib. de dæmoniac. p. vlt.

Octauò cõtendit licere aliquando dæmo-

num vti ministerio, & eos ad hoc inuocare: quia D. Theodorus Episcopus Sedunensis ingentem campanam à Leone Pontifice si bi donatam, à Româ Sedunum vsq; per dæmones portari curauit. Confirmat, quia generales hæ propositiones sunt reiiciendæ. omnibus nobis iniuriam & damna & molestias pertinaciter inferentibus est ignoscendũ, qui hoc dicat ex Domini præcepto, eum dicit mentiri. veritati enim consonum esse non parci, sed oportere puniri: Item, de vsuris generalem facientes prohibitionis detestationem errare; cum in multis contractus vsurarum videatur licitus. Sic vulgo, qui negant vllas formulas superstitiosas esse licitas eos quoq; errare; *Resp.* Me mirari audaciam vel ignorantiam hominis. audaciam quod fabellas nobis pro historiis obtrudat, qua nullum refert auctorem. Si hoc accidit (non credo quidem) sed si accidit, speciali Dei reuelantis permissione hoc ab Episcopo illo factum; alioqui nec omnia semper sanctorum aliàs virorum facta imitanda, imò nec necessariò semper probanda. Confirmationis primum membrũ prorsus vel calumniosum est, vel absurdum. calumniosum, si vim præcepti Dominici de remissione iniuriæ intellexit. absurdum, si sic intellexit, vt ex argumento videtur intellexisse. Dominus enim rancorem, iram, vlciscendi studium, & animi perturbationem prohibuit. Sibi vin-

dictam relinqui voluit; eam in hoc sæculo retribuit per iudices, vicarios suos. nihil igitur hoc pertinet ad iudiciariam iniuriæ prosecutionem. Secundum membrum de vsuris erroneum est. nunquam enim vsurarij contractus vlli liciti fuerunt.

Postea conatur probare, formulam ratione versus, seu rythmi superstitiosam non esse. Quod nec nos dicimus: dicimus tamen, quia non solet Ecclesia exorcismos versibus ligare, hoc non carere aliquâ suspicionis causa.

Decimò vult etiam ratione rituum, & gesticulationum variarum quibus vtuntur rustici & alij huiusmodi medentes, non posse dici formulas superstitiosas. *Respon.* Ritus omnes & gestus absonos; quos Ecclesia non recipit, nec verbum Dei, scriptum, vel non scriptum approbat; cēseri meritò vanæ obseruantiæ species, & propterea fugiendos, tanquā superstitiosos. Addit etiam certè parum piam dicti sui multiplicem cōfirmationem. Prima est. Christus Dominus cæcum sanauit spuens in terram, & facto luto, & eo illitis oculis. 2. Diuus Marcus eodem modo sutorem sanauit in manu sinistra læsum. 3. Heliseus miros gestus fecit, vt puerum suscitaret. 4. D. Hieronymus per signum crucis leonis pedē sanauit. 5. In paruulis baptizandis multos ritus, tactus & mores nunc exercent Sacerdotes, qui in primitiua Ecclesia

fuissent exorbitantes. *Resp.* Ex his ineptissimè inferri, ad ritus illos a mulierculis & rusticis priuata auctoritate receptos. Christi Domini ritus fuit maximè mysticus & significatiuus, vt sancti Patres ostendũt. Helizæi factum, prophetia fuit incarnationis Dominicæ. De D. Marco illa narratio, mera nænia est D. Hieron. Ecclesiastico remedio & proprio Christianismi signo fuit vsus. Sacerdotes; qui alios ritus seruant, quã Ecclesia præscribit, peccant: qui eos tantum seruant qui sunt in ritualibus, nihil faciunt; quod nõ Ecclesiastico vsu à plusquam mille annis receptum sit, vt docet Bellarminus *tom. 2. agens de baptismi ceremoniis*. Plenum verò impietatis est, nec à blasphemia alienum cæremonias Ecclesiæ, & actiones Christi atq; Prophetarum comparare maleficorum actionibus, & ex illis has velle deducere vel comprobare, vt facit Malleolus.

Vndecimò coniectorem agit; *fortassis*, inquit, *est arcanum Dei, quod sancti viri per reuelationem receperũt. Sicut olim per hoc verbum Ananisapta, reseruatum, tentum, & portatum contra pestilentiam fideliter credentes securitatem percceperunt. Resp.* Non, quod possem, omne *fortassis affirmatiuum*, solui per *fortassis negatiuum*; sed, quamdiu de tali reuelatione nõ est vlla probatio, tutiorem partem eligendum, vt abstineatur: deinde ipsorum esse qui defendũt, non coniicere, sed probare reuelationem:

denique illud ipſum quod addit, de *Ananiſapta*, cuius exemplo conatur intentum probare: eſſe non tantum vanum, ſed etiam merè magicum, & ex pacto dæmonico natum. Sciendũ enim inter magica reliqua periammata ſolitum, vt contra peſtes & febres peſtilentes, in quo tres verſiculi debebant certo deſcribi modo;

Ananiſapta ferit, mortẽ quæ lædere quærit, &c.

Quib. quid poteſt dici ineptius? nam illud *ananiſapta* nihil prorſus ſignificat, & ponitur tamen verſu tertio, vt Dei nomen, & petitur ab eo, vt ferentis miſereatur. vnde patet ſic occultè dęmonem inuocari, qui hoc ſibi nomen vel ſignum conſtituerit. Deinde quod ait fideliter credentes tantum ſanari: hoc indicat eum requirere certam fidem virtutis illorũ verborum: quod & ipſum eſt impium. Si verò licet de ſignificatione coniicere, ſuſpicor vocẽ eſſe ex Chaldæo & Hebræo confictam. Si velis deducere ex חנני Hanneni, miſerere mei, & Sophet שופט. vides miſericordiam vt à iudice peti, ſed non à Deo vero, vt arbitror. Nam *Ana* אנא ſecretis Mekubalim myſteriis ſignificat, mentem cui innatæ primæ notiones: in cuius medio dicũt ſedere angelum, quem vocant *anim*, qui rei veritatem homini aperit, & indicat. vnde & חנע *aná* nomen idoli, & illis *anani* diuinatio. *Saphat* verò denotat eum iudicare שפט *ananiſapta* igitur quaſi *ananiſapta* ſignificat dæ-

monem

monem illum, diuinationi qui præest, & diiudicat atque indicat morbi causam atque remediū. semper enim malefici priusquam sanent, sententiam ferunt, maleficio morbum illatum fuisse. Atque hoc arbitror arcanum illud magnum, quod Malleolus indicare voluit, vel debuit. Sanè magicę voces pleræque ex Hebræo sumptæ. Non me latet cabalistarum deductio litteraria, scrupulosè si non superstitiose ex Guarino proposita à Martino de Arles, lib. de superstit. qui supponunt *Ananisapta* significare malam mortem (qua quæso lingua & qualibet littera repræsentari vnam dictionem. vt A. sit Antidotū; N. Nazareni; A. Auferat; N. Necem; I. Intoxicationis; S. Sanctificet; A. Alimenta; P. Pocula; T. Trinitas; A. Alma. & sic significari, quod mors Christi, quæ ex parte Iudæorum mala fuit, ex parte Dei mortem (hoc est Diabolum) ferire, &c. Quæ, quis nō videt esse gerras siculas? Nec verò infœlici illi Fœlici, suffragatur, quod.

Duodecimò subdit experienter (*vtar eius verbis, ne quis me fingere quidquam putet*) videtur, & ab Ecclesia permittitur, quod illi, qui per certas formas verborum serpentes tollunt (pro vt Apostoli fecerunt) & tangunt, & in medicinalibus refectionibus multipliciter deducunt; imò leprosos sanando, nondum fundamētaliter infectos, multùm proficiunt: & ecce quod illi, qui propriè talibus

verbo-

verborum exorcismis in eadem formâ non vtitur, licet fortiora loquatur, nihil apud serpentes operatur. *Resp.* Primò falsum esse dicit ab Apostolis serpentes sublatos, per certas verborum formas. nam hoc per illos factum dumtaxat, iussione, in nomine IESV, vt Dominus præcepit, & cui formæ, vt causæ ac signo, suam opem atque effectum pollicitus fuit.[a] falsum est secundò ab Ecclesia incantatores serpentum, qui commentitiis huiusmodi formis vtuntur, vel morborum curationes tales perficiunt, permitti, vt docui iam sæpè, & ostendam ex professo lib. 6. Tertiò falsum est, aliis formis potentioribus vtentes effectum non consequi. consequuti enim eum sunt sancti viri signo crucis, inuocato nomine Dominico, & similibus Ecclesiasticis remediis. Quod si loquatur de formis commentitiis atque priuatis, hæc ipsa experientia docet ex pacto fieri. nam ideò prodest vna, quia legem illam Diabolus tulit: non prodest altera, quia eam non præscripsit.

a Marc. vl. v. 18.

Decimotertiò, sic argumentatur, Deus etiam per malos Sacerdotes, si seruent præscriptam ab ipso verborum formam conficit Eucharisticum sacramentum; per bonos verò, si formulam non seruent, non conficit. ergo etiam Deus per malos seu maleficos, si verba concepta seruent, tribuit sanitatem, per bonos non tribuit si seruent. Conse-

quentia

quentia ꝓbatur. quia, teste D. Greg. miracula minora ꝓbantur per maiora. Sed illud de Eucharistiâ est mai⁹, istud de curatiõe morbi est min⁹. ergo istud benè probatur per illud. *Equidẽ miror* Christiani alicuius tantam esse posse impudentiã, vt sacratiss. rei mẽtione sic abutatur, & talẽ instituat comparationẽ. nimirũ magiæ sectatorum hoc proprium est, non catholicorũ verorum. Ad argumẽtum negatur consequẽtia, nec vrget probatio, quia præsupponit falsum, nẽpe miraculosam, & nõ ꝓdigiosam, hoc est à Deo, nõ à dæmone cãm in casu proposito: quod à nobis impugnatur. Transsubstantiationis miraculũ de fide est. miraculũ fit, quia Christus hanc, & nõ aliam formam verborũ instituit. Sanatio hæc nullo argumento idoneo probatur à Deo esse. quare corruit tota machina. D. enim Gregorij verba de duobus veris miraculis sunt.

Decimoquartò insistit probationi experientiæ, parũ attendens experientiam tantum ostendere, quid factum sit; sed non docere, quòd curatio sit à Deo, vel etiam quòd sit licita. nam nõ quicquid corpori prodest, id licitũ est, vt constat; alioqui & nimio potu ad vomitum, & nequioribus aliis vti liceret, & medici talia suadentes excusarentur. alioqui à dæmonib. morborum curationem petere liceret, vt impius Paracels. censuit, & non nimis obscurè Malleolus videtur concedere. quæ cuncta sunt impia.

Decimo-

Decimoquintò, quæ in his formis continentur. cuncta sunt ex S.S. desumpta. ergo licita & sancta.. *Resp.* Nihil hac illatione frigidius, peccatum enim hîc est in abusu applicationis. eo quòd verba sacra applicãtur; ad ea quæ Spiritus S. nullo modo intendit. quemadmodum peccant, qui ad diuinationes, satyras, pasquill. & huiusmodi, S S. verba deflectũt. Confirmat arg. suum; quia non reprehenderetur, qui cum signo crucis simpliciter diceret, sanare in nomine Christi. ergo nec ille, qui paulò plus rituum & verborum bonorum adhibet. *Respond.* Rursus consequentiam claudicare. quia prior ille Ecclesiasticam & Euangelicam formam sequitur: posterior voluntariam suam & commentitiam. Deinde & prior ille hoc faciens temerè, potest peccare delicto tentantis Deum.

Decimosextò, credentibus Deus pollicitus miraculorum patrationẽ ad solum credentium iussum: neq; distinxit, si hac vel illâ forma vsi fuerint, sed formam generaliter loquens liberam reliquit. neq; nos igitur hanc licentiam restringere, neque distinguere debemus. *Respond.* Christum Dominum fidelibus eam potestatem tribuisse, qui fide firmi, in nomine ipsius, ad fidei confirmationem ista facerẽt, quando salus animarum hoc deposceret, vt patet ex serie contextus D. Marci.[a] Et sic Christus Dominus

[a] d. cap. vlt.

miracula sua edidit. Velle autem miracula edere, duntaxat vt homo, vel equus, vel vacca sanentur ægritudine corporali; hoc Christus nec iussit, nec approbauit; nec solet cõcurrere ad huiusmodi. formã quoq; simplicem nobis reliquit, manus impositionem, & simplicem in nomine eius cum benedictione iussionem, vel precationem. Hanc Christi licẽtiam nec restringimus, nec distinguimus; sed arcemus ab eâ superstitiosas additiones & ampliationes.

Vltimò sic argumentatur: in dubiis benignior interpretatio facienda. sed hic res dubia est, ergo potiùs dicendum licere, quàm non licere. Conf. Deus intentionem facientis attendit: eam rusticus iste hoc faciens habet bonam. ergo non est damnandus à nobis. *Respond.* An hæ formulæ sint licitæ necne, stricte loquendo, dubium non esse. primò quia non sunt sufficientes rationes, neq; argumenta satis idonea, vt iis intellectus sanus ac bene dispositus moueatur ad credendum, has formulas esse bonas ac licitas. hoc tamen necessarium esse, vt dicatur dubium, constat. [a] Deinde quia regula iuris Canonici improbat omnes orationes & formulas huiusmodi præter *Pater noster* & *Credo*, vt docuimus: nec inuenitur exceptio per Ecclesiam introducta specialiter de huiusmodi formulis: sed dubium non potest dici, id de quo inuenitur regula vetans, nec pro-

[a] Aragon. & alii ad D. Tho. 2. 2. q. 60. a. 4.

batur de eo casus speciatim exceptus.[a] ergo istud hîc non potest dici dubium. Denique hîc non sunt Doctorum sententiæ pro parte affirmatiuâ; dubium enim non dicitur, nisi sint hinc inde vtrimque Doctorum opiniones.[b] Verum ergo dubium hic non potest esse de re, vtrum per se sit licita, necne? sed tantum de personâ, vtrum peccauerit faciendo, quod putabat licitum, necne? quę duo sunt omnino diuersa. fieri enim pôt, vt peccem faciendo rem licitam; & fieri potest, vt non peccem, faciendo rem illicitam. Quare etiam aliud est iudicare de re, aliud de homine. Quando quis iudicat de homine, debet spectare bonum hominis, quod consistit in eo vt quis bonus censeatur: ideò in dubio, ne homini fiat iniuria, teneor potiùs iudicare, quòd non deliquerit.[c] Sed quando quæritur de ipsa re, quia rei non interest qualis existimetur, bona an mala; ideo non accommodandum est in dubiis iudicium bono rei; sed bono ipsius iudicantis, hoc est, ei quod vtilius est iudicanti.[d] bonum autem iudicātis est, nō decipi intellectu, & intellectus bonum est veritas; nempe sic rem intelligere, vt reuera est: quare hoc iudicium est cōformandum ipsi rei, quoad fieri potest, & de re iudicandū, non vt expedit personę facientis cuius hîc ratio non habetur; sed pro vt natura & conditiones rei postulant. qua in re D. Thomæ cæteri assentiuntur:[e] Accedit, quod

a Barto. in l. quoties. D. si quis caution.

b Cuman. cōs. 154. in fi. Soc. cōs. 115. col. 3. vol. 1. Corneus cons. 71. lit. z. par. 3.

c Gui. Pap. sing. 217.

d sic intellige Spec. de arbit. §. 8. vers. sed quid si arbiter.

e Caietan. Sot. Arag. in d. a. 4.

quæstio hac de re, pertinet ad communem animarum salutem; quæ paucorum superstitiosorũ fauori præferenda est. quando verò disceptatur de animæ periculo, tum non quod lenius videatur in quosdam, sed quod reuera sit animæ tutius, id sequendum, vt communiter docent D D.[a] Ad argumẽtum itaq; breuiter respondeo, ex maiore bene inferri, de peccato ipsius vtentis, quando verè dubium est, peccauerit necne; vt puto de rustico dubium fuisse; de monacho verò professore Theologiæ nõ puto, tenebatur enim scire: perperam tamen infertur, idem de re, nam nec dubium, id est, & si foret, non sequẽda nisi pars negatiua, quæ tutior: & proinde verè benignior in animas.

[a] Panorm. in c. iuuenis. despõsal. Ang. Silu. Tab. & alii in verb. Dubium.

Alia quędam postea accumulat, quæ prętermitto, quòd sint nõ minùs inepta, quam frigida, & ridicula, vtpote meræ fabellæ, de Moyse, Virgilio, &c.

SECTIO IX.

EX his infertur decisio de multis formulis, quas non prætermîttam planè vt de iis possint lectores, quando de facto inciderint, iudicare; nec adscribam integras, ne curiosi & impij queant abuti: sed adscribam tantùm initium ac finem, omissis mediis & circumstantiis, quas auctores earum requirũt. Primæ quatuor frequentes sunt hîc in Eburonibus.

1. Ad equos ſanandos. interrogant cuius coloris ſit? ſi dicas, ſpadicem. clamant, Spadix, ſpadix, ſi laboras tali vel tali morbo, tam verè ſaneris, quam Ioſeph & Nicodemus, &c.

2. Ante par ante, par ante ante, &c. vt virgo Maria peperit.

3. Alligare equum ſtoloni arboris, quæ nunquam fructum tulit, idque trium horarum ſpacio.

4. Pro quouis morborum genere; funiculo laneo brachium circumdare, in nomine Dei, &c. & ad nomen ſancti, cui morbus tuus ſacer, funiculus contrahetur & fiet breuior, &c.

5. Dicto, conſummatum eſt, pedem equi terræ fortiter incutere, & addito alio verſ. ex orat. Domin. clauum excidere.

6. Ad morbum quendam animalis ſanandum, iniicere phialæ vitreæ aquâ limpidâ plenæ, nouem ordei grana, &c.

7. Filum per chriſma trahere: aut terream imaginem, ſub altaris palâ abſcondere.

8. Tempore miſſæ dentes tangere, & quẽdam ex Euangelio paſſionis verſiculum ſimul dicere.

9. Cum ægroto antè febris acceſſionem manus lauare, & interea certum ex Pſalmis verſum ſubmurmurare: vel laborantis manu prehẽsâ dicere, Æquè facilis tibi hæc febris ſit, atque, &c.

10. Recipere tres panes missales, & in vno scribere, qualis est pater, &c. in altero, &c. in 3. &c. & dare has hostias febricitanti, &c.

Vndecima ducere ægrotum feria sexta, (idq; continuis tribus diebus) ante solis ortum, versus orientem, & eo expāsis ad solem manibus in crucifixi morem stante, dicere; Hodie dies illa est qua Dominus Deus ad crucem accessit, &c. deniq; recitare nouies ternas orationes Dominicas & ternas salutationes Angelicas.

Duodecima illud Aphricani, Gustate & videte quod bon⁹ estDominus, inscriptum certæ supellectili, &c.

Decimatertia in aquæ frigidæ cyathum instillare profluentis sanguinis definito numero guttas; & inter vnā quamq; legere pater noster, &c. & propinare patienti, eumq; certa quædā interrogare: *vel* fronti eius certū versiculū cruore illo inscribere. *vel* in sanguine sistendo, dicere; Sanguis mane in te, &c. sanguis mane fix⁹, &c. & ter repetere. *Itē*, in sanguine Adæ orta est mors † &c. ô † sanguis vt fluxum tuum cohibeas. *Itē illud*; Christus natus est in Bethlehem, & passus, &c. & hæc dicētem tenere innominatum digitum in vulnere, & facere certas super vulnere cū eo cruces, & dicere quinque pater, & semel symbolum, &c. *Item*, certum versiculum solum dicere ex Passione. *Item* dicere, In nomine Patris, &c. chunrat, cara, sarite, &c.

Decimaquarta tribus diebus ante solis ortum super equo dicere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti exorciso te vermem per Deum patrem † &c. vt nec carnem, nec ossa huius equi edas, &c. Deinde certo numero recitare Pater. & Aue. tandem in dextram aurem equi, cum aliquot crucibus factis, insusurrare quatuor quædam verba.

Decimaquinta ad inueniendum furem; in crystallo crucem facere cum oleo oliuæ, & sub cruce scribere; S. Helena, & puero casto atque legitimo decenni tradere phialam tenendam, & post tergum eius flexis genibus ter dicere orationem S. Helenæ; deprecor te Domina S. Helena, mater Regis Const. &c. Amen. & cum Angelum (*intellige nigrum*) videbit puer in phiala, tum interrogare, quæ quis voluerit. *Item*, ad furem deprehendendum; Accede fluentem aquam, inde quot suspectos habes, tot numero lapillos collige, domum refer, fac ignescant in foco, defode sub limen, &c. imponantur scutellæ aqua plenæ cum certis ritibus, & ad nomẽ furis calculus eius aquam faciet ebullire. *Item*, leguntur septẽ Psalmi cũ Letaniis; hinc sequitur oratio terribilis ad Deum patrẽ, &c. hinc exorcismus in furem: deniq; formatur figura circularis cum barbaris nominibus, & in medio pingitur oculus, tum clauus ęneus, certorum laterum, oculo infigitur malleo

cypressino & dicitur certus ex Psalmis versiculus. sic furi oculum putant excuti. *Alij*, die Sabbati ante Solis ortum ramum auellanum abscindunt, dicentes; Ego te ramum huius æstatis reseco, &c. in mensa sternitur tegumentum additis his verbis; &c. quæ ter repetenda. *Alij* vtuntur exorcismo seu anathemate, quod blasphemè vocant S. Adalberti; cuius initium est, ex auctoritate Dei omnipotentis, &c. & finitur, Amen, dicant omnes. postea cantabitur; Mediâ vitâ in morte sumus, &c. Quam prorsus suspicor esse illius Adelberti hæretici, qui se sanctum vocabat, & damnatus fuit à Papa Zacharia; cuius Historiam & Magicam quandam impiam orationem, inuenies in vita S. Bonifacij Apostoli Germaniæ lib. 2. *apud Suriū mense Iunio. Alij legunt* Psal. 108. iuxta certam distributionem.

Decimasexta, ad curandum maleficiatum: Accipe tres olei violacei mensuras, & consistens contra solem ante eius ortum exprime nomen læsi & matris eius & angelos gloriæ. qui stant in gradu sexto, sex diebus ter in die. Septimo autem collocetur ille nudus, &c. deinde nomina horum angelorum inscribenda laminæ, &c. vicesima die mensis sanabitur.

Decimaseptima. Itē ferre inscripta nomina trium Regum, cum certis trib. versiculis: *vel* verba planè incognita & absurda: vt illa

veterum, *Danata daries*, &c. & recentia, *Abrac, Amon*, &c. *vel* illa pani inscripra, *Irioni, Khiriori, &c.* vel istud: *Hax, pax, max*, &c. contra morsus canum rabidorum. Item contra dolores dentium: *Strigiles Falcesq́;, &c.* vel aliud: *Galbes, &c. Galdes, &c. Item: Gibel, Gott, &c.* Et in piscium captura, illud Geoponici Constantini, *Iao Sabaoth.* & quorũ his nugis olim libri referti fuêre Bamachius & Cariachirus à Galeno derisi *lib. 6. Simpli*: in illo Constantini est abusus duorum Dei nominum.

Decimaoctaua, virgas parallelas vi certorum verborum mediis partibus committere, & in crucis formam vincire, & de collo suspendere. vel thoraci lignum rotundum cum certo murmure applicare, vt Turcę faciunt. Sed sunt innumera huiusmodi commenta, quę ex prędictis diiudicari poterũt: & nos alia quædam *l. 6.* profligabimus, quæ propria Paracelsistarum. Aliæ quædam superstitiones in exposit. 1. pręcepti apud Beetzium leguntur *c. v.* Alii (inquit) *promittunt sic: vis vt maritus tuus diligat te: accipe de omnibus crinibus tuis, & offer illos ad altare ter cum cereo ardenti: & tunc quamdiu portabis illos super caput tuum tamdiu ex ardescet in amorem tui.* Alia suadet sic: *accipe hæc sancta verba scripta, & consue vestimentis viri tui, & non poterit occidi, vel subitanea morte mori*: vel, *fac scribi litteras infra Euangelium talis festi, & suspende illas ad collũ viri tui, & non poterit submergi si pertransit*

mare. vel sic, *si vis habere maritum ad voluntatem tuam, quære clauos ferreos antiquos* (*vulgariter* Hoefnagelen)*de quibus inuentis debet formari annulus sexta feria infra missam: postea superlege* Euang. (*quoddam certum*) *& dic quotidie Pat. nost. tunc si annulum in digito portaueris, habebis maritum pro tuo desiderio infra annum.* I*tem si sponsa debet habere bonam fortunam, oportet quod in nuptiis ingrediatur domum sub duobus euaginatis gladiis positis ad modum crucis S.* Andre*æ.* I*tem ne* Alph. *vel* Maar *equitet mulierē in puerperio iacentem, vel ne infans rapiatur* (à strigibus) *debet poni cultellus vel corrigia super lectum.*] Hactenus ille contentus tantum posuisse quã tum ad fugiēdas agnitas superstitiones pertinebat: formulas verborum, quas præterea adhibent, prudenter prætermisit.

Nuper duas hîc in Brabantiâ non infrequentes deprehendi: Prima, vt sciant an æger moriturus, salem ignaro in manum imponunt, & attendunt liquescat sal, nec ne? quod pertinet etiam ad diuinationes. Altera est; si quis febri laboret, iubēt prorsus nudũ se soli exorienti opponere, ac simul certo numero Dominicas orationes & salutationes Angelicas recitare. Sic liberandum. crebrò etiam virgines id faciunt. tanto sanitatis corporeæ quàm verecundiæ maior cura: quo, nisi Asmodeo auctore? vult cum veste pudorem, cum pudore pudicitiam paulatim ponere. priori posset aliq̃d physiologi-

cum ſubeſſe: Sed id adeo incertum & obſcurum, vt non iniuria ſuſpectum cenſeatur. Nunc iſta ſufficiant exempla, plura ſum daturus *lib. 6. c. 2. ſect. 1. q. 1.* & ex opere Martini de Arles *de ſuperſtitione*, quod exſtat in iuris Oceano, peti poſſunt: apud quem inuenies egregiè confutatam quandam vanam obſeruantiam, quæ ſimul eſt ſuperſtitio, & Dei tentatio, & ſacrilegium, & blaſphemia, qua Nauarræi ruſtici vtebantur, imaginem B. Petri in flumen mergentes, ad pluuiam impetrãdam: cuius dicta moneo vt notes, quia ruſtici accolæ Rheni ſolent idem facere cũ ſtatua (ſi commemini) B. Vrbani. Fuit penes me libellus M. S. Leuini Crucii Curionis Boſcepani, cui titulus *Eruditorium exorciſtæ*, qui vir certè nec indoctus, nec exigua huiuſmodi rerum experientia præditus, plurima cõgeſſit remedia contra maleficas noxas, quarum pleraq; etſi manifeſtæ ſuperſtitionis nequeant reuinci, expedit tamen propter clarum periculum, & procliuem abuſum, iis prorſus abſtinere. Quapropter oro & hortor omnes, ad quos liber ille, quod ſciam nondũ editus, peruenerit (ſcio vero quoſdam illis traditis incautè admodum vti aliquando) ne temere vllo remedio inde excerpto vtãtur; niſi priùs ſollicitè, cum pio, & erudito, & prudente aliquo Theologo rẽ contulerint, & is ſecura omnia declararit.

Formidandum quoddam in huiuſmodi

negociis exemplum Gerson narrauit : suo tempore Principem quendam fuisse, cui cũ suaderetur, vt peteret consilium à sapientibus, quos sciebat esse tales, & sibi beneuolos, *Vtrum licitæ essent superstitiones quas exercebat, & credebat? Respondit, cur inquirerem à talibus, etenim scio quod disconsulerent mihi: Ego tamen sic agere, & sic credere penitus disposui, nec omittam. Et in hac infœlicitate positus, & præuentus morte repentina, destitit vellet, nollet : nunc agnoscens in inferno, quoniam* Dominus odit obseruantes vanitates superuacuè. *Et contra*, Beatus est vir cuius est Dominus spes eius, & non respexit in vanitates, & insanias falsas. Sic ille tracta. de obserua. dierum superstitiosa.

Finis libri tertij.

SVMMARIA BREVIA LIB. IV.

DE DIVINATIONE.

PRÆAMBVLVM *de nominibus quibusdam, quid significent. Prædictio. Prænotio. vaticinium. Prophetia. locus D. Hieronymi. loca. Ierem. 13. v. 23. & 25. Oseæ 9. v. 7. Exod. 12. v. 12. cap. 18. v. 11. Dan. 11. v. 8. Deu. 13. Iere. 23. v. 25. cum simil.*

Diuinatio, quid. locus Prouerb. 16. v. 10. de diuinatione iudiciaria. Exempla, Salomonis, Danielis, Ariopharnis, Alfonsi primi Neapol. Tiberii, & Theodorici Regis, Caroli Magni, Friderici 3. Solimanni Turcæ.

Cōiectatio quid. quo pacto deinceps hæ voces sumēdæ. S. Beatricis Attestinæ sepultæ miraculum.

CAP. I. de diuina Prænotione seu Prophetia.

Quæst. I. De nomine & natura.

Prophetæ & prophetandi sex significationes loca. 1. Paral. 25. v. 3. & 5. 1. Reg. 10. v. 12. 3. Reg. 18. 29. & v. 4. Tit. 1. v. 12. 1. Reg. 18. Ecclesiast. 48 v.

14. 1. Cor. 14. v. 5. Exod. 7. verſ. 1.

Propheta vnde dictus Græcis. Nebua כבדאת*. vnde* B
Hebræis ביא . דבב . בוב*. Videntes vnde. Prophetæ definitio Caſſiodori. alia melior. Prophetiæ cauſſa efficiens.* An *humana aliqua opus præparatione. locus 4. Reg. 3.*

Subiectum prophetiæ. Sententia Platonis & Ari- C
ſtotelis fatui. genus omne hominum & ſexus. etiam mali, & ignari, & inuiti. quomodo prophetia ſit voluntaria.

Inſpirationum ſeu illuminationum ſpecies. de ima- D
ginaria & intellectuali. de duplici eleuatione.

An Deus *ſemper per angelos, & nunquam imme-* E
diate prophetiam inſpiret. Conciliati D. *Hyeronym.* Auguſtinus, *& alii patres. Quo fiat modo influxus propheticus mediante angelo?*

De *materia prophetiæ. quæ res occultæ huc faciant.* F
locus Deuter. *18. verſ. 15. & 1. Corinth. 14. v. 1. 3. 4. Quomodo prophetæ dicantur participes æternitatis* Dei. De *prophetiæ certitudine, tum abſolutæ, tum conditionatæ. de lumine prophetico, & variis eius nominibus.*

Thomæ Anglici *libri attributi* Doctori Angelico. G
An *lumen propheticum ſit idem cum lumine fidei. Peccatum eſt graue illi non credere.* An *neceſſe prophetam intelligere quæ dicit. an neceſſe prædicere aliis. Lumen propheticum ad quam qualitatis ſpeciem reducendum? Locus Micheæ.*

Quæſt. II. Quæ ſint ſpecies Prophetiæ?

Duo genera. per Sacerdotes & Prophetas.

Sect. I. *De rationali, Vrim, & Thummim.*

A *De duplici Ephod. Quid rationale, Hebrais* חשן. *videri veteres aliis punctis legisse non* חשן, *sed* חשן λόγιον *non* λογεῖον. *cur latinis rationale iudicii. refellitur Iarrhius.*

B *De nominibus eius Chaldæis, Hebrais, Græcis. Quid rei fuerint Vrim & Thummim. Posse sciri. Non fuisse aliquid diuersum ab ipsis Lapidibus. XII.*

D. *Augustini mens exquisita. sunt nomina ipsorum lapidum, qui alibi etiam vocantur Soham & Milluim. Locus Exod. 25. v. 7. & v. 30. explicat. Oleaster defensus. item defensi vulgatus & LXX.* De *vsu huius prophetiæ. modus interro-*

C *gandi. Applicare Ephod, consulere* Dominum *applicato Ephod.*

consulere Dominum *pro iisdem.*

locus 2. Esdr. 7. v. 65. & Deutr. *33. v. 8.*

D *Quis modus respondendi,* Duplex. *primus per nudum splendorem lapidum. defensus Iosephus. secundus mixtus ex splendore & sermone. Locus 1. Reg. 28. v. 6. quid responsio per sacerdotes.*

E *Soluuntur argumenta viri docti contra Iosephum. eius summa in his auctoritas.* Græci λόγιον *vocarunt. quo sensu LXX. dici queant* Græci. De *tempore quo hoc oraculum cessauit. Cur vocetur iudicium* τῶν δήλων *cur Vrim illuminatio. Thumim veritas.*

Sect. II. De *oraculis Prophetarum.*

A Diuisio *oraculorum. visio, verbum, somnium.*

nomi-

nomina quorundam prophetarum minùs notorum. visio. ὅρασις רואה quid verbum λόγος. רבר quid. quomodo fiebat. consilium מלאב וח Euangelium. Onus seu משא. quid sit fusè quæsitum, refelluntur varii.

Hieronymus defensus. Apocal. 2. in fin. versic. 24. Ierem. 23. versic. 33 λῆμμα quid Græcis LXX. cur idem dicatur onus & munus. Reprehens. Theophilactus. B

De Ecstasi seu raptu prophetico. יד quid. Ezech. 1. v. 3. & cap. 8. v. 1. & 3. In raptu prophetæ semper sibi præsentes hoc distincti à fanaticis hæreticorum. Polybronci fragmentum. C

Auctor libr. de spiritu & anima defensus contra Petr. Oliuarium. Apocalypsis quomodo scripta hoc genere prophetiæ. Tertulliani locus. alius Andr. Cæsariensis. κάτοχος quid. κατοχὴ congelatio, morbus. Theodoretus & Theophilact. notati.

De somnio. חלרם. ἐνύπνιον quando si prophetia, quando non. Modi seu somniorum sex in SS. differentiæ. Hebræi solebant somnia petere. ut & gentiles. ponuntur loca huiusmodi Gentilium dicta ψυχομάντεια. D

Vigilias Christianorum Iulianus eo conatus deriuare per calumniam. Iudæi idololatræ hac in re imitati fuere Paganos. Locus Esa. 1. c. 65. v. 4.

Diuinorum somniorum finalis causa multiplex ex sacris literis ostenditur. E

Locus D. Iob. cap. 4. vers. 13 & cap. 7. v. 14. & cap. 33. v. 15. Locus Numer. 12. v. 6. Exempla multa

diuinorum somniorum ex historic.

Quæ species prophetiæ sublimior & excellentior sit.

Quæst. III. Quo pacto prophetia, siue diuina reuelatio, discernenda sit à diuinatione siue dæmoniaca reuelatione?

Auctores qui de hac quæstione tractarunt. capita vnde petenda distinctio.

Sect. I. *Quænam necessaria iudicaturo de reuelatione?*

Spiritus discretionis quid, & quotuplex. de discretione experimentali. hæc est in ordine ad seipsum.

De discretione in ordine ad alios. quædam infusa: quædam doctrinalis seu acquisita: quæ ad hanc necessaria sint doctrina. pietas, experientia, & alia multa. Tenenda præcipuè humilitas. suspēdenda non præcipitanda sententia. Exempla sacræ scripturæ, Iacob, Iosue, Samuelis. Heliæ, B. Virginis. locus Luc. 1. vers. 29. Sanctorum Ambrosii & Episcopi Cyprii. Illusio mulieris Carthaginensis,

Præstat humiliter reiicere reuelationem, quàm auide arripere: an liceat petere vt fecêre quidam Sancti, S S. Ephrem. Maurus, Herebertus, & alii, sed non imitandi in hoc, Quod deceptæ multæ personæ per hoc vt S. Catharina Bononiensis. Conatus sic dæmon decipere B. Augustinum: sciebant hoc D. Bonauentura, & ii, de quibus narrat Gerson. & B. Coleta.

In aliis personis tutius eas reprehendere & dure in

crepare. Notabilis locus de hac re Gersonis. Et quomodo respondendum obiectionibus quas illusi solent facere, cur non reiiciant.

Sect. II. Quæ consideranda in persona cui facta reuelatio?

1. Fides. reuelationibus hæreticorum & ceterorum infidelium non est credendum. tales fuere Cerinthi, Marci, Montani, Archonticorum, Manetis. Iuliani Apostatæ Donatistarũ, Messalianorũ. Anabaptistarum. Campani, Iusti, Velzii, Francisci de la Druz, Grætienzis pseudoprophetæ. de vatibus Britannorum, vtroq; Martino & aliis: Eubages qui.

2. An sint sui iuris, an arreptitia. his non credendum. exemplum de quadam ex Firmiliano. de Montano. de monialibus Quercetensibus. Ioãna Potiere. de Indorũ cohoba. de Libussa Bohem.

3. An mores & vita correspondeant sanæ fidei: & de vitiis hic maximè considerandis. Apollonii sententia de Quintilla & Maximilla. Quo pacto mores intelligendi & examinandi. Petrus Sartor Antuerpiensis pseudoeremita. Orationis mentalis quædam pericula ratione viæ vnitiuæ. de lapsu Begardorum, Beguinarum, Dulcinistarum, Lollardorũ, Illuminatorum, Periculosi alii scopuli multi. Eremitæ apud Cassianum. Fr. Ioannis de Rupescissa. F. Fran. Crucii.

4. Corporis constitutio.

5. Conuersatio, status.

6. ætas, sexusq;.

7. an sint Nouicii in vita spirituali.

Exempl.

Exempl. Francisci Pici, qui hoc indicio fallaciam miræ reuelationis detexit.

Sect. III. *De reuelationibus mulierum non Sanctarum.*

G *Parum credendum huic sexui. cur facilè decipitur.*

Quæ præcipue consideranda in mulierum morbus.

Decepti visionibus muliercularum quomodo Tertullian. & nostro tempore Fra. Francisc. *de la Cruz. cuius narratur mira historia.* Magdalena *de la Cruz Cordubæ multos decepit. Et in Belgio monialis quædam arreptitia, in qua Christus loqui & hostiam siue Eucharisticum panem consecrare credita ab illusis.*

Quam periculosa confessariis conuersatio cum mulierculis etiam piis ex Gersone. An attendendus status virginitatis, matrimonii, viduitatis hac in re, contra Leloyherium.

Sect. IV. *De reuelationibus virginum & mulierum, quæ sunt Canonizatæ aut notæ sanctitatis.*

H *De S. Angela Behema.*

S. Brigitta Sueua vidua.

B. *Brigida virgo Scota.*

S. Gertrudis Brabanta. *S. Hildegardis.*

S. *Elisabetha Schonaugiensis defensa.*

S. *Catharina Senensis.*

Quo in precio habendæ harum reuelationes. Refelluntur Henric. de Hassia & Sibyllanus. Soluuntur eorum obiectiones. & defenduntur vaticinia Sanctarum.

I D*iscutitur prophetia* B. *Catha. Senensis de immã*

culata B. Virginis Mariæ Conceptione.

Discutitur locus vnus ex concionibus B. Catharina Senensis.

Item locus d. Antonini. Modus reuelationes conciliandi.

Sect. V. De indiciis petitis ab ipsius reuelationis natura.

Quando plus deferendum reuelationi habitæ à vigilante quàm à dormiente.

Diuina non est, quando non congruit diuinæ Sapientiæ, vel non iuuat ad maius bonum. vel incitat ad singularitatem, vel inobedientiam. Subitam doctrinam, Exemplum S. Simeonis Treuirensis. aliud Præmonstratensium tempore Sancti Norberti. Virginum Aronensium. K

Considerati gradus superbiæ in illusionibus. Indicia falsæ, ex lasciuia, & impudicitia. Exemplum d. Roberti, & aliud d. Dunstani. L

Quam periculosum reuelationis prætextu suum contra obedientiam sequi iudicium. Exemplum Genebaldi Laodunensis Episcopi. Aliud S. Guilhelmi Ducis Aquitaniæ.

Aliud S. Abrahami. Mira illusio virginis Gandensis, quæ se salua virginitate matrem futuram credebat.

Illusio B. Secundelli. Sub specie fructus animarum. quomodo vicit supplantatorem. Exemplum S. Matronæ, & S. Marcelli. M

Spiritus S. Doctrina & prudentia B. Angelæ.

Variæ sutelæ & pellaciæ dæmonis detectæ. B. Iordanus deceptus aliquoties prætextu boni. Remediũ N

ex-

expuendi in visum. S. Meinulphi sententia notabilis.

Considerandum num bona malis mixta suadeantur. Historia de B. Maria Oigniacensi. & alia B. Vincentii. Ferrerii. optimum remedium oratio. Exempla S. Gutlaci. S. Elphegi. alterius.

Iudicium in hac re & doctrina B. Arsenii Abbatis. Si reuelatio humana prudentia haberi potuit. si sit desumpta ex sacra scriptura. vel ei dissentanea. Si confirmetur aliis reuelationibus. Exempla S. Hermanni Steinfeldensis, qui & Ioseph vocatus & quare. Eutychiæ Patriarchæ. B. Guilhelmi Reschildensis.

S. Adalberti. B. Meinulphi Petri Cluniacensis. Quid si pugnantes reuelationes fuerint, cui credendum?

Sect. VI. De iudiciis quæ petita à reuelationum circumstantiis.

Quæ consideranda sint circa finem. Illusi Ioannes de Varenis & Ioan. Hus. Cauti & circumspecti. S. Arsenius. B. Hildegardis. B. Libuinæ Batauæ. Notandæ cogitationes præcedentes & subsequentes. Verarum reuelationum quis effectus ex Hucbaldo, & exemplum S. Adelgundis.

Signum crucis opponere visioni vtile. exemplum S. Osualdi Episcopi. Modus quo se ingerit considerandus. Doctrina P. N. Ignatii Loyolæ. Notanda lætitia & horror quibus animus pulsatur. D. Anton. doctrina, explicata per B. Catharinam Senensem, & eius adhuc explicatio. Explicata opinio quædam vulgaris, cito mori, qui

spiritus mortuorum viderunt.

Item notandum an veris confirmatæ miraculis. Exemplum nobilis Matronæ & S. VVinwaloci. falsa est, si vel in minimo non contigerit, quod prædixit absolute. hinc patet veras fuisse reuelationes Catharinæ Raconisiæ, Margaretæ Rauennatis, F. Aloysii Bertrãdi, item Ioan. Lotaringicæ quæ d. Lapucelle Ioan. *quæ defenditur contra calumnias Anglorum. Acta iudiciaria. Falsas verò fuisse Montanistarum, Ioannis de Rupescissa, & monialis Lusitanæ. Francisci de Cruce.*

Et Hieronymi Sauonarolæ seu Ferrariensis. De hoc diligenter disseritur contra quosdam. De Iacobo Brocardo & B. Elisabetha Barτona. Notandus modus reuelationis, qui varius est.

CAP. II. De diuinatione.

Quæstio I. Quid sit diuinatio.

Explicatur natura diuinationis.

Quæst. II. Quæ occulta queat dæmon diuinare.

Non nouit omnia, sed quædam tantum. Marchi historici locus explicatus. Quid de libere contingentibus? non potest nisi probabiliter coniectando. Exemplum Basilacii fanatici, qui Isaaico prædixit.

Quæ a causis necessariis dependent, & alia nonnulla potest certo prædicere. Quædam non nisi per cõiecturam. Vnde nata veterum oracula. Quid de præteritis norit. Quid de præsentibus. An cogitationes hominum norit. Exemplum Scotti

Parmensis. Dæmonum hac in re fraudes. Quomodo facta aliquando prædicat vt facienda. Exempla, Apollonii, & iuuenis cuiusdam, & Chariberti & Cæsarii impostoris moderni huius generis, remissiue.

Quæst. III. Quomodo dignoscatur diuinatio à prophetia & diuinatione?

Notæ ex proportione rei cognoscẽdæ & caussæ. Notæ ex modo & natura quæsitionis. Notæ ex intẽtione quærentis. Quæ excusent à peccato. Locus Prouer. 19. v. vltim. Quando liceat signum petere.

Quæst. IV. Quale peccatum sit diuinatio.

Quando sit hæresis. quando superstitio. quando illicita dumtaxat.

Quando implicita sit venialis.

Quando iocus omnino licitus.

Quæst. V. Quotuplex sit diuinatio.

Quid pactum implicitum & explicitum. Scholastici non satis propriè loquuntur in specierum assignatione.

Quæst. VI. De speciebus diuinationis, in Quibus aperta diuinatio interuenit?

A *Oracula, & vaticinia, vt Iouis, Dodonæi, Hammonis, Trophonii. Apollinis Delphici, Clarii, &c. Veneris Gazenzis.*

Quæ horum physica caussa?

Nulla contra plerosq;, vera est dæmon.

Cur vno loco potius quam alio?

cur prisca oracula cessarint?

De Pythonicis vatibus, Veterum. vt Dodonides columbæ. Gallicenæ. Pythia Delphica. B

Branchidarum, Colophonii, Soractinique vates. Francica Merouei Pythonissa. Ventriloqui. Engastrimantes, & Sternomantes. Eurycles, Pythones, Arcarii dæmones, seu vates. Exemplum rustici in Misnia. afflati à dæmone, fanatici, enthei. multorũ nomina. Sibyllæ vnde dictæ. קבל Ecstatici.

Sect. II. Necromantia seu ψυχομάντεια fuse descripta. ritus collecti ex veteribus poetis. Statii & Lucani loca quædam. Melindensium superstitio. Duo modi Necromantiæ, Nuda inuocatio & sacrificium. Sagæ primùm murmurant, deinde incantationem proferunt. 3. comminantur. forma minarum. C

Pœna huius diuinationis. dæmon in hac pro anima apparet. σκοιμάντεια quid. νεκρομάντεια. κληδὸν. D

Exemplum Santebereni magi. Diuinare in Pythone quid. locus 1. Reg. 28. vers. 7. Quam periculosum, probatur exemplis. locus Psalm. 105. vers. 28. & Isai. 8. v. 19.

Sect. III. varia Hydromantia, vt qua vsus Andronicus. vna fiebat per annulum. alia per lapillos. alia ex pelagi agitatione. Orientales mare baptizant. Veneti sibi despondent. alia ex aquæ colore & imaginibus. Pagomantia, varii ad hãc olim fontes. Crateres Palicorũ, cisterna Alphacena, palus Iunonis. Apollo Thyrxeus. Rhenus Germanorũ. alia p cyathum. p cathinũ vt Fessæ. E

mulie-

mulieres Germanæ ad vortices aquarum, superstitio hodierna, suspectorũ nomina mittendi in aquam. Aretinus fons obturatus à B. Bernardino Senensi.

Sect. IV *De aliis magnaniæ generibus.*

De Lecanomantia, veteri & recenti. Gastromãtia. Catoptromantia. Christallomantia. Exempla duo recentia. Et tuto quemlibet posse cõfringere huiusmodi, docetur aliis duobus exemplis recentibus.

Dactylomantia, varia exempla vetera & noua. Onychomãtia, aliter apud veteres, aliter nunc fit. Queuedi quoddã factũ. Acromantia Pharmaceia. Coscinomantia. Axinomantia, Cephalæonomantia, Germanorum, Longobardorum. Apionis & Taciti calumnia in Iudæos. Cleidonomantia.

De modo excutiendi oculum furis. Varia exempla.

Quæst. VII. De speciebus in quibus vel non explicitum pactum, vel est admodum latens.

Sect I. *De haruspicinia seu ariolatione.*

Gazareni q. De victimaria. Extispicina. Iuuenalis locus. Pyromantia. Vtuntur Lituani. an huc pertineat mos transsiliendi pyras. De lustratione per ignem. Capnomantia. Locus Statij. Thurifumia Statij. Libanomantia Dionis. Tephramantia. Sophoclis locus. quædam eius hodie species. Moschi locus. Hydromantia alia, & oinomantia. Quid omnibus commune cum hac.

Critomantia, alphitomantia, aleuromantia. κριθαί quæ. Horatij locus. furem libo inquirendi superstitio. Tiromãtia. Ichthiomãtia. Oomantia.

Isiacorum. Ceremantia. Antropomantia. Valde olim frequens, probatur fuisse. Sacrificium filiorum in Topheth apud Hebræos. Daphnomantia. Botanomantia. Sibyllæ folia. Sycomantia. Diuinatio. per myricam valde solemnis. Laus myricæ.

Omphalomantia. Amniomantia. De pelliculis quibus inuoluitur fœtus. χορίον, ἀλλαντοίδες, ἄμνιον. (Den Helm, Teutonice) superstitio in his. K

Qui sic capite inuoluto nati. Iouius notatus. Iudæorum diuinatio per Ieduim Iedua animal mirum, sed fabulosum. Agni Scythici descriptio.

Lithomantia. An Iudæis in vsu. Locus Leuit. 26. v. 1. de lectione & significatione quæsitum. Noster interpres defensus contra Oleastrium. Superstitio quædam gestantium amethystum Rhabdomantia, multiplex: quædam incantationis. quædam sortis, quædā auspicij quædam ominis. Singularum exempla. Narratio de Gregorio VII. Papa. Lampadomantia & Lucernaria. Parthenomantia multiplex. Catulli locus. L

Sect II. De augurio & auspicio. M

Aristotelis locus. Augurium quid, & quæ eius species. A cælo petita. Ab auibus petitæ. A pullorū tripodio. Oscinum differentiæ & nomina. Pauire. Tripudium solistimū. Soniuium. A quadrupedib. petita. Auspicia pedestria. Ex equis Germanorum, LutZicorumq;. A lupis. Et aliis animantibus.

De omnium diuersitate. Augurium, omen, prodigium sæpe confunduntur. τερατοσκοπία. varia exempla, sepulchrorum, fonticum, & spectrorum. Ostentum, portentum, monstrum, quid. Quid N

liceat

liceat in his obseruare, quid non?
De acuminum auspicio militari.

Sect. III *De sortibus.*

Phur, quid. Iosephi locus. chinensium sortes & aliorum Iudæorum.

De diuinatoria. De oraculo. Palomantia, Pettomantia, astragalomantia Kubomantia seu aleatoria. Rabdomantia multiplex. Sagittarum, apud Ezech. cap. 21. vers. 21. קלקל *βελομάντεια Virgarum, Deut. 8. v. 21. defensa vulgata. incantatores cur* chabarim *dicti. interrogare in ligno, Ose. 4. v. 12. Ceomantiæ vanitas. Stoicheiomantiæ genera. eius varia exempla Gentilium & Christianorum. quid olim dicta* sortes Apostolorum. *Explicata c. aliquanti. c. si quis clericos. 26. q. 5. Quomodo his vsi* S. *Augustinus & Gregor. Turonensis. D. Franciscus, Petrus Blesensis, & alij.* De *notis Ephesiorum. Dodecaëdri seu Pastorum ludus. dictum quoddam Cæsalpini.*

P *Alectryomantiæ modus multiplex. Zonaræ, Socratis & Cassiodori error. Onomantia. Prudentij locus. Nomina liberis prophetico spiritu imposita. Sanctorum nomina imponere religiosum. Pontifices sancte mutant nomen in inauguratione. Arithmantia. Cabbala duplex Iudæorum. Vocalium consideratio in nomine proprio. Alchindrinæ liber. Ornithomantia Ioan. Leonis.*

Sect. IV. *Quale in his omnibus peccatum sit.*

Q *Quam etiam periculosa res sit. De sorte cõsultoria, quando illa hodie illicita? Quã periculosum Magos consulere. Trium Regum Exempla.*

Cap. III. De coniectatione.

Quæst. I. De coniectatione ex astris.

De astronomia. huius laus. De astrologiæ hæc fuse docetur vana & prohibita. Species eius quatuor. A
de Ioanne Stadio Bergano. Astrologia reuolutionum quid queat diuinare? quomodo cæteræ species. Triplex Mortale hîc occurrens. B

Rationibus & auctoritatibus omnis generis impugnatur astrologia. C

Satis fit argumentis astrologorum. Locus Genes. 1. v. 14. Locus Esa. 34. v. 4. Loca S. Augustini conciliantur. Locus Psal. 103. v. 2. & Apoc. 6 v. 14. Locus Arethæ Cæsariensis vnde corrigendus. Locus Iudic. 5. v. 20. Locus Apoc. 12. v. 3. Locus Psal. 18. vers. 12. Respondetur exemplis allatis de veritate prædictionum quarundam. D

De Thrasillo. Cur I. C. iungant Mathematicos cum maleficis, & qui illis proprie dicantur mathematici. Qomodo & cur Deus permittat illos aliquando verum prædicere. De Ascletarione. E

Exempla aliqua falsarum prædictionum. Ioannis XXI. Papæ mors.

Hebræorum qui auctores iconoclastiæ. Pancratij Constantini Stethati. Prædicentium aduentum Antechristi. Petri Leoni Spoletani. Abraham hos confudit disputando. Ab his deceptus Manuel Comnenus. Ioannes Galeacius contra astrologum decepit. Petri de Monte ilicino mendacia. Alfonsus Aragonum Rex contemptor horum & quare. Ludouici Sfortiæ stultus amor astrologiæ. Alexandrinorum iudicium de his & vectigal βλακηννομίον.

De medicorum fatua & superstitiosa quadam astrologia, necnon chyrurgorum. De diebus Criticis. De astrologia inuestigatrice occultorum.

Quæst. II. De coniectatione ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis.

A *Tria videri tantum esse elementa.*

Ausonij locus. De iis quæ gignuntur in media regione aëris. de cometarum prædictione. aliquando prospera prædicere. Chæremonis liber. mira exempla de Nola Bodkensi. de campana Villilana. de pisciculis monasterij S. Mauricij. B

C *De prænotione ex ventis. item ex nubibus grandine & similibus.*

Pisidas notatus.

De maris tumore, terræ motu. Aërisque mira prodigia. Indi adiuratores male multati. Vulcani Peruuiani. Iride, halone, &c. Ex arboribus, plantis, floribus, &c. quæ. Quædam hic superstitio.

D *Quæ coniicienda ex animantibus.*

An ipsæ præsentiant quæ prænunciant?

Quæstio III. de coniectatione medicorum.

Regula quædam traditur.

Quæst. IIII. De coniectatione Physiognomica.

De tribus eius speciebus. Scriptores.

Melampus & alij. Iuuenalis locus.

Fundamenta artis. Locus Esa. 3. v. 9.

De Matthia Coruino Rege.

Probatur quædam esse licita. Et quatenus Socratis dictũ. Locus Cassij medici. De quibus liceat Phy-

siognomo iudicare, de quibus non. Exemplum. Antonij Tiberii Cesenatis discussum.

Quæst. V. De Chiromantia.

Duæ eius species, de Physica, de Astrologica. Verderij error de hac. A

Prohibitio Sixti V. Artis vanitas. Scriptores. Iuuenalis locus.

Soluuntur argumenta cõtrariæ partis. Locus Exod. 13. v. 9. Iob. 37. v. 2. manus Dei quid significet in Scriptura. B

Locus Exod. 24. v. 31. 2. Reg. 3. v. 15. Esa. 8. v. 11. Ezech. 1. v. 3. & c. 33. v. 22 & c. 37. v. 1.

Examinantur exempla prædictionum Chiromanticarum. Bartholomæi Coclitis. Alexandri Medicæi. Iouius notatus. C

Zingari qui, & an tolerandi Principibus fuse Corinthia lex de sumptibus.

Quæst. VI. De coniectatione ex somniis.

Onitropolitæ scriptores. Somniorum diuisio. Fundamenta vanitatis huius. A

De libro Danielis Somniali in c. non obseruetis 26. q 5. Synæsius notatus.

Quædam licet obseruare contra Xenophanem & Epicuræos quædam non licet, contra Stoicos. Prudentij locus. Somniorum certitudo vel fallacia vnde petenda. de causa efficiente somniorum. Sinasij & Porphyrii error. Item Platonis, & Aristotelis. Hippocratis diuisio non sufficiens. B

De Naturalib. ex causa intrinseca. 1. animali. Locus Salomonis Eccles. 5. vers. 2. 2. intrinseca corporalis, quæ propria somnia singulorum humorum C

præd o-

prædominantium. De naturali extrinseca causa, & diuisio.

D *Quando liceat attendere somniis ex causis naturalibus. Explicantur singulæ causæ exemplis. Non licet diuinare de futuris cōtingentibus vt de gratis datis a Deo, nec de liberi arbitrij actionibus.*

E *De diabolicis insomniis. Locus Homeri. & locus Eccles. 27. v. 7. De Lectisterniis & captione somniorum apud Gentiles, de Venere Gazæa somniorum interprete. Somnia Enthusiastarum, Anabaptistarumque. item Epithelis Messenij. Ædesij philosophi.*

Matris Attilæ Ptolomæi. Nestorij Attici, Iuliani Apostatæ. Odatis & Zariadres. dæmoniaca ad quid liceat obseruare. Condæi somnium. Dinothi historia. Diuina insomnia quæ.

Diuinorum insomniorum quædam exempla. Theodosij Imperatoris. Arnobij Rhetoris. Mauricii Imp. Bardæ. Eulogii. Alexandri Magni. Blesensis locus. Horum obseruatio licita, & ad quos spectet interpretatio. Quomodo discernenda diuina ab aliis. Locus Eccles. 34. v. 6.

G *Exempla eorum quib. obseruatio somniorum valde noxia fuit, Agamemnonis Xerxis, Onomarchi, Antigoni, Pompei. Iusti Lipsi V. Cl. narratio quædam de muliercula Bruxellensi, & historia discussa diligenter.*

Cap. IV. De coniectatione Politicâ siue de sortibus.

Sortis politicæ species.

Quæst. I. De sorte diuisoria.

Iudices sortiebantur Athenis, Romæ & in Sicilia. A
Casus in quibus iura sortitionem permittunt, c. 1. 26. q. 2.
Quæ requisita, vt hæc sors sit licita.
Quomodo intelligenda, quæ in sacris litteris de sortitione habentur.
Ritus qui solemnes. Calix pro sorte. B
Locus Psal. 15. v. 16.

Q. II. De contractu sortis siue Lothariæ.

De *duplici contractu hoc priuato*, la riffe. & *publico*, la lotherie. A
Contractum esse licitum probatur. Reprehensus Conradus. Ludus aleæ cur prohibitus. Contractus plures hic interueniunt.
De *personarum generibus, quæ in hoc contractu veniunt. Quid hic lucrari possint mercis* Domini *seu venditores. Quæ sint peccata venditorum, seu Dominorum mercis.* De *modo quo, statim ac collata iota, sortes trahuntur. Quid lucrari possint emptores seu sortientes.* B
Quæ horum peccata, & obligatio restituendi an ad sortitionem rerũ restitutarum fraudator admittendus. C
Quid lucrari possint ministri & officiati. D
A quo alendi hi ministri. Publicum, & pauperes quid hic lucrentur. Princeps potest aliquid Reip. pauperibus vel sibi reseruare. Posse aliquid dari ei qui primam sortem, vel plures obtulerit.

Quæst. III. De purgatione Canonicâ.

Quid sit? quæ eius species. De *purgatione iurisiurandi. Canones hanc probantes.* A

B *Exempla Sophiæ reginæ Poloniæ, & Sixti* III. *Leonis* III. *& Pelagii P.P.*

De purgatione per sumptionem S S. Eucharistiæ. Exempla Lotharii Regis Frãciæ. Gregorius VII. *ipse fecit, ab Henrico verò Imp. exegit.*

C *Causa & formula huius purgationis.*

Defenditur ea contra Franc. Hotomannum Caluinianum. Explicatur eius sentẽtia. Historia Erkimbaldi Barbati. Alia Sibichonis Episcopi. Sæpe mortui qui, rei cum essent & iuste accusarentur, sumere præsumpserũt. Exempla remissiue ponuntur. Cur Deus hoc iudicium aliquando permiserit fallere. vt in Andronico Imperatore.

Quæst. IV. De vulgaribus purgationibus.

A *Cur sic dictæ, item cur exploratoriæ purgationes: cur leges paribiles.*

Tentant omnes Deum. *huius species petere miraculum:*

Sect. I. *De prouocatione ad diuinum iudicium.*

B *Quibus conditionibus concurrentibus hæc sit licita. Exempla, Saræ,* D*auidis, Zachariæ filiæ Ioiadæ. Septem fratrum Machabæorum.* D*iui Pauli. Martyrum noui Testamenti. Et S. Eustasii Abbatis. Gualtheri Burgensis Episcopi* P*ictau.*

C *Quã periculosum sit ita citare. Qui peccẽt Mortaliter citando. Quando citati possint citationem contẽnere, quando & quo illã modo debent cõsiderare.*

Exemplũ Gonzalii Hernandes de Corduba.

D *Exempla citationum non irritarum.*

Citatio duorum fratrum de Caruaial.

Menuerci Paderbronnens. Henrici Moguntini Episcopi. Burchardi & Meginheri.

Gothus capite plectendus. Gothalani Nauarchi. Fratris Ducis Brittanniæ.

Templariorũ. defenditur hæc historia contra quosdam De morte Clem. V. Papæ, & Philippi Pulchri Francorũ regis. Præpositi S. Lamberti Leodinensis. De Innocentio IV. fabula Britannorũ reiecta.

Sect. II. De purgatione monomachiæ seu duelli.

De inuentore duelli. de gentibus quæ vsæ. de causis propter quas inductum.

De ritibus. de armis. Duellum paralytici contra Iudæum qui imaginem Deiparæ violarat. Duella inter reges pro regno. inter priuatos pro regibus. pro testimonio pudicitiæ, pueri contra gignantem. Burchardi contra Conradum.

De successione auorum inter patronos nepotis & patrui. vicere qui pro nepote.

VVenceslai Regis mirum duellũ contra Radislaum. aliquãdo Deus miraculo decidit vt in causâ VVenceslai. aliquando res dubia manet, vt inter equites Hispanos, Rui Paez de viedma, & Pae Rodriguez de Auila. Sæpe iustus vincitur.

Duellum omni iuri repugnare ostenditur. Prohibitio & pœna concilii Tridentini. aliæ priores Iulii. 2. & egregiæ eius rationes. Extensio Gregorii XIII. ad priuata duella & quæ citra solemnes ritus fiunt. Quædã declarationes siue illationes ex bulla prædicta. extenditur ad eos, qui dicunt; Veni, ego te tali loco exspectabo. Non procedit contra Principes qui duellum permitterent infidelibus.

Bellum iustum potest auctoritate principis duello decidi. Non tamen hoc possunt facere per modum

diuina-

diuinationis aut ad gloriam, &c. Locus 2. Reg. 2. vers. 15.

Qui consulentes incidant, qui spectatores. Fit mentio non visæ bullæ Clementis VIII.

Sect. III. *De purgatione vulgari per ignem.*

H *De proba ferri candentis. quod iudicium. Solemnitates. Formula.*

Exemplum Tetbaldi Peletarii. Lex militaris apud Radeuicum. Leges Francicæ, Longobardicæ, Slauicæ, Flandræ.

Vomerum quis numerus.

I *Ferri cõsecratio qualis. ponitur formula. Sophoclis locus de hac purgatione. An Nobiles eam quoque subierint, quod ita. Exempla. Conradi Marpurgii contra hæreticos. Richardæ & Kunigundæ Imperatricum. Emmæ Reginæ Historicorum dissensio conciliata.*

Aliorũ in Græcia. Matronæ Christianæ in Rugia. Comitissæ Mutinensis. Ludouici regis German. Legatorum occisorum. Comitis de Oldenborg.

Wittenbergensis iniuste accusati de incẽdio, & detecti postea rei. Exemplum Piscatoris Traiectẽsis, & cuiusdam Hipocritæ. Iuonis loca discussa, & ostensa canonibus repugnare. Rollonis Normanni factum mirum.

K *Certamen Catholici Hispani cum Ariano. Robertus Cantuariensis doluit, quod hanc purgationẽ suasisset.*

Emma regina sic se purgauit.

L *De iudicio prunarum. Exempla:*

Monachi Ægyptii, & B. Briccii Turonensis Episcopi. Haraldi Hyberni.

Sumebant & ab aliis rebus hoc indicium.

Eulalius se purgauit fiscella in ignē iniecta. Episcopus quidam ad fidem Rossos adduxit proiecto libro Euangeliorum in ignem. Sic etiam approbata in Hispania missa Mosarabum.

De *probatione per pyram. Exempla.*

Petri Massiliensis. Popponis Apostoli Danorum. *Catholici Episcopi prouocantis* Arianum. *Sauanarolæ factum, seu potius iactantia. Petrus* Albanensis *sic Petrum Florentinum simoniæ conuicit. Ritualia huius iudicii.*

Vt Catholica fides his adstructa, sic iisdē hæresis deprehensa punitaq; probatur exemplis. Hæreticorum Cameracensium, item Argentinensium.

Flamma hæresi, quod vmbra corpori: cū fuga erroris, vis perit ardoris. redit hæc illo rediente. Hæretici alterius exemplum.

Variæ prohibitiones huius probæ.

Imperatorum & Pontificum, c. Mennam 2. q. 5. discussum. & c. consuluisti. 2. q. 4.

Sect. IV. De *purgatione vulgari per aquam.*

De *aqua feruente. Nationes quæ receperunt, & quo fundamento.*

De *poculo Zelotypiæ, num. 5.*

Prohibitio purgat. per feruentem.

Exemplum Legatorum Ludouici Germaniæ Regis. confutata quædam traditio Hebræorum. Ritualis oratio. Solebant manum iniicere. probatum exemplo Hiacynthi Diaconi *Rauennatis.*

Formulæ duæ huius probæ collatæ inter se.

De *purgatione per aquam frigidam.*

Quomodo fiebat. Exemplum vxoris Beati Gangulphi. lex Alsatica.

Alius modus, mergendi hominem totum.

Imperatoriæ & Pontificiæ prohibitiones. c. ex tuarum. de purga. Canonica explicatum. & c. sententiam sanguinis.

Ne Cleric. vel monachi sæcularibus, &c.

De hodierna probatione sagarum per aquam frigidam sententia Germanicorum Scriptorum. Iurisconsulti cuiusdam recens libellus de hac re.

Q. V. De probâ, vt vocant, aquæ frigidę quâ in sagis explorandis quidam in Germaniâ vtuntur.

Sec. I. *Discutitur opinio & rões Adolphi Scribonii. Contra fictitiam illã leuitatẽ dæmonis sagas sustentantis differitur. Non est credibile hoc sic à* Deo *a mundi initio prædestinatũ. Refellitur supernaturalis & fictitia aquæ & sagarum antipathia. Lutherus exploditur, qui voluit omnia liquida apta præbere balneũ esse idoneam baptismi materiam.*

Quo pacto elementa laudent Deum.

Qua ratione aqua instrumentũ & sigillum salutis.

Sect. II. *Excussa sententia & rationes I C. cuiusdam Catholici.*

Laudatur aduersarius, & huius contradictionis rationis proponitur. Qui & vbi tantum iudices hac vtuntur proba.

Esse praxim paucorum & indoctorum iudicum. Summa sententiæ contrariæ.

Ostenditur parum necessaria hæc purgatio ad mentem aduersarii.

Ostenditur pugna in dictis eius, & incertitudo huius probationis. Exemplum vetulæ sagæ, quæ seipsam prodidit.
Ostenditur ex eo & alia pugna. item hanc supernatationẽ non esse tribuendam bonis angelis. sed dæmoni.
Cautelæ, quas ponit ostenduntur superfluæ.
Tertia pugna in dictis aduersarii.
Gratis conficta diuersitas in maleficio, & aliis criminibus; nec probata, nec vera.
Sed ostẽdit purgationis huius vanam defensionem.
Inducitur argumentum de saga quæ furti accusata tantum; & aquæ iniiceretur ex prisco more ad purgationem: & ostenditur si hæc purgatio vera certaq;, necessariò iudicem perplexum fore.
Multa refelluntur breuiter πάρεργα aduersarii.
Quæ præcipua nunc causa paucitatis miraculorũ sit. Deo non attribuenda omnia creaturarum mala; & talem propositionem fidei repugnare.
Excusatur mens aduersarii eam ponentis.
Quo sensu probationes sint iudici arbitrariæ.
Hanc iure Canonico probam omnino esse prohibitam accurate ostensum.
Non licet iudici infligere quamcunq; pœnam quam rei maxime metuunt.
Hæc purgatio non fauet maxime reipubl.
Neq; hoc solùm potest eam facere licitã. Vt actus sit bonus, non sufficit eum tendere ad bonum finem.
Sagas non detestari maxime hanc purgationem. quod si detestantur, indicium est pacti.
Non esse hoc indicium certius testimonio complicũ.
Non est eadẽ ratio huius indicii & illius testimonii.

Vt nec

Vt nec indiciu ex cadauere sanguinante, & ex hac.
H *Non sequitur* Deus *iuuat iudicem in vno, ergo & semper & in omni.*
Non fallitur iudex, qui secundum acta, nocentem absoluit. Deus *nō vult omnia crimina hic actu puniri. Aliquando iudici & indicio nocent malefica.*
Sors ista est diuinatoria non consultoria.
Consultoria sors etiam hodie est prohibita. l. eorum. C, de malef. & mathem. vt non sit iniqua quomodo accipienda.
I *Maleficium maleficio destrui posse, error. Maleficium per media superstitiosa tolli posse: vel erronea, vel plane temeraria propositio.*
Scotus falsò citatus à malleo malef.
Posse aliquē peccare in eo quod facit bona intētione.
Impugnatur vt prorsus spurium & tyrannicū arbitrium liberum & plenum iudicis, quod aduersarius ei concedit.
Iudex secundum legem debet iudicare: alioqui belluas imitatur.
Quomodo iudices omnes legibus subditi sint. Præstare absoluere nocentes, quam per hanc probam deprehendere.
Quid iudici hic metuendum, quid non?
Mortale est non obedire Ecclesiæ.
Causa, cur tā parū iudices promoueant per indicia legitima. D. *Bernardi locus de hac proba discussus.*
Sect. III. *Proponitur & probatur vera sententia negatiua.*
K *Iudices gnari Pontificiæ prohibitionis, qui hac proba vtuntur, peccant.*

Probatum primò definitione peccati.
Pōtifices Romani quid senserint de hac probatione.
Illis esse credendum & obediendum in hac re. cap. Mennam. in fin. 2. q. 5.
c. ex tuarum, de purgat. Canon.
Diluuntur rationes aduersarii quib. conatur ostendere diuersum quid statuendum in purgationibus vulgaribus cæteris, & in ista.
Ostenditur non esse diuersam rationem iudicum & priuatorum.
Ostenditur esse tentatio Dei. L
Quomodo signa petita à sanctis hominibus.
Quando liceat signum petere.
Probatur hîc non esse miraculum.
Exempla multa docent falsam esse probam.
Iudices non tenentur fidem habere huic probæ.
Quale hîc pactum intercedat. M
Declaratur res.
Pactum hic inter iudices & dæmonem, non inter sagas & dæmonem intercedit.
Exemplum quoddam recens discutitur.
Dissensio Iudicum in hac purgatione.
Cur dæmon hoc pactũ inierat, & lucra eius ex illo.
Ostenditur hæc proba continere peccatum inobedientiæ & ariolationis. N
Locus 1. Reg. 15. v. 22.
Dæmonem corporeum facere, temerarium est & errori proximum.
Multa aduersarii parerga, & non vera quædam.
Iudex communem sententiam hîc sequi tenetur.
Alioqui peccat, & potest conueniri act. iniur. talem

torquens,

torquens, est tyrannus. sententia est nulla. occidens, est homicidii reus.

Q. VI. De aliis quibusdam vulgaribus purgationibus.

De purgatione per pondera & lancem.

De purgatione per crucem.

Qualis ista purgatio, quæsitum.

Frisonum consuetudo.

Quid contendere vel certare cruce, item quid stare ad crucem.

De sortitione quadam facta Constantinopoli de Imperio.

De abiicientibus res aliquas, vt ex earum recuperatione cognoscerent sua sibi à Deo *peccata fuisse remissa.*

Exempla S. *Attilani Zamorensis Episcopi & S. Arnulphi Episcopi Metensis.*

FINIS.

MAGICARVM

DISQVISITIONVM LIBER QVARTVS,

Qui est,

DE DIVINATIONE.

SVNT quædam nomina, quæ cùm latè sumuntur, solent confundi, vt *diuinatio, vaticinium, prænotio, prophetia, coniectatio, prædictio*: & sic sumendo, pro his omnibus, in titulo posui vnicum nomen diuinationis. Si pressius sumantur, discrimen aliquod agnosco. *Prænotio & prædictio*, cætera quatuor semper complectuntur: sed *prædictio*, ordinem ad alium actumque denotat extrinsecum; *prænotio*, intrinsecam tantum cognitionem. *Vaticinium*, diuinationi & Prophetiæ commune nomen est; sed ad *Oraculum* tamen, quod viua fit hominis A

voce,

voce, reſtringi conſueuit; cum *diuinatio* vlterius porrigatur. De *prophetia* Diuus Hieronymus notat [a], ſemperà ſacris litteris in bonam partem accipi. Patet hoc verum eſſe, quando loquuntur abſolutè. Nam ſi pſeudoprophetas quoque hoc nomine honorent, diſtrahentem quampiam particulam adiiciunt (vt Prophetæ *ſtulti*, *Baal. Samariæ lucorum*, &c. [b]) vel loquuntur per ironiam non obſcuram, petitam ab exiſtimatione atque opinione populi, qui pro talibus eos habebat; ſicut & *idola*, nuncupat *Deos* [c] : atque adeo ſemper aliquid additur in contextu, quod non ſinat ignorari pſeudoprophetas fuiſſe. [d] *Diuinatio* nunquam in Bibliis ſumitur de Prophetico lumine. Nam illud Salomonis; *Diuinatio in labiis Regis, in iudicio non errabit os eius* [e]; nihil ad prophetiæ donum pertinet, ſed ad ſagacitatem in occultis & perplexis iudiciorum latebris, circa facti ambigua, eruendis, neceſſariam iudici. Eſt enim quædam ſicut in medicis cauſis, ſic & in iudiciariis diuinatio Metaphorica; qua, quæ præterita ſunt, & quorum veritas ignoratur, ſolerti diſcuſſione coniiciuntur. Vt fuit in iudicio Salomonis, cùm veræ matri filiũ reſtituit [f]. vt fuit in Danielis inquiſitione; qua, ſenum perfidiâ detectâ, Suſannam vitæ, honori, marito reſtituit [g]. vt in iudicio Ariopharnis Thracum Regis; quod huiuſmodi traditur. Tres Cim-

meri-

[a] in c. 3. Micheæ.

[b] Iere. 23. v. 13. Oſe. 9. v. 7.

[c] Exo. 12. v. 12. & c. 18. v. 11. Daniel. 11. v. 8.

[d] Deut. 13. Iere. 23. v. 25. c. 28. v. 1. & 14. Ezech. 21. verſic. 21. Mich. 3. v. 6.

[e] Prouerb. 16. v. 10.

[f] 3. Reg. 3.

[g] Dani. 13.

mericorũ regis filios de paterno regno contendentes, iudicem elegere Ariopharnem. hic iubet patris cadauer ſepulcro erui, arbori alligari, & eos arcu contendere, vt qui patris cor transfixiſſet, is in regnum ſuccederet. primogenitus guttur, ſecundus mediũ pect⁹ corde illæſo trãsfixit. Supererat minimo ſpes regni. vicit pietas, & ſe regno cedere malle, dum in patris cadauer pietate ſuperior eſſet, profeſſus; iaculari detrectauit. Huic Thrax regnum adiudicauit, quia naturæ propenſione, ſe & verè filium, & virtute præſtantiorem oſtendiſſet [a]. An hanc hiſtoriam voluebat animo Alphonſus primus Neapol. rex, cùm ſimilem protulit ſententiam? vel naturali ſagacitate id potuit, quæ in eo mirifica fuit. Nam adhuc penè puero cùm in Aragonia, vtriusq; Siciliæ regna ſuſciperet, accidit; vt cuiuſdam ancilla ex domino pareret, & ad libertatem ex Hiſpaniẽſi lege prouocaret. Dominus, ne matre cum filio priuaretur, negabat ex ſe natum. deerãt in re clam patrari ſolitâ probationes. quid ageret? belle ſe expediuit. iubet ſub haſtâ partum vendi. vincitur domin⁹ licitatione. ergone (ſecum) filius meus in ſeruitutem me viuo? quin potiùs fateor, quod res eſt. & ecce paterni animi erumpunt inuito lacrymæ. Subſequitur lingua confeſſionem oculorũ. ſic patri filium, matri debitam rex libertatẽ aſſeruit [b] Quem imitaretur hoc iudicio, B

[a] Diodor. Sicul. l. 20.

[b] Ant. Panhormi l. 2. de geſt. Alfonſi.

non habuit; vt Tiberium [a] habuit Theodoricus, rex Gotthorum. Spoponderat mulier Italica nuptias secundas amatori, pacta se filium priùs domo exturbaturam. cùm conaretur; resistere filius, & Regem adire ambo: filius sibi alimenta deberi, nec domo paternâ à matre eiici decere. contra mulier, filium non agnoscere, suppositítium esse. Suspecta regi mulier fieri incipiebat. Atqui ô mulier, *inquit rex*, potes, si me audis, & hac te molestiâ expedire, & melius coniugium inire. quin tu iuuenem hunc, qui filium se dicit tuum, maritum accipe. minor est ætate, & facie liberaliore. Icta mulier tam inopinatâ iussione, primùm conticessit: mox se colligit, & multa prætexere negationi, parùm cohærentia vel apta; vt deprehensam facile intelligeret Rex. Fingit ergo se pœnam addere, nisi consentiret. quod restabat infelici, vt scelus fugiat horrendum; filium agnouit [b]. Coram Carolo Magno Pater & filius homicidii rei agebantur, factum vterque negabat, nec tormentis vllis ad confessionem criminis perduci poterant: condēnat Imp. vtrumque ad suspendium. Tum pater, victus amore filii se reum, filium verò sceleris expertem profitetur [c] Minoris momenti, non minoris industriæ fuit Frederici III. iudicium. ad eum cùm rusticus venisset, & questus esset, iugalium equorum alterum in caupona sibi furto ereptum: abigeum Im-

pera-

a Sueton. in Tiber.

b Ioa. Magnus l. hist. Gotth. ca. 29.

c Andr. Barbat. in c. præsenti de probat.

peratorsibi indicari iussit. cùm hoc rusticus negaret se facere posse, qui hominem non nosset. miror, inquam Fridericus, non alterum quoq; ereptum tibi, cùm tot in hac vrbe sint equites, equi tam pauci. Equa, ô Cæsar, subdit rusticus, est altera; quæ militibus paruo vsui. Igitur age, inquit Imper. equam inscende, & per omnes vicos, plateas, compita, & angiportus vrbis equita: subtractus equus in aliquo stabulo latitat; & cum iugalis odorem senserit, statim hinnitum tollet. Paruit rusticus, atq; vt Cacum mugitus bouis, sic hinnitus equi tunc furem prodidit.[a] Nec subticenda Turcarum Regis Solymanni prudentia. Byzantii Iudæus Christiano certam auri summam mutuam dederat, vti constituta die præter sortem, vsuræ loco, duas carnis eiusdem Christiani vncias reciperet. Die illa sortem reddit Christianus, fęnus negat. aditur Solymannus, vt rem decidat. Ille Iudæum animo detestatus, nouaculam adferri iubet & Iudæo potestatem facit, qua velit, membri parte, debitori duas carnis vncias exscindat: eà lege, vt omninò duas tãtum: si minus plusve exsciderit, capite luiturum. Non ausus Iudæus hanc aleam subire, Christianum absoluit[b]. De huiusmodi ergo *labiorum Regis diuinatione*, Salomõ loquebatur. sicut enim cor regis, sic & eiusdem labia in manu Dei sunt. ambo Deus æqualiter dirigit, & quibus suas in terris vices dele-

[a] Æneas Siluius l. 2. de reb. gest. Alfonsi.

[b] Corrozetus de dict. & factis memorabilibus.

delegauit eos suprà cæteros sæpe mortales magna solertia & prudentia dotat. *Diuinatio* ergo illic *pro coniectatione* posita. *Coniectatio* namq; ,procedit ex consideratione causarum signorumue, siue hæc sint cum verà prudentia coniuncta.siue vanitatis cōperta. quare quædam coniectatio licita, quædam illicita est. *Diuinationis* nomē, nos deinceps restringemus,ad illicitam tantum:hęc à cōiectatione differt;quia non procedit per signa,vel argumenta,vt facit coniectatio.*Prænotio* deinceps nobis generale nomen erit; eius partes, vt membra corporis, tres sunt futuræ;Diuina prænotio,quæ manat à Deo, &vocabitur *prophetia*,ad hanc pertinēt quędam miraculosa, seu diuina ostenta & prodigia,futurum solita certò & ordinariè prænunciare: vt quod post obitum B. Beatricis Atestinæ per longum temporis spacium obseruatum est, quod quoties aliquid noui familiæ Atestinæ,ex qua fuerat orta, immineret, toties multis ante diebus, in sacello eius prægrandis strepitus exaudiebatur, & corpus eius, quod de more supinum iacebat, in alterum latus reuolutum reperiebatur.*Scardeonus libr.2.antiquit. Patauinar.class 6. fol.120.* alia de campanis quibusdam retuli, *inf.c.3 q.1.& de aliis multis c.2.q.7.sect. 2.* Dæmoniaca,quæ deriuatur ex pacto tacito vel expresso cum dæmonibus,& dicetur *diuinatio*;& Naturalis,q̄ sumitur ex signis vel cau-

sis na-

ſis naturalibus, quam vocabimus *præſagium*, vel *coniectationem*, ſtrictè ſumptis vocabulis.

Cap. I.

De diuina prænotione, ſeu prophetia.

QVÆSTIO I.

De natura & nomine prophetiæ.

IN SS. *prophetæ* nomen, & *prophetandi* verbum, ſex ferme modis ſolent accipi. primò, pro eo quod eſt canere vel pſallere certis diuinas laudes modis, vel inſtrumentis. Sic legimus prophetaſſe Idithũ & Heman [a], & ſic quidam illud accipiunt [b]; *Num & Saul inter Prophetas?* 2. pro Ethnicis vatibus ac poëtis. ſic Epimenidem [c] Apoſtolus appellat Cretenſium prophetam. 3. pro phanaticis, qui arreptitiorum more mente abalienati, inſolita, inepta, inſipientiaq; effutiunt. Sic dicitur Saul domi ſuæ, à malo agitatus ſpiritu, prophetaſſe [d] & Sacerdotes Baal dicuntur etiam prophetaſſe. 4. dicuntur prophetare, qui miraculum aliquod edunt, quo declarant ſe veros fuiſſe Prophetas. Sic Elizæi mortui corpus dicitur prophetaſſe, quia latronis cadauer contactu viuificauit [e]. 5. qui res ſublimes, diuinas, & ab hominum cognitione remotas, & Scripturę Sacræ arcana interpretantur & docent Sic ſumpſit Diuus Paulus [f] quando confert

[a] 1. Paral. 15. v. 3. & 5.
[b] 1. Reg. 10. v. 12.
[c] ad Tit. 1. v. 12.
[d] 1. Reg. 18. & 3. Reg. 18. 29.
[e] Eccleſ. 48. v. 14.
[f] 1. Cor. 14. v. 5.

donum

donum linguarum cum dono prophetię. sic & Aarō; eo q; Pharaoni exponebat oracula, quæ Moyses à Deo acceperat, vocatur propheta [a]. Sic sumpsit Philo Iudæus, cum Prophetam definit; Dei, oracula intus dictãtis, interpretem. [b] Et huc pertinet etiam alia significatio, quando sumitur pro veris Dei cultoribus & viris religiosis, *vt volunt sumi, 3. Reg. 18. vers. 4. Abulens. & Caietan.* 6. pro eo, qui occulta Dei arcana, per diuinam reuelationem accepta, hominibus enunciat. [c] Nos nunc de hac vltimâ specie tantùm loquimur.

a Exod. 7. v. 1.

b l. de præmiis & pœnis.

c notata hæc Pererio in Genes. c. 20. disp. 2.

Nomen hoc prophetiæ Græci à præfando (πρόφημι) deduxerunt; Hebræis *Nebua*, vnde *Nabi* prophetes, radice verbi incertâ. Potest enim esse *Nub* (hoc est loqui) & significaret *Nabi*, loquentem: potest esse *Ban* (intelligere) & significaret intelligentem, nimirum perfectissimè, vt qui res oculis fidelibus subiectas cognoscunt. Vnde & Prophetę Hebræis dicti sun r *videntes* [d]. Hęc de nomine suffecerint, de re videamus.

נבואה
נביא
נוב
בין

d 1. Reg. 9. v. 9.

Cassiodori [e], communius recepta definitio, concisior est, quàm vt per illam commodè rei natura intelligatur. Dic explicati⁹; *Prophetia, est diuina inspiratio, rerum à nobis procul distantium euenta, immobili veritate; & maxima cum certitudine prænoscens atq; denuncias.*] Explicemus singula definitionis membra. *Diuina* dixi, contra Artephium & Rogeriũ

e præfa. in Psalm.

Baconem, qui prophetiam tribuunt astrorum influentiis: contra Aristotelem & Peripateticos, qui corporis humoribus: contra Moysem Ægyptium, Auicennam & Algazelem, qui naturali industriæ studioq; adscribunt, hi cuncti falluntur: quia omnis prophetia, SPIRITVS SANCTI donum est, nullâ humana allatum voluntate, vt duæ Catholicæ columnæ Petrus & Paulus [a] contestantur. Vnde Beatus Hieronym. [b] infert, solos veros Prophetas, Dei spiritu locutos: nec alios prophetarum nomen mereri, quàm qui Spiritus sancti luce collustrati, futura prædicunt. Ad hoc nulla dispositio naturalis vel humana absolutè requiritur. Potest enim Deus ipsam simul cum lumine dispositionem infundere [c]. Sed quia amat omnia suauiter dirigere, vt plurimum se rerum naturis accommodat, quoad ipsi placet. Quare cùm aptissima sit dispositio, qua mens à sensibilibus motionibus, & rerum humanarum soluitur curis: videmus ea Prophetas aliquādo comparasse sibi, vt Helizeum impii Regis Israel adspectu fortè ad zelum & indignationem non nihil commotum, musices suauitate [d]. Quæ tamen dispositio, planè per accidens ad prophetiam iuuat, nec illius caussa vllo modo dici meretur. Naturalis verò prænotionis vel dæmoniacæ, caussa per accidens, est corporea dispositio, quæ à sensuum vsu vehementer mé-

a 2. Pet. 1. v. 20. Ro. 12 v. 6. 1. Cor. 12. v. 10.

b in Dani.

c D. Tho. 2. 2. q. 171. a. 3.

d 4. Reg. 3.

tem auellit. atq; idcirco Plato & Aristoteles dixerunt, frequentiorem esse diuinationem in fatuis, attonitis, & furentibus, quam in mentis sanæ hominibus: in dormientibus, quàm vigilantibus: in morti vicinis, quàm vitâ vitali longum adhuc fruituris: in atrabiliariis, quàm sanguineis. minus enim sensibus intenti illi omnes, & melancholici insuper vigilantes quasi somniant [a].

[a] Vide Valesiū, de sacra philos. c. 30.

2. Dixi, *inspiratio:* latè sumpta voce, pro quouis influxu, instinctu, illuminatione, aut reuelatione. hanc Deus aliquando largitur angelis bonis qui prædicant aliis, vt de Sodomorum euersione didicimus [b], & de posteris Ismaëlis, [c] de Samsone [d], de Tobiæ vxore [e], de Christo Domino [f], & eius pręcursore [g]: vel vt visiones explicent hominibus [h]. Aliquando Deus confert hoc donum hominibus, tum viris tum fœminis, maximè probis & sanctis: vt Eliæ, Esaiæ, Deboræ Oldæ, & quam plurimis aliis, quorum laus est in sacris Historiis: interdum tamen & malis atq; improbis, vt nonnullis Gentilibus, ac fortasse Sybillis, & Balaamo [i], & Caiphæ [k]. Confert autem aliquando ignaris se prophetare, vt dicto Caiphæ, & iuxta D. Ambr. [l], Abrahamo, cum dixit; *Postquam adorauerimus reuertemur ad vos:* sed tunc impropriè vocari prophetiam, censuit D. Augustin. [m]: aliquando verò id accidit gnaris se à Deo illuminari vt Balaamo prædicto. Interdū quoq;

[b] Gen. 19.
[c] Gen. 21.
[d] Iud. 13.
[e] Tob. 6.
[f] Luc. 2. Mar. vlt.
[g] Luc. 1.
[h] Dan. 8. & 9. & in Apoc. sæpe.
[i] Nu. 22. & 23.
[k] Io. 11 v. 51
[l] li. 1. de Abrah. c. 8.
[m] li. 12. sup. Gē. ad lit.

confertur hoc donum inuitis, vt [a] Sauli iuxta quorundam interpretationem; sed sæpiùs, sponte Spiritum Dei recipientibus: tũcq; eâ ratione prophetia potest vocari voluntaria, quia influxum Dei non inuiti recipiunt; inuoluntaria nihilominus erit, quatenus eum, non quandocunq; ipsis, sed quã do Deo lubet, recipiunt; & quia non qua mensura ipsi volunt, sed qua Deus; & quia non quam volunt ipsi diu, sed tantisper dum Deo videatur; vt de extasi li. 2. diximus, quę sic etiam voluntaria, nec aliter.

[a] 1. Reg. 11. v. 6.

Inspirationum alia quoq; differentia petitur inde, quod interdum ei nullum colloquium accedit, sed nuda tantum fit præceptione aut ostensione, vt in plerisq; veteris testamenti prophetiis cernitur: interdum Dialogismus aliquis Prophetæ ac Spiritus sancti accedit [b]. D

[b] Vt Exod. 3. & 4. 1. Reg 3. Ier. 1. Dan. 10. Ion. 4. Abac. 2.

Illuminationis seu inspirationis huius duas ponunt Theologi species, *imaginariam & intellectualem*. *Imaginariam* siue *sensibilem* vocant, non quia non pertingat ad intellectum (talis enim impropriè vocaretur prophetica inspiratio) sed quia primario fit per sensibilem siue imaginariam repræsentationem, ex qua mentis conceptio nascitur, eiq; quasi commensuratur. *Intellectualem* appellant eam, quæ non ducit originem à sensu vel imaginatione, sed oritur immediatè per lumen infusum intellectui, & per species intelle-

tellectuales, de nouo inditas: vel præexisten-tes, sed diuina virtute, ad naturalem aliquã mentis conceptionem formandam applicatas. Quæ eleuatio dupliciter contingit. 1. quando intellectus sic eleuatur, vt sine operatione phantasiæ cognoscat. quod rarò ex speciali priuilegio conceditur. 2. quando phantasia intellectioni cooperatur, nõ quidem intellectu primum à phantasiâ moto: sed phantasiâ ipsâ motâ & applicatâ ab intellectu, vt secum operetur & concurrat. *Vide Franc. Suarem. 3. p. q. 30. a. 1. disp. 9. sect. 2.*

Solet vt plurimum Deus mediatore angelo prophetiam inspirare; primò reuelans Angelo, vt Angelus deinde reuelet homini quod iussus, idq; vel in assumpto se corpore ostendens, vel apparitione tantum spirituali speciem humanæ menti exhibens rerum, quas Spiritus sanctus homini vult præsignificari. sic Moysi *in manu mediatoris* data lex [a]. sic Zachariæ & in Zacharia [b] Angelus Domini loquebatur. sic in Apocal. [c] Christus Angelo, Angelus Ioanni, Ioannes aliis manifestat; quæ Pater Christo, vt homini, ab initio conceptionis reuelarat. quod suauitati diuinæ gubernationis, vti solitę mediis, est accommodatissimum [d]. Et sic censuere grauissimi sancti; de facto, tantum solitum Deũ prophetiam per angelos inspirare [e]. Non tamen negandum posse Deum, si velit, ipsũ immediatè sic in mentes hominum influe-

[a] Act. 7. v. 38. & Gal. 3. v. 19.
[b] c. 1. v. 9.
[c] c. 1. in pr.
[d] D. Tho. 22. q. 171. 2. 2.
[e] Diony. Areop. Cæl. Hier. c. 4. D. Augus. l. 3. de Trin. & videtur Damasc. li. 2. Ortod. fid.

re, quod nec Damascen. nec alii illi Patres negarunt; & affirmarunt D. Hierony. & D. Gregor. & recentior Turrecremata [a]. quin etiam D. Hieron. qui priorem modum concedit [b], posteriorem hunc aliquando à Deo vsurpatum contendit [c]. Scio Deum posse si velit: an fecerit, nescio, nec multum refert scire. Non caret etiam difficultate prior ille influxus, qui fit mediante angelo; cùm nec Angelus spirituale illud lumen creare, nec ipse in humanum intellectum queat illabi. Quin etiam sine sensuū adminiculo in hominis mentem, hoc lumen à Deo creatum immitti ab Angelo posse, negat Scotus: sed affirmant Albertus & Henricus de Hassia: modò negare, modò concedere videtur D. Thom. sic tamen, vt quando huismodi lumen intellectui sine sensibili apparitione vel specie immittitur, (vt fit in reuelatione intellectuali) hoc à Deo, qui solus illud creare potest, immediatè fateatur immitti: quod accuratè, ex horum Scholasticorum sententia, docuit Francisc. Picus *libr. 2. de Prænot. cap. 3.*

F Dixi tertiò, *rerum à nobis procul distantium.* huiusmodi res sunt. 1. quæ natura sua longè distant ab humana cognitione vt abstrusiora Dei consilia, mysteria fidei, & similes res diuinæ. (hoc sensu Christus Dominus prædicitur futurus Propheta [d], *Prophetam de gēte tua, & de fratrib. tuis, sicut me, suscitabit, &c.*

[a] Hier. ps. in Esa. & in c. 6. D. Greg. l. 18. Moral. Turrecre. in Prolog. Reuelat. S. Brigit. c. 4.
[b] in Ezec. c. 2. & 3.
[c] in d. ps. & c. 6.
[d] Deut. 18. v. 15.

& eo referenda prophetia, quam Apostolus cum dono linguarum [a] comparat) 2. etiam res, quæ sunt à cognitione nostra semotæ ratione modi cognoscendi: quando quod enunciatur, non nisi supernaturali lumine potest cognosci: veluti cùm Helizeus resciuit, quæ cum Naamo Iesi pactus fuerat [b]: & B. Petrus, quod inter Ananiam & Saphiram conuenerat [c]: 3. deniq; sunt alia longe distantia ratione temporis, quod vel iam vsque adeo obliuione obliteratum est, vt non nisi diuina reuelatione sciri queat: quo pacto Moysem de mundi creatione prophetasse scribit D. Gregor super Ezechiel. vel quia tempus adhuc futurum, & euentus contingens, ideoq; soli Deo liquido notus, iuxta illud: *Annunciate quæ ventura sunt, & sciemus quia Dii estis vos.* [d] Et hæc est vocis *prophetia* frequentior significatio: adeò vt propria locutione, hi soli Prophetæ nuncupentur, qui futura contingentia prædicunt. generaliter tamen loquendo, cæteri quoq; Prophetæ vocantur [e]. futurorum contingentium. cognitio soli Deo reseruata est, quia ad perfectam cognitionem, necesse est rem cognosci tanquam præsentem: soli autem Deo, vt præterita & præsentia, sic etiam futura, semper antè oculos versantur, quia æternitas caret initio, caret fine, & in eâ cuncta simul cognoscuntur: solus autem Deus æternus est. ideò cū Deus hoc futurorū

[a] 1. Cor. 14. v. 1. 3. 4.

[b] 4. Reg. 5.

[c] Act. 5.

[d] Isa. 41. v. 23.

[e] vide D. Grego. in pr. Ezech. & D. Tho. de verita q. 12.

contingentium lumen propheticum homini largitur, tunc priuilegium illud, quod æternitati competit, eamq; consequitur, cum homine communicat. Quo sensu Hieronym. de Ferrariâ dicebat, *Prophetas à Deo æternitatis participes* fieri [a].

[a] l. compēdii Reuelat. quod post eius mortē vulgauit Hie. Beniuenius Floren.

Dixi, quartò; *immobili veritate.* hoc intelligendum est de prophetiâ absoluta, quam vocant *prophetiæ sententiæ* siue *præscientiæ*; cuius euentus semper prædictioni respondet: quia tunc res considerantur, prout in ipso Deo existunt, & ab eo solo dependent, qui solus est immutabilis. Non verò hæc particula definitionis procedit in *prophetia comminationis* siue *consilii*; quatenùs hæc est conditionata, & in ea res cōsiderantur, vt à causis secundis dependent, quæ sunt mutabiles. prophetia ista conditionata, in se quidem est mutabilis, pro actionum humanarum mutabilitate; in Dei tamen præscientia etiam hæc immutabilis est: quod cum Prophetæ probè norint, & comminationis suæ naturam cum Dei voluntate comparent; se quitur eos ne tum quidem falli vel fallere, quando quod prędixere non euenit: vt Ionę cum Niniuitis, Esaiæ cum Ezechia contigit: hanc distinctionem non Patres [b] modò, sed & scriptura [c] sacra clarissimè confirmat.

[b] Iustin. q. 36. ad Orthodo. Chrysost. homil. 1. in Matth. Gregor. l. 16 Mora. c. 2. & 6.

[c] 4. Reg. 20. Isai 38. Ier. 16. a. v. 6. Ezech. 18. v. 21.

Dixi quintò, *maxima cum certitudine.* quia quibus diuina fit reuelatio, solent à Deo sic

mente illustrari, & voluntate affici, & de fide ac veritate reuelationis certiores reddi; vt apertè agnoscant, & firmissimè credant, Deum esse reuelationis siue visionis auctorem; & queant, nescio quo (vt ait D. Greg.[a]) intimo sapore discernere, se nec humanis somniis, nec diaboli fraude illudi; sed certò certius sciant, hoc sibi lumē Dei dono concessum (quod de matre sua B. Augustin. prodidit[b] de se verò passim profitetur B. Angela de Fulgino c. 19. 21. 27. 28. 29. & alibi) & adeò clarè cernāt futura, iisq; præbeant assensum; vt æquè facilè sint negaturi prima & receptissima notissimaq́; scientiarum principia, quod de se Sauonarola ille dictitabat,[c] & de quodam suo familiari, quem non nominat, Picus affirmat; quē ego Hieronymum hunc fuisse opinor: sed, quod veriùs certiusq;, tales fuisse omnes reuelationes Patriarchis, Prophetis, Apostolis, cæterisq; prædicatoribus ac doctoribus nascentis Ecclesiæ factas, merito censuit Thomas *Anglicus*,[d] illo in Genesin commentario, qui mendaciter doctori *Angelico*, litterulæ additione fuit attributus. Idem nonnulli putant imposturæ genus accidisse Commentariis *in Apocal.* & *in Epistol. Canonicas*. Sed, quicquid sit de hoc auctore; Lumen istud cælitùs cum veris reuelationibus infundi solitum, Theologi contēplatiui seu mystici variis nominibus appellant; *saporem internum*, *intimam inspirationem*, *dulcedi-*

a li. 4. dial. c. 48.

b li. 6. confess.

c in d. cōpendio Reuel.

d cap. 22.

nem experimentalem, diuinam illustrationem, sensum nimis sensibilem, absconditum manna, donum discretionis spirituum.] Adhuc cõtrouertitur, an hoc lumen sit idem cum lumine fidei, an quid diuersum ab eo, eiq; superadditum? Posterius, verius Pico videtur,[a] & mihi quoq;, formali saltẽ distinctione. fortassis idem est re, & nouam nactum materiam, eo se extendit ac porrigit nouo quodam modo. sed nolo subtiliora hæc & minutiora nunc discutere: siue re idem sit, siue diuersum; quando hoc simul datur, tunc grauiter peccat, qui huiusmodi reuelationi fidem non præbet. Sit Zacharias exemplum, linguæ vsu priuatus;[b] & in Regum Historia, qui iubentem Prophetam non sauciauit, & qui propter inobedientiam discerptus fuit à leone.[c]

Dixi 6. *prænoscens*, quia prophetiam definio, quæ maximè germana, cui proprium, vt, quod prænunciat, id sciat se profari; iuxta illud Danielis.[d] *reuelatum est Danieli verbum verum, intellexitq; sermonem: intelligentia enim opus est in visione.* necessarium ergo est intelligere; sed & aliis nunciare; quare,

Dixi 7. *atq; denuncians.* nam prophetię donum datur ad Ecclesiæ vtilitatem, vt, quæ, Deo inspirante, sancti cognouerint, ea cęteris annuncient. Illud deniq; quæri consueuit; Lumẽ istud, ad quam qualitatis speciem debeat reuocari? Communis sententia eadem est, quæ D. Thomæ,[e] ad patibilem qualitatem

[a] d. c. 3.

[b] Luc. 1.

[c] 3. Reg. 20. v. 36.

[d] c. 10. v. 1. in cuius expositiõe extrema supra modum ridiculus est Caluinus.

[e] d. a. 2.

litatem reduci, quia sit impressio quædam subitaria, similis affectioni transeunti & facilè recedenti, non enim Prophetis semper adest, sæpè illos deserit. Haud ineptè compares versantibus in tenebricoso loco: qui, candelæ lumine illato, circumstantia cernere incipiunt; eodem elato, rursus illis occæcantur omnia Vnde Michæas; [a] *cùm sedero in tenebris, Dominus lux mea est*: & B. Petrus; [b] *Habemus propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco.* Habet tamen hoc lumen adeò multa communia cum supernaturalibus habitibus; vt Iulius Sirenius, vir eruditus, conetur probare, [c] meliùs reduci ad habitum. apud illum inuenietis argumenta, quibus communem sententiam impugnat. nec lubet, nec vacat plura.

[a] c.7.v.8.
[b] 2.c.1.ver. 17.
[c] lib.7.de fato.c.14.

QVÆSTIO II.

Quæ sint species Prophetiæ?

DVo, quasi suprema *genera, prophetiæ* in S S. inuenio: vnũ *per Sacerdotes*, alterum *per Prophetas*; sæpè quidem qui Prophetæ, ijdem & Sacerdotes erant, sed aliter futura prædicebant quatenus Sacerdotes, aliter quatenus Prophetæ. Res est non omnibus peruia, & digna diligentiore examine.

SECTIO I.

De rationali, & Vrim ac Thummim.

SAcerdotalis *prophetiæ* modus consistebat in applicatione Ephod. fuit autẽ *Ephod* du-

plex. vnũ *linteum*, etiã minoribus concessum ordinibus,[a] vt puero Samueli; alterum *Sacerdotale*, quod etiam vocatum est *superhumerale*, auro & trium colorum varietate ornatissimum;[b] Iosephus etiam vocat stolam hieraticam, epomidem & diploidem: huic aureis catenulis appensum erat *Rationale* seu *Pectorale*, vtroque enim nomine vtuntur Latini; Hebræi *chosen* vocant, iuxta puncta quæ nunc habemus; nam Iosephus aliis vsus fortassis, cùm vocat *Essen*: Græci eodem teste λόγιον. Scriptum quidem aliquando apud Septuaginta, Philonem, & Hieronymum inuenias λογεῖον, sed mendosè: pertineret enim potiùs ad locum consulendi. rectiùs alibi apud eosdem, λόγιον; quasi dicas oraculum. sic enim ab Hesychio λόγια, explicantur μαντεύματα; & apud Plutarchum *in Sylla*, vates vocãtur λόγιοι. Sed cur λόγιον? Si Græca Iosephi verba perpendas, quia veritatis irrefragabilis oracula fundebat. Latinis dictum *Pectorale*, quia pectori appensum; *rationale*, quia more animalis ratione præditi ratiocinabatur: hac ipsâ de causâ, *iudicii* elogio addito, illud cohonestabant, vocantes, *rationale iudicii*, & *iudicium filiorũ Israël*,[c] & *iudicium Vrim* in Hebræo quidem fonte.[d] Rationem reddit Iarrhius, quia supra Vrim inscripta vocula *Misspath* sed hoc somnium est recutiti. potiùs crediderim, quia sacra Scriptura consueuit, id quod quisque facere debet, siue cuiusque

[a] 1. Reg. 2. & eo loco notat Angelomus.
[b] describitur. Exod. 28.

חשן

חשן

[c] d. c. 28. v. 15. & 30.
[d] Nu. 27. v. 21.

offi-

officium, vocare *iudicium*: [a] Sacerdos autem, rationali indutus, proponebat Deo hominum dubia, desideria, & negotia: & per rationale, nõ tantùm Deus propitiabatur, sed etiam significabat hominibus, quid fieri vellet, & quis rei successus futurus esset, vt non malè Abenezra. Huc sanè facit, ipsum nomẽ *Vrim* & *Thummim*: de cuius etiam significatione & vsu videndum. Scripsere quidem multi, sed optes meritò distinctiora & clariora, vt rei dignitas postulabat. cæteris meliùs egere Tostadus, Lipomanus, Franc. Ribera, & Nic. Serrarius.[b] Agendum accurate de tribus; nomine, re, vsu.

Quoad nomen; Chaldæi vocarunt, *Vraia* & *Thumaia*; Hebræi *Vrim* & *Thummim*. *Vrim* significat illuminationes, seu lumina, à radice *Vr*, Græci vertunt τὰ δῆλα, δήλωσιν, φωτισμοὺς φωτίζοντας. noster *doctrinam*, cum agit de rationali; cùm verò de ipso Sacerdote, *eruditum*. *Thummim*, significat perfectiones à *thamam*, perficere; Græci nuncupant ἀλήθειαν, τελειώσεις, τελείους; noster vertit, *veritatem*, & aliquãdo Metonymicè *Sacerdotes*, vel etiam aliter, prout illi res visa postulare.

Sed quid rei ista nomina *Vrim* & *Thummim*? quidam negant se scire.[c] puto ex scriptura tamen id colligi posse. Alij censent diuersum quid fuisse in rationali à XII. lapidibus: sed dissentiunt inter se. fuerunt qui putarint. XIII. lapidem fuisse. (Suid. vocat

[a] Prou. 1. v. 3. c. 1. v. 9.

[b] Tostad. & Lipom. in Exod. c. 28. Ribe. in lib. 3. de templo. c. 12. Serarius, Thesib. de Iosuan. Sacerdotib.

& תמים
אורים
אור

[c] D. Augu. in Exod. q. 117 Dauid Kimchi in li. radicũ, Caiet. in Exod. Pagni. & al.

adaman-

adamantē) cuius color, pro diuersitate prosperi vel aduersi successus, intrante in atria Sacerdote, mutaretur hāc opinionem, meo iudicio, Diuus Augustinus[a] fabulosam vocauit, nec de Iosephi sententiâ locutus. Abenezra nescio quas astrolabij figuras comminiscitur: quem multis rationibus luculenter Tostatus refellit.[b] Salomon Iarchius, & Eugubinus censent; fuisse nomen ineffabile rationali inscriptum: Philo Iudæus, & Hugo Victori. volunt, ipsa hæc verba (*Vrim* & *Thūmim*) rationali insculpta fuisse, alij laminas quasdam lucentes; & quisque quod somniauit, vel in buccam venit, vt licet videre apud Tostatum. *Verum mihi placet*, quod multis aliis, nihil ab ipsis lapidibus XII. diuersæ rei fuisse. Primò, quia censeo hæc ipsorum lapidū fuisse nomina, sicut iidem lapides etiam alibi[c] vocātur *Soham* & *Milluim* lapides candorum seu pelluciditatum & plenitudinum; vel vocantur duntaxat, *Milluim*, vt videtur noster interpres intellexisse; qui vertit; *lapides Onychinos* (hoc dicens de duobus illis supra humerum) *& gemmas ad ornandum Ephod.* (sic vertens *Milluim*, de his XII. lapidibus) obscurius LXX. qui *Soham*, vertunt σαρδίυς. nam sardius vnus ex XII. Secundò, quia, si quid aliud fuissent, certè Moses; qui cuncta, quæ in λογίῳ inerant, tam accurate perscripsit & appendit, aliquid de eius, quod erant, formâ, quantitate, quali-

a d.q.117.

b in d. c. 28. q. 12.

c Exod. 25. v. 7.

tate, materiâ, loco, nobis prodidisset: Respondet Iarrhius, idcirco hæc prætermissa, quia vel DEVS ipse, vel Moses, in monte Sinai, Vrim ac Thummim fuerat fabricatus. Apage sis, fabulator: hoc tu de capite tuo. si verum foret, hoc ipsum nobis sacra Scriptura tradidisset; sicut tradidit, priores decalogi tabulas à Deo, posteriores à Moyse præscriptas.

Obiiciunt, postquam Deus [a] Mosi iussit ponere in rationali XII. illos lapides, mox vt de re planè aliâ, alio loco, [b] dicitur; *pones autem in rationali iudicij doctrinā & veritatem*, &c. Respondeo hoc dici, vt breuem quandam anacephalęosin & explicationem cunctorum, quæ de his omnibus lapidibus præmiserat. q. d. iussi, vt tales & tales gemmas rationali insereres. cape nunc iussionis illius causam. idcirco iussi, vt hæ gemmæ tibi sint *Vrim & Thummim*, hoc est, manifestatio & veritas rerum futurarum. Hoc enim breuiter, ait; id quod in rationali pones, hoc tibi futurum doctrina & veritas. Nec vllam hîc video obscuritatem in hac repetitione, nec nouitatem in nomine, tam Hebręis non nouo, sed & celebrato. Dicitur autem rectissime Moses *ponere in rationali Vrim & Thummim*, quia lapides illos per Beseleelē curauit ex Dei præscripto inseri rationali. Nisi fortè cēsent, ipsum per se Mosem intexuisse illa verba, & nō per textorū magisterium ac manus.

[a] Exod. 28. v. 17.

[b] vers. 30.

nus. Quod ſi *ponere*, tum per illos dicendus Moſes; certè & nunc noſtrâ in ſententiâ. Deinde ſciant aduerſarij eandem vim eſſe phraſis huius *lapides milluim*, & *milluim* ſimpliciter; item *lapides vrim ac thummim*, & *vrim ac thummim* ſimpliciter, vtrobiq; enim ijdem lapides ſignificantur, ſed illic additur vox *lapidum*, quia de gemmis duntaxat, qua gemmæ erant, agebatur: hic verò omittitur vox *lapidũ*, quia de iis agitur, nõ quà lapides, ſed qua gemmæ oraculi exhibitrices. Quid autẽ ineptiæ eſt, ſi Metonymicè oraculi nomen tribuatur gemmis, oraculum fundentibus? Nouæ ne Metonymicæ ſacrę Scripturæ ſunt locutiones? Quid tenebricoſi, *pones*, &c. pro; pones in rationali lapides, quibus, à munere, nomen eſt, *Vrim* & *Thummim*? Nec opus fuit exprimere modum alium, quàm ſeriem ipſam gemmarum ſatis expreſſam. Illi potiùs exprimere deberent, vbi illud in rationali vacuum, ad hæc nomina intexenda? an inter ſingulos lapides? an in ambitu omnium? an ad dextram, an ad ſiniſtram? ה demonſtratiuum, cur potiùs demonſtret hanc texturam, quam lapidum miraculum? imò hoc potiùs, q. d. admirandos illos lapides, *Vrim* & *Thummim*. Auctorum qui nobis obiiciuntur auctoritas magna foret; ſi vel inter ſe conuenirent, vel rem diſcuſſiſſent diligentiùs D. Hieronym. *ad Fabiol.* quod nobiſcum pugnet, nihil habet; quod faueat

aduer-

aduersariis, tantundem: vtitur solùm modo loquendi sacræ Scripturæ D. August. *quæst. 117.* ambiguè loquitur, & quid esse potuerit indicat, professus id nesciri D. Gregor. *pag. 2. pastoral. cap 1.* nihil omnino dicit, præter verba scripturæ & mysticam expositionem. Rabanus *lib. vlt. in Exod.* per, *siue hoc, siue illud*, rem resoluit. Radulfus *lib. 6. in Leuit.* asserit duntaxat fieri potuisse, vt inscriberētur hæc verba. Rupertus *in Exod.* obiter, nec aliud, quàm; *doctrina & veritas inscribitur illi.*] Solus ergo cum Hugone Victorino, ex Patribus, Philo videatur hoc certò censuisse: etsi de Philone etiam dicat quis, nō ineptè; texturam non vocasse vocum harū inscriptionem, sed lapidum insertionem & has ipsas lapidum texturas, vocatas manifestationem & veritatem: & sic etiam has virtutes dicere depictas in τῷ λογίῳ, propter lapides fulgorē propheticum emittentes. Et rectè ex Iosepho *lib. 3. antiq. c. 9.* Ribera noster hoc, cū Lirano & aliis, collegit, quod diximus; quia licet Iosephus nomina *Vrim* & *Thummim* non nominet: vsum tamē & miraculū describēs: satis apertè indicat, se prophetiam per Vrim & Thummim ipsismet lapidibus tribuere. Scilicet ignorasset Iosephus hanc Scripturam horum nominum, aut si sciuisset, tam pertinaci silentio inuoluisset.

Sic ergo statuo, *Vrim & Thummim fuisse has ipsas gemmas XII.* vt volunt Iosephus, Lyran.

Tostat. Oleaster & Ribera. Videtur enim hoc probabilius, tum propter ea quę iam diximus: tum, quod in Leuit. vbi Sacerdos vestitur, [a] nulla fit horum XII. lapidum mentio, sine quibus nunquam Sacerdos ritè vestitus fuisset; sed eorũ loco, tãtum fit mentio de Vrim & Thummim: vt hinc appareat, talibus nominib. ipsos lapidesmet significari. Qui quoniam splendidi & micantes clarissimâ refulgebãt luce, dicti sunt nõ solũ splendidi & lucentes, quod parùm futurum; sed splendores & illuminationes, *Vrim*; & quoniam erãt ex gemmarum illis generibus, lectissimi, integerrimi, & perfectissimi, dicti sunt, non perfecti, sed perfectiones, *Thummim*: ea emphasi, qua solent Hebræi, vt & Latini, abstracta pro concretis vsurpare. quam Oleastri sententiam, æquum non fuit à viro erudito acerbiùs exagitari. LXX. verò & vulgatus dum interpretantur, *doctrinã & veritatem*; maluerunt sua nobis versione vsum lapidum, quam vocis significationem exhibere; prudenter id amplectentes, quod magis ad mores legentis formandos faciebat. Nominum verò ratio hæc fuit. *Vrim* dicta, quia, vt lux quædam, tenebras ignorantiæ discutiebant fulgore suo; *Thummim* verò, quia, vt omnis prophetiæ, certa quoq; splendoris erat promissio, & indubitato Deus, quod fulgore pollicebatur, id euentu perficiebat, nec fas erat dubitare. Hæc de re.

[a] c.8.v.8.

De *Vsu prophetiæ* duo nobis ſunt conſideranda; modus interrogãdi, & modus reſpondendi. *Interrogationem* Hugo [a] Victor. cenſet, per quaſdam ſortitiones ſolitam proponi. Quod vnde acceperit, aut quid illi ſuffragetur, neſcio. Iarrhius & Abenezra tradunt ſolitos codicillis inſcribere quæſita, & hos rationali imponere: cuius rei cũ in ſacra Scriptura nullũ veſtigium inueniatur, nihil vereor iſtud pro commento reiicere, communemque ſententiam aliorum amplecti. [b] Receptius enim & veriꝰ puto, Sacerdotes, poſt debitas preces, viua voce propoſuiſſe interrogata, indutos, cùm alia veſtimenta ſacerdotalia, tum Ephod & Rationale ſeu monile gemmatum Ephodi appenſum, de quo nunc agimus: quod vocabant *applicare Ephod*, ſeu *conſulere Dominum applicato Ephod*; [c] vel ſimpliciter, *cõſulere Dominum*, quando de Sacerdote ſermo, vel pro ſe, vel pro rege. ſic enim rex per Sacerdotem conſulebat Dominum: [d] quem morem nobis S S. explicat [e] per Eſdram, ſi ad Hebræum fontem recurras. vbi enim nos habemus *donec ſtaret Sacerdos doctus & eruditus*; *LXX.* vertêre; *ſtaret illuminationib. & perfectionibus* (nã qui cũ Gentilib. malunt, *initiationibus*; Latinè quidem loquuntur, ſed vim vocis Hebrææ, quã LXX. ſunt optimè interpretati, parũ expreſſerũt) illic inquam Hebr. eſt; ſtet Sacerdos *Lehurim vel thummim*, & ſenſus eſt: donec ſacerdos

[a] in Cathẽ, Lipomani.

[b] Ioſephi, Lira. Toſt. Oleaſt.

[c] 1. Reg. 13. v. 9.

[d] d.ᵗ c. 23. v. 2. & 4. & c. 22. v. 13. & 15. & c. 28. v. 6.

[e] 2. Eſd. 7. v. 65.

Dominũ consulat indutus Vrim & Thummim. Et (quod eruditè Riber notauit) vt collationem summæ dignitatis Pontificiæ designent sacræ litteræ; dicunt, Vrim & Thummim alicui collata. Sic enim Moses tribui Leuiticæ benedixit: [a] *Perfectio tua & Doctrina tua viro sancto tuo.* vbi Hebr. est, Vrim & Thummim tui viro sancto tuo: & eodẽ sensu LXX. vertêre: D*ate Leui & manifestationes eius, & veritatem eius.* Quæ ad litteram de eodem sacerdotali ornatu sunt accipienda: sed per hunc ornatum allegoricè significatur perfectio & doctrina, qua sacerdotem præditum esse oporteret. Tostat. ibi valdè se torquet, & vertit in varias interpretationũ formas: sed hæc, quam dixi, simplicissima est.

a Deut. 33. v. 8.

Respondẽdi modum arbitror duplicem fuisse. Cum enim has gemmas Deus inseri iussecrit pectorali: vt per tam lucentes perfectosq; lapides, ipse lucis perfectionisque omnis auctor interrogaretur: & respondens, tam Sacerdotes, quam Principem & populum spirituali sua luce illustraret ac perficeret, euoluens inuoluta, explanans ambigua, & docẽs quę facienda omittendáve forent, & modos præscribens, quibus res inchoanda perficiendaque; satis apparet, responsiones interrogationibus accommodari debuisse: interrogationum verò quædã per affirmationem negationémve nudã possunt expediri, quædam longiorem requirunt explicationem.

Arbi-

Arbitror itaq; ad prius illud genus interrogationum, nudo lapidum splendore seu fulgore responsum: & ex eo Sacerdotem colligere solitum, suaderet an dissuade: et consulēti: quo sensu accipio Iosephi dicta, [a] quem Tostatus & Ribera meritò sequuntur: nec est, quod quis arbitretur D. Aug. hoc fabulosum iudicasse: nam quid perstringat, paulò ante docui. Ad posterius genus interrogationum, non respondebatur illo tantum splendore (nec enim commodè hoc potuit) sed longè aliter. audiebatur enim à Sacerdote interna quædam, vel externa quandoque locutio seu oraculum, quod ipse postea interroganti manifestaret. Quanquam nec hîc absurdum sit opinari, ad splendorem tunc lapidum accessisse sacerdoti lumen propheticum menti eius à Deo infusum. De hac quidem responsione prolixiore, patet ex Regum gestis, [b] vbi præter responsionem ad interrogata, insuper Deus docuit modum prælij conferendi. & propter talem modum responsionis, puto genus hoc oraculi vocari consueuisse, *responsionem per Sacerdotes.*[c]

[a] l. 3. antiq. c. 9.

[b] 2. Reg. 5. v. 13.

[c] 1. Reg. 28. vers. 6. vbi Hebr. est Vrim.

Vidi qui cōtra Iosephi quem sequor, sententiam, non vno ariete moliretur. 1. sibi displicere scribit, & suspectũ esse singulare Iosephi testimonium. 2. quoniam in eodem loco Iosephus duabus adhuc aliis in rebus labitur. hic quoq; lapsum. tum quia dicit hoc à

1.

2.

Græcis λόγιον vocatum, cum tamē LXX sic vocarint, qui Hebræi fuerunt. tum quia dicit ducentis ante suos commentarios ānnis, hos splendores ob legis violationem exstinctos: cum tamen Thalmudici, & Iarrhius, & Kimchi, & Elias Germanus testentur, diu ante huic oraculo finem impositum, scilicet iam inde à captiuitate Babylonicâ; quod à Iaddo responsum ferunt Alexandro Magno petēti, vt pro se Deum de belli Persici euentu consuleret. Deniq; quia sequeretur ex hac Iosephi narratione, hoc oraculum tantùm insueuisse de bello respondere; quod non est verum. item sequeretur solummodo cōsueuisse de illis quæstionibus, ad quas, per, *ita* vel; *non*, responderi posset. constat autem sæpè pluribus respōdisse, & quidem interdum inopinata, & præter interrogationem.[a] His vir acutus & egregiè doctus conatur Iosephi fulgorē infuscare: sed leui manu fuligo potest amoueri.

a d.v.13.

Ad primum respondeo, licet id solus Iosephus dixisset; maximam eius, in rebus ad Sacerdotium spectantibus, cùm ipse Sacerdos fuerit; auctoritatē esse debere: præterea nullus alius superest illi⁹ æui Hebræus scriptor, qui talia discutere potuerit, præter Philonem & Iosephum. Philo paucula huiusmodi attigit, allegoriis solis intentus; neq; negauit. Ioseph. ergo solū id affirmasse, q.d mirādum?

Ad 2. nego in his Iosephū labi. Licet enim

LXX. fuerint Hebræi Sanhedritæ, Græcè tamen non Hebraicè ſcripſerunt, & cùm Græcè ſcriberent λόγιον dixerunt: & eos poſtea cuncti proſelyti Græci, in hac nomenclaturâ ſecuti fuerunt, non aliam ob cauſam niſi ob eam, quã Ioſephus ibi retulit; ex cuius contextu Græco, manifeſtum eſt, eum loqui de Græcis duntaxat illis, qui Iudaicos ritus venerabantur. Notum verò Iudæos & Græcos ſic diſtingui, vt Græcorum nomen retineant, quotquot ex gentilibus ad Iudaiſmum tranſierant.[a] De oraculi quoque ceſſatione, meritò Ioſephi auctoritatem cunctis Thalmudicis & ſexcentis Rabbinis recentioribus, qui totius antiquitatis ſunt imperitiſſimi, præfero. De Iaddi quidem illo reſponſo, quoad oraculorum ceſſationem, nec Latini,[b] nec Græci Hiſtorici,[c] qui res Alexandri ſcrupuloſè fermè ſunt proſecuti, vel vno verbulo meminerunt. Ioſephus verò,[d] Zonaras & Glycas, quando accuratè narrant quæ Iaddus cum Alexandro egerit, ea recenſent, vnde ſatis colligatur, de oraculo per Vrim & Thummim nihil Alexandrum cogitaſſe: cuius illum quoque fuiſſe ignarum prorſus veriſimile cenſeo. De victoriâ verò contra Darium, à Deo docent per viſum certiorem factum. Arbitror ergo Ioſephum egiſſe de fulgore huiuſmodi penitus ſemperque ceſſante. Nam per interualla, quin aliquãdo etiam priùs ceſſauerit;

a Act. 14. in princ. & paſſim in nouo teſt.

b Q. Curtius Rufus.
c Didorus Sicul. Plutarch. Arrianus.
d Ioſeph. li. 11. antiq. in fin. Zonaras to. 1. Glyc. p. 2. annal.

vt Saulis, & postea quorundam Regum, post Dauidem, tempore, non est dubitandum. Glycas quidem [a] indicat, quando Israëlitæ Deum offenderant, non consueuisse illis Deum per Ephod respondere. Sic igitur suspicor, solitos Iudæos primò per Sacerdotes, applicato Ephod, Deum cõsulere: si hac viâ non succederet, recurrisse ad Prophetas, etiam qui Sacerdotes non essent. [b] sic enim legas ipsos quoque Sacerdotes ad Holdam prophetissam oraculi causâ adiisse. [c]

[a] p.1. Annal.

[b] patet ex 1. Reg. 28. v. 6.

[c] 4. Reg. 22. v. 14.

Ad 3. dico, nihil eorum sequi, quæ inferuntur. nam belli meminit Iosephus, vt rei de qua frequentiùs agebatur. Fulgoris verò tantùm, prætermissa subsequente Sacerdotali manifestatione, meminit, quia manifestatio illa res solita; fulgor verò, res cæteris gentibus planè insolita & inaudita erat, & ideò illam memoriæ statuerat commẽdare. Duplex ergo fuit vnius oraculi Vrim & Thũmim manifestatio siue responsio, prior illa & exterior, tantùm per fulgorem lapidis; & posterior quandoque etiam extrinseca, per Sacerdotẽ prophetiæ spiritu imbutum, qui quod perceperat admoto pectorali, id postea quærentibus manifestabat. Fortassis propter tot manifestationes concurrentes, Septuaginta interpretantur iudicium τῶν δηλῶν, hoc est, iudicium bis quidem manifestorum Sacerdoti, & tertiò manifestandorum consulentibus. Eandem ob causam, *Vrim*

vocarunt illuminationem; & *Thummim*, veritatem siue perfectionem (eodem enim hęc recidunt) quoniam Deus neminem fallere vel potest vel vult: sed quicquid Sacerdoti dicebat, hoc verissimum & numeris omnibus erat absolutissimum. Sacerdotis quoq; officium erat eadem populo verè ac plenè denunciare, nulla omissionis, dissimulationis, mutationis aut falsitatis alterius adhibita mixtione [a].

Hæc de re valde obscura, si non luculenter, haud certe prorsus indiligenter dicta, sufficiant.

[a] Sic Philo l. 3. de vita Moysis. Orig. l. 6. in Leui. Hier. in c. 3. Ose. & epist. 127. ad Fabiolam.

SECTIO II.

De oraculis prophetarum.

SVffecerint ista de *Oraculo per Sacerdotes*. Post Dauidis regnum, raró per Sacerdotes Domino respondente, frequentius esse cœpit *oraculum per prophetas*; quod diuidi potest in *visionem & somnium*: sicut & *oraculum per Sacerdotes* diuidi potuit etiam, in *visionem fulgoris, & manifestationem verbi* ideò quędam ex dicendis, de *visione, & verbo*, analogiâ quadam possent etiam accommodari prophetiæ *Vrim & Thummim*; vt non obesæ naris lectores facilè animaduertent.

Visionem & verbũ Græci Patres & LXX. non raró confundunt, vt & ipsa scriptura; cum visionem dicit auditam, verbum verò visum vel ostensum [b]. vt cum Isaias dicit,

[b] Isai. 2. & 13. & Amos 1.

[a] Isai c.1.

[a], *Audi cælum, quia Dominus locutus est*: & tamen initio vocarat *visionem*: & cum Zacharias & Ezechiel dixissent, se verbum Domini explicaturos, subdunt visionem [b]. differunt tamen. Nam

[b] vterq; c. 1. vide etiã Abdiæ. 1. v. 3.

Visio Græcis ὅρασις vel ὅραμα, Hebræis *roë*, est prophetia qua mens spirituali oculo cernit obiectum propheticum ipsi cœlesti lumine repræsentatum. differt à *verbo*, quia verbum sæpè contingit sine visione, & visio sine verbo: differt à *somnio*, quia visio sępe offertur vigilanti. crebro quoq; vsurpatur more Hebręorum pro concreto, seu pro re visa: sic Moses rubum [c] vocat visionem: sic prophetæ dicuntur videre visiones [d]. Tales cõsueuerunt esse frequentius sanctorum virorum reuelationes: quæ quibusdam sæculis crebræ admodum leguntur, vt vno sæculo duodecimo ferè Orni solitarii, quam Geruasius Presbyter descripsit: Tundali Hyberni, Cyrilli Presbyteri, Roberti Abbæ Lymburgensis, Ioannis de Pinio, Ioachimi Siculi Simonis Stockii Carmelitæ, Ioannis Bridlyngton & aliorum.

[c] Exod. 3.
[d] Ezech. 1. Ioel. 3. cũ similib.

דבר

Verbum, siue (vt mauult Cyprianus) sermo Græcis λόγος: Hebręis *Dabar*, est prophetia, qua spiritus sanctus, mentali quadam locutione, prophetam occulta docet, vt cum Esaiæ [e] dixit: *Sume tibi librum*, & iterum [f]: *vade dic Ezechiæ*, &c. Locutio ista fiebat, vel voce formatâ in aëre, & auditâ vt Abrahamo

[e] c. 8. v. 1.
[f] c. 38. v. 5.

ne

ne filium necaret [a]; vel verbis in ore prophetæ positis, vt Balaamo [b], & hæc Arameis propriè dicta; *Malki*, Hebræis, *Malchuth* (h. est consilium) quasi dicas regem prophetiarum; siue prophetię speciem præcipuam. nihil enim consilio est vtilius. Visioni & verbo hoc commune fuit, quod vel de lætis & faustis erant, & in nouo testamento tunc vocātur *Euangelium*; in veteri nomina visionis aut verbi retinent: vel erant de infaustis ac tristibus rebus, minarum & luctus annunciæ, regibus ac populis exitia portendentes: tūc Hebræi vocabant huiusmodi prophetiam, *Massa*, à verbo *Nasa*, leuare, tollere, portare, assumere. Per hanc radicis varietatem factum, vt controuertatur, quid propriè in sacrâ scripturâ significet *Massa*? Olim Aquila vertit ἄρμα, non accipiens, pro curru (vt apud profanos) sed pro pondere seu onere, vt noster optimè transtulit. Calamitas enim cui impendet, eum Æthnâ grauiùs premit: &, in quem talis prophetica sententia ferebatur, hic metu atq; tristitia oppressus, quasi caput nequibat erigere. sic explico & amplector D. Hieron. sententiam *in Nahum*. Quid ni amplectar? semper (si attēdas) vocabulum pro aduersâ, nūquam pro secūdâ denunciatione inuenias vsurpatum: & perspicuè Hebræum nomen, Onus seu Pōdus significat [c], & in Psalm. 27. Græca versio φόρτιον habet, h. e. pōdus. Sic nonnulli putant à

a Gen. 22. v. 11.
b Num. 22. & 23.
c Exo. 25. v. 5. 4. Reg. 9. v. 25. Ps. 27. v. 5.

tant à Ioanne [a] vocari βάρ☉ς, hoc est vt noster vertit, pondus: sed, nisi fallor, ipsi falluntur: non enim illic sermo est de prophetiâ, sed de onere interdictorii alicuius præcepti, vt rectè Primasius & Haymon sensere. Nec longè abit spiritus sanctus, cum *onus* vsurpat, pro ipso populo, cui tale quid imminere denunciatum fuit [b]: quia talem populum Deus diu laborauit sustinens, tandemq; humeris suis, quasi onus molestissimum, excutit, dum eum abiicit; cùm suo quasi fauore & peculiari defensione destituit. LXX. Theodotion & Symac. solent vertere λῆμμα, quæ, vox à λαμβάνω deducta, donum, & munus significat [c]. quid commune, dicat aliquis, oneri & muneri? Multum sanè in proposito: imò hîc idem est onus & munus. Nam prophetica comminatio infortunii & supplicii instantis, præclarum & preciosum est Dei donum. quia quos Deus diligit, castigat; & quos castigat, prius vt resipiscant, minas proponit illis, & vt solent fugare malentes, quam lædere; lapidem manu leuat, & ostentat, priusquam iaciat. Homini sic liberum relinquit, fugere à venturâ irâ. Sanè λῆμμα primario significat leuationem siue assumptionem, secundariò donum: eo quòd dum datur, à donante leuatur & traditur, à donatario verò assumitur. Vnde Theoni & aliis Mathematicis, Dialecticis quoq;, λῆμμα nominatur, illa propositio: quæ demonstra-

[a] Apoc. 2. in fi. v. 24.

[b] Ier. 23. v. 33.

[c] D. Hier. in Ier. c. 23. & Fauori. in Lexic.

tioni vel argumento inserta, & non probata, assumitur ab alio, & vt, qui inseruit illam ꝓbet, postulatur. Sic cum interpretes isti in S S. λῆμμα vsurparunt; pro reipsâ acceperũt, quæ assumitur siue eleuatur, idq; consentanee idiotismo Hebræorum: quibus propheta dicitur quasi assumere & leuare ipsum Onus, & libratum intentare ceruicibus impiorum: quibus impiis breui imminentem diuinam iram comminatur. huc enim pertinent ille passiuitus occurrentes phrases, *assumere luctum*, *assumere planctum*, *assumere parabolam*. Cauendum itaq; ne cum Græcis recentioribus [a] λῆμμα. ad quamuis prophetiam extendamus. Si cui hæc nimis fusè dicta videbuntur: is si, quàm se viri egregii in his torserint [b], considerare dignabitur: non diffido illum æqui boniq; hanc nostram diligentiam consulturum.

C Hæ duæ species, *Visio & verbum*, aliquando iunctæ sunt cum *raptu* seu *ecstasi*, aliquando separatæ. simul fuêre in raptu B. Pauli, ad tertium vsq; cælum: vbi vidit & audiuit, quę non licet homini loqui: fortassis etiam Ezechielis visio quædam talis fuit [c], quæ vocatur *iad*, hoc est prophetia non leniter, sed violenter influens. Quando igitur ecstasis accedit, tunc tenenda Patrum [d] doctrina: prophetas non fuisse sic mente captos vel attonitos, vt non probè scirent, quid prædicerent. Polychronius in Ezech. c. 3. *Quemad-*

[a] Theoph. in Habac. & Nahũ.
[b] Io. Petr. Oliuerius l. de prophetia c. de Lemmate, Arias Monta. Præludiis in ꝓphet. minor. Fran. Ribera in Nahum.
[c] Ezech. 1. v. 3 & c. 8. v. 1. & 3. יד
[d] Iusti. admonit. ad Gent. circa fin. & q. 2. ad Ortodox. Epiph. (qui fuse) hær. Montanistarum q̃ est 86. Hie. præfat. in Esa. Chrysost. in Ps. 44. & hõ. 29. in episto. ad Co. August. li. 1. contra Acad. c. 7.

mo-

modum diuini & incantatores ad Dementiam vsque procedunt, dæmone stuporem illis ingenerante: ita è contrario Prophetis sensus afficitur, dum anima spiritus efficacia collustratur. hoc enim proprium fuit fanaticorum, quales erant hæretici Montanistæ, & vates Gentilium. Immeritò valdè ab Oliuario reprehenditur auctor, *de spiritu & anima* (exstat inter opera Augustini) quòd scripserit, B. Ioannem in ecstasi Apocalypsim scripsisse. Nã ecstasis duplex est, vna diuina, alia diabolica. vt insinuat Tertullianus his verbis [a]; *Ecstasis hoc operatur de suo proprio: vt sic nobis sapientiæ imagines inserat, vt & errorum.*] sapientiȩ scilicet ac veritatis diuina. errorum & falsitatis diabolica. Non igitur auctor ille ecstasim sumpsit ꝓ mẽtis attonitæ abalienatione, & animi quadam impotentià; qualis erat in pseudoprophetis illis; sed more patrum & recto, pro raptu siue pro abstractione tantùm à terrenis, & sensuum corporeorum functione: nec voluit sic constitutum Euangelistam scripsisse; sed, quæ dum in tali ecstasi constitutus viderat ea postmodum in scriptum redegisse. vt mittam D. Pauli raptum: talis haud dubie D. Ioannis fuit, quod testatur cùm dicit *se in spiritu fuisse* (ἐγενόμην ἐν πνεύματι) scilicet correptum & absorptum in ecstasi, vt rectissimè Haymon fuit interpretatus: breuiter idem vno verbo insinuare voluit Andræas Cæsariensis: πνεύματι ἁγίῳ γενόμενος κάτοχος: quod

[a] lib. de anima.

voca-

vocabulum, ſic afflatum ſpiritu ſancto ſignificat, vt totus ab eo correptus mente ſeu ſpiritu, & occupatus ſolida poſſeſſione fuerit: nam affectio animi ecſtaticorum κατοχὴ vocata, quia ſenſibus corporeis ad tēpus quaſi priuantur: vnde & morbus quidā ita nominatus, qui corporis ſenſu motuq; priuat [a], q. & κατάληψις. noſtri medici *congelationem* appellant. Idē ſignificari puto, quādo prophetæ dicunt, *factam ſuper ſe manum Domini* [b], itē *eleuauit me ſpiritus*, aut, *eduxit me manus Domini in ſpiritu* [c]: item, *cecidit ſuper eum mentis exceſſus*, vbi Græcè eſt ἔκστασις [d] Perperàm Theodore. & Theophilact. [e] cum *Lemma* cōfundunt cū huiuſmodi raptu; hoc eſt *Iad*, cum *Maſſa*.

Tertia ſpecies erat *ſomnium*, dormientib. tantum, medio ſimulacro ſiue phantaſmate contingens: Hebræi vocant *chalom* [f], Græci ἐνύπνιον. Si quis quæ euentura ſunt ſomnians, ipſe quid ſomniet non intelligit; tunc eius reſpectu non erit prophetia: ſed adſpectu tātum illius erit prophetia, cui Deus ſignificationem ſomnii reuelabit. quare Ioſeph ꝓpheta, & non Pharao, vel eius ſerui [g]; Daniel propheta, & non Nabuchodonoſor [h]: ſomnians autem ipſe demum annumerabitur prophetis, quando cum ſomnio ſimul intelligentiam ſomnii percepit, vt Daniel in altero ſuperbi Regis ſomnio [i]. De his ſomniis propheticis tria ſunt conſideranda, modus, cauſa, & gradus ſeu dignitas.

a Galen. li. 13. Therapeut. & l. 4. de locis affect. Aetio, & Æginetæ.
b 4. Reg. 3. v. 11.
c Ezech. 11. v. 1. & c. 40. v. 1.
d Act. 10. v. 10.
e in Nahū.
f Iſai. 29. v. 7. חלום
g Gen. 40. & 41.
h Dan. 1. & 4.
i Dan. c. 2.

Modus multiplex est, vt accuratè noster Pererius explicauit [a]. quædam immittuntur cum pauore & horrore somniantis [b], quædam pacifice [c]. 2. quædam non intellecta, quædam simul intellecta, vt dixi. 3. quædam clara & sine inuolucris [d], vt Ioseph, trium Magorum, & B. Pauli; quædam obscura, implexa, inuoluta, vt Pharaonis & seruorum eius, & Nabuchodonosori [e]. 4. in quibusdam Deus alloqui videtur, vt Salomonem [f], interdum angelus bonus, vt B. Ioseph; interdum aliquis homo, vt Paulum vir Macedo. [g] 5. aliquando somnia correspondent antecedentibus cogitationibus, & sic initiū sumunt ex caussa animali: vt primùm somnium B. Ioseph, & primum Regis illius Babylonii; quandoq; vero nulla præcedit cogitatio, vt in somnio secundo B. Ioseph accidit [h]. hanc differentiam notauit B. Grego. [i]. 6. nonnunquam nihil petenti Deus somnium inopinato immittit, vt fit plerumq;, & accidit in prædictis SS. exemplis: nonnunquam verò petentibus reuelationem eamq; sperantibus, vt Danieli [k]. consuefactos enim Hebræos huiusmodi desideria sua Deo proponere, & ab eo petere, vt per somnia futurum illis euentum pandere dignaretur, manifestius est ex S. S. quàm vt quis debeat dubitare [l]. Soliti id ipsum Gentiles facere in templo Serapidis seu Plutonis, vt discerent qua ratione à morbis liberarentur[m]: vel

a q 3. de obserua. somnior.
b Gen. 15. v. 12. Dan. 2. v. 1.
c Gen. 28. v. 12.
d Matt. 1. v. 20. & c. 2. v. 12. 13. & 20. Act. 16. v. 9.
e dd. Gen. 40. & 41. Dan. 2. & 4.
f 3. Reg. 3.
g supra citat. locis in litt. *b*.
h Matt. 2.
i l. 8. Mora. c. 13.
k Dan. 2. v. 18.
l 1. Reg. 28. v. 6. & 15.
m Aristoph. in Pluto.

ad resolutionem dubiorum habendam, vt fecit Edesius [a]: & apud poëtam Rex Latinus [b]: & in templo Æsculapii Apollonius [c]: & Spartani magistratus in templo Pasiphaës [d]: tale fuit templum Amphiarai [e], & Calliæ apud montem Garganum [f], & huiusmodi templa vocabantur *Psychomantea*. Conatus ad hoc crimen Apostata Iulianus per calumniam, detorquere Vigilias Christianorum ad sepulchra Martyrum: sed retudit illum validè B. Cyrillus [g] Iudæos non nunquam eo superstitionis delapsos, vt ad captanda somnia in Gentilium templis incubarent, docet Esai. propheta [h], *qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres: qui habitant in sepulcris, & in delubris idolorum dormiunt.*] vbi LXX. vt solent, paraphrastice addiderunt, *propter insomnia*, διὰ ἐνύπνια, caussam incubationis explicantes. D. Hierony. *In delubris*, inquit, *idolorum dormiens, vbi stratis pellibus hostiarum incubare soliti erant, vt somnius futura cognoscerent. Quod in fano Æsculapii vsque hodie error celebrat Ethnicorum, multorumque aliorum.*] idem Cyrillus *ibi in Comment.* confirmat.

Caussæ somniorum efficientes alio loco explicabuntur: nunc de diuinorum somniorum finali caussa (vt vocant) agimus dumtaxat: quæ ex S.S multiplex desumitur. 1. vt quis a malo absterreatur, sicut factum Abimelech [i] Regi Geraræ, & Labano: [k] hanc in-

[a] Eunapius in Edesio.
[b] Æneid. 7.
[c] Philostra: in eius vit.
[d] Ci. 1. Tuscul. & 1. de diuin.
[e] Pausa. in Boeot.
[f] Strab. l. 6.
[g] l. 10. in Iulia.
[h] c. 65. v. 4.
[i] Gen. 20.
[k] Gen. 31.

a c.4.13. ſinuat B. Iob [a]; *in horrore,* (inquiens) *viſionis nocturnæ, quando ſolet ſopor occupare homines, pauor tenuit me, &c.* & alibi [b], *terrebis me per ſomnia & per viſiones horrore concuties.* 2. vt conſoletur afflictos, & mæſtos perfundat lætitia, quod de ſe aſſerit B. Angela de Fulgino. c. 16. 3. vt adhortetur ad aliquod bonum, vt Gedeonem [c], & Iudam eiusq; exercitum [d]. 4. vt moneat vel doceat quid agendum fugiendumve, vt B. Ioſeph, & tres Magos [e]. hanc cauſſam Iobus ſignificat his verbis [f]; *per ſomnium aperit aures virorum, & erudiens eos inſtruit diſciplina, vt auertat hominem ab his quæ facit, &c.* 5. vt ſpiritum prophetiæ, vel quod aliud ſpirituale donum ſimul largiatur: quo pertinent iuxta nonnullos iſta Moſis [g], *ſi quis fuerit inter vos propheta domini in viſione apparebo ei, vel per ſomniū loquar ad eum.* Significare volunt, quod Spiritum prophetiæ, vel viſione, vel ſomnio collaturus ſit: poti⁹ crediderim agere, de iis, quibus iam dato prophetiæ ſpiritu, ſignificat ſe poſtea cum eorum nullo tàm familiariter, quàm cum Moſe acturum, cum hoc ore ad os, cum illis dūtaxat per viſionem & ſomnia. Meliùs huc facit iſtud [h] Ioëlis; *ſenes veſtri ſomnia ſomniabūt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt,* præceſſerat n. *effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii veſtri.* ſic donum ſapientiæ & prudentiæ in ſomnis datum Salomoni [i], ex probabiliore ſententiâ Toſtati [k]; ſic

b c.7.v.14.
c Iud.7.v.13.
d 2.Mac.15
e Mat.1.&2.
f c.33.v.15.
g Nu.13.v.6.
h c.2.v.28.
i 3 Reg.3.
k a d.c 3. q.12.

promissio obuenturæ dignitatis, Ioseph & Mardochæo [a]. 6. ad reuelationem diuini alicuius mysterii [b], vel magnarum reip. aut Imperii vicissitudinum [c]; vt Israëlis [d], Ægypti, & Nabuchodonosor [e]. Ad hæc capita reduci possunt multa somnia diuina, quorum in historiis Sanctorum fit mentio; vt illa Africana apud Victorem Vticen. *de persecut. Vādalic. 2.* oblata Eusebio Episc. Carthaginen. & quæ post obitum Sidonii visio oblata pincernæ apud Greg. Turonens. *l. 2. hist. Franc. c. 23.* & inter alia vnū mimi *in vita Simeonis Sali*, apud Metaphr. aliud sacrilego Traiectensi oblatum sæpius, apud Sur. *tom. 4. in vit. S. Friderici.* aliud oblatum monacho Cluniacensi Beatæ virginis, tempore S. Odonis, apud Ioannem Monachum *l. 3. vitæ D. Odonis, c. 9.* cuius occasione B. virgo cœpit vocari *Misericordiæ Mater.* aliud Bertę matri S. Suiberti, apud B. Marcellinum, *c. 1. vitæ Suiberti.* aliud S. Abramio confessori, *apud Metaphrast. in eius vita.* aliud Henrico Imp. apud Rupertum, *in vita S. Hereberti, c. 26.* aliud S. Lutgero apud Monachos Wertinens. *eius vitæ, c. 11. & 16.* aliud S. Hugoni Gratianopolitano apud Guigonem, *in eius vita*, aliud Hartmanno Tuitiensi apud Conradum *in vita. S. Wolphelmi.* aliud multiplex Elpediphoro, apud Ioannem presbyterum *in vita S. Basilei Episc. & Mart.* & alia innumera.

[a] Gen. 37. Esth. 11.
[b] Gen. 28. Dan. 7.
[c] Gen. 15.
[d] Gen. 41.
[e] Dan. 2. & 4.

De gradib. seu dignitate prophetię multa

variaq; congessere Moses Ægyptius [a] & Francisc. Picus [b], sed minutiora, quàm vtiliora: idcirco, illis omissis, tātùm dico quod ex iis omnibus intellectualis reuelatio; quæ fit sine cooperatione phantasiæ; præstantissima est, si secundum se & precisè sumatur; altera verò in qua phātasia ab intellectu excitata concurrit, est præstantior extensiuè, quia primam & quid aliud præterea comprehendit. Sic etiam intellectualis per se sumpta, & comparata cum imaginaria perfectior est: sed si imaginariam addideris ad intellectualem, tum extensiue simul ambæ perfectiores erunt, quàm seorsim sola intellectualis. *ita P. Fran. Soarez ad 3. P. q. 30. ar. 1. disp. 9. sect. 2.*

a in Ductore Dubitantiū.
b de præno. l. 2. c. pen. & vlt.

QVÆSTIO III.

Quo pacto prophetia siue diuina reuelatio discernenda sit, à diuinatione siue diabolica reuelatione?

NOn minùs necessaria, quàm ardua est huius quęstionis accurata pertractatio, propter quotidianas, etiam spiritualium personarum illusiones: in eâ decidendâ sequar vestigia aliorum, qui certatim adhunc lapidem versandum accurrerunt. præcipui fuêre B. Vincentius Ferrerius *tractat. de vita spiritual. cap. 11. & 12.* Ioann. Gerson. *tractat. de probatio. spirituum, & alibi passim*, Cardinalis

Turrecremata *in præfat. Defensorii reuelatio. B. Brigittæ*, Henric. de Firmariâ *libr. de quatuor instinctionibus*, Ægid. Carlerius *p. 1. Sportæ fragmentor. in princip.* Hieronym. de Ferrariâ *in Compend. reuelat.* Ioan Francisc. Picus *libr. vltim. de prænotion.* Ribadeneyra *libr. de tribulatione cap.* 15. & alii: & quidam recentiores, quorum dicta cuncta inuenies, apud istos antiquiores. Possunt omnia reduci ad tria capita; de eo qui iudicat, de persona cui facta reuelatio, de ipsa reuelatione & eius circumstantiis. de singulis videamus.

SECTIO I.

De necessariis iudicaturo de reuelatione.

VEL quis iudicat de apparitione propria vel de alienâ: & plus periculi est priore casu. Vtroq; oportet sit persona spiritualis & deuota. nam *animalis homo non percipit ea, quæ spiritus sunt.* Oportet itaq; eum qui rectè sit iudicaturus, primò *donum discretionis* à Deo petere: vt queat sincerum manna diuinę reuelationis à mellita lethaliq; dæmonis offa dignoscere; & hæc discretio, conceditur aliquando à Deo immediatè simul cum ipso lumine prophetico, vt dictum est: aliquando seorsim, idq; vel ad priuatam accipientis instructionem, vel ad aliorum quoq;, & totius Ecclesiæ doctrinam, & remedium. Hoc enim dono homo consequitur, vt in se, &

de se sciat probare spiritus, & etiam sciat illos de aliis, & in aliis discernere. Potest autem hic considerari quasi duplex modus, vnus *experimentalis*, qui cum ipsa reuelatione propria infunditur illi, cui facta reuelatio; *qui modus* (vt ait Gerson) *fit per inspirationem intimam, seu internum saporem, siue per experimentalem quandam dulcedinem, siue per illustrationem à motibus æternis, effugantem omnes tenebras dubietatis.*] Hîc modus rarus est, & paucis concessus: & quibus concessus non est, illi non possunt, suo iudicio, in propriis reuelationibus stare: quibus verò concessus à Deo fuerit, illi tamen eo vti nō possunt, ad discernendas aliorum reuelationes, quia sicut *nemo nouit quæ sunt spiritus, nisi spiritus* ipsemet: sic nemo cognoscit infallibili certitudine, per experimentalem hunc sensum, ea quæ in alieno sunt animo. *Alter* modus, qui datur maxime in ordine ad alios; ille nititur etiam, seu confirmatur experimentis variis, tum sui, tum aliorum: & solet à Deo concedi maximè illis, quibus officii & dignitatis ratione incumbit animarum cura. Sed non debet quis facilè sibi persuadere, se donum istud à Deo accepisse: ideoque ad preces continuas, etiam debet adiungere humanæ prudentiæ, & doctrinæ media. *Tertius* enim est modus discernendi spiritus, quem vocant *doctrinalem*, per diligentem & piam sacræ scripturæ tractationem; quæ

regu-

regulas præbet falſos prophetas à veris diſcernendi: lectio quoq; ſanctorum Patrum & Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ multum confert, vt illuſiones & reuelationes, ſignis ac notis peculiaribus queant diiudicari: his ſi adiungatur obſeruatio virorum ſpiritualium, & experientia; & in ambiguis obſcuriſq; conſulantur viri docti, & pii, & in via ſpiritus longè progreſſi, in militia verò contra dæmonum aſtus exercitati veteraniq́ue: ſperandum eſt poſſe deceptiones ſic ſentiri & vitari. Planè ad hunc vltimum iudicii ferendi modum, non ſufficit ſola doctrina, ſed accedat oportet ad illam experientia propria; vt quis ſit & doctus & contemplatiuus; vt & Scripturam & reliquam Theologiam non leuiter delibarit, & *in ſemetipſo expertus ſit variam* (ait Gerſon) *affectionum ſpiritualium pugnam: tanquam aſcenderit nunc in cœlos, nunc deſcenderit in abyſſos: & viderit mirabilia Dei in profundo. Nam qui nauigant mare hoc myſticum diuerſarum affectionum, quaſi collidẽtium ſe fluctuũ enarrant mirabilia eius. Inexpertus autem talium, quid nouit eorum?*] Adhæc autem nulla magis neceſſaria diſpoſitio reperitur, quàm ſolidæ humilitatis. vt enim docet Moſes apud Caſſianum, *ſolis humilibus à Deo hæc cognitio datur.* Deniq; non eſt iudicium præcipitandum, ſed res Deo diligenter priùs commendanda & multiplex ſcrutiniũ mẽtis faciendũ: iuxta mox dicẽda. Docẽt hoc ſacrę litterę. Narrat

Ioseph Iacob patri sua somnia: increpat cũ pater, sed rem tacitus considerat [a]. Apparet Angelus, Iosue filio Nun, formâ viri armati: ille disquirit interrogatione, quis esset, nec adorat incognitum [b]. Audit Samuel vocantem Deum, nec respondet Domino: sed accurrit ad Heli, donec monitus fuisset ab Heli Sacerdote: quo modo se gerere deberet [c]. Helias discernit inter turbinem, commotionem, ignem & auram lenem, & perpendit prudenter, in quo illorum Dominus se manifestaret. Salutat Virginem sacratissimam Gabriel Archangelus: illa priusquã responderet: *cogitat, qualis esset illa salutatio* [d]: non id leuiter, sed διελογίζετο, mature & diu, animo atq; cogitatione voluebat, vtrum illa salutatio illusoria esset, & à Deo, an à dæmone, vt optimè Euthymius. Hoc imitatus D. Ambrosi⁹: cum illi corpora SS. Marty. Prothasii & Geruasii reuelata: hoc Episcop. Cyprius, cum D. Barnabas illi se manifestauit: hoc cæteri sancti, vt vidimus *libr. 2. quæst. 6.* Si hoc illa mulier Carthaginensis fecisset [e], quæ caussa fuit schismatis maximi, non tam turpiter delusa fuisset, nec tot malorum Africę occasionem prębuisset. Sanè quam diu res dubia est, longè tutiùs censetur, potiùs eam piâ cum humilitate repudiare, quam cupidè & confidenter recipere, aut assentiri.

Obiiciat fortè aliquis: apud Cæsarium legi-

[a] Gen. 37. v. 12.
[b] Iosu. 5. v. 13.
[c] 1. Reg. 3. v. 9.
[d] Luc. 1. v. 29.
[e] vide Optat. Mileuit. l. 1. de Parmenia.

legimus, multos precibus à DEO reuelationes, visionesque, & postulasse, & obtinuisse: si petere licet, cur non & oblatas amplecti statim atque recipere? *Respondeo*: Multa fieri à multis non imitanda, imò nec probanda, maximè ab hominibus incompertæ sanctitatis. Nam si quis, de quo constaret sanctum esse, id in casu aliquo peculiari & necessario peteret (quod olim sanctè factum à B. Ephrem, docet Amphilochius *in vita D. Basil.* & à S. Mauro, docet *in eius vita* Faustus, *apud Surium in Ianuar.* & à S. Hereberto docet Rupertus *eius vitæ c. 13. apud Surium mense Martio.*) vt non auderem damnare; sic non vererer cæteris suadere, ne idem sibi putarent imitandum. Quoniam inuenio viros doctos. & valdè spirituales semper huiusmodi desideria ac petitiones improbasse: quia nasci solent ex occultâ superbia, æstimatione, & amore sui; quo cupiunt manifestam aliis suam sanctitatem; vel saltem ex curiositate vanâ, vt optimè tradidit sanctus Vincentius superiùs laudatus: & ideo Deus solet permittere tales decipi, & impingere, vt de se ipsa testatur, mulier singularis prudentiæ & sanctimoniæ B. Catharina Bononiensis.[a] Deinde quia in talibus non consistit sanctitas, neque perfectio Christiana, nec ista nos Deo faciunt gratiores, aut proximo verè vtiliores. Denique quia huiusmod anexsari, non est ianuam Deo præcludere; sed per

[a] lib. de vita & erroribus suis

custodiam sui, & humilitatem, & castum timorem, Spiritum sanctum allicere, qui amat quiescere super humiles ac timoratos; quæ cuncta diligenter ac seriò tradita fuere à nostri ordinis viro, Franc. Aria.[a] & prius nos docuit Diuus Augustinus conatum hoc dæmonem sibi persuadere, vti signum aliquod à Deo peteret; se verò id detrectasse, gnarum quàm multos hæc curiositas perdidisset. Ideò alibi monet his abstineamus, & quod intra nos est, Dei regnum, in iis quæ videntur non quæramus. post Augustinum idem monemur à Gersone; cuius in similibus magna sanè auctoritas est, his verbis; *Enarrantur exempla sanctorum patrum, qui curiositatem huiusmodi visionum vel miraculorum tanquam perniciosissimam fallacissimamque refugerunt. A qua se Augustinus liberatum,* in suis confessionibus, *gloriatur in Domino. Quam propterea D. Bonauentura abhorrendam nimis esse determinat; totoq; conatu repellendam, nunc orationibus, nunc increpationibus seu flagellationibus propriæ mentis & corporis: exemplo illius, qui vt tentatione careret superbiæ, quæsiuit, & obtinuit à Domino, vt per tres menses Dæmoniaca vexaretur obsessione. Alter sanctorum Patrum, dum sibi dæmon transfiguratus in Christum, diceret, ego sum Christus te personaliter visitans, quia dignus es: cōfestim clausit oculos vtraq; manu, vociferans; Nolo hic Christum videre, satis est ipsum in gloria si videro: statimq; disparuit. Alter sub aliis verbis simi-*

[a] lib. de orat. mētali. D. Aug. l. 10. cōfess. & l. de vera religione. & Ciruelo p. 3. de superst. c. 11.

l[…] seruauit in huiusmodi illusione humilitatem: Vide, inquit, ad quem missus sis. Ego certe talis non sum, quod dignus sim hic videre Christũ. Alterum, qui nolebat intrare templum, dicẽs: Sibi satis esse, quòd oculis corporeis aspexisset Christum; colligauerunt cathenis, soluere ieiunium; carnibus vesci, vinumq; bibere compulerunt. Sicq; tumore compresso, sanatus est.] Pro cautela postea subdit idem, vt non modo suspensum teneatur iudicium, *sed reuerenter quoq;, cum Apostolorum Principe, dicatur; Exi à me Domine, quia peccator sum; quia vilis sum, quia visionibus tuis indignus sum; quas hic neq; quæro, neq; accepto, sed repello. Sit in alio, non in hoc sæculo visio tua tota merces mea Domine Deus, & sufficit. Quid ad me de visionibus tuis in hac vita? quid de Superiorum meorum monitionibus? mitte potiùs alium, quem missurus es: & me meus spiritus humili tegat obscuroque loco.*] D. Bonauenturæ quem citat locus est *lib. de profectu religios. cap. 19.* vbi etiam addit desiderio reuelationum multos lapsos in grauissimos errores. Prudenter itaque B. virgo Coleta ipsi etiam Deo, multa ei secreta reuelare volenti, respondit: *Domine Deus, sufficit mihi te solum cognoscere, & peccata mea, eorumque abs te veniam obtinere.*] *Sic Stephanus Iuliacus eius vitæ, c. 5.* hæc sanè optimè dicantur in propriis visionibus. In alienis approbandis, credendisve, ipsis confessariis aliisq; iudicibus
D hanc Gerson præscribit regulam: *Caue ergo* (inquit) *quisquis eris auditor, aut cõsultor, vt non*

applau-

applaudas tali personæ, & non laudes eam, non mireris, quasi sanctam, dignamq; reuelationib. atq; miraculis. Obsiste potius, increpa dure, sperne eam; cuius sic exaltatum est cor, elati sunt oculi, vt ambulet in magnis & mirabilibus super se: ut digna sibi videatur, quæ non humano more operetur salutem suam; per doctrinã scilicet scripturarũ & sanctorum, cum dictamine rationis naturalis, nisi cõsilium habere præsumat, & putet, ne dum ab Angelis, sed à Deo; nedũ semel in necessitatibus, sed pene iugiter, velut in quotidianis collocutionib. talem admone, non sublime sapere, sed sapere ad sobrietatem: quoniam verissime ait, qui dixit, superbia meretur ludi. Et eò dignius, quo instar Pharisæi latentem hærentemq; ossibus superbiam, sicut nec Phtisicus febrilem calorem, superbus attendit. Quid enim facilius quam se vilissimum peccatorem dicere; sed veraciter, simpliciterque ita sentire ex intimis, hoc diuini muneris est, non humani solius exercitij.]

Hoc vltimum addidit, quia solent personæ, quibus per reuelationes dęmon illudit, fateri quidem se peccatores & indignos esse; sed, vel apertè increpationes huiusmodi ægrè ferre, & hic detegitur interna superbia, & cognoscitur illusio: vel saltem ex duob. vnum prætexunt. nam vel dicunt se idcirco alieno iudicio nõ credere, quia de suo certi sint per reuelationem intimam & secretam: vel sanè non audere se visionem reiicere, quia si fortassis visio à Deo esset, hoc foret Spiritui sancto resistere, & semen gratiæ eius in crepun-

diis suis extinguere. Vtrique dicto idem ille Cancellarius Parisiensis optimè occurrit. Primò quidem; Deum nunquam esse Deum diuisionis, ideò si ab ipso sit illa certitudo, nunquam per alterius iudicium contrarium eam impugnabit; sed potiùs illi, quem vel vt superiorem, vel vt consiliarium saltem, humiliter consuluerint, idē inspiraturum, atq; in mentē missurum. Nec enim patitur Deus sperantes in se, & timentes, & quod in se est facientes, in tanti momenti negotio, falli. Debet autem ei qui vidit reuelationem, hæc ipsa certitudo, quam prętexit, de superbia & pertinacia esse suspecta: & tutior pars eligenda est. Nam sibi credendo & innitendo, potest peccare; superiori credendo, peccare non potest; sed certo certiùs per animi submissionem, & obedientiam mereri. Quo ad alterum ait: *sed profectò Spiritus sanctus, qui se dat humilibus, nequaquā ex humiliatione, quam prædiximus, se subtrahet; intrabit potiùs, exaltabit, & in beneplacito suo deducet victor super excelsa animam hanc, in oculis suis vilem, & absque vlla ruga fictionis, humilem & simplicem.*] Hactenus ille. Sanè hæc humilitas Deo tam grata est, quàm quod gratissimum. Dæmoni tam odiosa vt eam non ferat, sed vt plurimum statim diffugiat. Non audes fortè respuere? cogita decipi te posse, & interea cō perendina, & consule prudentiores te D. Cyprianus & alij sancti reuelationes magni

fecerunt:

fecerunt: sed eas tãtum, quas à Deo esse sciebant. Olim quoq; visiones diuinæ frequentiores fuêre, quia magis necessariæ: hodie quo minùs necessariæ, hoc infrequentiores sunt, & suspectiores habendæ. vt non immeritò debeant & à magistratu Ecclesiastico discuti, & à priuatis vitari; qui prætextu vel fictarum (quod hypocrisis proprium) vel habitarum (quod illusorium esse consueuit) reuelationum, de aliis (maximè illorum à Deo non commissis curæ) personis; in earum, (vt plurimùm mulierculaium.) familiaritatem & sollicitudinẽ sese ingerunt; vt & auorum memoria Begardi & Lollardi, in Belgio; & nostra, Illuminati faciebant in Hispania, & hodie etiam alij quidam factitant, suo periculo, aliena fraude.

SECTIO II.

De personâ eius, cui facta reuelatio?

QVoad *personam prophetæ* seu videntis visiones, multa sunt consideranda. *Primò fides* illius, an sit sincerè Catholica; quare nõ est credendum reuelationibus Dæmonicolarum (qualis illa Childerico Regi Franciæ facta, procurante & explicante Basina, quæ viuente adhuc marito ei nupserat, & saga erat; qua ingenium posteritatis eius declaratum Francici Historici putant, *lege Gaguinum, libro 1.*) vel hæreticorum. Nam initio

Ecclesiæ Cerinthus falsas reuelationes finxit, & eas Apostolorum nominibus insigniuit, vt Caius & Dionysius Alexandrinus tradidêre:[a] tales prophetiæ sectatorum Marci Magi:[b] tales prophetissarum & ipsiusmet Montani, vt Patres antiqui illius temporis prodiderunt, Claudius Apollinaris, Miltiades, Apollonius, & Serapion, quorum verba refert Eusebius:[c] tales Archonticorum Martiades & Martianus, qui librum confinxére, quem vocabant *Reuelationes prophetarum*:[d] Manetis quoque tales reuelationes, de quibus contra Faustum agens D. Augustinus: talis Iuliani Apostatæ, quam narrat epist. ad Oribasium, de arbuscula: tales, quibus Donatistæ Generosum conati decipere.[e] & quibus vtebatur Vincentius Donatista: tales, quib. illusi Messaliani gloriabantur:[f] tales fuere nostris temporibus Munzeri, & Anabaptistarum, tales Campani, tales Iusti Velsij, & Franc. de la Cruz reuelationes. Tales hoc anno 1601. hic Græcii, qui suspendio sceleris pœnas luére duo, maritus & vxor; qui penes se solos Ecclesiam remansisse incolumem pertinacissimè iactabant: ideò communes liberos pater baptizabat, mater patrini more spondebat. Hi mundum hoc anno periturum prædicebant: sed morte mundi interitũ præuenêre. Plurimos huiusmodi dedit olim Britannia. illic enim natus in Cambriâ quidam Merli-

[a] Euseb. li. 3. c. 22. & l. 7. c. 10.

[b] Irenæus lib. 1. cap. 8. & 9.

[c] lib. 5. c. 15. 16. 17. & 18.

[d] Epipha. hæres. 40.

[e] D Augu. epist. 165. & lib. 3. de animæ orig. c. 11.

[f] Theodore. li. 4. hæret. fabu.

nius;

nius; Magus sceleſtiſſimus: verum enim, fruſtrà renitentibus Pontico Verunnio, & Lelando, eſt hoc de illo teſtimonium Guilhelmi Neuburgij, & Polydori, & alias mendaciſſimi, Buccanani. Sanè Magũ fuiſſe, geſta eius à Galfrido Monumethenſe tradita cõuincunt. Caue hunc, qui Vteri Pendragonis ęuo vixit, cõfundas cũ alio Merlino Scoto, Helij Theleſini (qui & ipſe vates) diſcipulo; qui aſtronomiæ & phyſicæ, vt magiſter, valdè peritus, multa fertur prædixiſſe; & videtur aliis Prophetis Britanniæ, Kẽtigerno, Samſoni, & Gildæ, annumerandus. Hanc Merlinorum diſtinctionem, notarũt Anglicarum rerũ ſcriptores, Treuiza, Ranulphus, & Giraldus Cambrenſis. Falſæ fidei pſeudoprophetæ fuere ibidem, Io Ballus ann. 1390. teſte Waldeno *in faſciculo Zizaniarum*: & Pagani ante CHRISTVM natum, *Eubages* vocati; ex quorum ſecta, quidam Aquila, & alius Perdix, teſte Chriſtophoro Mylæo. Nec diſſimilis vanitatis ſunt prophetiæ eorum, qui ea in medium proferunt, quę decreta Generalium conciliorum, vel Sedis Apoſtolicæ conuellunt; vt ridiculæ prophetiæ illæ Marioni Aduocati Pariſienſis de Societate IESV, refutatæ validè à Renato des Fons, *in lib. contre le playdoyer de Marion. c. 5. & 6.* nam Marionus iſte, vt Arnoldo genero ſuo complaceret, & cum eo atq; Paſquerio, ac Doleto; quadrigam CALVMNIATORVM & SYCO-

PHANTARVM nostri temporis impudentis simorum, sufficeret, etiam prophetias falsas coram SENATV AMPLISSIMO, proferre in medium non dubitauit. Nimirum vidit sola Lutetia, dedit vna curia; quos vix tam dissitis prouinciis, tot sæcula; Pattæcionem, Medium, Ecebolium, Lamponianū. Nimirum tanti est his Herostratis, inter Cathenas, & Quadruplatores, & Æzonenses; inter συκοφάντας, δεινούς, καὶ φιλεγκλήμονας, censeri, & digito ostentarier.

2. *Num sint personæ arreptitiæ*: nam harum reuelationibus vel prophetiis nihil credendum. delusos à quadam multos, scribit Firmilianus, ad B. Cypria. [a] hoc argumēto Miltiades probat prophetias Montani falsas: quia spontè incipiebat vaticinari: sed inuitus furoreq;, & amētia correptus, pergebat. [b] Tales fuere prophetiæ monialium Quercetensium an. 1491. de quibus ita scribit Christianus Massæus; [c] *Eodem* (inquit) *anno, circa festum Cathedræ (terribile dictu) cæperūt dæmones habitare, & possidere monasterium dominarum Quercetensium: quas annis quatuor, & mensib. totidem miserabiliter vexauerūt. Vidisses eas crebrò, velut canes per agros discurrere; instar auiū, volare per aëra; sicut feles, in arbores repere; pēdere de ramis, variarum animantium effingere voces, secreta prodere, de futuris euentibus prophetare. Denique quoties dominus Henricus Cameracensis Episcopus, aut dominus Ægidius Nettelet*, Decanus eiusdem

[a] exstat inter Cypriani epist. nu. 75.
[b] Euseb. l. 5. c. 16.
[c] Chronic. lib. 20.

Ecclesiæ, viri virtutum, ad exorcismum earum accederet: En, inquiunt, cornutus ille nunc in via est, vt nobis comminetur, venit. Post multa remedia, vndecunque collata, earum nomina delata Romam, ab Alexandro VI. lecta fuerunt in cœna Domini sub diuino sacrificio; sed nihil profuit. Ioanna Potiere; quæ malorum dicitur dedisse principium; à nono ætatis anno, ludere cum Diabolo cœpit; qui accusabat eam in monasterio CCCC. XXXIV. *vicibus indigne communicasse: sed ille quia mendax est, non stamus verbis illis. Ipsa Cameracum adducta, quadragenaria maior, in carcere periit, circa Festum Martini. Cæteræ post annos 4. mense Iunio liberatæ sunt.*] Eandem Historiam narrat etsi paulò aliter Ioan. Molinetus Valencenensis, *in Chronico Belgiæ nondum edito*, è quo quæ lib. 6. referam, ea mihi optimâ fide ex M.S. Codice describi curauit Clariss. I. C. & Senator spectatæ iustitiæ, Pet. Oranus Leodicensis. Tales omnino diuinationes Indorum; qui sumpto Cohobæ semine externātur, & mox cessante furore vaticinantur. de quibus Petrus Chieza. *p. 2. hist. Peruа. c. 27.* tales Libussæ Bohemæ apud Dubrauium, *lib. 2. Boiem. hist.*

3. *Num fidei sinceritatem, vitæ ac morum integritas, virtutesque commendent; an verò vitia & imperfectiones notabiles eam dehonestent.* ideò non credendum superbis, ambitiosis, impatientibus, carnalibus, ebriosis, iram fouentibus, odia exercentibus, dissidia ferētibus, vel alios diffamātibus, vel pecunias hinc corra-

dentibus; nec etiam hypocritis, qui singularia quædã affectatæ deuotionis & pœnitentiæ signa, per superiores Ecclesiasticos non approbata, ostentant. Confirmantur hęc, vnius ex primis patribus; Apollonij sententiâ; qui prophetias Montanistarum falsitatis hinc arguebat: tum quòd Maximilla & Quintilla maritos suos deseruerant: tum q́, erant pecuniæ cupidæ, fænus exercẽtes, tesseris & tabulis ludentes, & mercedem prophetiarum accipientes; tum quod lasciuæ; deditæ pigmentis, cultui corporis, & sumptuoso luxui vestimẽtorum. [a] Gerson etiam sic scribit; *Habet præterea quælibet passio profundata suam læsionem, suam ætatẽ, suum* (*vt Origen. loquitur*) *dæmonium, patet in philocaptis, Zelotypis, & iracundis, in inuidis & auaris.* Vnde Poëta,

Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt.]

[a] Euseb li. 5. c. 17.

Nimirum hi sunt manes, quos quemque pati Poëta cecinit: hæc quæ *cuiq; Deus fit dira cupido.* Solent animi cuiusque vitia variis signis deprehendi: ex familiaribus & amicis quibus sunt notiores; ex actionibus, & opinionibus eorum; vt si à Deo sese de quibusque actionibus præsumant erudiri; si consilia & indicia spernant aliorum; si foris Curios simulant, & intus viuant Bacchanalia; si mulierculas peccatis onustas circumducant; si se in officia cõcionandi, confessiones excipiendi & alia huiusmodi ingerant, (vt faciebat Petrus ille Sartor Antuerpiensis

pseudoheremita) sine legitimâ vocatione ac missione; si in aliis suis actionibus, moribus, exercitiis vani sint, præcipites, imprudẽtes, indiscreti; maximè in oratione mentali, v.g. si adhuc imperfecti, & viæ purgatiuæ cùm sint, præcipitent se per vnitiuam; aut statim ac orare incipiũt, sine præparatione idoneâ, præsumunt se habere tantũ passiuè, nihilquè suâ ex parte conantes, influxum diuinum exspectent. Nam si quod aliud, hoc sanè est illud in quod temeritatis saxum impingentes plerique spirituales; per illusiones periculosas, & hæreses fœdissimas, Begardorum, Beginarum, Dulcinistarum, Lollardorum, Illuminatorum, &c. naufragium fecerunt. Duo sunt huiusmodi illusorum scopuli, vnus est opinionũ iuxta falsarum atq; erroncarum credulitas, & superba contumacia: & interdum fœdissima quædam, & execranda, gradatim irrepentia peccata, etiam cum Angelis illis deceptoribus: alter valetudinis debilitatio, & cerebri læsio, non in mulierculis tantùm, sed etiam in viris, alias nec leuibus, nec insipientibus; sed dulci hoc, & venenato ocio (æ contemplationis (ab omni voluntatis cooperatione, vel intellectus adminiculo, quare & meritò, remotæ) & infructuosæ ipsorum corporeorum sensuum titillatorij influxus, poculo ebriis. Quo in genere longum foret planè recentia; eorum qui, ab indiscretis & indoctis magistris, in

hanc

hanc foueam præcipitati fuerũt, nota nobis exempla, recẽsere: neq; id expedit, superstitibus etiamnum tam cæcis, quàm cæcorum ductoribus. Cæteros vtinam vel serò faciant istorum cautos pericula. Eodem pertinent, qui contumelias, examen, iudiciaq; aliorum; modum procedendi ipsorum aut dicta minùs probantium, vel illis non credentium; ægrè & impatienter ferunt: quid demũ contenti non forent, huiusmodi carere reuelationibus, & illas potiùs aliis concedi: sed in his nimiùm sibi complacent, & doni huius cæco amore tanguntur. Solet enim dæmon, cuique per id quod vitiosè amat illudere. Prudenter D. Leo: [a] *Nouit diabolus, cui ingerat illecebras gulæ, cui adhibeat incitamenta luxuriæ, cui infundat virus inuidiæ, cui exhibeat escam cupiditatis: nouit quem fallat gaudio, quem mærore conturbet, quẽ errore seducat, & causas quærit nocendi, vbi quemq; studiosiùs viderit occupari.*] Idem confirmat *in vita Moysis* Gregorius Nissenus. Præ cæteris apti sunt deludi: qui naturâ sunt tenaces sententiæ suæ, seque solos putant sapere, reliquos despuunt vt fungos: talis ille, qui se in puteum pręcipitauit, apud Cassianum; talis postea Fr. Ioannes de Rupescissâ, ante trecentos annos, talis nostro tempore Franciscus de Cruce in Peruuiâ, de quo postea.

[a] serm. de circumcis.

F 4. *Consideranda corporis constitutio.* Nam si valetudo parũ firma, si præferat redundan-

tiam bilis atræ; si habitus corporis inediâ vel insomviâ plus æquo deformatus; si sit cerebro læso, vel nimis apprehẽsiuus, aut imaginationis turbidæ & æquò vehementioris: quia tales, vt dici solet, etiam vigilantes putant se videre, audire, gustare; quæ nec gustu, nec auditu, nec oculis percipiunt. talib. dæmon facilè imponit, quia falsarum rerum imaginibus obuersantibus tenaciter adhærent, & assentiuntur. Hoc solet epilepticis contingere, vt vi morbifera agitati vaticinentur. Quare annis superioribus non satis cauti fuêre: qui sic affecti vnius ariolationes tanti faciebant. Admiratione dignam epilepticæ fœminæ historiam narrabo ex Gersone, *lib. 5 sect. 16. in fine.*

5. Addit Gerson, *referre, qualis sit & fuerit persona, qualiter erudita, quibus assueta, cum quib. conuersata, quibus delectata: pauper sit, an diues? in diuitibus timendam superbiam & ambitionem, in pauperibus verò fictionem.*] Sed hęc obseruatio est petita à valdè remotis & incertis. Melior est sequens.

6: *Nec ætatis, nec sexus differentia negligenda est.* Nam si casca sit & caduca ætas, delirij periculum est; si puerilis, leuitatis & morbi imaginosi. quia humidiore, quã par est, sunt pueri cerebro, & pleni vaporibus, qui paruo negotio commouentur. Quare & per eos, vt aptiores suis conatibus, dæmones olim amabãt oracula fundere: sed & hodie factitant,

Notat hoc Io. Nider. in 1. præc. c. 11. qu. de diuinat.

ctitant, in crystallomantiâ, & in hydromantia. De fœmineo sexu, constat hunc esse suspectiorem: sed de eo separatim agetur, sequenti sectione.

7. Considerare oportet, *vtrum sit in spirituali exercitatione persona veterana, an verò nouitia tantùm*: an aliàs eam diabolus sic decipere conatus fuerit, aut deceperit: an quæ illi alias reuelata, vera fuerint: item quæ vera, quæ falsa fuerint. Si tiro, valde verenda fraus. *quia* (vt inquit Gerson) *nouicius feruor citò fallitur, si caruerit regente, præsertim in adolescentibus & fœminis, quarum est ardor nimis auidus, varius, effrenis, ideoq; suspectus.*] Hoc indicio Francis. Picus [a] primò detexit falsitatem cuiusdam reuelationis visionisque. post & alia indicia accesserunt, vt quod vana quædam bonis mixta, Diabolus in formâ Christi Domini, cœpit suadere.

[a] lib. 9. de prænot. c. 3.

SECTIO III.

De *reuelationibus mulierum non sanctarum.*

G SExus *ratio est habenda*, vt dixi. quia, si cætera sint paria, plus fidei virorum reuelationes merentur. Quia sexus iste imbecillior, naturales vel dęmoniacas suggestiones, plurimũ habet pro diuinis: multa quoq; sibi somnia fingit, quę vera credit, iuxta illud parœmicũ, *Anus quæ volt somniat*: abundat passio-

nibus admodum acribus & vehementibus, quare quod à passione natum, id à veritate profectum putat. sunt etiam fœminæ naturę humidioris & viscosioris: humidum verò facilè commouetur, & varias figuras recipit, ægrius autem ac seriùs à motu cessat. Ideò mulieres citiùs imaginantur, sed viri minus pertinaciter imaginationes fouent: cumq; illæ minus ratione polleant, minus etiā prudentiæ habeant; procliuius est dæmoni eas, similitudine falsa & apparente, decipere. In earum moribus præcipuè consideranda, præter lasciuiam, luxum, auaritiam: (quæ ex Apollonio notaui) vtrum vagæ sint, garrulæ, criminatrices, laudis cupidæ, aut cerebrosæ: quæque se in docendi, prædicandive in Ecclesias aut Sacramentorum administrationem (absque legitima maiorum licentia) contra doctrinam Apostoli ingerant. Nam quæ sunt huiusmodi, non se ipsas duntaxat fallunt, sed & viros eruditos tandem, si nimis illis creduli, in præceps trahere consueuerunt. Testis est, sui temporis doctissimus, Tertullianus; qui dum visionibus mulierccularum (vt illi, de animæ quantitate ac colore [a]) confidit, immemor eorum quæ doctissimè & verissimè contra has ipsas scripserat, in absurdissimos errores delaps⁹ fuit. Sed ætas nostra præbuit in Peruuia illustrius adhuc exemplum; quod P. Iosephi à Cōsta verbis adscribam: [b] *Fuit in hoc Peruensi regno*

[a] lib. de anima, c. 9.

[b] de nouissimis tempo rib. lib. 2. c. 1.

vir

vir magni pro illo tempore æstimatus, doctus Theologus, ac Theologiæ professor, idemq; Catholicus ac pius diu habitus, ac pene tunc huius orbis miraculum. Is familiaritate mulierculæ cuiuspiam: quæ se edoceri ab angelo magna quædam mysteria iactabat, quæq; extra se interdum rapiebatur, aut rapi simulabat, velut altera olim Philumene aut Maximilla Montani: ita deuinctus est, vt illam de summis Theologiæ quæstionibus sæpe consuleret: in omnibus pro oraculo haberet, magnis reuelationibus plenam & Deo valde charam prædicaret, satis alioqui sordidam, & perexiguo sensu præditam, nisi ad instruenda mendacia. Igitur, siue a Diabolo corriperetur (quod faciliùs est credere) cùm eiusmodi ecstasim pateretur: siue callide eam fabulam simularet (quod nonnulli viri prudentes existimarunt) ille Theologus. quod à muliercula magna & mira de se audiret, ac multo grandiora futura conciperet: libenter ei se discipulum addixit, cuius patrem spiritualem agebat. Quid multa? eo abductus est homo, vt miracula facere tentaret, & fieri sibi persuaderet: cùm miraculi vestigium, ne tenue quidem exstaret. Ob hæc, & quod propositiones aliquot ab illa prophetissa accepisset à sensu Catholicæ Ecclesiæ alienas: à sanctissimæ inquisitionis iudicibus, toto hoc regno stupente, comprehensus est. Ibi per quinquennium fere auditus, toleratus, examinatus ac tandem patefactus est homo omnium superbissimus, ac insanissimus. Cum enim Angelum sibi diuinitùs datum, à quo omnia, quæ vellet, disceret, ac deinde summa Dei ipsius familiaritate & im-

mediato colloquio se potitum, pertinacissimè differeret: in eas nugas delatus est, quas, nisi ab homine prorsùs mentis emotæ dici, nullo modò sibi quisquã persuadeat. Erat verò ille tam integro sensu quod ad cerebrum attinet, vt mihi integrior non sit. Itaque & seriò affirmabat, se & Regem futurum & Pontificem summum sede Apostolica ad hæc regna translata: concessam quoq; sibi sanctitatem super omnes Angelos, & choros cœlestes, atq; Apostolos omnes: quin etiam oblatam sibi à Deo vnionem hypostaticam, sed ab ipso non esse admissam. Datum quoq; se redemptorem orbis, quo ad efficaciam, vti ipse loquebatur: quod Christus solùm quo ad sufficientiam fuisset. Omnem statum Ecclesiasticum abrogandum: leges verò alias se editurum faciles & apertas, secundum quas cœlibatus clericorum tolleretur, multitudo vxorum concederetur, confessionis necessitas excluderetur. Hæc atque alia tanta contentione affirmabat: vt nos teneret attonitos, quod homo talia sentiens non insaniret. Deniq; diu euolutis gestis illius, & plus quam centũ & decem propositionib. hæreticis, aut à sana doctrina Ecclesiæ alienis condemnatis, iussi sumus: vt habet de more sacrum illud tribunal: cum homine disputare, si forte ad mentem & fidem hominem reuocare possemus. Conuenimus autem cũ ipsis Iudicib. & Episcopo Quitensi, tres alii. Eo introductus homo ea libertate & facundia ꝑdidissimam suã causam defendit: vt ego in hodiernũ diem etiã stupeã, eò adigi posse mentis humanæ superbiam. Professus est doctrinam suam non posse monstrari, nisi diuina

scriptura, & miraculis: quod esset superior omni humana ratione. Scripturæ autem testimoniis longe se apertiùs atq; efficacius probasse: quam probauerit Paulus Iesum Christum fuisse verum Messiam. Miracula a. se perpetrasse plurima, eaq; tanta: vt Christi resurrectio non fuerit maius. Nam & se verissime esse mortuum, & resurrexisse, atque id euidentissime (aiebat ille) esse ostensum. Scripturas vero proferebat memoriter (cum nullum librum haberet, atq; ipso etiam Breuiario spoliatus esset) ex Prophetis, ex Apocalypsi, ex Psalmis, ex aliis locis, tot & tam longas: vt vel memoria esset admirationi. Eas verò ita ad sua commenta adaptabat, ita allegorizabat: vt quiuis vel rideret, vel fleret. Postremò si miraculis rem agere nobis placeret, se libenter ea statim exhibiturum. Hæc ita dicebat homo, vt vel nos insanos putare videretur, vel ipse insanire. Nam & per reuelationem sibi innotuisse iactabat, Serenissimum Ioan. Austriæ bello nauali à Turca esse superatum: & regnum Hispan. à Philippo inuictissimo iam pene amissum: & concilium Romæ habitum, vt de Gregorio deponendo, & alio subrogando ageretur. Quæ ideo nobis significaret, vt quoniam erant nobis certis nunciis nota, sciremus ei, non nisi diuinitùs innotuisse. Et cũ essent omnia adeo falsa, vt amplius esse non possent, ab illo tamen asserebantur, vt notissima nobis. Deniq; cum nihil profecissemus per duos dies disserendo, & ad publicum spectaculum esset cum cæteris, vt in Hispania fieri solet, delatus: intuebatur semp in cœlũ, ignem in inquisitores, & omnes grassaturũ

cælitus exspectans, vt illi erat pollicitus Diabolus. Atqui ignis quidem nos nullus ex alto corripuit, illum verò, & Regem, & Pontificem, & Redemptorem, & legislatorem: ex imo flamma rapuit atq; redegit in cineres.] *Hactenus P. Iosephus.* En fructus incautæ conuersationis cum mulierculis, prætextu confessionum, & nimiæ facilitatis in credendis: primò, quæ ad laudem ꝓpriam: mox etiam quæ ad cæteros & publicum Ecclesiæ statum; deniq; ad fidei mysteria morumq; doctrinam. ex superbia occulta suiq; amore nata credulitas ex hac hæresis, & vanissima quædam diuinitatis affectatio, cum incredibili mentis cæcitate. Sic igitur vilissima fæmella, virum eruditione & sapientia clarum decepit. Sic & Magdalena de la Cruz Cordubæ multis imposuit [a]; & in Belgio non multi elapsi sunt anni, cum, in vna vrbium Hannoniæ: religiosa quædam credita energumena, & adducta ad superiorem eiusdem ordinis, vt exorcisaretur: dum res in longum abit, & illa vocibus diuersis successiuè loqui incipit: quarum vna tenuior se Deum Christumq; Dominum nostrũ fingebat, alia dæmonem crassior imitabatur: hac multa palam impia effutiebat: illa, quædam ad pietatem (vt videbantur) pertinentia: ita creditũ, à quib. minimè decuit, in illa modo Iesum, modò diabolũ loq. sic periculi plena & fallaciæ res eò progressa, vt muliercula solemni ritu, quasi per eam Christo

[a] de qua P. Ribadeneyra, l. 5. Pat. nostri Ignatii, c. 10.

loquen-

loquente, hostiam incruētam, prolatis verbis canonis, cōsecrare auderet: &(proh dolor) pii, sed vel indocti vel incauti, consecratas (exsecratas potius dicere deberē) ab hac Sacerdotissa (sed non secundum ordinem Melchisedech) azymas panis eulogias acciperent, & tanquam verum Domini corpus, allatis & prælatis cereis, in altari collocarēt, & venerarentur. Duo tamen hic erant imposturæ indicia: tum quòd erat energumena, tum quòd auderet Sacerdotale ac virile officium vsurpare. Sed Domine libera nos à similibus: homines sumus, decipi possumus. Propter huiusmodi similiaq; pericula Gerson addit: *Hoc præcipue considerandum, qualiter cum suis confessoribus & instructoribus tales muliercula conuersentur. Si collocutionibus intendunt continuis, sub obtentu nunc crebræ confessionis, nūc longæ narrationis visionum suarum, nunc alterius cuiuslibet confabulationis: expertis* (inquit) *credite nominatim Augustino & Domino Bonduentura, vix est altera pestis vel efficacior ad nocendum, vel insanabilior.*] quæ monitio aureis digna litteris est. quot enim hinc lapsus stellarum de cœlo? quot qui spiritu cœperant, carne consummantur? P. Leloyherius addit[a] regulam aliam, plus tribuendum reuelationibus virginum, quàm viduarum, & viduarum quā coniugatarū. fateor hoc verum, cæteris paribus: quia virgo purior, & Deus puritatis amans, ideò & plures legimus virginum reue-

[a] lib. 4. de spect. c. pen.

lationes: & virgo cogitat quomodo placeat Deo, coniugatæ cor distractius adhuc quàm cor viduæ, si paris non sint sanctimoniæ: plus credendum coniugatæ sanctæ, quàm viduæ lasciuienti: plus viduis, quæ verè viduæ sunt, quàm virginibus anxiè coniugium optantibus, vagis aut parùm recollectis,

SECTIO IV.

De prophetiis seu reuelationibus virginum seu mulierum, quæ canonizatæ & notæ sanctitatis.

FVere multæ huiusmodi, quarum exstant reuelationes, vt S. Angelæ, filiæ Regis Boëmiæ, virginis ordinis Carmelitarum; q scripsit librum reuelationum ante annos CCCC. B. Brigittæ Sueticæ Virginis, cuius extant libr. multi reuelationum, quas qui tribuunt B. Brigidæ Scotæ Virgini [a], falluntur: nisi & ista fortè reuelationes ediderit, quod non arbitror. hæc virgo vixit anno 518. at B. illa vidua post annum. 1370. excessit è viuis. Hac etiam longè antiquior, Pepini ducis Brabātiæ filia, S. Gertrudis anno 664. reuelationes quoque suas collegit: claruit S. Hildegardis in Germania anno 1180. cuius & aliæ supersunt. Et eodem tempore S. Elisabethæ Schonaugiensis, cuius reuelationes libris duobus complexus Rogerus Cisterciensis Anglus, vir doctus & pius: qué, vt nullum Sanctorum virulentiæ maledicé

[a] Simlerus, Leloyher. & alii.

tiæq;

tiæq; fœtidi oris sui Dalæus immunem esse noluit *in Catalogo Scriptorum Britan.* quo libro nihil vnquam legi scurrilius, mendaci⁹, aut magis blasphemum. Niror nondum ab aliquo Anglo Catholico laruam morioni & scelerosissimo Apostatæ detractam. Hac recentior, tempore Gregorii, XI. circa annum 1360. quo tempore S. Brigitta viuebat, fuit S. Catharina Senensis, & ipsa reuelationib. illustris. de harum itaq; reuelationibus, maximè de B. Brigittæ, quæ plurimas scripsit & habuit, nonnulli ambigunt, quo illas in prę- cio habere oporteat.

Henricus de Hassia [a], & Sybillanus [b], ambo Catholici, ambo religiosi, sed (vt verum dicam) nonnihil audaces: volunt D. Brigittæ & similium reuelationes, nõ debere haberi pro indubitanter veris, nec acceptari tanquam à Spiritu sancto editas Qui, si hoc intelligerent de certitudine fidei Catholicæ, eiusq; veritate: item de editis à S. sãcto dictante, vt credendum SS. editam: sanè verùm dicerent: sed puto neminem paulò prudentiorem tale quid vnquam opinatum. Argumenta quoq; illorum, cùm lõgè tendant vlterius, indicant eos longè aliud voluisse: scilicet, loqui de certitudine humanâ seu morali, & de dictamine Spiritus sancti in diuinis reuelationibus ordinario. quòd sanè, nimis multum, de auctoritate & opinione Sanctarum Christi sponsarum,

a Cõmen. in Genes. b Decad. 1. Peregrina. quæst. q. 3.

est de-

est decerpere. Sic illi argumentantur. Primo, quia quæ prædixerunt possent aliunde prædici, vt ex industria solo lumine fidei, & doctrinę confortata. 2. quia potuerunt ex illusione dæmonum nasci, Deo hoc meritò permittente; eo quòd, etiam sine culpa, præsumebant facere, quæ mulieribus illicita, vt concionari & docere. 3. quia potuerunt prouenire ex phantasià nimis debilitata, & ex errore quodam mentis. 4. quoniam in illarũ dictis quædam occurrunt minùs, secundum communem Theologorum sententiam, cõsentanea rationi & veritati. 5. quia prophetica illarum doctrina superuacua, & parum Ecclesiæ videtur necessaria. Hæc momenta non me deterrent non mouent à debità sanctis mulieribus, earumq; dictis exhibenda reuerentia. Non quidem reuelationes illas, tanquam fidei Catholicæ assertiones tueor: sed vt reuerentià dignas, & à cœlesti lumine collustratis mentibus prolatas, venerabiles defendo, & quamdiu ab Ecclesià, vt piæ approbantur, non nisi temerè reiici posse contendo. Ad primum argumentum respondeo, plurima in his contineri; quæ, cùm tot annis priùs prædicta fuerint, nonnisi à Deo potuerunt reuelari. Ad secundum, quod Episcopi varii, & Summi Pontifices modum illum Sanctarum extraordinarium in docẽdo & exhortando permiserint: & ideò nihil illas indebitum vsurpasse. quare nec caussa

fuit

fuit vlla, cur sponsas suas Christus tam fœde ab animarum adultero diabolo decipi & rideri pateretur. Ad tertium respondeo, nullũ delirii vel aberrationis à mente sana signum vnquam in illis deprehensum fuisse. quare non minus hæc coniectura, quam præcedentes, vanitatis & malitiæ plena censenda. Ad 4. negamus in earum reuelationibus quidquam reperiri, quod Catholicæ fidei sinceritati palam repugnet, vel cum eâ consistere nequeat. Si quid fortè communiori Scholasticorum sententiæ repugnat; non ideo cõfestim damnandum, vt erroneum; cum piè & prudenter intellectum, suis quoq; probatis auctoribus & rationibus non absurdis stabiliatur. Alioqui Pontifices Romani, vt Eugenius tertius Hildegardis, Bonifacius verò nonus Brigittæ, reuelationum libros, adhito maturo Doctorum & Cardinalium concilio atq; examine, non permisissent, ad Ecclesiæ vtilitatem, in vulgus edi. Ad 5. dico, solere Deum, sæpè quædam permittere, immò & facere; quæ nobis videntur Ecclesiæ nõ admodum necessaria, vel idcirco, vt maioris suæ munificentiæ nobis sint signa, & famulos amicosq; suos amplius honoret. Præterea, quis consiliarius Dei fuit, aut quis mẽtis eius abyssum sic penetrauit; vt pronunciet aliquid ab eo factum superuacuè?

Ioan. Francis. Picus aliud argumentum molestius adfert in medium, quod sane in-

primis remouendum. Harum Sanctarum reuelationes contradictorias esse; quare alteram earum necessario falsitatis conuinci. D. quidem Catharinam Senensem, vt sibi reuelatum, prodidisse; Deiparam cum originali peccato conceptam fuisse. contra B. Brigittam, hui⁹ istam maculæ aspersione liberam ab initio conceptionis exstitisse. *Respondeo*, me talem contradictionem non fateri; D Brigittæ reuelationem agnoscere, & quod illa asseruit credere. Quod attinet ad D. Catharinæ Senensis prætensam reuelationem; sunt qui respondeant, eam deceptã & falsam reuelationem pro verâ habuisse [a]. Sed hoc in sanctam parum honestè dicitur. Alii volunt huiusmodi reuelationem post obitum Sanctæ Catharinæ, præpostero & pertinaci quodam zelo confictam à defensoribus illius sententiæ: ad infirmandam reuelationum contrariarum fidem [b]. confirmat hunc conatum similitudo attentatorũ Bernæ apud Helueticos, priusquam ad hæresim ea ciuitas deflecteret (nempe an. 1509. vt testatur ea de re editus auctoritate publica Historiæ libellus, è quo id alii Chronographi [c] tradiderunt. cur, inquiunt illi, quod eodem in genere semel patratum deprehẽditur, non & alias factum credatur [d], concurrentibus pro contrariæ partis veritate multis indiciis? Neq; hoc ordini toto, sed paucis quibusdam foret falsi crimẽ impingere. Mi-

a Pet. Leloyherius lib. 4. de spect.

b Sic amb. Catharin. eiusdẽ ordin. l. 3. pro immacul. cõcep. circa prin. & Fr. Suarez in 3. q. 27. disp. 3. sect. 5.

c Additio. ad Chron. Euseb. & primæ addition. ad Naucler.

d c. semel. malus. de reg. iur.

hi probabiliùs videtur, neq; hoc ab ordine falso confictum, neq; à D. Catharina, vt reuelationem, proditum: non ab ordine; qui cum sit sanctissimus tale crimen in se non admisisset: non à Sancta proditum, vt reuelationem: quia nec Fran. Raimun. nec vllus confessariorum cæterorum, vel familiarium B. Catharinæ, qui diligentissimè cunctas D. Catharinæ reuelationes collegerunt, & posteritati collectas emisere, vllam huius reuelationis mentionem fecerunt: nec etiam in libris B. Catharinæ illa reuelatio inuenitur. Duo hic obiiciuntur, primò dictum Caietani, qui hoc ex D. Antonino affirmanter asserit. 2. locus quidam ex opusculis illius Sanctæ. Ad 1. respondeo S. Antoninum [a] scribere tantùm, si quis obiiciat hanc reuelationem S. Brigittæ, sciendum alias sanctas miraculis claras contrariam reuelationem habuisse: Sed Antoninus dictum suum non confirmat vllius auctoris testimonio, vt solet; nec etiam ipsemet, vbi de vita B. Catharinæ egit, vllam, inter alias, huius reuelationis facit mentionem, vt nec Confessarii B. illius; sicut dictum est ideò non magnifacio hoc dictum Antonini. quo, ad solutionem argumenti, pro tempore vsus: eo quod Ioan. de Neapoli alia solutio, quam ibi refert, ei meritò nimis impudens videbatur. Ad 2. respondeo, optare me locum ex scriptis ei9 adduci. Nec enim inuenio; nisi fortè id

[a] p.1. Sum. Theol. tit. 8. c. 2.

colligant, ex illis verbis quæ adnectuntur in fine Orat. XVI. vbi sic legitur: *Tu scis Domine, quia ista est veritas.* quem locum, frustrà quærenti, Ioan. Dekerius iam olim Louanii, & nunc Grætii in Theologiæ professione collega meus mihi ostendit: De quo verbo potest esse non iniusta suspicio, hoc additum ab illis; qui volebant, ea, quæ in præcedenti oratione dicta fuerant, haberi pro propheticâ reuelatione, & dicto contrario simile dictum B. Brigittæ volebant refutare præcesserant autem nonnulla de conceptâ Deiparâ in Originali peccato. Suspicionem facit, quòd sine his verbis tota oratio perfecta est: & quòd si voluisset B. Catharina hæc verba addere, non fuisset ei necesse, ponere illud; *subiunxit*, quod immediatè his verbis videmus à librario præponi: accedit quòd orationum eius alia nulla sic terminatur. Quare vel illa hoc non addidit: vel si addidit, non addidit, vt sibi à Deo reuelatum: sed vt opinionem suam, quam cum plerisq; sui ordinis omnino veram & certam, humanis tantum rationibus & persuasionibus inducta, putabat. Potuit autem sancta illa, hac in re; qua de Theologicâ quæstione, naturali, non diuino lumine præeunte, disserebat, errare; quod humanum est. Sanè fallacem esse argumentationẽ, qua eo loco vtitur, nemo prudẽs theologus dubitauerit. extrema n. sumit, medium conceptionis ipsius tempus transilit: quasi

concludas; nec ante hoc tempus, nec post hoc tempus aliquid fuisse, vel futurum; & inde inferas, ergo ne nunc quidem hoc esse tẽpore. Fuêre quidam olim Dd. qui censuerũt, posito, quod, B. Virgo in Adamo peccauit, & CHRISTI Domini redemptione indiguit; consequi vt non potuerit ipso momẽto conceptionis sanctificari [a]: sed qui rem meliùs examinarunt, illi multis contrarium docuêre [b]; ex quorum dictis cùm clarè colligatur, Deum hoc non absolutè tantùm & simpliciter facere potuisse; sed etiam, stante illâ hypothesi: non intelligo quo pacto, fuerit à Deo reuelatum; *Non potuisse Deum animam B. Virginis Mariæ infundere, nisi in materiam putridam?* Sic enim illic vocatur caro, infecta peccato originali. Nonne hoc dictum repugnat decisioni Sixti IV. Pii V. & Concilii Tridentini? nam si hoc Deus non potuit: ergo factum credere non licet. Si hoc Deus sciebat, *quia veritas esset*: atq; hoc B. Catharinæ reuelarat: certè illi reuelauit implicitè; contra sentientes in fide errare. Quo igitur pacto permittit Ecclesia, vt piũ & probabile, credi sine originali peccato conceptam de facto fuisse? si hoc probabile credi: certè nequit Deus reuelasse, hoc à se fieri non potuisse. Absit ergo, vt credamus illa in oratione diuinam reuelationem contineri: Absit vt credamus B Catharinam, humillimam, sanctissimam, & circumspe-

a Sic Halens. ..par. q. 9. mẽb. 2. Rich. in 3 d. 3. a. 1. Capreol. Ferrar. & alii.

b Bonau. d. 3. p. 1. a. 1. q. 1. Anto. d. c. 2. Paludã. in d. 3. q. 1. ar. 1. Caiet. Opusc. de cõcep. c. 3. Suarez., & Valencia in d. q. 27.

ctissimam Dei sponsam, talia prę fractè & parùm solidè dicta, tam graui Dei testimonio confirmare voluisse, aut pro diuino oraculo obtrudere. Nulla igitur reuelationum hîc pugna est, vbi vnica inuenitur S. Brigittæ reuelatio: quam non ipsa tantum, idq; pluribus locis [a], vt videas constantiam; sed & alii sancti confirmarunt. Vnus Marsil. Theologus grauis [b], & neutrius Ordinis, Dominicani neque Franciscani; tres reuelationes diuersorum recensuit, & eas addit fuisse graues & miraculis confirmatas. Quoad cęteras reuelationes aliarum rerum, quæ contrariæ sibi prima facie videntur: si quis illas eodem modo discutiat, & circumstantias sedulo conferat; non magno negotio deprehendet, eas vel conciliari posse, vel earũ alteram non ex reuelatione sed ex opinione peculiari, putantis id verissimum esse, vel ex vehementi tantum imaginatione, profectã.

a l. 1. reuelat. c. 9. l. 6. c. 49. & c. 55.
b in 2. q. 20. & in 3. q. 4.

SECTIO V.

De indiciis a natura ipsius reuelationis petitis.

SVppono, si lumen illud certitudinis, de quo Sect. I. dictum, cum reuelatione adiunctum fuerit, tunc parum referri vigilantine an dormienti visio contigerit: si desit hoc lumen, tunc semper plus vigilanti reuelationi, quàm (vt Varro vocat) somniorię deferendum. Hoc supposito,

K Considerandum primò, *qualis sit illa reuelatio* vt, an sit sapiens visio, nempe conformis sapientiæ quæ de cœlo est. talis autem futura (teste Gersone) si habeat illa à D. Iacobo requisita [a]; *vt sit pudica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena misericordiæ & fructibus bonis, non iudicans sine simulatione.*] Si (vt hoc fusius explicem) instiget ad aliquid, quod exemplis Christi & Sanctorum magis assimilet; si hominem intrinsecè demissiorem reddat, quam sine reuelatione fuisset: si mitiorem, mansuetiorem, recollectiorem, & à sæcularib⁹ & extraneis curis abstractiorem; si inuitat ad simplicitatem, vnionem, & (vt sic loquar) intimitatem cordis: si id, ad quod instigat, pluribus virtutibus sit ornatum & præstantioribus, quàm eius omissio, vel factum contrarium: si ad quod inuitat, sit simpliciter & intimè bonum, non aliqua duntaxat ex parte: deniq; si incipientem ad peccati detestationem, & preteritæ vitæ confusionem excitat; proficientem per boni desiderii inflammationem, & feruoris deuotionem, ad meliora carismata promouet; perfectum verò implet diuinæ dulcedinis internâ prægustatione. Vnde præclarè scriptū à Ioanne Salisber. *libr. 2. cap. 17. Sed cùm hæc à spiritibus circa homines fiant, eam solam rerum imaginem fidelis anima non aspernatur, quæ innocentiam relinquit incolumem. Quod si materiam vitiis afferat, libidinē forte accendens, aut auaritiā*

[a] c.3.v.17.

aut dominandi ingerens appetitum, aut quidquid huiusmodi est, ad subuersionem animæ, proculdubio aut caro, aut spiritus malignus immittit.] Peritè duos falsarum reuelationum fontes memorat, *carnem & dæmonem*, sed mox minùs peritè & verè, quæ de Lamiis dicuntur, omnia falsa pronunciat quod fuit à nobis alibi refutatum, *sup. libr.* 2. Dæmoniacę reuelationes censendæ quæ prædictis operantur cōtraria ad scurrilia & carnalia, vel inuida & detractoria & immodesta incitant; quæ hominem reddunt auersum à Christi & Sanctorum imitatione; reddunt gaudētem nouis & singularibus inuentis suis. *Vt enim optime D. Bernard.* ait [a], *se transfigurat malignus ille spiritus aliquando in angelum lucis, vt virtutis simulatione plus noceat: sed & tunc quoq́, si diligēter aduertimus, nunquam nisi amaritudinis & discordiæ semina spargit. Suadet enim nonnullis singularia ieiunia quædam, vnde cæteri scandalizentur: non quia diligit ieiunium, sed quia scandalo delectatur.*] Item si suadeat aliqua contra canones, vel constitutiones, vel regulas, vel alia præcepta maiorum. hoc indicio B. Simeon Monachus Treuirensis eum deprehēdit. narratur historia ab Euerwino Abbate [b]; *in verticem montis Sinai iussu superiorum cùm missus fuisset, ibi habitaturus: nocturnis horis illi specie Angelica dæmon apparuit, & vt missam celebraret hortatur. Ipse nec planè dormiens, nec perfecte vigilans contradicit, non debere sine presbyterii*

[a] serm. de tr. verbi Domi.

[b] apud Sur. 1. Iunii.

ordine

ordine aliquem hoc ministerium implere: contra inimicus istat, se Dei legatum esse, Christum hoc velle, nec decere sanctum locum ministerio tali diutiùs priuari. Renitentem ergo & contradicentem, adiuncto sibi consortio alterius dæmonis, de lectulo educunt, ante altare iam vigilantem statuunt, alba induunt, de stola vtrimq; altercantur: hostis, more presbyteri, Simeon more diaconi contendebat sibi imponi debere. Tãdem Dei famulus, ad se reuersus, virtute orationis, *&* signo Crucis *inimicum repellit seque delusum ingemiscit.*] Deprehensa quoq; illusio ex attentatâ similis ferè superbiæ audacia, &c, quia modestiæ auctor non erat, reuelatio, in initio ordinis Præmonstratensis. Rem totam narrabo verbis scriptoris illius B. Nortberto coæui: [a] *Inter quos* (Præmonstratenses religiosos) *fallax ille spiritus, quosdam considerans idiotas, & sua illos quondam recognoscens fuisse vascula, in quibus sua quieti & voluptati indulgere consueuisset: ita illos falsæ suæ illusionis sapientia repleuit, vt qui priùs in libris vix legere nouerant, iam ex libris magna quædam dicerent, & de futuris prophetando maiora & stupenda prædicerent. Danielis denique vnus ex eis prophetiam se scire asserebat, & de ea quædam duce mendacio, loquebatur: vbi de quatuor, & septem, & decem cornibus, & regibus Propheta scribendo, inducit, & de* Antichristo. *In quibus iam simpliciores quosque attentos reddiderat, &, si fieri posset, etiam ipsum* Dei *hominem & Venerabilem Abbatem Simonem* S. *Nicolai, in errorem induxisset.*

[a] Surius 6. Iunii. c. 27.

Iam enim eo vsq; progressa erat eius arrogantia, vt ipsis assidentibus, etiam in capitulo, sermonem facere auderet. Et qui vidit & audiuit, præbet huius rei testimonium. Et hoc signum eius, quia de sermone profert initium. Erat enim hic sermo: Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpente. *Hæc spiritus ille mendax per organum illud suum proferebat: sed ad veritatem quæ sequitur; videlicet,* Et accipietis regnũ æternum, *haudquaquam procedere nequam valebat. Porro cùm ab auditoribus veritatis & dulcedinis fallax ille spiritus se ex parte deprehendi cerneret, vt est mille artifex; maiore arte ad alia fallendi genera se conuertit; vt quia manifestæ operationi intentos non poterat subuertere, saltem contemplatores quoslibet auerteret à contemplatione. Nam ille idem clericus, laboris huius minister, subita quadam & grauissima infirmitate corripitur, & qui priùs de visibilibus responsa dabat, iam in cælum os suum, ad inuisibilia & ineffabilia promenda, ponere non verebatur. Concurrunt fratres, vt cõsuetum est ad inunguendum eum: concurrunt ad eà quæ dicebat audienda. De se quidem magna, sed de pluribus circumstantibus asserebat maiora. De se quòd eadem vespera aut futurus esset cũ angelis in cælo, aut staret sanus cum cæteris fratrib. in choro. De aliis verò singulorum considerans habilitatem, quasi prophetando & augurando dicebat: Hunc cum nuper in Ecclesia ad superiora raperer, vidi ad æternitatem vocatum: istum iam, &c.* subiungit varia de aliis. Vide hîc grad⁹ superbiæ, primùm idio-

tas sibi dæmon deligit, & facit videri doctos. deinde facit illos scripturam interpretari. 3. etiam coram maioribus differere in locis, vbi tacendũ de his, & culpa potiùs humiliter agnoscenda. facit eos Pseudoprophetas, de se magna loquentes; nec de aliis minora, vt superbia pluribus affricaretur. Subiicit postea de alio idẽ faciente, & has omnes dæmonis machinationes dissipatas, statim vt religiosi, fraudem subolfacientes, respondere; se nec hunc, nec vllum alium ampliùs audire velle, donec pater eorum Nortbertus reuerteretur. hæc enim responsio, *humilis obedientia virtute*, dæmonẽ vicit. Nec efficaciùs ferè vllũ exstat remedium. dabo aliud exemplum verbis Fran. Bentii *ex annuis litteris nostrorum prouinciæ Mediolan. anni 1590. In oppido quodam suburbano prope Aronam, ad triginta mulieres malo dæmone agitantur, omnes fere virgines, infimæq; conditionis, eæ præsertim quæ sunt voto virginitatis obstrictæ. mirum, has, quib. dolis circumueniat, quibus artibus oppugnet. varias inducit formas, vt alliciat ad infanda, vt deterreat ab honestis. assimulat modò personam, & pietatem monachi, &, quod audire aures horrent, ipsiusmet Christi crucifixi, hortãtis ad impia: quin & vrsum, leonem, serpentem: impetũ factur⁹ in puellas hianti ore, & deuoraturus vno haustu: minacem etiam militẽ cum sclopo parato & instructo, iamiamq; extrusuro pernicialem glandem cum flamma tonitruque; nisi extorqueat assensum. Sed* simplicitas *virginum*

vincit omnem astutiam Deo nixa. *Magna omnino earum* fides, *eoq; clypeo ignea nequissimi tela exstinxêre. E plurimis narrationes duæ reponentur. Ex earum numero quædam nobilibus orta parentibus, & molliter educata, cùm haberet aliquando noctem infestam à diabolo insidiante, stratum deserit, & hyeme licet media ac tempestate perfrigida, in nudo pauimento nuda cubat. cùm cresceret nihilo secius flamma (vt magnum incendium aqua ingesta) clam cubiculo egressa in hortum secedit, ibiq; magni æmulatione Francisci, quem eadem factitasse acceperat, corpus proiecit in aggerem niuium, tamdiuque peruolutauit, obstrepente licet dæmone, (qui ab ea visebatur) & dentibus frendente, vt internum ignem externo frigore restinxerit. Alteri item dæmon noctu se ostendit imagine Beatæ Vrsulæ, crucis vexillum præferens cum multarum virginum comitatu, atque ita locutus est; videt* Deus *amatque tuum istud studium tuendæ pudicitiæ. sed quoniam difficile admodum est in paterna domo in tanto strepitu occursantium, & periculorum obiectu non contaminari mentem aliqua ex parte, nos ablegauit, vt te duceremus, in cœnobium sacrarum virginum, omissis curis omnibus ipsius numini studiose famulantium. Hic virguncula,* Deo *aspirante, cum ferens* Diaboli *insidias, dexteram duxisset manum à capite in pectus, moxq; à sinistra produxisset in dexteram, vt efformaret* crucem; *se talibus visis, tantoq; honore indignissimam esse profitetur. Neque verò vobis habeo magnam fidem. timeo & in speciosis cõsiliis fictos dolos, quod si* Dei *le-*

gatione

gatione fungimini has Sanctorum reliquias (*habebat reliquias ad illigatas ad collum*) *humiliter veneramini. Mirum dictu procubuerunt ingenuæ laruæ venerabundæ, & tanto magis vrgent, vt maturet profectionem. At illa, mihi non licet quicquam grauius statuere mei patris spiritualis iniussu, neq; ad eum adire decet nocte intempesta: conuenite vos illum & exponite mandatum* D*ei. vbi diluxerit, ego accedam & vtar consilio illius. Hoc responso, dæmones abiecta omni simulatione, in suas se tenebras abdiderunt, cum fremitu in irridentem puellam, quod lingua solum bellarent, gratesque agetem suppliciter* D*eo, contumelias, & probra certatim ingerentes.*] Hactenus Bencius. quid hac virgine sapientius? sed docebat nimirum illam VERA SAPIENTIA, cui se pudicitiæ Zonâ colligarat. Impudicitia statim prodit dæmonem: sic enim ex calamistris & procaci vultu, & curiosâ discursatione D. Robertus Abbas dæmonem in nuptiis agnouit.[a] Et lasciuâ forma & motu, ac verbis, eundem cognouit S. Dunstanus, & ignita forcipe arrepto eius naso lepide irrisit[b] teste Osberto Cantuariensi. Addam singularis cautelæ exemplum, quo docemur, nihil tutius esse, quam timere suum sequi iudicium, aut ab obedientia maiorum vllius reuelationis etiam certæ fiducia recedere. Genebaldus Laudunensis Episcopus per incautam cum vxore, quam deseruerat familiaritatem, ex bono principio ortam, tandem, quæ hu-

[a] vide Sur. 7. Iun. to. 5.

[b] Surius 19. Mai.

mana fragilitas est, cum ea corpus miscuerat: sed postea ad cor reuersus, & Diuo Remigio Remensi confessus in angustissimum locum instar sepulchri reclusus fuerat, vbi cum septem annis pœnitētiam asperrimam egisset: *Septimo* (inquit Hincmarus in D. Remigij vita [a]) *anno, in vigilia cœnæ Domini, cùm idem Genebaldus in oratione Domini pernoctaret, & seipsum defleret, circa medium noctem angelus Domini, cùm magna venit luce, ad eum in oratorium vbi pronus iacebat, & ait ad eum: Genebalde exauditæ sunt pro te orationes patris tui Remigij: suscepit quoque dominus pœnitentiam tuam, & dimissum est peccatū tuum. surge, & hinc egredere, facq; ministerij Episcopalis officiū, & recōcilia Domini pœnitētes criminib. suis. Genebaldus autē, nimio terrore perculsus, respondere nihil potuit. Tunc angelus Domini confortās eū, & ne timeret hortatus est sed gauderet in misericordia* Domini *sibi collata. Qui animatus, dixit ad angelum: non possum hinc egredi. qa* Dominus *& pater meus Remig. clauem huius ostij secū habet, quod & sigillo suo signauit. & angelus ad eum; vt non dubites* (inq.t) *me à Domino missum; sicut patet tibi cœlum; sic & ostiū istud patebit. Et statim, saluo sigillo ac cera, ostium illud apertū est.* Ecce tibi veræ visionis indicia; prius perturbatio, mox cōsolatio, & verū ac apertū miraculū sigilli ac ceræ integritas; nō tamen censuit vir sanctus obedientiæ quidquam derogandum. Tunc Genebald. in modū crucis se iactans in limine, dixit; *Etiamsi ipse* Do Iesvs

[a] apud Sutiū 13. Ian.

Christus dignatus fuerit ad me venire peccatorem, hinc non egrediar, donec ille venerit, qui me in eius nomine, in ista reclusione cõstituit. Et statim angel⁹ Domini recessit ab eo.] Quid ergo? placuit Deo Genebal. animus, & per angelũ hæc omnia, eadẽ nocte, Rhemis pernoctanti in oratione D. Remig. manifestauit; eumq; Laudunum proficisci iubet, & Genebald. Episcopali sedi restituere, q & factũ ab eo cõfestim. Contra D. Guil. Aquitaniæ dux, si dæmonis suggestiones quib. & feruor deuotionis minuebatur, & ad sæcularia reuocabatur, initiò diiudicatas repressisset; non se sic Lucensib. ad bellũ ducẽ obtrusisset, nec cæcitate percussus fuisset:[a] sed hæc illũ deceptio, cautiorem reddidit postea, vt facilè secundæ reuelationis falsitatem contemneret.[b] Prudẽtissimus senex Abrahamius (vt B. Ephrem prodidit) reuelationes illas; quib. eum dæmõ, *Sanctũ* & *Beatũ* pdicabat, cõtrario humilitatis actu statim pfligabat.[c] Vah! q̃ cõtraria fuit illa Gandensis virgo, nostris temporibus? misella diu vacarat orationi, & Sacramenta frequentarat: sed vel non satis exercitatum nacta fuerat confessarium; vel si nacta, ei sua secreta spiritualia non pandebat; vel bene monenti non credebat. quicquid horum fuerit; paulatim variis reuelationibus eam diabolus superbię spiritu inflauit. tandem persuasit meritis reliquis parem esse Deiparæ Virgini: deesse fœcunditatem iunctam virginitati

[a] Theob. in eius vita. c. 16. apud Sur. Februa.

[b] ibid. c. 19.

[c] Simeon Metaphr. ex Ephremo apud Surium Martii 16.

illi-

illibatæ: si pergat, id quoque consecuturam. ô vafrum commentum, & muliebri ingenio accommodatum! iam illa se confessionis indigam non esse rebatur: itaque per annos aliquot eam intermittens, non abstinebat tamen à sacrâ synaxi. Quid multa? semel dum in templo versatur, & communionem exspectat, ardentiusque beneficium illud reliquum postulat: audit, bono sis animo, dilecta, exorasse te scito. concessa tibi fœcunditatis cum castimoniâ prærogatiua, quam petis. de cœlo confide te grauidatam. commiscuerat enim se cum dæmone, qui lucis Angelum mentiebatur. domum reuersa, sentit vterum tumescere: iusto post partus tempore adueniente, pium quēdam & prudentem adit ciuem, benè notum; narrat rem totam, petitque vt in domus eius penetralibus sibi liceat parere; & stipulatur arcanum fore: Ille nec credulus dictis de reuelatione, nec tamen sustinens virginem domo excludere: veritus, ne grassari iam incipientibus Sectariis, materiam res vulgata præberet blasphemis hęreticorum dicteriis atq; lædoriis; eam suscipit, & adhibita ostetrice fidâ partum exspectat. Misera doloribus vehementer torquebatur: tandem, tandem magnam, pro prole humana, horridorum, & villosorum, fœdissimorumque vermium copiam effudit vtero; quorum tam dirus erat aspectus, vt omnes exhorrescerent; tã te-

ter odor, vt fœtore fermè exanimarétur. Sic demum misella se delusam intellexit, & superbiæ suæ fructum à superborum Principe retulisse, quem oportebat. Sic mulier decepta; sed & viros ille dolosus coluber supplãtauit. Apud Gregorium Turonẽsem leguntur hęc de S. Friardo, & socio eius Secundello; *Sanctus Friardus cum Secundello Diacono in supradicta insula stetit immobilis: habebat tamen vterq; eorum propriam cellulam, sed procul inter se positam. Cumq; strenue in oratione persisterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in specie Domini dicens: Ego sum Christus, quem continuò deprecaris. iam enim sanctus es, & nomen tuum in libro vitæ cum reliquis Sanctis meis adscripsi: egredere nunc ab hac insula, & vadens fac sanitates in populis. His & ille illectus deceptionibus discessit ab insula, nec socio nunciauit: tamen, cùm infirmis in nomine Christi manus imponeret, sanabantur. Reuersus autem post multum tempus ad insulam, venit ad socium cum vana gloria, dicens: Abij extra insulam, & virtutes multas in populis feci. Cumq; cõterritus ille interrogaret, quid hoc sibi vellet; cuncta quæ gesserat simpliciter pandit. At senex obstupescens, suspiransq; ac lachrymans ait: Væ nobis, in quãtum audio à tentatore delusus es: vade, age pœnitentiam; ne vltra tibi præualeant eius doli.*] Ecce vides lapsum, primò quia occulta ex superbia credidit se sanctum, & ex hoc frontispicio non cognouit dolosam machinam. 2. quia desciuit à bono proposito manendi in

illa insula 3. quia clam habuit magistrum consilia sua, & obedire illi neglexit. Vide nunc vt victus vicerit; fretus *humilitate, obedientia*, & *oratione*. Sequitur apud Gregorium Turonens.[a] *Quod ille* (Secundellus) *intelligens & perisse se timens, cum fletu ad pedes eius prosternitur, regãs vt pro se Dominum deprecaretur. Cui; Veni, inquit, & pariter eius omnipotentiam pro salute animæ tuæ poscamus: non est enim difficilis Dominus se confitentib. misereri, cùm ipse per Prophetam dicat*: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. *Orantibus autem illis, aduenit iterum tentator in simili specie ad Secũdellum Diaconum dicens; nonne præceperam tibi, cò quòd oues meæ morbidæ essent, & pastore indigerẽt, vt egredereris & visitares, atq; opem sanitatis eis tribueres: Et ille, In veritate cõperi, quòd seductor sis. neq; te Deum credo, cuius te speciem mentiris habere. Tamen, si Christus es, crucem tuam quam reliquisti, ipsam ostende, & credam tibi. Cumque non ostenderet*, Diacono crucem *in os eius faciente, confusus euanuit.*] Et ecce tibi consilium, quod in similibus dubiis potes adhibere, petere vt se cruce consignet, vel vt formatâ cruce tibi benedicat. Diuæ Matronæ similiter dæmon, apparens in formâ speciosæ mulieris, suasit vt relicto deserto vrbem peteret, minùs pudori eius periculum ibi fore: sed beata statim insidias, ex austerioris vitæ dissuasione, intellexit inimici [*Simeon Metaphrast. in eius vita mense Nouembri.*]

[a] lib. de vit. Patrum c. 10. citat Surius 1. August.

Sic

Sic S. Marcellus Abbas dæmones ex obsessis pulsurus, iisque aliquoties clamantibus, *Iube nos exire, quoniam in nos accepisti potestatem*; nihil iussit, sed perseuerauit in oratione, donec à Deo compulsi recesserunt. Causam quærentibus, cur non statim iussisset, prudentissimè respondit; *Quoniam dicentes me in eos accepisse potestatem, nihil aliud agebāt quam quòd vanæ gloriæ laqueis me conabantur implicare.*[a]] Cuius documenti vtilitas non in exorcismis modò, sed & in reuelationib. cunctis maxima est; quia maximum in his vanæ gloriæ periculum, vt de Secundello vidimus. Ipse quoq; Spiritus sanctus mirabili quadam visione se B. Angelæ Fulginati insinuans, cùm eam collaudasset, & ipsa ideo rē suspectam haberet, quod sic exponeretur periculo vanæ gloriæ pro certo signo probæ reuelationis ei assignauit; quod quo magis laudabatur, hoc ei crebrior & acrior omnium peccatorum prçteritorum memoria occurreret, &, ne conata quidem, vllum vanæ gloriæ locum dare posset. Narrat hoc ipsa fusè, *c.19.* & idem alias quoq; se expertam scribit, *cap. 21. 22. & 29.* Sed & illud attendendum multiformes in omnem partem esse dæmonis fraudes: aliquando suadet quod optimum est, tunc periculum subest superbiæ: ideò tum valdè cauenda hæc pestis. Aliquando suadet q bonum est: sed nunc considerare oportet, num hoc bonō sit maioris

[a] Simeon Metaphr. in eius vita, 29. Decemb.

boni impedimentum. ſi poſterius hoc obſeruaſſet B. Iordanes Prædicatorij ordinis Magiſter Generalis; non illi diabolus aliquoties hac technâ impoſuiſſet: ſemel quidem: vt ad concionandum eum redderet inidoneum ac debilem, ſpecie boni exempli præbendi, & auſterioris vitæ, impulit, ea relinquere; quæ corpuſculo illius erant neceſſaria, & eum ad maximam virium infirmitatem redegit.[a] Sed & aliàs iterum iterumq; eum hoc prætextu decepit. quæ Hiſtoria, quia religioſis vtilis futura, digna eſt pluribus locis legi. ſic ergo ſcribit Leander Albertus,[b] de illo, febribus acutiſſimis laborante; *Forte cum venerando patre, erat quidam cœnobij cuiuſdam præſidens, quem Priorem appellant, ordinis noſtri, vir diſcretus, ſolers, prouidus, litteris callens, & moribus compoſitus, qui aliquando medicinæ operam dederat. Is igitur Iordanis patris animum non ignorans, & ſciens eum in ægrotatione ſibi ipſi rigidiſſimum, dixit: Pater oportet ægrotum in omnibus medico ſe ſubiicere, ſi priſtinam nanciſci cupiat ſoſpitatem. Quapropter licet ſis noſtræ religionis præfectus & caput, ægrotus præfecturæ auctoritatem dimittas, mihique te ſubdas, & obedias neceſſe eſt. Quod ſi feceris, haud vereor, quin in breui incolumis hinc exeas. Annuit venerandus pater humiliter. præter ergo ordinis noſtri conſuetudinem ſuper plumas ægroto quieſcenti (ſic enim Prior prudens iuſſerat) nocte diabolus, formam præ ſe ferens angelicam apparuit,*

[a] Leander Albertus eius vitæ, c.21.

[b] eiuſdem vitæ, c.22.

paruit, dicens; veluti admirabundus: Estne hic Iordanes, fama & opinione apud omnes tam præclarus? præfectus & pater tam insignis Prædicatorum ordinis? Essem anceps, nisi antehac te diu nouissem. O quam vilis & impudens factus es, qui veluti vnus de dominis terræ, in strato plumis & sericis ornato quiescis? O infelix, quale ordini tuo & fratribus exemplum præbes? sed non est tui Deus in finem oblitus, qui ad te corrigendum me misit. Surge igitur è grabato, terræq; protinus supplex inhæreas. statimque diabolo euanescente perterritus Iordanes in terram corruit, & sic iacens, postquam illuxit, à Priore & fratribus inuenitur. Quem Prior seuere corripiens, coëgit ex merito obedientiæ in strato præparato decumbere. Sequente nocte iterum diabolus pristina forma assumpta adstitit, & durius quam antea redarguit velut sibi inobedientem, moxque in solum ipsum desilire præcepit. Quem cùm mane eius diei Prior iteratò super solum iacere conspexisset, apprime indignatus, dixit: miror tuam simplicitatem, ne dicam inscitiam; qui non solum in corporis, sed & animæ præiudicium, contra obedientiam hoc facere præsumpseris. Ego enim Deum cœli, terræque Dominum testor, quod noluissem pro toto terrarum orbe sic grauiter contra Deum & ordinem deliquisse: & hæc dicens, in fletum maximum prorupit. Quod cernens venerabilis pater, & ipse lachrymans procidit ad pedes eius, narrans ei visiones, sed magis illusiones: & qualiter, vt coniicere poterat diabolum illum fuisse, qui in angelum lucis fuerat trans-

figuratus. Prior verò captus admiratione ac quadam commiseratione illius, aliquantulum lenitus, iussit ipsum stratum ascendere. Ex hoc enim tantam membrorum debilitatem contraxerat, sicque humores indurati fuerant; vt vix spiritum ad quiescendum haberet. Tertia nocte Diabolus, vt prioribus, adfuit: quem, vt conspexit vir Sanctus (iam enim in increpationes eruperat) ait: O nequissime generis humani hostis, ô impudice canis; ô immunda bellua, quomodo meam ausus es simplicitatem deludere, ceu Zelum qualemcunque erga ordinem præ te ferens? Et ego quidem, nisi hoc omnipotentis Dei dispensatio permisisset, sapientiùs aduertissem, quod multò melior est obedientia, quam stultorum victimæ. Et in faciem eius expuens, eum fugauit.] En Sanctus vir deceptus inani specie boni, resipuit *solido obedientiæ bono* se muniens. Nota etiam vltimum illud, quod apparenti in angeli formâ in faciem expuit: nam hoc etiam viri spirituales commendant, quando visio suspecta est: & noui hominem, cui hoc optimè cessit. Concludendum hoc caput testimonio Beati Meinulphi Diaconi & confessoris, qui ipse apparens hanc regulam docuit visiones veras esse, quæ ad pietatem & religionem duces forent. Historiam, ex Gobelino Personâ, verbotenus accipe: *non longe ab obitu cuidam cubiculario suo per visum in somnis apparuit, hortans eum, vt mundo & pompis eius ocyus valefaciat, & ad regis æterni se conferat militiam. At ille*

visionem illam nõ alio quam illusionis loco habens, nihil de vitæ emendatione curauit. Sanctus autem *vir, eius infirmitati se accommodans, iterum eum vt priùs admonuit. Sed cùm neque sic quicquam de vita rectiùs instituenda cogitaret, tertiò ei apparuit, aitque ad eum; Nescis miser, nescis, quam immanis prædo mentem sibi vendicet tuam; qui tibi auctor & suasor est, vt neque mittenti* Domino, *neque mihi ab eo misso obtemperes. Certe cùm tu male viuendo plane desipias, neque ab hac stultitia sponte recedere velis; diuina te admonuit reuelatio, vt vel sic ad frugem meliorem te reciperes. Tu autem (stulte) tibi pateris misere & perniciose illudi, qui veram reuelationem pro phantastica habes illusione. Neque enim quisquam fidelium ambigit illam visionẽ esse illusionis expertem, quæ ad Christianam pietatem & religionẽ inuitet: quod si quilibet faceret tibi vigilanti, nequaquam negligere deberes. sed quando te verba nõ corrigunt, ad facta veniendum est. Itaq; plane efficiam, vt visionem quam tu intelligere dissimulas, reipsa verissimam esse certò experiaris. His dictis, ille expergiscitur: sentit à mento barbam omnem auulsam, fugit procul ab oculis somnus omnis,*[a] &c.] addit quo pacto visioni obtemperarit.

[a] in vita S. Meinulphi apud Surium, 5. Octob.

Secunda consideratio est, *quod quando in visione vel reuelatione suadentur aliqua pia, bona, rectaq;, tum diligenter perpendendum est, num simul aliqua suadeantur, impia, improba, vana & inutilia.* Multarum huiusmodi passim occurrunt exempla: ego contentus sum, eris & tu

(pie lector) nonnullorum Sanctorum. Iacobus Vitriacus[a] egregiè confirmat hoc dictũ, cũ ita scribit; *Quidam ex amicis eius (B. Mariæ OgnIacenæ) præcipuis, à dæmonio meridiano perambulante in tenebris, aliquando tantò periculosiùs quantò subtiliùs infestabatur. Callidus enim hostis, transfigurans se in angelum lucis, sub specie pietatis, ei familiariter in somnis apparebat; nonnunquam eius quædam vitia reprehendens, ad quædam etiam facienda bona eum fraudulenter adhortans, vt priùs tãquam antidoti cuiusdam falsa specie oblata, postea occultiùs venenum instillaret, & mellita lingua blanditer exerta, post modum dentem infigeret, & ad extremum caudam suam quasi cedrum stringeret. cùm enim iam illi fides ceu veraci haberetur, tum instar sophistæ & impostoris, veris quibusdam proditor ille falsa permiscebat, bonorum intermixtione falsis quandam vmbram insidiose prætexens. Tandem suis machinis eò perduxit fratrem illum, vt res eius pessimum exitum fuerint habituræ; si non ancilla Christi, reuelante Spiritu sancto, callidi veteratoris fraudes didicisset. Cùm autẽ diceret homini, reuelationes illas nõ esse à Deo, sed maligni dæmonis illusiones esse, & ille è diuerso, nõ sancto, sed suo spiritu obiiceret; Cùm tot beneficia præstiterit mihi spiritus ille, tot vera & futura prædixerit, nullo pacto mihi vult imponere: illa ad solita orationis arma cõfugiens* (En bonum remedium, bonũ scutum.) *pedes Domini rigat lachrymis, cælum precib. instanter pulsat, nec facit finem; donec impius ille impostor, cũ multo gemitu*

a lib. 1. vitæ B. Mariæ Oegniacensis, c. 9.

& pu-

& pudore ipsi nocte in cellula sua oranti adstaret: quem illa commentitio præditum splẽdore intuens: Quisnam es tu, inquit, aut qui vocaris? Ille superbo vt erat vultu illã toruis oculis vicißim aspiciẽs: Ego sum, ait, quem tu maledicta precibus tuis compulisti venire ad te, quæ meum mihi amicum per vim auferre conaris. Somnium *autem, ego vocor. Multis enim præsertim religiosis, in somnis, instar Luciferi appareo, mihiq; obediunt illi, & ex meis consolationibus animis efferuntur, dignosq; se putant qui diuinis & angelicis fruantur colloquiis. Amicum illum meum, quem pro tua voluntate mihi abstulisse, iã erã à bono pposito retracturus. Et id sane euentus rei docuit sed oua aspidum rupta sunt, & maligni illius fraudulenta consilia in lucem prolata.*] Quibus verbis, nobis simul & artes dæmonis, & modus, & finis, & remedium, quo in re dubia vtendum, proponuntur. Hoc remedio B. Vincentius Ferrerius aliam dæmonis illusionem deprehendit, & dispulit [a]. Sic & B. Gutlacus insidias, immoderata suadentis ieiunia, intellexit & cauit [b]. Sic specie iuuandarum animarum Diabolus persuasit S. Elphego, vt ex carcere se ducentem, deducentemq; sequeretur, exemplo B. Petri angelum sequentis. suasit & persuasit in angeli specie: sed eductum confessorem in viâ deseruit. ille fraudem intellexit, doluit: & martyrio, quod fugerat, se iterum obtulit, ac coronam meruit [c]. Sic eodem prætextu conatus cuidam Monacho

[a] Pet. Rauzanus lib. I. vitæ D. Vincen. c. II.
[b] Sur. in eius vita April. II.
[c] Osbernus Cantuariens. in eius vita.

suadere vt cellam desereret, deceptus fuit à B. Arsenio. Quare diligenter notanda, fideliter retinenda est, doctrina eiusdem B. Arsenii, qua, velut in speculo, simulacra pugnę dæmoniacæ, & capita insidiarum præcipua, nobis, apud Metaphrastem, proposuit spectanda. Et quia huius capitis res ista, & inprimis vtilis, ideò verbotenus exhibebo; *Hoc quoq; vos non lateat, ô fratres, quod noster inimicus Diabolus, multis & variis vtens machinis nos conatur decipere, & boni prætextu in mala impellere: vt verbi caussa, suggerens, hospitalitatem, & consequenter fratrum, qui accedunt gratam & benignam exceptionem: efficit, vt simul comedant & compoten. causa autem est, bonum charitatis. deinde sic paulatim suffurans & attrahens, imprudentes nos trahit, vt ventri seruiamus, & deinde, ad satietatem libidinis, nos polluit & voluptatibus. Aliis rursus submittens in animum eleemosynam & benignitatem, & in pauperes beneficentiam, immittit amorem pecunia, & in furorem impellit auaritiæ. Aliis autem multorum vtilitatem tanquam escam porrigens, efficit, vt silentium & quietem relinquant, tanquam rem inutilem, & vt, cum multis quidem mundanis habeant consuetudinem, & nonnunquam etiam cum mulieribus incaute hoc faciant, persuadet: tanquam qui iam eo peruenerint, vt sint impatibiles: & sic miseros reddit libidinosos, & seruientes animi perturbationibus. Aliis nullam exhibens molestiam, & vt á nullo capiatur vitio insidiose procurans, extulit in superbiam,*

P

& sic nullo negotio præcipitauit. Nonnunquam autem faciens, vt à bellando abstineant, & maxime ii, qui ad suscipienda exercitationis certamina se paulò ante exuerant: decepit efficiens, vt essent securi, & de nulla re solliciti. Ex quo factum est, vt cùm eos iniecerit in socordiam, & vt labores negligerent effecerit: repente illos inuaderet tanquam expugnatu faciles & inermes: & sic maxima tempestate eorum mentem labefactaret, & conturbaret, & sæpe etiam in viciorum profundum immergeret. Alios rursùs, cùm, vt sibi fiderent, persuasisset, vt qui iam ad maiorem peruenissent mensurã suggessit vt eis crederentur aliorum cogitationes, vitiorumq; & bellorum annunciationes. Quibus cum nondum rectè sua vitia abluissent: primùm quidem recordationem & informationem eorum, quæ audiuerant, immisit, non absq; animi perturbatione. Deinde verò etiam misere impulit ad carnis contaminationem [a].] His enumeratis, subdit propter tot stratagematum multiplices noxas, nobis multa NOSTRI CVSTODIA, & SOBRIETATE, VIGILANTIA quoque & ad BONVM ATTENTIONE, opus esse.

a Sim. Metaphrast. in Arsenio.

Tertià consideratio est Gersonis [b], *considerandum an quod reuelatum fuit, id humana intelligentia quis sine reuelatione potuerit assequi: tunc enim suspectam esse debere, vt superuacuã & minimè necessariam. Quod si fuerit de rebus, quæ & humanam intelligen-*

b l. de pbat. spirit.

tiam,

tiam, & dæmonis scientiam excedunt, tunc non poterit aliunde, quàm de sursum, missa fuisse reuelatio. Sed an res huiusmodi sint, difficilè est statim iudicare: quia non potest nisi successu temporis, quando euentus prędictionis declarat veritatem, vel diligenti discussione (quando occulta cogitatio reuelatur) id deprehendi: sitne diuinæ tantùm res illa cognitionis, an etiam dæmonis aut hominis? Hoc vitio prophetiæ Sauonarolæ laborarunt, ipsiusmet confessione.

Quarta consideratio, videndum an, *non tam sit desumpta ex sacris litteris* (tunc enim suspecta haberetur) *quam illis consentanea omni ex parte, & constans, congrua quoq; Sanctorum hominum doctrinæ & exemplis, nihil falsi & erronei admixtum habens, totaq; pertinens ad salutem hominum & Dei gloriam*. Diuinæ namq; reuelationis hæc illustria sunt documenta.

Quincta consideratio est, *vtrum reuelatio aliis reuelationibus indubitatis confirmetur*: nam si nec aliæ certæ, res dubia manet. Potest enim Diabolus, vt semel sic sæpiùs, vt vni sic pluribus, idem reuelare. Certarum reuelationum ex hoc capite multa supersunt in Ecclesiasticis Historicis vestigia. talis illa admiranda B. Hermanni Steinfeldensis, qui & Ioseph vocatus, eò quod B. Virgo Maria ab Angelo paranympho in somnis ei visa desponderi, Virgineæ benignitatis exemplo clarissimo. cuius iucunda descriptio in Beati

illius vitâ continetur [a]. talis alia Eutychii Patriarchæ, *apud Eustathium in eius vita.* talis alia B. Guilhelmi Roscildensis, *apud Surium April. 6.* talis alia S. Adalberti sub mortem ei oblata & Leone explicata, *apud eundē. XXIII. Mensis eiusdem*, tales multæ eius quem paulo ante laudaui B. Meinulphi [b], tales multæ apud Petrum Venerabilem *in libris Miraculorum.* [c]. Validior censenda confirmatio per alios quam per eundem, item per incognitos, quàm notos, per viros, quàm fœminas.

[a] apud Sur. 8 April. tom. 7.

[b] Apud Sur. 5. Oct.

[c] lib. 1. c. 23. & 27.

Sexta consideratio, *si pugnantes sint diuersæ de eadem re reuelationes, vt plurimùm ambæ suspectæ sunt habendæ: interdum tamen sic veras conatur diabolus contrariis oblatis infirmare*: ideò non statim reiiciendę omnes, sed illis, re maturè deliberata credendum, non quæ priores sunt, (fieri enim solet, vt cum dæmon conatus fuerit illudere per falsam, Deus aliâ verâ immissâ nebulam illam, lucis superuētu, disiiciat) sed quas plures ac probatiores sanctitate, prudentià, & sacrà doctrina confirmant, & quarum auctoribus minùs caussę fuit talia confingendi. v. g. in reuelationibus de immaculata conceptione DEIPARÆ Virginis MARIÆ, quando paria sunt reliqua momenta circumstantiarum, plus tribuēdum reuelationibus habitis (si quę sunt) ante controuersiam eadem de re natam, & post natam controuersiam, iis quas habue-

runt,

runt, qui nec instituti, cuius D. Thomas, nec alterius cuius Doctor subtilis, fuêre: hi enim ab affectu liberiores: & hac sanè ex parte reuelatio D. Brigittæ præponderat alteri, quę tribuitur D. Catharinæ Senensi.

SECTIO VI.

De indiciis petitis à reuelationum circumstantiis.

DVo præcedentia indicia quasi mixta sunt, partim ex ipsa reuelatione, partim extrinsecus petita: sequitur nunc, vt quæ in circumstantiis obseruatu necessaria indagemus.

1. Occurrit, *illud à fine petitum*; quid mouerit hominem vt hanc reuelationem aliis indicaret, propalaretq́; : Num curiositas, leuitas, vanitas, cupiditas, auaritia, ambitio, vtilitas propria, an aliorum; si propria, an spiritualis, aut carnalis; si aliorum, paucorũ ne, multorum, an omnium? Et in hac ipsa causæ inuestigatione perpendendus finis, non tantum proximus & apertus, sed occultus etiam & remotus. *Potest enim* (Gerson ait) *finis proximus apparere bonus, & salubris, & deuotus ad ædificationem aliorum: qui tãdem prolabatur in multiplex schandalum, dum non respõdebunt vltima primis: vel alias falsum fictumq́; deprehendetur in personis fuisse, reputatis magnæ sanctitatis: vt docuit ætas nostra in deceptionibus*

Doctorum Ioannis de Varenis, Ioan. Huß. & similium.]Ideò Elias, quantum poterat, conabatur, amans humilitatem, à se amoliri Eliseū, ne videret eum rapi igneo curru in cœlum. [4.Reg.2]Prudenter Arsenius sibi factas reuelationes nunquam, nisi aliorum posceret vtilitas, narrabat; & tum narrabat quasi alteri accidissent, vt Simeon Metaphrast. obseruauit [a]: B. quoq; Hildegardis vix superiorum iussu induci potuit, nec inducta fuit, donec Eugen.3. Pontifex eam ad reuelationes suas scribendum animauit [b]. Idem fuit sensus B. Libuinæ; cui cum Christus Dominus vigilanti apparens, quinq; vulnerum suorum signa luculenter impressa, reliquisset; & cerneret virgo tam hiantia vulnera homines latere non posse, timeretq; concursum & applausum hominum, sic Deum deprecata scribitur: *Maneat obsecro Domine hæc dignationis sacramentum inter me & te. Sufficit enim mihi gratia tua.*] Noli dubitare gratam sponsæ humilitatem & custodiam fuisse. magno enim miraculo confestim cute vulnera obtecta fuêre, dolore tamen, & liuore perpetuò permanente [c]. Eadem virgo alio tempore meritò quendam solitum reuelationes suas narrare, & quod facilè accidit) narrationis calore, quædam de suo adiicere, idcirco pœnis purgatorii addictum vidit [d].

Secundò, *discutiendæ cogitationes, quæ reue-*

a in eius vit.

b Theodori Abb. l.1.vit.Hildegard. c.4.

c Ioan. Brugmannus, in vit. S.Libvvinæ p.2.c.8.

d idẽ Brugman. p.3. cap. 2.

latio-

lationem subsecutæ vel præcesserunt. nam ex pręcedentium imaginatione posset nasci phãtastica illusio. Ad malis cogitationibus fluctuantem animum spiritus sanctus non accedit, nec vera reuelatio: nec tamen semper bonam & piam cogitationem vera reuelatio & diuina subsequitur: in ipso namq; orationis feruore, plerisq; Diabolus conatus irrepere. Ad veram reuelationem semper sequuntur bona desideria, & effectus boni: ad illusoriam, aliquando per accidens, & ad tẽpus boni, qui tamen à diabolo in maius malum diriguntur. Notatum illud prius fuit ab Hucbaldo, qui cùm recensuisset visiones S. Aldegundis, addit; *In cunctis huiusmodi reuelationibus virgo prudens magis magisq; se humiliabat, regno Dei propior fiebat, sponso cœlesti feruẽtius inhærebat* [a].] Hic profectò genuinus est effectus verarum reuelationum: qui huic contrarii sunt apertè docent illusoriam fuisse, quæ præcesserat.

[a] Hucbal. in vita S. Aldegun. c. 2.

Tertiò notatum à quibusdam, *vtilissimũ* quoq; esse, ne decipiamur, *ipsi visioni seu reuelationi signum crucis opponere, seq; cruce communire*. Confirmat hanc doctrinam, efficacem sanè & piam Senatus Brauonius. Narrat enim S. Osualdum Episcopum, cùm dæmonis irrisis & difflatis terriculamẽtis omnibus, veterator ei in forma speciosa Angeli se ostentasset. *crucis signo* se muniuisse; eo quòd sciret Angelum lucis id non molestè ferre, ange-

lum verò tenebrarum illo in fugam cōpulsum iri. *Quod & factum est. Nam (verba sunt Brauon. S.) simul atq; signum illud malignus tentator vidit, instar fumi ab oculis eius euanuit.*[a]]

Quartò videndum *quomodo se spiritus ipse ingresserit. Nam proficientibus* (vt admonet P. noster Ignatius [b]) *Spiritus malus se dure, implacide & violenter, quasi cum strepitu quodam, vt imber in saxa decidens, infundit: bonus verò iisdem leniter, placide & suauiter, sicut aqua irrorat spongiam. Illis verò, qui in deterius proficiunt, experientia docet, contra euenire.*

Quinctò *aduertendum an, quæ initio mentem lætitia demulserat, ea sit postea in horrorem & mærorem versa: itemnum, qui cœpit à principio, sensim horror amotus non fuerit, sed constans permanserit.* duæ enim sunt hæ reuelationum falsarum notæ. *Sin autem initio quidem homo perturbetur, & horroris aliquid persentiscat, sed postmodū hac molestia & anxietate animi detersa dulcedine quadam interna perfundatur, signum esse diuinæ consolationis,* vt nos B. Antonius docuit. Cui rei naturalis esse causa videtur, antipathia quæ est homini cum dæmone homicida, & sympathia quæ homini cum angelis intercedit [c]. Ad illam Antipathiam retulerim libens vulgarem quandam opinionem, quæ vigebat temporibus B. Petri Cluniacens. [d] à qua ipsemet non erat alienus; nempe eos quibus mortui apparuissent non diu superuiuere; fortassis orta opinio

a Senatus Brauon. in vit. S. Oswaldi VVilgorniens. c. 2.
b in l. exercit. de dignos. spir.
c Guilh. Paris. 2 par. princi. de vniuerso. p. 2. cap. 152.
d lib. 1. de mira. c. 1.

inde, quod nõnullis dæmones in mortuorum specie cùm apparuissent, illi, ex horrore, & vitæ mortisq; antipathia, morbo contracto, mox decesserant. Cæterum documentum illud D. Antonii, est accipiendum, de vera internâ dulcedine, quæ famem ac desiderium virtutum adfert, & adauget, præcipuè charitatis & humilitatis; quã limitationem meritò B. Catharina Senensis adiecit.

Quod confirmat attestatio B. Angelæ Fulginatis, sibi ex visione in animo mansisse vehementius desiderium, cruciatus omnes & iniurias pro Deo sustinendi. Obiiciat quis fortè posse Dæmonem, quem initiò attulerit horrorẽ præsentia suâ (vt solet, quãdó apparet nubes tangens vertice, aut alia simili specie terrifica) eum mox cum lætitia & suauitate sensus, verborumq; blanditiis commutare. *Resp.* Nos agere de apparitione, quæ non ratione formæ, sub qua comparet: sed ratione dumtaxat præsentiæ apparentis, hos effectus horroris, & anxietatis adfert. Nam quando ratione formæ terrificæ: opus non est alio fermè indicio: si sit enim monstrifica forma, certum est dæmonicam esse: si sit humana, tunc aliæ circumstantiæ considerandæ, de quibus *libr. 2. quæst. 26. sect. 3.* non indiligenter egi. Huc si lubet, licet recurras.

Sextò considerandum, ***num reuelationes***

veris miraculis astruantur, tunc enim nihil dubii manet, quin à Deo fuerint: vt illa Nobili matronæ facta: cui reuelatum, S. Winwalocum ei quam amiserat, oculorum claritatem, redditurum. Mox enim vt Sanctum adiit, visum amissum recuperauit [a]. Mira verò & prodigia, non satis idoneè reuelationẽ confirmant, quia potest ea dæmon efficere. Etsi tamen miracula defuerint, non tamen ex hoc solo capite censenda reuelatio falsa fuisse. B. Præcursor Christi propheta fuit, & plus quam propheta, miraculum tamen nullum fecit.

a Sur. in vit. VVinvvaloci, 5. Mart.

Septima regula est, *quòd si, cùm reuelatio fuerit absolute aliquid, & non sub conditione, prædicens* (prophetiam vocant absolutam & independentem) *& postea contrarium euenit, vel non euenit, quicquid prænunciatum fuit, falsa reuelatio, & non de cælis est*. Probatio (*inquit Gerson*) spiritum respicit, ne dum personam, quę visiones patitur, sed visionum qualitates, si veræ sint, per omnia, etiam vsque ad minimam propositionem. quoniam in spiritu veritatis falsitas non est: in spiritu autem mendacii mille quinq; sunt viæ apertæ, vt in vnicâ latenti falsitate decipiat. Ideo Christus dæmoniacos & Paulus Pythonissam prohibuerunt à testimonio veritatis, quam profitebantur.] confirmat hanc doctrinam D. Chrysost. hom. 19. in Matth. Ex hoc indicio probantur veræ fuisse reuelatio-

nes Catharinæ Raconisiæ, quas recenset Ioan. Franciscus Picus [a], & Margaritæ Rauennatis apud Hieronym. Rubeum [b], & B. Aloysii Bertrãdi de societate nostrâ, & P. Frãcisco Borgiâ, vt ex illius vitâ retulit Thomas Bosius [c]. hinc etiam probantur diuinæ fuisse reuelationes Ioannæ illius, virginis Lotharingicæ, quæ dicta Gallis *La pucelle Ienne*: quæ Carolum Septimum Francorum Regem in regnum, vnde Anglorum fuerat armis deiectus, restituit, circiter annum 1428. quàm pari inuidiâ, crudelitate, calumnia, & iniustitia, sæpè ab illa victi profligatiq; Angli, cùm in pugnâ viuam cæpissent, flammis feralibus quasi maleficam, combusserunt: sed postmodum anno 1456. Callixtus Romanus Pontifex eius nominis tertius causę cognitionem Archiepiscopo Rhemensi Ioanni & Guilhelmo Parisiensi delegauit. Hi verò innumeris testibus omni exceptione maioribus de innocentiâ modestià, castitate, & religione Iohannę auditis, eius innocentiam, & sententiæ illius iniustitiam, declararunt: iudicii acta Parisiis asseruari ea in vrbe natus Papyrius Masson. testatur, idque apud Victorinos canonicos Regulares iuxta Belleforestum *in vita Caroli VII. fol. 345.* fauent eiusdem innocentiæ non Franci modò scriptores (quos vt suspectos Britãni reiiciunt) sed & alienigenæ Itali, Græciq; [d]: sed & Belga Meierus [e], parùm alias in Francos

a in eius vit.
b Hist. Rauennatis anno 1510.
c lib. 6. de Notis Eccles. c. 2.
d citat. Thom. Bosius l. 8. de Not. Eccl. c. vlt. cui adde Philip. Bergoma. de clar. mulier. c. 157.
e lib. 16. Annal. Flandr.

beni-

benignus & Hiſpanus Mariana *de rebus Hiſp. libr. viceſimo extremo*. Philippus Bergomenſis ait, tum duos adhuc ex iniquis Ioannę iudicibus fuiſſe ſuperſtites, citatos, & legitimè conuictos, damnatóſq; & combuſtos: duorũ verò aliorum iudicum mortuorum oſſa, effoſſa, & ſimiliter concremata fuiſſe: & iuſſum Rothomagi, vbi virgo fuerat combuſta, templum conſtrui, & ex reliquis prædictorum bonis, quæ confiſcata per ſententiam fuerant, ibidem ad Dei honorem, & defunctæ propitiationem, ſacrificium quotidianum inſtitui. ſic honor immeritæ detractus, tandem vix viceſimo poſt mortem anno iudicio Pontificio, reſtitutus. Prudenter itaq; Polydorus Virgilius, licet Anglorum Stipēdiarius, *libr. 23. Hiſtor. Anglor.* non auſus fuit Ioannam damnare, ſed rem ita reliquit ambiguam, vt innocentiæ potiùs ſuffragetur. Qui acta iudiciaria volet percurrere, legat Belleforeſt. *à fol. 387.* vbi ſententiam iudicum delegatorum refert *fol. 393.* Hoc lapide veritatis Lydio deprehenſæ leues & fictæ reuelationes, olim quidem Montaniſtarum [a]; & recentiori memoria Ioannis Sagi Bethyci, & Frat Ioan. de Rupeſciſſa [b], & noſtro tempore Monialis Luſitanæ, quæ forte adhuc in viuis; & Franciſci de Cruce in Peruuia [c] Ideo, mea quidem ſententia, incaſſum, quidam conati fuêre reuelationes Hieronymi Sauonarolæ Ferrarienſis tueri, Apoſtoli-

[a] Epiphan. hære. 48. & Euſebius l. 5. c. 15.

[b] Mariana, l. 19. c. 3. Pet. Leloyh. l. 2. de ſpect.

[c] Ioſephus à Coſt. li. 2. de temp. nouiſſ.

co iudicio damnatas. Quam ille multa de Ecclesiæ reformatione, de Turcarum & Maurorum conuersione, de Florentinorum fecilitate, quæ mox adimplenda, & astantiũ multi erant visuri antequam morerentur, prædixit? addens (*in reuelationum compendio*) illas absolutas & immutabiles prophetias esse? attamen nihil horum fere adhuc contigit, pleraq; omnia intra centum ferme annos contraria contigerunt. Quare, ex partium studio, & Alexandri VI. atque Mediceorum odio factum, vt non considerancer Historici nonnulli defensionem Sauonarolæ susceperint, vel damnationis iustitiam in dubium vocarint. [a] Profectò sicut euentus eius prophetias coarguit, sic contumacia in sui ordinis præfectum, & contemptus Pontificiæ (quæ, vel palam iniusta, nihilominus metuenda est) excommunicationis, & aliæ similes actiones, illusionis Diabolicæ, &, quæ subsequi solet arrogantiam, obstinationis; grauia & vrgentia sunt argumenta. Legite Raphael. Volaterranum [b], quem vera scripsisse patet ex illis ipsis quæ Fran. Guicciardinus [c], quamuis in Sauonarolæ defensionem propendens, memoriæ mandauit. Nonne magis piè & cordatè faciunt, [d] qui pro sedis Apostolicæ iudicio, quàm pro priuati hominis existimatione, induunt arma litteraria, calamisque decertant? Neque id magis clarissimi

ordi-

[a] Sabellicus Ennea. 10. l. 9. Arnol. Ferro. l. 2. rerum Francia. & alii.

[b] l. 5. Geograp. sub fin.

[c] l. 3. rerum Italica.

[d] Pet. Ribadeneyra l. 2. de tribula. c. 20.

ordinis : qui vt astrum in hoc militantis Ecclesiæ cœlo lucet; splendori obsuerit, quàm Angelorum choris Luciferi factio, vel Apostolico cœtui Iudas impius. Et ne hæretici se immunes harum iactēt illusionum: quid quæso aliud est liber ille manuscriptus Iacobi Brocardi Caluinistæ *reuelationum, ad Elisabetham Angliæ Reginam, & præfatio in Genesim*, aliaq; nonnulla eiusdem opuscula: nisi farrago quædam dæmoniacarum reuelationum, quarum præcipuam de anno 1580. iam tempus mendacii conuicit? Contra prudenter ex subsecuta euentus veritate Nicolaus Sanderus Sanctæ Virginis Cantianæ Elisabethæ Bartonæ, vaticinia à Deo fuisse comprobauit, *libr.* 1. *de schismate Anglicano*: sanè vitæ sanctitas, Martyrii laurea, & clarissimorum Synmartyrum Roffensis & Mori contestatio, locum dubitationi relinquunt nullum. Quàm dissimilis in eadem insulâ nata Elisabetha alia, de cuius fraudulenta prophetia sic Sanderus scribit; *Hæretici, inquietum & turbulentum genus hominum, ad commouendum Londinensem populum, seditioni tum & hæresi valde deditum: inauditum adinuenerunt stratagema. Induxerunt quippe, quandam puellam octodecim annos natam, hæresi simul & prætio corruptam, in eam improbam simulationem vt se permitteret in abdito inter duos muros cuiusdam domus angulo ad tempus concludi, & per fistulam ad id aptatam eas voces edere, quas istius*

strophæ artifices sibi suggererent. Nomen puellæ Elisabetha Crofta erat, doli author Dracus quidam. Ita ergo illa instructa & in loco ad fraudem accommodato collocata, mirabiles emittit cõtinuò ex antro suo voces, easq; tam sonoras, vt per omnes vicinias audiretur. Accurrunt vndiq; ciues. quid sit inquirunt. mirantur. voces non mortalis hominis, sed angeli esse clamabant. vrbi ac reipub. iste spiritus comminatur miseriam, ærumnas, mala omnia, si nuptias cum Hispano aut communionem cum Papa Romano admittant. Multa item contra sanctum sacrificium, & reliquam fidem Catholicam, quasi oracula, fundebat: erant ex conspiratoribus, qui data opera se turbis adstantibus semper ingesserant: qui huius spiritus propheticas & obscuriores sententias, ad religionis euersionem & seditionem mouendam interpretabantur. Magistratus autem ad multitudinem compescendam, & quid rei sit lustrandum accedit. fraus difficillime apparuit: sed tandem, inito consilio de diffodiendo muro & vicinis parietibus vnde voces reddi coniiciebant, misera puella prodiit, ac examinata quorum suasu & consilio hoc fecerit, confessa est statim: se à quibusdam seditiosis sectariis, & ab eo inprimis, quem nominauimus Draco, ad istam nequitiam inductam fuisse.] *Hæc ille libr. 2.* Quid autem necesse Munzeri, Lutheri & similium Pseudoprophetias memorare?

Deniq; *à modo etiam reuelationis iudicium formandum*, quando aliquid in eo malũ mo r.. l ter reperitur, vt puta turpe, scandalosum

&c. Sed quando nihil prædictorum, nec mali modi adest, res omnino periculi plena remanet, quantumuis multa veræ fidei ac virtutibus solidis consentanea adsint. Nam nec verarum reuelationum vnus esse modus vel certus consueuit, nec vnus alio certior aut consuetior. Scribit enim B. Angela de Fulgino *has spirituales illustrationes & reuelationes aliter solitas ipsi accidere vna vice, & aliter alia: ita quod semper ibi nouitas contingit, & hoc est totum inenarrabile. Reuelationes enim & visiones sunt alterius modi vna vice, & alterius alia.*] Sic illa cap. 56. in fine. Sanè toto opere diuersos, quos experta, modos describit, præsertim duos insignes, quibus se CHRISTVS Dominus præsentem eius animæ solitus exhibere. inuenies eos cap. XXVII.

CAP. II.

De Diuinatione.

SIcut species præcedens vera, sic ista falsa. ideò illam Coniectationi præposui, quæ quasi mixta.

QVÆSTIO I.

Quid sit diuinatio?

ESse aliquã constat, vel Cicer. teste, cuius de eâ duo libri supersunt. *videtur nihil aliud esse, quam significatio ocultorum ex pactis con-*

uentus cum dæmone.] *Significatio*, inquam, quia non perficitur solâ mentis intellectione siue cognitione, sed signis quoq; & verbis exterioribus vtitur; qua in re differt à sententia, per vanam obseruantiam acquisita. Est autem tam preteritorum & præsentium, quàm futurorum, dummodo illa sint occulta, hoc est, procul remota ab humana cognitione.[a] Ideò malui dicere. *occultorum*, quàm, *futurorum*. Nam prophetia & diuinatio in materia conueniunt. Quæ de pacto cum dæmone adduntur, illa separant diuinationem, à prophetia, & à naturali coniectatione. hæc enim nascitur, ex disciplina & obseruatione humana: illa verò desuper à Deo infunditur. Cumq; quanta quanta est diuinatio, dependeat ab ope dæmonis; qui *æmulatur diuinitatẽ furando diuinationem*, vnde & dicta diuinatio quasi diuinitatis imitatio: sequitur diuinationem non posse progredi vlteriùs, quàm dæmonis cognitio pertingit. sequitur etiam, nec arte, nec natura diuinationem perfici. Vtuntur ad eam magi diuersis instrumentis. Qui pactum expressum habẽt cum dæmone, quia nouerunt gratiùs illi nihil accidere hominum idololatrico cultu, ideo plerumq; Sacrificium interponunt, ara statuta precibus nuncupatis, accenso thure, vestibus verè, quales sunt nostrorum Sacerdotum.[b] Neque tamen hoc semper faciunt; sed omittunt aliquando, vel quia temporis

[a] vide quid hoc sit. supra c.1.q.1.

[b] fuse Gril. q.5.nu.1.

angu-

angustia non patitur, vel quia hoc non exigit forma diuinationis qua vtuntur. sunt enim plures & diuersæ, vt post docebo. Qui tacitum pactum habent, ii variis vtũtur obseruationibus, pro natura sceleris; non quidem sacrificantes; sed tamen quæ faciunt & dicunt, referentes, gnari, vel ingnari, in honorem dæmonis.

QVÆSTIO II.

Quæ occulta possit dæmon reuelare?

A QVædam, *non omnia, possunt*; quia nõ omnia norunt: quæ communis est Orthodoxorum sententia, post Tertul. & Origenem, nempe D. Augustini, Eusebij, Anselmi, Rabani, Damasceni, D. Thomæ.[a] Adscribam solius verba Marci Historici, qui postquam narrauit mendaces responsiones idoli Veneris, subdit ista; *Tales enim sunt dæmones, vt qui decipiant, & nihil veri dicant. Neq; enim possunt aliquid certò præscire: sed ex verisimilibus præ se ferunt se præscire apud eos qui eis seruiunt. Quomodo enim possunt verum dicere, qui exciderunt à veritate? Quod si in aliquibus contingit eos diuinare, hoc fit ex eo, quod euenit: quo modo etiam accidit in hominibus, vt sæpe quædam prædicant futura, de re quæ euentura.*[b]] Quæ valdè obscurè dicta, sic intelligenda, vt vera sint: malle dæmones mentiri; sed posse, si velint, verum aliquando dicere, atq; adeò dicere solere, vt

[a] Tertull. Apolog. c. 21. Orige. Patriar. li. 4. Euf. li. 5. de præpar. c. 10. Aug. lib. de diuin. dæm. & 2. Retract. c. 30. Damasc. l. 2. de fide, c. 4. Ansel. de casu Diaboli, c. 21. Raba. in c. sciendum 26. q. 4. D. Thom. in tracta. qq. 16. q. de dæmon. & p. 1. q. 56.

[b] Marc. in vita S. Porphyrionis. Gazæ epis.

tamen hac ipsa veritate decipiant. Nonnulla quoq; , quæ creatam scientiam non superant, scientificè posse prædicere, iuxta illa, quæ mox dicenda.

[a] Tertull. &Orig. supra Aug. li. 2. de Gen. ad lit. c. 17. & Ans. sup.

Primò nequit *dæmon certò prædicere, ea quæ sunt omninò libere futura*: [a] vt sunt, primò quæ dependent absolutè à voluntate Dei; cuius modi sunt supernaturalia mysteria, necnon gubernationes & mutationes regnorum ac rerumpubl. quia corda Principum sunt in manu Dei, qui solus illa commutat vt lubet. 2. ea quæ dependent ex arbitrii humani libertate, vt quid cras sim facturus vel cogitaturus. 3. quæ sunt omninò & propriè futura contingentia, quamdiu illa nō habent caussam certam & determinatam.

[b] Euseb. d. c. 10. Aug. de diuina. dęm. c. 5. & 6. Damasc. l. 2. de fid. c. 4.

Secundò, *ex istis quæ certò nō nouit, potest dæmon multa probabiliter tantùm & cōiecturam faciens prædicere.*[a] Summam enim diuturnâ obseruatione sibi experientiam comparauit, & pollet angelico ingenij acumine, & optimè nouit rerū naturalium facultates, & ad quid valeant, hominum voluntatem, mediante appetitu sensitiuo, inclinare; nouit omnium hominum temperamenta, affectusquè, nouit quid ex his & illis sequi soleat. Vnde cōtingit, vt sæpè ad amussim prædicat, quid quando homines sint facturi; vel etiā quod Deus hunc vel illum populum sit puniturus; quod talis exercitus gladio, fame, pestilitate affligetur; quod talis à tali sit occiden-

dus;

dus; quod Princeps de solio exturbandus. nam & hoc ex diligentia & fide coniuratorum, socordia & incuria cauendi, vel pellendi, potest colligere. Sic apud Nicetam fanaticus ille Basilacius Isaacio excæcationem, & de solio deiectionem, quæ mox consecuta prædixit.[a] Degebat iste vates prope Rhadestum: habebatur à vulgo Propheta. *Cæterum* (ait Nicetas) *nihil veri aut perspicui de rebus futuris loquebatur, sed verba confusa, inter se dissidentia & perplexa fundebat: & quamuis sæpe ridicula quædam admisceret, tamen turbam pastorum, agricolarum & remigum attrahebat. Nam mulierum ad se venientium mammis contrectatis, & talib. exploratis, obscura promebat oracula, & ad plerasq; quæstiones non respondebat, & suas diuinationes discursationibus & insanis gestibus peragebat. Adstabant ei quoque cognatæ aniculæ væcordes & insanæ, quæ consultorib. explicabant, quid illi Basilacij gestus rerum futurarum designarent, & taciturnitatem, vt sapientem orationem, interpretabantur. Is igitur homo, vt dixi, vates vulgò habebatur, & futura prædicere putabatur, à mulierculis præsertim; quibus turpes quæstiones, & deformes vestium implexiones, pro ludo & ioco, cordi erant. Cordatis verò hominibus, ineptus histrio, & vetus silicernium videbatur. Erant etiam, qui eum Pythonico spiritu esse præditū haud obscure indicarent: quorū ego iudiciis maxime assentior.*] rectissimè nā & obscæna illa disquisitio, & discursationes, verbaq; perplexa, cuncta Satanicum

[a] Nicetas Chonia. lib.3.

fana-

fanaticum fuisse conuincunt. Vt & ea quæ sequuntur; *Imperatorem enim ad se venientem, neq; vt tanta potentia præditum excepit: neq; salutationi eius, quæ erat;* Salue pater Basilaci; *respondit, neq; tacito nutu capitis gratias egit: sed huc atq; illuc, instar pulli equini, aut hominis furiosi saltans, accedentibus maledixit, nec ipsi quidem Imperatori parcens; vix tandem inquietis illis agitationibus omissis, scipione, quem manibus gestabat, imaginis Imperatoris, quæ in eius oratoriæ cellæ pariete depicta erat, oculis erasis; etiam pileum de capite illius auferre studebat. Quæ cùm fecisset; Imperator eo, vt deliro, despecto, discessit.*] Vaticinium mox euentus comprobauit; quem poterat quiuis sagaci prudentia præuidere, cùm & Alexius diligentissimè in fratris perniciem tenderet, & Isaacius, inopportuna securitate, omnes delatores arceret atq; repelleret; adeò vt velle perire videretur.

B Tertiò, *potest Diabolus certò prædicere, quæcumque dependent à causis necessariis, quæ quidem ab aliis naturalibus causis nequeunt impediri;* vt sunt motus cœlorum, eclypses, coniunctiones astrorũ & eiusmodi: *quæ verò nõ necessariò, sed vt plurimum duntaxat eueniunt, eò quod possint ab aliis causis naturalibus impediri*, vt imbres, pluuias, nimbos, tempestatesq; sonantes, & alia de hoc genere; *illa per coniecturas cognoscit & probabiliter prædicit tantum. Certò quoq; potest prædicere, ea quæ nouit se permittente Deo facturum.* Sicut v.g. si Deo permittente

ipse pestilitatis alicuius auctor & illator fuit, vi mali cessatura certo die; nouit pestem cessaturam: idque certiùs adhuc, si ex pacto, ad certi signi alicubi reconditi vel cōdicti sublationem morbus desinet: poterit certò finem mali prædicere. Sic puto Turca ille Famagustanus, qui congregata in foro concione populi, prædixit se intra horæ spacium moriturum, & confestim se mortuo luem desituram: quod & factum, huic dæmon id manifestarat. *refert historiam Villamontius lib. 2. peregrin. cap 7.* Item, *quæ intellexit per reuelationē*: siue illa contineatur in sacris litteris, siue aliter dæmoni fuerit à Deo manifestata. Hoc pacto tam multa olim maligni spiritus prædixerunt de fidei arcanis, de Christi ortu & miraculis, de idololatriæ euersione & similibus, vt cum Hermetem iidem spiritus docuerunt Ægyptiorum superstitionē abolendam; [a] cùm Apollo se cedere Hebræo puero pronunciauit, & alia, quæ accuratè congesta à Steucho Eugubino. [b] Hæc quo ad futura.

Quartò, *nihil dubitandū præterita dæmonem omnia memoria tenere, quæ vel aliena relatione accepit, vel ipso coram gesta fuêre*: tunc enim actus cognitionis cognoscentis rem vt præsentem, sui speciem in mente dæmonis impressam reliquit.

Quintò, *de præsentib. res obscura non est. nam quæcunque actu exteriore prodita sunt*, vt secre-

ta fu-

[a] Aug. li. 8. de ciuitat. Dei, c. 23.
[b] lib. 3. de perenni. philo. a. c. 14.

ta furta, res perditæ, theſauri olim defoſſi, metalla ſubterranea, quæ hominum cognitionem fugiunt, *dæmonibus nota ſunt.* de ſolis cogitationibus in animo manentibus controuertitur, an eas dæmon cognoſcat? Experientia ſępè probauit illum non eſſe mendacem indicem, ſed per energumenos veris infamiæ iaculis configere. Scio quid Scot. Duran. Ockam cenſuerint: ſed placet communior ſententia Alberti Magni, Alexand. de Hales, D. Thomæ, D. Bonauent. Richardi, & Ariminen. *virtute ſua naturali, nullas eum affectiones liberas, vel cogitationes ſpontaneas hominis, ſine alicuius manifeſtatione, poſſe cognoſcere.* quia hoc Deo proprium [a] Quo argumento ſancti Patres Ambr. & alij [b] probant Christi & Spiritus ſancti diuinitatem, ex cogitationum ſecretarum cognitione Sed & Gentiles hoc faſſi, cogitationes haſce, ſoli diuinæ naturæ perſpectas, cæteros latere.[c] *Verùm ſi cogitationes vultus vel membri alicuius motu, aut mutatione, vel alio extrinſeco ſigno prodantur: peritiùs & ſollertiùs, quam exercitatiſſimi medici, ex huiuſmodi dæmones indiciis internas animi affectiones deprehendunt,* vt docent Aug. & Caſſianus. [d] *Poteſt etiam* veterator *adeò vehementer phantaſmatibus immiſſis hominem turbare, vt vix ad aliud aduertere, vel aliud queat tum cogitare, quam quod ab eo ſuggeſtum fuit: ita fit vt videatur diuinare quæ homo cogitat.* hoc accidit in Albigeriana viſione, de qua ex Auguſtino

a 3. Reg. 8. v. 39. Act. 1. v. 24.
b D. Ambr. in Luc. c. 5. D. Hier in Matt. c. 9. D. Chryſ. hom. 30. in Matth. B. Cyril. li. 2. in Ioan. D. Aug. lib. de ſcientia dæm. Anaſta. qu 27. ad Antioc. Dydimus de Spiritu ſancto.
c Xenoph. lib. 4. de dict. & fac. Socr. Apollon. Tyan. Oratio. ad Domitia. Iulian Apoſt. apud Ammian. lib. 25. Pacuui. apud Gell. li. 14.
d D. Aug. d. c. 5. Caſſia. collat. 7. c. 16. Gerſo. to. 2. de examin. doctrinar. lit. o. in fine.

Cardanus.[a] ita Scotus Parmensis anno 1579, Traiecti ad Mosam hanc cogitationum scientiam aucupabatur. dicebat enim, cogitâ quod voles, & cogitationem diuinabo. scilicet dęmon importunissimam statim de re aliqua Mago nota immittebat cogitationem: & anno 1600. idem factitabat Græculus ille apud Brabantos impostor: & hac fraude cluebat Apollonius Tyanæus apud Philostratum, lib. 1.

C Notandæ sextò circa hæc fraudes aliquæ diaboli. Nā cùm est ignarus rei futuræ; tum, si coram prudentioribus & doctiorib. agat, exili sono, ambiguè, vel perplexè & obscurè adeò respondet, vt vix intelligatur. exempla vetera suppeditant varij,[b] recentius vnum Grillandus,[c] idemq; fieri ab eo solere testatur Psellus *l. de Nat. dæm.* Si res ipsi sit cum ignaris & simplicibus, fucum non facilè deprehensuris; audacter, & palam mentitur.[d] Causam tam ambiguè respondendi est, vt quomodocunq; res accidat, laudem consequatur, si pro consultoris voto; sin contra; queat prętexere ignorantiam atq; stuporem interrogantis, qui mentem responsi non intellexerit. Ecce Cræso respondet.

Perdet Cræsus, Halyn trāsgressus, maximá regna:

Si vicisset Cyrum, hoc volebam dixisse; te copias omnes hostiles depopulaturum. Vincitur Cræsus; hoc ait volebam, te amissurum regna amplissima. cur mentem meam

a lib. 8. de variet. rer.

b Cicerò de diuina: Euseb. li. 6. præpar ca: 10. Socr. li: 4. Hist. Eccles. c. 15.

c q. 6. nu. 7.

d Euseb. li. 4. de præp. c. 1. & lib. 5. c. 6.

non assecutus? Simile responsum tulit Ferrãtis Flandriæ Comitis mater, cùm pro diademate carcerem filius sibi infelici prælio despondit. *lege Gaguinum lib. 7. Histor. Franc. & Bernard. Girard. lib. 10. Annal.*

Septimò sciendum *dæmones, qua pollent celeritate, quæ in remotis longo itinerum interuallo regionibus geruntur, ea tam celeriter denunciare posse, vt diu ante prædicta ab ignaris putentur.* Sic Apollonius, cum Ephesi esset, exclamauit, vt præsens spectaculo, Romæ interfici Domitianum.[a] aliud exemplum de quodam iuuene refert Gellius.[b] aliud de Chariberto Aimonius,[c] aliud sui temporis Grillandus,[d] plura æui huius Nic. Remigius.[e]

[a] Philost. in vita Apollon.
[b] l. 15. Noc. Attic. c. 18.
[c] li. 3. Ann. c. 22.
[d] q. 6. n. 8.
[e] lib. 3. dæmonolatr. c 10.

De his qui volet plura legat Grilland. *q. 6. a. num. 3.* Michael. Medinam *lib. 2. de recta in Deum fide, c. 1.* Binsfeldium *in rubr. C. de malef. & mathemat. notab. 10.*

QVÆSTIO III.

Quomodo dignoscatur diuinatio à prophetia & coniectatione?

QVando pactum adest expressum, nihil res habet difficultatis: in pacto tacito difficilius iudicium. Tria tamen poterunt obseruari: nempe *proportio rei* cognoscendæ & causæ per quam cognitio quæritur; *natura quoque*, qua prædita est cognitio quæsita; *& intentio*, quam habet qui quærit.

Primò

Primò si talis sit illa proportio vt sufficienter vnum ex alio deprehendatur, non erit diuinatoria neque damnanda hæc inquisitio. Proportio autem huiusmodi triplex est. vna, quales effect⁹ ad suam causam, sic cognoscitur eclypsis ex cœli motu: alia qualis causæ ad suum effectum, sic ex fumo ignis cognoscitur: tertia, qualis diuersorum effectuum cum causa communi cui vterque effectus connectitur & sic originis ratione etiã sibi quodammodo proportionantur; sic, quia quæ causa est arcus cœlestis, eadem quoque causa est serenitatis, rectè serenitatẽ ex arcu cœlesti colligemus. Si verò ex nullo horum capitum trium queat vnum ex altero cognosci; censenda inuestigatio cum tacito dæmonis pacto coniuncta.

Secundò quoad ipsam cognitionem, siue modum cognoscendi, considera, Num quæratur cognitio certa & infallibilis; vel saltem firmior, quàm par sit sperari, considerata humani arbitrij, & aliarum similium causarum concurrentium libertate, tunc pactum tacitum censebitur. Hinc vehementissima suspicio nascitur contra astrologos, onirocriticos, & similes, qui de huiusmodi futuris cõtingentibus aliquid absolutè asserunt, etiamsi dicant, se velle id probabiliter tãtum affirmare.[a] Contra ex eodẽ capite excusandi astrologi, onirocritæ, & similes: qui reuera non nisi vt ꝓbabiliter, & indefinitè, circa huma

[a] Sixt. 5. in bulla cõt. astrol. &c.

nos euentus, quędam coniiciunt, ex impressionibus cœlestibus & corporeis affectionibus, quas homines vt plurimùm sua sponte sequi solent.[a]

[a] Caieta. 2. 2. q. 95. a. 5. & 6.

Tertiò attendendum, *velitne quis seriò quærere cognitionem occultorum, per media ad id vana, & ex mediis istis solis, nō à Deo, illam exspectet. nam & tunc præsumitur tacitum pactum subesse.* Ex hoc capite à superstitione diuinatoria excusabitur. 1. qui ioci tantum causa huic diuinationi vacaret, sciens eam inutilem esse: quemadmodum nemo superstitiosum iudicet eum, qui in cerebro gallinæ smaragdū, vel in simiæ tergo caudam quæreret, sciens se illic non inuenturum. 2. qui gnarus rem ad hoc natura sua inefficacem esse, per hanc tamen, à Deo cognitionem exspectaret precibus & desideriis petitam: sic in S. S. excusantur sortes consultoriæ, de furto Acham,[b] & de causa tempestatis,[c] & de Ionatha;[d] iuxta dictum sapientis,[e] *sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* sic etiam excusandi, qui in graui causa, & arduo negotio, cùm aliud non suppetat remedium, signum à Deo petiere, ex cœlo vel terra, vel doceri cupiūt, per aliquam vocē siue actionem humanam, præter intentionem dictam vel factam,[f] vt seruus Abrahæ, & Ionathas fecerunt.[g] Et hęc veriora sunt, quàm quę nimis rigida Niderius posuit in Præcept. 1. cap. nono, littera D, in fine.

[b] Iosf. 6.
[c] Ion. 1.
[d] 1. Reg. 12.
[e] Prou. 16. v. vlt.
[f] D. Tho. d. q. 95. a. 7.
[g] Gen. 24. & 1. Reg. 14.

QVÆSTIO IV.

Quale peccatum sit diuinatio?

IN primis *illicita est, & superstitiosa, & sapiens hæresin*, quando quæritur cognitio rerum ipsi dæmoni incognitarum. *Illicita, superstitiosa & manifeste hæretica*; quãdo dæmoni cultus latriæ vel duliæ exhibetur, vel imagines vel libri baptizantur, vel pueri rebaptizãtur, rerúmve sacrarum abusus accedit. *Illicita tãtum & non superstitiosa*, quando quæritur cognitio quæ dæmonis scire non superat. [a]

[a] Penna com. 67. in part. 2. direct. Inquisit. de quo nos plura lib. seq.

Secundò sciendum, *quod explicitũ pactum, semper sit mortiferum*, siue voce, siue facto dæmon inuocetur: nec inter fideles vllus videtur locus esse ignorationi. Alcimus Auitus, vt mittam cæteros, contra diuinationem illicitam hanc tulit sententiam verissimam, *lib. 2. Carmin. c. 15.*

Nec minus hos pulsat temeraria cura sciendi
Angit præscitus ducti quos terminus æui;
Cùm tamen eductas inferni sedibus vmbras
Colloquium miscere putent, & nota referre:
Spiritus erroris, qui tum bacchatur in illis,
Ad consulta parat vanis responsa figuris.
Ne vero multis dicamus singula verbis,
Præsenti illusus, damnabitur ille perenni
Iudicio, quisquis vetitum cognoscere tentat.]

Sint exemplo Saul consulens Pythonissam Endor, & vxor Ieroboami cõsulens Beelzebub Deum Accaronitarum. [*1. Reg. cap. 28.*

& 4. Reg. cap. 1.] *Natura quoque sua lethalis est Diuinatio coniuncta tantum implicitæ siue tacitæ inuocationi, seu quod idem est pacto; sed fit veniabilis.* 1. Propter ignorantiam; si illa tanta vt difficulter vinci potuerit; hoc est, nec affectata, nec nimis crassa vel supina fuerit. 2. licet materiæ leuitas ordinariè non excuset, eo quòd hæc est vsurpatio cognitionis Deo reseruatæ, quæ per se admodū grauis etiamsi à materiâ abstrahatur; tamen quando claris indiciis constaret animum & intentionem planè caruisse superstitione, (v. g. quia non tam cognitionem adipisci voluit, quam tali obseruatiunculâ sic se per iocum oblectare) peccatum fieret veniale vanitatis: possetque nonnunquam contingere, vt talis iocus ab omni delicto immunis esset, & adeò decenter & oportunè adhiberetur, vt ad virtutem Eutrapeliæ videretur pertinere. Sic P. Gregor. Valencia,[a] quem in hac quæst. sum secutus.

[a] 2. 2. disp. 6. q. 12. p. 4.

QVÆSTIO V.

Quotuplex sit diuinatio?

EX D. Augustini & D. Thomæ doctrinâ,[b] diuinationis omnis fundamentum est implicitum vel explicitum pactum cum dæmone. *Implicitum* censetur, quādo quis quærit, cognitionē soli Deo reseruatam, aliunde quàm ex Deo: idque mediis indebitis, hoc

[b] Aug. lib. 2. de doctr. Christi. c. 22. & 23. D. Thom. d. q. 95. a. 2.

est,

est, à diuinâ prouidentiâ ad hoc minimè institutis. Nam hoc ipso quòd quis ad has vanitates & insanias falsas respicit, vult profectò à dæmone edoceri; qui huiusmodi curiositatum auctor est, & earum functionibus se lubentissimè permiscet. *Explicitum pactum* seu inuocatio duplex est. nam vel fit expressis & conceptis verbis, vt faciunt incantatores, qui coniurãt per illicitas formulas à dæmone institutas; vel fit ipso facto & actione; quando quis facit illud, quod nouit dæmoné, pro signo seu tesserâ suæ opis & efficientiæ, constituisse.[a]

Theologi explicitas omnes (vt & Grill.[b]) reducunt ad *Necromantiam*: implicitas, ad *Sortilegium* & *augurium*, nimis laxè & impropriè his vocibus vtentes, quarum pressior est significatio, nec satis omnes species (quę penè innumeræ) comprehendens: de quibus iam materia & ordo me vocant sigillatim agere. Diuidam in duo quasi capita omnes quas inuenio species, priore complectar eas in quibus clarè cognoscitur pactum expressum: posteriore cæteras.

[a] Caietan. d.q.95.ar.3. Nauar.ca. 11.Manua. num.21.
[b] d.q.6.

QVÆSTIO VI.

De speciebus diuinationis, in quibus aperta inuocatio interuenit.

HVius summa quasi genera sunt duo, *Oraculum* seu *Dæmonomantia*, & *Mangania*.

Oracula, vaticinia. χρησμοὶ, μαντεύματα, *Dæmonomantiæ*, hæc omnia possunt pro iisdem sumi; nam communè omnibus est, quòd iis *Theomantiam* veram siue *prophetiam* Diabolus conatus fuit imitari, dando petētibus responsa vel ex antris, vel ex statuis, vel ex hominib. Talia fuere, oracula, *Iouis Dodonæi*, quod à posteris Dodanim institutũ: qui Magi fuere, & quercus consecrarunt, & pelues pulsari instituerunt, quæ species diuinandi diu sanè viguit. item *Iouis Ammonis*, quod Hebræum vocabulum significat veracem iuxta vnam Etymologiam. nam iuxta aliam potes cum Iosepho, *fortem interpretari*. Nam mediæ litteræ geminatio potius ad pronunciationem, quam significatum, pertinet. Græcis ἄμμος harena, Ægyptiis *Hammon* Sol, quo nihil oculatius, nihil fortius, secũdum Gentiles. Item *Iouis Trophonij* de quo exstat accuratus Dialogus Nicolai Leoniceni:[a] item *Apollinis Delphici, Clarij, Delij, Smynthæi*, & innumera[b] alia; *Veneris etiam Gazenzis*, paucis noti.[c] Horum causam physicam reddi posse multi censuerunt. non veteres tantum, sed & recentiores viri eruditi;[d] plerisque visum est peculiarem quãdam loci illius è terrâ exhalationem, quæ fanaticos efficiat adducere. Vtuntur similitudine petita ab illis, quos atra bilis exagitat; quos, inquiunt, non modò sibi ignota fari solere, sed linguis etiam loqui quas, dum sani erant, nullo modo sciuis-

[a] Dial. Trophonius.
[b] vide Cælium Calcagnin. li. de oracul. Iul. Siren. li. 9. de fato. Leloyher li. 4 de spect.
[c] Marc. in vita S. Porphyrionis Gazensis Episcop.
[d] Iamblic. lib. de myste. Plutar. lib. de def. oraculi Pompopat. lib. de incant. Aponens. in sectio. 30 probl. Leuin. Lem. li 2. de occul. c. 2. Siren. sup. & alii.

ſciuiſſent, Verum hoc, quod de linguarum locutione addunt, atræ bili tanquam cauſſæ efficienti, nequit aſcribi, quia dependet à conſideratione. Præterea ſanior, hoc eſt, Chriſtiana philoſophia hac in re conſentit Pſello; quem illi iniuria reprehendunt; qui Pſellus, & cum eo Codronchus & Fernelius inſignis medicus [a], cenſuit effectus tales adſcribendos dæmoni adſiſtenti, vel obſidenti hominem, ſpecum, ſtatuamue; per accidens tantum fieri, vt dæmon hæc, quàm illa loca, vbi talis non eſt exhalatio, velut accommodatiora inſtituto ſuo deligat; ſicut & libentiùs obſidet atrabiliariorum corpora. Quare quòd, expurgato medicamentis corpore, ceſſet vaticinatio; hoc inde fit, quia dæmon illa corpora deſerit, in quibus non inuenit ampliùs amicas ſibi diſpoſitiones. Quòd verò priſca ceſſarint oracula, non tam tribuẽdum vapori ſeu exhalationi illi deficienti, quàm virtuti Saluatoris noſtri Ieſu; q. ſupueniens fortior, forti armato hæc deceptionis vaſa extorſit. Iamblichus, ipſe ſibi contrari⁹ [b], vaticinia nec ab arte, nec à natura, nec à ratione, nec ab alia quapiam cauſſa manare cenſuit, ſed diuinitus tantùm concedi, hoc eſt à dæmonibus. Dæmon autem hæc oracula plæraq; per maleficas fundebat, tales enim fuêre illæ fœminæ, quæ dictæ *Dodonides columbæ*: vt docuit Pauſanias in Arcadic. [c] ſic dictæ, quia Theſſali (teſte Seruio in Bu-

a Fernel. l. de abdit. rer. cauſ. 1. Codrõch. lib. 2. de morb. malef. c. 8.

b l. de myſter. c. 21. & 26.

c Natalis Comes l. 6. Mytholog. c. 10.

coli.)tam vaticinatrices quàm colũbas, vocant πελειάδες. Tales *Gallicenæ*(sic dictæ mulieres antistites Gallici numinis, in Sena Britannici maris insula) quę magici carminis vi tempestates ciebant, seque in quæ collibitum animalia videbantur transformare, futura prædicebant, & sanabant quę aliis insanabilia [a]. tales *Pythiæ* Delphis, vt ex descriptione Oraculi à plurimis [b] traditâ patet: talis *fatidica Branchidarum*, quod oraculum ab Iamblicho [c] descriptum. Magi etiam fuêre *vates Colophonii, Trophonii, & Soractini*, de quibus Pausan. *in Achaic.* & Strabo *Geograph. libr.5.* Legendi. Talis Francica Pythonissa, quæ Meroueum decepit, de qua Grego. Turonens. *histor. Franc. libr.5. cap. 14.* Tales omnes *Pythonici*, qui & *ventriloqui* dicti, & ἐγγαστρίμυθοι, & ἐγγαστριμάντεις (eo quod ex imo ventre vox prodire videbatur, vt explicant Origenes & alii [d]) & στερνομάντεις, eò quod aliquando sub pectore infra cutem se dæmõ ostentet, & per pectus loqui videatur (talem se vidisse scribit Cælius Rhodiginus [e]) vocãtur etiam *Pythones* à sciscitando πυνθάνεσθαι, & εὐρύκλειοι à quodam Eurycle sic obsesso, iuxta Suidam & Aristoph. vel ab ipso dęmone obsidente, quem Euryclen vocat Plutarchus. Huc pertinent quibus dæmõ ex arca respõdet. operæ precium puto adscribere, quod duo recentiores scriptores Germani de hac re commemorarunt: fuisse in Misniâ rusti-

[a] Põpon. Mela li. 1. & Cælius lib. 13. antiq. c. 33.
[b] Herodo. Xenophõ. Strabone, &c.
[c] li. de myster. Ægy.
[d] Origen. l 7. contra Cels. Chrysost. in 1. ad Cor. c. 12. & Oecumen. in c. 16. act.
[e] l. 8. c. 10.

cum quendam: hunc domum retulisse pecuniam vesicæ suis inclusam, & scamno imposuisse: cumq; alio abiuisset sus domestica, vt vorax & multiuorum est animal, in vesicam incidit, & vt vidit deuorauit. Rusticus rediens, quam non inueniebat, ab vxore deposcit. negat mulier vidisse se. quid agat? adit stolidus vetulam propè degẽtem, quam pro veratrice habebant. iubet muliercula virum in limine domus resistere, nec à linea quam cretâ notarat latum abire culmum: mox ingressa cubiculum, dæmonem sciscitatur de fure, his verbis, arcam introspiciens: *Quidam N. pecuniam suam domum reversus tali amisit die. quem ais furatum?* respõdit veterator ex arcâ (nouo suo tripode) *sus comedit domestica. Tu tamen dicito, coniugem eius, vt cum sacerdote amasio eam abligurirет, clam sustulisse.* Respondet illa rustico, quod à dæmone iussa, tacet de sue. Sed rusticus cuncta sciebat. Nam nihil veritus anile interdictum, pedetentim ac leniter illam fuerat subsecutus & ante ostium cubiculi substiterat, vt quid malefica moliretur, accuratè per rimam obseruaret. Reuersus domum vxori & amicis cuncta narrat; ex eorum consilio suem mactat, crumena potitur. Defert triueneficam, vt calumniatricem, & Dæmonis partiariam. MAGISTRATVS portentum flammis expiauit. Vocantur etiam huiusmodi, *à Dæmone afflati*,

vocantur *fanatici* etiam à Iurisconsultis [a], Græcis ἔνθεοι, ἐνθεάστικοι, ἐνθουσιάσται: differunt ab *arreptitiis & obsessis* sola vaticinatione. Ex hoc genere fuêre Orpheus, Musæus Atticus Tyresias Sosipatra apud Eunapium *in vita Ædesii*: Montanistæ apud Epiphan. *hæres. 85* & alii apud Lactant. *libr. 4. instit. cap. 25*. Ruffinum *libr. secundo Eccles. hist. cap. 4.* & Oecume. *ad cap. Act. 12.* & communiore consensu *Sibyllæ*, quarum nomen non est improbabile deductum à *Kibel* [b], *recepit, acceptauit*; vnde *kabala* significat doctrinam cœlitus traditione acceptam. Sanè Sibyllarum antiquissima Sambethe, Noachi filia fuit. Tales etiã sunt ἐκστάτικοι, qui à dæmone extra se rapti, motu sensuq; priuati, & mira putantes, interea sese adspicere, quæ futura postmodum, enunciant. Omnes huiusmodi phanatici, siue vates idolorum, ventriloqui, Ecstatici, & reliqui quos dixi, damnantur in S. Scriptura [c]. & contra hos Saul pœnam mortis sanxerat, vel potiùs à Moyse sancitam fuerat executus [d].

[a] l. 1. D. ædil. edict.

[b] Ester. 4. v. 4. קבל.

[c] Leuit. 20. v. vlt. Deu. 18. v. 11.

[d] 1. Reg. 28.

SECTIO II.

De Manganiæ modis variis, & primò de Necromantia.

ALterũ diuinationis caput vocatur γοητεία, siue μαγγανεία, cuius plurimi sunt modi.

Præcipuus est, ille quem cum Iamblicho

perperam nonnulli audent vocare θεουργίαν, rem pessimam honesti nominis pallio tegẽtes, vt accuratè docuit Petrus Leloyherius [a]; aliis melius dicitur ψυχομάντεια, ψυχαγωγία, ψυχοπομπεῖα *sepulcrale carmen* vocat Apuleius, communiter dicimus Græca denominatione *Necromantiam*. hanc Gentiles certis locis (quæ putabant esse inferni ostia, vt in occiduo Galliæ litore, [b] vt apud Thesprotum, Tarentum, Auernum, Cimmerios, & Heraclæam) certis ritibus exercebant; quibus se putant manes elicere. describitur accuratè à nostris poëtis, Horat. Sat. 8.

[a] lib. 4. de spect. c. 4. vide August. l. 10. de ciuit. Dei c. 9.

[b] Claudia. in Ruffi.

. . . carminibus quæ versant atq; venenis
Humanos animos: has nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simulac vaga luna decorũ
Protulit os: quin ossa legant, herbasq; nocentes.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam, pedibus nudis, passoq; capillo,
Cum Sagana maiore vlulantem (pallor vtrasq;
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram,
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in fossam diffusus, vt inde
Maneis elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat seruilibus, vtq;
Iam peritura, modo. Hecaten vocat altera, sæuã
Altera Tisiphonen, &c.

Melidenses ét hodie agnũ diuellunt, teste Castaneda l. 1. histo. Indicæ c. 31. ego puto ritum fœderis ferienti esse.

Seneca *in Oedipo*, canit in nemore obscu-

ro densitate arborum Tiresiam hanc magicen peregisse, vt Laium euocaret;

Huc vt sacerdos intulit senior gradum,
Haud est moratus, præstitit 1 noctem locus.
Tunc 2 fossa tellus, & 3 super rapti rogis
Iaciuntur ignes. ipse 4 funesto integit
Vates amictu corpus; & 5 frontem quatit,
Lugubris imos 6 palla perfundit pedes:
Squallente cultu mœstus ingreditur senex:
Mortifera canam 7 taxus astringit comam,
Nigro bidentes vellere, 8 atque atræ boues
Retro trahuntur 9, flamma prædatur 10 dapes,
Viuumque 11 trepidat igne ferali pecus.
Vocat inde 12 Maneis, teque qui Maneis 13 regis,
Et obsidentem 14 claustra lethalis lacus:
Carmenque magicum voluit, & rapido 15 minax
Decantat ore: quicquid aut placat leues
Aut cogit 16 vmbras. irrigat sanguis 17 focos,
Solidasque 18 pecudes vrit, & multo specum 19
Saturat cruore. libat & 20 niueum insuper
Lactis liquorem, fundit & Bacchum 21 manu
Læua. 22 canitque rursus, 23 & terrã intuens 24
Grauiore Maneis voce, & attonita 25 ciet.

Ascripsi notulas numerarias, vt intelligatis, totidem his versibus ritualia exprimi, accuratissimè, vt solet poëta iste: de quibus, qui plura volet, adeat Aduersaria & Commentaria nostra, quæ iam edita superioribus annis. Statius tamen addidit numerum ararum, hostiarumq;, & alia quædam, hoc ipsum Tiresię elicium describens copiosissi-

mè,

me, sed parùm clarè: addam lucis aliquid ascribendo, quod illorum erat officium, qui commentarios polliciti. Primò itaq; significat Tiresiam solitum huic dumtaxat diuinationi, neglectis aliis, vacare:

Consulit ille Deos, non larga cæde iuuencum,
Non alacri penna, aut verum spirantibus extis,
Nec tripode implicito, numerisq; sequētib. astra;
Thurea nec supra volitante altaria fumo:

Subdit solitum duntaxat Maneis elicere: idq; tum facturum, prius Thebanum Regem, qui se consuluerat, rite purificasse, & communiuisse, ne quid illi noxæ à Manibus inferretur. Sed primus versiculus, mendosus est, & forte præcedens aliquis intercidit:

Tam penitus duræ quam mortis limite manes
Elicitos patuisse refert. . . . . . mox:
. . . . *parat ante ducem,* 26 *circumq; bidentum*
Visceribus laceris, & * *odoris sulfuris aura,*
Graminibusq; nouis, & longo murmure purgat.

Deinde, descripta silua veteri, & tenebrosa, & horrenda, & Hecatæ sacra, & spectris infesta:

Hic senior vates (Stygiis accommoda quippe
Terra sacris: multoq; placent sola pinguia tabo)
Velleris obscuri pecudes armentaq; sisti
Atra monet . . . . .
Tum fera 27 *cæruleis intexit cornua sertis*
Ipse manu 28 *tractās, noteq; in limine* 29 *siluæ.*
Principio largos nouies 30 *tellure cauata*

Incli-

* Male meus cod. odoris. Cæruleæ. coronæ vocantur ferrugineæ. nam color hic Diti sacer. Imbres Actæi, mellis liquor. Quantū) versus iste. (seq. pag. sc. tertius) nō pēdet à p̄cedenti: declarat fusionis modum. Trūca nemora, arbores decapitatas. ꝙ hic solemne.

Inclinat Bachi latices, & munera 31 verni
Lactis, & Actæos 32 imbres, suadumq́; cruorē.
Manibus aggeritur quantū 33 bibit arida tell⁹.
Trunca 34 de hinc nemora aduoluit: mæstusq́; (sacerdos
Tres Hecatæ 35 totidēq́; satis 36 Acherōte nefastis
Virginib⁹, iubet esse focos. tibi rector 37. Auerni,
Quanquam infossus 38 humo, superat tamen (agger in auras
Pineus: hūc iuxta 39 cumulo minor ara pfunda
Erigitur Cereri: frondes, atq́; omne cupressus
Intexit 40 plorata latus. iamq́; ardua ferro
Signati 41 capita, & frugum libamine 42 puro
In vulnus cecidere greges. Tūc innuba 43. Māto
Exceptum pateris 44 prælibat sanguinē, & oēs
Ter circū 45 acta pyras, sacri de more parentis,
Semineces fibras 46 & adhuc spirantia reddit
Viscera, nec rapidas moratur frondibus 47 atris
Subiectare faces. atq́; ipse sonantia 48 flammis
Virgulta, & tristes crepuisse vt sensit aceruos
Tiresias. . . . . Cuius mox subit carmen Magicum prius (nam & Papinius duo ponit) quo inuocantur, Infernus *seu* Tartarus, Pluto, Proserpina, Hecate, Tisiphone, & iubentur Cadmeæ gentis Manes libere pati exire, cæteros manere.

Tartareæ sedes & formidabile regnum
Mortis inexpletæ, tuq́; ô sæuissime fratrum:
Cui seruire dati Manes, æternaq́; sontum
Supplicia, atq́; imi famulatur regia mundi:
Soluite pulsanti loca muta, & inane seueræ

Acherōte satæ sunt Eumenides. aræ tres ponūtur Hecatæ: tres Eumenidibus sed hæ, nō infossæ, humiles tamen. vnica Plutoni infossa, sed super illas ēt alias eminens: similis, paulo hac demissior Proserpinæ. Cupressum ploratam vocat: q̄ in funere alicuius ambusta. Prælibabat Virgo sanguinē quē Maneis bibituri. Secūdus n. iste sanguis: primus effundebatur quamdiu terra

Per-

Persephones, vulgusq; cauâ sub nocte repostum
Elicite, & plena redeat Styge portitor alno.
Ferte simul gressus, nec simplex manibus esto
In lucem remeare modus. tu separe cœtu
Elysios Perseia pios, virgaq; potenti
Nubilus Arcas agit. contra per crimina functis:
Qui plures Erebo, pluresq; e sanguine Cadmi:
Angue ter excusso & flagranti præuia taxo
Tisiphone dux pande diem. nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum detorqueat umbras.

imbiberet posterior Manium potus ac deliciæ.

Sequitur tandem secunda & minax incantatio, moram vate non ferente.

Atq; hîc Tiresias, nõdum aduentantib. umbris.
Testor (ait) Diuos, quibus hûc sacrauimus ignẽ,
Læuaq; 49 conuulsæ dedimus carchesia terræ,
Iam nequeo tolerare moram. cassusne sacerdos
Audior? an rabido iubeat si Thessala cantu
Ibitis? an Schyticis quoties armata venenis
Colchis agit, trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor? si non attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus urnas
Egerere, & mixtos Cæliq; Erebiq; sub unum
Funestare Deos libet; aut exsanguia ferro
Ora sequi aut ægras functorum carpere fibras.
Ne tenues annos, nubemq; hanc frontis opacæ
Spernite, ne moneo. & nobis sæuire facultas.
Scimus enim & quicquid dici, fieriq; timetis,
Et turbare Hecaten, ni te Thymbræe vererer:
Et triplicis mundi summum, quem scire nefa-
(stum est

Ecce tibi Magorum in dæmones iaci solitas minas, de qb. dixi l. 2. ex Anebône Ægypt. Triplicis, &c.] Dæmogorgone describit.

Illum. sed taceo. prohibet tranquilla senectus.
Iamq́; ego vos auide, &c.

Ex his Papinii ritualia præterea, plus viginti, notaui notulis: singula probare libri integri foret. Illud tantum addidero, patere hinc duos *Necyomantiæ* modos; vnum per sacrificium & incantationem solam, quo vtebatur Tiresias; alium Thessalicum, adhibitis funestiorib' ritibus, ossibus, fibrisq; mortuorum, & aliis rebus planè feralibus, quem Lucanus describit *libr. 6.* agens de Erichto excitante animam defuncti militis Romani. primùm itaq; illic inter cadauera, nutans animo quod caperet,

1 Electum tandem traiectum gutture 2 corpus
Ducit, & inserto laqueis feralibus 3 vnco,
Per scopulos miserũ trahitur, per saxa cadauer,
Victurum, montisq; caui: quem tristis Erichto.
Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.

Vt illic in sua specu; quam nemus tenebrosum magis inumbrabat, vbi nulla vnquã à sole lux; cadauer habuit; assumpsit habitũ artis suæ præceptis congruentem:

* *Discolor 4 & vario furialis cultus amictu*
Induitur, vultusq; 5 operitur crine soluto,
Et coma vipereis substringitur horrida 6 sertis.

* ꝑ, decolor hoc est ater.

Tum opus aggreditur, & adhibet instrumenta solita, quibus corpus viuificari videatur.

Pectora tũc primùm feruenti 7 sanguine supplet
Vulneribus laxata nouis, taboq; medullas 8

Ab-

Abluit, & virus large 9 Lunare ministrat.
Huc quicquid fœtu genuit natura sinistro
Miscetur. non spuma canum, 10 quibus unda (timori est,
Viscera non 11 lyncis, non diræ 12 nodus hyenæ
Defuit, & cerui pasti serpente 13 medulla:
Non puppim 14 retinens Euro tendēte rudēteis
In mediis echeneis aquis, oculiq; 15 draconum,
Quæq; 16 sonant fœta tepefacta sub alite saxa:
Non Arabum 17 volucer serpens; innataque 18 (rubris
Æquoribus custos pretiosæ vipera conchæ:
Aut viuentis adhuc 19 Libycæ membrana ce- (rastæ,
Aut cinis 20 Eoa positi phœnicis in arà.
Quo postquā viles, & habenteis nomina pestes
Cōtulit, infando 21 saturatas carmine frondes,
Et, quibus os dirū 22 nascētibus inspuit, herbas
Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa veneni.

Virus.] spumam quā vocāt Lunæ de qua Com. in Senecā. porro cūcta q̄ hic recēsētur habentur vt venena magica, veterum libris cōmemorata.

Post herbas, incantatio sequitur duplex, primùm vlulatu (sicut Horatii Sagana) & incondito ferarum sono; deinde concepto ac solemni Carmine. Hodie quoq; murmur, verbis præmittunt.

Tunc vox Lethæos cunctis pollentior herbis
Excātare Deos. confudit 23 murmura primum
Dissona, & humanæ multum discordia linguæ.
Latratus habet illa canum, gemitusq; luporum.
Quod trepidus bubo, quod strix nocturna querūtur,
Quod stridēt, vlulātq; feræ, quod sibilat anguis,
Exprimit, & planctus illisæ [a] cantibus vndæ

[a] Corrige cautibus.

Siluarumq; sonum, fractæ tonitrua nobis.
Tot rerum vox vna fuit, mox cætera cantu
Explicat Æmonio, penetratq; in Tartara lin-
(gua.

Duo mox subduntur carmina, prius quoque (vt superiora illa Tiresiæ) deprecatoriũ, posterius comminatorium. In deprecatorio aduocantur Eumenides, Styx, Chaos, Pluto, Mors, Elysii, Persephone, Hecate, Cerberus, Parcæ, & Charon; & obsecratio additur, commemoratis suis meritis, ac cultu illis assiduo, necatorum infantium, & antropophagiæ:

Exaudite preces: si vos satis ore nefando,
Pollutoq; voco: si nunquam hæc carmina fibris
Humanis 24 ieiuna cano: si pectora 25 plena
Sæpe dedi, & laui calido 26 prosecta cerebro:
Si quis, 27 qui vestris caput, extaq; lancibus in
Imposuit, victurus erat. parete precanti. (fans

vulgo male legitur, perfecta.

Demùm cùm vmbra, iam apparens, suũ cadauer subire vereretur, ac detrectaret, quod illa iusserat:

. . . *Miratur Erichto*
Has fatis licuisse moras, irataq; Morti
Verberat immotum viuo serpente 28 cadauer,
Perq; cauas terræ, quas egit carmin 29 rimas
Manibus illatrat, regniq; silentia rumpit:

Idq; minis illis magorum veterum, quas Porphyriusmet irrisit commemoratis: quas apud alium neminem tam disertè expressas inuenio: sunt autem sequentes:

Tisiphone, vocisq; meæ secura Megæra,
Non agitis sæuis Erebi per inane flagellis
Infœlicem animam? iam vos ego nomine vero
Eliciam: * *Stygiasq; canes in luce superna*
Destituam. per busta sequar, per funera, cunctis
Expellam tumulis, abigam vos omnibus vrnis.
Teq; Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma
Ostendam, faciemq; Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenso, quæ te sub pondere terræ
Contineant, Ennæa, dapes: quo fœdere mæstum
Regem noctis ames: quæ te contagia possam
Noluerit reuocare Ceres. Tibi, pessime Mundi
Arbiter, immittam ruptis Titana cauernis,
Et subitò feriere die. paretis? an ille
Compellandus erit: quo nunquam terra vocato
Non concussa tremit: qui Gorgona cernit apertã,
Verberibusq; suis trepidam castigat Erinnym:
Inspectata tenet vobis qui Tartara: cuius
Estis vos superi, Stygias qui peierat vndas?

*En zoroastreũ illud: q dæmones volat telluris canes, vt doctũ l. 2.

Hæc imitatus Cl. Claudian. Minatur Dæmogorgonẽ, ꝙ imitatus fuit Statius versib. citatis.

Neq; hęc tantum, sed postquam vmbram in corpus suum impulit, illam quoq; adfata, eiq; pollicita est immunitatem à magicis de cętero cantibus.

. . . . . *Dic (inquit Thessala) magna*
Quod iubeo mercede mihi. nam vera locutum
Immunem 30 toto mundi præstabimus æuo
Artibus Aemoniis, tali tua membra sepulchro,
Talibus exuram Stygio cum carmine siluis,
Vt nullos cantata magos exaudiat vmbra.
Sit tanti vixisse iterum. nec verba nec herbæ

Audebunt longæ somnum tibi soluere Lethes
A me morte data. . . .
Addidit & carmen, quo 31 *quicquid consulit,* (*Vmbram*
Scire datur. Deniq; cùm cadauer respondisset, non potuit, sine veniâ Erichtûs vmbra discedere. concedit ergo redeundi facultatem.

. . . . *Sic postquam fata peregit.*
Stat vultu mæstus tacito, mortemq; reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbisq; cadauer
Vt cadat, & nequeũt animam sibi reddere fata.
Consumpto iã iure semel. 32 *tum robore multo*
Exstruit illa rogum. vadit defunctus ad igneis.
Accensa iuuenem positum relinquit Erichto,
Tandem passa mori. . . . .

Si mortuus mori quiret, vel arte Magicâ resuscitari. sed de vmbra, vt de anima locutus poëta, metaphoricè vitam mortemque vsurpauit. Sunt autem & in his versibus triginta duæ notatæ obseruantiæ Magicæ in hac specie diuinationis. Huic secundæ speciei, quatenus iniurii sunt in vita functos vel deportationis, vel mortis pœna statuta in viliores [a], & posteriore iure, in vtriusq; speciei euocatores à Constantino lethale supplicium sancitur [b]. Tertullianus arcanum detegit [c], cùm docet, non vmbras defunctorum; sed earum loco dæmones apparere, dæmones operari sub obtentu animarum; *item*, omnem incorporalem corporũ exhibitio-

[a] l. 3. §. aduersus. D. de sepulc. viola. l. q sepulch. C. eod.
[b] l. multi. C. de malef. & mathem.
[c] l. de anima.

bitio-

bitionem præstigias esse. Exempla dæmonũ qui apparentes mentiti se esse animas defunctorum, noua & vetera Crespetus *libro de odio Satanæ discur. 12. à fol. 192. in fine.* Prior illa Tiresiæ, in qua nudum simulachrum seu idolum animæ exhibebatur, & sola perficiebatur inuocatione, σκιομάντεια propriè dicebatur: posterior verò, in qua Diabolus sæpè, cùm cadauer non aderat, totius humani compositi figuram simulabat; v. g. cùm quis Achillis habitum staturamq; corporis videre volebat; ordinarie nunquam sine sanguinis effusione obtinebat, ideoque Apollon. Tyanæus [a] vt se peritiorem aliis ostenderet, negabat se sanguinem libasse; vocabatur strictè, νεκυομάντεια siue νεκρομάντεια, Glycas [b] disputans de verbo κληδονίζεσθαι, scribit eam vocem quosdam accipere pro obseruatione omnium, alios verò pro euocatione. *Nam, κληδόνα vocari Geniorum per excantationes certas attractationem, & è sublimi deductionem: deducta voce à κλῶ, quod idem sit cum καλῶ, euoco.*] Idem alibi [c] non obscurum exemplum nobis proposuit Santabareni illius Pseudomonachi: q. Basilio Imperatori filiũ vita functum, sic ostendisse fertur, ac si viuus adhuc foret. *Effecit enim, vt specie imaginaria Constantinus eques patri, in quadam silua, obuiam fieret: quem vbi visus fuisset Imperator, & complexus, & osculatus esset, mox euanescentem ex oculis amisit.*] Fefellit Imperat. sed non Leo-

[a] Philostr. lib. 4.

[b] p. 2. annal.

[c] p. 4. fol. 415.

nem Philosophum Iuniorem Basilii filium; qui Santabarenum, non pro sancto, sed pro venefico, vt erat, semper habuit. Sacræ Scripturæ, videntur hanc diuinationem vocare, *diuinationem per Pythonem* [a], vsurpantes nimirum Pythonem, pro dæmone ex terræ profundo specu adueniente, & respondente. Periculi plena res, tum ipsi Mago, quem Diabolus interdum aufert, & vitæ aspectuique subtrahit, vt de quodam narrat Francis. Picus [b]; tum ipsis qui curiosè consulunt, qui nonnunquam de mẽte abalienantur, & malè pereunt, vt Rex quidam nostris temporibus [c]. Quis etiam nescit infelicem exitum Heliogabali, huic superstitioni addictissimi [d]? vtrisque consultori & consulenti, pœna mortis lege veteri infligebatur [e]. Non desunt, qui de his intelligant illud Regis Hymnographi [f]; *comederunt sacrificia mortuorum*, & illud Isaiæ; [g] *num requiret pro viuis à mortuis*? Hæc de Necromantiâ sufficiant, de qua ingeniosum opus exstat Steph. Forcatuli I.C. quo Iuris auctores Papinianum, Africanum, Paulum & alios introducit sua ipsosmet responsa explicantes.

[a] 1. Reg. 18. v. 7. 8.
[b] lib. 4. de preno. c. 9.
[c] N. lib. 2. Dæmono. c. 3.
[d] Xiphilin. in eius vit.
[e] Deut. 18. v. 11. iuncto Leuit. 20 v. 6. & 27.
[f] Psal. 105. v. 28.
[g] c. 8. v. 19

SECTIO III.

De Hydromantia.

DE hac quoque seorsim dicam, quia nulla foecundior imposturis. Iamblichus me- E

minit ὑδρομαντείας, seu diuinationis per aquā. quæ traditur Andronico Imp. in pretio fuisse. hic enim cùm multiplicibus, propter crudele edictum, de necandis coniuratorum propinquis, odiis ac malis se videret obsessum; ad futura per noxiorum dæmonum cultum noscenda se conuertit; *seque totum* (inquit Choniates [a]) *permisit iis, qui futura ex aquis, quasi per caliginem coniiciunt, & imagines futurarum rerum, velut ex vmbra solarium radiorum, consectantur. Ac ipse quidem iis nocturnis sacris interesse noluit, metu famæ, vt arbitror: sed illud Hagiochristophoritæ Stephano mandat. Is Setho adhibito, qui ab ineunte ætate talibus oraculis deditus, oculos propterea Manuelis Imp. iussu amiserat, certo ritu percunctatur: quis post Andronicum sit imperaturus? Malus genius in aquis primas nominis Isaaci litteras exhibuit, sed ordine cōuerso* Si. *pro* Is. idq;, secundâ responsione addidit fore; *intra exaltationem crucis.* atque ita planè accidit postea; intra illud tempus, iussu Isaacij Angeli, occiso Andronico. Modum illius diuinationis Nicetas addit se ignorare, nec scire velle. ad fugam tamen superstitionis scire, non est inutile. Inuenio species eius varias. vna fiebat per annulum de filo suspensum in aquâ, & vasculi latera constitutis ictibus pulsantem: alia coniectis in aquam statiuam tribus lapillis, & obseruatis gyris, qui trifariam inuicem implexi, circa lapillos diffundebantur. 3. ex agitatio-

[a] Nicet. Choniates annal lib. 2.

ne varia pelagi, quã olim Siculi & Eubœenses, hodie multi nautæ notant. Hinc Christianorum quorundam Orientalium nata superstitio; qui quotannis mare quasi animatũ baptizant. Aliò longè pertinet, quod Princeps Venetorum annulo in mare iacto quotannis Adriaticum sibi despondet. Dominationis indicium, non magiæ argumentum est. Fit in memoriam naualis Victoriæ; qua duce Sebastiano Ziano, vicêre filium Federici Ahenobarbi Othonem, captumque obtulere Alexandro III. Pontifici, qui Venetias profugerat. Tũ enim Ziano Pontifex annulum de manu sua detractum obtulit, dicens; *Auctoritate mea hoc annulo fretus Oceanum tibi subiicies; & quotannis tibi posterisque eo die; quo hanc victoriam, pro Ecclesiæ defensione obtinuisti, despõdebis mare: uti sciant omnes, maris tibi dominium concessum, quia Sedis Apostolicæ tuendæ curam & studium fideliter suscepisti. Sit hoc tibi, quasi pignus benedictionis, & secundæ sortis in futurum.* [*narrat Villamontius lib. 1. Peregrina. suæ c. 34. Prior illo Sabellicus Decad. 1. lib. 7.*] 4. ex aquæ colore fuit, & imaginibus in ea apparentibus, sic tradit Varro belli Mythridatici euentum, multis versibus præsignificatum fuisse. Ad id olim fontes quidam fuere particulares, vnde & παγομάντεια vocata: tales ex Xenagora docet Macrobius fuisse crateres Palicorum in Sicilia; [a] talis in Ægypto cisterna in templo Aphaceno, de qua

[a] lib. 5. Satur. c. 19.

mirabilia memorat Zozimus;[a] & vt mittam Iunonis paludem apud Laconiȩ Epidamnũ, Apollinisq; Thyrxei oraculum, propè Cyaneas ad Lycum, in fonte templo proximo;[b] videtur huc referenda Celtarum veterum, hoc est, Germanorum, superstitio; qui recens natos Rheno flumini commendabant, ea mente, si spurij forent absorbendos, si legitimi innoxios supernataturos. iuxta illud Claudiani:

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Qua de re plura diximus *Commentar. in Tragœd. Senecæ.*

Quintò statuebatur cyath⁹ aqua plenus, & verbis inmurmuratis obseruabatur, num aqua sponte efferuescens effunderetur, Sextus modus est Fessanus; ibi aquam in vitreum catinum effundunt, eiq; olei guttulam admiscent & sic in aqua, tanquam in speculo, mira cernere se opinãtur[c] Septimum indicat Clemens Alexan. cùm scribit mulieres Germanas, solitas sonũ, vortices, ac circumuolutiones amnium notare, & inde futura prȩdicere.[d] Deniq; nõ sunt alieni ab Hydromantia, qui hodie adhuc in Italia, ad furtorũ auctores detegendos, trium suspectorum nomina totidem pilulis inscribunt, & eas in aquam coniiciunt: hisq; multò sunt sceleratiores, qui ad hoc aqua lustrali abutuntur. Cæterum tempore D. Bernardini Senensis supererant adhuc vestigia παγομαντειας.

[a] in vita Aureliani.

[b] Pausan. in Achaic.

[c] Io. Leo. lib. 3. descript. Africæ.

[d] li. 1. stromat.

Nam qui eius vitam composuit, ei contemporaneus scriptor,[a] de Aretio agens ista prodidit; *extra mœnia vrbis eius fons antiquus fuit, iam olim temporibus illis, quibus idololatria regnabat, impuris dæmonibus dicatus. Solebant eò ciues Aretini, & alij circumquaque vicini, tanquam ad oraculum Apollinis confluere, responsa petentes ad occultas quæstiones suas, & morborum suorum curationes. Id verò animaduertens Bernardinus, verus Christianæ religionis cultor & amator, aduersus hunc dæmonum cultum fortissime sese erexit: & primò quidem concione ad populum habita & absoluta, magnopere omnium confirmatis animis, hortatus est eos sequi se, ad demoliendam impurissimorum dæmonum habitationem, prorsusq; abolendam. Mox verò arrepta securi vel malleo, cum populo egressus est ad fontem, cumq; ad fanum dæmonis peruenisset, primus ipse ictibus cœpit contundere, euertitq; aram, & fontem lapidibus penitus obturauit.*]

[a] vitę c.40.

SECTIO IV.

De aliis Manganiæ generibus.

PRimo loco obuia λεκανομαντεία, de qua Psellus *cap. vlt.* & Nicetas *d. lib.* 2. Cedrenus eà testatur vsum Iannem Magũ Theophili Imp. præceptorem: Curopalates Ioannẽ Patriarcham Iconomachum vocat, Glycas vero scribit *p. Annal.* 2. verum Alexandri patrem, Ægypti Regẽ Nectanabum, Magiæ

peri-

peritissimum, hac cognouisse, Ægyptum in hostium venturam potestatem: hodie ea Turcę vtuntur. nam in peluim aqua plenam iniiciunt cum variis characteribus pretiosos lapides, auri argentiq; laminas: tum responsum ex peluis fundo auditur.

2. γαστρομάντεια, hæc fiebat per phialas vitreas ventricosas similiter aqua plenas: & inspectante puro puero, vel prægnante muliere: responsi loco, certæ figuræ & imagines apparebant.

3. κατοπτρομάντεια, quæ rerum quæsitarum figuras in speculis exhibet politis: in vsu fuit D. Iuliano Imp.[a] qui imperium emit, de quo ista Spartianus; *fuit præterea in Iuliano hæc amentia, vt per Magos pleraq; faceret, quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militum arma compesci. Nam & quasdam non conuenientes Romanis sacris hostias immolauerũt, & carmina prophana incantauerunt, & ea quæ ad speculum dicũt fieri; in quo pueri, præligatis oculis incantãdo, vertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. Tuncq; puer vidisse dicitur & aduentum Seueri, & Iuliani decessionem.*] Aliud mixtum Pagomantię refert Pausanias[b] agens de Patris Achaiæ: ibi ante Cereris ædem fontem esse, qui à templo lapideo pariete secluditur. *Ibi oraculum maxime veridicum fuisse cognoui. ex eo non rerum omnium, sed morborum tãtum euenta prædicebantur. Speculum (ait) tenui suspensum funiculo demittunt, ita librantes, vt in fonte omninò non*

[a] Spartian. in Iuliano.

[b] in Achai.

mergatur; sed imò ambitu summam aquam contingat. Exinde vbi odores adoleuerint, & rite Deam precati fuerint, inspiciunt in speculum, & ex eius imaginibus periturusne an victurus is æger sit, de quo consuluerunt, diuinant. Neque latiùs omninò huius aquæ diuinatio patet.] Sed & de Pythagora recentiores memorant, solitum speculo concauo inscribere litteras humano sanguine temperatas, & speculum Lunæ opponere, sicq; diuinare.[a]

[a] Leloyher. lib. 4. de spect.

4. Non dissimilis præcedenti, χρυσταλλομαντεια; nisi quod hæc in cristalli frustis fiat annulo inclusis vel vasculo alteri, vel etiã nudis, & in cylindrum aut obelum conformatis; quib. etiam fingit se dæmon inhabitare. Quendam Noribergæ anno 1530. ferunt in cristallo thesauros vidisse, à dæmone ostentatos: quos cùm postea quodam ante vrbem loco effosso quæreret, adhibito familiari vno spectatore, & iam in specu arcã vidissent, atq; ad eam cubantem atrum canem; magus specum ingreditur arcã aperturus, canemq; abacturus, sed Cerberi offam secum non attulerat. itaque ille cacumen speluncæ quassauit, & miserum ruina obruit; qua & specus terra oppleta. Vir quidam, patrum memoria Grecarum litterarum Latinarumq; peritus, & felix si illotis manibus fidei mysteria contrectare non præsumpsisset, eruditum commentarium, in Germania, edidit *de dæmonum natura*, eumque libello Plutarchi *de*

defectu oraculorum præfixit, ex eo petita est, verbis ipsius, sequens narratio: *Consulti aliqui, de rebus (ait) ignotis, in cristallis conspiciunt ea manifestò, de quibus quæsitum fuit.* Et postea: *Fuisse aiebat sibi notum vnum ex præcipua familia Norinbergæ. Eum quodam tempore venisse ad se, & attulisse in serico panniculo inuolutam gemmam cristillinam, figura rotundam, & dixisse: donatam sibi illam fuisse à quodam ignoto; qui se ante multos annos de hospitio cōpellasset, forte in forum conuentum, quemq; ipse in domum suam adduxisset, & triduò habuisset secum. Fuisse autem ab illo discedente & relinquente munus hoc, ad significationem grati animi, edoctum se, cristalli vsum talem: si qua de re certior fieri vellet, vt promeret cristallum, & puerum marem castum iuberet aspicere, & ex eo percūctaretur, quid cerneret? Fore enim, vt de apparentibus puero visis omnia, quæ requireret, indicarētur. Atq; affirmarat hic, se nulla vnquam in re fuisse deceptum, & mirabilia de puerorum indiciis resciuisse: cùm cæterorum nemo quisquam aliud, quam nitidam & puram gemmam intuendo videret. Quodā tamē tempore, cùm grauida ipsius vxor puerū marem gestaret in vtero, illi quoq; species in cristallo oblatas. Primò autē omnium formā viri sese exhibere solitā illo habitu, quo tum cōmuniter vterentur. Et ita deinceps aperuisse, de quibus interrogatum esset, cætera: explicatisq; cunctis, illam rursus viri figuram discessisse, & euanuisse reliqua. Discedentem autem eam, quam diximus, figuram viri, visam sæpe vrbem perambulare,*

& in-

& ingredi templa. Fuerat autem fama passim dissipata de illis indiciis; vt negantibus aut dissimulantibus suum delictum aliquod, vulgò minarentur: se relaturos de eo ad illum se in crystallo ostendentem virunculum. Quin etiam compertum est, fuisse à doctis quibusdam, de dubitationibus suis in litterarũ studiis aliquando nescio quid propositum, & in cristallo lectum. Sed his & aliis huiusmodi compluribus commemoratis dixit Spenglerus, hũc aliquando ad se venisse cum tali oratione: arbitrari se tempus esse, vt à crystalli tali vsu tandẽ abstineret. Nam & sibi iam persuasum, eo ipso non leuiter peccari, & animi perturbati cruciatus grauissimos, se diu sane perpessum esse: itaq; se decreuisse deinceps nihil cum illo experimento velle negotij habere: & tradere nunc ipsi quod accepisset, de quo meminisse posset, quid et sæpe demonstrasset, neque nesciret qui rumores in ciuitate percrebuissent. Permittere autem, vt faceret de eo quod collibuisset. Tum Spenglerus collaudato eo, accepisse se aiebat crystallum, & in minutissimas partes contudisse, & vna cum serico inuolucro in latrinam abiecisse] benè, profectò benè, nec aptiùs potuit, vtinã sic omnes hæc & similia superstitionis arma abolerent. Nec verendum quidquam est cuiquam, ne fortè se dæmon vlciscatur. impunè hoc omnibus, qui cum fide fecêre. Burdigalæ aduocatus quidam paredrium habebat in phiala vitrea: eo mortuo, hæredes nec phialam retinere volebant, nec frangere audebant: cõsiliũ petituri, adiere Colleg. Soc. IESV patres

iussere phialam deferri ad se, coram ipsis se terræ illisuros. attulêre, sed orarũt ne coram ipsis frangerent: immania se metuere visa: recedentibus ergò illis, in accẽsum tum forte clibanum magna vi phialam coniecere, & nihil aliud, quàm ex vtriusq; elementi conflictu breuem stridorem audiuere. Mihi ipsi, cùm anno 1578. iudicis adhuc ministerium obirem, inter rei cuiusdam Licentiati annotatas à fisco chartas: præter libellum Magicis plenũ characteribus, oblata simul capsula, sandapilæ more efformata, & in ea virunculus mandagoreus, ater & situ pædoreque obsitus, largo capillitio, sed imberbis: hunc, vulgò putant, ad diuinationes, lucra, & alia multa mirè efficacem. accepi librũ, capsam, & fictitium cadauer, hoc etiam primum laceraui abruptis auulsisq; brachiis. dictitabãt; qui aderant, magnum mihi & domui periculum imminere: risi, & abire, qui metuerent, iussi: abeuntibus: in focum, qui aderat, conieci: nec aliud quàm vstæ radicis, nidorem percepi.

5. Loco succedit δακτυλομαντεία, quæ diuinat annulis ad certam cœli posituram constructis vel incantatis, & super tripodem ad certa verba motis: descripsit Ammianus lib. 29. cuius verba dabimus sectio. 3. quæst. 7. vel annulis incantatis, qualis fuit annulus Gygis, quo (teste Herodoto) fretus Candaulem interemit. tales duo illi Phocen-

ſium tyranni, de quo Clemens Stromateus; qui ſonitu ſponte edito eum commonebant de commodo rerum gerendarum tempore: qui tamen inſidias conſpirantium ſic euadere nequiuit: Fuit huiuſmodi annulus exitio cuidam Hieronymo Cãcellario Mediolanenſi: vt & alteri, qui cum eum in ignem proieciſſet, ſed mente non bona, ſtatim à dæmone correptus, & in furorem actus fuit. Princeps quidam, hoc æuo, alium emerat aureis viginti: promiſerat venditor, ſemper, dum geſtaret, aleæ, & chartarum luſum fore lucroſum. It, ludit primò, cedit non infeliciter: redit ad fritillum, ſed magna cum nummorum iacturâ. Sic ſe deluſum videns, quem emi nõ oportuerat, annulum confringi iuſſit.

6. Occurrit ὀνυμαντεια ſiue ὀνυχομαντεια. in hac oleo ac fuligine impolluti pueri vnguẽ illinebant, & vngue ſolem verſus obuerſo, certum quid ſubmurmurantes, videbant, quæ cupiebant. Hodie vlteriùs progreſſum malum. Noueram quendam Veteranum militem Hiſpanũ noui, bello & armis, quàm pietate clariorem; qui; quo tempore Dux Medinę Cæli ex Gallæciâ ſoluebat, Belgium petens; Bruxellis, non vni in vngue ſuo claſſem è portu Corunnæ ſoluentem, & paulò poſt procellis vehementer afflictam, velut in ſpeculo clarè oſtẽdebat. Hic ille, qui vulnera quoque ſolis verbis ſanabat aliorum;

ſua ſic ſanare ipſe, vel aliis ſananda permittere detrectabat.

7. Quidam putant eſſe ἀηρομαντείαν illam Ariſtophanicam *in Nubibus*. Sed iſta, ſi tonitru, fulmen, oſcines, & alia ſimilia conſiderat, pertinet ad augurium; ſi planetarum adſpectus felices aduerſoſque, ad aſtrologiam; ſi quædam aëreorum ſpectrorum inſolita viſa, vt equitum, armorum, &c. ad τερατοσκοπίαν referenda. Sola huc ſpectat, quæ ex aëre coniurato dabat oracula, de qua Pictorius *de Magia, cap. 10.* Cardani Aëromantia de qua ibi agit, potiùs Hydromantia dicenda eſt.

8. Dici poteſt φαρμάκεια; qua vtuntur incantatores ſeu ἐπῳδοὶ, qui diuinant freti ſolo dæmonis commercio; præter incantationem nihil adhibentes: vt Feſſæ faciunt quædam mulierculæ tribades; [a] & nonnullæ Ægyptię ſiue Zingalæ, de quibus poſtea, totam Europam percurſantes, & in Byzantino foro Turcæ, & olim *in Apulei aſino*, quidam Diophanes.

9. Eſt κοσκινομάντεια, quæ vſurpata veteribus [b] (vnde & Adag. *cribro diuinare.*) cribrum imponebatur forcipi, forcipem binis digitis comprehendebant & eleuabant, & præmiſſis verbis conceptis, ſubdebant nomina eorum, de quibus ſuſpicabãtur eos furtum, vel aliud occultum crimen patraſſe: reum verò iudicabant illum; quo nominato, cribrum

[a] Vide Io. Leonẽ in deſcrip. Africæ, li. 3.

[b] Theocrito, Luciano, Polluci.

tremebat, nutabat, mouebatur, vel conuertebatur. quasi qui digitis forcipem tenebat, arbitratu suo cribrum mouere non potuerit. Quod formulam & Pictorius proponat verborum pronunciandorum, fecit inconsultè; quod ea sit vsus ter, & euentum certum prædicet, fecit impiè, & mentitur pollicendo.

10. Ad eundem vsum erat ἀξινομαντεία: qua securim rotundo infigebant palo, & ex eius motu furem deprehendebant. Quando autem successus futuri diuinatio petebatur, tunc gagatem lapidem securi imponebant, vt Plinius refert *lib. 36. cap. 19.*

11. Erat κεφαλαιονομαντεία: faciebant asini capite super prunas asso. Germanis priscis in vsu fuisse volunt. Longobardi postea vsi capite caprino, cui diuinum honorem habebant.[a] Vehementer suspicor priùs illud de Arcadico pecore genus olim ab improbis Iudæis interdum Diuinationi impensum; hincq; factum vt Apion, & reliqui Ægyptij, & illos secutus Tacitus, calumniarentur, eos pro Deo caput asininum coluisse.

[a] Greg. lib. 7. epist. 7. & in Dial. l. 3. c. 26. & 28. & homil. 1.

12. κλειδομαντεία, per clauem; cui circumdabant chartulam inscriptam nomen suspecti: deinde clauem alligabant sacræ Scripturæ codici, hunc virgo sustentabat, & verbis certis murmuratis chartula ad nomẽ criminosi vertebatur, mouebaturq;.

13. Sit quod Germanus quidã I. C. his verbis

bis tradidit: *ex oculo quoq; excusso, hodie fur cognoscitur. Primũ leguntur Psalmi cũ Letania. deinde formidabilis subsequitur oratio ad Deum patrem & Christum, item exorcismus in furem. hinc in medio ad oculi similitudinem vestigio, figuræ circularis nominib. barbaris notatæ, figitur clauus aëneus triangularis, conditionibus certis consecratus, incutiturq; malleo cypressino: & dicitur, Iustus es Domine, &c. tum fur prodetur. Rostochij quidam pecuniam in quodam loco seposuit. Cùm autẽ eam postea inuenire tam citò non potuisset, fabrum cõuenit, ab eoq; petiit vt oculus furi excuteretur. Quo pacto statim ipse Dominus, qui fabri Diabolica opera vsus est, oculũ amisit.*] Nonne, lector optime, iusto Dei iudicio iste incidit in foueam quam fecit, & meritò pertulit, quod tam iniustè, per artem pessimam, malum alteri moliebatur? subdit; *Gustronij quidam cochlium argenteum amiserat: cum autẽ furem ex oculo quoq; excusso cognoscere cuperet, fabrum adiit, ab eoq; petiit, vt sua arte magica furem oculo priuaret: quod & factum est, & statim filiolus illius, qui cochlium in quendam angulum coniecerat, oculum amisit.*] Sed & aliud diuinationis diabolicæ genus reperio in Indorum historiis, in iis quæ de Floridensium rebus gestis agunt. aspidomantiam vocare possumus. Narrant sequẽtia de Rege Holata Outinâ, eum exercitu subsistere iusso, senem magum cẽtum & viginti annos superantem aduocasse, & quo in statu res hostium forent pronũciare iussisse. *Tum magus locum in medio*

exercitu parauit, & conspecto Ottignij, quod puer eius gestabat scuto, petere illud iubet: impetratum illud collocat, orbe quinq; pedum diametri circum illud ducto, additis quibusdam characterib. & notis: tum in scutum genib. flexis pedum calcaneis insedit, sic vt nulla parte humum tangeret: & nescio quid submurmurans varios gestus exprimebat, tanquam in vehementem aliquam orationem incumberet: qua ad quadrantem horæ producta, illico tam horrendus apparuit, vt humanam effigiem amplius non exprimeret. nam ita omnes artus contorquebat, vt ossa dissolui exaudirentur, deniq; præter naturam multa faciebat. His peractis momento in pristinum statum rediit, lassus tamen admodum & quasi attonitus: deinde circulo egressus Regem salutauit, ipsiq; indicauit hostium numerum, & quo loco illum exspectarent.

Claudat seriem Salisberiensis *lib. 1. de nugis curialium c. 11.* scribens; *Imaginarij sunt, qui imagines quas faciunt, quasi in possessionem præsidentium spirituum mittunt, vt ab eis de rebus dubiis doceantur. hos idololatras esse sacra Scriptura conuincit, & diuinæ maiestatis iudicio condemnandos.*]

In his omnibus verba magica solent interuenire, ideo dubitari nequit. quin ad hãc quæstionem pertineant.

QVÆSTIO VII.

De manganiæ speciebus, in quib. vel non est explicitum pactum, vel latens admodum est.

HÆc implicitam habētia pactionem reuocari possunt ad tria capita, *Ariolationem* siue *Haruspicinam*, *Augurium* & *Sortes*. de quibus nunc videndum.

SECTIO I.

De Haruspicina siue Ariolatione.

ARiolatio latissima significatione omnem cōplectitur diuinationem: sed hic eam strictè sumo, vt Isidorus, cum scribit; Arioli *vocati, propterea quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funesta sacrificia offerunt, iisque celebritatib. dæmonum responsa accipiunt.*[a]] quibus verbis describit solam diuinationem explicitā, quæ ad oracula refertur. hoc placuit etiā Rabano[b] & Gratiano, Iuoni & Burchardo, qui in Decretum suum id retulerunt. *Haruspicinam* idem Isidorus vult dictam ab obseruandis horis; meliùs alij, à veteri vocabulo *Haruga*, quod (teste Donato) hostiam significabat. Ego nunc vtrumque nomen media quadam & modica latitudine vsurpo, pro tota ἱεροσκοπία veterum, siue disciplina diuinandi in sacrificiis Gentilium solita seruari: quare olim semper puto in his interuenisse idololatriam expressam, non tamen semper pactum explicitum: hodie fieri potest, vt neutrum interueniat.

Haruspicum seu Gazarenorum (sic enim

a lib. 8. Etymol. c. 9.

b li. de magor. præstig. c. 1. 26. q. 3.

vocatos docet D. Hieronymus *Esa. cap. 47.* prima diuinatio erat ex viuæ adhuc victimæ obseruatione, dum producebatur, dum ad aram sistebatur, dum attrectabatur, dum vinum ei infundebatur. possumus vocare *victimariam*, θυτικὴν, siue θυματικὴν: quæ omnia, si quis volet exemplis confirmata, is adeat Barna. Brissonij, crudeli certè & indignâ morte absumpti viri, *Formularum lib. 1.* quædam etiam nos olim in Senecæ Oedip. delibauimus, ad illa;

Appellite aris candidum 1 tergo bouem
Curuoque nunquam 2 colla depressum iugo.
Opima 3 sanctas victima ante aras 4 stetit.
. . . *Huc propere 5 admone*
Et sparge 6 salsa colla taurorum mola.
Placidone vultu sacra, 7 & admotas manus
Patiuntur? . . . . . .
Vnone terram 8 vulnere afflicti petunt?
Vtrum citatus 9 vulnere angusto micat.
An lentus altas irrigat plagas cruor?

Secunda verò fuit *extispicina*, qua motum & singula mactatæ hostiæ membra rimabantur, iecur maximè, vnde Græcis dicta ἡπατοσκοπία, hanc vbertim rident Lucianus [a] & Arnobius, [b] describit noster ille eadem tragœdia:

[a] lib. de sacrific.
[b] li. contr. gent.

Ede certas viscerum nobis notas.

MAN.

Genitor, quid hoc est? non 1 leui motu, vt solent,

Agitata trepidant exta, sed totas manus
Quatiunt, nouisq; prosilit 2 venis cruor,
Cor marcet ægrum 3 penitùs, ac mersum 4 latet,
Liuentq; 5 venæ, magna pars 6 fibris abest,
Et felle nigro 7 tabidum 8 spumat iecur.
Ac semper omen vnico imperio graue,
En capita 9 paribus bina consurgunt toris:
Sed vtrumq; cæsum 10 tenuis abscondit caput
Membrana, latebram rebus occultis negans.
Hostile 11 valido robore insurgit latus,
Septemque 12 venas tendit: has omnes retrò
Prohibens reuerti limes 13 obliquus secat,
Mutatus 14 ordo est. sede nil propria iacet,
Sed acta retrò cuncta, &c.

Fuit autem non quorumuis sed certorum animalium inspectio. Iuuenal. *Sat. 6.*

Spondet amatorem tenerum, vel diuitis orbi
Testamentum ingens, calidæ pulmone columbæ
Tractato Armenius, vel Comagenus haruspex:
Pectora pullorum rimatur, & exta catelli
Interdum pueri . . .

Sed exsecti matri viuenti, vt ex nefariis Iuliani Apostatæ magicis docemur.

Tertia est πυροσκοπία & πυρομάντεια in hac aliquando pix trita in ignem spargebatur, aliquando tedæ pice illitæ accendebantur, & certis characteribus signabantur, & si flamma tedarum in vnum coibat, prosperum; si lambens & diuisa comparebat, infelicem; si tricuspis assurgebat, gloriosum euentum; si variè dispersa, in ægro mortem, in sano mor-

bum; si crepitans, infortunium; si subitò exstincta, ingens periculum ominabantur. aliquando hostiam in ignem coniiciebant & dumtaxat considerabatur flamma ignis victimarii, vtrum in vnam coiret pyramidem, quod prosperum; an verò diuideretur, quod aduersum. quis ignis color, splendor, ascensus, strepitus; an citò victimam comprehenderet, an exstingueretur & similia. Quidam putant auctorem huius fuisse Amphiaraum, alii Argonautas alios: apud Romanos vsa
a lib. 1. c. 6. Tanaquil, teste Valerio Maximo [a] de hac idem Tragicus;

TIR.

Quid flāma? largas iamne 1 cōprehendit dapes?

MAN.

Subito refulsit lumen & 2 subito occidit.

TIR.

Vtrumne clarus ignis 3 & nitidus stetit,
Rectusque purum verticem 4 cælo tulit,
Et summam 5 in auras fusus explicuit comam?
An latera 6 circum serpit incertus viæ,
Et fluctuante 7 turbidus fumo labat?

MAN.

Non vna facies 8 mobilis flammæ fuit:
Imbrifera quales implicat varios sibi
Iris colores: parte quæ magna poli
Curuata picto nunciat nimbos sinu.
Quis desit illi, quisue sit dubites color:
Cærulea fuluis mista oberrauit notis,
Sanguinea rursus, vltimum in tenebras abit:

Sed ecce pugnax ignis in 9 partes duas
Discedit. . . . .
Immugit aris 10 ignis, & 11 trepidant foci.

Vtuntur hodie Lituani. Nam ægris si vmbra, corpore igni opposito, aduersa cadat; certam spem recuperandæ valetudinis concipiunt: sin auersa ciciderit; conclamant, & pro deposito ægrum habent [a]. An ab hoc vitio immunes Germani? Qui in succensione pirarum, quas piè in honorem Beat. Ioann. accendunt, veteri idololatria Chaldæorum & Ægyptiorum in sacrum morem commutata peccant; dum ad crepitum, fumum, flammæ modum & similia attendunt: item quia definitis vicibus se circumire vel transilire debere putant. Sunt enim ista, vt rectè censuit Wimpina [b], reliquiæ veteris paganicæ lustrationis & traductionis per ignem, quam ex sacris litteris Patres confutarunt. Glycas ex Theodoreto hoc docuit, ne multos congeram [c]. *Quinetiam* (ait) *liberos suos per ignem traiecit. Quid autem istud verbum sibi, quæso, vult? Iosephus tradit Achazum quendam suorum filiorum Baali solido sacrificio concremasse. Verum Theodoritus aliter sentit: arbitror, inquit, hisce verbis significari speciem quandam erroris, qui ad nostra vsq; tempora durauit. Videmus enim semel in anno rogos accendi, quibus initiantur pueri quidam & viri. Quinetiam infantes ab ipsis matribus per flammã transportantur. quæ res videtur esse quasi quæ-*

[a] Ananias l. 3. de nat. dæm.

[b] li. de diuin. c. 2.

[c] p. 2. anna. fol. 269.

dam auerruncatio & lustratio.] Sic GLYCAS.

Quarta est nubila καπνομάντεια, fumi obseruatrix, eaq; duplex [a]. Nam vel grana sesami vel papaueris nigri in ardentes prunas iaciebant, & inde surgentem fumum notabant: vel sine huiusmodi granis, solum obseruabant sacrificii fumum, & interdum fumum rogi. Huc pertinet illud Nasonis, *in Ibin,* de rogo Polynicis & Etheoclis.

Et noua fraterno veniet concordia fumo,
Quam vetus accensa separat ira pyra.

a Carda. l. de vera Sapien.

De fumo illud Papinii est *libr.10. Thebaid.* vbi postquam pyromantiam Tiresiæ descripserat, addit eum ore fumum fatidicũ hausisse.

Ille coronatos iamdudum amplectitur ignes,
Fatidicum sorbens vultu flagrante vaporem.

Vapor enim iste fumus est. Nam quis credat flammam hausisse Tiresiam, & superuixisse? Vsos etiam Capnomantia Iudæos & considerasse an fumus; qui ex victimarum sacrificio ascendebat, rectus ascenderet, an in obliquum vergeret, docet Theophilactus *in Oseæ cap. 4.* Victorius *libr. de Magia, cap. 11.* quosdam Papinii versus de morte Menecei huc retulit, qui perspicuè ad Pyromantiam pertinent. Non aliam speciem, sed genus quoddam ipsius Capnomantiæ putarim fuisse *Thurifumiam*: illam in qua ex fumo thuris adoliti diuinabant. Statius:

Thurea nec supra volitante altaria fumo.

Hoc verũ de ista: sed alia lõgè, de qua Dion. *Quincti* est propriè dicta λιβανομάντεια q̃ proponit Dion Cassius [a] agens de Nymphæo prope Apolloniam: *ibi & oraculum* (inquit) *editur. idque hoc modo. Thure accepto, precibusque eius rei ergo, quam volunt, factis, ipsum thus, vt secum eas preces deferat ad ignem proiiciunt: tum si ratum sit futurum votum, ab igni thus è vestigio corripitur: ac si thus extra ignem fortè deciderit, accurrens ignis id abripit & consumit: sin irritum erit votum, neque accipitur ab igni thus: & si in ipsam flammam coniiciatur, recedit ab ea, atque effugit. ita in vtramque partem ignis futura prædicit, morte nuptiisque exceptis. de his enim nõ licet cuiquam oraculum illud consulere.*]

a l. 41. hist. August.

Sexta est τεφραμάντεια siue σποδονομάντεια, qua diuinabant olim ex cineribus sacrificiorum. videtur hoc factum in arâ Apollinis Ismenii, & ideo Sophocles *in Oedi. Tyr.* vocasse cinerem diuinatorium, μαντείαν σποδον. fortassis tale quid etiam obseruandum in cinere Alphæi, quem idcirco Moschus vocauit, κόνιν ἱερὰν vbi ex Pausania docui quondam [b], per κόνιν significari τέφραν, per puluerem cineres. sicut & in Herc. Oetæ. sumitur.

b in Aduersa. ad Sene. Medeæ v. 81.

Et crines patrio puluere sordidos.

Hodie viget quoddam superstitionis huius vestigium: cùm res, de qua diuinandum, digito bacillove cineri inscribitur, & cinis aeri puro permittitur, & attenditur ad litte-

ras quæ in cinere agitato apparent. Item cũ iubent aliquem tres personas cogitare quibuscum matrimonium optet, vel speret cõtrahere; tum tres ducunt sulcos in cinere, ille autem iubetur singulis personis suum sulcum deligere; tum auersus stare, ne sulcos videat, quos interea alter tamdiu forcipe ostendit, donec eorum vnus ab illo ter deligatur; & quam ille sulcus destinabat, ea spõdetur ipsi vxor futura: posset hoc vltimum ad sortem diuinatoriam reduci.

Septima est ὑδρομάντεια & οἰνομάντεια, qua cõsiderabant colorem vtriusq; laticis in sacrificio fusi. Æneid. 4.

Vidit thuricremis cùm dona imponeret aris
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros
Fusaq; in obscœnum se vertere vino cruorem.
Hoc visum nulli, non ipse effatã sorori.

Ariolationem ergo hic alii agnoscunt: ego potius diras, seu omen, vt in illis Thyestę:

Vernæ capiti fluxere rosæ:
Pingui madidus crinis amomo,
Inter subitos stetit horrores:
Imber vultu nolente cadit:
Venit in medias voces gemitus
Sed vagus intra
Terror oberrat. Item
Sed quid hoc? non vult manus
Parere: crescit pondus, & dextram grauat.
Admotus ipsis Bacchus à labris fugit,
Circaq; rictus ore decepto effluit.

Et ipsa trepido mensa subsiluit solo.
Vix ignis lucet.

Omina tamen diuinationis sunt, sed sub auguriis comprehēsæ seu auspiciis, de quib. Sect. seq. Persis diuinationē ex vino tribuit Alexander Neapolitanus *lib.5.c.13.*

Octaua forma ducitur ab edulibus variis vt κριθομάντεια, ἀλευρομάντεια, & ἀλφιτομάντεια. De hac ita Theod. Balsam. *in 6. Syn. quæ in Trullo: Mulieres quædam* (inquit) *cum ordeo ea, quæ ab aliis ignorantur, enunciant. hæ dicuntur κρίθεραι, quæ Ecclesiis & sanctis imaginibus assidentes, & se ex iis futura discere prædicantes, non secus ac Pythonissæ futura prædicunt.* Alia posset videri ab Horatio significata libr. 1. epist. ad *Fuscum.*

Vtq; sacerdotis fugitiuus liba recuso.

Nam in m.s. vetusto S. Laurent. Leodiensis eo loco adnotatum; *Cùm in seruis suspicio furti habetur, ad sacerdotem ducuntur, qui crustā panis carmine infectam, dat singulis: quæ cum hæserit guttari, manifesti furti reum asserit.*] Sic ibi legitur. quod non tam explicando carmini, quàm notandę superstitionis priscæ causa volui adscribere. Item aliam puto quę in sacrificiis, (quam Theocrit. describit *in Pharmaceut.*) Obseruabant molas & libamenta & præcipuè triticum, hordeum, far, & ex eo tosto fresoque factam farinam, & ea mox subsecutam Victimæ conspersionem. Seneca;

Et sparge salsa colla taurorum mola:

Quâ de re ex Diony. Halycarnass. Suida, & aliis, multa ibi *in Comment.* notaui [a] προμάντεια perficiebatur caseo, ἰχθυομάντεια piscibus, quæ antiquissima. nam vsi illa Polydamas bello Troiano, & Tiresias Thebanus: apud Lycios à piscibus viuis non vno loco petebatur: sed in Dina fossa, & in fonte Apollinis apud Myras, & apud Syrrhum vicũ [b] ὠοθυτικὴ seu ὠομάντεια, ex signis quę in ouis apparebant, qua Orpheum vsum vult Suidas: de eadem nonnulla Leonicus *libr. 3. var. histor. cap. 13.* huc referenda præstigiosa illius nuperi impostoris schedulam in ignem coniectam, in quouis adlatorum ouorum illæsam ostentantis. Huc non est referenda superstitiosa expiatio Isiacorum per oua, de qua Iuuenal. *sat. 6.*

[a] in Oed. v 334. & 335.

[b] Cælius l. 7. c. 29. & Plin. l. 9. c. 16. & l. 32. c. 2. Plut. l. de indust. animal.

Nona est κηρομάντεια, qua vtuntur hodie quoq; Turcæ; cùm ceram liquant & aquæ guttatim instillant & figuras inde ortas obseruant. Alsaticæ vetulæ aliud genus commentæ: cum aliquis ægrotat tot cereos æqualis ponderis incendunt, quot Sanctos morbi immissores autumant; & cuiq; cereo suum sanctum appropriãt; cuius cereus primus consumptus fuerit, eum morbi pronũciant autorem, læsoremq;.

Decima ἀνθρωπομάντεια, quæ rimabatur hominum mactatorum fibras ac viscera. Vsu ea Heliogabalus, monstrum, non homo: vsus

etiam Iulianus Apoſtata; qui grauidarum aluos exſecabat [a], vt Antiochiæ & Charris deprehenſum: vſus & teſte Ammiano *lib. 29.* quidã Pollentianus; vſæ & Arlunę Scythicę, vt eſt lib. 1. Annal. Boior. à quibus id accepere Tartari, de quibus narrat Cromerus *lib. 8. hiſtor. Polon.* vſi & Luſitani veteres apud Strabonem *libr. 3.* Hæc ad *extiſpicinam* commodè reduceretur : vt & ad hanc, ſacrificium filiorum in Topheth, vbi igne aſſumebantur in honorem Molochi in Sac. Scriptura [b].

Vndecima fuit δαφνομάντεια, ex laurei rami combuſtione, proſperum ſignum, ſi obſtreperet cum fragore; infelix, ſi iuxta Propertiũ taceret *exſtincto laurus aduſta foco.* de hac multa, & ita, vt neſcias quis à quo acceperit, Parrhaſius ac Rhodiginus [c]. vaticinabantur autem præmanſis lauri foliis, teſtibus Lycophro. & Heſiodo, vnde laurus dicta Symbolum diuinationis, Conſtantino *in Geopon.* & Aphtonio, *in Progymn.*

Duodecima poteſt eſſe βοτανομάντεια cùm ex verbenæ, lunariæ, ſaluiæ, myricæ, ficus & aliorum ſimplicium foliis ramuliſue, conſignatis nomine quærentium & quæſtione, cognitio futuri petebatur caue cum his cõfundas Sibyllæ folia apud Maronem, in his enim non quæſtio, ſed oraculi carmen erat inſcriptum, συκομάντεια ficus folia poſtulabat. De diuinatione per tamaricen ſeu myricam, ex Nicandri Scholiaſte, ſic Cælius

[a] Cedren. in Annal. & Theodoret. l. 3. c. 21. & 22.

[b] 4. Reg. 26. v 6. Ezech. 20. v. 31.

[c] Ian. Parrha. in Claudiani l. 2. de rap. Proſerp. Cælius Rhodig. l. 5. antiqui. c. 7.

[a] l.7. antiq. lect. c.29.

Rhodiginus [a]: *Apollo myrica vates sanxit prænunciare mortalibus futura, propterea insignem fruticem hunc Nicander μάντιν vocat, id est vatem. Quin & magi item Scythæ myricino vaticinantur ligno. Sed & in Lesbo Apollo myricæ ramum tenet: qua ratione Myricæus quoq; est cognominatus. Et Archæus prodit quandoq; in somnis visum Deum illum myricæ ramo decorum. Et Metrodorus refert antiquissimam esse plantam myricam: nam Ægyptii in Iouis pompa coronantur myrica, id est, tamarice, vt interpretatur Dioscorides: sicut apud Medos Magi.*]

Decima tertia ὀμφαλομάντεια obstetricum propria; quæ per nodulos vmbilico & secũdis adhærentes coniiciunt, quoties puerpera sit postmodum paritura. K

Decima quarta nouitia quoq; est, ex eadem obstetricia schola, superstitio, ἀμνιομάντεια. Fœtus maternus in vtero materno tribus membranis inuoluitur; quarum prima dicitur χορίον seu secundinæ; alia verò à farciminis forma ἀλλαντοειδὲς, tertia à mollicie ἀμνιος. Hæ duæ posteriores aliquando cum fœtu sic erumpunt, vt facies ac caput infantis quasi galeatum appareat: Vulgus Belgicum vocant galeam (den Helm): hęc membrana cognomen tribuit Imp. Diadumeno, & causidici Romani multa pecunia inuolucrum istud emebant, se illo ad causæ victoriam iuuari multum arbitrantes.[b] Ex huius tegminis colore rubicundo, vel liuido, for-

[b] Lampri. in vit. Diadumeni.

tunam

tunam infantis, aniculæ ariolantur. hæc *ἀμνιομάντεια* de cuius vanitate legendus Leuinus Lemnius Ziricæus [a]. Sed & Iouius, ne quid superstitionis omitteret, nimis huiusmodi vanitatibus, pro Episcopo, deditus, in Ferdinandi Dauali natiuitate (*libr.1. Piscarii*) huiusmodi pelle inuolutũ ex vtero prodiisse considerauit.

[a] l.2. de occult. nat. mirac. c.8.

Decima quinta est æque ridicula diuinatio Iudæorum per *Ieduim*, cuius Rabbini [b] mentionem à Mose [c] factam comminiscuntur. nempe volunt fuisse animal quoddam, nomine *Ieduа* ידעה humanâ formâ, cuiꝰ ex vmbilico medio funiculus propendebat, quo instar cucurbitæ humo adhærescebat, &, quantum funiculi longitudo patiebatur, circumcirca omne terræ fructum depascebatur: capi à venatoribus non posse, nisi sagitta funis præscindatur: tunc statim expirare. per eius ossa, certo ritu in ore gestata, vaticinandi donum nactos homines, indeque ariolos dictos *Iddegonim*. tales isti recutiti fabulas nobis obtrudunt, digni qui & terræ cum suo ידעה affigantur, & cum eo conuiuentur. Nisi humanam illi formã attribuerent, possemus suspicari, eos allusisse ad Plãti animal quoddam agni speciei, quod nasci ferũt, sic terræ cohærens, & vicina sibi, quoad funiculi longitudo permittit gramina, & pabuli post defectu marcescere, in vicina Moscouiæ Tartaria, de quo Sigismundus *in*

[b] Moses Samsonis F. in præceptum Negatiuũ 38.

[c] Deu.18. & Leuit. 19.

M.scouia, & Iul. Scal. *contra Cardan.* & plenius ex professo And. Libauius *p. 2. singular. disp. de agno Scythico.*

Decima sexta est λιθομάντεια: cuius meminit Iamblichus, & Orpheus agens de Siderite lapide: sed ritus eius mihi non satis perspectus. Non desunt, qui putent Iudæis in vsu fuisse lapides quosdam Diuinatores, & eos prohiberi à Mose *Leuit. 26. v. 1.* nam vbi noster vertit, *Lapidem insignem*, illi malunt vertere: *Lapidem imaginationis*, vel vt alii *Lapidem speculationis*. Sed illi nugantur cum suis, quos nimis libenter sequuntur Rabbinis. Nam *eben Maskith* vocat lapidem pictura vel artificio aliquo sic ornatum, vt aspectu suo homines capiat, & alliciat ad honorandum: ideo enim additur, non quidem, vt diuines per illum, sed, *vt incurues te ei*, hoc est, vt adores illum. Non vos cælabo, quid aliquando mihi de hoc loco in mentem venerit, antequã editionem Romanam viderem. Suspicabar nostrum interpretem primò scripsisse, *Lapidem in signum*, inde cum alii verba transposuissent, *in signum lapidem*: factum deniq;, *insignem Lapidem*. Confirmat coniecturam versio LXX. in qua diserte scriptum: λίθον σκοπὸν. *lapidem signum.* Et fuit illa veterum superstitio: qui Mercurios ponebant in viis vel alios Deos *vios* siue *viales*, itinerum indices & signa. Prohibeat ergo legislator, non lapides indices viarum poni, sed poni huius-

modi lapides habitu Deorum. & ad adorandum. Scio, quæ de radice שכח Sacha prolixe hic Oleaster adferat: ſed probare nequeo quod vulgatum interpretem tam facilè deſerat, imo & de verſione loci Iob apertè ignorantiæ accuſet. Etiamſi vera ſignificatio foret, *operire*; dicere poſſem: quæ picta ſunt coloribus eſſe contecta & operta. Poſſet quis ad hanc ſpeciem referre quorundã ſuperſtitionem: qui vt ſomnia ipſis contingant futuri prænuncia, geſtant amethiſtum gemmam.

Decima ſeptima occurrit ῥαβδομάντεια, quæ multiplex fuit de qua ſic Cælius Rhodigin9 d.c.29. ſcribit: *Virgas in rebus diuinis eximii cuiusdam vſus fuiſſe veteribus, ex pleriſq; coniectare licet. Nam, qui Perſicos ritus diligentiùs animaduerſos litteris mandarunt: illorum magos, qui ſacrificiis præficiuntur, carnes ſuper myrto & lauro poſitas tradunt ſubtilibus virgis adurere, mox oleum lacte melleque commixtum conſpergere, ac comprecari, faſciculos ex myrica pertenues manu tenentes. In Pyrethiorum meditullio ſurrecta ſtabat ara, vbi inexſtinct9 ſeruaretur ignis, fieretq; itidem comprecationes non ſine myricinis virgis. Sicut in Scythia quoq;, vbi vaticini traduntur plures, ſalignis virgis diuinatio concipitur: quas diſſoluunt ac ſeparatim ſingulis humi conſtratis vaticinantur, interim virgas comprehendentes componenteſque. Narëes vero quos eſſe Androgynos putat Herodotus, tiliam ſcindentes trifariam, di-*

gitosq; implicando ac resoluendo præcinunt futura.] Et postea: *Etenim in plerisq; locis, virga (vt dix mus) præsagiunt, quod in primo compositionis ter ia Dion quoq; confirmat.*] Quæ ille de Persis Magis, ab Herodoto *lib.*1. & Strabone *lib.* 15. mutuatus: quæ de Scythis, & Enariis, ex Herodoti *libr.* 4. Scytharum progeniem Turcas, hunc morem retinuisse, colligitur ex Historiis [a] Collenucii. Sed illud mihi nota (Lector) [c] ῥαβδομάντειαν non pertinere ad vnum dumtaxat caput. quædam enim explicitam cõtinebat inuocationem, nempe quæ conceptis verbis efficiebat, vt virgula recta, sponte suâ, in circulum coiret iunctis extremitatibus. Alia vero ad sortes pertinet, quando regnum, vel quid aliud, virgis datis, cui obtingeret, experiebantur: sic Aaroni prærogatiua Sacerdotii, virgula contigit florente; sic & B. Virginem nonnulli, ex apocryphis, tradunt Iosepho sponsam datam: quo adhuc tempore diuinatoria sors permissa. Aliquando ad ariolationem nostram (quam *auspicium* vocauit Tacitus) referenda: vt illa Persarũ, & Scytharum, Germanorum quoq;, quam Tacitus describit *libr. de moribus Germanorũ*, qua de re nos postea plura Sect. 3. Aliquando ad omina vt illa, de qua sic Crantzius *libr.* 4. *Metropol. cap.* 19. *& 29. Memorant annales Henrici. 3. Imperato. fabulam de Hildebrando puero, quod cum filius esset fabri lignarii, ex sarmentis ordine compositis,*

[a] lib. 1. rerũ Neapolit.

inscius ipse has literas conseruerit: quibus astans homo litteratus legerit ex ea compositione scindularum: Dominabor à mari ad mare. *Vnde coniectans diuinum aliquid in puero, suaserit parēti, vt eum litteris traderet. Traditus profecit, & in cancellariam Regis peruenit, & Scriniarius euasit. Somnio admonitus Imp. de eodem, quod cornua videretur habere, quibus filium suum contereret, hominem in vincula coniecit: sed ab Imperatrice vinculis exutus, Cluniacense monasterium petiit. Indeq; profecit primum in Subdiaconum, deinde in Cardinalem, nouissime in Gregorium VII.*] Hæc ex annalibus illis Crantzius, quæ nescio cur fabulam vocet.

Decima octaua est λαμπαδομάντεια: quando nonnulli candelam in D. Antonii honorem accendunt, sicq; se res perditas confidunt inuenturos. Alia est, vetus superstitio *Lucernaria*, de qua Propertius l. 4.

Sed neq; suppletis constabat flamma lucernis.

& alio loco:

Seu voluit tangi parca lucerna mero.

Petronius *in Satyra: Lucernæ humore defectæ: tenue & extremum lumen spargebant*: hæc magis videtur ad ominis augurium pertinere. An etiam huc pertinuerit modus furti concipiendi per lancem & licium quē Sex. Pompeius describit, dubium mihi: puto potius non pertinere, quicquid Acron prodiderit.

Decima nona vocetur παρθενωμάντεια nem-

pe duplex diuinatio qua virginitatem puellæ explorabant. 1 per funiculum, quæ res etiã hodie in vsu prauo: & videtur olim eo respexisse Catullus in nuptiis Pelei & Theditis;

Non illam nutrix, orienti luce reuisens,
Hesterno poterit filum circumdare collo.

2 Quod, auctore Guil. Parisiense, [a], solitum in Britannia redactum in pollinem tenuem achatem in potu præberi, quem qui quæue sumpsit, nisi virgo sit, statim cogatur euomere. Referuntur & alia, quæ idem per vrinam indicium faciunt. Et referuntur vt arcana naturæ; vereor ne prorsùs sint magica. certè sunt illicita, & famæ restitutioni obnoxia.

[a] p. vlt. de vniuer. c. 22.

Sunt & aliæ mille nocendi artes & nomina mille, quæ vtinam vt mihi, sic cæteris ignotæ & inexpertæ. Damnant hæc omnia Theologi & Canonistæ: *Vide Euseb. lib. 4. Præpar. Euan. c. si quis 26. q. 5. Ioannem Salisberiensem libr. 2. de nugis Curialium cap. 28. Michaël. Medinam libr. 2. de recta in Deum fide fol. 29. & Iulium Sirenium lib. 9. de fato c. 15. & 16.*

SECTIO II.

De augurio & auspicio.

M

AVgurium vel dependet à naturâ, vt nautarum, agricolarum, &c. de quo postea (est enim commendatione dignum, vtpote

natura-

naturalis cõiectatio) vel hominum industria atq; artificio institutum, rebus futuris, non necessariis, sed voluntariis coniiciendis inseruiens. de quo nunc agimus, quod ipsemet Cicero [a] vanitatis & ineptiæ condemnauit, longè hac in re prudentior, quàm Plato *in Phædro*, vel Xenophon, *in Cyripæd.* Quod verò & Aristoteles [b] meminit augurij, ille vel populari ex sentẽtia loquitur, vel augurium vocauit, naturalem præsensionem auium, qua pluuias tempestatesque instantes nobis indicant cantu, volatu, vel garritu. Nobis Christianis dubitare nõ licet, totam Augurum disciplinam, incertam & illicitam esse: qua, quòd abstineret Dei populus, etiam ab ariolo laudatur; [c] quã sciunt omnes damnatam à Mose ac Prophetis, [d] & à iuris Canonici [e] auctoribus, à quibus etiam variæ pœnæ infliguntur: quam sciunt pacti cum dæmone damnari à B. Augustino; [f] sciunt à recta philosophia valdè alienam. [g]

Auspicij verò siue *Augurij* vocem nunc eò extẽdimus, vt etiam omnia comprehendat: sicut & Græci sumpserunt ὀρνίθειαν οἰωνιστικὴν, οἰωνομαντείαν, ὀρνιθοσκοπίαν; *pro obseruatione cunctarum rerum subitò, & ex inopinato, & insolito, accidentium, instituta ad cognitionem futurorum, vel occultorum.* Sic acceptum, reduci potest ad species quinq;, *primum* ex cœlo, *secundũ* ex auium volatu vel garritu, *tertium* ex tripudio pullorum, *quartum* ex quadrupedibus, *quin-*

[a] l. 2. de diuin.
[b] lib. 9. de hist. anim. c. 31. & alibi.
[c] Num. 23. v. 23.
[d] Leuit. 19. v. 26. Deut. 18. v. 10. Eccles. 34. v. 5. Ier. 27. v. 9.
[e] c. illud. c. sed & illud 26. q. 2. c. si quis Episc. c. aliquanti c. si quis clericus. c. auguriis 26. q. 5.
[f] lib. 2. de doct. Christia. c. 24.
[g] docent hoc Cicero d. li. 2. & Franc. Picus li. 6. de prænot. cap. 4.

tum ex diris & portentis: & horum omnium communis diuisio est, quod eorum quædam sunt *Oblatiua*, quæ non poscuntur; quædam *Imperatiua*, quæ veniunt optata & quæsita.[a]

1. Ergo genus *e cælo* captato ab auguribus prospectu, & cœli regione designata (*templũ*[b] vocabant) exspectabat auspicium, nempe tonitru, vel fulmen siue fulgetrum: quorum alia *bruta*, quæ nulla ratione naturę nitebantur, sed erant vana prorsus, alia *Fatidica*: & hæc rursus vel pestifera, vel consiliaria, vel auxiliaria, & huiusmodi nugacissima, de quibus multa Plinius & Seneca;[c] quæ sanè eruditè refellit Wimpina, *lib. de diuinat. cap. 3. 4. & 11.*

2. *Ab auibus* petebatur, vnde dictum *augurium*, quasi auigerium. Auium aliæ *oscines* quæ cantu seu garritu; alia *Præpetes*, quæ volatu putabantur prædicere, & harum rursus variæ differentiæ, *funebres, cliuiæ, arculæ, volsscræ, remoris, inebræ*, & aliæ multæ.[d] Stultitia hæc refellitur bene ab eodem Wimpina *lib. eodem cap. 12.*

3. De *pullorum tripudio* sumebatur. Duo à pullariis pulli in caueâ seruabantur. Primò diluculò, imperato de more silẽtio, puls aut offa, caueâ reclusâ, pullis obiiciebatur: si negligerent cibum, sinistrum auspicium erat; si auidè depascerentur ita vt aliqua ex rostro deciderent & terram ferirent, dicebatur *Solistimum tripudium*, & habebatur secundum.

a Pet. Sanctiflorius Mõtepessul. li. hist. rer. memorab. f. 240.

b Varro l. 6. de lingua latina.

c Plin. l. 2. cap. 52. & 54. & l. 28. c. 2. Seneca in Natur. quæst.

d Seruius l. 1. Æneid. Festus in voce Oscines, Gellius lib. 6. c. 6. Plin. lib. 10. cap. 13. & 18.

pauire veteribus idem quod ferire. Inde dictum primò terripauium, deinde terripudium, deniq; *tripudium.*[a] Idē & *Sonivium* vocatum à sono, quem puls edebat cadendo. Nugacissimum sanè commentum, cuius tamen neglectui tribuere Romani clades P. Claudij & Lucij Iunij bello Punico 1.[b] & Flaminij bello Punico 2.[c]

4. Ex *quadrupedibus*, sumpta, teste Sext. Pompeio vocabant *auspicia pedestria*; vt apud Germanos ex equorū fremitu; *proprium gentis* (ait Tacitus[d]) *equorum quoq; præsagia ac monitus experiri. publice aluntur iisdem nemoribus ac lucis candidi, & nullo mortali opere contacti; quos pressos sacro curru sacerdos, ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq; ac fremitus obseruant. nec vlli auspicio maior fides.*] Durasse eam superstitionem diu postea, etsi paulum diuersa forma apud Luizicos, ex Ditmaro noster Lipsius *in comment.* admonuit. De Lupino auspicio Plinius, & alij valdè multa, & prorsus contraria tradiderunt, quos habes diligenter annotatos à Tiraquello,[e] de caprâ, asino, leone, vulpe, cane, mustelâ, ariete, & aliis; quæ Alexander nullis auctoribus firmarat; vir idem, supra modum diligens, accuratè comprobauit.

5. Sunt *Omina*: quæ pertinere ad auguria vel vnus ostendit Claudianus sequentibus versibus;

Nullasq; dies non triste minatur

a de his Cice, 1. de diuinat. Festus in Puls, & in Oscinum.
b Polybius lib. 1. & Valer. Max. li. 1. c. 4.
c Liu li. 22.
d l. de morib. Germ.
e ad Alex. ab Alex. li. 5. c. 3.

Augurium quoties flauentia serta comarum
Sponte cadūt? quoties exsudat ab vbere sanguis,
Larga vel inuito prorumpunt flumina vultu,
Iniussæq; manus mirantia pectora tundunt?
Si buxos inflare velim ferale gemiscunt.
Tympana si quatiam, planctum mihi tympana reddunt.
Ah vereor, ne quid portendant omina veri.]

Vbi Ceres & exempla præbet ominū seu Dirarum, & quod vocauit *augurium*, postea vocat *omina*. Hæc solent etiam *prodigia* dici. Valer. Maximus; [a] *admirabile inter cœnam prodigium incidit. Infusum namq; pateræ eius vinum nec semel, sed iterum, ac tertiò, in sanguinē versum est. Qua de re consulti Magi monuerūt, vt ab incepto desisteret.*] Sed de ominibus plura diximus lib. 3. vbi de vana obseruātia egimus. Huc reducenda omnia prodigia & ostenta, & monstra, quatenus quis vanā quandam ex his instituit diuinationē, quā veteres τερατοσκοπίαν vocarunt, à qua aliena est Christiana obseruatio monitorum quorundam mirabilium, quæ quibusdā Deus largitur. Duo exempla referam in 1. c. 3. q. 2. & alibi alium familiæ Estensis B. Beatricis apud Scardeonum; tale quod de fonte Glomuzenzi narrat Dietmarus, qui quando lætus pace & annona annus subsecuturus tritico, auena & glande refertum se ostentat; quādo pestis imminet cineribus; quando bellum sanguine plenus fluit. quod idē Eras. Stella & Pet. Albinus *in chro-*

[a] lib. 1. c. 6. de Xerxe.

nico Misnensi asserũt. Alibi in Germania fons est dictus *Hungerbrunn*, qui quando decrescit grauem annonam, quando exarescit diram famẽ portendit. In monasteriis non raro accidit vt religiosi morituri, in templis vbi sedilia sua habent trunco capite adspiciuntur. Quibusdã etiam nobilium familiis quædam notata est, quæ certissima suorum mortis indicia habet, si fons quidam natura sua valde limpidus ab incognito quodam verme turbetur. alteri signum est, si terra quædam arci ipsorũ vicina, in voraginem subdidit. In Bohemia spectrũ fęmineum vestitu lugubri apparere solet in arce quadam illustris familię, antequam vna ex coniugibus Dominorum illorum è vita decedat. ita ex aliis vt certa refert Phil. Camer. *operæ succisiuæ cap. 73.* vide supra in prin. lib. & d. q. 2. *Monstra* sunt naturæ valdè aberrantis à consueta norma in animantium productione ludibria. *Ostenta* verò & *prodigia* vocamus, varias & terribiles atque insolitas in aëre, aut aliis elementis apparitiones, ac sonos, vel effectus, vt pluuias sanguinis, acies in cœlo visas, & similia quibus pleni Iulij Obsequentis & Lycosthenis libri, & Iosephus *libro 7. de bello, cap. 44.* & egregiè Wimpina *libro de signis.* [a] certa horum interpretatio à diuina reuelatione dependet, vt fuit concessa Danieli: [b] non licet ea curiosè obseruare ad fortuitos euentus certò prædicendos: rectè tamen concionatores ex iis

[a] à c. 22. vsque ad 27.
[b] cap. 5.

imminentem Dei vindictam denunciant, vel ab instanti facinore ac vitę prauitate homines iis deterrent & ad pænitentiā hortantur. reuerâ enim idcirco illa solent à Deo ostendi. Plura de his pete à D. Augustino, *lib. 21. de ciuitat. Dei. cap. 28.* & qui hos portentorum obseruatores egregiè confutāt Picus[a], Wimpina, Medina & Sirenius.

[a] Picus l. 6. de pręnot. c. 6. VVimpina supra c. 17. Medina li. 2. de rect. fid. c. 2. Siren. d. lib. 9. c. 19. & 20.

Vlt. Auspicium ex acuminibus militare, cuius & Cicero & Arnobius meminere, quidam ad ostenta referunt, cum Cælio Calcagnino; alij ad Geomantiam; alij cum Turnebo nō dissimile faciunt ab Axinomantia. quale fuerit, nihil habeo certi. *Lege si placet Antonium Valtrinum, Comm. de re militari.*

SECTIO III.

De sortibus illicitis.

MAnganiæ tertiam partem dixi esse *Sortes*. Sors olim dicta *Phur*, vt patet ex lib Esther, *c. 9. v. 26.* quam pleriq; Persicam vel Susianam vocem esse volūt. assentior potiùs D. Hieronymo Hebræam esse, & deduci ab Hebręo פור phur, cadere seu labi (etiam iuxta Furster) quia sortes in vrnam coniectæ labuntur, vnde & festum Hebræis *Phurim*, nō, *Phrurim*. Iosephus in hac voce mendosus est, vel more Græco detorsit. Sors autem, teste D. Thoma,[b] triplex est, diuinatoria, consultoria, & diuisoria.

[b] 22. q. 95. ar. 8.

Diuinatoria vocari poteſt κληρομαντεία: quę ex genere ſuo prohibita, *D. Greg lib. 7. epiſt. 66, libro 9. epiſtol. 47. in Decretal. cap. 1. de ſortileg. D. Thom. d. art.* 8. & talis fuit ſortitio Ionæ. 1. vt ibi poſt Lyran. & Ferum optimè Franc. Ribera. quæ & ipſa multiplex eſt. vna eadem cum oraculo; vt fuêre ſortes Deliæ, Lycię, Antiates, Pręneſtinæ, & ſimiles, ſic accepit Seneca,

in Troadib. *Poſt fata demum ſortis inceſtæ* (*fides.*
& in Oediopo *Sorte Phebeiâ excitus.*

Cæteræ ſortes pleræq; nomen à materiâ ſortiuntur: vt ſunt παλομαντεία, πετ]ιμάντεια, ἀστραγαλομάντεια, quæ bacillis, talis, oſcillis, pilulis, aut tabellis inſcriptis, in altum, vel in vrnam coniiciebantur.

3 His ſimilis fuit κυβομαντεία, ſiue aleatoria, vt apud Propertium:

Me quoq; per talos Venerem quærente ſecundos,
Damnoſi ſemper ſubſiliere canes.

Huic deditι valdè Auguſtus & Tiberius Impp. teſte Suetonio, & Attalus rex Pergami. Vtebantur huiuſmodi ſorte teſte Pauſaniâ Græci, apud Buram Achiæ: & in Apono fonte in Italiâ, teſte Suetonio, in *Tiberio.*

4. παλομαντεία, quam dixi, ſeu ῥαβδομαντεία, quam Tacitus tribuit Germanis; [a] *ſortium conſuetudo ſimplex*, ait, *virgam fructiferæ arbori deciſam in ſurculos amputant: eoſq; notis quibuſdam diſcretos, ſuper candidam veſtem teme-*

[a] li. de morib. Germ.

re ac fortuitò ſpargunt. mox, ſi publice conſulatur, ſacerdos ciuitatis; ſin priuatim, ipſe paterfamilias præcatus Deos, cælumq; ſuſpiciens ter ſingulos tollit, ſublatos ſecũdum impreſſam ante notam interpretatur, &c.] frequẽtiſſima quoq; Chinis hodie eſt ferè ſimilis quędam diuinatio duorum lignorum æqualium, quã deſcribit fusè Gunzalinus Mendozius, *lib.2. hiſtor. Chinenſ. cap. 4.* nec nõ Philippinenſium ſeu Luſitanorum in India, teſte Martino Ignatio *Itinerarij cap. 8.* In ſacris litteris inuenio nonnullas huc pertinentes, vt eſt illa ſagittarum de qua Ezechiel, & alia virgarum de qua Oſeas, & ſecundum nonnullos Moſes. Ezechielis verba ſunt; [a] *Stetit enim rex Babylonis in biuio in capite duarum viarum diuinationem quærens, commiſcens ſagittas. interrogauit idola, exta conſuluit. Ad dexteram eius facta eſt diuinatio ſuper Ieruſalem.*] Diuinationem hanc variè explicant, ortâ diuerſitate, quia non conueniunt de ſignificatione verbi קִלְקַל quod D. Hierony. vertit *commiſcuit*, LXX. vero *fecit ebullire*, & *virgam* pro *ſagittis*, ἀναβράσαι ῥάβδον. quod tamen Polychronius docet dictum phraſi Hebræâ pro miſit ſeu iecit ſagittas. ἀντὶ τοῦ ῥῦψαι βέλη. ταύτῃ γὰρ τῇ λέξει ἐχρήσατο καὶ ὁ ἑβραῖος. D. Hieronymus in Commentar. explicat modum diuinationis; *ſtabit in ipſo compito, & ritu gentis ſuæ oraculum conſulet, vt mittat ſagittas ſuas in pharetram, & commiſceat eas inſcriptas, ſiue ſignatas nominibus ſingulorum; vt videat,*

[a] c.21.v.21.

cuius sagitta exeat, & quam priùs ciuitatem debeat oppugnare. hanc autem Græci βελομάντειαν, siue ῥαβδομάντειαν nominant.] Et addit postea, LXX. hic non tã sensu, quàm verbis à vuulgata dissentire. Nã illud ἀναβρᾶσαι seu ebullire, nihil aliud est, quàm velociter exire seu ascendere. Sed alij putant eo significari genus alterum diuinationis: nempe commixtas sagittas in aërem fortiter iecisse, & in quam partem caderent, dextrã an sinistram, versus Rabbath, an versus Hierusalem, obseruasse: sic R. Ioseph, & (vt videtur) Chaldæus Paraphrastes, eamq; interpretationem optimè tam nostra, quam Græca versio patitur. Deniq; quia *Kalal* קלל etiam significat læuigare, & polire, ideò exponunt; tersit seu poliuit sagittas; volunt enim significari genus diuinationis Catoptromanticum; quo augures in splendenti cuspide, velut in crystallo vel vngue, futura inspiciebãt: sed cum hoc sit recentiorum commentum, præstat D. Hieron. & LXX. illos sequi.

Alter locus est *Deuter. 8. v. 11. Vechober chaber.* חבר וחבר quod noster vertit *incantator*; recentiores vertunt *iungens iunctionem*, vt exprimant speciem ξυλομαντείαν, qua per frusta lignorum iterum coëuntia diuinabatur. Sed nostram versionem confirmant LXX. *φαρμακὸς ἐπαείδων ἐπαοιδήν, veneficus incãtans incãtationem.* & rectè. incantatores enim, à חבר quod significat, se sociare, vocãtur *Chabarim*; Chabar.

quasi dicas socij, nempe dæmonum; quibus se pacto seu fœdere inito coniungunt. Longè ergò clariùs vertit noster vulgatus, quàm recentiores isti: & benè Paginus retinuerat versionem LXX. interpp.

Tertius locus est *Oseæ 4. v. 12. Populus meus in ligno interrogauit, & baculus eius annunciauit ei.*] non constat, de quo genere hoc dictum. apud Hebræos, R: Moses Samsonis F. *in explicatione præcepti Negatiui. 52.* commemorat huiusmodi ritum: decorticabant bacillum ligneum vno tantum ex latere, tum in aërem proiiciebant: si fortuitò casu, primo iactu apparuisset, superior pars decorticata; at secundo iactu, superior pars adhuc vestita, prosperum successum augurabantur: sin è contra primùm pars vestita, infelicem; si vtroque iactu vestitum vel nudatum latus superius fuisset, mixtum euentum sibi pollicebantur: & hoc ab Oseâ putant significari. D. Hieronymus autem vult, de eodem agi genere de quo egit Ezechiel, & vocat hic ῥαβδομαντείαν, quod illic βελομαντείαν, pro iisdem enim ista accepit. Sentit hoc etiam Theophil. *in Oseë*, sed aliter explicat ipsum ritum: *virgas* (inquit) *duas statuentes, carmina & incantationes quasdam submurmurabant: deinde virgis, dæmonum operatione aut effectu, cadentibus; considerabant, quonam vtraq; earum caderet, antrorsumne an retrorsum, ad dextrã vel sinistram. Sicq; tandẽ respõsa dabant insipientibus, virgarum*

casu pro signis usi. Eundẽ ad modũ Nabuchodonosor vaticinabatur, ut Iezekiel habet] His adde quæ dicta *sup. sect. 1 superst. 17.*

5. *Species* est *Geomantia*, cuius laboriosa industria mentitur artem. nam sexdecim figurarum in solo, vel abaco nomina τεχνικὰ dispungit; ex sedecim additis diuersis punctorum coordinationibus, quę nomina singulis suis astris putant respondere. hoc olim Hali. Et famosus Magus Oliuerius Malmesburius, libro edito; & postea Gerardus Cremonensis, Bartholomæus Parmensis, & Gaspar Peucerus Lutheri sectator; quorum libri prohibiti, sunt complexi scriptis. Et Peucerum miror id tam diligenter prosecutum, cùm verissimè fateatur, toti illi disquisitioni nullam prorsus rationem, nullam veri speciem subesse. Archimagus quoque Cornelius suam, diuersam ab illâ aliorum, Geomantiam, æquè fallacem & mendacem, posteriore scripto fuit testatus. Picus de hac cecinit:

Atq; frequẽs bibulam mucro cùm pungit arenã: Hanc descripsit Pictorius *in Epit. de Magia, c. 8.* Quanta ergò dementia est his vacare, quę à suis damnãtur auctoribus? Ex piis scriptoribus & catholicis eruditè refutarunt sæpè iam citati, Franc. Picus *lib. 6. de Prænotion. c. 3.* & qui, toto clã opere ex Pico plurima, Conrad. Wimpina *lib. de diuin. c. 5.* & Iul. Sirenius, *lib. 9. de Fato, c. 38.*

6. Vocant στοιχειομαντείαν. fiebat primum aperto libro Homeri vel Virgilij, & attento primo, qui obuius inspicienti, versu. Sic Socrates mortis suæ diem coniecit; Sic Claudius, Macrinus, Gordianus Iunior, & alij Impp. tempus regni vel vitæ. Huic vanitati Gentilium deinde successit apud Christianos, apertio Veteris & Noui Testamenti; quam insigni blasphemiâ vocant SORTES APOSTOLORVM: hac vsi fuere Heraclius Imp. apud Cedrenum; & Romanus Diogenes, apud Cuspinianũ; & Andronicus senior apud Gregoram, *lib. 8.* & Chrannus filius regis Francorum apud Gregorium Turonensem, *lib. 4. hist. c. 16. & 20.* & B. Theodora Alexandrina, nondum benè catechisata, apud Simeonem Metaphrast. *XI. Septemb.* & Merouęus apud Gregorium Turonens. *Histor. Franc. lib. 5. cap. 14.* vbi & alius ritus exprimitur, nam ponuntur tres codices Scripturæ sacræ super S. Martini sepulchro, & sigillatim singuli aperiuntur. vsus hac deniq; Gundulphus, apud Ranulph. *lib. 7. Polychronici, c. 6.* & sui laudator facinoris Hier. Cardanus, *de varietat. lib. 14.* Damnata fuit hæc superstitio non vno concilio[a] Ecclesiæ Catholicæ decretis. Huc quidam referunt certas illas Ephesiorum notas magicis verbis iunctas; quas ferenti conatus omnes forẽt efficaces. harum beneficio volunt Crœsum è rogo liberatum.[b] sed hę pertinent ad quæst. 6. Et ne

[a] c. aliquãti. & cap. si quis clericos. 26. q. 5.
[b] vide Eustath. in Homer.

quis

quis obiiciat vel D. Aug. in Confes. vel Greg. Turonens. factum, *lib. 5. Hist. Franc. c. 47. & seq.* Nam Sancti tunc librum aperiebant, non vt de futuris certiores redderentur, sed vt consolatorium aliquid vel exhortatoriũ in sacra paginâ reperirent, vt testatur ipsemet Greg. & sic solẽt hodie multi pii viri cũ tentantur, aperire libellũ illum aureũ Thomę de Kempis, *de contẽptu mundi* eo quod semper aliquid in eo occurrat, quo roborari se & confirmari sentiunt quod sanè expers est superstitionis: Augustinus etiam diuinâ monitione ad hoc inductus fuit, *vide libro nono, Confess. capite vltimo.* Sunt qui velint duas exceptiones esse ab hac regulâ, videlicet. Primò, si quis id faciat graui necessitate compulsus, ad terminandam grauem litem, vel anceps consilium, & citant Diuum Augustinum, *epist. 180. ad Honorat. & libro primo, de doctr. Christiana, cap. 28.* Secundò, si debita cum reuerentia, precib. ad Deum fusis, adhibeantur, vt vult *Beda in capite primo Actorum.* Inprimis admiserim has conditiones, non separatim sumptas, sed coniunctim; & ideò pro vnâ tantùm. Nam puto simul requiri & materiæ necessitatem, & recursum ad Deum: nec Patres alterum excludere, sed supponere; cùm alterum tantum expresserunt. Vt Augustinus, qui grauitatem materiæ solius considerauit. nam de grege propter periculum mortis deserendo agebat, & ideò sortitio-

nem fieri inter pastores, qui fugere, & qui manere deberent, volebat, *d. Epist. 180. sub fi.* Beda verò vtrumque disertè exquirit. Nec leuis causa fuit Diuo Francisco, sua & proximorum salus, nec nullæ, nec frigidæ tepidæve preces præcesserant, cùm sorte consultoriâ vsus, nec deerat ad hoc excitans diuina reuelatio.

Narrat Diuus Bonauentura *vitæ illius cap. 13.* c. quo D. Antonin. *3. p. sum. histor. tit. 24. §. 7.* sed carptim & mutilatè desumpsit; sed ille his verbis; *Immissum est eius menti per diuinum oraculum, quod in apertione libri Euangelici aperiretur ei à* CHRISTO, *quod* DEO *in ipso, & de ipso maxime foret acceptum. Oratione itaque cum multa deuotione præmissa, sacrum Euangeliorum librum de altari sumptum, in* SANCTAE TRINITATIS *nomine aperiri fecit per socium, virum vtique* DEO *deuotum & sanctum. Sane cùm in trina libri apertione semper passio* DOMINI *occurreret, intellexit vir* DEO *plenus, quod sicut* CHRISTVM *fuerat imitatus in actionibus vitæ, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus & doloribus Passionis, antequam ex hoc mundo transiret, &c.* Duo ergo illa concurrant necesse est, vt licitè quis vtatur hac sorte: reuelatio vera si accesserit, vel sola illa præcesserit, nihil neque timendum, neque accusandum. In Beati Matthiæ sortitione omnia adfuisse; & præterea morem deligen-

di ſuis vicibus Sacerdotis Summi, nondum abolitum, ſatis clarè docet Beda *in capite primo Actorum.* Si ergo vel reuelatio, vel aliæ duæ cauſæ ſimul ſine reuelatione mouerunt Archidiaconum Batonienſem, vt experiretur, quod ait *Epiſtol. 30.* poſt triplicem eiuſdem ſomnij de amico recurſum; quam ego facilè crediderim diuinam viſionem; *& curioſitatis humanæ* (ſine affectu curioſitatis) *ſortibus, & reuolutione Pſalterij, viſionis euentum diligentiùs exploraret; & oculis eius primùm ſe verſus ille obtulit; Moyſes & Aaron in Sacerdotibus eius, &c.* ſanè cenſuerim, cum Ioan. Buzeo noſtro, Bleſenſem excuſari poſſe, alioquin negari nequit, non optimi rem exempli cenſendam.

Lõgè alia quædam eſt ſors Apoſtolorum licita planè non vetita, de qua ſic Cæſarius *libro 8. Miraculor. cap. 56. conſuetudo eſt maxime prouinciæ noſtræ matronis, vt tali cum ſorte ſpecialem ſibi Apoſtolum eligant; in XII. candelis, XII. Apoſtolorum nomina ſingula in ſingulis ſcribuntur, quæ à Sacerdote benedictæ altari ſimul imponuntur: accedens verò fœmina, cuius nomen per candelam extrahit, illi plus cæteris honoris & obſequij impendit.*] Quin & in Hiſpania ſic Ferdinando Cortezio ſortienti, Beatum PETRVM Apoſtolorum PRINCIPEM, Romanæ, ſeu verè Apoſtolicæ ECCLESIAE petram ſecundam (nam prima IESVS) obueniſſe inuenio in Hiſtoria Mexicana

Franc. Lopez de Gomara. *cap. 21.* decebat Euangelium illic plantaturo, rigatorem fauere, quo rigante nunquam non incrementum dat CHRISTVS IESVS.

Septimò loco venit *Ludus*; qui describitur in Δοδεκαέδρῳ, & alter quem vocāt *Ludum Pastorum*: qui duo noxiè per Frāciam & Germaniam multis solemnes, ad cognitionem matrimonij futuri, opum, dignitatum, liberorum, &c.

Neque præmittere hoc loco possum vel debeo indiscussum periculosum quoddam dictum And. Cæsalpini, *lib. de inuestig. dæmon. cap. 12.* vbi sic ait; *Sunt qui conscriptos de bona & mala fortuna libros consulunt, fortuitò in libelli particulam incidentes, in qua explicatur quod quæritur* (loquitur de libris quales dixi) *sed hæc vt plurimùm apud cæteros vana reperiuntur, vera apud eos quibus dæmon cooperatur.*] An ergo dæmon futurorum huiusmodi præscius, vt sciat talia, quæ, saltem quo ad media, à libero ordinariè arbitrio dependent, ad certum & verum euentum dirigere? Nullus hoc veræ Theologiæ peritus cōcesserit. Debebat itaque dicere, quando dæmon cooperatur, tunc sæpiùs vera videri, propter dæmonis in coniiciendo sollertiam; non verò scribere, vt plurimum vera, si dæmon cooperetur; nisi cum explicatione, quare tum potiùs, quàm aliàs.

Octauo, venit ἀλεκτρυομαντεια: quādo defini-

tus locus in partes ęquales deſcribitur, & vnicuiq; ſingulæ alphabeti litteræ inſcribuntur: deinde ſingulis litteris granum frumenti imponitur: poſtea ad hoc enutritus oſcen gallinaceus introducitur, qui grana comedat. deniq; notantur litteræ, quarum primũ grana depaſcitur. v.g. litterarum, P. E. T. tũc creditur notari, Petrus, Petronius, Petruci⁹, & quorum ſimili modo nomen inchoatur. Sic deceptus Valẽs Imp. de ſucceſſore quęrentibus philoſophis: & quia Gallinaceus abſumpſerat, grana notata θ. ε. ω. δ. omnes occidi iuſſit Theodoros, Theodoſios, Theodatos, Theodulos; & tamen illi Magnus Theodoſ. in imperio ſucceſſit [a]. Hoc cùm Zonara quidam volunt factum per ἀλεκτρυομάντειαν: ſed apertè Socrates dicit factum per νεκυομάντειαν: Sozomenus, per oraculum ex tripodis machina laurea: quem Nicephorus ſequitur. Caſſiodorus autem cum Socrate ſentit; ſed per errorem, vult ipſummet Valentem opera dæmonis vſum inquiſiuiſſe de ſucceſſore. Zonaras verò vult hoc factum ab Iamblicho & Libanio: ſed hos omnes falli ex eorum temporum ſcriptore Ammiano patet, qui reos quidem quæſiti vaticinii nominat Fiduſtium, Irenęum, Pergamium, Hilarium, & hos quidem conueniſſe alios vaticinandi peritos, (quos non nominat, & fortè fuêre Libanius, & Iamblichus) & recitat mox verba Hilarii iam late-

[a] Zonaras to. 3. in Valen. Socra. l. 4. cap. 15. Sozomen. l. 6. c. 35. Nicepho. l. 11. c. 45. Caſſiodo. l. 7. Tripa. c. 35. Ammia. l. 26.

ra fodicati; *Construximus (magnifici iudices) ad cortinæ similitudinem Delphicæ, diris auspiciis, de laureis virgulis, infaustam hanc mensulam, quam videtis: & imprecationibus carminum secretorum choragiisq; multis ac diuturnis ritualiter consecratam, mouimus tandem. Mouendi autem, quoties super rebus arcanis consulebatur, erat institutio talis. Conlocabatur in medio domus, emaculatæ odoribus Arabicis, vndiq; lance rotunda pure superposita, ex diuersis metallicis materiis fabrefacta: cuius in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor scriptiles formæ peritè incisæ diiungebatur spaciis examinate dimensis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatusq; itidem linteis soccis, torulo capite circumflexo, verbenas fœlicis arboris gestans, litato conceptis carminibus numine præscitionum Authore, cærimoniali scientia supersistit cortinulas, pensulum annulum librãs ex carpathio filo per quam tenui, misticis disciplinis initiatum: qui per interualla distincta retinentibus singulis litteris incidens saltuatim, heroos efficit versus interrogationibus cõsonos, ad numeros & modos plene conclusos: quales leguntur Pythici, vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præsenti succedet imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur: assiliens annulus duas perstrinxerat syllabas, & cum adiectione litteræ postrema, exclamauit quidam præsentium,* Theodorum, &c.] Subdit etiam interrogatos num quæsissent, quid ipsismet impenderet,

dixisse versus, qui respōsi; quibus & ipsis capitalis sententia, & Principi exustio denunciabatur; quæ cuncta sic euenere. Nam & Theodosius successit, & hi capite mulctati, & Valens viuus à Gotthis igne consumptus fuit. Adeo vt suspicer, hæc omnia per Diabolum, DEO reuelante, ad tot scelerum vindictam fuisse reuelata. Ex quibus verbis Ammiani patet, Socratem, & Cassiodorum, & Zonaram incomperta sibi, & parum vera narrasse.

Nonum genus est ὀνομάντεια, quæ petitur ex nomine consulentis per elementa nominis diuersimodè collocata, & quasi per anagrāmatismum faustum quid vel contrarium indicantia. hoc fuit Pythagoricum commentum. v. g. si, *Ioannes Magnus*, resoluas in, *agnus animose*. hac putant ab Apollonio Romæ puellam, quę nuptiarum die mortuâ, suscitatam. [*Philost. lib. 4.*]

Decimum dicebatur ἀριθμάντεια, quæ fuit duplex, vna Græcorum, valorem litterarum considerantium & futurum victorem augurantium, cuius nomen maiores numeros contineret: ideoque Hectorem ab Achille superatum [a]. Altera fuit Chaldæorum, qui Alphabetum distribuunt in tres decades, quibusdam litteris repetitis, & nomina petentium resoluta commutant in numeros, & singulos numeros suis planetis attribuūt. Huc referenda Iudæorum recentiorum

[a] Terētia. Maurus, citatus à nobis (vbi de hac re dixi plura) Opinationib. in Accii. Astyanactem.

Kabbalâ, quam diuidunt in duas partes; in quandam θεομάντειαν blasphemiis refertam; & ἀριθμάντειαν hanc vanissimam: quam lege refutantem Tegnium *libr. de vero studio Christiano*, & à qua non abit longè Platonis Arithmeticum vaticinium [a], reprehensum ab Aristotele *libr. 5. Polit.* Sanè Apostolus & Euangelista D. Ioan. in Apoc. nomen Antichristi per numerum. 666. significauit, *c. 13.* vt illi à Deo fuerat reuelatum: sed omnium hactenus ingenia in homine illo eruendo frustra fortassis desudarunt. *qui multa volet legat Riberam* in Apocalyp. *Sanderum* de Antichristo, *Feuardentium* in Irenæum *& fusissimè differentem Raimundum* de Antichristo. a. c. *20. vsq. ad 25.* qui Arithmantiæ tamen non nihil amplius, quàm par erat, detulit, ex Platonicorum commentis. Locus ille Apostoli nõ confirmat Arithmantiam; sed duntaxat numerorum inuolucris arithmeticis prophetiam contexit: quod & nobis liceret S. Spiritu id inspirante. Ipsis verò numeris vim aliquam diuinam, vel naturalem proprietatem tribuere: erroneum est.

[a] lib. 8. de republ.

XI. Potest esse quod Pythagoræ tribuit Plinius: considerandum in nominibus propriis vocalium numerum: parem, esse prosperum: imparẽ verò, orbitatis claudicationisve indicium. Circumfertur de his & similibus nugis liber *Alchindrinæ*, superstitiosus planè, & flammis dignissimus: quem fingunt

fuisse discipulum Aristotelis. Huc,&ad pręcedentem speciem communiter referenda est illa circularis figura, in cuius media inter semilunas areâ, varii numeri arithmetici: in proximo circulo, inscripta verba, *vita, bona fortuna, mala fortuna, mors, morbus, sanitas*: in sequenti, nomina planetarum cum certis numeris: in 3. alphabetum Latinis litteris capitalibus, in 4. certi arithmetici numeri. qua in Germania quidam vtuntur,& cuius formam si Georg. Pictorius non exhibuisset, vsumq; explicasset, fecisset longè consultius.

Fortassis etiam gẽtilibus in vsu fuit aliud quoddam Onomantiæ genus, quando ex ipsa nominis significatione, omen capiebãt, vel aliquid futurum diuinabant, vt alibi (*Opinationibus in fragmenta Tragicorum*) docui Græcos fecisse in nomine Astyanactis, & Augustum in nomine Niconis, *de quo lege sup. libr. 3. p. 2. q. 4. sect. 4.* Huc retulerim, quod refert Prudentius sic à tyrãno irrisum B. Hippolytum martyrem:

Ille supinata residens ceruice: quis, inquit,
Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.
Ergo sit Hippolytus: quatiat, turbetq; iugales,
Intereatq; feris delaniatus equis.

Vt enim alicubi ab Ausonio proditũ, veteribus diuinationis species erat, *nomen componere, quod sit*

Fortunæ, morum, vel necis indicium.

Ab hac superstitione non sunt immunes,

qui ex nominibus sic parentum arbitratu impositis, fortunas hominum & euentus futuros autument dependere, indeque quid futurum sit ratiocinantur. Expertes sunt culpæ, qui sedulâ diligentiâ, quædam per Angelos vel homines sanctos Prophetico spiritu imposita nomina; cum eorum quib⁹ imposita fuêre munere, virtutibus, aut exitu vitæ componunt, & ostendunt illa cum rebus consentire: quod olim fecere Patres Orthodoxi, Abel Enoch, Noë, & cæteri: de quibus lege D. Isidori *libr. 7. Origin. capit. 6:* ad hoc præit nobis Angelus in Euangelicâ Historiâ *Matth. 1. v. 21. Lucæ, 1. versic. 13 & 14.* & ipsemet IESVS Simoni nomen *Cephas* imponens, *Ioan. 1. vers. 42. collato cum Matth. 16. versic. 18.* Aliquid simile P. Nicol. Serari⁹ *in Machabæ. præloq. 1. vbi de hac re*, notauit ex Gorionide, de nomine Machabæi; quod sanè potuit Propheticè à patre inditum fuisse præuidente ingens animi robur & cor, quod Iudæ futurum. Sanctorum verô nomina liberis imponere, vt illorum potissimum patrocinio se suaque commendent, & mores imitentur: pium & religiosum est. & eadem ex causa consuetudo Pontificum Romanorum, ab aliquot iam sæculis nomen pristinum cum dignitate Summi Sacerdotii commutantium, laude digna, vt quod maxime.

Vltimo loco, Ioannes Leo, diligens scriptor

[a], quandam ὀρνιθομάντειαν sortiariam recensset: in capsulâ abaculi formâ cõstructâ quasdam ali auiculas, ad has venire qui consiliũ quærunt, & obolum offerre: auiculam stipem accipere, inque capsulam inferre rostro: deinde regredi, & responsum in chartulâ referre consultori. Hæc sufficiant de his superstitiosis sortibus partim diuinatoriis, partim consultoriis.

[a] lib. 8. de scrip. Afri.

SECTIO IV.

Quale in his peccatum?

NOtandæ sequentes cõclusiones. Quo ad sortẽ diuinatoriã, & auguria cętera;

Primò graue peccatum est inquirere occultas culpas per haruspicia, vel auguria, vel sortes diuinatorias. Nam hæc non possunt ita sciri, sine dæmonis auxilio. quare quidam qui per astrolabium conatus fuerat furem occultum nosse, etiam sine intentione dæmonem inuocandi, vt grauiter peccans, ab altaris ministerio fuit per annum suspensus [b], idq; ex gratia & dispensatione: quia secundum ius commune debuisset in perpetuum suspendi [c].

2. *Æque mortale peccatum est auguriis vel sortibus conari prædicere futura contingentia* [d]: ideoq; in clericos lata excommunicationis sententia [e].

3. *Quamuis non sit peccatũ mortale huiusmodi*

[b] c. 2. de sortileg.

[c] c. si quis Episcopus 26. q. 5.

[d] D. Thõ. d. q. 95. a. 6. & 7.

[e] d. c. si qs Episcop. cum seqq.

obseruare, nisi quando quis illis fidem adhibet: semper tamen maxime periculosum est, secundùm illa dirigere actiones suas, etiãsi quis illis minime credat, ratio. quia iustissimè Deus solet permittere, vt tales male pereant: Diabolus etiam per huiusmodi sæpè in maiora pertrahit, & in magis seriis decipit: &, vt minimum, per hęc homo pessimum habitum acquirit, proximè disponentem ad infidelitatem.

Aliquot exemplis hîc illîc sparsim ostensum quam perniciosum esse solitum sit consulere dæmonicolas. Addam nunc *ex Chronic. Scotorũ* aliud: de Nataloco Rege XXX. narrant illum ipsum à quo Rex cæsus, *ad diuinos missum: vt de victoria, de vita Regis ac regno eius percontaretur: responsum à quadam anu accepisse: Regem non diu victurum: nec periculum ei ab hoste, sed à familiaribus instare. Cum ille vrgeret*, à quo? *anum*, A te *subiecisse. Ille mulierem exsecratus, cùm domum rediret, subiit animum illa cogitatio: nec responsum celari posse, nec edere tutũ esse: ne se apud Regem hominem prauum, & suo timori indulgentem, suspectum redderet. Itaq; tutius est tyrannum, cum multorum gratia interficere: quàm cum grauissimo capitis proprii discrimine, incolumem seruare. Statim vbi domum rediit, impetrato ad responsa diuinorum expromenda, secreto: cæso Rege, duodecimum Imperii annum ingresso, patriam seruitio, & se periculo exemit.*] Narrat Bucchananus *libr. 4. fol. 35.* Sed cur fabulam magis concinne fictam, quàm verisimi-

lem vocet, nõ intelligo. Etsi enim anus illa, immò dæmon ipse, hoc citra reuelationem scire non potuerunt: tamen malitia dæmonis sic Deus vsus fuit. Nam illa erant ingeniosissimè instituta ad hoc, vti miles iste: cuius ingenium præceps, & manus prompta dæmonem non latebant: ad cogitationem tollendi tyranni impelleretur: quod siue illi prospere, siue male cessisset; vel tyranni, vel aggressoris seu consultoris nece animum homicida pasceret. Nonne similes æstus animi, simile tyrannicidium in Azaële Syro *libr. 4. Reg. c.* 8. nobis S.S. suppeditat? In eadem Scotia Bancho maleficæ sortes regnum spondentes exitium peperêre. Nam occisus à Macbeto seu Macabæo; cui etiam ipsi diuinationes ariolorum, mercedem crudelitatis, necem attulerunt. Persuaserant inuictum fore, donec silua quædam procul inde remota, ad arcem, quam Macbetus incolebat, accederet: nec fœmina geniti manu occubiturum. Vt fidem dæmon similibus vaticiniis faceret; cùm iam vincendum necandumq; ab hoste fortiore, infestissimoque perspiceret, persuasit, vt milites ramis prægrandibus prælatis siluæ speciem præberét; & percussorem ei immisit Mackduffum, qui non natus, sed cæsus ex matris vtero. Multis hæc describit Boëtius pro fabula Milesia vel mimo ex Atellanis ridet ille alter: sed hæc dæmonis mores mirè exprimũt:

Bücchañ. l. 7. in prin. & Hector. Boet. l. 12. ante med.

nec continent quidquam, quod fieri non possit, aut quod fieri non soleat. De siluarum stratagemate Olaus, & alii similia: de pseudoraculis dæmonum plenæ sunt historiæ.

4. *Idem hodie dicendum de sorte consultoria, qua inquirimus, quid nobis faciendum vel iudicandum.* Nam & hæc, sub anathemate prohibita [a]. Probatur. quia non licet huiusmodi, nisi à Deo, inquirere: Deus autem non vult nos suam voluntatem per sortes indagare: sed petere illam à doctrina Ecclesiæ, S. Scriptura, superioribus nostris, ac aliis doctis ac piis viris. *Mortale autem est, quando aliquid superstitiosi adhibetur, vel sorti certo creditur: si vero vtrumq; deesset, & sine superstitione vlla, simpliciter quis sorte voluntatem Dei inquireret, probabiliter tantùm sorti credens, foret peccatum veniabile.*

[a] c. sortes 26. q. 5.

Cap. III.

De coniectatione.

HVc vsque sermo fuit, de prænotione prorsus licita, *de qua est cap.* 1. vel de prorsus illicita, *de qua fuit c. 2.* Nunc sequitur agamus de ea, quæ aliquando licita, aliquando illicita est: quam vocamus *Coniectationem.* hæc vel est Physica seu Naturalis, vel Politica seu ciuilis, quæ *sortis* nomen retinet.

QVÆSTIO I.

De coniectatione ex astris.

IN naturalis coniectationis classem refero, quęcunq; causis naturalibus verè innituntur, vel saltem eas non improbabiliter omninò prætexunt: cuiusmodi sunt agricolarum, pastorum, nautarum, architectorum, medicorum, physiognomorum, chiromantarum, astrologorum & oniropolarum: de quibus nunc sigillatim nobis est disserendum.

Quoad coniectationem, siue iudiciariam ex astris mathesim, duæ possunt eius species constitui, prior licita, posterior illicita. Prima species est *astronomia*: quæ nititur vniuersalibus, veris & incommutabilibus principiis, & scientiam consequitur futurorum artis suæ: veluti reuolutionis annorum, cursus siderum, distinctionis eorum, item naturæ Solis & Planetarum, eclypsium, stationum, retrogradationum, aspectuum, cōiunctionum, oppositionum, & similium: quo in genere quædam iam prodierunt vtilia, & maiora exspectantur, Tychonis Brahei, Nobilis Dani. Altera est *Astrologia*, tam dissimilis priori, quam pellex coniugi iustæ: quæ nititur principiis communibus, variabilibusque, & prædicit effecta euentuum futurorum, non necessariorum, sed contingentium: quasi ab astris necessitu

dine aliquâ dependentium. Et ex illa priore, in hanc tandem *Chaldæi* deflexêre. Sic vocati initio Sacerdotes Babyloniorum, teste Diodoro Siculo *libr. 2. Biblothec.* eo quòd Chaldæa natio in hoc genere antistabat. Sane ideò receptũ postea vt simpliciter *Chaldæus* Astrologum significarit, sicut *Arabs* latronem, & *Chananæus* mercatorem. sic vsurpant Daniel *prophetiæ suæ 2. versic. 2.* Iuuenalis *Satyr. 6.* & Gellius *libr. 1. noct. Atticar. c. 9.*

Astrologiæ hui⁹ partes sunt quatuor. prima versatur circa *Reuolutiones* & prædicit totius anni bello, paceq; vicissitudines, aëris salubritatem, annonæ pretium, morbos animantium, &c. Secunda continet *Magisteriũ, Natiuitatum*, docens quid sigillatim homini tota vita obtinget. Tertia vocatur *Electionũ*: quæ docet quid in singulis rebus consulto & vtiliter faciendum, q̃d omittendum, quãdo ędificandum, quãdo nauigãdũ, equitãdũve, quãdo egrediẽdum manendũve domi denique quando & quibus locis singula facienda, vt feliciter cedant. hac se mirabiliter iactabat, meus olim in Mathesi Doctor. Ioan. Stadius: ipsi tamen, si demas, quæ per imposturam aliquando consequebatur, omnia pessimè & infelicissimè cedebant. 4. est *imaginum sculpendarum*, planè præstigiosa, & à nobis *libr. 1.* satis confutata. Trium cæterarum, nulla quidquã habet certitudinis, sed quo longius abit quæq; à communibus illis

astronomiæ canonibus, & ad particulares singularesq; euentus propius accedit; eò à scientia & certitudine lõgius recedit, & mẽdacio vanitatiq; sese arctiùs adiungit. Vnde

Sit 1. concl. *Astronomus non recedens à suis vniuersalibus, commensuratis, immediatisq; principiis, potest iuxta canones artis suæ certo prædicere, etiam multis antequam eueniant annis, vniuersales illos artis suæ euentus: nisi tamen vel supputatio vel instrumenta eum fallant.*] Hinc ortæ Ephimerides, quæ vulgo circumferuntur. Hanc conclusionem neminem puto negaturum. Quia sicut se habet res ad esse, sic ad cognosci: Euẽt⁹ isti necessarii sunt & certi: poterũt igitᷣ certò cognosci. Iuxta eãdẽ rationẽ poterit, ex Lunę & Solis vario colore & aliis phęnomenis astronom⁹; ventorũ, pluuiarũ, serenitatis & huiusmodi vicissitudinis tẽpestatum euentus probabiliter prædicere. Ratio, quia vt plurimum hæc accidunt; aliquando tamen ob peculiares aliquas causas impediuntur. Huc spectant Arati, Ciceronis, Hesiodi, Virgilii, & Germanici de Phænomenis carmina.

2. Conclusio, *Astrologiæ species illa prima nõ est superstitiosa si tantum profitetur opinionem cũ formidine oppositi*; v.g. minantur astra annonę charitatem; fortè futura durior annona; metuo ne sit, &c. *Secunda vero non est superstitiosa, si tantum profitetur suspicionem*, v.g. suspicio est hunc puerum fore talem: inclinabitur ad

hoc: horoscopus illi talia portendit, &c. *Tertia pars deniq; non est superstitiosa, si tantum dicat se æstimare, quod res bene sit cessura: & reuera animo suo non plus tribuat, quam verbis præ se fert,* (quod in omnibus his tribus notandum) *fusè hæc docet Conrad. Wimpina libr. de Fato: & alio opere de superstitione libr. 2. cap. 7.* ratio. quia propter consideratos euentus similes, ad similem astrorum posituram sæpe subsecutos, licet nobis ęstimare, suspicari, & metuere similia: neq; vllum peccatum in hac obseruationis cautione versatur: quæ est portio quædam prudentiæ, & ideo secundum se est bona.

Tertia concl. *astrologia vllo istorum trium modorum vlterius tendens, & prædicens aliquid vt certo euenturum, mere illicita est, & superstitiosa: totaq; huiusmodi diuinatio incerta est ac vana, nec artis aut scientiæ digna nomine.*]

Notandum ex Caietano [a] solere hîc incurri tria peccata Mortalia, secundum tres modos excedendi. Primò quando Christianæ fidei mysteria stellis subiiciuntur, & deducuntur ex astrorum influxu vel situ. qua in re peccauit etiam Pet. Haliacensis, qui diluuium Noë, natiuitatem IESV, religionis fideiq; mutationes & alia huiusmodi supernaturalia arcana astrorũ disciplinæ subiecit; Firmicus quoque, Albumazar, Aponensis, Machiauellus, & Paul. Iouius [b], Italique complures in eundem scopulum impe-

[a] in summ. verb. astrorum obseruatio.

[b] l. 13. hist.

gerunt;

gerunt; quos perfidiæ reos meritò peregit Ioan. Picus Mirandulæ [a] Comes. Refellitur hoc dogma, quia talia mysteria à libero Dei decreto dependebant solo; Deus autem, vt constituit, sic etiam potest cœlorum cursus immutare. ideoque Christiana religio cælis superior est censenda. *Confessio* enim *eius super cælum & terram* [b].

[a] l. 2. cont. Astrolog. c. 5. & l. 5. ca. 11.

[b] Psal. 148. v. 14.

Secundum peccatum est, quando futura contingentia, ex astris censent certo præsciri posse. Hoc enim tollit libertatem humani arbitrii. Nam si certo præsciri possent, hoc foret quia actiones illę ab astris & non ab arbitrii libertate penderent. sicq; desinerent esse futura contingentia. Contradictoria itaq; sunt certo aliquid huiusmodi prædici, & tamen huiusmodi libera siue contingentia esse.

Tertio peccatur, quando interrogationes & electiones cœlestibus hisce corporibus subiiciuntur, vt certæ cuidam causæ, & tanquam legis decreto: ita vt quis hanc vitæ actionibusq; suis regulam, & normam præfigat. Hoc enim repugnat dignitati diuinæ gratiæ, quæ vincit naturam; repugnat etiam diuinæ legi, quæ talia vetat sic obseruari; repugnat nostræ mentis & consilii dignitati, qua cunctis rebus corporeis sumus præstãtiores, & sublimiores.

In duo hæc posteriora peccata incidunt, quotquot plusquam oportet huic astro-

logiæ tribuunt; vt veteres Chaldæi, &c, qui in libris iuris vocantur Mathematici ac Planetarii: & ex recentioribus, ideò cauendi, Iul. Gauricus, Leouitius, Cardanus, Bellancinus Ioannes Stadius, Iunctinus & Nostradamus; contra quos omnes est præcedens tertia conclusio:

Quæ probari potest ratione, & auctoritate. Ratione quia, cum euentus isti non existant necessario & certò, non possunt certo & necessario præsciri. Deinde quia hi effectus non continentur in astrorum potestate quibus etiam nec Deus, nec humanum arbitrium subsunt. Et aliæ plures rationes peti possunt ex Bulla Sixti V. contra astrologos; & ex doctissimo, prolixoq; opere Ioann. Pici contra astrologos. C

Auctoritatis probatio, suas habet classes. 1. probatur Scripturæ sacræ testimoniis, q̃ docet rerum futurarum præscientiam solius esse Dei [a]: & eam prorsus adimit homini [b], monet ne quis discat astrologiam, vel ab astris sibi timeat, & has esse vanas leges infidelium [c]: ne sequamur vanitates philosophorum κατὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου *secundũ elementa vniuersi* [d], quod de astrologia D. Athanasius accepit: ridet augures, & ostendit à sciẽtia suâ Babylonios & Chaldæos fuisse deceptos, illudq; ipsis studium inutile & noxium fuisse [e]. Quis Deo non credat? Ecce, clamat ipse Deus: *Ego sum Dominus irrita faciens*

[a] Esai. 41. v. 23.
[b] Ec. 8. v. 7. & c. 20. v. 14.
[c] Ierem. 10. v. 2.
[d] D. Paul. ad Colos. 2. v. 8.
[e] Esa. 47. v. 10. & 13.

signa diuinorum, & Ariolos in furorē vertens, conuertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.[a] Ex his locis patet errasse Salisberiensem cùm *libro primo, cap. 11.* scribit; *viguit autem ista scientia, & forte eam aliquatenùs licuit exercere donec Deum natum nunciauit stella de cœlo, magosque non reprobos, primitias fidei ad eum adorandum nouo & inaudito ducatu perduxit, exinde verò penitùs interdicta est.*] Imò vt semper mala fuit, sic semper interdicta iure diuino fuit.

[a] Esa. 44. v. 25.

2. Quia concilia & canones P P. grauissimis pœnis præstitutis, eam damnant: lõgum foret verba adscribere. loca indicabo *c. illud c. illos, c. sed & illud, 26. q. 2. c. igitur, 26. q. 3. c. non liceat, 26. q. 5. c. 2. de sortileg. Concilij Tridentini Index libror. damnator. Reg. 6. & plenissime Sixtus V. P. M. bulla sua contra astrologos.* Equidem lego apud Epiphanium,[b] olim Aquilam Ponticum ex Ecclesiâ pulsum, eò quod his studiis nollet abstinere.

[b] li. de Põder. & mẽsu.

3. Damnat eandem Ius ciuile Romanorum, *l. 2. C. de malef. & mathem. l. Mathematicos, C. de episc. aud.* quibus & ars interdicta, & codices incendio, & vtẽtes damnantur exilio: sed alibi etiam morte plectuntur, *l. 5. C. de malef. & mathem.*

4. Vt omittam Origenem, & Eusebium, *lib. 6. de Præp. Euang. c. 9.* damnãt communiter Patres orthodoxi, *Basilius hom. in Genes. 6. & serm. in princip. Prouer. D. Chrys. in c. 2. Matth. D.*

Ambros.lib.4.Hexam.c.4. D.August. lib.2.de Genes.ad litt.c.17.& lib.2, de doctr. Christ. à c.21. & lib 5.de ciuit.Dei,aliquot primis capitibus,& hom. in Ps.61 D.Greg.hom.de Epiphania. Ioan.Salisberiensis,lib.2.Polycratici,c.19.& 24.& 26.

5. Damnant communiter Theologi, tum veteres, *vt D.Thom.2.2.q.95.a.5. S.Bonauent.in Centiloquio.* D.*Antonin.2.p.tit.12.c.1.§.6.Petrus de Tarentasia, Richard.Paludan. Gabr. Mai.in 4 sentent. Guilhelm.*Paris.*tractat. de legibus ad longum.* tum recentiores, vt opere doctissimo & vberrimo, Phœnix æui sui, Ioan.Picus Mir. &, eius nepos, contra Bellancinum patrui libros defendens; Io.Fr. Picus, *lib.5. de Prænot. Iulius Siren.lib.9.de Fato, à c. 29. qui tamen postea cap.36.& 37. videtur aliquantulum plus æquo tribuere astrologis; item Ciruelus* Darocensis *Theologus, philosophus & mathematicus bonus,lib.de superst.p.2.c.3.Mich. Medina li.2.de recta in* Deum *fide,c.2.& noster Bened. Pererius lib.integro de diuinat.astrolog.*

6. Damnant communiter Iurisconsulti tam Canonistæ quam Legistæ, *Ioan.And.Abbas, Ancaranus, Ananias in cap.ex tuarum,de sortileg.Turrecremata in d.c.illos,& in summa de Eccles. Albericus Rosatus in voce, Sortilegus, Troilus Maluetius tract.de sortib.p.1. Bald.Salycet. & alij scribentes in ll.2.& 5.C. de malef. Grilland. de sortileg.q.3.nu.8.& 9.nu.13.cum seqq. & q.11.nu.16. Pet.Leloyherius lib.3.de spectr.c.9.*

7. Damnat huius artis peritus, ex ipsa experien-

perientia, & praxi horoscoporum, viginti schematibus & exemplis allatis Sixtus ab Hemmingâ Frisius recenti opere; *astrologiæ refutatæ.*

8. Damnant philosophi & medici, ex veteribus optimè Bardesanes Syrus & Diogenianus, *apud Eusebium, d. lib. 6. c. 6. & 7. & plures alij apud Io. Stobæum Sermo. 78.* ex Neotericis, Georgius Trapezuntius, *lib. cur astrologorum iudicia vt plurimum sint falsa?* & Francisc. Valesi. *lib. sacræ philosophiæ, c. 31.* Nec omittendum dictum prudens medici cuiusdam Iudæi; qui cũ Petro Castellæ Regi (cui sæuitia morum, & innoxius sanguis, vxoris, fratrum, Episcoporum, Principum, Nobilium plebeiorumque innumerorum, *Crudelis* nomen peperit) eò quod Iudæus illi ex Horoscopo noua imperia, & montes (vt aiunt) aureos addixisset, rebus postea desperatis quærenti, & qui vaticinij fides constaret? respondisse fertur; *cælo rigente, si quis in balneo lauet, sudaturum nihilominꝰ.* astris studia vitæ moresq; plus posse significans. auctor Io. Mariana, *lib. 17. de reb. Hispan. c. 14.*

9. Damnat ipsemet vanitatũ cunctarum studiosissimus sectator & coryphæus, Henricus Cornelius, scribens *hanc artem nihil esse aliud, quam superstitiosorum hominum fallacem coniecturam: qui ob multi temporis vsum de rebus incertis scientiam fecerunt, in qua, emungendæ pecuniæ gratia, decipiant imperitos, & ipsi*

simul decipiantur.] Hæc ille malus libro malo bonum perhibens testimonium arti non bonæ.

10. Damnant Historici, vt Tacitus, cuius illud præclarissimum exstat, *l. 17.* de mathematicis, *genus hominum infidum petentibus, sperantibus fallax; quod in ciuitate nostra vetabitur semper, & retinebitur.*]

11. Damnant poëtæ, vt Sibyllinorum oraculorum auctor, lib. 3. vt Iuuenalis Sat. 6. vt Ennius, cuius illa sunt egregia;

Non habeo denique nauci Marsum augurem,
Non vicanos haruspices, non de circo astrologos,
Non Isiacos coniectores, non interpretes somniū.
Non enim sunt ij, aut arte diuini, aut scientia:
Sed superstitiosi vates, impudentesque arioli, (rat:
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas impe-
Qui sui quæstus causa fictas suscitāt sententias.
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant (viam.
Quibus diuitias pollicentur, ab his drachmam (petunt:
De his diuitiis sibi deducant drachmam, reddāt (cætera.

Apud Laertium, ab anu domesticâ meritò ridetur Thales; in quem Gabriæ festiuum exstat epigramma; lusere & alij *in Anthologia, lib. 2.* sed præ cæteris illud Leonidæ placet quo astrologiæ matrem, dixit audaciam, obstetricem stultitiam: & ridet mœchæ maritum, iactantem se gnarum probri alieni &

infor-

infortunij, domesticum dedecus cùm ignoret, Lusit in eundem martyr Morus;

Astra tibi æthereo pandunt sese omnia vati,
Omnibus & quæ sint fata futura monent:
Omnibus ast uxor quòd se tua publicat; id te
Astra, licet videant omnia, nulla docent:

& quę sequuntur pari sale ac lepore condita.

Sed non desunt astrologis quædam argumenta. *Obiiciunt primò* illud Genes. *1. v. 14.* de luminaribus cœli: *Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos.*] vnde quidam, etiam ex numero Theologorum, colligũt astra, etsi non sint causæ, certa tamen esse signa futurorum omnium; quod non Plotino tantùm, & Porphyrio, sed & Origeni, & Eusebio, & ipsi Augustino tribuitur à Iulio Sirenio; [a] qui hoc tenet, & confirmat ex Isaiæ verbis: [b] *complicabuntur sicut liber cœli*: vbi per cœlum multi intelligunt firmamentum, & dicunt firmamentum vocari librum, eò quòd tanquã in libro, sic in cœlo, cuius stellæ sint characteres, futura legantur signata.

[a] d. cap. 36. & 37.
[b] c. 34. v. 4.

Respondeo, astra non esse certa signa futurorum omnium. Nam illa Origenis sententia, refertur quidem ab Eusebio, sed non approbatur ab eo; à D. Augustino autem expressè & clarè refellitur *sub initium libri quinti, de ciuitat. Dei*, nec verò sibi contrarius est Augustinus: vel Origeni fauet *in libro secundo, contra Manichæos, c. 21.* Nam hoc *c. 21.* per *corpora cœlestia* non intelligit orbes cœlestes, sed bea-

torum corpora gloriosa, vt contextus manifestat. Locus autem Esaiæ nihil ad rem facit. quia similitudo desumpta ex more Hebræorum: qui libros sacros in vnico folio, siue oblongâ membrana scribebant: & eam, instar telę textorio radio circumuolutæ, circa cylindrum vel bacillum ligneum circumuoluebant, ac complicabant. Hinc ergo petita comparatione: sicut quando cœlum creatum primò apparuit, dicitur extensum fuisse sicut mebranaceus huiusmodi liber, quando spectandus euoluitur & exponitur, Psalmo 103. versu secundo: *Extendens cœlum sicut pellem*: sic Propheta, agens de mundi fine ac cœlorum dissolutione, comparat eam libro illi complicato, siue membranæ circũuolutæ, vt optimè aduertit Auctor Quæstion. Orthodox. *respons. 92.* quod clare explicuit B. Ioannes in Apocal.[a] *cœlum recessit, sicut liber inuolutus.* Quo loco Andreas Cæsariensis consuetudinem quoq; illam Hebræorum obseruauit: ex quo cùm desumpta sint ad verbum ferè, quæ loco illo scribit Arethas Cæsariens. & locus eius in versione Latinâ sit mutilus, rectè sibi cõsulet, qui ex Andreâ locũ Arethæ correxerit. Vt igitur ad locum Moysis in Genesi reuertar, dico illic agi de signis in vniuersum, siue qualibuscunque (vt vox Hebræa *Oth* denotat) nempe astronomicis, vniuersalibus, denotantibus diuersitates anni tempestatum, diei, noctisque:[b] vel

[a] c. 6. v. 14.

[b] de quib. Psalm. 135. à v. 7.

etiam politicis & forensibus: vel quandoq; miraculosis: non verò agitur de astrologicis; quę vanissima sunt, nec signi nomen merentur. Pluribus hanc Sirenij opinionem refellit, Ben. Pererius *d. operis c. 4.*

Obiicitur 2. ex libro Iudicum illud, c. 5. ver. 20 *De cælo dimicatum est contra eos. stellæ manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sisaram pugnauerunt.*] quo, inquiunt, pacto pugnauerunt; nisi quoniam Iudæis faustus, Sisaræ verò infaustus ille cursus astrorum, & siderum statio? si ergo Sisara periit propter hunc ordinem siderũ ipsi aduersum: potuit etiam hoc ipsum per astrologiam præuideri, ac metui, ac vitari. *Respondeo* ex antiquit. Iosephi verè huius conflictus tempore procellã magnam exortam fuisse, aquæ etiam & grãdinis multum oculis Cananæorum offusum, & sic arma bellica ipsis vsui esse non potuisse. Quod auxilium cùm cælitùs fuerit missum, ait S S. *de cælo dimicatum.*[a] missum verò fuit per angelos defensores populi Israëlitici, quorum Princeps est Michaël. Hi dicũtur in ordine & cursu suo fuisse auxilio Israëlitis, propter ordinem militiæ, seu hierarchię, in qua quisque suum ordinem & stationem seruabat; item propter cõtinuam operationem & instantiam custodiæ cuique commissæ, in qua fideliter vnusquisq; angelus perseuerabat: quam vocat cursum; & sic eo loco stellarum nomen angelis tribui voluere Vatablus,

[a] Procop. in Iudic.

Valeſ.

Valeſ. & alij, idque confirmant ex illo B. Ioannis,[a] vbi *cauda draconis traxit tertiã ſtellarum partem.* Sed nec Hebræum nomen poſitum in Cantico Deboræ;[b] *Haccochabim* aliud quã ſtellas ſeu ſidera ſignificat. nec apud D. Ioan. per ſtellas Angeli, ſed viri Sancti, ex veriore expoſitione,[c] ſunt intelligendi, ſicut & apud Danielem, cùm ait;[d] *Et magnificatum eſt vſq; ad fortitudinem cœli, & deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcauit eas.* Melior ergo Cantici Deboræ interpretatio eſt, quam video placuiſſe Caietano; ſic aerem, cæteraque elementa, & tempus ipſum fauiſſe populo Dei, vt ipſæ quoque ſtellæ ſolitæ imbres ciere, cenſeantur contra Siſeram pro Iſraele pugnaſſe. Denique nec conſequentia argumenti valet.

Tertiò obiiciunt illud Dauidis;[e] *firmamentum annunciat opera manuum eius*, hoc eſt, aiũt, prænunciat ea quæ Deus facturus eſt. *Reſpon.* Non illum eſſe ſenſum, ſed hunc,; pulchritudinem cœleſtis huius, & viſibilis fabricæ nobis indicare excellẽtiam operum Dei inuiſibilium: & cogere nos vt fateamur, non alium potuiſſe firmamenti eſſe architectum; vt Patres pleriq; exponunt,[f] nec diſſentiunt Rabbini & Vatablus. Nam de Apoſtolis, haud dubiè eſt allegorica interpretatio.

Quartò obiiciunt ex Hiſtoriis, ſæpè has prædictiones eſſe veras; vt præter cæteras fuêre quatuor. vna Theagenis, qui ex ſtem-

a Apoc. 12. v. 3.
b d. v. 20.
c Orig. tract. 30. in Matt. Gregor. lib. 32. moral. ca. 14.
d Dan. 8. v. 10. ſic explicat Andreas Cæſ. in Apocal. c. 12.
e Pſ. 18. v. 2.
f D. Hier. & Euthy. hic D. Ambro. 12. Hexam. c. 4.

mate seu geniturâ addixit Augusto, imperium:[a] 2. Thrasylli, qui mortem sibi instare, miranti Tiberio dixit, quam secretò Tiberius ei, re cum nullo communicatâ, moliebatur.[b] 3. Ascletarionis de quo ista Suetonius in Domitiano; *Hunc* (Ascletarionem mathematicum) *delatum nec inficiantem iactasse se quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est* (Domitianus) *quis ipsum maneret exitus, & affirmantem fore, vt breui laceraretur à canibus; interfici quidem sine mora; sed ad coarguendam temeritatem artis, sepeliri quoque accuratissime imperauit. Quod cùm fieret, euenit, vt, repentina tempestate deiecto funere, semiustum cadauer discerperent canes.*] 4. Est eorum, quib. summæ dignitates vel imperia vel Pontificatus ab astrologis ante prædicti: dignitas Allabio cuidã, mirè à fortunâ iactato,[c] & Athenaidi; quæ postea vxor Theodosij iunioris:[d] Imperiũ, Rodolpho Habspurgio:[e] Pontificatus, Leoni X. Hadrian. VI. & Marcello XI.[f] His omnibus.

Respondeo: Quando astrologi verum dicunt, tum multo diligentiùs esse cauendos. quia satis clarum hoc signum foret, eos pactum cum dæmone iniuisse, vt ait D. Aug.[g] & de Thrasyllo Dion indicat, cum scribit solitum affirmare, quæ nuncia longinquis è regionibus adferrentur. Ideoque Iurisconsulti in tituli rubricâ,[h] *Maleficos* cum *mathematicis* iungunt quia vt plurimum mathematici etiam sunt malefici, vt explicat optime

a Sueton. in Octauio c. 94.

b Dion. lib. 55.

c Eunapius in vitâ Ædesii.

d Zonaras & alii.

e Cuspini. in Cæsarib.

f Iouius in Leone li. 3. idẽ in Hadriano 6. Garimbertus li. 4. & Onufr. Panuin.

g lib. 2. de Ge. ad lit. in fi. & lib. 5. de ciuit. Dei, c. 7.

h C. de mathe. & malef.

Dion *lib. 49.* cum dicit pulsos vrbe ab Agrippa τοὺς ἀστρολόγους καὶ τοὺς γοήτας, vnde patet mathematicos dictos ipsos astrologos & sic mathematici in illa rubrica & passim in iure alibi, pro solis astrologis seu genethliacis ponuntur: quo sensu etiam Historici vocabulum accipiunt: [a] & sic accipiuntur in S.C. illo apud Vlpianum *libro septimo, de offic. procons.* quod Pythœus conseruatum edidit bono reip. [b] Aliquando hoc nomen Chaldæos etiam, & reliquos Ariolos cōplectitur, vt apud Iuuenalem Sat. 6. *Nemo mathematicus genium indemnatus habebit.* & Sat. 14. *Nota mathematicis Genesis tua.* Nunquam tamen quando prohibebatur ea superstitio, legitimā coniectationem Astronomorum, nec artem Geometrarum, vel Arithmeticorū comprehendit, quorū scientiam philosophiæ annumerabant. Aliquando Deus permittebat, & hodie permittit, astrologos etiam ignaros, & nescientes verum prædicere, in pœnam audientium: [c] sicut & permisit aliquando sortes oraculorū esse veras, & ariolum Balam prophetizare; [d] & huc lubēs refero illud Asclетationis, quod in pœnam & terrorem Domitiani permissum. Sæpius id permittitur ob nimiam quærentium curiositatem, teste D. Aug. [e] qui rectissimè addit, *nō quia vera sit prædictio, idcirco minùs esse superstitiosam vel sacrilegam, vel ideò magis licere prædictionibus talibus fidem dare: sed semper retinendum illud Dei præce-*

a Sueton. Tacitus, Ammian. cæteri.

b Collatione Mosaicar. & Roman. leg. tit. 15.

c docet D. Aug. l. 4. & 7. Confess.

d Num. 23. & 24.

e l. 2. de doctri. Christia. c. 22. & 23.

ptum;

ptum; etiamsi dixerint nobis, & ita euenerit, ne credamus eis.[a]] Deniq; quod de somniis dixit Aristoteles, hîc quoque verissimum; huiusmodi diuinationem, nõ nisi ex accidente fore veram. sicut enim qui assiduè iacit aleam, vel talos figit; is aliquando seniones, aliquando Venerem iacit, inuenitque: sic cùm isti centies mentiantur; quid mirandum. si ter verum dicant? sanè si mendacia notarentur, mille forent pro vno vero dicto: Pauca notantur, non adeò tamen: quin veris longè plura. Quis nescit Hebræos illos qui Leoni Isauro vera quædam prædixere, ob mendaces prædictiones, Arabia pulsos fuisse,[b] cum Zitam Principem in infœlicem iconoclastiam perpulissent? Quis de Pancratio non legit; eum & Constantino Irenes filio Imperat. cladis maximæ, & sibi ipsi necis causam fuisse?[c] Quis Constantini Stethati nescit amentiam: qui & sibi: & Alexio Branæ, stulto vaticinio, exitium attulit? habebatur tamen Stethatus Princeps sui temporis Astrologorum.[d] Quis nescit, quàm hactenus vanæ omnes prædictiones eorum, qui diem vel annum aduentus Antichristi, vel excidij mũdi, prædixerunt?[e] Mitto Petri Leonij Spoletani insignis medici inanẽ huius Mathesis fiduciam, qua mortis Laurentio Mediceo occasionem, & sibi ipsi præbuit præcipitationis in puteum.[f] Mitto, quod Cedrenus narrat de Abrahamo, Ge-

a Deuter. 13.

b Zonar. tom. 3.

c Paul. Diacon. lib. 23. rerum Romanarũ.

d Nicetas lib. 1.

e vide cõment. nostrum in Senecę Octau. vers. 386.

f Iouius in Elog.

nethliacos coram Ægypti Rege vanitatis cõuincente. Mitto Manuelem Comnenum Imper. cui magno stetit, nimis addictum esse huic insaniæ: quæ illum & classe maxima nudauit, & posteritati semper ridẽdum propinauit.[a] Mitto Ioannis Galeacij ducis Mediolanensis factum, qui cum ei astrologus quidam mortem immaturam planè prædiceret, sibi ipsi verò longam vitam polliceretur: hominis ridẽs stoliditatem, statim strangulari eum iussit.[b] Mitto mẽdacium duplex Petri de monte Ilicino in Cõcilio Constantiensi, quod Æneas Siluius narrauit.[c] Addam duntaxat duorum Principum diuersa iudicia & mores. Alphonsus Aragonum rex sapientiæ veræ amator, in litteratos omnes mirè munificus fuit, solos astrologos à curiâ suâ arcebat: prudenter censens, sibi nihil opus eorum industria, eò quod sidera stultos regere, sapientes astris censeret imperare.[d] Contra Cardanus memoriæ commendauit Ludouicum Sfortiam, versutum potiùs, quàm prudẽtem, & perfidum quàm æquibonique amantem Principem, Alfonso dissimillimum, impendiosum quendam astrologum, artis imperitissimum aluisse, in quem plus centum auri magna talenta profuderit.[e] *Astrologus pro tanta mercede tempus vnicuique negotio inchoando præscribebat, adeò ridicule: vt princeps cogeretur tempestatibus maximis equum conscendere, & cum aulico comitatu ac*

a vide Nicetã Chõ. li. 2. 5. & 7.

b Correzetus li. factor. dictorumq; Memorab.

c lib. 4. de Alfonso.

d Sylu. d. lib. 4.

e Carda. in in Ptolomæum de astror. iud. li. 1. tex 14.

stipa-

stipatorib. alio migrare per medios imbres, per cœnum & lutum, non secus ac si hostium manus fugeret. Tam felici euentu; vt, regno tãdem à Gallorum rege spoliatus; captus, in carcerem compactus, colapho cæsus, in clathrata ferrea mortuus fuerit, verũ fortunæ vtriusque ludibrium.] Ioannes XXI. Pontif. Max. (qui ante Pet. Hispanus, auctor Summularum) medicus, philosophus, astrologus; ex stellarum situ & positura longã sibi vitam in Pontificatu pollicitus coram familiaribus suis; quarto post mense, Pontificatus octauo, subitò corruente testudine recẽtis ędificij, Viterbij oppressus interiit, auctoribus Valerio & Stella *in vitis Pontificum.* Sed quis Astrologorum se Alphonso Sapienti, (hoc illi nomen vanitas ista tribuit) præferat? Quæ laudi, maiori & veriori fraudi fuit. vtar Marianæ nostri verbis; *Emanuel sane patruus, suo & aliorum procerum nomine, Alfonsum publica sententia in conuentu pronunciata, regno priuauit: ea calamitate dignum, quod diuinæ prouidentiæ opera, & humani corporis fabricam insigni linguæ procacitate, ingenijque confidentia, accusare ausus fuerit. vti vulgò hominum opinio est, ab antiquo ducta per manus. Vocis stoliditatem numẽ iustissime vindicauit.* [Vanæ sapientiæ persuasio, huc insipientiæ perduxerat.] *Id forte astra memorant portendisse eius artis non ignaro. si ars est, & non potiùs inane mortalium ludibrium. quod à prudentibus semper accusabitur,* [verum dictum & Tacito vsurpatum] *& semper ta-*

men patronos habebit. Ex eo ferunt suspicacem esse redditum, & ex metu crudelem, &c.] cernis quo illum hæc vanitas præcipitarit, & fecit vt alia sapiens, sibi ipsi toto vitæ decursu (notatum id) desiperet, pessimeque semper consuleret. Ægyptios deditos aiunt huic vanitati, maximè Alexandrinos: quod tamen prudentiorum fuerit iudicium, possumus ex Suida colligere. Tradit, Alexandriæ solitos astrologos vectigal pendere, βλακηννομίον nuncupatum: quoniam eos non nisi fatui homines consulerent, quos Græci βλακὰς vocant; ducta Metaphora ab inutili pisce quem ne canes quidem velint attingere.

Concl. 4. *si non superstitiosi, certe noxij infirmis illi medici sunt; qui secundum lunæ & aliorum planetarum in signis Zodiaci stationes, de morbis iudicant. v. g. quæ cuiq; euenerit ægritudo, & quo illi pacto medendum: necnō chyrurgi, qui in vulneribus idem obseruant, & dies considerant vulneris, & stellas eis præsidentes* (quas vocant. Centel, Neus, Dibelgibel, Lachadiel, Sapissa, Elebra & simil.) *& inde prænunciant vulnus esse lethale, vel sanabile.*] hæc omnia fusè describit Conrad. Wimpina.[a] tales etiam videntur illi astrologi, qui generatim pronunciant, qua die pharmacis, venarum sectione, aut cucurbitulis corpus sit euacuandum. Merito suspecta sunt hæc omnia, quia stellarum non est tanta vis in hæc inferiora; & si qua talis

[a] d.l.3.c.8. & 9.

vis

vis foret, ea posset & soleret aliarum parti cularium causarum concursu planè impediri. Imò & sola materiæ indispositio, lunæ & astrorũ omnium actiões euariare facit, teste Galeno;[a] cui Auicen.[b] consentit. quare obseruationes & effectus huiusmodi dierũ indicum, prouocantium, vel criticorum, lõgè magis dependẽt ex materię dispositione, cõcoctione, & statis morbi temporibus & symptomatibus, q̃ ex sideribus: q̃ est vera sententia Hippocratis & Celsi.[c] Longiùs ẽt aberrãt isti Astroiatri, quia præcipuè attendunt ad quosdã lunæ imaginarios angulos, aspectus, & conformationes; paruifacientes vel contemnentes potiùs, quomodo ad cœli vel siderũ influxus recipiendos materia disposita fuerit, & quæ periodi temporũ, quæve concoctiones & crises sint morborum. Hos ergo meritò maximè Galen.[d] contemsit, August. Niphus[e] risit, & multis eorũ patefactis errorib.[f] Io. Langius impugnauit: & Marsil. Ficinus, qui iunior ista defenderat,[g] eadẽ postea fatetur se scripsisse[h] non vt probaret, sed vt cum Plotino astrologorum ineptias rideret.

a lib. 2. de dieb. Crit.
b li. 4. Fen. 2. tracta. 2. cap. 1.
c Hippocr. passim & Cels. lib. 4. cap. 4.
d lib. 12. Therapeut.
e lib. 1. de dieb. Crit.
f epist. 35.
g l. de vita cælitus cõseruanda.
h l. 12. epist. ad Politianum & Picum.

Conclus. 5. *Pars illa interrogationum, quæ res occultas inuestigat, vt furta, thesauros, virginitatem, &c. plane vetita & perniciosa est omni iure.*] prohibent sacrę litteræ, Leuit. 19. ver. 31. *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini vt polluamini per eos.* Deuteron. 18. versu 10. & 11. *Nec inueniatur in te qui lustret filium*

suum, aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria. nec sit maleficus, nec incantator, neque qui Pythones consulat, aut diuinos, & quærat a mortuis veritatē. omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter huiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.] Iure Ecclesiastico prohibetur hoc. *cap. 1. & cap. ex tuarum. de sortileg.* Iure ciuili plurimis rescriptis, *l. item apud Labeonem, § si quis astrologus. D. de iniur. l. 2. & l. nemo aruspex. C. de malefic. & mathemat. l. 1. C. de thesau. lib. 10.* Tolerantur hi sæpè in rebusp. sed exemplo pessimo & publico malo.

QVÆSTIO II.

De coniectatione, ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis.

ASTRIS & cœlis proximum, de quo certo constet elementum est aër: satis valdè enim probabile est ignis Spherā propriam esse nullam; quę sententia valdè antiqua est, & à recentioribus quibusdam strenuè defenditur,[a] videtur hæc mens Ausonij in Gripho Ternarij.

Tres Charites, tria fata, triplex vox, trina elementa.

In media regione aëris variæ valdè fiunt impressiones meteorologicæ. Exhalationū copia gignit magnos & paruos ignes, diuersissimè configuratos, pro exhalationum ipsarum forma diuersa: vt modò videantur

[a] Hieron. Card. li. 1. de variet. ca. 1. 2. Scipione Capicio li. 2. de Principiis. Fr. Patricio, li. 7. discus. Peripatet. to. 4. Fr. Valesio de sacra philos. ca. 50. Villaspanaco, & aliis.

flam-

flammæ, modò columnę, modò lanceę, modò stellæ saltantes vel discurrentes, descendentes, vel ascendentes, aliquando verò & cometæ multiplices, de quibus non est nūc tempus agendi [a]. Quibus omnibus commune est magnam temporis siccitatem denotare; signa quoq; esse ventorum diuturniorū, vel violētorum: quod maxime cometis conuenit; qui si frequentes fuerint, etiam præsignificant sterilitatem, famem ac pestem: eò quòd vis cometæ omnem vaporum & exhalationum humiditatem absumit: vnde consequenter mortem minantur biliosis, & qui ardentioris sunt naturę, quales pleriq; Principum & Magnatum: eadem siccitatis causa, ad bella quoq; & seditiones inclinant. Cætera quæ his astrologi & Squarcialupus addunt, vana sunt & fallacia; quæ dixi, naturæ consentanea videntur. Fit tamen non raro vt cometarum causa sit, supernaturalis dumtaxat Dei dispositio, vt quando fœlicem aliquem euentum portendunt, quod sæpenumero accidisse allatis historiarum exemplis olim, teste Origne *libr.* 1. *contra Celsum*, docuit Cheremon. *libr. de Cometis*: qui si exstaret, fortassis deprehenderetur nata hæc inde opinio, quod quæ vni regioni seu regno fœlicia fuêre cum aliorū clade coniuncta erant: Vel sanè causa est Dei dispositio hoc pacto volentis admonere homines, de imminente publica calami-

[a] vide Ari. 1. Meteo. a c. 4. Plin. l. 2. Nat. hist. & ibi cōmen. Milichii, Senecam l. 1. Nat. quæ. Contarē. l. 2. de elē. Cardan. l. 4. de subti. & l. 1. & 14 de variet. Scaliger. cōtra Carda. exerc. 79. Fracasto. in l. de Homocētri. & And. Duditium tractat. de Comet. & epist. ad Io. Craton.

tate, vel morte regum aut principum, vt ad pœnitentiam & morum emendationem recurramus [a]. Tunc autem cometæ pertinent ad ostenta (de quibus actum) & Dei charitatem nobis egregie commendant, non feriẽtis nisi nos prius admonuerit. Idcirco videmus crinitas stellas in eam partem comam diffundere, cui minantur. Mirificum huiusmodi commonitionis signum, narrat Gobelinus Persona [b]: nempe in monasterio Bodkensi, quod B. Meinulphus confessor exædificauit, quoddam miraculum ordinarium contigisse talibus ostentis annumerandum: *Tintinnabulum* (inquit) *quoddam magnum æneum bene sonorum in eodem monasterio reuerenter asseruatur. Nam quoties aliqua ex eius monasterii sororibus breui erat abitura è vita, absq; vllo humano ministerio per se fortem reddebat sonum.*] Rideat hæreticus, vt lubet; sed alia duo similia accipiat, etiamsi non lubet. Scribit Leonard. Vairus [c], *In Celtiberiæ oppido Vililla campanam esse: quam vocant incolæ* campanam Miraculorum; *hanc per aliquot mẽses priusquam resp. Christiana aliquid aduersi patiatur, ex seipsa nemine pulsante, sonare solitam: cuius rei* (sic ait) *testimonium per publicos tabelliones hisce oculis egomet legi, præter fidem, quam de eadem re illius regni Proreges faciebant suis litteris.*] Accedat & aliud è Galliis, quoniam Hispaniam à testimonio arcent aduersarii. Eodem Vairo teste, ad flumen Rhodanum, in Sequano-

[a] Damasc. 2. de fid. orthodox. c. 7 Bonau. in 2. d. 14 q. vltim.

[b] in vita S. Meinulphi mens. octob.

[c] lib. 1. de fascin. c. 14.

rum confinio situm est nobile monasteriũ S. Mauritii. Viuarium illic visitur, in quo iuxta numerum Monachorum pisces po nuntur. Illorum si quis ægrotet, pisciculus quoq; semiuiuus cernitur supernatare. quod si monachus è vita migraturus sit, paucis ante diebus piscis moritur. Hoc ita se Vairus accepisse scribit, tum ab Antonio Cardinale Granuellano, singulari bonarum artium patrono, teste oculato: tum ab aliis fide dignis, vt rem locis illis notam atq; omni fide contestatam.

Porrò cùm exhalatio quoq; sit venti materia, & ventorum ideò præcipuè qualitates sint, caliditas & siccitas: facilè intelligitur, cur ex iis & sanitatis corporum, & fertilitatis anni probabilia signa queãt desumi. Qui de ventis plura volet, alibi quærat. [a]

Secundò non pauciora fiunt ex vaporibus, quæ & ipsa suas adferunt probabiles prænotiones Ex nubibus quam multa queãt prædici, post quendam Gerardum, docet Conr. Wimpin. [b]; nec sua rustica prognostica desunt pluuiis communibus; nec prodigiosis pluuiis [c], siue naturalia tempestatis anni, siue supernaturalia iræ diuinæ comminatoria. Anno superiore. 1600. die 18. Februa. propè Arequipam, ex illis, qui multi in Peruanâ sunt montes igniuomi (*vulcanos* vocant) vnus, eorũ *Guayna putina* pricipio

[a] Vide Senecam l. 5. Nat. q̃st. Plin. l. 2. c. 40. & ibi Milichiũ, Card. l. 1. de varie. c. 1. & 8. Vales. de sac. phil. c. 50.
[b] l. 1. de signis c. 5.
[c] de quib. Plin. supra c. 56. & 58. & ibi Milichius.
[d] Vales. c. 50. de sacr. philos.

can-

candidam nubem visus pecorariis è longinquo eructare, quam consecuta est procella fragminum ingentium quasi auulsorum à rupibus, sed ignitorum: hæc paulum spacii progressa comminuebantur in minores lapides, & paulatim centesimo fermè passu à cratere, in cinerem. Vbi saxa decidebant cuncta reuulsa, diruta, cõminuta, interempta: vbi lapides, pauci mortales euasere vel iumenta. fors Hispanus iter faciebat eques: cum vim grandinis lapillaceæ non ferret, descendit, & se sub equo locat: sed equus nõ valebat subsistere præ vi ictuum. herus vidés nec tutum, nec quietum sibi sub iumento refugium; ephippium aufert, equum deserit, capiti sellam imponit; sic ægre euasit cranifragium. torrentes & fluuii ac fontes nonnulli penitus exaruere, aliis lapsus facultas interclusa cineris multitudine, idq; per leucas plus trecentas. Arequippæ primùm ortę clarâ luce tenebræ integrum fere mensem durarunt. Interea initio cælum fulminibus visum dehiscere, & audiri tonitrua, flãmeique globi instar artilleriæ bellicæ, aciebus hinc inde dispositis mutuò explosęvicissim, huc illuc discurrere. ingens globus semel decidit, & à templo in proximum ambitum, inde in viam publicam patente portâ erupit & subito dispatuit relicto sulphureo nidore. terræ motus iugis fuit; adeò vt multæ dom⁹ conciderent, reliquæ quasi tripudiarent nu-

tantes.

tantes. Nec cessauit interea pluere terram albam, instar cinerum seu calcis tritæ, vt nemo per plateas incederet quin mox digiti spissitudine cooperiretur. domus, quæ minimum, tectæ essent crassitudine semipedali. sic pleræq; sub onere gemebundæ subsiderunt. malum durabat, luce per interualla potius ostentante se, quam diem præbente. Mense fere exacto cessatio fuit, & nonnulla intermissio, vt nostri qui illic degunt perscripsere: sed adhuc metus manebat grauiorum. Magnam morum in melius tum timor expressit commutationem: omnes ad pedes Sacerdotum deuolui, adeo vt quies nullo daretur, & vi in cubicula pœnitentes irrumperent. Sic Deo lucrum animarum multarum accessit. Sed nec Satanas neglexit occasionem. Nam cum Indi pagani viciniores flammis solita superstitione Magos accessissent: & simul ad montem illum properarent, & malis cantibus, ac sacrificiis procurarent: magos & viciniores quosq; flammæ cõsumpserũt, cęteri oẽs male multati desperabũdi pars suspendio pars aliter sibi mortẽ cõsciuerũt. Hęc narrata litteris P. Ioa. Ruizii de Alarcõ scriptis Arequipæ Martii XV. Anno superiore, quarum hoc anno Martio mense exemplar Hispanicè perscriptum legi: vnde hanc epitomen excerpsi. Vix quidquam simile lectum vel auditum. Idem de grandine & glacie dicendum, (quæ speciẽ

non differunt [a], & Pisidas in κοσμουργία poëticè non philosophicè contra Aristotelem agit) Niuium quoq; copia fertilitatem anni; roris & pruinę multitudo sterilitatem poti⁹, prænotant. Nebula descendens serenitaté, ascendens imbres indicat. Tonitru & ecnephias sunt indicia pluuię subsecuturę: alii verò sonitus in aere audiri consueti [b], magis pertinent ad prodigia. Fulmen & prester, quid pronuncient, Wimpina te docebit [c].

Tertiò maris tumor, venti, fluuiorum insolitæ eluuiones, pestis annuncia sunt: terræmotus quoque idem designant, testibus Ammiano, Procopio, & aliis.

Quarto quoad impressiones, quæ per reflexionem lucis, circa vapores ac exhalationes fiunt (vt Iris, halo, coronę, parelus, virgę) naturalium præsensionum prognostica censeri possunt [d], vt & hiatus, & quæ foueæ & fenestræ vocantur; nec non flammarum illi tractus, quibus ignis fatui est nomen, sunt enim effectus varii, exhalationis vel vaporis superabundantis, & vincentis obstantia; vel interdum luminis victi ac profligati [e].

5. (Vt ad terrestria veniamus) ex arborum quoq; prouentu prognostica colliguntur vt *teste Tullio*.

Lentiscus, triplici solita grandescere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tēpora monstrat arā[illegible]

[a] Valesf. c. 50. de sac. philos.

[b] vt 2. Machab.

[c] d. c. 6.

[d] vid. VVimpin. d. c. 5.

[e] vide Sen. l. 1. Nat. q. Plin. l. 2. à c. 28. Contaren. l. 2. de elemē. Pernumiā l. 3. Phys. & Card. l. 4. de subtili.

Amyg-

Amygdalorum copia indicat messis abundantiam [a]. Trifolium inhorrescit, & folia contra tempestatem surrigit. Sine auris ludentia arborum folia, lanugines & Pappi populnei volitantes per aerem, aut aquis innatantes, tempestatem prænunciant. Si rosę violæue sub auctumnum iterum floreant, pestilitas imminet. Burgidalæ, quæ pestem illam magnam præcessit hyems, aliquas in horto nostro rosas protulit; quas & vidi. Vnum hoc non videtur vacuum à superstitione, quod quidam tradidere: sub auctumnum duas vel tres glandes legendas, tum cultro scindendas, trium aliquot in his solere reperiri, muscam, vermem, vel araneum: muscam denotare discidia eo anno futura, vermem fertilitatem, araneâ mortalitatem denotari.

[a] vide Panegyrim nostram de Natiuita. Deiparæ virgin.

Sextò animantes etiam quædam nobis prænunciant, vt.

Cana fulex fugiens è vasti gurgite ponti
Nunciat horribiles clamans instare procellas.

Vt & acredula matutinis instans vocibus:

Fuscaq; nonnunquam cursans per littora cornix

Si tamen,

Demersit caput & fluctum ceruice recepit.

Ipsi quoq; alumni dulcis aquaï ranunculi

Mollipedesq; boues spectantes lumina cœli,

Et quæ talia ex Arato Tullius [b], & ex Hesiodo Virgil.[c] Quid contemptius musculo, vel passerculo? tamen domos illi ruituras;

[b] l. 1. de diuin.
[c] l. 1. Geor.

hi, aëris contagionem fugâ præueniunt, quorum omnium etiam causas Francis. Picus inuestigat [a].

a d.li. 3.c.3. cum seqq.

Ex obseruatione huiusmodi Phænomenorum, emersere canones prænotionum, quibus vtuntur nautæ, pastores, & agricolæ de quibus non contemnendum opus exstat Antonii Mizaldi Monluciani, *Ephemeridum rusticarum.* illa quidem ipsa animalia præsagii sui sunt ignara; sed impetum quendam naturalem solummodo sentiunt, mouente phantasia per humores concitata ad petendum quæ commodo, & fugiendum, quæ noxæ sunt futura. Quod sigillatim idem Picus ostendit, de ciconiis, cypselis, mergis, delphine, cæteris longum nimis & lentum foret mihi, singulis inhærere. Veniamus ad nobilius animal, hominem, & ex eo quędam præsagia.

QVÆSTIO III.

De coniectatione medicorum.

EGimus [b] de quadam falsa & illegitima, imó ludibriosâ; nunc de verâ, seriâ, & gnesia dicendum. hanc medicorum σημειωτικὴν, veteres recentioresq; Doctores integris tractationibus sunt prosecuti [c]; quos legere poterunt, qui plenos sitiunt crateres: mihi hoc vnum videtur vniuersim posse statui.

b q.1. cõcl. 4.

c Hippoc. lib. de Prognost. & in eũ cõmẽt. Galen. Arist. sæpe in Proble. Celsum. l. 2. de Medici. & horũ sequẽtes vestigia Fr. Picũ d.l.3. c. 7. VVimpi. lib. de signis c. 8. & a c. 13. vsq; ad 21. Io. Guintherũ Andernacũ vete. & nouæ medicinæ cõment. 1. Dial. 7.

Signa

Signa proba ſunt, quæ naturalibus principiis, & veris experientiis comprobantur: cætera ſunt vana, & ab arte medicorum aliena. Proborum, quædam ſanam integramque valetudinem teſtantur; quædam degenerantem vel iam affectam; quædam ſuccũbentem, & iam victam: quædam ſe recolligentem & victricem: quædam deniq; ſunt ambigua, etiam ipſis magiſtris. Nec vlla tam certa, quin fallant aliquando; ideo vetus ſermo verus, præſtare à ſexaginta medicis, quã à ſcabinis ſex damnari, & morti addici.

QVÆSTIO IV.

De prænotione Phyſiognomica.

PHyſiognomus ex pilorum, & membrorũ corporis colore, habitudine; & proportione; de temperie, valetudine, quædam etiam de moribus, ingenio, & animi affectionibus putat ſe ſcire; præcipuè frontem conſiderat faciemq;, quia hæc ſolet eſſe ſpeculum virtutum intellectualium; & tum vocatur hæc μετωποσκοπία. Huius mentio apud Iuuenalem *Sat.6* cum ſcribit frontem vati à muliere præbendam. Ariſtoteles & Polemõ confundunt cum *Chiromantia*; quæ propriè manuũ conſiderat lineamenta quaſi quoddam virtutum actiuarum ſpeculum: at ſi cõſiderat etiam reliqua membra totiuſq; corporis habitum, *Phyſiognomica* vocatur.

Hanc Physiogn. veteres medici Hippocrates & Galenus diligenter excoluerunt, vt & Aristot integro libro, & qui exstat Polemon Atheniens. *lib. de Naturæ signis*: quorum scripta laudantur, eo quòd naturæ vestigia calcarunt. Sed recentiores Barthol. Cocles *in Anast. Physiogn.* Luc. Gauricus & alii ferè plura miscent superstitiosa, præter vnum fortè Petr. Motiũ; cuius librum *de multiplici temperamento & cognoscendis hominibus* laudat Michaël Medina [a]: quia primo complexionis modum, deinde medico & philosophico ratiocinio propensiones & ingenia gentium, prouinciarum, & singulorum hominum describit: methodus hæc vera & recta, sed scriptorem illum nondum potui nãcisci. Visus mihi non infœliciter Conrad Wimpin. [b] Galen. & Aristot. ferè omnia in Compendium redegisse.

[a] l. 2. paræneſ. Chriſ. c. 2.

[b] lib. de signis c. 8. 9. & 10.

Artis fundaméta varia sunt. Primum petitur à quadam cum animantibus similitudine. v. g. qui paruis sunt oculis inuidi censentur, quia simiæ tales; qui magnis, stupidi, sicut boues & asini. ratio est: quia cum Deus auctor naturæ gnarus esset, qua quodque animal indole dotasset, singulis etiam ea addidit instrumenta, quæ huic indoli forent quam aptissima: ferocibus, vt leoni, apro, tauro, vngues, dentes, cornua; timidis ac fugacibus vt lepori & ceruo, artus celeri fugæ necessarios; fortibus araturis, vel onera

baiu-

baiulaturis, toros, gibbum, dorsi, humerorũque robur; vt camelo, boui, equo & reliquis veterinariis. Idcirco quasi ex signo & à posteriori (vt loquuntur scholæ) animantium indolem ex ipsis instrumẽtis corporeis, quibus à natura sunt prædita, colligunt.

Secundum fundamentum à moribus gẽtium atq; prouinciarum desumitur: quæ cùm certò sint corporis habitu, vt plurimũ quoque ingeniis moribusq; discrepant. v. g. physiogmi definiunt nimium fuscos, stupidos ac pertinaces esse, quoniam Æthiopes sunt huiusmodi.

Tertium à sexu, v. g. quia mulieres candida vt plurimum & molli sunt cute, eædemque sunt pauidæ ac leues; ideò candidos & molli cute, moribus obnoxios iisdem censent. Huius secundi & tertii fundamenti ratio ducitur à complexione. Cùm enim eadem temperies simul causa sit cutis huiusmodi & morum huiusmodi: ratiocinantur in quocumque cutis sit talis, talem esse temperiem. Quare ab eodem, eiusdem temperiei ratione, similes mores exspectandos.

Quartò rimantur affectus animi, à motu membrorum & corporis affectionibus. tale illud Hippocratis, *Oculi non nictantes sunt iracundi: quoniam irati fixis & immotis oculis intuentur.*] Sic ratiocinabatur Salomon [a] dicens; *Homo Apostata, vir inutilis, graditur ore*

[a] prov. 6. v. 12.

peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum. Et Esaias [a]; *agnitio vultus eorum respondit eis.* hoc est vultus exterior eorum, secreta cordis patefecit. sic argumentatur Martialis [b] [quem vetusta exemplaria nescio cur vocent Martialem Cocum.]

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus,
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

Matthiam Coruinum Hungariæ Regem, haud illaudatum Principem, nimis deditum diuinationi, adeò vt nihil nisi consultis astrologis soleret suscipere [c]; tam studiosè accepimus [d] huic vacasse physiognomicæ diuinationi, vt ex primo adspectu lineamétorum faciei, de temperamento & moribus hominum solertissime iudicaret; ita vt, magiæ speciem æmulis præbuerit.

Quinctum fundamentum petunt ex collatione signorum cum signis, & ex quibusdam alia colligunt, verbi gratia, inuidiam ex iracundia, cui tristitia & animi prauitas sit adiuncta.

Sit conclusio, *Physiognomica consistens intra cancellos naturalis philosophiæ, licita est, & habet aliquid probabilitatis*]

Probatur primò quia positorum fundamentorum aliqua sunt probabilia, quædam minus quędam amplius.

2. Probatur ex sacris litteris, in quibus, *virorum robustorum facies dicuntur similes faciei* leo-

[a] Esa. 3. v. 9.

[b] l. 12. Epigram. 54.

[c] Bonfinius l. 8. Hũgar. histor. deca. 4.

[d] Ioachim. Cureus in Annal. Siles.

leonum [a]. Item quod, *in facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terræ* [b]. & alibi: *sapientia hominis lucet in vultu eius.* [c]. item: *cor hominis immutat faciem illius* [d], & quæ iam citata [e].

3. Ex iuris interpretibus, quorum communiore calculo receptum, quando plures de aliquo crimine sunt accusati & capti, primum quæstioni subiici debere illum, qui facie deformior; quoniam credendus sit animo quoque prauior [f].

4. Probatur sententia philosophorum. Pythagoras enim ad huius disciplinæ regulas, discipulos vel admittebat, vel repudiabat. Socrates hac indicinâ deprehendit Platonem fore, qualis postea laudatus [g]. Maximi hanc fecere Plato [h], Aristoteles, & Sextus Philosophus: quorum primus ea vtitur in Dialogis, Secundus accuratè tradidit, tertius idcirco corpus vocauit animi imaginem. Cicero hinc petitis iaculis aduersariũ mirè lacessiuit. [i]. Velleius Paterculus, veteres ea multum vsos testatur [k].

Dixi, nõ *certitudinis* sed *probabilitatis*: quia solent quidem corporis dispositiones affectionibus animi præire, quod integro libello Galenus demonstrauit: sed præire, non trahendo vel cogendo, verum leniter & assiduè inclinando: ita vt bona consuetudine & freno rationis, haud difficulter illa propensio superetur. Quod de se testari Socratem

[a] 1. Paral. 12. v. 8.
[b] Prov. 17. v. 24.
[c] Eccles. 8. v. 1.
[d] c. 13. v. 31.
[e] Prou. 6. v. 12. Esa. 3. v. 9.
[f] Bald. in l. 2. n. 5. C. quorum appella. nõ recip. Paris de Syndicatu Hippolit. Marsil. & alii.
[g] Sirenius l. 9. de Fato, c. 39.
[h] in Timæ.
[i] Orat. pro Roscio. Comæd.
[k] l. 2. hist.

non puduit, cùm Zopyrus physiognomus ex lineamentis corporis eius, bardum, stupidum, & mulierosum illum iudicasset [a]. Sic intelligendus Cassius medicus [b], cum quęsisset, cur prodigiosæ formæ homines; plerumq; etiam emota sint mente? respondet, *quia corpori consentit anima, vt animæ corpus.*]

a Cic. l. de fato, Alex. Aphrodis. l. 4. de fato

b Proble. 51.

Vnde sequitur 1. longè certius iudicium ferri de brutis, quàm de homnib. quia bruta, propensione sola trahuntur; homo propensionem arbitrii habenis moderatur. Sequitur 2. quod Physiognomo non licet iudicare, de facto, siue de actuali hominis vita, scilicet hunc esse talem: sed de pronitate tantùm ac inclinatione, vt optimè censuit Proclus [c], v. g. talem propendere & inclinari in auaritiam, mulieres, vinum, &c. 3. sequitur non posse hanc facultatem iudicare, de donis diuinis & gratuitis, quia Deus hæc distribuit cuiq;, prout vult: nec de extrinsecis planè homini, vt morte violenta, opibus, honoribus, & cæteris fortunæ bonis malisve: nec de nuptiis, statu vitæ, & aliis negotiis, quorum electio est merè voluntaria, talibus nugis plenus est liber *de neuis* Melampi. Ratio est, quia nihil istorum dependet à corporis habitu, vel constitutione. Permittit quidem Deus, vt quædam diuinationes istorum euentu comprobentur; sed simul eos sinit falli, in iis, quæ magis ipsis necessaria. Scribit Paulus Iouius in Elogiis, de Antonio Tiber-

c in Alcib. Plato.

to Ce-

to Cesænate, qui Physiognomus excellens suo tempore habebatur, eum *Guidoni Balneo prædixisse, quod ab intimo amico necaretur: Pandulfo item Malatestæ Ariminensium tyranno, quòd ex Patria pelleretur, & exul in extrema egestate periturus esset. Paulò post Pandulfus Guidonē ob spectatam virtutem & suspectam obtruncat: Antiochum ipsum custodiæ mancipat, euentum p̄sagii exspectaturus. Antiochus custodis arcis filiam, ita flexit: vt resti ab ea impetrata in fossam demitteretur: sed compedum sonitu proditus, & à fuga retractus, cum puella percutitur. Pandulfus tandem exul, & egens ab omnibus desertus, in hospitali diuersorio senex periit.*] sic dum aliis cauit, sibi non cauit Antiochus. Potuêre etiam illa per humanam prudentiam coniici. Quid enim inexspectatum aut mirandum, si familiaris tyranno vir fortis, ob suspicionem, ab eo necetur? quid verisimilius, quàm tyrannum inuisum, vel necari, si sit audax; vel compelli in fugam, si timidus; & semel pulsum, ad egestatem redigi?

QVÆSTIO V.

De Chiromantiâ.

CHiromantiam diuidunt in Physicam, & Astrologicam.

Concl. 1. *Physica Chiromantia licita est, & physiognomiæ pars, & ideò de illa idem quod de hac iudicium.*]

Ratio est, quia per lineas & partes manus, considerat ipsam corporis temperiem, & ex temperie corporis probabiliter indagat animę propensiones. hanc probat artem Aristoteles *libr. 1. Histor animal. cap. 5. & 30. a 34. problem. sect.* 10. & prolixè eam exsequitur Conrad. Wimpina *libr. de signis, cap.* 10. 11. & 12. incautè verò Pet. Primodaius; dum inter duas has species nō distinguit, omnem chiromantiam videtur damnare, *Academiæ Frãcicæ p. 2. die 1. c. 4.*

Concl. 2. *Chiromantia astrologica prorsus vana & illicita, scientiæ nomen non meretur.*] Scientiam esse nititur probare Anton. Verderius [a]: Nam loqui illum de hac etiam, non de physicâ tantum patet, tum quia coniungit cum astrologia; & vtramq; scientiam cōtendit esse: tum quia, in responsione penultimæ obiectionis, dicit harum manus linearum significationem ab astris infallibiliter dirigi, &c. Quæ sanè Ecclesiasticam merētur censuram. quia Papa Sixtus V. edita cōtra astrologos & Chiromanticos bullâ, definiuit neutram esse scientiam, &, vtrosq; pariter damnans, grauibus subiecit pœnis: cuius doctissimi & maximi Pontificis sententia præponderat omni contra sentientium temeritati: tum etiam quia in Catalogo Romano librorum, quorum vetita lectio omnes qui Chiromantiam docent, apertè sunt annumerati. prohibita est ergo.

[a] lib. 7. var. lectio. c. 9.

Vanam

Vanam esse, docet optimè Franc. Valesius,[b] doctis. medicus, meritissimò illam detestans. primùm namque laborant væsania mathematicorum, de astrorum influentiis, quam improbauimus *sup. quæst. 1.* Addunt de suo, quod stultius est, hanc areolam esse Iouis, illam Mercurij, tertiam Veneris, atq; ita porro. Superaddũt tertio tales areolæ lineas hoc prænotare, alias illud: quorum nihil ratione vel auctoritate confirmant, sed nudo suo delirio, & prætextæ experientiæ postulant nos manus dare. Cumq; tam inania sint artis huius principia, fuere tamen semper, qui hoc quoque mendacium paruuli diligerent. Olim prosâ oratione Chiromantiam tradidit Helenus Syracusius libro, quem nominat χειροσκοπικὸν οἰώνισμα, *manus inspectorium augurium*; carmine verò comprehendit Eumolpus quidam. vtriusq; meminere Pollux & Suidas. Recentiores scripsere Ioannes de Indagine (Lutheranus, alius à Carthusiano nominis eiusdem) Ioannes Taisnerus Athensis, Antonius Cermisonus, Bartholomæus Cocles, Michaël Sauonarola, Petrus de Arca, Marcellus Saya, Andreas Tricassius, Michael Scotus, Ioannes Teukesberg, & alij; quorum libri scatent superstitiosis: Ars ista palmam manus primò in certos colliculos, areolas, & lineas diuidit: areolis planetas singulos, lineis astra quædam præficit: horum deniq; astrorum atque planetarum

[a] fac. philos. cap. 32.

vulgò creditos effectus ipsis areolis ac lineis manus ascribit, vt breuiter Wimpina[a] ostẽdit, addẽs se horum non approbatorem, sed narratorem esse nudum: suo iudicio cuncta nænias esse: detestatur hos & impugnat vehementiùs antiquus scriptor Ioannes Salisberiensis, *lib.2.Polycratici c.27.*

[a] sup. c.12.

Contra hos libratum illud Iuuenalis Sat. 6.

. . . . *frontemq; manumq;*
Præbebit vati crebrum poppisma roganti.

quorum prius ad metoscopum, posterius ad chiromantem referendum benè Britannicus obseruauit. Solent hanc vanitatem profiteri vxores (si vxores) ex illa colluuie, quæ totam peruagatur Europam. Vulgò *Zingaros* seu *Ægyptios* nuncupant, de quib. multa collegit Crespetus *lib. 1. de odio Satanæ discur.12. fol.176.cum seq.* Sed hi scriptoribus Germanis, quàm Gallis vel Italis notiores; ideò hos audiamus. conditionem eorum & originem sedulo perquisiuit, extra res fidei, non despicabilis Seb. Munsterus, l.3. Cosmogr. *fol. 267. Cum ageretur* (inquit) *annus post Christum natũ, 1417. primũ per Germaniam apparere ceperunt homines nigredine deformes, excocti sole, immundi veste, & vsu rerum omnium fœdi, furtis inprimis intenti; præsertim fœminæ illius gentis. nam viris ex furto fœminarum victus est. Tartaros aut Gentiles vulgus vocat, in Italia * Cianos appellant. Ducem, comites, milites, inter se honorant veste præstantes: canes venaticos pro more nobilitatis alunt:*

*corr. cinganos.

alunt: sed vbi venentur, nisi furtim non habent. Equos sæpe mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Fœminæ cũ strato & paruulis iumento inuehuntur. Litteras circumferunt Sigismundi regis & aliquorũ Principum, vt transitus illis per vrbes & prouincias incolumis permittatur innoxiusq;. Ferũt ipsi ex iniuncta sibi pœnitentia mundũ peregrinãtes circuire, atq; ex minore Ægypto primùm emigrasse. Sed fabellæ sunt. Hominum genus, quod vsu compertum est in peregrinatione natum ocio deditum, nullam agnoscens patriam ita circuit prouincias, furto (vt diximus) fœminarum victitans, canino ritu degit; nulla religionis cura, etiamsi inter Christianos paruulos suos baptisari curet; in diem viuit, ex prouincia demigrat in prouinciam: per aliquot annorum interualla redit; sed multas in partes scinditur, vt non iidem in eundem facile redeat, nisi per longa interualla locum. Recipiunt passim & viros & fœminas volentes in cunctis prouinciis, qui se illorum miscent cõtubernio. Colluuies hominum mirabilis omnium perita linguarum, rusticæ plebi grauis imminens: vbi foris illa laborat in agris, hi spoliis inuigilant casellarum. Anus eorum chiromantiæ & diuinationi intendunt; atque interim quo quærentibus dant responsa; quot pueros, maritos, aut vxores sint habituri, miro astu & agilitate crumenas quærentium rimantur & euacuant.] Hæc de illorum moribus verissima. Vnde sæpè animũ subit admiratio, quo iure, vel iniuria in quibusdam prouinciis hoc genus flagitij à Principibus toleretur: non sine

maximo

maximo scandalo, & damno rusticorum. Nam scelerum impunitatem permittit, qui sceleratos tolerat. Si hos fures licet tolerare, certè & alios. Si horum chiromantia & maleficia reliqua tolerantur: non id est niti contra diuinæ legis, & Ecclesiasticorum canonum auctoritatem? Notoria sunt flagitia quæ Munsterus memorat, & iisdem planè verbis Albertus Krantzius, *lib. 11. Saxoniæ cap. 2.* vt alter ab altero, vel ambo à tertio acceperint. Quod attinet ad maleficium docet experientia, nam si quis illis ex sacco vel capsa vnicum nummum largiatur, omnes nummi qui in eodem capsâ vel sacco inerant, migrasse quo vnicus ille, non rarò deprehenduntur: quod apertum maleficium est. Quoad diuinationes illas, nequeunt excusari à superstitione, aut hæresi (si sic sentiunt) aut impostura scandalosa. Quod alios passim recipiant, ex nationibus per quas transeunt; id nullo pacto illis concedere deberent respubl. sed tales qui se iis aggregant, & ipsos receptatores, condignis pœnis coercere. Nam contrarium est otiosos & vagabundos fouere in reip. perniciem; quod vel stolidum, vel improbum planè. Notæ sunt contra otiosos leges Ægyptiæ, & Atticæ apud Athenæum lib. 4. & Pierium lib. 34. Notum hodie, vbi iustitia viget, magistratus solere in tales inquirere, vnde victitent, nam nemo de vẽto præsumitur viuere, *l. fi. (de alim.*

pupi.præstan.) & meritò semper commendata fuit lex Corinthiorum, quam ex Diphili comœdia retulit Athenæus lib. *6*.

Est optime hic statutum apud Corinthios:
Si quempiam obsonare semper splendide
Videmus, hunc rogamus; vnde viuat, &
Quid faciat operis? si facultates habet,
Vt reditus harum soluere expensas queat;
Perpetimur illum perfrui bonis suis.
Sin forte sumptus superat ea quæ possidet;
Prohibemus huic ea ne faciat in posterum:
Ni pareat, iam plectitur mulcta graui,
Sin sumptuose viuit, is qui nihil habet,
Tradunt eum tortoribus. Proh hercules!
Nec enim licet vitam absq; malo degere
Talem, scias: sed est necesse aut noctibus
Abigere prædam, aut fodere muros ædium
Aut in foro agere Sycophantam, aut perfidum
Præbere testem. Nos genus hoc mortalium
Eiicimus ex hac vrbe, velut purgamina.

Cingaros credo tolerassent, quos nō præsumptio est, sed res docet, clependo, harpagando, sutelis, maleficiis viuere.

Verùm excusant illos Patroni, calamitosum esse genus hominum, miseratione dignum. cur? Ex Ægypto oriundi, luunt maiorum à fide Christianâ apostasiam, & pœnitentiam obeunt, septennalem locis incertis vagationem. Summa defensionis hæc est. Quam diluunt alii: quem dixi Sebastianus; *Sunt anni* (inquit) *plus, minus vt vigint' sex ab*

hoc tempore quando ego Munsterus ista scribo, quod Heidelbergæ agens istius gentis primoribus me adiungens vix extorsi litteras quasdam, quas gloriabantur se habere ab Imperatoribus. at illæ mihi ostensæ erãt. Vidimus quoddam quod aiunt Lindoiæ a Sigismundo Imperatore impetratum; in quo mentio fiebat quomodo maiores eorum in minori Ægypto, olim ad aliquos annos, abiecto Christianismo ad Gentilitatis errorem relapsi fuissent, & resipiscentibus eis pœnitentia iniuncta, quod tot annis ex singulis eorum familiis aliquot per orbem peregre proficiscerentur, diluerentque in exilio perfidiæ suæ crimen. Sed iam dudum euanuit tempus huiusce suæ peregrinationis, & tamen colluuies illa non cessat circumuagari, furari, mentiri, augurare, & diuinare.] Cur si pœnitentiæ terminus effluxit, pœnitentiam adhuc prætexunt? verum falsum etiam, quod de Ægypto iactant. Nam interrogati nec sciunt quidem quid Ægyptus, aut vbi minor vel maior. Vnde ergo emerserunt? Mira varietas est sententiarum. Quidam *Cincalos* dictos putant, quasi ἀνεζίκς, penatium expertes & mendicos. Sanè γ & κ commutantur facillimè, & Menander in Thaide quendam ait πλωχοτέρον λεβερίδος καὶ κιγκάλε, mendiciorem leberide & sincalo. Leberis significat spolium serpentinum; *Cinclus* auem cui etiam nomen σεισοπύγις; si caudæ demas ornatum valdè implumis: inde rustici egenos & errones, *cinclos* dixere, vt ex Æliano & Suida docet Adagiogra-

phus *chiliad. 2. cent. 2.* hæc ſententia placuit Pierio Valeriano *lib. 25. Hieroglyphicor.* Sed ad rem non facit. Polydorus Aſſyrios & Cilices putat: Volaterranus Vxios è Perſiâ : hoc eſt, ariolari. Nomen indicat, Belgæ *Egipteners*, Galli *Ægiptiens*, Hiſpani *Gitanos*, Itali *Cingaros*, vel *Cianos* vocāt: Germani ſuperiores, *Zigeuners*; quæ omnes voces ab *Ægyptio* deductæ; & hæc vltima, quaſi *Chuſener*, à Chus Chami filio patre Ægyptiorū & Æthiopium. Hi quia vident tempus pœnitentiæ præfixū effluxiſſe; nunc duo quædā comminiſcuntur: vnum eſt ſe nō poſſe ad patriam redire intercæptis itineribus: cogantur ergo diuidi, & certę alicui nationi aſcribi, & legib. ibi receptis viuere; vel pellātur. Alterum eſt, etiam poſt illud ſeptennium, ſibi ex patriis ſedibus ſubinde neceſſariam eſſe migrationem; ſi ſecùs fecerint, & non quotannis mandras vel hordas ſuas (id eſt, hominum multitudinem vtriuſque ſexus) exulatum miſerint, calamitatem & ſterilitatem omnibus certò præſtam eſſe. Digna hæc cauſa, in quam ſedulò inquiratur: quod ſi fiat ſtatim apparebit impoſtura. Quæ, vel vbi hæc gens, quæ quotannis tantoperè multiplicatur? hæc quidem in peregrinatione ſua, niſi adultos vndecumque colligeret; citò interiret. Deinde ſatis iſti oſtendunt falſum fuiſſe primum illud de iniuncta pœnitentia. Quod de fonte horum veriſimilus comperi, eſt quod *in Annalibus*

Boiorum his verbis ab Auentino perſcriptum fol. 826. libro ſeptimo; *Eadem tempeſtate furaciſſimum illud genus hominum colluuies atque ſentina variarum gentium; quæ in confinio imperij Turcarum atque Hungariæ habitant* Zigenos *appellamus*) *rege Zinkelone, noſtras peragrare cœpere regiones, furto, rapina, diuinationibus, impune prorſus victum quæritant. Ex Ægypto ſe eſſe mentiuntur, extorreſq́; domo à ſuperis cogi ſe, maiorum delicta; qui Deiparam virginem cum puero* IESV *hoſpitio excipere recuſarint, ſeptem annorum exilio expiare impudentiſſime confingunt. Experimentis cognoui eos vti Venedica lingua & proditores, atque exploratores eſſe. Cùm alij, tum imprimis Maximilianus Imper. Cæſ. Auguſt. & Albertus parens Principum noſtrorum publicis edictis teſtantur: adeò tamen vana ſuperſtitio hominum mentes, velut lethargus inuaſit, vt eos violari nefas putet, atque graſſari, furari, & imponere impune paſſim ſinãt.*] Tria hinc collige, primùm, origine Sclauos eſſe ex ditione Winden: ſanè, quod peculiare ipſis idioma, in Sclauonicum vergere ſignificat Auentinus; loquẽs de natiuo. Scio namque præterea fictitium quoddã habere ipſis ſolis notum, quod Hiſpani vocãt *Ziriguenca*; Germani, teſte Munſtero, Rotwelſch/ hoc eſt, Rubrum Barbariſmum. Norunt interea cuncta ferè Europæ idiomata: & apud Germanos Germanicè, apud Gallos Gallicè, apud Italos Italicè, &c. loquuntur: quod neceſſarium ad finẽ explo-

randi.

randi. Secundò vides hos ſeptennem illam priorũ pœnitentiam, iam ad ſingulos poſterorũ porrigere, vt prætextus ſit vagãdi. Tertiò compertos principib. prudentiſſimis de proditione, meritò dãnatos, ſed quadã imprudentium ſuperſtitione foueri. Dicam ꝙ rem valdè confirmat; cũ adhuc in Hiſpaniâ an. 1584. verſarer Legione, magna tum multitudo iſtorum per pagos illos inundarat. feſtũ corporis Domini tũ celebrabatur. petierunt aditum in ciuitatem, vt (honoris cauſa) præſultarent, ꝙ illic conſuetum. fecere, ſed a meridie propter furacitatẽ fęminarum ortus tumult⁹. fugêre in ſuburbia, & ad S. Marci (D. Iacobi equitũ magnifica eſt habitatio & hoſpitale) ſe conglobarunt, & iuſtitiæ adminiſtros militari vi repulerũt. mox tamen, neſcio quo pacto, diſſimulata omnia. Huic hordæ Comes erat; ſic appellant; in turba multi recepti Hiſpani, etiam ex Graiales, Villabraxima & pagis nonnullis Caſtellæ. Comes tam peritè Caſtellanum idioma loquebatur, quàm ſi Toleti natus. Sciebat omnes Hiſpaniæ aditus terreſtres (*Puertos* vocant) omnes regionum amfractus & difficultates: quid roboris eſſet cuique ciuitati, qui præcipui in quaque, & quæ cuique opes. Nihil ferè ad Rempublicam pertinens, tam arcanum, quod eum lateret. nec clam hoc, ſed gloriabatur. Quo aut cui rei hæc curioſa exploratio? Nonne compeſcenda va-

gabundorum hæc curiositas, etiam si solum peregrini, & inculpatæ vitæ? Benè tibi, benè sit Maxime Carole, qui in constitutionibus Comitiorum habitorum Augustæ Vindelicorum anno 1549. c. 26. hanc fecem mortalium, hos errones periculosissimos, *Zyngemeros* seu præstigiatores Teutonica terrâ excedere veluti exploratores & proditores Christianæ Ecclesiæ missos à Turcis sanciuisti. Commemorat hanc constitut. *Petrus Gregor. lib. 34. Syntagmat. iur. vniuers. cap. 16. nume. vlt.* inuehitur in eosdem Crespetus *d. loco*, & (cui meliorem opto religionem) Philippus Camerarius I. C. *opere horar. succisiuarum, capite 17.*

Sed obiiciuntur nobis duo, vnum S S. auctoritas, alterum exempla certa huius diuinationis. Auctoritates sunt duæ; prima est *Exod. 13. vers. 9. Et erit quasi signum in manu tua.* Respond. hoc explicari sequentibus verbis; *& quasi monumentum ante oculos tuos.* loquitur enim de solemnitate azymorum; cuius celebrationem vult Hebræis esse signum memoriale liberationis ex Ægypto; Sumit autem metaphorã à more hominum, qui quãdo volunt alicuius rei recordari, solent digito annulum indere, vel filum alligare: quia cum manum sæpè ante oculos eleuemus, fit vt recordemur eius, quod verebamur ne obliuisceremur.

2. Iob. 7. v. 37. *Qui in manu omnium homi-*

num signat, vt norint omnes opera sua. Depinxit ergo Deus in manu singulorum vnde queant prænoscere, quid dicturi, facturi, passurive sint.

Respond. Cum Olympiodoro & Philippo presbytero ibi, verbis istis significari, hanc temporis vicissitudinem, de qua loquitur, serenitate & procellis niuium imbriumque à Deo cõtemperatam, vt & Dei fortitudo fiat manifesta; & homo videns se tam facili negotio à Deo quauis tempestate impediri à proposito, manumq; suam sic quasi quibusdam vinculis astringi, & ab opere arceri; cognoscat se, sine Dei adiutorio posse nihil, suamq; confiteatur imbecillitatem. fauet huic expositioni versio LXX. quæ habet; *vt cognoscat omnis homo imbecillitatẽ suam*: necnon Hebræus contextus, in quo ad verbum, sic; *in manu* (siue in vehementiâ) *omnes obsignabit, ad sciendum omnes homines opus eius.* vbi ex more Hebręorum, *Veiad* ביד noster vertit, *in manu*, pro in vehementi atq; admirabili signo. sicut Isaias & Ezechiel [a] *Iad* posuere pro visione propheticâ non vulgari; sicut Moses [b] *manum Dei* vsurpauit, pro potentia & magnitudine Dei. Lege lõgè aliam explicationem loci Iob, apud Franc. Valesium: quæ, quamuis ingeniosa sit, cum præcedentibus verbis non cohæret.

[a] 4. Reg.3. v.15. Esa.8. v. 11. Ezec. 1.v.3. & ca. 33. v. 22. & c.37.
[b] Exod.14. v.31.

C 3. Certant exemplis prædictionum, quas euentus roborauit. Bartholomæus Cocles

ille, qui tot chiromãtiæ libros edidit, Antiochi Cesænatis, de quo, *q. præcedenti* scripsi, discipulus, Lucæ Gaurico astrologo fuit auctor fugę, vt, qui instabat, cruciatum violentum euaderet. Gauricus contemnens monita: eo quod Ioannem Bentiuolũ Bononiensi tyrannide deiiciendum in Ephemeridibus prædixisset: iussu violenti Principis, ex alta trochlæâ suspenso fune quinquies quassatus, & astrologiæ suæ iactatæ, & chiromantis contempti pœnas dedit. Alexandro Medici Græcus quidam ex manus inspectione prædixit mortem, & signa edidit percussoris; fore ex eius intimis, habitu gracili, vulticulo buxeo, suspensa taciturnitate, cæteris insociabilem: quæ in vnum Laurentium, qui & percussor, omnia conueniebant. Sed idem ille Cocles, prædixerat Copono cuidam, eum breui scelesto homicidio manus cruentaturum: & Hermeti tyranni filio, futurum, vt exul in acie cæderetur. Hermes igitur fatali metu percussus Copono clam imperat, vt Coclitem, nouum sibi Agamemnoni Calchanta, necet. Nec Cocles discrimen nesciebat. Ideò secreta galea caput munierat, ingenti gladio, quem peritissime ambabus manibus regebat, semper armatus. Verùm à Copono baiuli habitu personato, dum feræ ostij, calculo iniecto, præpeditæ, clauem insereret, adacta in occipitiũ securi interfectus est: nullam aliam patrati facinoris causam

adfe-

adferente Copono, quàm quod ipse Cocles breui homicidam futurũ asseruisset. Vnus ista omnia narrat Iouius,[a] nec vsquequaq; indubitatæ fidei Historicus, nec satis, à superstitiosis & gentilium, ne dicam opinionibus, saltem locutionibus, alienus; cui vt ea contigisse cõcedamus, idem tamen, quod astrologis talia iactantibus, cum D. Augustino respondendum. Vide supra q.1. respons. ad 4. obiectionem.

[a] in Elogiis.

QVÆSTIO VI.

De coniectatione ex somniis.

GRæci vocãt ὀνειροπολίαν, de qua Senariorum libellus à Iunio Hornano editus habetur.[b] Cæterorum onirocriticorum veterum, non magna reip. iactura omnes libri interierunt, præter vnũ Artemidorum Daldianum, delirũ senem; qui libris quinq; cuncta ab aliis tradita complexus fuit. Hodie in pretio habent Apomasaris Arabica Apotelesmata, ex recentiorib. Con. Wimpina vellem, ne tã multa sine antidoto congessisset.[c] Auorũ quoq; memoria, hãc in Italiâ vanissimè profitebatur artẽ Iunianus Maius:[d] cuius exstant epistolæ & libelli quidam Grammatici. Ex insomniis prophetiã fingebat Thomas Muntzerus Anabaptistarũ parens vnus. Brasileenses Indi in expeditione somnia obseruant: si se hostium carnes torrere somnia-

[b] inter animaduer. lib.1.c.18.
[c] l. de diuinat. c.14. & lib. de insomniis per decem capita.
[d] de quo Alex. ab Alex. lib.1.c.11.

rint, prosperum somnium censent, & victoriam spondent; sin contra suas, ab hostibus vinci metuunt. [*Ioan. Stadius lib. 2. Hist. Brasileens. c. 27.*] Legi cum vtilitate tantum illi de hac materia videntur; qui cum D. Thoma & Antonino,[a] quibus liceat attendere, quæ & quibus interpretari permissum sit, expenderunt.[b] hos imitabor.

Macrobius *libro 1. de somn. Scipion.* quem sequitur *Salisberg. libro 2.* somnia diuidit, in ἐνύπνιον, φάντασμα, ὄνειρον, ὅραμα, χρηματισμὸν; *insomnium, spectrum, somnium, visum, & oraculum*: sed Artemidorus[c] ea quinque ad duo reuocauit, *insomnium*, nempe & *somnium*; sub insomnio, spectrum; sub somnio, cōprehendit visum & oraculum, quoniam hæc illud consequūtur. Gētiles cōsentiūt species primas, insomnium & spectrū, ἀσήμαντους esse, nihilq; significare vel præmonere. *Somnium* igitur strictè sumptum, vt opponitur insomnio, definiunt, motūaut figmentum animę multiforme, futurorum bonorum vel malorum significatiuū. Huius verò prædictionis fundamentum statuunt experientiam, & quandam proportionis similitudinē rei somniatę ad euentum. Experientiam vocant, si vnus vel plures, cùm hoc vel illud somniassent, talem vel talem postea fortunam sunt experti. similitudinē vero illam proportionis longè quoq; putidiùs inuestigant. Primò ex quodam more ac consuetudine, v. g. radi caput

a D. Tho. 2.2. q. 95. a. 6. Antoni. 2. p. tit. 12. c. 1. § 7.

b Turrecrema. in c. non obseruetis 26. quæ. 7. Mich. Medin. d. c. 2. Vales. sup. c. 31. Sirenius d. lib. 9. ca. 25. Io. Nider. ad 1. præcept. ca. 10. q. 2. Salisberiensis lib. 2. c. 17.

c lib. 1. c. 2.

hone-

honeſtum & religioſum eſt monachis, quia moribus ipſorū & regulis id conſentaneum: ergo ſi monachus id ſomniet ſibi accidere, proſperū erit ſomnium. Sin verò id ſomniet aliquis coniugatus, præſagium dicent eſſe infauſtum : quia coniugatis dedecoroſum, ſic raſo vertice incedere. 2. Ex vocabuli ſignificatione, veluti audit quis vel legit Serapidis nomen, morietur; quia Serapis idem qui Pluton & Orcus. 3. Ex rei ſignificatu Hieroglyphico; vt ſi quis ſibi viſus ſit cathena ad templum alligari; fiet Sacerdos, & illi templo ſeruiet æternum. 4. A fabuloſis narrationibus : veluti viſus eſt ſibi aliquis vagus in Iſthmo filiolum ſuum quærere? peribit filius merſione, iuxta fabulam Melicertæ. 5. De aliqua ratione aſtronomica vel phyſica, longè petita, veluti ſomniauit ſe lumen à luna petere? cæcus fiet, quia luna proprio caret lumine. item videtur quis in ſomnis manus vrſæ habere? damnatus ad beſtias, & ad palum deligatus, ab vrſo deuorabitur. Cur? quia vrſus intra ſpeluncam latitans ori manum inſerit, & veluti adedens exſugit, indedeque ſumit nutrimentum. Hæc artis ſunt fundamenta, quam ingenioſa, tam puerilia: mireq́; ridiculus in his eſt Artemidorus, qui, quod vni aliquando caſu accidit, in conſequentiā trahit, & canones conflat ſtuppeos, quibus merè fortuiti caſus ad ſimiles euentus prædicendos pertrahantur.

Vnde apparet primò, nihil huiusmodi Oniropolicis libris deferendum; meritoq; damnari eos, qui ad huiusmodi scripta animum adiiciunt; nominatim ad legendum fictitios hac de re libros Abraha. & Salomonis, & libellum somnialem, qui Danielis Prophetæ nomine falsò circumfertur, de quo agitur in Decreto Gratiani.[a] Apparet 2. superstitiosum esse consilium Synesij;[b] quo suadet, vt quisque sibi suis ex somniis, cum eorum quæ postea perpessus collatione, artem quandam coniectandi conficiat; quod inutile studium, vanumque commentũ accuratè iãpridẽ Frãc. Picus confutauit.[c]

[a] d. c. non obserueris.

[b] lib. de insomniis.

[c] lib. 6. de prænot. c. 8.

Sit tamen 1. conclusio; *Quædam somnia verum euentum prænunciant, quædam nullum, vel illusorium. quare etiam quædam licet obseruare, quædam non licet.*]

Conclus. hæc egregiè confirmatur à Prudentio *in hymno ante somnum*, his versibus: B

Sed dum pererrat omnes
Quies amica venas,
Pectusq; feriatum
Rigat placente somno;
Liber vagat per curas
Rapido vigore sensus,
Variasq; per figuras
Quæ sunt operta cernit.
Quia mens, soluta curis;
Cui est origo cœlum,
Purusq; fons ab æthra:

Iners

Iners iacere nescit
Imitata multi formes
Facies sibi ipsa fingit,
Per quas repente currens
Tenui fruatur actu.
Sed sensa somniantum
Dispar fatigat horror.
Nunc splendor intererrat
Qui dat futura nosse:
Plerumq; dissipatis
Mendax imago veris,
Animos pauore mœstos
Ambage fallit atra.

Canonica hæc & certa: non æquè quod subdit, etsi plerumq; contingat:

Quem rara culpa morum
Non polluit frequenter,
Hunc lux serena vibrans
Res edocet latentes:
At qui coinquinatum
Vitiis cor impiauit,
Lusus pauore multo
Species videt tremendas.

Verum conclusio multis repugnat. Nam est contra Xenophanem Colophonium, & Epicuræos, qui cuncta somnia volebant cõtemni: est contra Stoicos, Protagoram, Artemidorum, Tyanæum, & similes; qui si somnium sit, necessario quoq; aliquid volunt significare (vt ex eorum supra posita definitione patet) & ideo nolunt vlla omnino so-

mnia negligi, vel præteriri. Vtrumque extremum condemnat S. S. Stoicorum, dum ait [a]; *vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri: Tu verò Deum time.* Item [b], *somnia extollunt imprudentes, quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia.* Epicuræos autem damnat, dum tot exempla diuinorũ somniorum & interpretationem, passim suppeditat [c]. Rectius ergo Homerus [d] & Virgilius [e] commenti sunt fabulam, de duplici portâ somniorum: per eburneam falsa, per corneam emitti vera: vt indicarent quędam vera & significatiua, quædam falsa & inania ducenda.

a Eccl. 5. v. 6.

b Eccl. 34. v. 1.

c sup. c. 1.

d Iliad. τ.

e Æneid. 6.

2. Concl. *Tam certa sunt somnia, quam eorum certa causa. si hæc effectum certum certo producit, etiam somniorum prædictio certa: si probabiliter, probabilis, si fortuito, fortuita & fallax.*]

Explicatione hæc tantum indigent. Synesius prædicto commentario comminiscitur spiritum quendam phantasticum: quem vult esse animæ vehiculum, auctorem & fabrum omnium somniorum: quod Platonicum figmentum est, fabulis æquale poêtarum. Porphyrius duas causas agnoscit: vnam, dæmones bonos malosq́;: quam nos admittimus esse caussam quorundam somniorum: aliam notiones quasdam, quas animus ex aliâ vitâ secum allatas in corpus intulerit: quod est à fidei dogmatibus alienũ.

Nec

Nec enim animus hominis corpore antiquior aduênit aliunde, nec quando infundebatur à Deo, vllas secum creatas species, secum attulit Aristoteles [a] negat vlla à Deo immitti somnia; quod S.S. prorſ[9] repugnat. Contra Plato [b], cuncta somnia dæmonibus ascribit, quod rectæ Philosophiæ, & quotidianæ experientiæ refragatur. Melius Hippocrates [c], vera somnia, partim Deo, partim naturalibus causis adscribit. Rem acu tetigisset, si tertium membrum addidisset, non prætermissum à D. Gregorio [d]: qui rectissimè somnia tribus auctoribus adscripsit, Deo, Naturæ, Dæmoni: vnde posteriores Theologi ea diuiserunt, *in Diuina, Naturalia, & Dæmoniaca.* præcipua difficultas est de Naturalibus.

[a] lib. de diuinat. per insomn.
[b] in Sympos.
[c] l. de insomn.
[d] li. 8. Moral. c. 13. & l. 4. Dial. c. 48.

Naturalia proficiscuntur vel à caussa intrinseca somnianti, vel à causa illi extrinsecâ. *Intrinseca* nascuntur, quædam potissimũ ab anima, & tunc dicitur *causa animalis*, aut (vt quidam loquuntur) *moralis*: quædam potissimùm à corpore, & vocatur *causa corporalis*, & ab aliis, strictè loquendo, *naturalis*. *Intrinseca causa animalis* est, quando somnia obueniunt de rebus, quibus cogitatio vigilantis valdè fuit intẽta, iuxta illud Salomonis [e];

Multas curas sequuntur somnia.

de hac causa, Attius:

Rex, quæ in vita vsurpans homines, cogitant, curant, vident,

[e] Eccles. 5. v. 2.

Quæq; agunt vigilantes, agitantq; , ea sicut in somnis accidant.

Minus mirum est.] Idem censuere Lucretius, & plurimi, quos [a] alibi citaui: nunc non repetam. D. Gregor. Nyssenus acutissimè scripsit [b], huiusmodi somnia similia cēsenda citharæ, cuius fides cessante manus impulsu, adhuc modicum extremâ motione trepidant ac tinniunt.

[a] in Com. & Aduers. in Senecæ Octauiā.
[b] lib. de hominis opificio.

Corporalis intrinseca caussa nascitur à præsenti dispositione ac temperamento corporis, quod vel inediâ exhaustum, vel crapulâ repletum; vel humore aliquo nimis prædominante ægrescit; vel alio interiore vitio laborat. Ex his causis, vel pacata, vel turbida, vel multiformiter varia somnia nascuntur. Quibus sanguis est copiosior, rosas somniāt puniceas, crocum, hortos, conuiuia, choræas, complexus, aërem, volatum, & læta omnia. Phlegmatici, mare, aquas, balnea, nauigationes, submersiones, onera grauantia, tardam & impeditam à noxiis fugam. Colerici, colores flauos, rixas, pugnas, incendia. Melancholici, fumos, caliginem, tenebras, vagationes per loca sola, nocturnas oberrationes, tetra spectra, mortes tristiaq; cūcta. Quibus vesica humore plena, somniant de lacubus, fluuiis, imbribus, & somniando nonnūquam impluunt ipsi in sauanas. Quibus dominantur sinceri puriq; succi; putant in somnis volutari se inter odoratos suauesq;

flosculos: contra in sordidis, cœno, cloacis, cadaueribus versari sese, quorum in corpore humores fœtidi putridiq; coaceruantur. Quibus viscido humore affectæ obstructæque sunt partes cerebri posteriores, illi cōprimi ac suffocari sibi videntur in somnis. ἐφιάλτην Græci, Latini *Incubum* morbū, Hispani *la pesadilla*, Galli *la coquemare*, vocant.

Naturalis extrinseca somniorum caussa est, quando dormientis imaginatio ab agente extrinseco mouetur. Huiuscemodi agens est duplex, alterum est aër ambiens, alterum impressio siue influxus corporum cœlestiū. Sicut enim corpora cœlestia suo in materiē corpoream influxu varias formas lapidum metallorum, plantarumq; gignunt: sic influendo in phantasiam, quæ organis corporeis est immersa, posse à cœlestibus corporibus produci species imaginabiles, effectui à corporibus illis cœlicis promananti conformes, non est negandum. De his,

Sit 3. concl. *Somniorum ex naturalibus caussis deriuatorum, eatenus licita est obseruatio & interpretatio, quatenus caussæ naturales effectibus caussæ suæ coniunctis sunt adæquatæ.*]

In hac conclusione medici, Hippocrates & Galenus, & Theologi consentiunt, eaque deducitur ex iam dictis. Indiget verò tantum explicatione. Quando causa est *intrinsica & animalis*, possumus somnium obseruare, vt in posterum studia vitamq; nostram

meliùs & securiùs instituamus. Est, quem lectio vel cogitatio diurna, fœdis illusionibus tempore nocturno inquinet? excludat quanta potest cura similes cogitationes. Territant alium crebra somnia, & in pusillanimitatem, desperationem, vel quod aliud adigunt vitium? causas debet somniorũ inquirere, & remedia procurare, quibus liberetur. Contra somniis alius vrgetur in bonum, vt religionem, cęlibatum, pœnitentiã? probet iste, num hæc, vt videtur, à Deo sint. Somniorum huiusmodi naturalium interpretatio pendet ab experientiâ, & ingenii solertiâ, cognitione studiorum, morum, & propensionum, quæ sunt in singulis.

Quando causa *intrinseca est corporalis*, potest quis instãtes morbos metuere, seq; præmunire. Scribit Galenus [a], quendam cùm somniasset alterum crus sibi factum lapideũ mox eâ corporis parte paralyticum exstitisse. Eadem caussa tam vehemens quandoq; est & accelerata: vt quando quis somniat aliquid sibi accidere, id reuerâ tunc illi accidat. exemplum Cornelii Ruffini petere licet à Plinio secundo [b].

[a] lib. de præsag. quæ ex somn. ducunt.

[b] lib. 7. Nat. hist. c. 50.

Quando *naturalis* causa est *extrinseca*, tũc videndum: an effectus sui principium aliquod in nobis habeat, vt si somnianti ipsi agendum vel patiendum aliquid sit ab illâ causâ (exempli gratiâ, si somniem me iturũ Romam, vel conflicturum.) an verò euentus

principium ſomniãti ſit prorſus extraneum veluti quod largius imber erit, quod nauale prælium futurum, quod Turcæ profligandi. Et hæc extrinſeca rurſus in duplici genere ſunt; quædam non adeò ſunt à ſomniante remota, quin poſſit ab illis naturaliter affici & pati, v. g. poſſum hodie pati à cauſis futurę cras pluuię, vt experiuntur podagrici & hernioſi: quædam tam procul remota ſunt à ſomniante, vt nihil corpus eius ab illis naturaliter pati queat, v. g. non poſſum hîc pati à cauſis futuri hîc imbris poſt biennium, propter temporis diſtantiam; nec futuri ſtatim imbris in Iaponia, propter loci intercapedinem: nec à cauſis, propter quas modernæ reginæ Anglorum ſucceſſor ad ſolium euehendus: quia cauſæ huiuſmodi nihil pertinent ad corporis mei temperamẽtum. Hoc igitur dico; Extrinſecas cauſas, quæ in nos poſſunt operari, probabilitatis aliquid præbere ad huiuſmodi ſomniorum interpretationem, iuxta probatorum medicorum & philoſophorum morem, ſimilitudines in ſomnis viſas inter ſe comparantium; & q̃ quarum rerũ ſint ſimilitudines, & ex quib. cauſis proficiſcantur perpẽdentium. Verè tamen hæc probabilitas valdè tenuis eſt, & minuta. Extrinſecorum verò, quæ in nos agere nequeunt, penitùs incerta & fallax eſt obſeruatio: ſi quando reſpondeant euentui, id à caſu fit, vel ab intelligẽtiâ quapiã reuelatur.

Vnde infertur corollarium, *eum peccare, qui ex naturalibus somniis, etiam intrinsecis, futura contingentia diuinat, vel quæcunq; ab arbitrii manant libertate siue somniantis, siue alterius, multoq; magis, qui de iis, quæ sunt gratiæ dari à Deo gratis solitæ.* ratio est, quia hæc non depēdent à causis naturalibus, aut temperie corporis. Hæc de naturalibus.

E

Diabolica somnia sunt, quæ mali spiritus insidiosè dormientibus immittunt, vel ad perturbationes animi ciendas; vt libidinem iram, odium, desperationem; vel ad occultorum aut futurorum significationem; de quibus verum illud Penelopes Homericæ, *mini curanda somnia*: & illud sapientis [a]: *multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in eis.* De hoc genere fuerunt lecti sternia gentilium in fano Serapidis, Æsculapii, Podalyrii & aliorum, quibus incubantes somnia captabant, quorum mentio etiam apud Maronem in Æneid. de quibus iā egi [b]. Minus notum illud, quod de Venere Gazæâ scribit Marc⁹ Historic⁹ testis oculat⁹ [c]; *In loco* (ait) *qui vocatur tetramphôdos* (*hoc est, quadriuium*) *stabat statua marmorea, & dicebant eam esse Veneris. Erat autem supra aram marmoream: statuæ verò effigies erat nudæ mulieris, quæ palam ostentabat verenda sua. Statuam autem in honore habebāt omnes ciues, maxime verò mulieres lucernas accedentes, & thure suffientes. Dicebant enim eam in somnis respondere iis, quæ volunt*

a Ecclesi. 34. v. 7.

b sup. c. 1. q. 2. sect. 2.

c in vit. S. Prophyrii Episcopi, mens. Feb.

inire matrimonium. Decipiebant autem se inuicem mentientes. Sæpe vero iussi à dæmone contrahere matrimonium, tantum abfuit, vt id rectè eis procederet: vt inter eos fierent diuortia, aut male cohabitarent, &c. addit enim de mendacibus responsis plura, & de statuæ *ad signum crucis*, deiectione, dæmonisq; fuga. Huiusmodi sunt somnia Anabaptistica, & fuere olim Enthusiastarum; & admiranda quędam Gentilium; quæ ad naturales causas vel nullo modo, vel ægrè possunt referri, notabo loca, vnde petet, qui volet. tale fuit somnium Epithelis Messenii de anu liberandâ per humi effossionem inter myrtum & smilacem [a], tale Ædesii philosophi apud Eunapium [b]; tale matris Attilæ [c], de filio, tale Ptolomæi apud Tacitum [d], tale Nestorii Atheniensis apud Zozimum [e], & Iuliani Apostatę apud eundem, & Ammianum [f], & multa alia apud Valerium Maximum [g]; sed omnibus admirabilius quod de Odati & Zariadre refert ex Charete Mityleneo, Atheneus.[h]

Tale meo iudicio fuit nostris temporibus somnium Lud Borbonii Principis Condæi: qui Hucnotorum hæreticorum & perduellium, contra Regem Christianiss. Carolum IX. copias ductabat: si vera sunt quæ de ipso Richardus Dinotus scripsit: nam vt de alienis dubitem facit, quòd cum bis mei meminerit, *in Historia tumultus Belgici*, bis (deceptus puto, non spontè) veritatis cum iniuria id

a Pausan. in Messenia.
b in eius vita,
c Anton. Bonfin. rer. Hũga. li. 3. dec. 1.
d l. 4. hist.
e l. 4. Anna.
f lib. 21.
g lib. 1. c. 7
h lib. 11. Dypnos. c. 13.

factum video deceptum in meis, & alienis quibusdam, quorum testis occulatus fui: decipi potuisse credo etiā in reliquis: hæc dubitandi causa. Sed is *lib. 2. de bello Gallicano* acturus de prælio propè Druidarum vrbem. commisso; *Cùm Condæani* (inquit) *sub signis starent aduentum hostium & prælium exspectantes, inter duas acies duo lepores exciti sunt, qui innumeris sclopetorum glandibus petiti intacti in diuersa abierunt. Prognosticon crastinæ pugnæ, in qua hostiles acies inter se congressæ, cāpum prælii vacuū reliquerunt in diuersa abeūtes.* (primum hoc ad omina pertinet, & hi lepores duo dæmones videntur fuisse.) *Pridie eius diei quiddam nō minus prodigiosum ipsi Condæo accidit, quod futuram etiam pugnam prænunciare visum est. Cùm ad riuum quendā per quem ille cum equitatu transibat multus populus congregatus esset, vt transeuntes equites spectaret: ecce anus, in mediam aquam se cōiicit, Condæumq; arrepta illius ocrea sistit, atq; eum attente respiciens hæc verba protulit: Princeps vade, tu patieris: sed Deus est tecū.* (Quis adeò obesæ naris, cui non suboleat Satanæ cōmentū; vt in hæresi Cinglianâ, pro quâ tuendâ hoc bellum gerebatur, miser, & comites confirmarētur? Erat hæc vel de eodē grege? vel fluminearum Nympharum vna, hoc est cacodæmon. Certè bonus spiritus non diceret, cum hæretico ad hæresim propagandā esse Deū. Sed pergit Caluinista.) *Narrabat etiam ipse præteritā nocte somniū habuisse: quo sibi vide-*

batur ter diuersis temporibus in prælium descendisse, penes ipsum victoriam stetisse tribus præcipuis hostibus cæsis: sed post lethale vulnus accepisse. (En somnium, fors an à pincerna narratum? audi accommodantem rebus iam præteritis & ideo non tam prophetam, quàm narratoré.) *Hoc Condæi somniũ fatidicum fuisse postea tẽpus ostendit. Nam in Druidico prælio Sanctandreanus Marescallus occubuit, Guisanus Dux in obsidione Aureliarum, Comestabilis in pugnà Sandionysiana lethaliter vulneratus est, Condæus post in Bassacensi prælio trucidatus.*] Pulchrè Nã inter Poltrotum & Guisium quem occidit tum p̃lium fuit: & Princeps Condæus in Poltroto erat, cum scelestissimus latro Guisium sclopo inopinus traiecit; quod se factum auctore Condæus nunquam fateri voluit. Quid etiã vetet tale somnium à Condæo militari stratagemate confictum ad suos animandos, & de tribus victoriis certos securosq; reddendos? dices euentus respondit. adi Aristotelẽ, docebit à casu hæc fieri posse, & quia facile est accommodare visis euenta, cum prætereére. Huc pertinet quod Blesensis scribit: *Non ignoramus*, inquit Apostolus, *astutias Satanæ. Mentibus hominum phantasticas illusiones immittens, nũc auiũ volatu, nunc incursu hominũ, nunc ferarũ somniisq́; aut aliis modis promittit scientiam futurorum: & sic rerum euentus lætos, infaustosue denũciat vt quietẽ cordiũ vana curiositate sollicitet, atq; vt aliqd paulatim de fidei sinceri-*

tate incrustet, & paulo post. *Veruntamen vt fidem habeam somniis, nulla me somnia inducent. Non inficior quin anima frequenter ex reliquiis cogitationis, vel ex innata sibi perspicacia* (significat præsagium illud & sollers quod ex præstantia spiritualis naturæ nascitur, sed valde imperfectum, cùm homo post euentum vt plurimùm, collatione somnii & contingentium facta, deprehendit) *quasdam futurorum præfiguret imagines: sed crebro decipitur. Nā sicut per experientiam didici, ex ea visione, quæ mihi gaudium quandoq; nunciauerat, postea contrarium reportaui. Somnia itaq; ne cures amice charissime.*] Sic ille epistol. 65. editionis optimæ Buseianæ.

De his sit 4. Concl. *Dæmoniaca somnia obseruare, vt fraudem dæmonis caueas, licet: ad occultorum scientiam, vel euentus futuros, nec licet nec expedit.* Prior pars patet, quia hoc animæ salutare est, & aliquando necessarium. posterior pars probatur, quia hoc lege Dei prohibitum [a]: *Non augurabimini, nec obseruabitis somnia.* Item quia non potest horum interpretatio, citra miraculum, haberi, nisi ex pacto cum dæmone; quod prorsus illicitum. Nec etiam hoc expedire potest. quia sic accepta occultorum cognitio, curiosa & superstitiosa est, futurorum vero contingentium; nonnisi fallax, vtpote ipsi diabolo incerta. *vide Salisberiensem d. c. 17.*

[a] Leuit. 19. v. 26. Deu. 18. v. 10.

Diuina insomnia nobis à Deo, medianti

bus bonis angelis, suggeruntur, quorum iã causæ & modi sunt explicati [a]: exempla, qui volet, ea passim reperiet, vt Theodosii Imperatoris, [b], Arnobii Rhetoris [c], Mauricii Imperatoris,[d] & Bardæ [e], & Eulogii [f], & fortassis tale fuit Alexandri Magni de sanitate restituenda Ptolomeo [g], & de Castrioto matris apud Barletium lib. 1. & multa apud Fulgosium lib. 1. Exemplor. c. 5. Sit

Concl. 5. *Diuinorum somniorũ obseruatio licita est: sed interpretatio solis conuenit illis, quibus à Deo facta interpretationis reuelatio.*] Prior pars patet, quia immittuntur à Deo vt ea obseruemus, eaq; nos doceant, moneant, corrigãt. posterior pars probatur verbis Danielis [h]: *Mysterium quod Rex interrogat sapientes, Magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare Regi: sed est Deus in cælo reuelans mysteria, qui indicauit tibi, &c.* & postea [i]: *Mihi quoq; non in sapientia, quæ est in me, plus quam in cunctis viuentibus, sacramentum hoc reuelatum est: sed vt interpretatio Regi manifesta fieret.* Paulus quoq; [k]: *quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi Spiritus Dei.*

Discernere dæmoniaca à diuinis somniis pertinet maximè ad confessarios, & qui medicinam, faciunt animarum: qui discretionis spirituum dono prediti sunt. Pẽdet hoc iudicium à causis & circumstantiis reliquis, ad eum modum, quo visa reuelationes expendendas docui [l]. In summa hoc obseruandum, si constet neq; ex animali, neq; ex

[a] sup. c. 1. q. 2. in fin.
[b] Theodore. l. 5. hist. c. 6. & 7.
[c] apud Hiero. in Chro. Euseb.
[d] apud Glycã p. 4. annal.
[e] apud eũdem Glycam.
[f] D. Aug. l. de cura pro mort.
[g] Diodor. Sicul. libr. 17.
[h] c. 2. v. 27.
[i] v. 30.
[k] 1. Cor. 2. v. 11.
[l] lib. 2. q. 6. & hoc. lib. 4. c. 1. q. 3.

corporali causa somnium fuisse natum; dubitetur verò vtrum sit à Deo, vel à Diabolo, tutissimum fore; si, vt à diabolo immissum, caueas & contemnas. probatur hæc regula, tum ex Sapiente Syracide, qui docet extrinseca somnia esse contemnenda, quę non cōstat à Deo immissa. Nam iste est sensus horũ verborum [a]; *Nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, ne des in somniis cor tuum.* 2. probatur ratione, quia curiosa somniorum obseruatio, ad hoc discrimen agnoscendum est superuacua, quia Deus solet, quando somniũ mittit, simul hominem certum reddere, hoc somnium à se profectum, & cælitus immissum fuisse. 3. docetur experientia. Nam eos, qui curiosè ad somnia attenderunt, somniorum interpretatio subsecuta, in grauissimas calamitates & interitum pręcipites egit, vt Agamemnonem Homericum in Iliade, Cyrum Persarum Regem [b], Xerxem [c], Onomarchũ [d], Antigonum & Pompeium [e].

Atq; hîc de somniis finem facerem; nisi veniret in memoriam frequens illa, & mihi gratissima cum V. Cl. Iusto Lipsio familiaritas, cum Louanii degerem: quæ, quam tũc grata & iucunda mihi frequens de rebus, quæ & illum & me decebant: h.e. litterariis, moribusq; formandis, collocutio: tam nunc molesta est acerbaq; priuatio. Incidit quadam die de somniorum vaticiniis sermo. Tum ille retulit fuisse Bruxellæ sutoris cuius-

a Eccl. 34. v. 6.

b Sabelli. l. 6. Ennea. 2.

c Herodo. l. 7.

d Diodorus. Sic li. 16.

e Plutarch. in Demet. & in Pompeio.

dam vxorem annis præteritis viginti, quæ plurima prædicebat variis,ab euentu ad vnguem comprobata:Spellium(præfectus ille viarum erat,vocamus Brabanti, de Roy roe) agendum in crucem, Requeſenium gubernatorem,ex morbo mox obiturum : cõciliũ ſupremum Regis vim paſſurum , & pleroſq; carceri mancipandos conſiliarios. & ſimilia non pauca.Hanc ſe non ſemel vidiſſe & audiuiſſe Solitam dicere in ſomnis ſibi ſpiritũ quendam ſe ingerere,ſpecie diffuſi corporis candidi,cuius nequiret lineamenta diſcernere:ab eo ſe doceri omnia : cumq; appareret,ſemper ſe tanto tamq; continuo horrore percelli , vt animo linqui ſibi videretur. hunc cogere poſtea, vt,vel cum vitæ periculo,denũciet aliis,quæ in ſomnis edocta: nec ſinere quietam , dum iuſſa peragat. Fuiſſe mulierculam ſatis alioqui contemptibilem & ſimplicem,non quidem diffamatam : ſed nec compertæ ſanctitatis. Varia ſubit animũ de hac re cogitatio. Quam certum ,hęc ſomnia ſupernaturalia fuiſſe:tam mihi dubiũ: Vtrum diuina, vtrum dæmoniaca fuerint? Solent diuina mulierib. non minùs,quã viris contingere : nec obſtare vel vilitas , vel paupertas perſonarum. Solitus horror quidam diuinas etiam apparitiones comitari. Solita accedere ad dicendũ coactio. Verum pellucent mihi in hac narratione plura,eur potiùs ſuſpicer ab atro,quam à candido ſpi-

ritu ista profecta. Primum illa species diffusi candoris, informis semper: & continuum adferens horrorem, non cumulatum sequenti mentis lætitia & tranquillitate; indicium facit non obscurum auctoris sui candorem mentientis. Sexus suspectus, & conditio nihil commendans, quam nec sanctitas, nec prudentia, aut deuotio, vel alia signa huiusmodi comitabantur. Ad lucrum illi nullum hinc, vel quæstus; sed sæpe verbera, conuitia ferè semper. Sic solet sagis accidere; & suis hanc dæmon mercedem pendit. Deinde quæ prædicebat, de publicis quidem rebus erant; sed eorum cognitio in publicum parum erat necessaria quia tum prædicebantur, quando vix præcaueri poterant: nempe exiguo paucorum dierum antequam contingerent tempore. frustrà etiam prædicebantur, à solâ mulierculâ; cui fidem adhibere, nullius prudentis viri fuisset. Non consueuit autem Deus, quæ præsciri, & præcaueri vult: sic nuda à persuasionum momentis omnibus, indicare. Deniq; quæ prædicebat huiusmodi erant, vt non dico dæmonis, sed etiam humanæ prudentiæ & coniecturę subiacerent. Spellii supplicium. quia sciebat dæmon, eum iam reum esse, & propter crebras accusationes occultarum delationum serio & sedulò in eius actiones, vitamq; inquiri: Ludouicii Requesenii morbus, anthrax erat in corpore simul obeso & admo-

dum bilioso: quis eum lethalem fore nō prę-uideret? iudicant medici, ex indiciis exter-nis; non queat Æsculapius ille fulminatus, cui patent corporis interna? Ordinum mo-limina cōtra Conciliū status, iam diu coque-bantur: Hesij audaciam & conatus nō igno-rabat, qui stimulabat: ex consiliariis qui in-ursi, qui magis, qui minus, tenebat Satan o-mnia, videbat coniuratos vigilare: alios vel non credere, vel contemnere, vel stupere: quid futurum, & quæ ex similibus (vt dicunt Dialectici) præmissis consequentia, non erat magnæ, neq; supernaturalis sagacitatis odo-rari. Sed saluo hæc meliore iudicio.

Cap. IV.

De coniectatione Politica, siue de sortibus.

POliticam sortem voco, quæ iure ac legi-bus probis aliquando recepta: vt est *sors diuisoria, sortium contractus, canonica purgatio,* & fuere olim permissæ, nūc verò damnatæ va-riæ quædam *vulgares purgationes.* de quibus singulis agendum.

QVÆSTIO I.

De diuisoria sorte.

D*Iuisoria sorte* Romani olim in iudicibus legēdis, prouinciisq; sortiendis vteban-tur, necnon in familiâ herciscundâ, milita-

ribus, aliisque negotiis. Iudicum illam sortitionem [a] Romani ab Atheniensibus accepere; vbi iam olim in Areopago iudices, coniectis in vrnam variis litteris sortiebantur; [b] quod & Siculos imitatos Plutarchus, cùm de augurio, quod ex littera M. ipsi obtingente cœperat Dionysius, ageret, *in Apophteg.* apertè docuit. Sed de gentilium sortitione, cæteris plura & meliora methodo Iunius Hornanus tradidit. [c] Addam quæ Iurisconsulti & Theologi censuerunt. Si dubium sit, qui primi causam in iure dicere debeant; [d] si de hæreditate & bonis diuidendis; [e] si de optione pluribus relicta, [f] de seruis manumittendis, liberis diuidendis, & similibus, [g] eam permittunt iura: prohibitum duntaxat sortiri Episcopum, [h] vel aliam quamuis dignitatem, aut beneficium Ecclesiasticum. [i] In cæteris ergo dignitatibus, & officiis, actionibus, pœnis, rebusque aliis, diuisoria sors, qua quid cuique tribuendum, quęritur, prohibita non est, vt patet ex *capite primo 26. q. 2.* qui canon de hac diuisoria tantum, debet intelligi, vt patet ex ipsomet Diuo Augustino: [k] vt tamen in his nullum peccatum intercedat, seruandæ sunt quatuor conditiones. [l] Primò debet euentus à Deo exspectari, & non à casu vel fortuna, vel astris. quare & Deus inuocãdus iuxta illud; [m] *In manu tua sortes meæ.* Si quis certum euentũ exspectaret ab astris vel fato (sumpto vt sumunt Stoici &

[a] de qua ex Asconio Sigo. li. 2. de iudic. c. 12.
[b] ex Lucia. Demosth. & Schol. Aristopha. bene Sigo. li. 3. de reipub. Atheniens.
[c] l. 2. Anim aduer. c. 5.
[d] l. 14. D. de iudic.
[e] l. 2. C. quando & quib. quarta. lib. 10.
[f] l. 3. C. de legit.
[g] Mynsing. 4. obs. 37.
[h] l. 47. C. de Episc.
[i] cap. fi. de sortileg.
[k] in Ps. 30. concio. 2. propè fin.
[l] D. Tho. d. q. 95. ar. 8. & Caiet. in Sum. v. Sors.
[m] d. Ps. 30.

Astro-

Astrologi) mortaliter peccaret; si à casu vel fortuna (fortunam nõ vt gentiles, nam tunc esset mortale & idololatricum; sed vt Christiani sumunt philosophi, accipiendo[a]) in re graui foret, veniale; in re leui, vix esset peccatum. 2. Debet adhiberi simplex sors, sine vlla superstitione, vel abusu rerem sacrarum aut Script. sanctæ; [b] non tamen est Mortale peccatum, nisi magna adsit irreuerentia: 3. Necesse est, vt illi qui sortiuntur, æquali iure nitantur. alias enim esset iniusta sortitio: & quidẽ grauior, si de bono publico ageretur, v. g. si de officiis publicis digni & indigni sortes mitterent. Sors enim posset indigno fauere, cum damno reipub. & iniuria dignorum. 4. Vt principalis intentio mittentium sortes, nõ sit inquirere voluntatem Dei modo extraordinario [c] (quia talis modus omnino est incertus) sed præcipua intentio debet esse, vt auferantur lites, discordiæ, querelæ, inuidiæ: quod nos docuit Salomon. [d] *Contradictiones* (inquit) *comprimit sors, & inter potentes quoq; diiudicat.* quare si aliter concordia posset iniri, res sorti non esset committenda: sin aliter nequit discordia sopiri, bonum pacis sortem permittit, seruatis his conditionibus. Hinc praxi receptum in militiâ, vt quando plures sunt rei, sorte experiantur, quis necandus, quis liberandus: tum vero seruandũ, vt sit par sortientium reatus, alioqui iniqua est sortitio, quoad minùs no-

[a] vide Veracruzium 2. physf. spe. 5. Sol. & Tolet. in eund. physic. lib.

[b] D. Augu. epist. 119. ad Ianua. c. 3. 26. q. 2.

[c] c. 2. & 4. 26. q. 2.

[d] Prou. 18. v. 18.

centes. Sic tempore tempestatis licet fortiri ex omnium consensu quis naui eiiciatur: & tempore pestilitatis sortiendum, quis parochorum in vrbe remanere debeat;[a] eadẽ ratione, quando dubium cui cedere debeat eleemosyna, potest sortitione res decidi.[b]

[a] D. Aug. epist. 180. ad Honor. & li. 1. de doctr. Christ. c. 28.
[b] argu. l. 3. C. comm. de legat.

B Porro ne quem fallant, quæ in S. S. leget de sortibus rectissimè post D. Hieron. & Bedam[c] monuit Gratianus, ea nihil ad nostra pertinere tempora. Nã in veteri lege, Deus inter alias cæremonias, hanc quoque instituerat, quâ in sortitione vterentur, eamque sorti præmitterent; quæ qualis fuerit, non satis constat, videtur fuisse quædam ad Deum mẽtis eleuatio cum oratione ad hoc institutâ, vt colligitur ex Leuitico;[d] vbi de capri emissarij sortitione, sic legitur; *duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonij: mittensq; super vtrumq; sortem, vnam domino, & alteram capro emissario; cuius exierit sors domino, offeret illum pro peccato: cuius autem in caprum emissarium, statuet eum viuum coram Domino, vt fundat preces super eum, & emittat eum in solitudinem.*] & Diuus Lucas de sortitione Apostolatus ita scribit; postquam narrauit duos ab Apostolis coram Deo statutos, Barsabam & Matthiam; *Et orantes, dixerunt; Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerij huius, & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum. Et dederunt*

[c] d. c. 1. & d. c. 4.
[d] c. 16. v. 10.

ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Matthiam.[a]] Primùm igitur ſtatuebantur ſortituri coram Deo, mox oratio fundebatur, tertiò ſortes ſingulis dabantur, eæ miſcebantur, in ſinu, vrnâ, vel alio vaſe: cuius ſors exibat, ſuper eum cadere dicebatur. Certè miſſas aliquando in ſinum, teſtatur Salomon; [b] *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* interdum in calicem, quem ſinu continebant: vnde & calix in S. Scriptura ſæpe ſignificat ſortem; vt ſecundum nonnullos, his verbis; *Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei.*[c] Totum ergo hoc negotium cærimoniale fuit: quare legis veteris cærimoniarum abrogatione, etiam hæc ſortitionis cærimonia ceſſauit. Vnde Venerab. Beda [d] obſeruat Apoſtolos ante S. S. acceptum, in electione Diui Matthiæ adhuc legali cærimoniâ vſos fuiſſe; poſt Spiritum verò ſanctum acceptum, non ampliùs ſortem adhibuiſſe; ſed ſolâ vſos oratione ad Deum, & ieiunio adiuncto: ſic enim leguntur elegiſſe ſeptem Diaconos, & Preſbyteros [e] Sanè cùm Salua tor, qui fallere non poteſt nec falli, cuncta promittat orantibus; [f] ſtultum & abſurdum eſt, relictâ oratione, quæ promiſſionem habet; confugere ad ſortem; cui ſe adfuturum Deus, in Nouo Teſtamento non repromiſit.

a Act. 2. v. 24.

b Prou. 16. v. vlt.

c Pſ. 15. v. 16.

d in cap. 1. Act.

e Act. 6. & c. 14. v. 22.

f Matth. 7. v. 7. Ioan. 14. v. 13.

QVÆSTIO II.

De contractu sortis, siue Loteriæ.

A

EST in vsu frequenti Europæ contractus quidam, quem vulgò vocāt *Loteriam*. iste vel priuatim fit, vel publicè: priuatim, pro arbitrio cuiusq;, quando aliquis equum vel quid simile statuto pretio (v.g. pro L. aureis) exponit sortiendum cui obtingat, & deinde in hanc summam plures symbolam quisque conferunt, & aleam iaciunt, quis equum sit habiturus: vel etiam priuatim plures annuli, libri, specula, vel alia supellex proponitur, inter familiares eodem modo collatis symbolis (quæ vocantur *Lota*) sortienda. vulgo vocant *la raffe*, aut, *riffe*. Quidam vocant *ludum ollæ*: opinor propter vrnam seu ollam, in quam sortes iaciuntur.

Publicè verò cum instituitur, opus est Principis vel Reip. consensu. suntque hoc in contractu, siue publicè, siue priuatim fiat, multa consideranda, vt iustitia contractus & perfectio illibata maneat.

Concl. 1. *hunc contractum esse licitum.* hanc probat bene Briard.[a] quod sit licitus patet, quia nullo iure, nec naturali, nec diuino, nec humano prohibitus. Non naturali, quia celebrari sic potest, vt nulla in eo interueniat iniquitas; si seruentur conditiones mox dicendæ. Secundò quia cedere potest in publicam vtilitatem. 3. Quia secundum se, nihil est

[a] Quodlib. 5.

hil est aliud, quam sors quędam diuisoria, instituta ex benè placito concertantium, siue consortientium. Quod diuino iure non sit prohibitus, probatur, quia nec per S. Scripturam, nec per vllam traditionem Ecclesiæ: quod nec iure humano, probatur: quia nec ciuilis, nec canonica lex vlla profertur, quę de hoc contractu expresè egerit. Et fallitur Conrad.[a] putās prohiberi legibus, quæ vetant ludum alearum. Nam inprimis hoc dici non potest de Lotheria publica, in qua non iacitur alea; & quoad priuatam illam *riffam*, in qua intercedit alea (licet Iure Castellæ prohibita sit iure nouo) ea quoque non est prohibita dictis legibus, de aleæ prohibitione agētibus. quod probo, quia ludus aleæ prohibitus est, non quia fortuna in eo dominatur; sed quia perdentes in ludo aleæ solent blasphemare, & etiam solent homines suas opes omnes breui tempore sic consumere, & depauperari, vt patet ex ipsis rescriptis iuris.[b] Nam si in fortunâ fundaretur dicta prohibitio: certè nunquam, nec ꝓ paruâ summâ liceret ludere aleâ. tunc.n. id prohibitū foret, quia per se malum. Nunc verò videmus iura permittere lusum aleæ pro re modicâ seu causâ conuiuij:[c] & sententia est magis consona rationi & legibus, hoc interdictum solummodo pertinere ad solitos ludere, siue ad frequentantes aleam, siue ad deseruientes aleæ.[d] ideoque cen-

a l. de contrac. tract. 3. q. 71. cōclus. 2.

b l. fi. C. de rel. & sum. fun. Paluda. in 4. d. 15. q. 3. ar. 5. Silu. verbo ludus, §. 4.

c l. quod in conuiuio. D. de aleat.

d hoc volunt Ang. sup. & Briard. sup. & videtur esse gl. in ca. Episcop. verb. deseruiens. 35. d.

senda

senda alea nõ esse prohibita, quia per se mala; sed malam factam, quia prohibita, & quatenus prohibita. prohibitam verò, propter geminum, blasphemiæ, & decoctionis, periculum. Quorũ vtrumq; cùm subsit nullum in hoc raffæ contractu; crediderim; sicut Briard. defendit posterius genus sortis in vrnam cõiectæ, à ratione similitudinis; eodem modo defendendum prius illud per aleam. Præterea quæ ad iustitiam vnius, eadem ad alterius iustitiam sufficient: & sicut lucrum in vno factum licet retinere, sic etiam licebit in altero.

Notandum verò in hoc contractu duos contractus virtute misceri: primùm, respectu eius qui iocale, vel supellectilem exponit, & est vera quædam, sed implicita venditio; quâ pro tali summa pecunię ipse, omnib. illis qui summam simul conficiunt, vendit rem illam; puto equum, quinq; sortientibus, quorum singuli decem aureos conferunt, vendit pro quinquaginta aureis. Secundum verò respectu emptorum inter se, sic enim est contractus quidam sortis diuisoriæ, censentur enim sic inter se cõuenire, vt cui sors fauet, ille pro suis decem aureis totũ equum habeat, & tota ipsi merx cedat, cæteri verò dispẽdium ferant singuli suæ symbolæ. Nec aliud requiritur ad iustitiam contractus vtriusq; quam vt tota summa simul adæquet non excedat valorem mercis: & ipsi ementes

omnes æqualiter subiiciantur vtrique fortunæ, lucri & amissionis. Licitum verò hoc esse probat Franc. Garcias.[a] quia reuerâ contractus iste in idem recidit, quod omnes isti sortientes initâ societate simul rem vel res illas, quæ sorti exponendæ, emissent: tunc enim possent si vellent inter se conuenire de sorte diuisoria iacienda, quid cuiq; rerum illarum obtingeret. quod licitũ esse nemo vnquam negauerit.

[a] lib. 1. de contract. c.20.

B 2. Concl. *conditiones ad iustitiam lucri in hoc contractu considerandæ sunt pro ratione personarum quæ hic adsunt variæ.*] Hanc asserit & optimè explicat Franc. Garcias, & illum nullo addito sequitur Lud. Lopesius.[b]

[b] de contract. 2. c.23.

Notant quinque personarum genera in hoc contractu lucrari posse. Primò dominos mercis seu venditores, his licitum est tantum accipere pro mercibus quãtum possent lucrari alio quouis contractu licitè illas distrahentes. Quod tantum possint accipere, probatur. quia quoad ipsos intercedit cum sortientibus contractus venditionis, venditor autem posset consequi quantum merces illi iusti lucri adferre valent, hoc est, quanti sunt ipsæ merces. Si ergo ampliùs acciperet venditor iste, iniustum foret lucrum, & teneretur restituere. Si tamen quod ampliùs permittitur conferri vltra mercis pretium, id non cederet domino seu venditori mercis, sed pauperibus, vel offi-

cialibus seu ministris; licitus foret excessus, vt patebit ex modò dicendis. Hæc exceptio solet contingere, in publicis sortitionibus, quæ conceduntur Ciuitatibus vel Communitatibus, vt hoc pacto se liberent ære alieno: tunc enim solet Princeps dans licentiam, considerata publica necessitate, pretium sortis aliquando paulò liberaliùs statuere: neque fit iniuria sortientibus, qui hoc sciunt. Cauenda verò fraus venditorum, ne sortitionem facere morētur, postquam sufficientes symbolę sunt collatę: item ne merces mutent, vel diminuant. Item ne, quando simul facienda sortitio, aliquas merces priùs patiantur sortem subire. Pro quo sciendum, ordinariò certam diem præfigi, qua simul sortes omnes trahantur, die ac nocte labore non intermisso: interdum tamen instituitur sortitio, hoc pacto: primum proponuntur omnes partes, siue supellex sortienda tota; & statuitur singularum sortium pretium, v. g. quinq; stuferi: tum statim singularis volentium sortiri sortitio instituitur, quo quisque confert ordine. v. g. venio & offero decem stuferos, duæ sortes pro me extrahūtur statim. si venit statim alius, qui adfert quindecim stuferos, tres sortes pro illo extrahuntur, quodq; mihi vel illi obtingit hoc auferimus. Hic modus periculosus est, nec deberet à principibus permitti: quia multis fraudib. est obnoxius. Nā primo cùm nō intercе-

terce-

tercedât in ſorte ducendâ ſolemnitates, quę ſolent in altero genere; faciliùs eſt vt fiat aliqua colluſio. 2 non poteſt conſtare facilè de æqualitate pretij: tum quòd ſi certum tempus præfigatur, fieri poteſt vt tunc non ſatis multæ ſymbolæ ſint collatæ: ſi tempus liberum permittitur, fieri poteſt vt venditor nimis diu hanc exercens ſortitionem, longè accipiat vltra pretium mercium. Nec ſufficit dicere, fieri etiam poſſe vt infra hoc accipiat; & ſic communem aleam ſubire. *Reſp.* enim non debere vllum fortunæ periculum hîc interuenire inter emptorem & venditorem, quia ipſorum ad inuicem reſpectu, eſt contractus venditionis; ſed inter ipſos tantū emptores, reſpectu enim ipſorum mutuò, eſt contractus ſortis. Denique cùm ſic merces ſubtrahantur, quæ ſortitò contigerunt, ſemper vilior fit tota merx, & ideo iniuſtum eſt durare idem ſingularū ſortium pretium. Si dicas ſemper alias ęquè bonas merces ſufſici ablatis. neq; hoc eſt ſatis credibile, neq; ſufficit. nam nimis diuturna permittitur ſic licentia venditori hunc exercendi contractum. Longè itaq; tutius eſt & ſecurius, tum Reip: tum priuatis, hoc ſecundo genere relicto, prius tantum exercere.

C Secundò poterunt lucrari ipſi emptores, ſiue ſortientes quia poterit, qui vnam fortè drachmā contulit, mille accipere. nam quicquid illi citra fraudem ſors obtulit, id poteſt

auferre & retinere. ratio est, quia omnes sortientes in hanc conditionem consenserunt, vt quisque auferat, quod illi sors detulerit: atque ita omnes æquali subsunt periculo. Nam qui multas symbolas colligit, vt multis potest frustrari, sic multis potest lucrari: qui paucas, paucis & lucrari, & paucis iacturam potest facere. Cauenda hic collusio sortientium & eorum, qui sortes extrahunt, leguntque. Quod si quis per huiusmodi collusionem aliquid fuerit consecutus; tam ipse, quam collusores, tenentur ipsam rem illam restituere, non domino priori, siue venditori sortis (quia iam illam ipse vendidit) sed consortientibus, qui emerunt dubium euentum: & ideò res illa debet vendi, & pretium inde redactum, inter socios sortitionis iterũ sorti subiiciendum: vel si res exstet, ipsamet In hac vero sortitione an sit ad mittendus fraudator? certè si fraudem non adhibuisset, sors illa ipsi non aduenisset: & pœnã peccati sui æquum est eum sustinere: tamen quia fieri potuit, vt alia sors æquè bona illi fuerit obuentura, & nulla lex eum priuat iteratâ sortitione; ideò mihi res dubia est, nec auderem eum arcere.

Tertiò ministri & officiati, qui adsistunt sortitioni, tum in scedulis scribendis, tum in sortibus extrahendis, tum ne quid fraudis vel doli committatur: illi licitè stipendium aliquod pro labore suo recipiunt. ita tamen D

si nec

ſi nec plures quàm neceſsè ſit miniſtri huiuſmodi adhibeantur; nec æquo ampliùs ſtipédium ferant: nec diutiùs quàm neceſſe foret, rem extrahant. Quæ vera tam reſpectu venditoris, quam emptorum: ſcilicet ſi nolint plus æquo tribuere, vel nolint rẽ ſic extrahi, vel nollent tot miniſtros adeſſe. Nam ſi conſentiant, non video cur minùs hic operetur conſenſus emptorum, quando ipſorum expenſis miniſtri adſunt: quàm venditoris, quando ipſi expenſæ ſoluendæ. Neque mihi hoc ſatis perpendiſſe videtur Garcias; dum putat has exceptiones tantum locum non habere, quãdo miniſtri à venditore ſunt alendi. Si quæras à quo ordinariè alendi? cùm lucrum ipſius ſortitionis, hoc eſt, quod ſortiendo contingit, omnino pertineat ad emptores; neque huius lucri pars vlla cedat venditori: & impenſæ miniſtrorum fiant ratione ipſius ſortitionis, hoc eſt, ratione ſecũdi contractus virtualis, nõ ratione primi: ſequitur impenſas eorum eſſe debere, inter quos lucrum ipſum partiendum eſt, & inter quos celebratur ſecundus cõtractus. quæ eſt communis ſententia.[a] Sed Alcocerius vnum excipit caſum, quando ſcilicet venditor aliter ſine impenſis in proxenetas, aut inſtitores, non potuiſſet illas merces diſtrahere, cũ enim ipſe tunc per ſortitionis compendium euitet illas impenſas, æquum videatur, earum loco, ſubire partem impenſarum ſorti-

[a] Alcocer. de ludo, c. 49. Garciæ d.c.20. Lopez.d.c.23.

tionis. Nihilominùs Garcias & Lopezius cõtendunt etiam hoc casu, rationi illi communi locum esse: quia ad venditorem iam sortitio illa nihil pertinet. Æquior tamen, (vt puto) est sententia Alcoceri. quia commodum illud, quod percepit venditor, reuera dependet, & prouenit virtute ipsius sortitionis; nec sine sortitione illud consecutus fuisset: & sic quoad hoc negotium nõ debet considerari venditor expers commodi ex sortitione. Deinde in praxi receptũ, vt venditor soleat hæc omnia subire, & omnes expensas facere, nõ tantum factas in taxatione & valore mercium constituendo; sed etiam factas in ipsa sortitione: verùm in ipsa taxatione sortium (v.g. summæ totalis, ad quam numerus & valor sortium pertingere possit) habetur ratio probabilis omnium istarũ impensarum: & sic Domini in se totum solent recipere. Alioqui si emptoribus aliquid propterea decederet, tum locũ habet quod dicit Molina, *p.2 de instit. disput.509.* nempe id à principio publicandum esse.

Quintò licite deducitur & accipitur ex tota summa pretij emptionis, illa quantitas pecuniæ; quæ assignata fuit à Principe ad opera pia vel eleemosynas: siue illa deducatur à portione vẽditoris seu pretio; siue à lucro, quod cedit sortientibus; siue ab vtroq;: præsertim si ab initio hoc promulgetur.

Pia enim & religiosa est consuetudo, qua

Princeps vel Resp. talem licentiam contractus sortiarij concedens, aliquam partem sic reseruat: nec iniuriam facit contrahentibus. non venditori, cui non tenetur aliter licentiam dare: non emptoribus, qui hac conditione pecunias suas sorti subiiciunt. Quod de causa pia dictum, idem tenēdum, de publica necessitate, quare posset aliquid reseruari ad soluēdum debita Principis vel Reip. si tamen verè talis necessitas subesset. Ideo quando conceditur in remedium Ciuitati vel communitati, vt posset Princeps aliquid segregare, ad necessitates illius Ciuitatis; sic etiam posset taxare liberaliùs summam pretij. Sic benè Garcias.

Vltimò *potest, is cui merx aliqua cessit, quia symbolas contulit plures omnibus aliis, vel certo numero intra tot dies, mercem illam recipere & retinere.*]

Intellige quandocunque acceperit; dummodo non sit res ex numero illarum, quæ iam expositę sortitioni: quod si ex earum numeto sit, nō potest eam accipere, postquam aliqui iam symbolas contulerunt. statim enim vt contulerunt, in hāc mercem ipsis ius fuit acquisitum. sic fit vt venditor alteri addicere nequeat, quod iam alteri venditum. Hæc ratio satis indicat, hoc intelligendum, quando instituta iam sortitione, vel acceptis symbolis, fit promissio. Si enim promissio facta foret, vt solet, ante symbolarum

collationem, hoc est, initio quãdo sortis diuisoriæ siue Lotheriæ fit publicatio; tũ enim sæpè additur, qui primam symbolam contulerit, is habebit hoc vel illud; qui intra tot dies tot symbolas contulerit, habebit illud; qui numero vicerit reliquos intra tale tempus, illi hoc cedet; tunc isti omnia etiã post inchoatas sortes acquirerent, quæ ipsis promissa fuerũt ante sortitionem, & antequam res ipsa venderetur: & tunc sortientes in hãc conditionem consensisse sunt censendi. Sic intelligẽdi Garcias & Lopezius. & sufficiant ista de hoc contractu *Lotheriæ*. de quo vide Molin. d. loco, & P. Zaa in Aphorism. verbo venditio. nu. 15.

QVÆSTIO III.

De purgatione Canonica.

Canonica purgatio dicitur, quæ regulis Ecclesiastici iuris consentanea est: quę duplex est, vna *per iusiurandum*, in qua nihil est sortis: hanc soli improbãt hæretici, qui contendunt nunquam licere iurare, ne in iudicio quidem: contra quos legi potest Alf. à Castro, [a] Cochlæus contra Anabaptistas, & Gregor. Valenci. [b] Probatur etiam hæc purgatio quoad Laicos in Concilio Triburiensi, [c] sicque testatur Cromerus *lib. 19. hist. Polon.* se Sophiam Reginam de stupro accusatam, suo, & septem honestarũ ac nobilium fæmi- A

[a] li. rc. verbo iuramentum hære. 1.
[b] 2. 2. disp. 6. q. 7. pun. 8.
[c] c. si quis presbyt. 2. q. 4.

narum

natum iureiurando purgasse. Probatur verò quoad presbyteros & Episcopos, constitutione Gregorii Magni, qui varios Episcopos sic se iussit purgare [a]. Idem statuêre Alexander [b], Innocentius [c], & Leo [d] Pontifices idem sancitum in Concil. Agathensi [e], & Ilerdensi [f]: id ipsi fecere Sixtus Tertius [g], & Leo. III. [h], & Pelagius PP. [i]

Altera purgatio est *per venerabilis Sacramenti Eucharistici sumptionem.* hanc Catholici contendimus esse licitam, quando iniungitur ab Ecclesiastico iudice competente. In veteribus Germaniæ conciliis hæc purgatio fuit probata. Statutum enim illis, si furtum in monasterio committatur, tunc fratres se ita expurgent. Missa celebretur, in eorum præsentia, & ea expleta *omnes in hæc verba communicentur: Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem* [k]. Item, *si Episcopo aut presbytero aliquod maleficium imputatum sit, pro singulis missam celebrare debet, & communicare: & de singulis imputatis se innocētem ostendere. Quod si non fecerit, quinquennio à liminibus Ecclesiæ extraneus habeatur* [l].] Nec desunt exempla Pontificum optimorum, qui hāc purgationem exegerunt. Lotharius Rex pactis cum Nicolao Pontifice non steterat, sed adulteram iterum in thalami partem reduxerat. Profectus Romam absolui petit à Pontifice Hadriano, dicens se promissis Nicolao factis stetisse. *Pontifex pro comprobatione innocentiæ*

[a] c. presbyter cum 4. seq. d. q. 4.
[b] c. super causa d. q. 4.
[c] c. quoties ibi.
[d] c. omnib. ibi.
[e] c si legitimi ibid.
[f] c. presbyter si à plebe ibid.
[g] c. mādastis ibid.
[h] c. auditū. ibid.
[i] Sigeber. in Chron.
[k] ca. sæpe contingit ibid.
[l] c. si Episc. ibid.

a ann. 870. in Chron. (ait Sigisbertus[a]) *ad examinationem corporis & sanguinis Domini tam regem, quam optimates regni inuitauit. illi nihil Deum veriti corpus Domini nostri, temere & perperam acceperunt*: Sed Rege in itinere Placentiæ statim moriente, omnes intra annum reliqui perierunt. Malus erat Imp. Henricus, sed tamen simile sacrilegium committere exhorruit, inuitante illum ad similem sacramenti Venerabilis purgationẽ Gregor. VII. Pontifice tam sancto, quàm malis cunctis inuiso, tam religioso q̃ hæreticis semper odioso. Narrat historiam

b an. 1077. Lambertus Schaffnaburgensis his verbis[b]; *ita absoluto eo* (nempe Henrico Imp.) *excommunicatione, Papa missarum solemnia celebrauit, confectaq; sacra oblatione, Regem cum cetera, quæ frequens aderat, multitudine ad altare euocauit, p̄ferensq; manu corpus* Dominicum: *Ego, inquit, iã pridem à te tuisq; fautoribus litteras accepi, quibus me insimulabas sedem Apostolicam per simoniacam hæresim occupasse, & aliis quibusdam tam ante Episcopatum, quàm post acceptum Episcopatum criminibus vitam maculasse, quæ mihi secundum scita canonum omnes ad sacros ordines accessum obstruxerunt. Et licet multorum idoneorum certe testium adstipulatione crimen refellere queam: eorũ scilicet, qui omnem vitæ meæ ab ineũte ætate institutionem integerrime nouerunt, & eorum qui meæ ad Episcopatum promotionis auctores fuerunt. Ego tamen ne humano potius quàm diuino niti videar testimonio, vt satisfactionis compẽdio omnẽ omni-*

bus

bus scandali scrupulum de medio auferam: ecce corpus Dominicum quod sumpturus ero, in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ, vt omnipotens Deus, suo me hodie iudicio vel absoluat obiecti criminis suspicione, si innocens sum: vel subitanea interimat morte, si reus. Hæc & alia, vt solenne est, præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum iudicem, & innocentiæ assertorem adesse precabatur partem Dominici corporis accepit & comedit. Qua liberrime absumpta, cum populus in laudes Dei, innocentiæ eius congratulatus, aliquamdiu acclamasset, tandem impetrato silentio, conuersus ad Regem. Fac ergo fili, inquit, si placet quod me facere vidisti. Principes Theutonici regni, suis indies accusationibus aures nostras obtundunt, magnam tibi molem capitaliũ criminum impingentes: pro quibus non modo ab omni rerũ publicarum administratione, sed ab Ecclesiastica etiam cõmunione, & ab omnimoda vitæ secularis conuersatione vsq; ad extremum spiritum te suspendi oportere existimant. Petunt etiam magnopere diem & locum statui, audientiãq; præstari canonice discutiendis, quas aduersum te adferant accusationibus. Et nosti optime humana plerumq; vacillare iudicia, & in publicis disceptationibus nonnunquam falsa pro veris persuaderi, dum pro disertorum hominum ingeniis & dicendi copia & suauitate falsitas verborum phaleris adornata libenter auditur & veritas nullis eloquentiæ nixa adminiculis contemnitur. Cùm ergo tibi bene consultum cupiam, pro eo quod in calamitatib. tuis supplex Apostolicæ

sedis

sedis patrocinium expetisti, fac quod moneo. Si te innocentem nosti, & existimationem tuam ab æmulis tuis per calumniam falsis criminationibus impeti, libera compendiosè & ecclesiam Dei scandalo, & teipsum longæ concertationis ambiguo, & sume hanc residuam partem Dominici corporis: vt comprobata DEO teste innocentia tua, obstruatur omne os aduersum te iniqua garrientium: & me deinceps causæ tuæ aduocato, & innocentiæ tuæ vehementissimo assertore, Principes, tibi reconcilientur, Regnum tibi restituatur, omnes quibus iā diu respublica diuexatur bellorum ciuilium tempestates in perpetuum sopiantur. Ad hæc ille inopinata re attonitus, æstuare, tergiuersari: &c.] Sequitur quo pacto experimentum hoc innocentiæ suæ facere detrectarit. Vidisti (lector) indicii huius formulam, vidisti causas. Hæ nonne veræ; quòd Deus fidelissimus veritatis sit testis: quòd in humanis disceptationibus fallaciæ sit locus, diuinam verò disquisitionem nec falli posse, nec fallere? In formula, quid nisi pium, quid nisi consentaneū sacris litteris, præceptisq; diuinis? Verba quæ rem deceant: res ad honorem Dei, pacem Ecclesiæ: concordiam iustitiamque sanciendum, scandala schismataq; tollenda instituta & peraccommodata. Quid igitur leguleius vilis [a] summis Ecclesiæ antistitib. obstrepit? quid rana conatur in elephantum intumescere? cur hanc vocat, *furiosæ explorationis speciem*? cur Episcopos *Sacramentales*, per C

[a] Hotoman. Caluinista Cōmmēt. de Feud.

ludi-

ludibrium homo *Sacramentarius*, appellat? vnicam adfert rationem, rationis expertem. Quia in exsecrationem sic & perniciem cõuertatur, quod ad salutem institutum putabatur. Putabatur ergo, & non erat? iam Christus mendax, qui hoc apertè professus? Nõne eius sunt ista [a]? *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in illo.* Si salus in me & ego in Saluatore, putabor tantum saluus & non ero? Quid illa [b]? *Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Falsa promissio, si viuere putatur dumtaxat. Quid deniq; illud clarissimum; *Non sicut patres vestri manducauerunt manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem viuet in æternum* [c]. Viuet planè, viuet, ad salutemque veram & perfectam hoc institutum non putatur fuisse tantùm, sed scitur; sed fide creditur. Nonne dixerat veritas [d]? *Hic est panis de cœlo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*] Credat non esse salutem, qui non credit sub panis specie esse carnẽ. Nos carnem credimus, salutem credimus; non tamen omni sumenti.

Sumunt boni, sumunt mali:
Sorte tamen inæquali
Vitæ, vel interitûs.

[a] Ioan. 6. v. 56.
[b] v. 57.
[c] v. 58.
[d] v. 59.

Mors est malis, vita bonis.
Vide paris sumptionis,
Quàm sit dispar exitus.

Sed D. Thomæ non credit rabula: an nec Apostolo [a]? *Quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem se ipsum homo: & sic de pane illo edat: & de calice, bibat. Qui enim manducat, & bibit, indignè: iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quod si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.*] Igitur indignè sumentibus, pernicies semper, & exsecratio fuit: non institutione, vel instituentis voluntate, sed sumentium peruersitate: qui quod ad salutem eorum datum, in mortem maluntabuti. Institutum initio ad vitam æternam dignè sumentium. Sic sume: nullus Pontifex, in perniciem, aut exsecrationem conuertet, nullus voluit, nullus potuit. An qui sumit in testem innocentiæ, cum sit nocens, dignè sumit? ô iuris Sacerdote dignum iudicium! sed eô, qui iustitiam nobis Deam pro habitu seu virtute iustitiæ, definiens, nouum iustitiæ sacellum erexit. Quid aliud in totâ formâ purgationis proponitur, quam quod à B. Paulo sancitum? Nonne hoc purgatio indicit? Dei testimonium optimum & certissimum est. Illud adducatur, & dubium tollat. Si reus es, noli eum testem aduocare:

[a] 1. Cor. 11. v. 27.

Cōment: in Iustin. Instit.

si innocens es aduoca. Proba teipsum priùs, diiudica. reus es? caue accedas, damnationem manducabis, & exitium adferet tibi sacrilega audacia: abstine, moneo, & edico. At nil conscire tibi, nulla te mortali culpa pallescere, postquam conscientiæ arcana scrutatus es, deprehendis; adesdum securus, innocentiæ non deerit, qui pro nocentibus obiit; vt eos ad innocentiã reuocaret. Quid in his mali? quid falsi? Non defuit Deus innocentibus, & hoc indicio eos expurgauit, nocentes verò necauit. Absoluit Gregoriũ VII. damnauit Lotharium. Absoluit, in Morinis virum nobilem Erkimbaldum de Borban quem Comitem vocat Cantipratẽsis. hic lecto affixus intellexit à Nepote (filium alii contendunt) vi virgini vitium oblatum. Domini hæredem nemo accusare, multo minùs punire audebat. Quid faceret æger? iustitiam negligat? gladium illi in vindictam malorum Deus tradiderat. Nepotẽ, qui occidat nõ reperitur. Si faciat ipse? fraude opus, & parricida vocabitur. Vocabor (inquit) sed ab hominibus carnifex futurus sanguinis mei; sed iustus vltor, sed iustitiæ defensor, in oculis Domini. An quia Nepos, non nocens? successore carebo. prouidebit Dominus, cui seruio; cuius gloriæ affectus meos postpono. sic animatus, pugionem abscondit sub ceruicali. vocat Nepotem, tanquam vltima ei monita & mandata daturus.

Venit adolescens, quincto post die; placatũ sperans auunculum. Accedit, postulantis capiti aurem admouet. Ille pro osculo, pugionem condit in gutture, nec desinit premere, donec videt exhalasse. Hanc accipe victimam iustitiæ Deus (addit) tibi immolatam. Scis quæ in animo & visceribus meis doloris magnitudo obuersans lancinet paternum amorem: sed vicit amor tui. Paulò post vires cernens deficere; obit exomologesim: tacet de cæde nepotis, quæ in ore omnium recens. Quærit Episcopus silentii causam. si oblitus: num saltem nunc se accuset, & animo pœniteat? respondit Burbathus, se iustam credere; &, quod meritorium putet, id nolle infectum. Episcopus eius pertinacia detestata (sic putabat) redit ad templum De via reuocat æger. Tum ait redeunti: Vt, pater, quàm diuersa Dei sint & hominum iudicia intelligant, qui tecum præsentes: aperi (quæso) hierothecam, in qua pign⁹ salutis asseruatum adfers. Recludit ille, nec hostiam reperit. Hanc admiranti æger se in ore, mediatore angelo datam, ostendit habere. Historia notissima est toti Belgio, non elegantis modo & accurati artificii picturis vetustissimis in Bruxellensi ciuica domo exornata, sed etiam historiarum monumentis contestata [a]. Sic Deus etiam absoluit Sibichonem Episcopum Spirensem coram Hērico III. adulterii accusatum [b]. Sic sæpe

[a] Cātipra. lib. 2. c. 36. par. 6. Fulgos. l. 1. c. 6. sed melius Cæsarius l. 9. c. 38.
[b] Crantzius lib. 4. Saxon. ca. 43. & Chron. Hirsaugiense.

nocen-

nocentes & culpæ reos indignè sumentes vel Deus pœnis corripuit, vel non permisit sumere & trāsmittere[a] Interdū tamē pmisisse Deū hoc scelus impunitū in præsens, dilata in posterum digna vltione, nos docet Andronici Imper. perfidia apud Choniatam [b] Sed occulta iudiciorum abyssus à nobis non scrutanda. Sublata tamen aliquando hæc purgationis forma, eo quod suspectis non est danda Eucharistia. *c. dilecti de purga. canon c. tribus de consecrat. d. 2.*

[a] Cyprian. serm. de lapsis Gregor. Turonens. l. 1. de glor. mart. c. 88. Pet. Clun. l. 1. de mirac. c. 1. 25. 35. Cæsa. l. 9. exempl. c. 58. 60. 64 Surius in vit. S. Godefridi, l. 3. c. 12.

[b] l. 1. Anna. in fin. vitæ Manuel. Conneni.

QVÆSTIO IV.

De vulgaribus purgationibus.

A IN sortium Politicarum numero censeri possunt miræ quædam iudiciariæ disquisitiones, quibus fortuito euētui veritas culpæ vel innocentiæ decidenda permittitur. *Vulgares* vocant *purgationes*, idq; rectissimè: vt nomen nobis indicet nullo ipsas legitimo vsu, sed vulgi quadam vsurpatione & obseruatione superstitiosa fuisse introductas; plerasq; etiam iure canonico expresse vetitas. Solet iis DEVS tentari potiùs, quàm volūtas eius explorari. Vnde *& exploratoriæ probationes* Latinè dicuntur; Barbaro verò vocabulo in Constitution. Neapolitanis, *paribiles leges*; eò quod rem non sciri, sed apparere tātum faciant. In his plerumq; peccari; tentādo Deum, probabitur postea.

Talis purgatio est, quotiescumq; poscitur, vt Deus miraculum faciat: veluti si quis confisus innocentiæ suæ, peteret se septies percuti gladio, ad innocentiam suam probandam, vt factum in fœmina septies icta [a], aut in ignem intraret, de quo postea.

[a] de qua est epist. D. Hier.

SECTIO I.

De prouocatione ad diuinum iudicium.

SÆpe fit, vt qui se iniuria affici ab aliis putant, nec hominum præsidium vel auxilium superesse cernunt, ad Deum confugiant; non quidem malis vt illos eripiat, sed vt sumpta de persecutoribus vltione, tali indignos supplices iniuria fuisse, cunctis faciat manifestum: interdum illos ad tribunal Dei sisti intra certum tempus, interdum nullo tempore addito iubent: *citationem ad comparendum coram Deo iudice* vocant. de hac merito dubitant pleriq; quid tenendum: metuẽdane citato sit, necne? item licita citanti, an illicita? B

Quoad citantem & quiritantem, ob iniuriam, *Dico primò, si citra odium, aut vindictæ cupiditatem, vel impatientiam, iram, desperationem, vanitatem, aut aliam vitiosam affectionem, per iniustitiam oppressus quis, hoc faciat, bono fine (puta vt innocẽtia eius appareat, nec infamia grauetur familia: aut vt liberetur mundus tali tyranno: aut vt resipiscat, & terrore perculsus, pœniteat,*

desinatq; ab oppressione & concussione miserorum licita est talis citatio.] Fatetur Feuardent.[a] se talem non audere damnare. Equidem cũ res sit indifferens, & finis bonus, puto actũ esse meritorium: nec desunt exempla Sanctorum hominum. Sic enim Sara dixit Abrahæ[b]; *Iudicet Dominus inter te & me.* Sic Dauid ad Saulem[c], *Iudicet Dominus inter n & te, & vlciscatur me Dominus ex te.* & Zacharias filius Ioiadę, cum iussu Ioas regis interficeretur, similia protulit[d]; *videat Dominus, & requirat.* Nec alia mens septem Machabæorum Martyrum,[e], quorum prophetia vim habuit imprecationis & citationis, vt illæ priores duæ; quæ ambæ exitio persecutorũ paulo post fuêre comprobatæ. Nonne Apostolus Alexandro ærario impunitam esse nõ debere censuit iniustitiam eius, cum diceret[f]? *Reddat illi Domin⁹ secundum opera sua.* h.e. malum magnum pro multis malis, quę illi ostẽderat. Nonne sancti martyres, etiam noui testamenti, clamant ad Deum[g]? *Vsquequo Domine non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra?* Legimus etiam de B. Eustachio Abbate, cum hæreticus quidam Agrestius, B. Columbanum iam mortuum conuiciis & calumniis laceraret, sic vltum esse calumniatorem, idque in concilio Matisconensi. Ita nãq; scribit Ionas Abbas, eius contemporaneus[h]; *cùm sic ille* (Agrestius) *friuola garriret, sagax Eustach⁹, vt erat*

[a] extremo c.13. Esthe.

[b] Gen.16. v.5.

[c] 1.Reg.24. v.13.

[d] 1.paral. 24.v.23.

[e] l.2. M. c. 7.v.17. & 19.

[f] 2.Tim.4. v.15.

[g] Apoc.6. v.10.

[h] vitæ S. Eustachii seu Eustasii c.6. mẽse Mao it.

virtute patientiæ, & scientiæ insignis, respondit. In horum præsentia Sacerdotum te ego, eius discipulus & successor, cuius tu disciplinam & instituta damnas, ad diuinum iudicium cum illo intra præsentis anni circulum disceptaturum inuito, vt isti iudicis examen sentias: cuius famulum tuis obtrectationibus maculare conaris.] Scire vultis euentum citationis? Post aliqua media, sequenti capite subiicit Ionas; *Sed cùm ille* (Agrestius) *sæpius sibi datum pœnitentiæ locum non agnosceret, vt B. Eustachii sententia, ad diuinum iudicium ipsum vocantis præualeret, ante triginta dierũ circulum, priusquam vertentis anni meta compleretur, a seruo suo, quem ipse redemerat, securi percussus interiit.*] Accedat & aliud tempore legis gratiæ. Gualtherus Burgensis, vir doctrina & sanctitate clarus, per iniuriam pulsus Episcopatu Pictauiensi, à Clemente V. quamdiu vixit, iniuriam patienter tulit: moriens iussit credo ad exemplum aliorum sepulcro inscribi; *Ad iustum Dei iudicium appello.* Legit elogium Clemens, & iniuriæ, quam intulerat, memoria expauisse ferunt: addunt [a] alii, non diu post obiisse: sed, quem citant Volaterranus, id non addit, & fabulosum puto.

[a] Raphael Volatera. anthropo. lib. 21.

Memoratu dignissimum est, quod legitur apud ætatis illius scriptorem doctum, eruditum, & veracem, his verbis; *Monasterium D. Iacobi apud Leodium notum multis est & acceptũ. Istud quidam adolescens, consobrinus maioris Præpositi, causa deuotionis & religionis intrauit: quod,*

vt audiuit Præpositus indignè tulit: mox forti manu collecta satellitum, intrat violenter cænobium, rapit iuuenē & nudatum sancto habitu sæculari induit. Abbas ergo monasterii collectis primorib. ciuitatis, Episcopo conqueritur, & totum clerum pro tantis iniuriis interpellat. Hoc autem cum indignanter audire vix vellet Episcopus, & Abbatem potius duris verbis impeteret, flexis Abbas genibus, cum moderamine verborum dixit; Iudicem contra te (ô Præposite) in terra habere non possum: & ideo contra te DEVM summum iudicem interpello, vt intra quadraginta dies vterq; nostrum comparat coram illo, sententiam pro meritis accepturus. Ad hoc Præsul cachinnans cum suis irrisit hominem, atq; spreuit, & repulit exprobratum. Quid plura? quadragesimo die circa nonam mortuus est dictus Abbas: & cum pro eo solemniter pulsaretur, sedens in balneo Præpositus, quæsiuit à circumstantibus, quid hoc esset? moxq; quidam ingrediens respondit, Abbatem D. Iacobi modo esse defunctum, & pro eo pulsationem fieri tam solemnē. Ideo ergo recordatus Præpositus quadragesimum diem esse, qua se citatum audierat ab Abbate, consternatus animo, dixit suis. citò videte quid faciā? mortuus ego sum. comparere me hodie summi iudicis aspectibus oportebit. Nec mora. post verba hæc, cum balneum egredi festinaret, in adstantium manibus, cum diro eiulatu & vocibus exspirauit: ibi proculdubio respondere compulsus, vbi causarum strepitus cessant, iurisperitorum aduocatio conticescet, vbi nec preces, nec precium liberabunt.] Ha-

ctenus Thom. Cantipratens. alias Brabanti nus *in libr. Apum.* Cestrensis etiam *libr.* 7. tradit Innocentium quartum à Rob. Grossetest dicto Lincolniensi, famigerato illa ætate philosopho, quem excommunicarat, & ille ad Deum iudicem prouocarat, Pontificem ad Dei tribunal citans mortuum quo die mortuus est Robertus, auditamq; hanc in Pontificia aula vocem; VENI MISER AD IVDICIVM. Repertumq; sequenti die Papam in lectulo exanimatum, ac liuidam in eius latere cruentamq; plagam, ac si fuste percussus fuisset, & id accidisse anno 1253. cui consentiunt Matthæus Parisius, Ioann. Buriensis, & alii Britannici scriptores; quorum hoc commentum puto, ab hæreticis vel schismaticis eorum operib. fortassis insertum. Nam Neapoli hunc Innocentium in expeditione contra Manfredum mortuum scribit Nauclerus, parum Pontificibus addictus *Chronic. vol. 2. generat. 42.* & non meminit talis citationis, vt nec Platina, (non reticiturus) nec Monachus Paduanus, nec Paulus Langius Cygnolus Monachus Bozaniensis, sed perfidus hæreticis; nec alter hæreticus Mutius in Chronic Germanorũ. Nec ex Catholicis quod sciam gentium a harum quisquam, non Onuphrius, nec Massonus, nec Ricordanus, nec Episc. Nebiensis, nec Volaterranus, nec Flauius Blondus, qui accuratè de morte & anno mortis eius

consentiunt; & omnes fatentur eruditione, iustitia, sanctitate Innocentium. 4. excelluisse. Relinquat igitur prudens lector fabellã de Innocentio 4. Britannis, vt ad Arturi rotundam mensam suauiter ea fruatur Balæus, non tam ingeniosus, quam impius similium dramatum fabricator.

Dico 2. *Periculosum est hominibus non compertæ sanctitatis has citationes imitari.* Nam facile fallit amor proprius & persuadet nos iniuriam perpessos, cùm non simus: facilè etiam latens aliqua gloriolæ, vel vindictæ, vel alterius perturbationis animi nebula se immiscet, vt veritatem non videamus.

Dico 3. *Lethaliter peccant, qui scienter iniuste alios citant.* Probatur quia nocent iniustè & grauiter. Sic enim sugillant eos quos citant, vt oppressores innocentiæ: minùs etiam constantes graui terrore percellunt, ita vt ex metu mortis possunt in morbum incidere & mori. Quod fortassis aliquando contigit.

Quoad eos verò, qui citantur, existimo duas regulas posse statui. *Prima est, si constet eos iuste iudicasse, nec vllum esse dubium de sententiæ aut facti, propter quod citantur, æquitate: tunc posse huiusmodi citationem ab illis cõtemni.*] Ratio est, quia iusto iudici præmium à Deo cuius vicem fungitur, non supplicium est exspectandum. Sciebat hoc magnus ille Imperator militum Gundizaluus Ferdinan-

dus de Corduba: *Qui cùm Tarentum obsidens maleficum quendam seditiosumq;* (inquit Iouius) [a] *militem ad supplicium duci iussisset: illeq; multum reluctatus se iniquissime damnari vociferaretur, & proinde Gonsaluum ad dicendam caussam ad Dei maximi tribunal magna voce citaret: vade, inquit, Gonsaluus, festinaq; confisus optimo iudici, & caussam instrue. Nam ibi pro me aderit, qui opportunè respondeat Alfonsus frater: qui nuper, ex Serra vermegia, in cœlum contendit. Tum enim Gonsaluo nunciatum fuerat, fratrem à Mauris circumuentum, dignam forti pioq; duce mortem oppetisse.*] Sic ille meritò nebulonem iniustè prouocantem contempsit,

[a] in vita Gonsalui.

Altera regula sit, *Quando iudex aliquam animi perturbationem sensit: quæ ad damnandum, vel mouit omnino, vel ad citius damnandum mouit: vel etiam non vsq; adeo certa est sententiæ iustitia, vt non supersit probabilis contrarii metus: tunc malè facit iudex, si contemnat huiusmodi citationem. rectè facit, si diligentius iterum omnia momenta, & quæcunq; ad veri indagationem pertinent, examinet ac perpendat, & reum interim in custodia seruet, vt vel retractetur prior sententia, vel maturiore consilio confirmetur.*] Probatur hæc conclusio. (quę Feuardentii quoq; fuit) tum quia iudices non possunt nimis circũspectè procedere in re tanti momenti, cùm non hominis, sed Dei iudicium iudicent [b]: tum quia, qui videbantur nocentes ex allegatis & probatis, eos tempus postmodum

[b] 2. Paral. 19. v. 6 & 7.

sæpè

ſæpè docet fuiſſe prorſus innoxios, nō opus eſt exempla proferre; ſunt ad manum non pauca, nec obſcura, tum denique quia ſæpiſſimè accidit tales citationes non eſſe irritas. Scribunt Hiſtorici Hiſpanorum Ferdinandum III. Regem, iuſſiſſe duos nobiles perduellionis reos ex turri vel rupe altiſſima præcipitari; illos cōſtanter crimen negaſſe, quod quia videbāt ſe fruſtrà facere, tandem ad diuinum tribunal prouocaſſe, regiq; denunciaſſe, ibi, vt ſe ante diem triceſimum, ſiſteret: Ferdinandum poſtea ipſo die triceſimo ſatis ſubita morte abreptum[a]. Germania ſola multa præbet exempla. Menuercū Paderbronnenſ. Epiſc. graui contumelia Conbeienſis quidam monachus affecerat: cui Epiſcopus; REDDITVRVM ALTISSIMO FACTI RATIONEM prædixit. Monachus floccipendens riſit epiſcopum. Ecce, moritur antiſtes; & nihil mali ſentiens ante monachus, in ipſa hora mortis Epiſcopi expirauit.[b] Paucis annis poſtea Henricus Moguntinus (vel ſecundum alios Wormacienſis) Epiſcopus, falsò, & per calumniam Arnoldi; accuſatus, & per pręuaricationem Cardinalium duorū à Pontifice Eugenio. 3. ad cauſæ cognitionem delegatorum, depoſitus, ipſo Arnoldo ſuffecto, fuit: ſed ad iuſtū iudicem Deum interpoſita appellatione, ſequenti anno mortuus fuit. Eius audita morte, ambo illi Cardinales obiere ſubito; alter digitos

[a] Ritius l. 3. de regib. Hiſp. Mariana in Hiſp. Ann. lib. 15. c. 11.

[b] Crantzius libro 4. Metropo. cap. 4.

proprios arrodēs; alter in latrinis, Arij morte.[a] Tempore Henrici Quarti, Burchardus Halberstadiensis episcopus, & Meginherus Abbas Herfeldensis, de iuribus Ecclesiarum litigantes, inuicem ad Dei tribunal euocarunt, & ambo die dicta repentè ex hoc sæculo migrarunt.[b] In vicina Germaniæ Gothia, memorabile accidit illud Ioannis Tursonis, de quo sic scribit Olaus, [c] *quendam capite plecti iusserat. Is genibus innixus; en morior iniuste,* inquit, *teque voco hac hora ante tribunal Dei, vt respondeas, cur me innocentem morti condemnes. Vix autem miser carnificis manu obtruncatus fuerat, cùm etiam iudex de equo corruit exanimis.*] Liguriæ pars nota Italiæ. ibi Genuensium triremes aduersus piratas emissæ, biremem Gotholanam accepere; & in Siculorum Gotholanorumque contemptum, extra Drepanum, furcæ noctu rectorem biremis affixerunt. Miser ille diu frustrà questus, nihil vnquam se Genuensibus nocuisse: vt vidit plus gentis odium illos, quàm æquitatem mouere; præcipuamq; mortis suæ causam esse trierarchum Genuensem, iussit, vt se ille intra sextum mensem ante Deum iudicem sisteret. nec irrita vocatio fuit. condicto Ligus tempore mortuus fuit.[d] Armoricis Franciscus Dux præfuit: is summa crudelitate fratrē ex Anglia redeuntem de medio sustulit; sed vicissim fratris citatione intra annum de medio sublatus, principatum

[a] Conrad. in Chron. Moguntino.

[b] N. in Annal. Boiorum lib. 4.

[c] lib. 4. hist. Aquilon. cap. 20.

[d] Fulg. lib. 1. c. 6.

cum vita amisit.[a] vix est quisquam cui non sit audita damnatio Templariorum; ex his vnus Neapolitanus eques traditur ad diuinum iudicium appellasse, & Clementem V. ac Philippum Pulchrum Francorum Regem, anni spacio concesso, coram tribunal illud supremum citasse: addit Fulgosus[b] intra id tempus Clementem repentè mortuum, nec multò post Philippum quoque interiisse. Hoc alij ex calculo temporis conantur refellere. Sed idem, confirmant Christianus Massæus, & Meierus[c] qui Papam & regem eodem anno 1314. tradunt obiisse, illum 20. Aprilis, hunc 29. Nouembris. fuerunt quidem Templarij anno 1312. in concilio Viennensi, tertia Aprilis condemnati: sed non omnes eodem anno comprehensi ac occisi: sed quidam sequenti, vt Neapolitanus ille; scilicet anno 1313. cumque 1314. currente mortui sint Iudices illi duo, dicuntur non immeritò eodem anno obiisse, quo citati fuere: imò Gaguinus & Æmilius mortuum volũt regem anno 1313. quem constat Pontifici superuixisse.

[a] Æneas Syluius Europeæ histor. c. 43.

[b] d. cap. 6.

[c] Meierus l. 2. Annal. & lib. 17. Chr. Massæ. cõsentit Onuph. in PP. Roma. histor.

SECTIO II.

De purgatione Monomachiæ.

E NVlla fuit quondam frequentior purgatio ista; quotiescunque criminis notitia seu probatio obscura; vel actor reum pro-

uocabat, vel reus ipse offerebat se, aut suo loco alium: inuentionem quidam Mantinæis tribuunt, alii volunt antiquiorem esse. [a] cōstat etiam Palæstinis in vsu fuisse, ex Goliæ prouocatione, quem Dauid superauit. Fuit maximè in vsu post Barbarorum in Italiam irruptionem, apud Longobardos, [b] & apud Germanos, [c] & Francos [d] & etiā Hispanos, [e] non ex homicidij tantùm causa (*iuxt.c.vni. §.si quis hominem. §. si quis alium. de pace Const.*) sed & ob aliud quoduis graue crimen, vel magni momenti causam, vt post Bald. communiter DD. censuere. *Baldus in d. cap. vnic. Alciat.& Orozc.ad l. ex hoc iure. D.de iust.& iur. Iulius Ferret.consil.6.de duello in princ.& consil.9. nu.6.consil.11.nu.3.& 4.& Menchaca lib.1.illust. qq.c.49.*]Et sanè in iurisiurandi locū, propter crebra periuria, hoc fuit introductum, coram Ioanne XIII. per Othonem IIII. in Romandiolâ; [f] sed priùs apud Francos iam Carolus Magnus hoc statuerat, quoad causas criminales, [g] postea ad ciuiles quoque extensum, [h] vt & apud Moschos [i] & Danos [k] olim in vsu. Ritus duelli possunt colligi tum ex Annal.Boiorum, *lib.4.* tum ex Ticinensis Hist.Bern.Sacci *l.9.* Sed in moribus, & armorum genere præsertim, non idē obseruatum apud singulas nationes. plerumq; receptum, vt armis militaribus regionis eius vterentur. Carolus Magnus voluit vt fustibus: postea receptum, vt rei sit optio, &ius armo-

[a] Alcia. de sing. certa c.2.
[b] Lege Lōgob. titul. qualiter se quisq; defend. deb. tit.de purga. rei tit. de homicidio liberi hominis.
[c] Lamb. Schaffnaburg.sępe.
[d] docet Guid.Pap. decis. 191. Hotom. l. 3.obser. c. 13. Charōdas decis. 607.
[e] tit.4.par. 7.&passim Mariana in Histor. Hispan.
[f] l. antiquis. & l. vlt.lib.2. leg. Lōb. tit. 4.
[g] l. mētio. d. tit.54.
[h] d l vlt. & lib.5. leg. Franc.ti 4
[i] Olaus li. 1.cap.20.
[k] Saxo.li.5.

rum præſcribendorum. In celebri illo duello Cambronenſi, inter Iudæum, qui imaginem Deiparæ vulnerarat, & paralyticum, Lex Carolina ſeruata.

Anno enim 1326. Guilh. Tertio Comite Hannoniæ, Verpa quidam finxerat ſincero animo Chriſtianis ſacris baptiſmo initiari. ſuſcepit ex fonte Comes, & Guilh. filiolum nominauit, & apparitorem Curiæ Montenſis eſſe iuſſit. Non diu poſt, homo impius ingreſſus ædem monaſterij Cambronenſis, actus furiis, blaſphemias in Deiparæ imaginē multas effudit, & (horrēdum) venabulo quatuor plagas inflixit, vnde ſanguinis ſtatim riui manaruut. vidêre faber aſciarius quidam, & Monachus laicus Matthæus Lobbius. faber aſcia caput findere Iudæo parabat; ſed à monacho prohibitus; rem detulere igitur ad Abbatem Ioannē de Montibus; is ad Comitem. Iudæus pertinaciter tormēta eluſit. Sic dimiſſus: quadriennio poſtea ab angelo apparēte, quidam ſenex nomine Ioannes Flander, Eſtinnenſis, & ſeptennio iam ex paralyſi clinicus iubetur Iudæum accuſare, & duello prouocare. Bis monitus, Parochi iuſſu ſenex rem adhuc differebat. Tertium illi ipſa Virgo quinque illis plagis conſauciata ſe videndam præbuit; & imperat monomachiam. Plenus ſpe ac fide ſenex adit Cambronem, cernit in imagine vulnera quæ in viſo, accedit Comitem, accuſat recutitum,

dies pugnę dicitur. arma, rudes, fustes & scuta lignea, supersunt hodie. Iudęus vesco corpore, ferox viribus tibiales fascias tintinnabulis cinxerat, & sic senem ridebat. Sed iuuit athletam suum Deus tam impar cõmissus, æger sanum, debilis fortem, senex iuuenem prostrauit; & horrende blasphemantem, conuictum, sed nõ pœnitẽtem; comes iussit caudæ æquinæ alligatũ trahi ad patibulum, & capite deorsum, duobus ad latera molossis eum rabidè laniantibus, appensum subdito ignis fumo interire. [*Narrat fusè Robert. Haupertius duabus ea de re libris carmine conscriptis.*] Hispani semper militaria arma retinuere, vt ex cunctis eorum Annal. patet. Duellorum tum inter Principes pro regno, vt inter Corben & Orsuan Hispanos apud Liuium; & Edmundum Anglum & Canutum Danũ reges apud Polydorum, Hundingum, & Roheum Daniæ reges apud Crantzium, Petrum Aragonium & Carolum Andegauensem apud Antoninum; & pro principibus inter priuatos; vt Charellum & accusatorem reginæ Gondilbergæ; [a] pueri[b]quoque pro vxore Henrici Tertij contra gigantem; [b] & Burchardi cõtra Conradum iactantem se cum regis nepte concubuisse, anno 950. apud continuatorem Reginonis; item inter priuatos, vt coram Othone I. quando disceptatum vtrum in successionib. auorum essent nepotes cum patruis, vt patrem suum

[a] Liuius li. 28. & Plut. in vita Scipionis. Polydor. Virgil. lib. 7. hist. Angl. Crantz. li. 1. c. 21. & 22. Daniæ. D. Antonin. p. 3. tit. 20. c. 4. §. 8. histo. sum. & Ricius l. 3. hist. Neap. Froissar. Chro. li. 1. [b] Pau. Dia. hist. Long. lib. 4. c. 16. [c] Nauclerus gener. 35.

repræ-

repræsentantes, admittēdi, & vicêre qui pro nepotibus pugnabant.[a] Mira sæpè in his accidêre. duo tantum narrabo. Vnum ex fide Dubrauij; [b] Radislaus, Gurimensis Princeps Mistibogij filius, per iniuriam inuaserat Boëmiæ fines, coactus à suis tādem optimus rex Wenceslaus militem collegit. cùm iam dimicaturæ essent acies. *Si aliter, exclamat Wenceslaus, nisi prælia res componi nequit, cur non potiùs sine insontiū sanguine; ipsi inter nos singulari certamine decernimus? Nulla fit mora. loriculam super cilicinam vestem indutus, paruoq; ensiculo succinctus Wenceslaus in arenam prodit: at Radislaus cataphractus hastatusq; cum ingenti machærâ se infert. Wenceslaus signo crucis frontem pingens subitò angelos vidit, atq; hanc vocem, velut ab homine promptam, audit: Ne feri. & repente Radislaus humi procumbens, veniam audacia poposcit. seque potestati victoris permisit. Alleuans prostratum Wenceslaus monuit, data venia & dignitate ei restituta, vt contumaciam in obsequium debitum verteret, ne post grauiùs ab irato numine plecteretur.*] Hic Deus miraculo iustitiam causæ declarauit: quando miraculo Deus non fauet, fieri solet, vt vel maneat dubia res; vel iustā fouens causam succumbat. Prius in pugna duorum Hispanorum Nobilium accidit tempore Alfonsi Regis; qui Petri Regis Castellæ pater. Hi fuere Ruy Paez de Viedma, & Pay Rodriguez de Auila, ille hunc proditionis accusauit; hic illum

[a] VVitichindus li. 2. Vincen. lib. 24. speculi c. 70.
[b] lib. 5 Histor. Bohe.

ſceleris grauioris viciſſim recriminatione pulſauit. cùm ventum eſſet ad duellum, tribus continuis diebus ab ortu ſolis ad occaſum pugnarunt, multisq; ſe vulneribus affecerunt, & dubia prorſus, nec in vnum alterumve inclinante victoriâ; vtrumq; rex innocentem pronunciauit, & æquali virtute præditos amicos eſſe voluit. Narrat fusè Petr. Mexia.[a] Sic etiam dubia manſit Zamorenſium cauſa, quos proditionis accuſabat Did. Ordonius de Lara, innocētes contendebant Ariæ Gonſali filij; quorum cum duos iam Ordonius occidiſſet, tertioq; vulnus lethale inflixiſſet; ſaucius cadens equo habenas aberrante gladio præſcidit, equus Ordonium inuitum extulit extra monomachiæ ſepta, quod victi indicium. Sic ille non victor, equi culpa; non victus, propria virtute. Iudices ſibi N. L. pronunciarunt. *Mariana lib.8. Hiſt. Hiſpan.* Multos quorum cauſa iuſta erat in monomachia ſępe ſuccubuiſſe docent poſt Pont. Innocentij III. reſcriptum, *cap.2. de purgatione vulgari*, & regis Rotharij l. 1. lege Longobard. tit. de monomachia, etiam Ioan. Baptiſta Suſius,[b] & Vrrea Hiſpanus.[c]

Vt vt eſt, repugnat omni iuri, quę eſt communis DD. ſententia, contra Paridem à Puteo, vt docent recentiores ſcriptores non pauci, *nempe Lancellotus Conrad. lib. 1. templ. iud. cap. 1. §. 3. verſic. duellum prohibere, & tracta. de*

[a] Sil. var. lect. p. 2. c. 10.

[b] li. de iniuſtitia duelli.

[c] lib. de duello.

F

duello

duello in præfat. Menchaca lib.1.illustr.qq.c.12.& c.49. Viuius lib.1.comm.opin.litt.D.vers.duellum. Petrinus Bellus p.10, de re militari, tit.2. a nu.128. Iulius Ferrettus cons.1.num.3.& 6.cons.2. num.4. cum seqq.cons.8.nu.1.4.cons.20.nu.19. & idem sæpiss. in tractat. de duello. Alciat. l.5. respons. consil. de duello. Quod repugnet iuri naturæ, docent optimè Susius, *d.opere*, & Anton. Bernar. Mirandulanus *libro suo contra Posseuinum de expugnatione singul. certam.* & Petrus Messia *p. 4. var. lect. c.9.* Quod iuri ciuili; probant communiter DD. *ex l.1. C. de gladia. lib.11.* quamuis ea lex hoc non conuincat, sufficit tamen, quod nullâ Romanorum lege sit hæc monomachiæ purgatio approbata: cumq; iuri naturæ repugnet, constat omnem cõsuetudinem in contrarium inualidam esse, vt rectè Canones dicunt.[a] Quod iure diuino & sacris litteris prohibitum sit duellum, probant ex omnibus locis, quibus prohibemur Deum tentare, & quibus prohibemur occidere.[b] Apertior est probatio iuris Ecclesiastici seu diuini positiui. Nam & olim hoc canones prohibuêre,[c] & apertissimè Concilium Trident. cuius hæc sunt verba; *Detestabilis duellorum vsus, fabricante Diabolo, introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitùs exterminetur: Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocunq; alio nomine Domini temporales qui locũ ad monomachiam in terris suis*

[a] cap.2. de cler. pugn in duello. Alci. d. responso de duello. & DD. citati.

[b] Pet. Matthæ. in Notis ad Bullam Greg. XIII. mox laudandã. Tamẽ reuera loca illa scriptu parũ vrgẽt proteruos.

[c] toto tit. ferme de purg. vulg. tit. de cler. purgãte in duello. ca. monomachiam 2. q.4.

inter Christianos cōcesserint, eo ipso sint excommunicati, ac iurisdictione & dominio ciuitatis, castri aut loci, in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, priuati intelligantur: &, si feudalia sint, directis Dominis statim acquirantur. Qui verò pugnam commiserint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & vt homicidæ, iuxta sacros canones puniri debeant: &, si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careant Ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consilium in causa duelli, tam in iure quam facto dederint, aut alia quacumque ratione ad id quemquam suaserint, necnon spectatores, excommunicationis, ac perpetuo maledictionis vinculo teneantur: non obstante, quocunque priuilegio, seu praua consuetudine, etiam immemorabili.] Damnarat eundem abusum sub excommunicationis pœnâ, quoad subditos tantum Romanæ sedis, Iulius II. anno 1508. mense Aprili, & rationes addiderat damnationis benè multas & graues, primò quia hoc fiat humani generis inimico instigante. 2. quia hinc hominum mortes repentinæ, & animarum perditiones, & noua inter adstantes amicos pugnantium odia & altercationes, & ex vno inconuenienti plura oriuntur, in animarum & corporum periculum, generisque humani iacturam, perniciosum exemplum, & scandalum plurimorum. 3. quia Christus docuit Deum non es-

se tentandum. 4. quia hominem homini insidiari nefas. 5. quia gladiatoria munera, & huiusmodi purgationes vulgares à religionis nostræ pietate damnantur. 6. quia cruenta huiusmodi spectacula à canonib. Pontificum, & imperialibus legibus sunt prohita. Denique Gregorius XIII. laudatissimus Pontifex ad omnes Christianos voluit pertinere hanc prohibitionem, vt & Concilij Tridentini patres eam extenderant; & quod illi de solemni siue publico duello sanciuerant, hoc ipse prudentissimè ad priuatas, & non solemnes duellationes propter easdem causas, quæ in iis quoq; cernebantur, porrò producendum sibi censuit[a] anno 1582. nona Decemb. his verbis; *Crescente hominum malitia facinorosi non desunt, qui quod publice prohibitum est, priuatim exsequi non dubitent, dum sic pœnas prædictas eludere se posse arbitrantur. Nos ad hæc euertenda plenius euidentiusque prouidendum esse rati: considerantesque duellum priuatum, non minùs cruentum, & animæ & corpori noxium esse, quam quod publice perpetratur: auctoritate Apostolica statuimus. (1.) illos, qui ex condicto, statuto tempore & in loco conuento monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini sociive ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullæve prouocatoriæ litteræ, aut denunciationis chartulæ præcesserint, censuris & pœnis omnibus à dicto concilio propositis teneri; perinde ac si publico & consueto abusu singulare certamē iniuissent. (2.) volentes etiā*

[a] Bulla quæ incip. ad tollendum detestabilem.

locorum dominos, si certamen ex cōdicto huiusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit non prohibuerit, (3.) *omnesque illud fieri mandantes, instigantes, consilium vel fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, commeatū, & alia subsidia scienter subministrantes, aut* (4.) *ex composito spectatores vel socios quouis modo se præbentes eisdem censuris & pœnis subiacere; etiamsi illi qui ad locum destinatum pugnaturi accesserint impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit quominùs illa committatur. Non obstantibus, &c.*] Ex quibus sanè apparet, qui hodie priuatis prouocationib. in hanc excommunicationem, nulli reseruatam, incidant. Videor autem mihi ex verbis vtriusque prohibitionis quædam colligere non inutilia obseruatu. Primò illos quoque incidere, qui dicunt, *Veni ad talem locum: ego te illic exspectabo*: nam isti certum tempus constituunt, illud ipsum præsens; sicut crastinum, qui dicunt cras tali horâ, &c. Secundò Principes non prohiberi hanc licentiam concedere infidelibus; tum quia sunt extra curam Ecclesiæ, tum quia Concilium expresse dicit; *inter Christianos*. 3. non prohiberi iustum bellum gerentes Principes, quam possunt causam prælio decidere, eam paucis committere per duellum definiendam. hoc enim tunc in belli locum succedit: Non tamen liceret illis animi causa, vel gloriæ solius ad ostendendum robur militum facere; sicut olim fecerunt Ioab & Ab- G

ner.:[a] nam vox *ludere* illic significat prolusionem pugnæ. Instituebatur enim hoc, vt arbitror, quasi diuinatorium quoddam victoriæ pręiudicium, quo Germanos olim vti solitos Cornelius Tacitus testatur.[b] Quæ ipsa diuinatio est prohibita: Et sicut pro sola gloria humana bellum non licet suscipere, sic nec duellũ licet permittere. 4. Quoad consulentes, ex Gregorij verbis intelligitur, eos duntaxat incidere, qui suadẽt affirmatiuam, non verò qui duellum dissuadent; & ad hoc consilium conscriberent, vel darent. hi enim non peccant. 5. Quoad spectatores; non incidere, qui illac transeuntes obiter aspicerent certamen: vel subsisterent. ad dirimẽdum; imo nec illos, qui ex instituto eos fuissent comitati, vt certamen impedirent: ideo enim additur, *si per ipsos non steterit*, &c. ipsos scilicet spectatores & socios, &c. vnde 6. infertur, eos qui comitarentur vel sociarent, incursuros etiamsi non sit pugnatum; quando conati sunt efficere, vt pugnetur, vel saltem si poterant, non impediuerunt ipsi, sed maluissent pugnam conferi. Hæc saluo rectiùs sentientium iudicio, de re quotidiana. Quidam asserunt à Sanctissimo Domino nostro Clemente. 8. Hodierno P. M. bullam quandam de Duello editam, quam nondum potui nancisci.

[a] 2. Reg. 2. v. 15.

[b] li. de morib. Germ.

SECTIO III.

De purgatione vulgari per ignem.

HÆc triplex fuit, per rogum, per prunas, p ferrũ, hoc est, vomeres seu lateres, seu cõticulas vel chirothecas candentes. Innocentia probabatur, si illæsus quis abiret: sin, nocens habebatur. hanc inuenio aliquando sponte susceptam, aliquãdo iniunctam prouocato. De ferro candente obtinet hodie apud Iaponios, vt docet epistolæ nostrorum. Vna P. Luisij Froes scripta anno 1595. narrat illustre miraculum quod accidit Omuræ, in hanc sententiam: *Fuerat Christianus quidam degens inter ethnicos accusatus furti: & quia hoc crimen seuerissime castigatur in Iaponia. Sic vt de eo, quantumuis minimo, conuictus, morte cum nulla veniæ spe mulctetur; nec tamen possent hunc Christianum vere conuincere, ecce mox gentiles eum obsident, & dum aliud nõ possunt importune compellunt: vt ritu ipsis consueto iuramentum edat; qui erat, vt in folio chartæ subscripto scriberet quod erat iurandum, deinde folio in palmam manus deposito, imponeret ferrum candens, manumq; constringendo, in suum caput vindictam & iram Chamis imprecaretur, si obiecti criminis reus foret. Quod si manus forte amburatur, aiunt experientia probatum, eum noxæ esse reum; si verò à læsione cũ folio maneat immunis, esse innoxium. Cùm igitur hic Christianus in has angustias adductus esset, quippe vel iurandum illi erat, vel repu-*

diato iuramento, quo se reum faciebat, vitæ discrimen adeundum, innocentiæ suæ confisus dixit: fas sibi non esse, vtpote Christiano, per falsum DEVM *Chamis iurare, sed tantum per verum. Cõsentiunt gentiles, vt per suum* DEVM *iuret. Ille ergo signo crucis in folio expresso, ferroque candenti imposito, quia id facere cogebatur, magna animi præfidentia ferrum manu constrinxit. Res mirabilis, nec manus nec folium amburitur. Itaque non solum solutus est pœna, quam gentiles illi minabantur; verùm etiam culpa, quam falsò illi impingebant.*] Hactenus epistola Latine edita Moguntiæ, anno 1598. planè vetus hæc purgatio & celeberrima fuit. Sed in Francia tãtum licita in causis sæcularibus, vt colligitur ex epist. Iuonis 91. & 251. Inuenio ferrũ istud ignitum vocatum, *Iudicium*; quod nomen arbitror commune fuisse instrumentis omnibus harum vulgarium probationum. Petrus le Loyheyr.[a] formulam nobis proponit ex sancti Mauritij Andegauensis archiuis istam: *Nos tamen sufficienter muniti denarrationem & discutionem istius causæ nostræ sæpius in audientia omnium illic adstantium offerebamus, & paratos nos semper esse ad omnem iustitiam præferebamus: cùm ecce quidam de hominibus, quos Berlaiius reclamabat, Tetbaldus Peletarius nomine, de parte sua surrexit, nobis nescientibus & iustitia nullatenus dictante, & non per consilium nostrum, qui sponte sua se* IVDICIVM *portaturum manu sua obtulit. Quod Rainaldus Popardus auunculus suus dixerat sibi, & quæ*

a lib. 2. de spectr. c. 7.

vere partitio illa facta fuerat de antecessoribus suis, inter canonicos S. Maurieij, & antecessores illius Berlaij, sicut in chartis nostris cõtinebatur. Et sicut Tetbaldus obtulit, sic paratus fuit, & per manum suam in Ecclesia S. Dionysij apud Doadum, videntibus multis, tam de parte nostra, quam de parte domini Berlaij (quorum nomina subternotata sunt) IVDICIVM *portauit. Post* IVDICIVM *portatum Tetbaldus ille, Deo propitiante, illæsus & sanus omnino apparuit. Viderunt autem vel* IVDICIVM *portari, vel manum tertia die de more regardari, fere vniuersi homines & mulieres de Doado, & plures de hominibus domini Berlaij testes* IVDICII *portati, & hominis omnino, Deo miserante, saluati & liberati.*] Vbi cernis solitos causam addere, quæ illos moueret, siue id exprimere, quod probare per IVDICII lationem volebant: vides etiam clericos protestantes, vt irregularitatem & censuras euaderent incurrendas; si hominem ipsi ad hoc adhortati, & mutilatio vel mors subsecuta fuisset. Meminére huius variæ leges Septentrionaliũ, omnes occupata à Barbaris Italiâ & Galliis latæ: apud Radeuicum [a] fit mentio legis militaris, qua seruus non deprehensus in furto, sed accusatus, iubebatur vel Domini iuramento, vel igniti ferri iudicio se expurgare. Leges Francicę & Longobardicę iubebant per nouem vomeres ignitos, homicidij accusatum se expurgare. [b] Slaui postquã veram amplexi sunt religionem in arboribus,

[a] lib. 1. rerum Frideric. c. 26.

[b] Lomb. li. 1. tit. 11. de parri. Frãcica lex li. 4. c. 56.

fonti-

fontibus, lapidibus iurare desierunt; recepto vsu, examinandi per Sacerdotes suspecti, adhibito ferro vel vomere candenti [a]. In Flandriam quoque hanc legem, Philippus Comes tulit. anno 1164. [b] *Si quis vulnus in nocte acceptum alii imputauerit, si Scabinis dignũ videtur, ferro candenti se excusabit accusatus: si aufugerit, manum perdet.* Item, *si fur vocatus accusatus fuerit, ferro candenti se excusabit: si culpabilis permanserit, suspendetur.*] In hoc iudicio non fuit certus vomerum numerus, vt nec formæ ferri certa species vel pondus præscriptum, vt ex varietate IVDICIORVM patet. vt plurimum Francia consuetudine vsos puto in ferri cõsecratione siue imprecatione, quæ fuit talis, *Deus iudex iustus, qui auctor es pacis, & iudicas æquitatem: te suppliciter rogamus, vt hoc ferrum ordinatum ad iustam examinationem cuiuslibet dubietatis faciendam, benedicere & sanctificare digneris: ita vt si innocens (de prænominata caussa vnde purgatio quærenda est) hoc ignitum in manus acceperit illæsus appareat: & si cupabilis atque reus, iustissima sit ad hoc virtus tua, in eo cum virtute declarandum, quatenus iustitiæ non dominetur iniquitas, subdatur falsitas æquitati. Per Dominum nostrum* [c].] In *Antigona* Sophoclis, custodes corporis Polynicis, accusati negligentis custodiæ paratos se dicũt innocentiam suam comprobare, & ferri cādentis contrectatione, & per pyram ambulatione, & iureiurando.

a Helmol. Histo. Saluorũ c. 84.
b Meier. in Chronic. Flandr.
c Annal. Boior. l. 4.

ϗ μύδρȣς ἄιρειν χερσὶν,
ϗ πῦρ διέρπειν, ϗ θεούς ὀρκωμοτεῖν.

In Concilio Tribirienſi docemur [a] hanc probationem in Germaniâ non fuiſſe nobilium, quibus iuratoria duodecim ingenuorum conteſtatio ſufficiebat: ſed ignobilium. Verum hiſtoriæ teſtantur etiam nobiles eam ſæpe ſubiuiſſe, aliquando per laminam, aliquando per chirothecam, aliquando aliter. Anno 1215. vel circiter [b], Conrad. Marpurgius inqſitor Apoſtolicus, ſi accuſati de hæreſi negabant, iudicio ferri candentis experiebatur, & ſi amburebantur, eos porro committebat rogo. Quod ab illo cõtra Canones perperam factum; ſi factum fuit. Iam enim id Stephanus V. prohibuerat, vt poſtea dicemus. Caroli tertii Imper. vxor Richarda fuit inſimulata adulterii, ſed candenti ferro crimen diluit [c]. Sic Kunigundem Henrici II. vxorem ſe expurgaſſe conſtat: in eo tamen diſſentiunt hiſtorici, quod quidam velint eam calcaſſe pedibus nudis [d], alij vomeres ſex manibus tuliſſe. [e]. Quare niſi dicas eam ſucceſſiue manibus tuliſſe, & pedib. calcaſſe; Crantzium à ſeipſo diſſentire neceſſe eſt. Nonnullos alios ſe iuuene Georg. Pachymerus maſſam candẽtem manibus innocuis geſtaſſe commemorat. Emmam quoq; Angliç reginam nudis pedib. ſuper ignitos vomeres ad conteſtandam pudicitiã ambulaſſe ſcribit Polydor. *Angl. hiſt. l.* 8.

a c. Nobilis. 2. q. 4.

b Trithẽ. in Chron. c. 22.

c Annal. Boior. d. l. 4.

d Fulgoſ. l. 8. cap. 1. & Cranzius l. 4. Saxo. c. 32.

e Crãtzius l. 4. Metro. c. 5. iunct. d. c. 32.

Plus

Plus eſt, quod ſcribit Saxo Danus [a] in Rugia ad fidem conuerſâ, matronam quandã, per iniuriam à coniuge adulterii inſimulatã; *Cùm purgandæ infamiæ gratiæ manũ admouiſſet candenti laminæ: ſubito ferrũ, quod erat exceptura, perinde atq; innoxiæ manus contactũ fugiens, neglecto pondere, ſublime ſe extulit, penduloque motu gradientis fœminæ inceſſũ comitans, cũ ante aram iactandum eſſet, inter religioſam aſtantium admirationẽ proprio impulſu humi decidit.*] Exẽpli verò memorabilis & fidei coniugalis ſpecimen, nobis duo couiuges, Mutinenſes Comites, æternâ dignum hiſtoriâ; Othone tertio imperante exhibuerunt. MARIAM erat hic nactus vxorem lubricâ fide, conſcientia nullâ · hæc, vt noua Phædra, Comitem Mutinenſem in amplexus trahere conata, repulſam vertit in furorem, &odio eius quem impotenter amarat inflammata, crimen ſuum in innocentem regeſſit. Nec latuit dolus Comitem. Hinc amor in Imperatorem, inde vrgebat honor proprius. ceſſit honor amori : quia Cæſaris honorem vitæ ſuæ præponebat. Coniugi tamen ſuæ. mulieri prudentiſſimæ, & quod rarum, forti, conatus Auguſtæ, reſponſum ſuum; calumnias illius, periculum ſuum aperuit, decretumq; ſibi dixit, mille mortes oppetere poti⁹ acerbiſſimas, quàm tantum Imperatoris ſui, de incontinentia & perfidiâ Auguſtæ natum, dedecus in lucem proferat. Proinde illam

a li.14. hiſt. Danor.

se, si quid de ipsa bene vnquã meruerit, obtestari; virili constantia sexus & coniugii oblita, sententiam quæ impendebat, mortis ignominiosæ vt perferret: se necato coniugis animum & memoriam resumeret, & animo imperterrito nomen mariti ab ignominia liberaret. Non diu post Comes culpam Augustæ, suo capite, luit, creduli Proeti iudicio condemnatus. Conuentu deinde Imperiali apud Roncalias instituto, quo die viduis ius dicebatur; Mulier prodit, & coram consessu ex lege Imperatorum ad talionis pœnam vocauit, eo quòd maritum suum iniustè de medio sustulisset. Otho admirabundus; *At tu quonam pacto*, inquit, *viri tui, quam iactas innocentiam comprobabis? Candenti*, inquit illa, *lamina*. adfertur Othonis iussu ferrum benè ignitum: adlatum vidua sine noxa cũctis intuentibus prehendit manu, & tenuit. Exterruit miraculum Imperatorem, adeò vt se quidem suppliciis dignum profiteretur, sed moram posceret aliquam subeundi. *Triplex vadimonium differo*, (illa respondit) *reginæ suppliciũm solum posco* cuius nefaria calumnia me marito, te fidissimo milite, rempublic. ciue strenuo spoliauit. Cunctis æquissimum visa petere. Augustus eam collaudat, & pro dilatis sibi vadimoniis, quatuor in Hetruria castris donat; Augustam verò, quæ Veneris igne malè arserat, carnificis manu in rogum coniectam, iustis flammis absumi iussit[a]. Carolo

a Gothifr. Viterb. in Chronic. Cranzius l. 4. Saxon. c. 26.

rolo Caluo Francorũ Rege, Ludouici Germanorum Regis terras, nepotibus ſuis per nefas eripere conanti: Germani primo deprecari vim, & Francis ad ferri igniti iudiciũ vocatis, cùm illæſi Germani rediſſent, nec ab ambitioſo Rege, quidquam æqui boniue impetrare valerent, ſumptis armis illum re infecta, multis amiſſis vltra Rhenum iterum compulerunt [a]. His fauit; contra idem IVDICIVM duodecim vomerum, interfectores Chriſtiani Comitis de Oldenborg in Saxonia, prodidit, & in rotam miſit [b]. In Saxoniæ quoque oppido Wittenburgo, excitati publici incendii crimen, impactum fuit cuidam: ille & iureiurando, & IVDICIO ſe innocentem probauit. Cum enim longo itinere ferrum candens manu tetuliſſet, illudq́; illęſus in terram deieciſſet; ecce tibi ferrum ex omnium oculis fugit: ſed eò fermè anno exacto quum quidam alius qui incendii conſcius erat, ſilicibus viam publicam in oppido pauiret, ferrum in arenâ abditum prodit manumq́; valide amburit. mirantur omnes, & vomerem illum recognoſcunt, & reum ad iudicem abripiunt; qui quæſtione admotâ verum exſculpſit, & cruribus fractis noxium rotæ impoſuit [c].

a Paul. Æmil. Annal. Francor. l. 3.

b Alb. Crãzius l. 7. Metropo. c. 14.

c Cranzius l. 8. Vanda. c. 30.

Aliud æquè mirandum apud Cæſarium *libr. 10. miraculor. c. 35.* his verbis deſcriptum reperitur: *Referre ſolet Dominus Bernardus de Lippia quandoq; Abbas, nouiſſe ſe piſcatorem in*

Episcopatu Traiectensi, qui cum quadam fœmina multo tempore fuerat fornicatus. Et quia eius peccatum nimis erat notorium, tempore quodam in Synodo imminenti accusari timens, statim ad Sacerdotem veniens magis, vt post patuit, timore pœnæ, quam amore iustitiæ peccatum confessus est, cõsilium quæsiuit & inuenit: si habes (inquit Sacerdos) firmum propositum, nunquam peccandi cum illa, candens ferrum securè poteris portare, ipsumq́; peccatum negare. Spero autem, quod virtus confessionis liberabit te. Quod ita factum est cunctis stupentibus, quibus factum innotuerat.] Læsus tum ab igne non fuit: sed cum postea peccati iterandi in recidiuam voluntatem incidisset, & gloriaretur se non magis adustum fuisse à ferro illo candenti, quam ab aqua fluminis in quo tum nauigabat, aquamque manu hauriret: candentis ferri vicem egit aqua algida, & manum adussit pelle totâ detractâ. Sequenti etiam capite, idem narrat de quodam pessimo hypocritâ, qui peregrinationis pallio scelera contegebat. Is ab alio quodam nefario homine nummis conductus hospitis à quo benigne habitus ædes incendio absumpserat. Bis exceptus, bis pro gratia incendium immisit. Territus dominus multos detulit de quibus suspicabatur; qui omnes expertes culpæ candenti ferro illæsi se expurgarunt. domo tertiũ ædificata, ferrum in quendam domus angulum abiectum iacebat. Venit post aliquod tẽpus

pseudouiator ille, tertiò humane excipitur. videt ferrum, rogat, Cui vsui? Audit ab hospite, quid illo actum. Quin, inquit, illo deinceps ad alios vs⁹ vteris ne iaceat otiosum? Simul manu comprehendit: sed illud repẽtè incanduit, & manum validè adussit. ille cum eiulatu abiicit. Hospes admiratione perculsus meritò suspicatur hunc bis exustarum ædium reum. Ergo comprehensum sistit iudici, iudex eculeo. fassus omnia incendiarius in rotam agitur. Tam admiranda sunt Dei iudicia.

Verum quærat aliquis an nunquam hæc purgatio fefellerit? Immò memini S. Iuonẽ pro incerta habere. Nam *Epistol.74.* agens de hac ferri igniti proba, negat conuictum adulterii militem, cuius manus inusta fuerat. *Cauterium* (inquit) *militis nullũ tibi certum p̃bet argumentum. cùm per examinationem ferri candentis occulto Dei iudicio multos videamus nocentes liberatos, multos innocentes sæpe damnatos. Præterea cùm talis examinatio sit in Deum tentatio, non est mirum si diuino iudicio deseritur, cum incaute & sine iudiciali sententia ab aliquo suscipitur.*] Sed habuit Iuo pro incerta, tum demum quando priuata auctoritate susciperetur; tunc etiam illicitam credidit, vt docet apertè *Epistol.254.* quando fit *sine consilio*, vt ait, *& non præcedente iudiciaria accusatione*: licitã verò esse volebat, quando p̃cedente ordinaria accusatione omninò humana desunt

testimonia,nec aliud ad veri indagationem quis habet quod faciat:& hoc casu se iudicē illa vsurum apertè profitetur *Epist.* 251. Sed apertè Canonibus Iuo repugnat, illis ipsis quos citat,qui absolutè asserunt tali inuestigatione abstinendum, & delicta tantum ex confessione rei & assertione testium puniēda:nec de multis præsumendum iudicium, sed ea Deo iudici relinquenda. Sed obiicies argumentum Iuonis à simili: *Iurare omnino prohibitum lege:tamen à D.Paulo terminandis litibus permitti.Sic quod canonibus prohibitum,eadem ex caussa, & exigente incredulitate humana posse fieri.* Respondeo dissimilem esse causam. Nam iusiurandum in iudicio fieri lex nunquam prohibuit, immò vetus disertè præscripsit. Sed omnes superstitiosas adinuentiones,vt per se malas,diuina lex semper ꝓhibuit:tales autem esse has purgationes Stephanus Pontif.clarissimè definiuit,vt seq.q. ostendemus. Illud etiam miror Iuonem *Epist.*91.in causis Ecclesiasticis eam non recipere,quasi in laicis causis seu sæcularibus nō eadem subsit tentationis Dei, vna ex parte periculum; & prætensa illa veri indagandi necessitas,non æquè in Ecclesiasticis occurrat: planè hæsitāti similior & dubitanti hac in re,quàm docenti aut definienti fuit. Pergamus ad reliquas narrationes.

Aliud ergo adscribam ex eadem è qua pleraq; reliqua, admirandorum fœcunda

Cranzii vrna; de Rollone Normannorum duce, qui Robertus poste vocatus. Nouerat suos in latrocinia, furta, rapinasq; propendere: idcirco seueras de his leges tulit; quarum metu pollicens sibi securitatem omnium, iussit rusticos intrepidè rusticani operis instrumenta in agris relinquere. *Quidam ex agricolis domum reuersus, ab importuna vxore rogatus, cur instrumenta non apportaret? ducis præceptum obiecit. At illa furtim ex agro instrumenta subduxit, & abscondit, vt maritum redderet cautiorem. Reuersus vir in agrum, vbi non reperit, quæ reliquerat, rem ad loci præfectum defert. Ille ad Ducem. vocatus à Duce rusticus, pretium accepit amissorum. Iubetur præfectus ignis purgatione adhibita furem explorare. Primus conatus irritus fuit, nam ignis furem non prodidit, licet omnes rustici subissent scrutinium. Tum* Dux, *versus ad Episcopum: Deus, inquit, Christianorũ, si est conscius secretorum, cur furem non prodit? Episcopus nec dum bene firmatum in religione non corripuit: sed causam prætendit, quia ignis nondum furem attigisset. Iubetur diligentius inquirere præfectus etiam apud vicinas villas. Nec sic quisquam repertus est. Vocatus à Duce rusticus, an cui indicarit, rem in agro esse, rogatur: ille nemini, præterquã vxori dixisse respondit. Vxor quæstionibus admota furtum fatetur. Tum dux marito clam vocato, Sciebas, inquit, vxorem furacem esse, an non? Ille, sciebam inquit, Cui dux, cur ergo aut non puniuisti, aut non indicasti? Ergo iussit ambos suspendio*

necari. Et hac seueritate legem sanxit [a].] Memoriç etiam occurrit factum Catholici Hispani Arianum Gothum tempore Leouigildi ad probationem ignis prouocantis. cũ enim verbis & rationibus nihil proficeret. *Est*, inquit, *digito meo anulus aureus: ego eum in ignem iacio, tu candentem collige. Proiectumq́; inter prunas annulum ita igniri permisit, vt eis similis cerneretur. Conuersusq́; ad hæreticum ait, si vera est prosecutio tua, sume eum ab igne. Illo autem resistente, ait, Immensa Trinitas Deus, si quid indignum te credo, ostende: certe si recta est fides mea, nihil mihi præualebunt hæc incendia sæua. Et ablatum ab igne annulum diutissime palma sustinuit, & nihil est nocitus.*] Hæc Gregorius *lib. de gloria confessor. c. 14.* verbotenus. Sed hîc contestatio fidei sinceræ fuit, non iudiciaria inquisitio. Verum enimuero non immerito hæc expurgatio semper bonorum & Deum timentium conscientias punxit. Legimus enim de Roberto Cantuariensi Episcopo, cũ Regi Edouardo persuasisset, vt Emmã matrem adigeret; ob suspicionem stupri cum Aduino Vintoniensi Episcopo commissi, ad hunc se modum expurgaret, & ea igne maneret illæsa timore correptum in continẽtem ex Anglia fugisse, ibiq; animi mærore breui contabuisse [b].

a l. 2. Norueg. c. 27.

b Polyd. Virgil. l. 8. hist. Angl.

Non dissimile fuit iudicium per prunas: quas vel in sinum coniiciebant, vel manu ferebant, vel calcabant. De monacho quodã,

qui vt meretricem Porphyriam seruaret, & monasterio alicui commendaret, nihil veritus fuit eam secum abducere, & propterea in omnium irrisionem, & execrationem incidit, quas; cum meretrice cõsuesceret; narrat Leontius [a], eum cum ægrotasset, & mortem præsentiret propinquantem, corã plurimis iussisse adferri thuribulũ plenum cãdentibus carbonibus, & eos accepisse carbones, & infudisse in sinum & omnibus audientibus dixisse; *Benedictus Dominus, qui olim rubum seruauit incombustum: is mihi fuerit testis fidelis: quod quomodo meas vestes non attigit hæc, quæ est in igne vrendi vis, ita nec ego attigi mulierem toto tempore vitæ meæ, &c.*] Iudicium idem in Galliâ subiuit B. Briccius D. Martini in Turonensi sede successor. Hunc enim populus reum peragebat stupri cum muliere religiosæ professionis commissi, quæ lintea mina Episco. lauare solita, ex aliquo improbo pepererat. Briccius iussit ipsũ infantem nõdum menstruum in medium adferri: & coram populo interrogauit, num ipse pater eius foret? respondit infans, eum non esse, sed alium quem non nominauit. Fiebat id virtute diuinâ, sed plebs dæmonis operæ adscribebat. Prunis itaq; candentibus birrum implet Briccius, & tota defert vrbe illæsus: sic se à libidinis carnalis flagitio alienum professus. quemadmodum flammis vestimentum intactum. Nec tamen furentibus persua-

[a] in vita B. Ioa. Eleemosynarii mense Iunio.

sit:sed ab Episcopatu fuit deturbatus [a]. Haraldus etiam Hybernus, sed Magni Regis Noruegiæ, qui Hyberniam bello vexauerat, filium probauit incedens nudis pedibus super ardentes prunas [b]. Nec humano in corpore tantum hæc exploratio obtinuit; sed aliis quoq; in rebus. Nam Eulalium monachum fiscella palmea in ignem iniecta, & illæsa permanens, suspicione criminis absoluit [c]. Rossis verò fidei Catholicæ veritatem missus ad eos à Basilio Imper. Episcopus persuasit; cùm ipsis postulantibus, liber Euangeliorum in caminum ardentem missus, & per multas horas ibi relictus, tandem igne exstincto integer, nec vllo afflatus ardore fuisset repertus [d]. De Missa D. Isidori, siue, vt vocant Mozarabum, memorant non dissimilia Toletani Annales [e]. Qua de re ita Ioan. Mariana; *Communi consensu de Gotthica precum ratione antiquanda actum. Tentatum id quidem aliquoties erat, neq; tamen successerat,* & post nonnulla. *Visum est controuersiam ignis iudicio permittere: sic eius sæculi mores erant, rudes & agrestes, neq; satis expensi ad Christianæ pietatis regulam. Rogo in platea accenso, liber vterq; Romanus & Gotthicus in ignem proiecti. Et Romanus quidem continuo ex igne prosiliit, id populus victoriam interpretabatur. Nam liber alter sub flammis & igne diu permanens, illæsus inuentus est. Regi arbitro, nihilominus populo persuasum, vtramque precandi rationem superis placere: quando v-*

a Gregor. Turo. l. 2. hist. cap. 1. Sabellic. exempl. l. 10. c. 2. Fulgos. & Marulus & alii.

b Saxo. li. Dani. hist 13. Cranzius l. 5. Norueg. c. 6.

c. Marulus l. 1 exemp. c. 4.

d Zonaras tom. 3. & Cedrenus.

e vide Villegam in disp. hac de re post Hispanicas eius Sanctorū vitas.

terq;

terq́; liber ex incendio euasisset incolumis, &c.] *lib. 9. c. 18. de reb. Hispan.*

Qui pyram ingressi probandæ innocentiæ caussa, multos inuenio. Nam & Sophocles, vt dixi, agnoscit morem. *Petrus Massiliēsis presbyter, suspectus de hæresi, Antiochiæ ipso die Parasceues, Sacrosanctam Christi Domini lanceam manu gestans, nudus corpore, per coaceruatorum late lignorum struem ardentem, medioś́q; ignes illæsus euasit.* [a]] Poppo Danus presbyter, in fidei Christianæ probationem, vestem prius cera copiosa illeuit; eamq́; indutus, in medio populi circo sic se in flammam intulit, & perstitit sine vllo doloris sensu (quod sanctè affirmabat) donec vestis tota corpori circumfusa, intacta flammis cute, in fauillas redigeretur [b]: eo permoti miraculo Dani [c] duelli purgatione sublata, ignis purgationē introduxerunt. Fortassis etiam eos mouit iteratum aliud eiusdem Popponis factum. Nam alio tempore, cum verba Danis persuadendis vt Christiani serio fierent, non satis haberent efficacitatis, percunctatus est; *Quid si ad candentis ferri tactum manus eius cernerent intactas, essentne consensuri credituriq́;? cūctis succlamantibus, Velle: in chirothecæ formam iussit ferrum cudi, idq́; ignitum adferri. Rubebat igne ferrum: ille tamen intrepidus manum immisit ad cubitum, deportauitq́; ad locum constitutum. Ibi cum ad pedes Regis Suenonis proiecisset, victa manus dedit concio, sponte subiens lauacrum regene-*

a Paul. Æmyl. Hist. Franc. l. 4.

b Crantzius l. 3. metrop. c. 43.

c Saxo Hist. Danor. li. 10.

rationis.[a].] A Theodorico Lectore[b] historia refertur huiusmodi : tempore Martiani duos Episcopos, vnum Catholicum, alterum Arrianum, principio verbis disputasse de fidei dogmate controuerso : deinde Catholicum, conditionem concertatori proposuisse, vt vanis disceptationibus prætermissis, rogum ignis secum ingrederetur, & fidei suæ veritatem vterq; hoc indicio, Deo comprobaret teste: deniq; Arianum detrectasse ingredi, Orthodoxum nihil moratum ingressumq; ex ipso rogo multis disseruisse, & nec minimum vstulatum egressum fuisse. Vera narratio : sed res non sub Martiano, verum sub Anastasio accidit, vt melius à Cedreno & Nicephoro *libr.15. capit.23.* proditum. Iactabat Sauanarola se hoc iudicium subiturum : cùm ad rem ventum, substituit alium pro se : neque hoc detrectabat Minorita accusator: sed hoc tantùm, ne ille Sacrosanctam secum Eucharistiam deferret: quod reverâ diffidentiæ non obscurum erat signum [c]. Fulgosius auctor est à Ioanne Gualberto Petrum Archiepiscopum Florentinum, prouocatione ad iudicium pyræ accensæ, Simoniæ condemnatum [d]. Sed veriùs est id à Petro Albanensi Episcopo factum, qui propterea *Igneus* fuit vocatus, teste Vrspergensi *in Chroni.* priùs tamen quàm ille Episcopus adhuc crearetur. rem totam adscribã, ex vitâ ipsius Gualberti, vt creditur

a Saxo d. l. 10. VVitichindus li.3 Cratz. l.4. Daniæ c.24.

b l.2. Collectan.

c Cõfer ea q̃ scripsit Guicciard. l.3.&Volaterran. in Anthrop. cum iis, q̃ Phil. Cominæus l. 8. hist. c. 19. q tempore illo vixit.

d l.8. c.1.

à Blaſio Melaneſio fide integerrima conſcriptâ. Is poſtquam narrauit ſæpe à D. Ioannis Gualberti monachis Petrum illum Flor. accuſatum ſimoniæ, & eius fautores ad ignis iudicium prouocatos, ſubdit tandem; *Præfigitur itaq; locus & dies quo iſtud fieri debeat, vt ſi qui velint, poſſit coram intueri. Locus præfixus eſt in Monaſterio Septimi, quod tunc erat ordinis memorati, nunc vero Ciſtercienſium eſt.* Dies *fuit quarta feriæ primæ hebdomadæ. Quadrageſimæ. Modus probationis fuit eiuſmodi, vt in loco pulico duæ lignorum ſtrues iuxta ſe fierent quæ obtinerent in longum decem pedes, in latum quinque, in ſublime quatuor & dimidium. Inter vtrasque vero ſtrues ſemita intereſſet longitudine brachii prunis ardentibus conſtrata, per quam vnus ex monachis tranſiret. Vbi aduenit ſtatutus dies & hora, inuitatur Epiſcopus Petrus à ſuis, vt accedat viſurus tantæ rei experimentum, ne ciuitas Florentina tam diuturna vexetur altercatione. At ille prorſus renuit: immo ſi qui charum eum haberent, eos eò accedere vetuit. Sed plebs omnis vtriusq; ſexus, & cleri maxima pars illuc properarunt. Pollicentur fautores Epiſcopi, ſi ea probatio ſuo potiatur effectu, vt quisquam è fratribus per ignem illæſus tranſeat, ſe ipſis ſuffragaturos, & ab Epiſcopo defecturos. Itaq; fiunt Litaniæ & aliæ preces à monachis, ſacrificium ſolemniter celebratur ab Abbate illius inſtituti, clericis & monachis adiuuantibus. Vbi ventum eſt ad Agnus* Dei, *vnus ex Monachis fert aquam ſacratam ad ſpergendum, alius*

thuribulum, thuris incendendi caussa, tertius faculas ad ligna inflammanda, quartus imaginem crucifixi. Inuocatur à cunctis Dominus IESVS *Christus & sanctissima Mater eius pleno ore, vt rei veritas declaretur. Sacrificio peracto, deponit casulam, crucemq; manu gestat Abbas, qui sacrificauerat. Petrus is quoq; dicebatur. Litaniis absolutis, vnus ex Abbatibus eligitur, qui clara voce populo exponat petitionis & sponsionis conditionē. Deinde Abbas Petrus, cum cruce quam manu gestabat, S. Ioanne interim coram adstante & orante, ingreditur per medios ignium globos, flamma in sublime ascendente, calcatq; ardentes prunas, quæ erant in via inter lignorum incensas strues. Sed prius quàm ingrederetur cunctis audientibus, ita precatus est: Domine Iesu lux vera omnũi in te credentiũ, peto misericordiã tuã, oro clemẽtiã tuã, vt, si Petr⁹ Ticinensis, qui dicitur Florentinus Episcop. pecunia Florentinam sedem occupauit: tu æterni Patris Filius, tu mea salus, in hoc tremendo iudicio, ad me adiuuandum festines, & me illæsum sine vllis adustionis vestigiis conserues: sicut olim tres pueros in fornace Babylonica seruasti. His dictis, per medios penetrat ignes, neq; corpori, neq; vestimentis vllo adustionis vestigio inhærente. Cumque vellet vertere sese, & eadem via per flammas reuerti, à populo retinetur, quippe iam perspicue rei veritatē edocto.*] Vide mihi sis Lector, quàm admirandus Deus in sanctis suis, & quomodo diuina sapientia varios ac multiplices quasi ludos edat, vt admirationem ac vene-

rationem in cordibus nostris excitet. Volat ferrũ & in aëre pendet, sequiturq; manus innocentis vnius; fugit aliũ, & candẽtiâ seruatâ multis post mensibus inuenit reum ac punit. Popponi chirotheca est ferrea ignita, quod foret ex leni corio suauib. imbuta pigmentis: circa corpus positas eidem adurit vestes, corpore illæso, edax vis flammæ; sed in Abbatem Petrum (qui postea Episcopus Albanẽsis) vt simonia detegatur, ne hoc quidem valet; sed Babylonium renouat spectaculum. Confer nunc hæc, cum iis quæ hæreticis accidêre. Tam procul ab eis hæc Dei virtus, quàm remota ab eorum mente vera fides. Duas historias narrat Cæsarius Cisterciens.[a] *In Cameraco* (inquit) *ciuitate episcopali infra hoc quinquennium plures hæretici comprehẽsi sunt, qui omnes timore mortis suam perfidiam negauerunt. Missus est ab episcopo clericus, qui negantes per candens ferrum examinaret, adustos hæreticos esse sententiaret. Examinati sunt omnes, & combusti sunt omnes: qui cùm traherentur ad pœnam, vnus ex eis vir nobilis sanguine, reseruatur à clerico ad vitam, si forte illum quoquo modo reducere posset ad pœnitentiam, cui sic dixit: Homo nobilis es, misereor tui, & compatior animæ tuæ: rogo & moneo, vt adhuc de tanta perfidia resipiscas, & de errore ad veritatem redeas; ne per mortem temporalem, mortem incurras æternam. Ad hæc ille respondit: Experimento didici me errasse. Si sera pœnitentia mihi prodesse posset, non renuerem confite-*

[a] lib.3.mirac. c.16.& 17.

ri. Cui cùm ille diceret, pœnitẽtiam verã nunquam esse seram; vocauit Sacerdotem, confessus est homo errorem suum, ex toto corde Deo promittens, si vita concederetur, satisfactionem. Vt autem pius Dominus vim ostenderet confessionis; mox, vt pœnitens cœpit peccata sua confiteri, cœpit & ipsa combustura in manu pœnitentis paulatim minui; quæ in tantum, eo aspiciente, decreuit, in quantũ confessio profecit. Medietate confessionis peracta media pars plagæ est sanata: vt autem confessionem totã compleuit, & virtus ipsa cõfessionis, combusturam tam in colore, quam in dolore deleuit, & manus pristinam sanitatem recepit. Vocatus est vir à iudice ad ignem: ad quem clericus. Quare eum vocatis? Vt ardeat, inquit, eò quod in examinatione combustus sit. Tunc clericus, ostendens manum eius, sanissimam, liberauit eum à pœnis, cæteris igne consumptis. Hæc cum audisset magister Conradus, respondit Abbati. Et ego dicam vobis simile, quod ante paucos annos apud Argentinam recordor accidisse. Decem hæretici in eadem ciuitate, scil. Argentina, quæ & Straßburg/ cõprehensi sunt: qui cùm negarent, per iudicium candentis ferri conuicti, sentẽtia incendij sunt damnati. Die statuto, cùm ducerẽtur ad ignem, quidam ex comitantibus; vni illorum dicebat; Miser damnatus es, age vel nunc pœnitentiã, peccata tua confitendo, ne post incendia corporis, quæ momentanea sunt, animam tuam ignis gehennalis æternaliter comburat. Cui cùm ille diceret: considero quidẽ me errasse, sed timeo pœnitentiam tãtæ necessitatis, minùs acceptã esse Deo: Respondit,

ex corde tantũ confitere. Deus est misericors & pœnitentiam suscipiet. Mira res. mox enim, vt homo confessus est perfidiam, manus eius plenam recepit sanitatem. Tardante eo in confessione, cùm à iudice vocaretur ad pœnam, confessor eius iudici respondit. Non iustum est vt homo innocens damnetur iniuste. In cuius manu dum nullum vestigium combustionis reperiretur, dimissus est. Habebat idẽ homo vxorem non longe à ciuitate manentem, horum quæ dicta sunt, prorsus ignaram, ad quam cùm venisset gaudens, dixissetq́; Benedictus Deus, *qui me liberauit hodie, ab interitu corporis & animæ, causam ei exponens: respondit illa; Quid fecisti ô miserrime? quid egisti? ad quid propter momẽtaneum dolorẽ recessisti à fide tua sana & sancta? magis debueras, si fieri posset, centies corpus tuum incendiis subijcere, quã à tam probata fide semel recedere. Sed quem non seducat vox serpentina? Immemor ille beneficij sibi diuinitus collati, immemor tã euidentis miraculi, consilio vxoris acquieuit & errorẽ pristinũ resumpsit.* D*eus verò nõ immemor vindictæ, pro tanta ingratitudine, manum plagauit vtriusq́. Renouatum est incendium in manu hæretici, & quia coniunx auctrix exstitit resumpti erroris, consors facta est rediuiui doloris. Tam vehemens erat incendium, vt ossa manuum penetraret, & cùm vti non auderent clamoribus in villa, quos vis extorsit doloris, fugerunt in nemus vicinũ, illic vt lupi vlulantes. Quid verbis immorer? proditi sunt, in ciuitatem reducti sunt, simulque in ignem nondum plene exstinctum missi. & in cinerẽ redacti.*] Quid

hoc quæso rei? an hæresi flamma, quod vmbra corpori? adeone hæresi debita flammarum exustio, vt cùm fugâ erroris vis recedat ardoris; & errorem redeuntem ardor inseparabilis comitetur?

Quid? quod altero quoq; stupendo planè euentu Deus comprobauit, & arreptitio vsus carnifice in hæretico puniendo? stet in ore duorum testium veritas. hi sunt Bernar. Luxemburgius *in Catal. hæret. lit. E.* & illo vetustior Thomas Brabantinus; cuius adscribã verba: *Erat circa Cameracum quidam hæreticus astutus valde; qui metuens inquiri & comburi a fratribus Prædicatoribus, qui in dicta ciuitate eo tẽpore plurimos comburebant; finxit se arreptum à dæmone, & ob hoc ad sanctum Aicardum in Aspera, obsessos curare potentem ligatus ab amicis deductus est; vt in eo non hæresim propalatam, sed furiam putarẽt. Et vt audiuit quidam clericus obsessus à dæmone & ligatus quod Eligius Boogris (sic enim vocabatur ligatus)* (nempe hæreticus ille, vt patet ex Bernardo) *poneretur in loco: subsequente nocte idem clericus obsessus diuino nutu solutus est, & aggregans mattas & stramina atq; Ecclesiæ scamna super ligatũ hæreticum* (Eligiũ) *cumulauit. Ludum autem & furias credens ille dissimulat, quoadusq; clericus ignem de lampade sumẽs, comburere hæreticum cœpit, & tunc hæreticus exclamauit. Ad cuius vocem expergefacti custodes, cùm ignem exstinguere niterentur, clericus arrepto gladio, quem casu iuxta lectum inuenit, omnes vio-*

lenter abegit, & hæreticum in igne combussis. Nec mora, diuino exacto iudicio, clericus à dæmone liberatus & plene sospes apparuit.] Sic ille Boni vniuersalis lib. 2. c. vlt.

Planè miraculi plena hæc olim purgatio fuit; & ideo nõ iniuriâ sublata fuit, quia miracula poscere nõ necessaria, Deum est tentare. Sed quis vetuit? constat vetuisse Fridericum II. *lib. 2. Neapol. const. cap. 31.* Ex Decreto etiam Gratiani,[a] videatur Gregorius Magnus. Caue fallaris. facinus hoc Gratiani est, vel inscitia scriptorum. Nihil tale Gregorius rescripsit. lege totam illam epistolam ad Brunichildam reginam Franciæ, quæ superest,[b] videbis purpureæ chlamydi assutum stramineum limbum; quem nec Iuo Carnotensis agnouit;[c] nec antiquior Gratiano, quod sciam. Sed prohibuit Stephanus V. ad Moguntinum Archiepiscopum scribens; *Ferri candentis, vel aquæ feruentis examinatione confessionem extorqueri à quolibet, sacri non censent canones. Et quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione non est præsumendum. Spontanea enim confessione vel testium approbatione, publica delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro iudicare. Occulta verò & incognita, sunt illi relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum.*[d]] Quibus verbis subdit Gratianus, non hæc duo tantum purgationis genera quę hîc nominãtur, sed & quælibet similia inhibita[e] videri,

[a] c. Mennã 2. q. 5.

[b] lib. 11. registri, epistol. 8.

[c] p. 5. decreti post medium.

[d] c. consuluisti 2. q. 5.

[e] c. in lib. namq; in fine 2. q. 4.

deri, eò quod in quibuslibet talib. ratio quã Pontifex addidit æquè procedere intelligatur. Quod apertè dictum *v. vlt. d. c. Mennam*, vbi legimus, *Vulgarem denique ac nulla canonica sanctione fulcitam legem, feruentis scilicet aquæ, siue frigidæ, ignitiq; ferri contactum, aut cuiuslibet popularis inuentionis (quia fabricante hæc sunt omnino facta inuidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare; Imò Apostolica auctoritate prohibemus firmissimè.* Quæ sanè vltima verba indicant duorum alterum; vel si Gregorius ista scripsit, quod non puto, ipsius hodie registrum mutilum exstare, & Iuonem quoque in mutilum exemplar incidisse, in quo nempe tam magna pars epistolæ illius desideretur: vel (quod placet amplius) cum hoc fragmentum alterius Pontificis alicuius rescripti portio esset, id Gratianum confudisse cum Gregorij verbis; vel temporum iniuria ex Gratiani libro titulum, quem huic præfixerat rescripto secundo, totum interiisse, sicque librarios de duobus vnum fecisse, desumpta enim hæc vltima verba sunt ex epistol. Alexand II. ad Rainaldum Cumanum Episcop. & subiungenda videntur in fi. *c. super causa. ead. 2. q. 5* prohibitum ergo hoc ab Alex. II. sed & prohibitum quoq; iterum Apostolica auctoritate ab Honorio III. qui disertè testatur ferri candentis iudicium, penitus esse interdictum; vtpote in quo Deus tentari videtur. & mandat Tem-

plarios, qui Liuones hoc iudicium ſubire compellebant, per cenſuras Eccleſiaſticas cogi eo abſtinere.[a] Fuſiùs hæc paululū proſequi viſum, quia poſtmodū ſequenti ſectione iis vtendū erit contra Nouicios quoſdam *aquæ frigidæ* defenſores.

[a] c. dilecti filii. de vulg. pugat.

SECTIO IV.

De purgatione vulgari per aquam.

FIebat adhibita, vel calida, vel frigida. de calida ſeu feruente cōſtat receptam legibus Longobardorum, Saxonum, Rhenariorum, & Friſiorum,[b] & irrepſiſſe per malam imitationem poculi Zelotypię, quòd Moyſes introduxerat apud Iudæos:[c] ſed hæc feruens ſuaſu diaboli introducta, illud verò poculum herbarum amaricantium à Deo fuit inſtitutum; qui ſolus occulta cordis nouit, & iudicat, & nequit cum indicat ea mentiri, & veritatem ſic ſe indicaturum promiſit Moyſi: qualis ſponſio, cùm in aquæ iudicio nulla habeatur, prauo more; & præpoſtera imitatione, per abuſum, fuit introducta.

Nā quod B. Hieronymus *in 1. Reg. c. 6.* memorat his verbis; hauſeruntq; aquam & effuderunt in conſpectu Domini. *Hebræi tradunt, quod coram Domino in eandem aquam maledicta congeſta ſint: & ſicut in lege mulier Zelotypa hauſta aqua pbatur; ita & idololatræ hac aqua probati ſunt. Hi videlicet qui ſe idola coluiſſe penitꝰ dene-*

[b] Lombar. li. 1. tit. 18. Speculi Saxo. li. 1. ar. 39. Leges Friſonum, tit. 3. & tit. 14. c. nobilis, 2. q. 4.

[c] Nu. 5. v. 14. cuius ritum ex Hebræo contextu facilius colligas, quam ex Latino. videndi quoq; Cyrill. li. 4. de adorat. & Theodor. in Nu. q. 10 & Ioſeph. li. 3. antiq. c. 19. Philo. lib. de ſpecial. legib. Xiſt. Senē. lib. 2. ver. zelotypia.

negabant. Tradunt etiam quod quicunque idololatra hanc aquam gustasset, labia eius ita sibi adhærerent, vt nequaquam ea ab inuicem idololatra separare posset. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur. Quod & sequentia demonstrant in eo quod ait: Iudicauitque Samuel filios Israël in Maphat. *Iudicare in hoc loco idololatras, secundum legem morti tradere intelligendum est. Dicunt etiam quod Moyses hoc modo idololatras, qui sibi vitulum fecerant, probauerit; quando arripuit vitulum & combussit, & contritum vsq; ad puluerem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israël.*] Totum hoc, quia nititur sola Iudæorum affirmatione, nec D. Hieronymus affirmat; libertatem nobis relinquit credulitatis. Possem vno verbo dicere, non credo recutitis. Si factum, Deo iubente factum à Moyse. de aquæ frigidæ proba, qua isti vtuntur, nullæ nec reuelationes, nec testimonia aut indicia sunt diuinæ iussionis. Quare iure optimo canones eam sustulere[a] nominatim. Superiore sectione de Carolo Caluo breuiter perstrinxi, vt hîc fusiùs & clariùs narrarẽ verbis Caroli Sigonij & Aimoini;[b] *Ludouico Germaniæ rege Francofurti mortuo, Carolus Caluus Imperator & Franciæ rex, propere Aquas, Coloniamque contendit, vt Lotharingiam, quæ fratris & filij eius Lotharij fuerat, occuparet Ludouicus tres filios reliquerat, Carolomanum, Ludouicum, & Carolum cognomine Crassum. Ex quibus Ludouicus, qui paterno funeri*

[a] d.c. Mennam in fi. & d.c. consuluisti.
[b] Aimoinus lib. 5. hist. Frãc. c. 34. & Sigonius, li. 5. Regni Italiæ.

inter-

interfuerat, vbi patruum paterni regni fines ingressum castra ad Rhenum posuisse audiuit; ira incensus quod paternum regnum inuadere esset ausus, Francofordia copias mouit, atque ad alteram Rheni ripam è regione consedit. Ibi iure primùm, deinde gratia per legatos petita, cùm neutrum impetrasset: decem homines cum aqua calida, totidemq; cum frigida, decemque alios cum ferro candente misit, iussos experiri iudicio, vtri regnum illud conueniret, quod cum ipso pater suus Ludouicus sacramento interposito diuisisset. Qui re tentata, cùm detrimentum nullum cepissent, nihil tamen æqui obtinuerunt. Ob id Ludouicus, &c. Sed quomodo *tentarunt*? sanè iniecta manu in feruentem, & non adusta. docet ritualis adhiberi solita oratio huiusmodi,[a] *Deus iudex iustus, fortis, & patiens, qui es auctor & amator iustitiæ, qui iudicas æquitatem; iudica Domine, quod iustum est: quia rectæ tua iudicia sunt, qui respicis super terram, & facis eam tremere. Tu Domine omnipotens; qui per aduentum Filij tui Domini nostri* IESV *Christi mundum saluasti, & per eius Passionem genus humanum redemisti: tu hanc aquam per ignem feruentē sanctifica; qui tres pueros, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, iussione regis Babylonis missos in caminum ignis, seruasti; tu clementissime præsta, vt si quis innocens in hanc aquā feruentem manū mittat; sicut tres pueros supradictos de camino ignis eripuisti, & Susannam de falso crimine liberasti: ita Domine manum illius saluam, & illæsam perducas. At si quis culpabilis, vel in-*

[a] Annales Boior. li. 4.

crassante Diabolo cor induratum, præsumpserit manum mittere: tua iustissima pietas hoc declarare dignetur, vt in eius corpore, tua virtute manifestetur, & anima illius per pœnitentiam saluetur.] Nō igitur ore bibebant, sed manum immittebant. Docet hoc etiam historia quam narrat Gregorius Turon. de Diacono Catholico cum presbytero Ariano disputante, & ad fidei veritatem comprobandam sic prouocante; *Factis rei veritas approbetur. succendatur igni aëneus, & in feruenti aqua annulus alicuius proiiciatur, qui verò eum sustulerit ex vnda feruenti, ille iustitiam consequi comprobetur.*] conditionem hæreticus accipit. Interea Diaconus, diffidentiâ quadam tentatus, vnguentis quibusdam brachium manumq; illinit. hæreticus negat periculum subire: cum Catholicus brachium exsereret, hæreticus vidit vnguētis delibutum. exclamat aduersarium magicis pręsidiis confidere, non fidei. oritur altercatio. *His itaque litigantib. superuenit Diaconus alius ab vrbe Rauenna, Hiacynthus nomine, sußcitansq; quæ esset hæc altercatio; vt veritatem cognouit, nec moratus extracto è vestimentis brachio, in æneum dexteram mergit: annulus autem qui iniectus fuerat, erat valde leuis ac paruulus, nec minùs ferebatur ab vnda, quam vento ferri posset vel palea. Quem diu multumque quæsitum infra vnius horæ spacium reperit. accendebatur interea vehementer focus ille sub dolio, quo validiùs feruens, non facile posset assequi annulus à manu quæ-*

rentis:

rentis: extractusque tandem. Nihil Diaconus sensit in carne sua: sed potiùs protestatur in imo esse frigidum æneum, in summitate verò calorem teporis modici continentem. Quod cernens hæreticus valde confusus inijcit manum audax in æneo, dicens: Præstabit mihi hæc fides mea. Iniecta manu protinus vsque ad ossium internodia omnis caro liquefacta defluxit. & sic altercatio finem accepit.] Hæc ille. *lib. 1. de glor. mar. c. 81.*

Exactiores duas formulas, quam sit illa Auẽtini, post primam huius operis editionem nactus sum, si duæ, & non vna potius. Eam, q̃ plenior est mihi suppeditauit, vir eruditione & religione clarus, & de litteris benè meritus Petrus Pantinus Decanus Bruxellensis, quam in Hispania ex codice quodam Bibliothecæ regiæ, litteris Gotthicis ante sexcentos, vt minimum annos exarato, diligenter exscripserat. De altera me monuit vir Generosus Marcus Velserus, omnis antiquæ & nouæ historiæ callentissimus; quam Iuretus ex Cod. M.S. cum Notis in epist. Iuonis vulgauit, quæ in fine adscribitur cuidam D. Eugenio, his verbis; *Hoc* IVDICIVM *autem petente domino Ludouico Imperat. constituit B. Eugenius, præcipiens vt omnes episcopi, Comites, Abbates, omnisque populus Christianus, qui infra eius imperium est * hoc iudicium defendat innocentes, & examinentur nocentes, neque periuri perdant suas animas malum consentientes.* Quæ verba non mendosa modo, sed & mutila valdè.

Suspectum etiam hoc totum. nec enim credo Ludouicum sanciuisse quidquam tale, cum in capitularibus Caroli Magni parentis eius aquæ frigidæ probatio disertè prohibeatur. Deinde quis iste sanctus Eugenius? aut quando vixit? Nam de Toletano, non est quod suspicere: licet formula videatur eadem cum ea, qua Visigotthi sunt vsi: Iureti etiam formulæ desunt aliquot primæ orationes, & alia nonnulla, quæ exstabant in illa Gotthica, ideò eã hîc tibi exhibebo, ascriptis in margine variationibus ex Iuretina.

INCIPIT EXORCISMVS VEL BENEDICTIONES AQVÆ CALIDÆ, IN QVA MANUS ad Iudicium Dei mittitur.

Cum homines vis mittere ad comprobationem iudicij aquæ calidæ: Primùm fac eos intrare cum omni humilitate in Ecclesia & prostratis in oratione dicat Sacerdos has orationes.

Prima Oratio.

Auxiliare Domine quærentibus misericordiam tuam, & da veniam confitentibus: Parce supplicibus; vt qui nostris meritis flagellamur, tua miseratione saluemur. Per.

SE-

SECVNDA ORATIO.

QVæsumus omnipotens Deus afflicti populi lachrymas respice & iram tuæ indignationis auerte: vt qui reatum nostræ infirmitatis agnoscimus, tua consolatione liberemur. Per.

TERTIA ORATIO.

DEus qui conspicis omni nos virtute destitui, interius exteriusq; custodi: vt & ab omnibus aduersitatibus muniamur in corpore, & a prauis cogitationibus mundemur in mente. Per.

His orationibus completis surgatur pariter, & coram hominibus illis cantet presbyter Missam, & faciat eos ad ipsam Missam offerre. Cùm autem ad communionem venerint: antequã cummunicẽt interroget eos Sacerdos cum adiuratione, & dicat:

Adiuro vos homines per Patrẽ & Filiũ, & Spiritũ S. & per vestrã Christianitatem. q̃ suscepistis, & per vnigenitũ Dei Filium quẽ Redemptorem credítis, & per S. Trinitatem. & per S. Euangelium, & per reliquias quæ in ista sancta Ecclesia sunt reconditæ: vt non præsumatis vllo modo ad istam S. communionem accedere, nec sumendo communicare, si hoc vel illud fecistis, aut consensistis, aut aliquam veritatem inde scitis. seu qui hoc egit nostis.

Si autem tacuerint, & nullã inde professionem dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & communicet more solito: postea verò communicet illos. Cùm autem communicant ante altare, dicat Sacerdos:

Corpus hoc & sanguis Domini nostri Iesu Christi *sit vobis ad comprobationem hodie.*

Expleta Missa descendat Sacerdos ad locum destinatum vbi ipsum examen peragatur. Deferat secum librum Euangeliorum & Crucem, & canat modicam Litaniam. & cùm compleuerit ipsam Litaniam, exorcizet & benedicat aquã ipsam antequam feruescat, ita dicendo:

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi Filij eius, D*omini nostri: vt fias aqua exorcizata ad effugãdam omnem potestatem inimici, & contrarietatem eius, & ipsum inimicum: ne valeat* [a] *contendere iustitiam* Dei *vllo modo, nec manifestationem eius, ipso præstante, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & sæculum per ignem; Amen.*

[a] Pant. cõtẽnere, vel contaminare. quod etiam infra est.

Item alium.

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei *Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi Filij eius,* D*omini nostri: vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, &* [b] *omnem phantasmam diaboli: vt si hic homo manum suam in te* [c] *miserit, & innocens exstiterit de huius culpa, vel vnde accusatus est, pietas* Dei *omnipotentis liberet eum. Et si quod absit, culpabilis est, &* [d] *præsumptuosus in te manũ mittere ausus fuerit, eiusdem* [e] *omnipotentis* Dei *virtus hoc declarare in eo dignetur: vt omnis homo timeat & contremiscat nomẽ sanctum gloriæ* D*omini nostri: qui viuit & regnat* D*eus per omnia sæcula.*

[b] al. omne phãtasma.
[c] al. missurus, est innocẽs vnde reputatur, pietas Dei liberet innoc.
[d] Præsumptuosè. al.
[e] al. omnipot. virtus super eum hoc.

ORATIO.

DOmine IESV CHRISTE, qui es Iudex iustus, fortis, & patiens, & multùm misericors, per quem facta sunt omnia: Deus Deorum & Dominus dominantium, qui propter nos homines & nostram salutem de sinu Patris descendisti, & ex Virgine MARIA Carnem assumere dignatus es, & per Passionem tuam mundum in cruce redemisti, & ad inferos descendisti, & diabolum in tenebris exterioribus conligasti, & omnes iustos qui pro originali peccato ibidem [a] detenti erant, magna potentia tua exinde liberasti: tu Domine quæsumus mittere digneris Spiritum tuum sanctum ex summa cæli arce super hanc creaturam aquæ, [b] quam nos igne feruescere atque calescere præsumimus, vt rectum iudicium per eam super hunc hominem (nomine illo) [c] comprobes ac manifestes. Te Domine [d] Suppliciter deprecamur: qui in Cana Galileæ signo admirabili tua virtute ex aqua vinum fecisti, & tres pueros, Sidrach, Misach, & Abdenago, de camino ignis ardentis inlæsos eduxisti, Susannam de falso crimine liberasti, cæco nato oculos aperuisti, Lazarum quatriduanum à monumento suscitasti, & Petro [e] mari mergenti manum porrexisti, ne respicias peccata nostra in hanc orationem: sed tuum verum & sanctum iudicium coram [f] omnibus manifestare digneris. vt si iste homo [g] pro hac reputationis causa, (videlicet illud vel illud) ad præsens modo manum suam in hanc aquam igne feruentem miserit, & culpabilis [h] ex hac reputationis causa non est, hoc ei præstare digneris, vt nulla læsio, [i] nulla

[a] al. detinebantur.
[b] quæ ab igne f. a. c. videtur, qui, al.
[c] al. cōprobet ac manifestet.
[d] supplices, al.
[e] al. mari. deest.
[f] al. in hac oratione.
[g] al. hominib. in hoc manu. hic dig.
[h] al. ex hac causa, furto, videlicet, vel homicidio, aut adulterio, vel luxuria aut pro qualibet causa culpa modo ad præsens manum.
[i] vel macula, al.

malitia in eadē manu appareat, per quam sine culpa calumniam incurrat. Iterum te Deus omnipotens nos indigni & peccatores [a] *famuli tui suppliciter exoramus, vt* [b] *secundum verum & rectum iudicium tuum nobis in eodem loco etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac* [c] *reputationis causa* [d] *(IL) si per aliquod maleficium diabolo instigante, aut cupiditate vel superbia incitante culpabilis est in* [e] *facto vel in consensu, &* [f] *huius probationis iudicium, subuertere aut violare* [g] *voluerit, malo confisus* [h] *ingenio, manum in hāc aquam præsumptuosus ausus fuerit mittere, tua pietas* [i] *hoc declaret. vt in manu eius dignosci queat, quod iniuste egit,* [k] *& ipse deinceps per veram confessionem pœnitentiam agat, & ad emendationem perueniat: vt iudicium tuum sanctum, & verum in omnib. gentibus declaretur: per te Redemptor mundi, qui venturus es iudicare viuos & mortuos, & sæculum per ignem, Amen.*

Item alius exorcismus.

TE autem creaturam aquæ, adiuro te per Deum viuum, per Deum sanctum, qui te in principio separauit ab arida. Adiuro te per Deum viuum, qui te de fonte Paradisi [l] *manauit, & in quatuor fluminibus exire iussit, & totam terram* [m] *rigari præcepit. Adiuro te per eum, qui te in Cana Galileæ sua potentia conuertit in vinum: qui super te suis sanctis pedibus ambulauit, qui tibi nomen imposuit Siloha. Adiuro te per Deum, qui in te Nahamā Syrum sua lepra mundauit, dicens: Aqua sancta, aqua be-*

[a] famulitii. al.
[b] al. sanctum.
[c] al. reputatus.
[d] est nota criminis valens illud
[e] al. factu.
[f] hoc comprob. iud. al.
[g] volēs. al.
[h] puto dispescēdum ingenio.
[i] al. taliter hoc declarare dignetur.
[k] vt & ipse. al. Reliqua hæc rursus desunt in Iuretim. s.
[l] Pant. manare.
[m] Pant. rigare.

nedi-

nedicta, aqua quæ lauas sordes & mundas peccata. Adiuro te per Deum viuum, vt[a] munda exhibeas, nec in te aliqua phantasia retineas, sed efficiaris fons exorcizatus ad effugandum, & euacuandũ, & comprobandum omne mendacium, & inuestigandam & comprobandam omnem veritatem: vt iste qui in te manum miserit, si veritatem habuerit, nullam læsionem in te accipiat: & si mendacium habet, & iniustitiam, appareat manus eius igne cõbusta: vt cognoscant omnes homines virtutem Domini nostri IESV CHRISTI, *qui venturus est cum Spiritu sancto iudicare viuos & mortuos & sæculum per ignem. Amen.*

[a] Pant. vt te mundã exhibeas nec in te aliq̃ phã-tasmam, vt supra.

Post hæc exuat eum vestimentis suis, & induat eum, vel eos vestimentis mundis de Ecclesia, i. indumento de exorcistâ, aut de Diacono, & faciat eos vel eum osculari Euangelium & Crucem Christi, & aspergat super eos de aqua ipsa, & ipsi qui intraturi sunt ad Dei examen det illis omnibus bibere de ipsa aqua benedicta, cum autem dederit vnicuiq; dicat:

Hanc aquam dedi tibi (vel vobis) ad probationem hodie. Deinde imponantur [b] *igne subter caldaria, & dicat Sacerdos has orationes, quando ipsa aqua calescere cœperit.*

[b] Pant. ligna, ego: ignes.

In nomine S. Trinitatis, Deus iudex iustus, fortis & patiens, qui es auctor & creator clemens & misericors & iudicas æquitatem, tu iudica, qui iussisti rectum iudicium facere, & respicis super terrã & facis eam tremere. Tu Deus omnipotens, qui

per Aduentum vnigeniti filii tui Domini nostri Iesu Christi mundum redemisti, qui per eius passionẽ genus humanum subuenisti & saluasti: tu hanc aquam feruentem sanctifica, qui tres pueros, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago sub Rege Babylonis Nabugodonosor in camino ignis accẽsa fornace saluasti, & inlæsos per angelum tuum eduxisti. tu clementissime Dominator præsta, vt si quis innocens ab huius [a] *culpa vel causa sui reputationis, homicidii, adulterii, latrocinii fuerit, & in hanc aquam manum miserit, saluam & inlæsam inde educat: q tres pueros supradictos & Susannã de falso crimine liberasti. Ita Domine omnipotẽs, si culpabilis fuerit, & incrassante* Diabolo *cor obturatum: manum in huiꝰ tui elemẽti feruentis* [b] *miserit, tua veritas hoc declaret, vt in corpore manifestetur, & anima per pænitentiam saluetur, &, si ex hoc scelere culpabilis fuerit, & per alicuius* [c] *maleficii, aut per herbas, aut per diabolicas incantationes hãc peccati sui culpam occultare voluerit, vel tuã iustitiam cõtaminare, vel violare se facere posse crediderit, magnifica tua dextera hoc malũ euacuet, &* [d] *omnium rei veritatem demonstret. Per te clementißime Pater, qui viuis & regnas in Trinitate pfecta. Per omnia.*

ALIA.

OREmus. *Deus qui B. Susannam de falso crimine liberasti. Deus, qui B. Teclam de espectaculis liberasti. Deus qui S. Danielem de lacu leonum liberasti, & tres pueros de camino ignis ardẽtis eripuisti, tu libera innocentes & consigna factores. Per Dominum nostrum.*

a for. culpæ vel causæ suæ reputatione: vel, ꝙ valde suspicor, hic aliquoties reputatio scripta ꝑ barbara voce reptationis, a voce reptare accusare seu ꝓuocare ꝙ adhuc hodie Hispani retinent.

b Pant cẽset deesse voculam, creaturã: fors etiam paulo ante deest alia: obturatum habuerit.

c Pant. putat deesse voculam ingeniũ, vt sup.

d Pant. omnem.

Et qui manum mittit in aquam, ad ipsum examen dicat orationem Dominicam, & signet se signaculo crucis, & festine deponatur ipsa aqua feruẽs desuper iuxta ignem, & iudex [a] perpendat ipsam lapidẽ in ligatã ad mensurã. N. infra ipsam aquã more solito. Et sic inde extrahat eam in nomine Domini ipse qui intrat ad examẽ iudicii. Postea cum magna diligentia sic fiat inuoluta manus sub sigillo iudicis si gnata vsq; in die tertio, quo visa sit viris idoneis & æstimata.

[a] fort. propellat eã lapidi alligatam ad mens. vt sic expressa sit ac certa mẽsura lapidis deprimentis seu detrahẽtis manũ & funiculi à quo lapis dependebat. Mihi hæc sententia pellucet. Nisi dicas ipso lapide inuoluto explorasse q̃ feruens esset aqua ima.

En formulam totam & ritualia, in quibus multa, propter quæ merito Sedes Apostolica prohibuit. Quod hic in fine de obuoluta in tertium diem manu dicitur, hoc eo retulerim: quia si præstigio aliquo manus læsa, vel illæsa, interea, euanescente præstigio, rei veritatem apparituram credebant.

Quoad frigidam puto illam eodem modo in vsu probationis versatam: videlicet Deus, vt in feruenti innocentis manum seruabat ab adustione innoxiam, ignis actione prohibita; sic in frigida aliquando nocentis manum amburebat, contrariam aquæ actionem tribuens, frigiditate naturali in supra naturalem ardorem commutata. Ad hanc me coniecturam ducit scriptor vitæ S. Gangulphi Martyris, p̃ hæc verba; *Interim ad quẽdã veniũt fontẽ* (Gangulph⁹ videlicet, vxorq;) *vbi his vxorem vocibus compellat. Multa quidem*

de te coniux passim feruntur fœda & indigna natalibus tuis, & adhuc mihi quidem certo non constat, verene an falso illa dicantur. Tum illa, etiam intrepide iurando, falsos de se rumores sparsos, ait, nec se vnquam alieno concubitu pollutam. At Gangulphus: diuina, inquit, prouidentia, quam nihil fugit, vt se res habeat, iam certius declarabit indiciis. En fons hic propositus est, nec frigidus valde, nec immodice calidus. In hunc igitur immitte manum, & è fundo lapillum extrahe: & si quidem à culpa es aliena, nihil mali patieris: sin autem polluta es, non sinet Deus latere scelus tuum. Illa Beati viri, sicut alios omnes, ita hos quoq; sermones vecordiæ ascribens, incunctanter manum iniecit in fontem Ecce autem, simulatq; lapillum secum retrahere conata est, membris fere omnibus obrigescit, & in digitis & brachio, quovsq; aqua pertigit, abstracta cute, nuda caro cernitur, nihilq; aliud misera illa nisi repentinum interitum exspectat [a].]

[a] apud Surium 11. Maii.

Cõfirmat idem Sigebertus, & significat hũc illum fuisse fontem, quem miraculosè ex Campania Warenas Gangulphus transtulerat. conuictam adulterii vxorem deseruit: nec diu post vxoris hortatu ab adultero fuit necatus Non igitur hac purgatione spectabatur, an aquis mergerentur: confirmat, q, retuli de legatis Ludouici Regis: quo enim pacto decem viri secum aquam tulissent, in quam toti mergerentur? missos tamen cum frigida, narrat Aimoinus. Sic capio quod leges Alsaticæ habebant, vt plebeii & mino-

ris te-

ris testimonii rustici, aquæ frigidæ se iudicio expurgarent [a].

Alia tamen quoq; fuit aquæ frigidæ proba qua quis in aquam totus mergebatur: si emergeret tertio, vt innocentem absoluebāt, vt docet Abbas *in c. licet in fin. ext. ne cler. vel monachi, &c.* & Afflictus *ad constitut. Regni Neapolitan. libr. 2. titul.* 31. vbi eam consuetudinem meritò Frideric. 2. Impe. ridet, quam etiam Lotharius Imper. iam ante prohibuerat in Legibus Longobard.[b] statuens, vt examen aquæ frigidæ per legatos & commissarios imperii vbiq; interdicatur omnibus, & vltra non fiat, & illo prior Carolus Magnus in capitularibus libr. vltim. Prohibuit etiam Pontifex, quisquis ille, apud Gratianum [c] & inualidam iudicauit Lucius his verbis: *Ex tuarum intelleximus continentia litterarum quod cum H. presbyterum: quia infamabatur de homicidio: à sacerdotali officio suspendisses, prædecessoris tui literas tulit in medium quibus apparuit eum iudicio aquæ frigidæ, suam innocentiam purgauisse, & Episcopum suis eum literis absoluisse. Quia vero peregrina iudicia sunt inhibita, purgationem quam præstitit, sufficere non putantes: mandamus*, [d] &c.] admittit accusationem de nouo, & præscribit purgationem Canonicam iuratoriam. Vocat autem *iudicium peregrinum*, quia alienum à canonibus & more iudiciorum ab Ecclesia recepto. Et quia solebat aqua huiusmodi, per cleri-

a Rhen. German. lib. 2.

b l. 2. ti. 54.

c d. c. Mennam in fi.

d c. ex tuarū. de purgat. canō.

cos

cos benedici, ideo ad ipsam probationem hoc pacto tollendam; dum non inuenirentur clerici ad hoc mun⁹ sanxit in Conc. generali Innocent. 3. ne vllus clericus purgationi aquæ feruentis aut frigidæ, seu ferri cādentis ritum cuiuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat. c. sentētiam sanguinis. ne cleri. vel monachi sæcul. &c.

En tibi formulam benedictionis ex dicto libro Gotthico, vna cum collationibus formulæ editæ à Iureto:

INCIPIT EXORCISMVS aquæ frigidæ.

CVM *hominem vis mittere ad iudicium aquæ frigidæ ob comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines, quos vis mittere in aquam. Adduc eos in Ecclesiam, & coram omnibus illis cantet presbyter missam, & fac eos ad ipsam missam offerre. Cum autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos Sacerdos cum adiuratione ista, & dicat.*

*Adiuro vos * homines per Patrem & Filiū & S. sanctum, & per * Christianitatem quam suscepistis, & per Sanctam Trinitatem quam * docuistis, & per istas sanctas reliquias vel sanctam venerationem quæ in ista Ecclesia sunt, vt non præsumatis accedere ad hoc sanctum altare, nec istam sacram communionem accipere vllo modo, si hāc causam vestræ reputationis (h.e. illa vel illa) fecistis aut consensistis, aut scitis quis hoc egit.*

* al. oēs.
* al. vnigenitum Dei filium & p. S. F. q. s.
* al. deest docuistis, sed additur, & per S. Euange. & per Sāctas reliq. q̄ in ista Eccl. sunt, vt non p̄sum vllo modo cōmunicare, neq; accedere ad altare, si hoc fecistis, aut cōsensistis q̄ hoc egerint.

*Si autem tacuerint, * aut nullam professionem inde dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & more solito communicet. postea vero communicet illos, qui in aquam mittendi sunt. Cum autem communicat, dicat Sacerdos * ad altare,*

Corpus hoc & sanguis Domini nostri IESV CHRISTI *sit vobis ad probationem hodie *.*

*Expleta missa * accipiat Sacerdos crucem & Euangelium & incensum & pergant ad locum destinatum cum aspersione aquæ benedictæ vbi probentur. Et cum venerint ad ipsum locum * det illis hominibus bibere de aqua benedicta. Cum autem dederit vnicuiq; dicat, **

*al. nullus hoc dixerit.
* al. ante.
* add. al. ad laudẽ & gloriam nominis sui & ad Eccl. suæ vtilitatem.
al. exp. miss. faciat aq̃ benedictã ipse Sacer. & pgat ad locum vbi oẽs probãtur. Cũ a. venerit ad ipsum locum det illis hominibus bibere de aqua benedicta.
* al. letaniam faciens omnibus pro eadem caussa Dominum deprecantibus, det examinandis bibere de aqua benedicta, & cum dederit.

* In libro Iureti magna hic in seqq. est confusio, & vt sup. quædam inaniter repetuntur. Ex quibus tamen videntur quædam posse explicari.

*Hanc * aquam dedi vobis ad probationem hodie:*

Postea coniuret aquã, vbi illos mittere debet dicens ita.

Nota in seqq. mutilum esse nostrum exemplar Gotthicum, supplendum ex m. s. Iureti: quare ex vtroq; concinnabo, quasi vnam formulam; Iuretiana tamẽ lectione in marginem relata, ne confundam.

* al. Hæc aqua fiat tibi ad probationem hodie. Per Dominũ nostrum Iesum Christum, qui est verus Iudex & iustus.

Adiu-

*Adiuro te aqua in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creauit, * & te iussit ministram humanis necessitatibus qui etiam iussit te segregari ab aquis superioribus. Adiuro * te per ineffabile nomen Domini, videlicet* IESVM CHRISTVM *filium Dei viui, sub cuius pedibus elementum se calcabile præbuit: qui etiam baptizari se in te elemento aquarum voluit. Adiuro etiam te per Spiritum sanctum, qui super Dominum in te baptizatum descendit * Adiuro te per sanctam & indiuiduam Trinitatem, cuius voluntate aquarū elementum diuisum est, & populos Israel siccis vestigiis transire fecit: ad cuius etiam inuocationem Helias ferrum, quod de manubrio exierat, super te natare fecit. Vt nullo modo suscipias hos homines, nomine I L. Illo si in aliquo sunt culpabiles, de hoc quod illis obiiciunt, scilicet aut per opera, aut per cōsensum, aut per vllum ingenium: sed facias eum supernatare super te: & nulla possit contra te facere aliqua causa maleficiorum, nullaq; præstigia dæmonum concinnari, vt inuestigatio Dei vel manifestatio possit occultari. Adiurata autem per nomē Dei Christi præcipimus tibi, vt nobis per nomen eius obedias, cui omnis creatura seruit: quem Cherubin collaudant dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum: qui etiam regnas & dominaris per infinita sæculorum sæcula, Amen.*

* quia te segregauit ab aqs superiorib. & iuss. deser. hu. al. * te ēt p inuisibile & ineffabile nomē Christi Iesu filii Dei omnipotentis sub cuius p. calcabilē præbuisti: q ēt in te baptiz. dignatus est. al. * al. q te inuisibili sanctificatione sacratū, ad animarū purgationem inenarrabile instituit sacramentum. Per quem olim & pop. Israelitic. s. pedibus transiuit, & ex aqua ferrum ꝙ casu ceciderat Heliseus diuina virtute cōtra naturam natantem in suo manubrio redire fecit: vt n. m. s. hunc hom. si in al. culp. est ex hoc q. i. obiicitur sc. aut opere. aut consensu, seu conscientia, vel quolibet ingenio Sed per virtutem Domini nostri IESV Christi reiice ex te & fac illum natare sup te: quatenus cognoscant fide-

les Chri-

les Christi nullum maleficium, nullum præstigium diuinæ virtuti posse resistere, quod non detectum fiat & omnibus manifestum. Adiuro etiam te per virtutem eiusdem D. N. IESV Christi, vt ad laudem illius cui omnis creatura seruit, & cui cęlestis exercitus famulatur clamans S. S. S. D. D. & vt nobis adiurantibus & eius misericordiam obsecrantibus obedias. Qui regnat & dominatur per i. s. s.

In Gotthico exemplari immediatè sequitur alia oratio: sed rectius exemplar Gallicum titulum interserit.

Hominis coniuratio.

*Adiuro * te homo N. per inuocationem Domini nostri* IESV CHRISTI, *per omnes Angelos & Archangelos, & per omnes sanctos Dei. & per tremendi diem iudicii, & per viginti quatuor seniores, qui quotidie Dominum laudant, & per quatuor Euangelistas Marcum & Matthæum, Lucam & Iohannem, & per duodecim Apostolos, & per duodecim Prophetas, & per omnes sanctos Dei Martyres, per sanctos confessores, & sanctas virgines, per Principatus & Potestates, per Dominationes & Virtutes cælorum, per Cherubin & Seraphin;*

* al. Adiuro te & cõtestor per Patrem & filiũ & S sanctum, & p sanctã & indiuiduã Trin. & p oẽs Angel. & Arch. & p oẽs Principatus & potestates Dominationes quoque & Virtutes, & per Dei sedilia, Cherub. & Seraph. & per diem tremendum iudicii Dei: nec non & viginti quatuor seniores qui cotidie laudant Deu. & per quatuor Euangelistas, & p Sanct. Apostolos quoq;, Martyres & Cõfessores, necnon per S. Dei Genitricem MARIAM, omnesque virgines, & per cunctũ populum S. Dei, vel per S. Baptismum in quo renatus es. Si tu hoc malũ fecisti, ex quo culparis, vel assensum aut baiulasti, aut in domũ tuã recepisti, aut inde cõscius aut cõsentaneus exstitisti, corã omni b. dicito. Quod si diabolo suadẽte celare disposueris, & culpabilis exinde es: euanescat cor tuũ incrassatum & induratum, & nõ suscipiat te aqua incredulum & seductũ: vt dicat populus, quia Deus noster iudex est, cuius potestas in sæcula sæculorũ. Amen. Hæc forma verbis breuior & succinctior est, sensu tamen conuenit cũ Gotthica.

raphin, per omnia cælestia Angelorũ agmina, Adiuro te per tres pueros, Sidrach, Misach, & Abdenago, & p centũ quadraginta quatuor millia Martyres, qui pro Christi nomine passi sunt, & per Sanctã MARIAM *matrẽ Domini nostri* IESV *Christi, & per populum S. Dei, & per illum baptismum, qui te regenerauit per manus sacerdotis. Adiuro te * vt si de hoc furtum aut homicidium aut adulterium aliquẽ fecisti aut cõsentaneũ exinde fuisti, & sic habes cor incrassatum & induratum, vt hoc ap̃bationis Dei iudicium, per aliquod maleficium euacuari vel euertere te posse facere credideris: si culpabilis es, euanescat cor tuũ & nõ suscipiat te aqua ista, neq; vllum malum possit * inimicus contra hoc elemẽtum p̃ualere, sed manifestetur vel declaretur Dei virtus in isto loco per inuocationem* Domini *nostri* IESV *Christi. Propter hoc obnixe te deprecamur Domine fac signũ tale in homine isto, vt si culpabilis est reputationis causa, declaretur per hoc iudicium tuũ rei veritas, & nullatenus eũ recipiat aqua ista. Hoc a fac* Domine *ad laudem & gloriam tuam, per inuocationem nominis tui, vt omnes cognoscant, quia tu es* Deus *noster benedictus & laudabilis. Per immortalia sæcula sæculorum. Amen.*

Post coniurationem a. aquæ exuat eos vestimentis suis [& induat eos vestimentis de exorcista & alliget in eis singulariter sinus rectæ consuetudinis] faciat q; eos osculari Euangelium & crucem, & post hæc aspergat super vnũquemq; ex ipsis de ista aqua benedicta, & dicat adiurationem sequentem, &*

* seqq. mutila & mendosa.

* inimici. Panti.

[ ] d. in al. * al. S. Euangelium, & sanctam cr. & sanctificatis omnib. aqua benedicta, cum timore & reuerẽtia Dei fisus de eius clementia proiiciat in aquam. Et nihil amplius habet cod. Iuret.

proiiciat eos statim singulariter in ipsam aquam. Hæc a. omnia facere debet ieiunus: & neq; illi anteā comedant, neq; ipsi qui eos mittant.

Sequitur Exorcismus.

Exorcizo te creatura aquæ in nomine DEI *Patris omnipotentis & in nomine* IESV *Christi filii eius* Domini *nostri, qui regnat cum Patre & S. sancto: vt fias aqua exorcizata ad effugandam & euacuandam omnem potestatem, & omne phantasma diaboli, vt si iste homo descenderit in istam aquam, & innocens est de huius reputationis causa, pietas* Dei *omnipotentis liberet eum, & recipiat eũ tuũ elementum. Et si culpabilis est & præsumptuosus in istam aquam descenderit non eum recipiat, sed declarari dignetur virtus tua in eum: vt omnis homo timeat & cõtremiscat nomen gloriæ tuæ sanctum. Percũcta sæcula sæculorum.* A. *Domine libera innocentes & consigna factores. Amen.*

Habes (Lector) ritum vniuersum huius probationis per aquam frigidam qui olim in vsu, & quem canones Pontificii vetant: non propter verba vel solemnia ritualia quę pleraq; pia, etsi non desint aliqui in his nęui; sed propter ipsam rem, & quia hæc à vulgò paullatim recepta fuerant Pontificibus tamen Romanis reclamantibus; Nam Põtifices meritò damnabant hanc Dei temerariã tentationem, & miraculi quasi Iudaicã postulationem. Et obseruatione dignũ est obtinuisse paulatim vbiq; Põtificiã prohibitio

nem, primùm quo ad reliqua crimina; deinde post D. Bernardi tempora etiam quo ad hæresim: abusum deniq; hæsisse in solo crimine Maleficii seu Magiæ: ita tamen hæsisse in hoc crimine, vt sine vlla Dei inuocatione sine vllo ritu pietatis aliquid præferente, quasi per ludum Iudices hac proba abutantur, quibusdam dumtaxat in regionibus. Nă hodie in multis Germaniæ locis maximè Westphaliæ circulo, vtuntur hac proba, in maleficis indagandis; quas enim fama, vel aliarum depositione suspectas habĕt; eas statim absq; vlteriore inquisitione capiunt, captasq; extra vrbem deducunt; & in aquam frigidam ita coniiciunt, vt dextra manus sinistro pedi, sinistra verò dextro pedi sit alligata; & si supernatant, veneficas vehementius suspicantur, & idcirco duriori subiiciũt quæstioni: sin submergantur, innocentes esse credunt. De hoc genere purgationis seu potius probæ, hactenus inter Catholicos, quibus illibata canonum auctoritas ꝓbè constitit, illicitam esse: Sed Nouatores, qui à Romana Ecclesia desciuerunt, mirè digladiati. Licitam esse mordicus defendit, Adolph. Scribonius Philosophus Marpurgensis: illicitam contra ostenderunt prolixè non Wierus solùm & Bodinus; sed insuper libellis ex professo, Ioannes Euuichius, Hermannus Neualdus, & Augustin. Lerchemerus; & ex I. C. Oldĕdorpius, Hotoman. Ioan.

Bor-

Borcholt, Venatorius & alii quos citat & sequitur Godelman. *libr.3. de lamiis cap.4.* quos ego, vt eiusdem sectæ homines non magni facio, sed hæreticos hæretico Scribonio obiicio, vt saltem intelligant Nouatores; hanc esse suorum communem opinionem, à quâ in iudiciis non tam temerè deberent recedere. Postea prodiit libellus cuiusdam Iure cõsulti; qui, ex Catholicis vnus & solus hucvsq; (quod sciam) scriptis hunc iudicum ab vsum defendere conaretur. Res magni est momenti; & proinde diligenter, non obiter tractanda & disquirenda veritas, non verborum copia, sed rationum momẽtis. sit ergo:

Excusus liber Colon. apud Gymnicũ ann. 1568. Defensio ꝓbæ aquę frigidæ, &c.

QVÆSTIO V.

De proba (vt vocant) aquæ frigidæ, qua strigibus explorandis in Germania quidam vtuntur.

SECTIO I.

Discutitur opinio & rationes Adolphi Scribonii.

WIlh. Adolphus Scribonius, huius sententiæ, & praxis iudiciariæ acerrimus defensor, conatur eam stabilire rationibus partim physicis, partim hyperphysicis. Ad physicam enim pertinet, quod dicit de dæmonis leuitate, sagarum põdus super aquas

sustinente: ad theologiam verò, quod de odio & antipathia aquæ ac sagarum. Sed vt hoc commodius intelligatur, accipite dicta illius vt sunt à Richio [a] repræsentata; cui & alii ea referentes, hac in re, consentiunt [b]; non ea contraho etsi possim facilè, ne quis me calumniari suspicetur. Dicit ergo ille, hanc supernatationem Sagarum prouenire ex Satanica leuitate, vt causa efficiente. Satanam enim esse natura leuissimum, vtpote plus de aëre, quam de aqua participantem. & ideò posse illas sustentare super aquis: duobus modis, vel se supponendo sagis, & eas quasi dorso eleuando: vel etiam se iis vniendo, & toti illarum corpori, occupatione & possessione quadam, infundendo: non quidem hypostatica vnione, aut mixtione physica intrinsecè coadunando: sed leuitate sibi cōnata illis quodammodo, per pſentiā suam, data & quasi communicata. *Cacodæmon ergo* (inquit) *substantialiter in sagis diffusus, eas retinet, quantum scilicet ad ipsum spiritum, qui sine sua essentia eas inhabitat, non quãtum ad substantiam partium corporis sagarum. Leuitas ergo ea non est, quæ à forma corporis immediate prouenit: sed aduentitia, externa, & aliunde accepta.*] Hæc ille, vt obscurè sic sanè mendosè. Obscurissimè: quia vel hoc tantum voluit sagas à dæmone sustentari, prærogatiua leuitatis, quæ ex aërea naturâ in eo vim habet aquis emergendi: idque subingresso corpus dæ-

[a] c 4. à nu. 229.
[b] Godelm. d.c.4 & Binsfeld. de cōfess. malef. p. 2. conc. 7. dub. 1.

mone, vt solet subingredi energumenas: tũc que illas emergere more vtrium inflatorũ: vel, si hoc non voluit, certè falsitatem sententiæ non intellectæ his inuolucris verborum perperam coaggeratorum contexit & obruit. Mendosè verò, quia vterq; modus ille supponit dæmonem aëreum habere corpus: quod alibi refutatum. igneum potiùs haberet, & sic ab aqua extingueretur, vel aquam excalefaceret, & ebullire cogeret: quę ambo experientiæ & rectæ rationi repugnant,

Illa etiam secum pugnant: cacodæmonẽ substantialiter in sagis diffundi: &, spiritum sine sua essentia eas inhabitare. Quis etiam credat sagas omnes esse à dęmone possessas, vt sunt arreptitii seu energumeni: & vt fuêre Gergezenorum sues? Hoc ipsæ sagæ negant, & experientia refellit. Si obsidet, quomodo apparet foris illas accedens? an duobus tum est in locis? an vero exit & redit, cùm lubet? posset credo: sed sic facere non credo. Deinde si hoc facit eius leuitas: cur cæteri energumeni non æquè leues, cur subsidunt in aquis? cur mersi porcorum illi greges? quia noluit eos sustinere? iam ergo non leuitas illa naturæ dæmonis, sed voluntas hoc operatur. Hoc verum est. & eo redit res, cum addit Scribonius: Satanam, vt Dei lictorem eas sustinere: & quia lictori non licet pręscriptum iudicis excedere, ideo fieri,

vt nec sontes mergere, nec insontes sustentare dæmon queat; ne insontes periclitentur, euadant sontes impunitæ. Sed hoc iam ad hyperphysicam refugium est, de quo statim. Contra illam leuitatem fortiter etiam vrget, quod grauitas & leuitas proprietates sunt rerum corporatarum: quare non magis conueniunt dæmoni, quàm animæ rationali. Sed audio, nescio quam spiritualem leuitatem. Si quia dæmon spirituali leuitate præditus est, hoc potest; certè & anima poterit, quæ ipsa quoq; spiritualis tota, & proinde leuis tota; & tota in toto corpore, & in singulis corporis partibus substantialiterq; diffusa, non inhabitat modò, sed informat etiam. Hoc vero non posse animam norunt, qui natare non norunt, & aquas aliquando ingressi. Si animæ leuitas hoc non potest; ratio clamat, nec dæmonem corpus ingressum posse, ratione suæ leuitatis. si sustinet, sustinere; quia corporea illa mole potentior, eam loco potest mouere, vt doctum libro secundo.

Confugit tandem Scribonius ad Dei voluntatem & prædestinationem: *Quid, si,* inquit, *dicerem Deum ipsum sagarum quas scilicet vere reas nouit, corpora singulari quadam & specifica leuitate induere, qua in superficie aquarum ferantur? inde certe non sequeretur, Deum ab operibus creationis non cessasse. Ita enim prædisponere potuit, vt si quæ sagæ futuræ sint, speciali quodam*

modo in aquis nequaquã submergi debeant. Vtrum verò hoc omnipotentiæ diuinæ contrarium esse dicetur? vtrum etiam voluntati, quia non expresse significatum est in sacris litteris? minime.] Nos vero illud fatemur Deum posse cum lubet. dubitamus an vnquam libuerit. indicia nulla inuenimus, cur credamus voluisse? multa habemus argumenta, quæ noluisse, & nolle doceant. ideò petimus probari, quam affirmant, Dei voluntatem: & experientiam, quam adducunt testem, vt fallacem non semel, mox refutabimus. Quæ vero de noua creatione addit, non extra chorum modo sunt saltantis, sed etiam delirãtis. quid enim ad rem illa?

B Addit, Aquam ipsam sagas in se ferre non posse. cur putas? *quia* (inquit(*Deus Opt. Max. suo prudentissimo iustissimoq; iudicio ab omnib. inde sæculis elementũ aquæ prædestinauit salutari hominis lauacro, vt qui à peccatis abluendi essent, & Christi Ecclesiæ initiandi, huiꝰ baptismate vterentur, & per hoc mediũ noui homines facti, quasi per ianuam in Christi regnum ingrederemur, qui priùs reiecti fueramus. Quandoquidem, inquã Vatiniano quodam odio eas accusat, & reiicit; vt si maxime pro viribus tentent, non tamen submergi possint.*] Ecce iam (lector) nõ à dæmone petitam causam efficientem, sed ab aquæ natura. Quia insitum illi odium in maleficas. insitũ autem ab auctore naturæ; qui cũ aquas creabat, iam mente cunctorũ pręscia statuerat aquas fore

salutis nostræ instrumentum, ita inseuit odium aquis, illarũ quæ salutis & suæ & aliorum osores, & vexatrices. Sic enim mox explicat. *Et quodnam* (ait) *est illud odium? aquæ Deo placuerunt, quibus vsurpatis peccata hominum ablueret, atque purgaret: in baptismate Christo* Dei *filio nomina nostra primùm damus, & eius albo incorporamur, adeoque in ciuitatem Dei vt germani ciues recipimur: ideoque omnes, qui salui modò fieri volunt, sacræ huic aquæ baptismali immergi, ac purgari oportet: at sagæ, spreto isto diuino lauacro, toti Trinitati, Deo Patri, Filio & Spiritui sancto, scientes volentes renunciant, & nihili* Dei *creatoris opera, nihili ordinationes, & creaturas facientes, peccatores, & apostatæ omnium aliorum fiunt pessimæ. Cùm autem hoc scelere in toto mundo nullum scelestius vnquam definiri aut reperiri possit, quid dubitem dicere? si sagæ non submerguntur aquis, id fieri ob peculiarem istam antipathiam, videlicet quod elementum aquæ nolit illas intra alueum suum recipere, sed omnino respuat & omnibus modis fugiat: hunc scilicet in finem, vt peccatrices eiusmodi manifestentur. Nam & creaturæ inanimatæ seruiunt prædicationi & gloriæ nominis diuini; vt scilicet cœli, ita quoque elementa enarrant gloriam Dei, tum alias, tum in hoc; si peccatum & iniustitia ab illis reuelata puniatur. Aqua in baptismate est sacramentum, est signum, est sigillum initi inter Deum & hominem baptizatum noui fœderis. Quid ni igitur eodẽ modo signum aut indicium esse possit, dissoluti illius, & fracti iterum fœ-*

deris? Et hanc rationem siue causam facillime dixerim esse verissimam: vt si aliæ nullæ admittendæ esse videantur, vna tamen hæc recipienda sit.] Hactenus ille; in cuius verbis quædam sunt verissima, sed non aptè allata ad id probãdum, de quo ambigebatur. in quibus facilè agnoscas spiritum illum, qui scripturæ testimoniis gaudet abuti, & semper summâ vi adnisus, vt mendacio veritas ancilletur. Spirituales illas aquæ prærogatiuas, regenerationis ratione illi competentes, agnoscimus Catholici. Sed quid si dicerem, cum Principibus Nouatorum, quorum summam puto Marpurgi esse auctoritatem; prærogatiuam hanc aquæ singularem non esse: nonne corrueret huius antipathiæ fundamentum? At ecce, Lutherus, cum ab eo quæsitum fuisset: num, deficiente aqua, liceat baptizare in lacte, aut cereuisia? principio quidem, inopinata fortè perculsus interrogatione, hæsitans, dixit; id diuino iudicio committendum: recollecto post spiritu, & illo suo afflatu entheo, subiunxit; quicquid balnei nomine nuncupari posset, id censendum minimè ineptam baptismi materiam.[a] Neque Martin. alter, Kemnitius ille, Leiseri oraculum, satis certò credidit, num elementum hoc aquæ necessariam bãptismo materiam præberet: hoc enim si Christo Domino affirmanti,[b] & Apostolis magistrũ sequentibus,[c] credidisset; nũquam quæstiones illas; an hic

[a] In colloqui. conuiual. c. 17.
[b] Ioan. 3. v. 5.
[c] Acto. 8. v. 36. & Act. 10. v. 47. Ephes. 5. ver. 26.

vel ille liquor, sit naturalis & vera aqua, ocio sas vocasset; [a] cùm iis, de necessitate aquæ ad baptismũ siue de necessaria sacramẽti huius materia, inquiratur. Nec etiam Caluinus id credidit; qui aperrissimam Christi Domini locutionem, *Ioan. 3.* allegorico sensu accepit; &, per *aquam*, intelligi voluit, non elementum illud aquę; sed ipsum Spiritum sanctum, qui dicatur aqua, eo quòd animos nostros abluat: quia sine baptismo saluari hominem posse putauit; atque ita præiuit, clarumque signum Anabaptistis sustulit ad gehennam. Sed nos hæc omnia Lutheri, Kemnitij, Caluini deliria detestamur. viderit Scribonius tamen, quid illis sit responsurus, si hæc sua dogmata torqueant, in imaginariam antipathiæ chimæram. Habemus Catholici, Deo laus; habemus arietes fortiores. [b] Miramur interea, & Caluini strophas, atque tropos: & Lutheri vecordiam iuxta ridemus. Vt enim de hoc nunc loquar; cùm & lacte, & iusculo ad carnium siue herbarum, & vino, & similibus liquidis ablui possimus, negari non posset illa balnei vsum præbere posse; & quo quidque ad abstergendum aptius; hoc etiam efficaciorem baptismo materiam præbiturum. an ergo id quod Hebræi vocant, *aquam pedum*? pax auribus quæso & naribus sit, sordet fœtetque. Luthero soli, eiusq; delirium hoc proterve tuenti, tale lauacrum, tale balneum contingat;

[a] Exam. cõc. Trid. can. 2. sess. 7.

[b] vide inf. sect. 3.

sed

ſed ea lege, vt, pro honeſta ſtrigilecula, illi ſcopæ taxeę quibus ſtrigmenta deradantur, & amurca nitro condita, pro ceromate, adhibeantur: ſicque ſtringatur toto enixè corpore, pumicetur, leuigetur. nihil illo mundius, nihil bellius, nihil Augiæ ſtabulis dignius inuenietur.

Quid ais Scriboni? Vatinianum aquæ in ſagas odium eſt? an ergo aqua prædita ratione? ideò enim iraſci belluas & odiſſe negant philoſophi, quia ratione carent. Metaphoricum, inquies, odium intelligo; & quale in plantis cernimus. Sed etiam talis in plantis amor, qui tamen in aquâ, & aliis elementis nullus cernitur; niſi quædam ad locũ ſuum, quoniam is ad eorum conſeruationem putatur facere, propenſio. Si ſagas odit aqua, cæteros amet. Vnde hoc probabis? fateris video, naturalem hunc amorem non eſſe vllum; nec odium ſanè: ſed vis ſupernaturalem hunc affectum eſſe. quæro, an eius ſibi conſcium elementum aquæ, an ignarum? non dices conſcium. quid enim abſurdius? quia nec ſenſu quidẽ præditum, quanto minùs cognitione? & hoc neceſſarium foret, vt ſagas à cæteris diſcerneret. Sed nõ diſcernit etiam, cùm & hæreticos alios & hypocritas, ſic, Diui Bernardi tempore, expuerit. Eius verba poſtea recitabo *ex ſer. 66. in Cant.* Ignarum eſt ergo, & ſic mouetur à Deo. Nouone motu quoties ſaga aquis iniicitur? non

hoc satis explicat: & videtur velle semper hoc operari decretum Dei, ab eo tempore quo Deus aquæ elementũ creauit; & ex hoc Dei decreto semel sancito, vim hanc aquas accepisse. sicut herbæ nimirum vim illam sibi similis per semen, producendi, lege illa primitiua; qua iussæ Gen.1. *Germinet herbam terra virentem & facientem, &c.* Nihil dubito, si hanc legem Deus ab initio posuisset aquis, hanc illis in perpetuum vim competituram. Sed vt hoc credam à Deo factum, necesse sit alias adferri probationes, vel ex Scripturis, vel Ecclesiastica traditione. in re tanti momenti solis niti coniecturis; hoc verò nec sobriæ; nec sanæ mentis, vel sapientiæ. Omnes nos salutari lauacro ablui necesse est, vt salui simus: quid tũ? nemo hoc Catholicorum negat: negant nonnulli Nouatores. Huic sacro baptismati, totique sacratissimæ Trinitati sagæ renunciant: hoc quoque fatemur, & ideò cunctis suppliciis dignissimas, & scelus earum atrocissimum profitemur. quid inde consequitur? Odêre idcirco illas aquæ & exspuunt onus molestum. Credo, vt aquæ viuæ cadauera: sed fors hoc propter aquæ & aëris copiam, quæ in cadauera se insinuauit. Viua corpora mergerentur, non supernatarent. Verum audio hoc fieri. quia sagas aqua prodere mauult, quàm celare crimen: & sic quasi præconem agit. scio creaturas omnes laudare Deum, & gloriam

Dei enarrare: ſed hoc non faciunt, eo modo, quo Ioſue iuſſit Achanum dare Deo gloriam; non quo Pharizæi id à cœco nato exigebant; ſed ſua pulchritudine, ornatu, vtilitate, & efficacitate, quam ipſis Deus tribuit, opificis & creatoris ſui bonitatem, ſapientiam, diuitias & potentiam hominibus annunciant. Illa verò confeſſio & indicatio, & vt ita dicam præconium, ſiue mauis accuſatio; quam confingit Scribonius; ſacris Litteris, Conciliis, Patribus & Eccleſiaſticis monumentis noua eſt, & inaudita. quare nec veroſimilis, nec credibilis, nec tuta. ſcilicet alia nobis media DEVS non reliquit, ad explorandam veritatem. Signum eſt initi cum Deo fœderis? hoc ſcimus & credimus dicenti Deo. ſignum vt credamus eandem eſſe fœderis violati, poſtulas? da ſimile teſtimonium, & credemus. Das nullum? non credimus iſtud, qui illud confitemur. Deinde non aquæ quatenus eſt aqua, vt inſtrumento, neque vt ſigillo, ſalutem tribuimus noſtram; ſed quatenus ad aquam acceſſit forma baptiſmalis. ſalubriter illa abluit, quando verbũ acceſſit ad elementum: tunc enim factum eſt Sacramẽtum, quod nudum priùs erat elementum. Tolle verbum: nec Sacramentum, nec ſigillum agnoſco. tunc dicã æque laudem Dei & gloriam nobis annunciari per terram, per aërem, per ignem: & quæram cur nõ hæc æque ſagas prodant?

cur illis aër spiritum nõ reddit difficiliorem, & lenta prodit præfocatione? cur non subsidit terra, & medias haurit, vt sic prodantur? cur non aër illas solo allidit; & vicissim resultu, vt pilas, terra in aërem repercutit: cur ignis illis communem se cum cæteris præbet creaturis? Equidem si odio sunt vlli elemento, igni erunt odio. nam ignem illæ præ cæteris elementis odere: & mutua solet esse antipathiæ ratio. Sunt & alia plura, de quibus sequenti Sectione.

SECTIO II.

Excussa sententia & rationes I. C. cuiusdam Catholici.

I. C. quem dicebam, & cuius parco nomini, primum dictum Scribonij de Diabolo sagas sustentãte reiicit; censet enim nullum hic esse factum, nullum ministerium, neque operam vllam dæmonis; sed Dei omnipotentis solius, per suos ministeriales angelos bonos, id exsequentis.[a] Qua in re, quã minus securam sit ingressus viam mox ostendetur: illud autem ab eo consultè fuit additum his verbis;[b] *Licet sæpe holitor sit opportuna locutus, tamen multùm intererit*, Dauus ne loquatur an hæros: *ideò ne scientiæ vel sensuum altitudine potiùs, quam exercitij Christianæque charitatis pondere hæc scripsisse videar; totum dependere me à sanctæ matris Ecclesiæ auctoritate profiteor, nihilque quod*

[a] vlt. nu. 238.

[b] supra nu. 239.

eidem in vllo aduersetur, determinate, multo minus obstinate defendere velle.] Salutarem profectò clausulam exosculor, & hanc illi mentem gratulor; speroque futurum vt, cùm Ecclesiæ sententiam Canonibus priscis luculenter expressam viderit; cùm rationum suarum & imbecillitatem, & communis sententiæ vim, atque momenta diligentiùs perpenderit, liberaritque; sese illi sit adiuncturus. prudentis sanè est, communem potius Theologorum & Iurisconsultorum Catholicorum sequi orbitam; quam recentium & Nouatorũ ratiunculas, prima specie fucum aliquem acuminis præferentes, amplecti. Maiorque apud sinceri iudicij homines auctoritas est traditæ à summis Pontificibus praxis & doctissimorum totius Europæ virorum scriptis consignatæ; quàm aliquot latrunculatorum, vulgi opinionem sequentium, periculosæ experientiæ, & vsurpationis. Ego nihil in hac tractatione scientiæ exquisitioris vel sensuum altitudinis profiteor; sed tamen studium veritatis, & diligentiam, & lucem nonnullam, pro ingenij mei tarditate, & imperitia scribendi, spondeo. Spero concertatorem, vt vult alios ipsum ab omnibus fermè dissentientem benignè ferre; non ægrè laturum, si soli ipsi non consentiam, vt cum tot viris clarissimis & doctissimis conspirem & sentiam.

In primis quod supponit plerosque Iudi-

ces hac hodie vti proba; id scio verum non esse; nisi fortassis de sola loquatur Germania. Nam in Italiâ, Hispaniâque (vbi illibata Canonum auctoritas) penitùs nulli eâ nunc vtũtur. In Franciâ & Belgio, vel nulli omnino; vel adeò pauci, vt eorum ratio habenda non sit; iiq; non nisi indoctiores, & rurales iudices. In ipsa Germania, doctiores quique hunc vsum improbare cœperunt; & illi ipsi, qui nondum deseruerunt, cum scrupulo & anxietate, metúque erroris id faciunt: vt patet ex epistola Westphalorum ad Godelmannum missa, & eius operibus inserta. Plerique etiam, vt I. C. illi Germani quos citaui, *quæstio. 4. sect. vlt.* testantur, iam paulatim in desuetudinem multis in locis eam abire. Hoc ergo sensu vera est inscriptio operis illius: *Hac proba plerosq; hodie iudices vti.* Hoc præmisso.

Sententia scriptoris illius (vt eam non minùs fide, quàm compendiosè totam ante oculos proponam) in summa hæc est; *Quando indicia sufficientia ad comprehẽsionem adsunt, tunc comprehendi debere:* (quod certum est) *quando verò contra incarceratum vehementiores præsumptiones (etiam species facti) accederent, tales vt communiter ad torturam sufficientes esse possent; tunc non esse confestim quæstioni subiiciendos, sed ad firmius robur præcedentium indiciorum, probam hanc aquæ primitùs adhibendam; non ad reum per hanc conuincendum, sed præparan-*

randam & muniendam torturæ viam, & monumentum faciendum tantò confidentius. [a]] Considera (*lector*) iuxta hanc sententiam duo, primùm concedere auctorem, ad pœnam siue supplicium inferendum non esse adhibendam hanc probam; sed tantum ad torturam. Deinde quoad torturam; ea non vtendum iudicibus ad supplementum quando desunt sufficientia ordinario iure indicia; sed tantum ad confortationem præcedentium indiciorum, alioqui satis validorum ad torturam; idque duntaxat, vt iudex sic confidentius possit ad torturam procedere. Ex qui-
D bus patet primò, quàm exigua sit & quam non necessaria ad iudiciariam inquisitionem hæc proba. Solum enim prodesset ad torturam, idq; non nisi quando iam ad torturam sunt indicia sufficientia. si sunt sufficientia: iam nõ necessitatis res est, sed abundantioris tantùm cautelæ, & quasi curiositatis. Rursus, si certũ à Deo missum signum est; cur non vt ad torturam, sic etiam ad condemnationem quoq; adhibeatur, eodẽ modo? v. g. vt confidentiùs iudex condemnet. Imò maior videretur esse necessitas huius probæ; quando testimoniis conficta sufficienter saga, torturam tolerantia elusit: quam in casu, quo probam aduersarius requirit: adeo, vt nisi omni tempore prohibita hæc foret, tunc potiùs ea vtendum videretur,

[a] sic illẽ nu. 24.

Illud etiam non capio, quod subdit, *plerasque e leuioribus indiciis comprehensas vbi generali inquisitione facta, nulla quæ adminicularentur indicia superuenirēt, aut ante aut post aquæ probam; purgatione canonica indicta, ac eiuratione solemni præmissa, per ipsos dimissas esse & restitutas.* (*sic aiunt nu.28.*) benè quod dimiserint: non benè, quod probā tunc instituerint. Nam si tātùm erant indicia ad capturā sufficientia; ius illis non erat, (ex ipsorummet sententia) cogendi ad hanc probam: tunc enim duntaxat asserunt probæ esse huic locum, quando, ad priores illas pro captura, vehemētiores aliæ præsumptiones accederent & insurgerent, quæ communiter ad torturam sufficerent, (vt dictum ab ipsis *n.24.*) Deinde, si hæc legitima probæ species est; ad canonicam purgationem veniendum minimè fuit. cedo enim, vel mergebantur, vel non. si mergebantur: cur vt innoxias non soluis? cur adigis ad vlteriora? nonne sat expurgata, quæ Deo iudice expurgata? certè conditio hæc vulgarium huiusmodi purgationum semper fuit; vt quibus euētus fauisset, ei se iudex fauitorem exhiberet; absolueretq; , quem vel aqua vel ignis absoluisset. Si supernatabant: quid adhuc testimoniis egebatis? certè nō nisi, quia probę vestrę in omnē partem incertitudinē noueratis. non ergo hæc Dei miraculum est; si incerta si dubia. Vos ipsi præiudicio vestro causam præuaricamini.

Sed

Sed addunt[a] experimenta innocentium quorũdam; qui, cùm vellent probare sponte sua, mergebantur: sicque fassi sunt cognatos affinesque suos, quos videbant immersabiles, verè culpæ reos esse; imò & ipsi se accusatores ac vindices præbuerunt. Vnumque narrant exemplum his verbis; *E diuerso contigit vetulam quandam stipite arundineo nixam (quæ ante complures annos maleficij, vna cum marito & sorore, insimulata & comprehensa, his supplicio absumptis: illam quod & leuiores tum contra se quam contra cæteras præsumptiones militarent, pariterq; grauida & partui proxima esset; in exilium fuerat relegata, vbi contra identidem geminatũ ac sub pœna Magistratus interdictum, prouinciæ ac habitationi suæ se intulisset) cõprehensam ac aquæ ad submergendum hoc anno 1594. adiudicatam, carnificique traditam, tanta potentia aquis sese sæpiùs, interdum & vsque ad humeros videndam extulisse, & quasi ebulliisse, & prosiluisse, vt demergente, & obtrudente eam sæpius conto carnifice, sub aquis vix contineri potuerit: exstititq; tum multorum sermo, ipsam nisi tanta vehementia conto per carnificem fuisset depressa, ac in aquis detenta, facili & quidem celeriori negotio, quam homini esset possibile, enataturam ac euasuram fuisse.*] Hanc scriptor, hoc indicio fretus,[b] nihil dubitat maleficam & comburendam fuisse potiùs, quàm submergendam. Ego hic rursus hæreo. si comburenda: ergo vult indicium sufficere ad mortem, & contradicit suæ po-

[a] num. 29. & 30.

[b] num. 31.

sitioni; qua ad torturam duntaxat eo v-
[a] num. 24. tendum censuit.[a] Item, si conto eam sub a-
quis carnifex potuit detinere & mergere:
non igitur Deus hoc per suos ministeriales
angelos bonos exsequitur, & sagas arcet ac
repellit ab aquis, vt postea dicet ipse *nu.238.*
Nam quis hominum robur vincat angelo-
rum? si angeli expellebãt: qui fieri potuit, vt
conto carnifex, angelis contranitentibus,
eam potuerit submergere, & aquis præfoca-
re? Non igitur erat cur dubitaret, & tã mul-
ta scriptor ille meditaretur circa hanc facti
[b] num. 32. 33. 34. speciem;[b] sed paucis poterat concludere.
hic effectus à vi naturali non manat; nec à
Deo manare putandus: non enim Dei vo-
luntas, & ministrorum eius efficacitas, in hac
vna malefica irrita foret, restat, vt vis ena-
tandi extrinseca sit, & ab illo; qui hominum
gaudet interitu ac deceptione; cuius tamen
conatus omnes à ministris iustitiæ Deus, vt
plurimum, patitur superari. Video hic dæ
monem conantem pactis conuentis stare, &
sagam vndis expellentem: video vinci à
conto carnificis: qui id fieri potest? certè di-
gitus Dei hic est, carnifici victoriam tribu-
entis, quia iudicium Dei exsequitur. Si hæc
& consimilia verissima meditatus fuisset:
non confugisset ad illam regulam, qua pu
[c] num. 35 cum seqq. tat difficultates omnes decidi & exhauriri.[c]
Iudices, indiciis quæ ad torturam de iure sufficiunt
præcedentibus, posse in supplementum plenioris &

legi-

legitimæ probationis, aquæ probationem, sine conscientiæ læsione, ita facere, vt dilucidè, & strictè lictori mandato, sufficienti interuallo interiecto, apparere ipsis ac omnibus circumstantibus, de natatione vel submersione delatæ, sufficienter possit.] Addit & alias cautelas circa modum. primò hoc interuallum vnum esse debere, & aliquanto laxius, saltem ad solius iudicis non carnificis arbitrium distinctum & temperatum: debereque iudicem aduigilare, vt omnis fraus, collusio, fucus, indiligentia, vel implicatio absit. Cautela hæc bona est, si res ipsa licita foret. Solent enim omnes mergendi & natandi imperiti, sed & periti, dum merguntur; antè quàm aquis præfocentur, aliquoties supra aquas capite, & interdum humeris efferri, conante quantum potest natura hominis conseruationem. diligenter itaque videndum ne quid tale hic eueniat, quod Magiæ ascribatur, vel miraculo. Ideò suspicor addi ab auctore; iudicem omni cura perspicere debere, quid naturæ; quid miraculoso indicio sit tribuendum. Sed frustrà sunt cautelæ omnes; nec vlla humana prudentia vnquam poterit sanctum efficere, quod; quia illicitum est; vitandum erat. Neq; nunc disputamus, quid iudici faciendum, vt hoc iudicium exerceat cautè & circumspectè? sed an vllo id ei modo liceat exercere?

Quod postea *nu. 38.* requirit, non accedere

iudicem ad hoc experimentum, nisi vehementissima, & plusquam ad torturam sufficientia præcesserinr indicia: id pugnat cum iis, quæ *num.24.& num.35.* dixit, sufficere præsumptiones vehementiores, quæ ad torturam communiter sufficerent. si sufficiunt; quæ ad torturam sufficiunt; cur nunc requirit, plusquam sufficientia? si præcesserunt plusquam sufficientia; quid hac opus proba? sicut enim ad cōdemnationem, vbi reus legitime conuictus, vel, ipsa facti notorietate, res luce meridiana clarior est; hæc proba foret superflua:[a] Sic etiam, ad torturā superflua erit; quando sufficientia ad eam habentur indicia. Nec enim superfluæ inquisitiones iudicibus permissæ sunt, *vt docebitur lib. sequent.*

[a] cap. 2. de probat.

Quod addit *num.39.* discrimen esse inter maleficos, & alios criminosos: & in maleficis, propter difficultatem probandi, maiorem licentiam iudicibus concedi, vt scilicet hæc aquæ probatio admittatur; in criminibus cæteris nō admittatur, sed in iis canonicæ & ordinariȩ purgationes sufficiant. item, peculiare esse hoc in maleficio, quod licet Panormit. (quem DD. alij veteres sunt secuti) censuerit in aquæ frigidæ purgatione supernatationem esse documentum innocentiæ; tamen in solo crimine maleficij contrarium notandum. id vt gratis dicitur, gratis posset negari, & ex dictis Diui Bernard.

*sermo.66.in Cant.in fin.*vbi idem hæresi & hypocrisi tribuitur, falsum apparet. Nobis nũc tamen, id est, minimè negligendum. Ex eo enim pellucere potest vanitas vel probæ, vel defensionis eius. Etenim si hæc proba ad condemnationem institueretur post torturam, aliquid fortè ad rem pertineret, quod de difficultate probationis in hoc crimine prætexitur. Nam difficultas tota quæ in hoc crimine peculiaris iudicibus occurrit: inde nascitur, quod sagę plerumq; tormenta eludant, per somnum vel indolentiam: ante tormenta verò, ad indicia, quæ pro tormentis sufficiant, longè plura inuenias momenta contra sagas, quàm contra adulteros, vel nefariæ veneris reos. Plures enim correi sunt sagarum, & hoc crimen non occultius admittitur, quàm ista, quæ dixi; in quibus vnicus dumtaxat est conscius, & secreta thalami quæruntur, quodq; dici solet, etiam soli & astris reliquis ea occuluntur. Cùm itaq; velit auctor hanc probam ad torturam dũtaxat præmitti: non est, quod in hoc sagarũ crimine peculiare ius introducat. Ceterum quod à cæteris criminibus non modo hoc excipit, sed etiam contrariam illi quandam ab extrinseco conditionem appingit: scilicet etsi criminosi alii iustè accusati mergantur, tamen in hoc crimine sagas mergi non posse. Hoc certè, si ratione criminis fieret; consequeretur eas mergendas; quando de

alio crimine(puta furti)accusatæ,iuxta ritũ illum veterem,de quo Panormit.egit, aquis iniicerentur,si noxiæ forent: quæro igitur, mergentur, necne? Si mergendas dicat; contra,sed illam quam narrauit *nume. 30.* patet, mersam non fuisse vi ponderis sui, sed violentia conti deprimentis: & tamen sagã fuisse dixit & damnatam dixit, quia exsilii mãdatum bis infregerat,atque ita non propter maleficium. Nec enim ratione maleficii ad aquas damnassent, vbi moris est ad rogum mitti iuxta leges Imperii. Si dicat non mergendas:certè iam sequitur,hanc supernatationem non esse introductam dumtaxat à Deo,ad dirigendum iudicem,in eius criminis iudicio,de quo disceptatur. Tunc enim non ageretur,nec iudex inquireret,an esset rea maleficii, sed an esset rea furti, puta, vel adulterii. In quibus criminibus deciperetur tunc hac proba iudex. Nam dum de furto quærit, si non mergitur(quia saga) certè absoluet eã,quæ verè furti rea sit,quia non demersa: & ideo à furto immunis censenda. Nec ad rem facit,quod hinc indicium capiet maleficii. Quid si enim nulla concurrerint alia, eò quod etsi saga sit nulla tamen de ipsâ suspicio habebatur? Certè iudicis officium erit dimittere; quàm miraculo Deus sagam esse docuit. Si non dimittit:iniquus erit iudex,qui furti ream, diuino expurgatã iudicio,non dimittit. vides

in quot

in quot ſe ſtimulos conſcientiæ iniiciant; qui has Nouitatum ſuperſtitiones, vulgariaque ſequuntur opinamenta. Nunc videamus quibus rationibus ſuam probam defendat & ſingulis ordine reſpondere conabor. habentur *eius cap.2.* & toto poſtea *cap.4.* vbi excurſionem vnam prolixiſſimam addit qua narrat & deſcribit Dei prouidentiam ſuauiſſimè omnia regentem, & mortalibus optimè, ne dæmon illos decipiat, prouidentem: & per angelos cuſtodes etiam ſingulorum elementorum omnium ſatagentem hanc quidem probam peragere per eum, qui aquæ præeſt elemento. Multa in iis deducendis accumulat, non certa, nec probata. Et quamuis omnia forent certa & ꝓbata, nihil tamen nos ea premerent. Eſto n. Deus impedit ne dæmon nos opprimat, vt vult & poſſet: ergo nullum lædit? vbi Iob? impedit Deus ne nos ac iudices & magiſtratus præcipuos ad lubitũ decipiat? ergone ſemper & omnes? vbi Achab ore deceptus pſeudoprophetarum? vbi Suſanna falſo crimine damnata? Quod deniq; dicit *numer.223* pauciorum miraculorum hodie cauſam eſſe fidei inconſtantiam & teporem; ea quidem vna eſt; ſed melior alia, quia ſtabilita iam ſemel fide, minor eſt vel nulla neceſſitas eorum. Et quod *num. 226.* addit opera omnia rerum creatarũ ſiue bona ſiue mala Deo eſſe attribuenda, id niſi ſanè explicetur, catholicum

non est Nam culpæ mala seu opera quibus peccant homines, Deo, qua mala sunt, tribui fides vetat. Sed puto eum de actu naturali tantum; & non morali sensisse.

Primum argum. eius, pro hac proba, est, inter alia multa, id quoq; à iudicis arbitrio pẽdere, vt probationib⁹ iis pro arbitrio vti possit, quas adhibendas iudicat, & iis credat, quantum iis probatum existimet, vt Hadria. Imper. censuit [a]. *Resp.* Probationes iudici eatenus esse arbitrarias, vt iis ex legum præscripto sic vtatur; vt nullas assumat, quæ in iure prohibitæ sunt, qualis est ista de qua agitur: nullas etiã, quas Deum offendere vel putet, vel putare debeat, qualem istam esse postea ostendam. hoc sanè quod de arbitraria iudicis licentia in criminalibus sæpè iactatur suis cancellis, ex Iurisperitorum sanctionibus, postea lib. sequ. includam, & licẽtiosam proteruiam, voluntate pro ratione abutentium, frenis, velut infrunitum animal constringendam moderandamque docebo.

[a] l. 3. §. eiusdem D. de testib.

2. *Argumentum* prę supponit, iure canonico non prohibitam esse hanc purgationem in crimine maleficii. Quia ius canonicum non dicit expresse, non licere in hoc crimine hac proba vti; & quæ expressè prohibita non sunt illa stare non prohibentur [b]. tum quia crescente delicto modus pœnæ & tormentorum debet crescere [c]. Ex hoc fun-

[b] argum. l. necnon 28 §. ꝙ eis. in verb. sed si leges nõ ꝓhibeant. D. ex quib. caus. maior. in integr.

[c] l. relegati. D. de pœn.

damen-

damento sic argumentatur. Hoc crimen quotidie augescere videmus: licet igitur iudici genera veritatis inquirendæ inuenire noua, nō prohibita. quod ꝓbat multis DD. dictis generalibus. *R sp.* Fundamentum pręsuppositum esse vanum, falsumq;. Quia sic posset probare in maleficii crimine ad eruēdam veritatem, etiam duellū indici à Principe posse. Nam nec duellum in maleficii
F crimine indici, est iure prohibitum, expresse facta mentione maleficii. sic posset de ferri candentis proba hoc idem inferre. Sed cū in his, pateat illationem huiusmodi non esse faciendam; satis apparet, nec de aquæ frigidæ proba, hoc dici posse. *Sicut* ergo duellum fieri non potest ad probationem maleficii, idcirco dumtaxat; quia duellum fieri generaliter prohibitum fuit; non poterit ēt hæc proba adhiberi propter eandem generalem prohibitionem. Nec enim solent leges purgationem aliquam prohibentes addere, vt non liceat ea vti in tali, & tali crimine: sed simpliciter vetant ea vti. Quia qui generaliter prohibet, omni in re id prohibet: qui furari, is prohibet aurum, argentum ferrum furari: qui candente ferro experiri prohibet, is prohibet experiri in omni casu, quo ratio prohibitionis procedit. Qui ergo prohibet canon vti iudicem probatione aquæ frigidæ, prohibet ea vti in omni crimine. Quia nullum est crimen in quo prohi-

bitionis ratio æquè non militet. Ea enim hic est, quia superstitiosum, & incertum, & cum Dei tentatione coniunctum est hoc genus probationis; vt ipsimet Canones indicant, citati superiore quæstione 4. *sect. 3. in fin.* [a] *&* *sect. 4.* [b] quibus disertè & annullantur tales purgationes aquæ frigidæ, & prohibentur litigantes eas præstare, & iudices prohibentur postulare: Et Doctores omnes tā Theologi, quam Iurisconsulti ad vnum, hanc accepere, vt generalem prohibitionem, neq; putarunt sibi vllum crimen excipiendum, neque vnquam de maleficio excipiendo, in hunc vsque diem vel somniarunt: quia videbant prohibitionis rationem æqualem in maleficio, atq; in cæteris criminibus. Generaliter & sine criminis vlli⁹ exceptione (nullam enim addunt) locuti sunt Theologi, iurisperitiq;. *D. Thom. in 2. 2. quæst. 95. a. 8. in ad. 3. & ibi Caietan. D. Antonin. 4. p. titul. 15. cap. 34. §. 2. Binsfeld. 2. par. de conf. ss. maleficor. quæst. 1. post vltim. conclus. Pet. Tyræus libr. de dæmoniac. edit. 2. Pet. Gregor. libr. 48. Syntag. cap.* 19. *Abbas in ca. licet in fin. ne cleric. vel monach. Matth. de Afflict. ad libr. 2. Constitut. Regni. tit. 31. Turrecrem. in dict. cap. consuluisti. Abb. & Ancaran. in c. fin. de purgat. vulg.* (*vbi bene loquitur*) *Andr. Alciat. in Compend. Iudiciarii processus. Iudoc. Damhauderius in pract. crim. cap. 43. Nauarr. c.* 11. *Manual. num. 39. Nicola. Remig. libr. 3. Dæmonolat. cap. 9. Andr. Gail. libr. 2. de pace publica cap. 7. nume.* 24.

[a] c. Mennā in fi. 2. q. 5. iunc. c. in l. namq; in fin. 2. q. 5. & in c. cōsuluisti. 2. q. 5

[b] c. ex tuarū de purgatio. Canon. c. sententiā sanguinis. Ne cleri. vel monach. sæcul.

(vbi ſicut & Ancaran. expreſſe addit, eſſe Mortale peccatum) Ioan. Althuz. admonit. ad Iudic. idem tenuere Ioachim. à Beuſt, Borcholt, Venatorius & alii citati à Godelmanno dict. cap. 4. numer. 23. & numer. 27. qui addit; hanc communem Dd ſententiam, approbari quoq; ab omnibus facultatibus Iuridicis Academiarum Germaniæ. Sanè cùm canones ſic expreſſe loquantur, & generatim ab omnibus Dd. intelligantur (nec enim vel vnum Theologum Catholicum, vel vnum Iuriſconſultum pro ſe adducunt aduerſarii. Cuiacius enim in Feud. tantum meminit moris Priſci. non verò eum laudat vel probat) nonne ab Academiarum & Doctorum recedere communi conſenſu, canonum innixo & menti & verbis, propter leuiculas rationes, temerarium & inconſultum eſt admodum? Fruſtra igitur ſibi hoc effugio blandiũtur. Satis enim expreſſa eſt prohibitio canonum. Quia negatio malignantis eſt naturæ, & vniuerſim deſtruit, quicq̃d eam ſubſequitur. Modus pœnæ augeſcit cũ delicto; quando legibus ille modus non aduerſatur: hunc aduerſari iam palàm eſt. Hac vite fracta, cedo alteram.

3. Argumentum ſimile eſt ſequentibus, quæ omnia multum habent verborum ſed parum ſtringunt: reducam analyticè ad ſua enthymemata vel ſyllogiſmos. Sic enim vis ratiocinationum optimè intelligitur, & fucus omnis remouetur. Tertii ergo argumẽti

summa hæc est. Iudices possunt & debent eã adhibere pœnam, quàm rei maximè metuunt, & propter quam ipsi aliiq; exemplo territi efficacius à delicto deterrebuntur: hui⁹-modi, quo ad maleficas, sunt ignis & aqua. Ergo his elementis, iudicibus in hoc crimine potissimum vtendum. *Resp.* Primò si quid hoc argumentum valeret, probaret etiam de ferro candenti: de quo tamen id nec ipse aduersarius asserit: quod si asserit: nõne Dd. omnibus Canonibus, & aliis quoq; [a] manifestè se opponit. quod cuius modestiæ sit, ipse viderit. Si quid etiam valeret; probaret non in maleficis tantũ, sed & in homicidis. & in aliis criminibus: quod tamen aduersarius in aliis negat. Ignis enim tormentum maximè metuendum est tam latroni, quàm Lamiæ. Præterea quæro, cur aquam magis metuant Lamiæ, quàm fidiculas & eculeum: quia (inquiet) illi queunt resistere, huic non queunt? Deus (inquit) non permittit. Vnde nosti? experientiâ. sic semper principiũ petitur. *Secundo respondeo.* Maiorem absolutè falsam esse; si sit propositio vniuersalis, adhiberi enim non possunt à iudicibus pœnæ, quibus iura vel legitimæ consuetudines non suffragantur: hæc verò aquæ frigidæ vsurpatio. Dei tentatrix est, & iuri aduersatur ac proinde vsus eius corruptela est, non cõsuetudo. Si negat vniuersalem esse propositionẽ: corruit syllogism⁹ q̃a peccat in modo.

[a] d. c. Mennã in fin. d. c. consuluisti d. c. ex tuarũ d. c. sententiam & c. fin. de purgat. vulg.

Quartum argumentum. Ad veritatem indagãdam vti debent iudices modo, qui magis fauet vtilitati publicæ. Talis est hæc proba. Igitur ea vtendum. Min probatur: quia tendit ad conseruationem publicæ vtilitatis, ad salutem ac reconciliationem humani generis, omniumq; terræ fructuum prouentum. *Resp.* Minorem falsam esse: probationem verò eius supponere, quod erat probandum. Non enim quæritur; an maleficas quæ veræ maleficæ sunt, & quas esse iudici constat, puniendæ? item an iudex modis legitimis quibuslibet vti possit? cõstat enim affirmatiua horum pars, sed quæritur, an iste modus sit legitimus. & in hoc fallitur scriptor ille. quia putat, vt actus aliquis sit legitimus, & bonus; sufficere, si per eum quis ad bonum finem tendit. Nonne bonum, ægro sanitatem conferre, sanè si finem spectes? sed si per maleficium conferas, vel vt per fornicationem aut aliud peccatum eo tendat, actus erit malus, & lethalis. cur? nonne ad finem bonum tendebat? ita, sed per medium non bonum. Idem hîc assero bonum ad finem tendere iudices hos; sed peccare, quia per mala media, nempe superstitionem & tẽtationem Dei. Præterea hoc quoq; argumẽtum laborat vitio, quo præcedens. dum plus probat, quàm intendit; nihil probat. ad eundem enim finem tenderet iudex per duelli,

 vel

vel ferri candentis purgationem: & tamen hoc ei non licet.

Quinto. Constat experientia sagas probã aquæ maximè vereri & detestari, eò quòd sciant se sic detegendas: verisimile ergo est illas tali indicio conuictas, non ausuras subire eculeum, vel saltem in eo non negaturas, quod antè in aquis coram omnibus palàm fecerunt. *Resp.* consequentiam hanc nihil valere. Deinde, si hanc maximè detestantur: quomodo solent se illæ huic probæ offerre tam frequenter? Item, vnde sciunt certò, se sic detegendas? nisi quia pacti sibi talis consciæ sunt. Si pacti consciæ; fit hoc igitur dæmonis operâ, quod aduersarius negat. Deniq; potius crediderim, illas tunc libentiùs eculeum subituras, & tormenta pertinaciùs laturas, vt tolerantia diluant præcedens aquæ indicium. Sic n. cassum redditura conatum illum improbi iudicis.

Sexto. Indicia depositionis & denunciationis sociorum & complicum, incerta sunt & fallacia: ergo potest iudex ad eorum robur hanc probam adiicere. Anteceden. probatur tum quia malefici potentiores solent se laruis obtegere: tum quia diabolus potest innocentium vultus inconuentibus exhibere: tum quia conuentus tales incerti, & imaginarii sunt. *Resp.* Primò nec conuentus esse imaginarios & incertos omnes, contrarium docui *sup. libr. 2.* nec omnes semper

lar-

laruati intersunt, vt etiam illic docui. Nec diabolus à Deo in hoc crimine permittit innocentes exhibere, vt etiam docui, *eodem lib. 2.* sic falsum antecedens. Sed si illud concederem, & nunc pro confesso haberem; inde tamen non sequeretur illatio illa. Possunt enim illa indicia, aliis legitimis indiciis roborari (de quibus agetur *libr. sequenti:*) &, vt nulla forent indicia legitima alia, præstaret reum nocentem absolui, quàm ex prohibitis indiciis & illegitima probatione condemnari, teste Stephano Pontifice [a]. Deniq; hoc argumentum etiam probaret, de omni vulgari purgatione.

[a] In d. c. cõsuluisti.

Septimum argumentum ex verbis D. Binsfeldii, contra eius mentem non dicam calumniosè, certè non omnino candidè detortum & contextum est; quibus vir ille & doctus & pius, iudices ad puniendum maleficium istud hortatur; & probat in hoc crimine plus deferendum testimonio complicũ, quam in cæteris criminibus: ex his concludit aduersarius, hanc ergo probam recipiẽdam: quia hæc proba est certior illis testimoniis. *Resp.* nec esse certiorem sed incertiorem; quia nullus homo tam mendax q̃ Diabolus, cuius hæc proba pacto nititur: nec ad rem pertinere certior sit nec ne. Ratio enim dissimilis valde est harum probationum. testimoniorum probatio diuino, naturali, & positiuo iure nititur: proba hæc, vt iam sæpè

dictum; sed seq. sectione probandum; omni iuri repugnat.

Octauum argumentum teste Binsfeldio, indicium homicidii ex cadauere sanguinante coram occisore petitum, videtur soli diuino miraculo adscribendum: ergo sentiendum similiter de sagis supernatantibus. *Resp.* quid de antecedente sentiam, hoc opere non semel me indicasse; sed esto, sit adscribendum miraculo: an eadem ratio huius probæ? dicis non probas. Ego qui nego, discrimen dabo. Nullâ in sanguinis illâ missione caussa subest suspicionis, de pacto cum dæmone: nihil illic miscetur superstitiosi: non quæritur illic à Deo signum, & proinde, nec Deus tentatur: quæ omnia reperiri in probâ frigidæ docebit sequens sectio.

Nonum argumentum ait inconuincibile esse, si diligenter aduertatur: aduerte igitur q̃so (*lector*) mecum, & herbam para, quam victi victori porrigamus. Sed quid hoc? an montes parturiuêre? certè nihil hic reperio *à num. 65.* vsq; ad *num.* 70. quod vim habeat argumenti, nisi istud: Iudices à maleficis, in iis, quæ ad iudicium eiusque ordinem pertinent, nec lædi nec impediri possunt. Dæmõ ab initio mundi semper omnia conatus fuit & conatur, ne malefici puniantur, & vt amasios suos eripiat iudicibus: ideoq; persuaserat olim omnia, quæ fatentur, illusarũ mentium esse somnia sicq; consecutus diu fuit,

vt impunitate & contemptu iudicum, mirè numerus cresceret reorum. Eadem ex causa tam maleficæ, quàm dæmon summopere vellent lædere, & exterminare omnes iudices: quod nequeant, fit, quia Deus non sinit; cuius potestas est infinita dæmonis finita. Si ergo tantopere Deus potestatem suam ostẽdit in defensione & tutelâ iudicum in hoc crimine; quare non idem planè volet, & operabitur Deus *circa executionem huius aquatilis probæ: quæ quasi index est, & minister ad huius maleficialis hæreseos veritatem retegendam ac agnoscendam?*] Sic enim ille concludit, ex H præmissis quas narraui. breuiter, hoc ait: Deus potentiam suam ostendit in tuendis iudicibus contra dæmonum & maleficorum insidias. vult igitur eam ostendere quoq; in crimine eorum detegendo. *Resp.* Quid, si negem consequentiam, & dicam argumentũ à pure particularibus procedere? Deus hoc facit, ergo & istud vult. Si dicas probari consequentiam : quia, vt decet Deum iudices tueri ne lædantur; sic decet eos dirigere, ne fallantur. *Resp.* nunquam illos falli, quando vsi sunt modis & mediis à iure comprobatis. Non enim fallitur iudex, qui nocentem absoluit, quem acta docent innocentẽ, vel non docent nocentem. Nunquam falli soli⁹ Dei est. Neq; hoc iudiciis humanis cõpetit. Præterea multa crimina sæpè Deus vult in sequenti sæculo in solidum puniri:

ideo ea permittit hic latere. At reipubl. melius consultum si deprehendantur: sanè. sed an Deus semper quod singulis reb.pub. vtilius; id facere tenetur? Quid si illas punire velit? Possim etiam dicere, vtilitatem illam reipubl. honori diuino cedere; hūc sæpe exposcere, vt crimina quædam futuro vltimo iudicio seruentur expianda. Nonne eodem argumento idem de furibus probem & sicariis? Deus potentiam suam ostendit in iudicibus & ministris aliis iustitiæ tuendis, vt e xiguo numero aliquando & plures & ferociores comprehendant, eorumq; vitent gladios: ergo etiam volet hanc prouidentiam suam extēdere ad criminis eorum detectionem. Deniq; non semper iudicia hæc sine omni impedimento procedunt, vel læsione iudicum, aut ministrorum iustitiæ, *vt docui lib. 3.* Ecce, quàm leui manu & breui falciculâ, stuppeus arietis tam inuicti funis discissus, machinam exarmauit.

Decimum, sors consultoria permittitur; quatuor conditionibus cōcurrentibus: hęc proba est quædam sors consultoria, & in eâ inueniuntur conditiones quatuor illæ. Nā non fit in electionibus Ecclesiasticis: sed fit in rebus Spiritualibus & ad animæ salutem pertinentibus; & fit cum reuerentiâ, & ex necessitate, defectu aliarum probationum. Poterit igitur hac iudex vti. *Resp.* Hanc sortem non esse consultoriam, sed diuinatoriam,

riam. Nam consultoria sors quærit, quid agendum vel iudicandum sit; hocq; de futuro: diuinatoria, quid euenturum sit, vel quid factum, latens. In hac proba verò non quæritur de futuro, neq; de eo quid faciendum; sed tantum de præterito siue de culpa & cōmisso non aperto. Diuinatoria, igitur hæc sors foret. Prohibita ergo hæc proba, vt cæteræ sortes diuinatoriæ. Imò & consultoriæ sortes hodie prohibitæ sunt, nec permittit nos Deus voluntatem suam per extraordinaria, & iure Ecclesiastico vel S.S non approbata media inuestigare [a]. Vide quæ dixi sup. c.2.q.7.sect.4. Neq; hîc adsunt quatuor illæ conditiones, nam deest necessitas [b].

Vndecimum [c], mallei malef. auctor ex Scoto dicit licere vti absq; Mortali ad tollendū maleficium remediis vanis & superstitiosis, dummodo sine alio maleficio fiant: & desit omne pactum cum dæmone etiam implicitum; quia hoc est destruere opera diaboli, quod
I est laudabile Hubertinus & Goffredus putant maleficia posse per eandem artem destrui, per quam facta sunt. Imper. etiam *in l. eorum, C. de malef. & mathemat.* permittit maleficia q in bonū finē diriguntur, nempe ad salutem hominum, &c. Cùm igitur in hac proba desit pactum omne, desit etiam maleficium: licebit iudici eâ vti, etiamsi ali quid superstitiosi admisceretur. *Respond.* inprimis hîc nō agi de maleficii destructione,

[a] tex. in c. sortes. 26. q. 5.
[b] vt docui sup. sect. 1.
[c] p. 2. q. 2.

ſed tantum de probatione maleficii cõmiſſi: & proinde hîc opus Diaboli non deſtrui, ſed tantum indicari. Deinde pactum hîc non abeſſe. Imper. quoq; illam conſtitutionem (niſi dicas eam tantum toleranter loqui, non verò approbatiue) iniquam eſſe, & diuino iuri contrariam; quia ius diuinum omne maleficium prohibuit. Nec enim facienda ſunt mala, vt eueniant bona. Hubertini verò Goffredi & vt videtur Mallei malefi. opinionem; nos, lib. 6. copioſe refutaturos, quæ ſanè, quo ad deſtructionem maleficii p maleficium, eſt erronea [a]: quo ad deſtructionem per ſuperſtitioſa tantum media, temeraria eſt, vt minimum: quia ſuperſtitio ſemper eſt in vitio & peccato, nec vnquam licita [b] dicenda Nec Scotus aliud dixit, *in 4. d 34. q. vni.* vbi hæc tractat, quàm licere maleficia, ſignum tollendo, deſtruere: quod verò ſuperſtitioſis & vanis vti remediis liceat, Scot. non dicit. ſed de hac re dicentur aliàs plura lib. 6.

[a] art. Pariſ. 5 & 6.

[b] vide D. Tho. 2. 2. q. 95. & q̃ diximus l. 1. c. 1. & d art. Pariſ. 5 tex. Leu. 19. & 20. & c. admoneant. 26. q. 2. c. nec mirũ 26. q. 5.

Duodecimum eſt, omnia quæ ab hominibꝰ fiunt, ab intentione eorum ita iudicanda, vt ſi intentio bona ſit & doli expers, peccato vacua ſit actio. quia peccata non ſunt, ſi voluntaria non ſunt: ideò ſi iudex putans hoc ſibi licere, bonâ intentione & citra dolum, ad veritatem inueniendam hoc vtatur remedio, vel nihil, vel parum peccare. Confirmatur 1. quia in rebus, quæ ad fidem non

pertinent falli, vel nullũ vel paruum est peccatum. Confirmatur 2. hoc argumentum, quia iudices, teste Menochio,[a] duplex arbitrium habent, vnum astrictum, & ligatum: alterum liberũ & plenum; quod dici potest, *concessio ab homine vel lege facta qua posset iudex semoto iure, æquitate & ratione, sed proprio ductus appetitu, à dolo tamẽ alieno, quod placuerit statuere.* Confir. 3. tum quia alioqui facile sagæ, sine hoc probæ genere, iudicia eludent: & experientia docet illas nulla Canonicâ purgatione meliores fieri: tum quia iudicibus adimitur vnica ratio certi aliquid statuẽdi, & sic molestiis & scrupulis innumeris inuoluuntur. Ex his omnib. *à nu. 82. vsq. ad 91.* concludit, *vix vllum vel neglectæ legis, canonisve, vel temeratæ religionis piaculum pertimescẽdum esse illi iudici; qui proprio ductus appetitu, à dolo tamen alieno, ac pleno illo arbitrio vtitur, cognoscendæ per hanc probam veritatis.*

[a] de arbit. iud q. 6.

Resp. Plurima hic occurrunt discutienda, quorum iam pars explicata, pars fusiùs explicabitur lib. seq. Inprimis illa regula, vt sit Theologicæ doctrinæ consentanea sanè, est intelligenda; quæ à solâ intentione, peccati petit rationem. Nam cum peccatum sit triplex, infirmitatis, malitiæ, & ignorantiæ;[b] illud quod ex ignorantia committitur, bona cum intentione committi potest; & peccatum tamen esse.[c] vt accidere certum est, quando vincibilis ignorantia est: tunc enim

[b] D Greg. lib. 26. moral. c. 16. D. Tho. 1. 2. q. 74.
[c] Actor. 3. v. 17.

bonam intentionem, non prorsus excusare eum, qui facit, quod scire debuit, sibi non licere; certiùs est quàm, vt probari nunc à me debeat.[a] Solum quod ab ignorãtia omnino inuincibili fit, caret omni peccato; quia censetur omnino inuoluntarium: vincibilis solummodò minuit peccatum, affectata verò auget. efficit enim, vt sit peccatum ex malitia. considerandum itaq; qualiter ignoret iudex, sibi hac proba vti nõ licere. Si hoc scire, & discere expressè noluit, tunc ignorantiam directè affectauit: si verò aduertens, vel facilè potens aduertere, se discere posse ac teneri, occasionem tamen discendi oblatam neglexit; indirectè tunc laborat ignorantia affectata: & sicut prior est expressè re⁹ ob peccatum malitiæ: sic posterior implicitè, & interpretatiuè eodẽ recidit. totiesq; sic peccabit quoties vel directè, vel indirectè, quando se discendi iterũ occasio obtulit, discere vel expresse noluit, vel neglexit.[b] Quæ in Iudicib. locũ habent, quia hoc addiscere tenentur: eo ipso enim ꝙ iudices sunt, tenẽtur scire, quæ officium iudicandi exigit. tenẽturq;, qui rudiores sunt, consiliũ petere à doctis & piis viris. quare cùm hoc negligunt, à supina ignorantia excusari nõ possunt, cùm tam facili negotio, cõsulendo Academicas Facultates, hoc queant discere. Quod si tamẽ aliquis contenderet rem hanc esse difficilẽ cognitu (quæ mea quidem sententia facilis est

[a] vide D. Tho. & ibi Med. 1. 2. q. 74. a. 5. & d. q. 76. ar. 2. Schol. in 2. d. 22. Valenc. disp. 2. q. 3. pũct. 6. & q. 5.

[b] Bar. Medin. 1. 2. q. 94. ar. 2.

cognitu, quia sufficienter à summis Pontificibus decisa) & iudex adhibuisset aliquam diligentiā ad sciendum, non tamen omnem quam adhibere poterat & ratione difficultatis rei, & status sui, tenebatur: adhuc ignorātia erit vincibilis, & proinde cū peccato. quia talis ignorantia nō tollit voluntariū. Quando autem quis diligentiam sufficientem dicendꝰ adhibuisse, hoc alterius & prolixæ disputationis est.[a] Nobis sufficit illud fundamentum subuertisse, quo supponebatur ab aduersario, solam intentionem bonam sufficere, ne quis peccet faciendo, quod facere nō oportuit. *Ad conf. 1. Resp.* Eam esse saluam Quia etiam falli in iis, quę pertinent ad mores, & pręcepta Decalogi, potest esse Mortale, si quis fallatur propter ignorantiam rerū, quas sub M. tenebatur scire; vt tenentur iudices ea quæ ad officium eorum spectant, & graue continent præiudiciū, vt in nostro casu: cumq; omnis error voluntarius quarumcunq; rerum, semper sit peccatum ex communiore & veriore sentētia, contra Durandum; sequitur, quo error periculosior fuerit & maioris detrimenti, hoc futurum peccatum erroris grauiùs. hîc autem detrimenti est maximi, quia fouet superstitionem, tentat Deum, & proximo grauissimā infert iniuriam. *Ad 2. Respon.* Iudices qui tali arbitrio libero & pleno vtuntur, nō iudices esse sed tyrannos, vtpote quibus in corde illud:

[a] Videantur Vict. in Rel. de Indis, nu. 9. Vega. li. 6. in Concil. Trid. c. 18. Sot. in 4. d. 5. a. 2. q. vn. Bannes 2. 2. q. 10. a. 2. dubio. 10. Valen. sup. pun. 1. Angl in 2. d. 22. q. 2. a. 2.

Sic

Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas:
Et qui iubent potiùs, quàm cognoscunt; ideoque regnant potiùs, quàm iudicant. Vllíne vnquam ab vllo homine vel à lege facta hæc tam laxa concessio, vt ipsi liceat solo vacare dolo; cæterũ, seponere ius, æquitatem, & rationem, proprium verò sequi appetitum, & sic quodcunque placuerit in iudicio statuere? Deus bone, quo talia iudicia deciderunt? hancne licentiam tribui ab hominibus Christianis? quis ius & æquitatem remouet, nonne iustitiam tollit; quæ omnis vel benigna æquitate, vel rigido iure fulcitur? æquum bonumq; naturalis est iuris, hoc tollis, si ab æquo bonoque & iure simul iudicem permittis abire. Non hominis, sed Dei iudicia iudices iudicare Rex ille Israêlis, verè dicebat; hominis est arbitrium sequi rationis, q̃ nos à belluis discriminat, & ratiocinatione pręcedente imperare humanis affectibus, qui quod contra legis præscriptum sæpe nituntur; ideò iudices nolebat humanum sequi iudicium; sed diuinum: quia iudicandi leges acceperant à Deo Iudæi. ideò qui secundum illas iudicabat, memor erat se Dei iudicare iudicium. Aduersarij ne hominis quidem iudicium amplectuntur, sed belluarum: hominis est rationem nunquam semouere, belluarum est appetitum sequi. qui ergo iudici, semota ratione, proprio duci appetitu, permittunt; nonne bestiam, non ho-

minem iudicatorio tribunali imponunt? Non non. qui legibus contemptis iudicat, à Deo iudicabitur. Princeps es, & legis condendę habes auctoritatem? iustis quas tulisti legibus, pare; non metu pœnæ, quam præfixisti (hanc nemo à te exposcet) sed metu legis diuinæ, metu legis naturæ, amore honestatis, & decoris, & laudis. Nullus est Princeps, qui Dei lege aut iure naturæ absoluatur; aut hoc ius, hanc æquitatem possit, sine peccato, transgredi iudicando. Principe iudices inferiores, supremi quidem illi &, qui Principis immediatè gerunt vicem, dũ contra legis mentẽ non tendant; possunt verborum proprietatẽ extensione, vel restrictione labefactare, alij his inferiores, & à quibus ordinaria solet appellatio, saltẽ in ciuilibus, esse; illi verbis etiam legis astringuntur: si contra ea iudicant, peccare cẽsendi, ex communi Theolog. sententia.[a] Notari digna sunt illa D. Augustini; *In istis temporalibus legibus, quanquam de iis homines iudicent, cùm eas instituerunt: cùm tamen fuerint institutæ & firmatæ, non licebit iudicibus de iis iudicare, sed secundum easdem.*[b]] D. Grego. etiam scribit, à iudicibus iura diuina humanaq; reuoluenda, & cum reuoluerint, secundum id quod illis constitutum est, iudicandum;[c] & addit exemplum Moysis, qui querelas populi semper ad Domini tabernaculum ingressus referebat, & iuxta quod Dominus imperabat iudicia pro-

[a] D. Tho. 1. 2. q. 96. Medi. 2. 2. q. 6. a. 5. & ibi Ban. & Aragon. & Sot. Item Caiet. in sum. verb. Iudex. Nauarr. Manual. c. 25. nu. 5. & 13.

[b] li. de vera religione, c. 31.

[c] cap. summopere 11. q. 3.

ponebat: *Nimirum* (ait) *nos instituens, vt non ex corde nostro, sed ex præcepto diuino sententiam proferamus.*] Hoc tenebantur sequi præcepto Dei iudices Israêlis, qui iudicare iubentur, iuxta legem eis à Deo per Moysem datam,[a] imò & Regi ipsi eadem necessitas incumbebat.[b] Sanè apud Romanos testatur Asconius solitos iudices iusiurandum in leges præstare, quod illis solemni formulâ præiretur. Nihil autē perniciosius, nihil periculosius semper iudicatum, quàm si affectui indulgere iudex permittatur: appetitus verò semotus à ratione nihilo passione & affectu melior est. Absit ergo à Deum timentium mētibus, absit à Christianis subsellijs, talis arbitrij plenitudo, qualis in 2. confirmatione proponebatur. *Ad 3. conf. Resp.* Præstare sagas centum nocentes absolui, quàm vt per talem probationem innocens vna mulier condemnetur vel periclitetur. præstare eas absolui sine iudicis peccato, qui licita omnia expertus; q̃ cum peccato & superstitione veritatem deprehendere, & crimen punire. Quid tibi (ô Iudex) proderit si prouinciam criminosis liberaris, animæ tuæ dispendium facias? quid tibi prodest bene consulere alijs, si tibi per peccatum malè consulueris? At illa deterior fiet dimissa. tibi non nocebit, sed sibi, consequetur illā Nemesis sua. De scrupulis quod additur, dicerem lubens, *Trepidauerunt vbi non erat timor.* Eximatur semel hic error ex

[a] Deut. 17. v. 10.

[b] d. c. 17. v. 19.

eorum mentibus: erronea conscientia cessabit. doceantur timere superstitionem. doceantur quàm graue peccatum sit Deum tentare. Doceantur mortale peccatum esse, nõ obedire Ecclesiæ,[a] quæ vniuersim prohibuit vulgares purgationes. Non puto me hac in re falli. vnam ex causis, cur Canonicis & Ciuilibus mediis veritatem non esse assequantur, præcipuam esse credo, quòd huic superstitiosæ probationi confidant; cæteris, hoc est, iustitiæ & Deo, diffidant, & ideò eas obeunt negligentiùs. Nonne hoc meretur decipi & illudi?

[a] Nauarr. sup. n. 15. in fi. v. 6. peccat mortaliter.

Vlt. argumentum petitur ex verbis D. Bern. *in Cant. Cant. serm. 66. in fin.* ex cuius narratione colligunt, hunc morem miraculosum, & apud veterem Ecclesiam in more positum. *Sed resp.* verba Diui Bernardi hoc non probare, & D. Bernard. post Longobardorum & Barbarorum in Italiam & Gallias irruptiones ac imperia diu vixisse, nempe post annum 1100. vt antiquior illi auctoritas quæreda fuerit in re, quam antè Bernardum Stephanus Papa, & tempore Bernardi Lucius III. & mox post Bernardum Honorius 3 damnarunt. Sed nec B. Bern. hanc consuetudinem probat, nec laudat, nec Ecclesiasticum morem, sed quorundam tãtum priuatorum fuisse docet: notandum quoque illos hæreticos de quibus loquitur, fuisse Apostolicos, & pauperes de Lugduno, & de Barulo dictos

Verba Bernardi hæc sunt; *Probatum est, mori magis eligunt, quã conuerti. Plerumq; fideles iniectis manibus aliquos ex eis ad medium traxerunt. Quæsiui fidem, cùm de quib. suspecti videbantur, omnia prorsus suo more negarent, examinati iudicio aquæ, mendaces inuenti sunt. Cumq; iam negare non possent, quippe deprehensi aqua eos non recipiente; arrepto, vt dicitur freno dentibus, tam misere quam libere impietatem non confessi, sed professi sunt, palam pietatem astruentes; & pro ea mortẽ subire parati. Nec minùs parati inferre, qui adstabant. Itaq; irruẽs in eos populus, nouos hæreticus suæ ipsius perfidiæ martyres dedit. Approbamus Zelũ, sed factum non suademus.*] Hæc ille, ex quibus patet hoc vulgi factum fuisse, & abs Bernardo illud factum nõ approbari. Quomodo approbaret Canonum & peritus & obseruantissimus? Si dicas Bernardum loqui duntaxat, de præcipiti nece illis illata, & hanc damnare; non iudicium aquæ. *Resp.* D. Bernardum necessariò de vtroq; intelligendum. Nam si examen illud licitum erat, etiam licita mors ex illo subsecuta. Nam post culpam ita deprehensam, solebant statim supplicio tradi. Deinde D. Bernardus non approbat illud examen, sed solummodò narrat quid vulgò factum; quando adhuc in causa hæresis vigebat hæc probatio de facto, Principibus dissimulantibus, nec satis promptis ad parendum Canonicis decretis; quæ pro æui barbarie plerique ignorabant. Respondi argumentis scripto-

ris illius Catholici, & excepi hastas eius amentatas: nunc vicissim, communis & veræ sententiæ tela torquebo.

SECTIO III.

Proponitur & probatur vera sententia Negatiua.

EGI de iis, qui ignari sunt prohibitionis Canonum: de aliis sit Concl. Peccant iudices, qui gnari prohibitionis Pontificiæ, probâ hac aquæ frigidæ in maleficij crimine vtuntur.] In conclusione hac suppono prohibitam esse probam; quod probatũ à nobis supra.[a] Nec valet Solutio aduersarij, non esse mentem Canonum de hoc crimine loqui. Vis enim negatiuę indefinitę prohibitionis, est vniuersalis. ideoque præcepta negatiua semper, vbique, & omnes ligant: vt docent quotquot Decalogum explicant. ideò qui dicit; *Non licere vti proba aquæ frigidæ*; Intelligendus est, de purgatione cuiuslibet criminis per talem probam. Neq; hactenus, quod sciam vllus, hanc limitationem canonum illorum somniauit; vt de purgatione leuium tantum criminum loquerentur. nec modernus iste scriptor tantæ adhuc est auctoritatis, vt eius interpretatio contra receptam hactenus sententiam sit admittenda cùm nec vera sit. Nam canones illi de furto, imò & homicidio loquuntur, quod graue

[a] sect. præced. in respo. ad 1. arg.

crimen est. *Concl.* communis est, vt superius probauimus.

Probatur primò. Quia peccatum est dictum, factum vel concupitum contra legem æternam, vt ait D. August.[a] siue vt ait D. Ambrosius,[b] Peccatum est legis diuinæ præuaricatio, & cœlestium inobedientia mandatorum. Inter cætera autem legis diuinæ, siue æternæ mandata est, vt oues pastorem suum audiant, & Ecclesiæ capiti obediant; cõstatque Catholicis omnibus; ad hoc visibile caput Ecclesiæ, pertinere decisionem rerum fidei; & eorum, quæ à fide dependent. Horum ex numero est iudicare, quid religionis virtuti repugnet, quid non; siue quid superstitiosum sit, quid non sit. Cùm itaque Pontifex Romanus, visibile caput Ecclesiæ (fremant hæretici, vt lubet) declararit probã seu purgationem aquæ frigidæ superstitiosam esse;[c] illi non credere, & contrarium contendere; est non audire Ecclesiam, & proinde peccare, dignumq; se præbere, vt habeatur, sicut Ethnicus & publicanus: & proinde est incidere in cœlestium præuaricationẽ mandatorum. Si dicas, Stephanum Papam meminisse tantum feruentis aquæ, & non frigidæ. Vrgebo, eandem frigidæ & feruentis esse rationem; quia generaliter ibi subdit pro ratione; *Quod sanctorũ Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione non est præsumendum.* Igitur Stephano Papæ idcir- K

a li.2.cont. Faust. D. Tho.1.2.q. 71. artic.6. Schol. in 2.d.35.

b De Paradiso, c.8.

c c. consuluisti 2.q. 4.

co hæ probationes superstitiosæ, quia non repertæ in canonibus, nō sancitæ sanctorum Patrum documento: sed ab hominibus vulgò præsumptæ. Promant aduersarij vnum vnius patris documentum hanc probationem approbans; & videbuntur non penitùs auctoritate veterum destituti. Solus Iuo videtur quodam casu ferrum candens probasse: sed aduersarij ferri candentis probationem æquè atq; ego improbant: & Iuonis rationem sup. Sectione confutaui. Præterea Pontifex alius[a] aquæ frigidæ & feruentis simul mentionem faciens, vtramq; vocat *popularem inuentionem*, vtramq; dicit factam *fabricante inuidia*, (h. diabolo hominum saluti inuidente) vtramque æqualiter detestatur. Aquę etiam huius frigidæ purgationem Lucius III. vocat[b] *peregrinum iudicium* (nempe alienum ab Ecclesiæ moribus.) & declarat inualidum. Sed & Innocent. III. iudicauit eandem esse aquæ frigidæ, aquæ feruentis, & ferri candentis prohibitionem.[c] Est ergo summorum PP. iudicio hæc proba *inutilis, plebeia inuentio, peregrinum iudicium, fabricatio inuidiæ, superstitiosa adinuentio, destituta patrum documento*. Canonibus improbata. Quædam adfert aduersarius *à nu. 150* vt ꝓbet diuersam esse rationē aliarum probationum, quæ prohibitæ. 1. (ait) ille subibantur sponte & vltro nec oblatione: hæc à iudice iniungitur. Hoc ipse vidit non esse verum nam ex *d. cap. Men-*

[a] c. Mennā in fi. 2. q. 5.

[b] c. ex tuarū de purgat. can.

[c] cap. sententiā sanguinis, ne cleric. vel monach.

nam,& c. vlt. de purg. vulg. patet etiam solitas iniungi à iudice alias; & exempla superius allata docent etiam aquæ probã sponte susceptam. Ideò dicit 2. adustionem naturalibus remediis posse per dæmonem impediri: & ideò hãc probam esse incertam. Quasi vero non possit etiam, vel ipse sustentare in aquis maleficam, vel aliquid ei supponere quod sustentet. 3. adfert ex malleo malefic. quod si duellũ alicubi potuit permitti, multo magis posse probam ferri candentis: item etiamsi peccent duellatores, iudices tamen excusari posse. *Respond.* Hæc omnia iam ostensum euidenter esse falsa. vltimò dicit experientiam huic fauere probationi (quod nec semper verum, & etiam olim illis aliis fauebat) & propter Sacram. Baptismi hanc aquæ esse prærogatiuam; quod est gratis cõijcere, & somniare vigilantem, & declinare post Scribonium. Conf. hæc probatio. quia Diuinatoria sors est superstitiosa; sed huiusmodi probatio est quædam species sortis diuinatoriæ, vt docui sect. præced. ergo est superstitiosa. Maior est omnium Doctorum, & certa: quia diuinatio est vna species superstitionis. Min. probatur. ratione D. Thomæ.[a] quia ordinatur ad iudicanda occulta Dei scientiæ & iudicio reseruata. præsupponit enim contraria sententia, nisi per aquã frigidam nõ posse crimina deprehendi: At si aliter quàm per vulgares purgationes, inuesti

[a] 2.2. q 92. a.8.ad.3.

gari

gari nequeant, Stephanus V. Papa [a] definit relinquenda illi, qui solus nouit corda filiorum hominum. Et sanè temerarium est, laicos iudices occulta peccata scrutari velle, de quibus nec Ecclesiæ licet iudicare; sed ei tantùm, qui corda & renes scrutatur. Hanc confirmationem cùm 5. loco insinuasset aduersarius, *c.1.* certè *c.3.* suo loco non dissoluit. non enim de secretis illis prouidentiæ diuinæ, & maiestatis gloriæve Dei agitur in argumento; sed tantum de peccatis, quę via licita, omnib. tentatis, iudex nequiuit deprehẽdere, Sed videtur eam velle soluere, *n.173.* dicẽdo, diuersam esse rationem priuatorum sic occulta inquirentium, & iudicum. nam iudices faciunt, vt vicarij Dei, & ex officio, priuati ex mera curiositate. Hæc responsio euertitur, eo quòd Canones disertè etiam de iudicib. loquãtur, idq; tam quoad magistratus, q̃ quoad priuatos prohibent, *d.c. consuluisti. d.c. ex tuarum. c. Mennam. d.c. vlt.* & sanè æqualis vbique est superstitio, & Dei tentatio, & in magistratu hęc sunt minùs ferenda, minùs excusatione digna. Confirm. 2. hæc probatio: Iure Canonico vulgares omnes purgationes sunt improbatæ, vt patet ex dd. Canonibus, & cõmuniter Canonistæ sentiunt: sed aquæ frigidæ proba est vulgaris probatio; vt patet, quia non est Canonica, neq; legalis. ergo est prohibita. Dicent fortè, eam

[a] d.c. consuluisti.

esse miraculosam. Sed tunc contra eos procedere arg. sequens.

2. probatur concl. Tētatio Dei est peccatum L
repugnans religioni & primo pręcepto Decalogi; sed qui vtitūr huiusmodi probatione tentat Deum. Ergo hæc probatio peccatum repugnans religioni. Mai. probatur, ex communi sententia DD.[a] Minor verò, probatur auctoritate Honorij Pont. qui vulgari purgatione ferri candentis dicit Deum tentari.[b] & ꝙ ille de vna specie asseruit de cęteris quoq; vulgarib. probationib. communis DD. schola intellexit,[c] eadem enim in omnibus est ratio. quia vel potest illud delictū aliter deprehendi, & tunc nulla adest necessitas: & ideo miraculū petitur à Deo citra necessitatem, quæ est aperta Dei tentatio: vel si non potest sciri aliis mediis illud peccatum, tunc iudex est iniustus, qui de quibus iudicare non potest, eo quòd diuino throno sunt reseruata, iudicium vsurpat. Sed, si benè cōsideres sententiam contra sentientis scriptoris; semper hic adest Dei tētatio. Etenim vult iudicem non deuenire ad hanc probam, nisi habeat sufficientia indicia ad torturā; nec ad alium finem, quam torturæ, hanc probam tuetur. *vide quæ de hac re dixi præced. sectio. in princ.* Conatur hoc crimen tentationis Dei euadere, quia signa & miracula sæpè legimus SS. petita, ab Abrahamo, eius seruo, Gedeone, cæteris. *Resp.* cū Alex. de Hales, hęc nō facta ad

[a] D. Tho. 2.2. qu. 97. Summistarū in verbo Tentatio Dei, vel Tentare Deum. Nauar. c. 11. n. 39. & seqq. Gal. Vvestcapel. Catechesi 61.
[b] c. vlt. de purg. vulg.
[c] D. Tho. d. a. 8. ad 3. & Summistæ & Nauarr. Petr. Anchar. in d. c. vlt. & Binsf. d. q. 1 Alexā. de Hal. p. 3. q. 45. mem. 3. Valen. 2. 2. dispu. 6. q. 14. punc 1. Turrecré. ad 2. qu. 4. in prin. n. 3. & c. consuluisti. ea q. n. 2. & 3.

imitationẽ posterorum, sed in significationem & figuram futuri, iuxta illud Apostoli, *1. Cor. 10. v. 11. omnia hæc in figura cõtingebant illis.* Quod si figuram non recognoscas; dico, speciali Spiritus sancti instinctu vel iussione, seu reuelatione ea fecisse; nec aliter licere à Deo signum petere, [a] iuxta D. Tho. aut magna & euidẽti vtilitate, vel necessitate id exigente, v.g. ad gentis alicuius conuersionem certò inde subsecuturam; vt Apostoli & alij Sancti fecerunt. In nostro verò casu, quia Deus satis multa dedit media legitima veritatis explorãdæ, necessitas ista cessat: vt supponit Stephanus Pontifex. Quod attinet ad Achaz: ille per Esaiam reprehensus fuit eo ꝙ Dei signũ oblatum respuerit, ne Deũ honore hoc afficeret: quod, quid ad rem queso?

[a] 2.2. quæ. 178. art. 1.

3. probatur conclusio, quia hic non est miraculosa Dei operatio censenda, sed pactũ Magicum cum dæmone. ergo illicitum iussione sua ad hoc cooperari. Probatur antecedens, quia hoc promiscuè contingit ad proiectionem in aquam quam faciunt iudices Catholici, & hæretici, vt constat; quia maximè hæc proba viget inter hæreticos: sed hæretici non faciunt vera miracula. Si dicas hoc ad confirmationem fidei ipsorum non fieri. *Resp.* Nulla illos vnquam facere ad cõfirmationem fidei: tam ordinaria verò & cõtinua eos facere ad aliam rem probandam; id nunquam auditum, nec credibile. 2. probatur,

Deus per nullos facit miracula ſine neceſſitate: hic nō eſſe neceſſitatē idoneam, oſtenſum eſt. 3. vera miracula Deus aliis miraculis nūquam eneruat. quia veritas nequit impugnare veritatem. Ergo ſi ſagas non demergi foret verum miraculum, nunquam hoc aliis miraculis euerteretur. Sed legimus aliquando Deum per miraculum hanc immerſibilem Magorum vim ſuſtuliſſe, adeò vt de facto ſagæ aquis demerſæ & abſorptæ fuerint. Ergo illa vis immerſibilis nō eſt miraculoſa. Quod ſubſumpſi id probatur ex Hiſt. miraculorum quam Cæſarius collegit; vbi *lib. 9.* narrat, maleficos quoſdam qui, freti maleficiis, ſupra flumen ambulabant, proiecta in flumen ſacra Euchariſtia, ſtatim demerſos fuiſſe. Si dicas illud, nec in iudicio, nec à iudicibus actum: Inferre poſſum igitur hæc virtus immerſibilitatis non eſt à Deo tributa maleficis, pro ſigno certo criminis comprobandi. Nam his verè malefici fuere, & tamē demerſi ſunt, vi ſacri panis Euchariſtici. Ergo miraculosè demerſi. Ergo miraculo poſteriore deſtructum prius miraculum foret, etiamſi coram iudicibus eorum iuſſu id actum fuiſſet. Nam vis miraculi non reſtringitur ad iudicum præſentiam. Vrgeo quarto miracula Dei nūquam fallunt, ſed ſunt certiſſima & infallibilia: hęc ꝓba fallit aliquando. *Reſp.*[a] Hoc fieri fraude & dolo carnificis, vel quia nō benè aduertunt iudices, & fidem

[a] nu. 122.
nu. 122.

non habent, nec satis confidunt Deo, quod tamen erat necessarium ad miraculi patrationem. *Sed contra*, si sit saga (secundum vos) mergi non potest vi humana adhibita: quia nullæ vires humanæ Angelis bonis ministerialibus possunt resistere: Et tamen *nume.31.* fassi estis eam, quæ malefica erat, vi à carnifice demersam: tibi ergo ipsi respōdeas. Idem Godelm. ex literis cuiusdam Nobilis Borussi, sex sagas diuersis vicibus, cùm verè constaret esse reas, in aquam gelidam colligatis artibus proiectas, submersas fuisse scribit [a]: & de pluribus hoc idem affirmat Ioan. Althusius [b]. Confirmat sagas aquis submergi posse & solere Dubrauius Episcop. Olomucensis *libr.8.histor.Bohem.* agens de Vratislao Rege; *Idem Vratislaus Gerardo Præsuli ac fratri suo auxilio fuit in abolendis tollendisq́ magorum portentis, artibusq́ maleficis: quas tunc multi viri mulieresq́ nimis licenter exercebant, mentes hominum fascino turbantes, boumq́ & pecudum lac segetemq́ alienam pellicientes atq́ ipsa interdum elementa dæmonum violentia concutientes, per quæ imprudens vulgus à sincera in Deum fide euertebatur. Nec tamen aliter Gerardo malis obuiam ire, quam per censuram Ecclesiasticam licebat: eam illi non pluris quam plumbeum gladium æstimabant. Ergo non ferrum tantum, sed ignem quoq́ & aquam Vratislaus maleficis admouit: aliosq́ securi feriri, alios flammis exuri, sagas nonnullas aquis submergi iussit. Atq́ hac animaduersione in aucto-*

[a] l.3. de lamiis c.4. nu.15.
[b] Admonit. ad Iudicem.

res amplius centum districta, reliquos desinere artē vetitam, damnatamq; metu similis pœnæ coëgit.] audis submersas aquis sagas Boëmiæ. vbi tū miraculi vis, quàm prætendunt? Effugium vnum video, ad inquisitionem à Deo subueniri, non ad supplicium. Quasi non illa ad hoc dirigatur. Quasi diploma de illa his nostris aquariis vllum sit peculiare. Quod etiā additur, de iudicum parua seu modica fide; planè impertinens est, illa enim dictis scripturæ locis exigitur fiducia in miraculis, q̃ ad fidei confirmationem edenda erant, non quæ ad iudicum inquisitiones, & notitiam pertinebant. *Matth.17.v.20. Mar.9.vers.23. & 24.* Quod autem de Scæuæ filiis *Act.19.* adfertur, id vel eodem referendum, vel ad rē nihil omnino facit 4. probatur hic pactum interuenire, quia cum nec naturali hoc vi contingat, nec miraculosa Dei operatione; restat fieri ex vi pacti cum dæmone; non quidem expliciti vel expressi, tale enim iudicibus nullum nunc puto intercedere (neque aliud probant, quæ multis dicit auctor ille *lib. sui c.3. à n.91.* & quod dicit esse pactum implicitum cum Deo, id iam probatum est esse explicitam Dei tentationem.) Sed dicimus cum primo aliquo iudice pactū explicitum intercessisse dæmoni, vt dæmō ad tale signum proderet occultū & latens crimē; nempe vt quæ sagæ essent, eas sustineret, ne mergerētur: postea (vt contingit in omnib⁹ M

huiuſcemodi rebus) alii iudices hoc edocti, vi illius primi pacti, idem obtinuerunt, atq; ita iã ẽt ignari, ex pacto implicito operant. Pactum verò hoc implicitum intercedere patet, quia ſuperſtitiones omnes nituntur pacto implicito, vt docet B. Auguſt. [a] (& cũ eo omnes Theologi) Lege D. Auguſt. loco illo & ſeqq. cc. & deprehendes hîc, & ſuperſtitionem, & pactum implicitum verſari: quia effectus nec eſt cauſæ naturali adæquatus; nec talis, vt à Deo debeat meritò per miraculum exſpectari. Cum ipſis ſagis non intercedere quo ad hoc vllum dæmonis pactũ nõ male ſentit, nec inualidè probat ille ſcriptor *à num. 97*. Nam in illo exemplo quod ibi narrat clariſſimè id cernitur, referam eius verbis; *Quemadmodum hac adhuc æſtate in præfectura Linnenſi, Diocæſeos inferioris Colonienſis, accidiſſe dicitur, quod vetula quædam videns duas mulierculas aqua tentatas non ſubſediſſe, ſed ſupernataſſe: ipſa ad præfectum loci accurrens, & interpellans, eouſq; tam ipſum quàm cæteros miniſtros iuſtitiæ præſentes permouet, volens ac acerrime inſtans, vt & ipſa aquis tentaretur: ſe licet apud populum ſuſpecta admodum ſit de hac maleficiali hæreſi, iam tamen innocentiam ſuam per hoc coram populo teſtatam facere, indignamq; hac ſuſpicione publice ſe eximere, velle. Annuit importunè efflagitãti pfectus, & cæteri: ſed hanc in aquã proiectã euidẽti⁹ ſupernataſſe, neq; vt demergeretur, vel fundũ peteret (quamuis id ſtudioſe ſuo motu ſuper aquas*

[a] l. 2. de doct. Chri. c. 20. 22. & 23. & docui c. 2. q. 5.

tentans)

tentans) efficere vlla ratione potuisse dicitur. Extracta, ecquid carnifex suorum membrorum ipsa esset, interrogatur: potuisse insimulatā hoc effugisse periculum, donec producto accusatore, necessitas adesset huic tentamini. Tandem confluentibus indiciis contra eandem compluribus, ipsa ante torturam quærentibus respondit, amasium suum sibi suasisse, vt hoc aquæ periculum subiret: se illam liberaturum, & in ipsis aquis, famam vitamque eius adseruaturum esse. Hac confessione sponte prolata incineranda eadem fuisset, nisi se ipsam in carcere pridie suspendio suffocasset.] Cernitis in hoc exemplo, tacitum pactum quod operatum in tribus mulierculis, & quoad tertiam præualuit pacto expresso cum tertiâ inito. quia volebat dæmon hanc rogo tradi, vel saltem necari, moraliter certus impœnitentem obituram. Iudices autem isti non sunt secuti scriptoris illius sententiam, quia non sufficientia habentes indicia ad solas muliérculæ importunas preces, ad hanc purgationē processerunt; atque ideò ex duplici capite grauiter peccarunt. Primò quod vsi illicitâ probatione. Secūdò q̃ præcipitanter ea vsi. Sed hinc colligo scriptorem ab aliis iudicibus; qui similiter praxi illa vtuntur dissentire: dum ipse vult, præcedere ante probam debere indicia ad torturam sufficientia: illi verò putant, à proba cum aliqua diffamatione posse incipi. Qua in re fortassis loquuntur magis consentaneè praxi ordinariæ illi,

ſed reprobæ.5.probatur hoc pactum,ex moribus Diaboli conatur ille Dei miracula effingere. habere conatur ſuos martyres:qui ſunt hæretici, & inter hos ſagæ. ideo ſicut Deus pleriſq; ſuis Martyribus miraculoſe conceſſit:vt aquis mergi non poſſent,in veræ fidei confirmationem:ſic Diabolus præſtigioſo miraculo conatur perſuadere hominibus etiam ſuos Martyres eſſe immerſibiles:& hoc pacto duo conſequi conatur.1. vt illa Chriſti miracula falſa reputentur.2.vt ſaltem ipſe æqualem cum Deo poteſtatem habere videatur:& præterea confirmentur in pertinacia pſeudomartyres ſui,quibus ſic perſuadet ſe eos ſeruaturum in igne, ſicut ſeruauit in aquis.Confirm.hæc ratio,quia ſi aliqua ſaga ſic iniecta in aquis verè pœniteret & animo eiuraret,ſtatim mergeretur:q̃a pactum ceſſaret.

4. *Probatur* noſtra concl.Non obedire in ſpiritualibus (cuiuſmodi eſt id de quo agimus) Pontifici maximo,eſt non obedire Deo,iuxta illud ; *Qui vos audit me audit,qui vos ſpernit me ſpernit*.Sed non obedire voci & iuſſioni Dei eſt graue peccatum:ergo vti hac ꝓba eſt grauiter peccare,cum Pontifex eam prohibuerit vt probatum initio huius ſectionis. Min.probatur verbis Samuelis,*nunquid vult Dominus holocauſta & victimas*?(q.d. nunquid magis gaudet Deus cæde & ſupplicio nocentium?nam & hi vocantur à prophetis hoſtiæ

& victimæ, vt docui alio loco) *& non potius, vt obediatur voci Domini?* [a] (vt non tendatis, ô iudices, contra Dei prohibitionem.) *Melior est enim obedientia quam victimæ: & auscultare magis, quam offerre adipem arietũ.* (Suauior est Deo odor obedientiæ, & humilis sensus vestri submissio, quam nidor adustarum ex vetitis probationibus lamiarum. puras manus vestras & mentes amat Deus submissas præceptis vicarii sui; non rogos, non pyras, non cnissas miserarum contra Canonum p̃cepta examinatarum, damnatarumq́;) *quoniam quasi peccatum est ariolandi, repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.*] Quid accommodatius ad probandum, hanc probam Canonico iure vetitam, ad ariolationẽ sortis diuinatoriæ, & manganicam diuinationem pertinere? Nõ dicimus illic Samuelem de sagis, aut hac probatione locutum, non ita desipimus: sed dicimus hoc ab eo ꝓbatum; inobedientiam, quæ fit prætextu alterius boni, Deo ingratam & ariolationi similem esse hinc inferimus, cùm hæc sit inobedientia valde similis illi Saulis inobediẽtiæ, vt ostẽdi: idem q̃ illa meruit, mereri nomen, & in eandem classem reduci. Addimus hoc argumentum ab aduersario visum, sed non depulsum. lege quæ scripsit *à nu. 123. vsq; ad 127.* & videbis me verum dicere. Quæ vero mox sequuntur de dæmonũ potestate in corporib. deferendis & similib. ad rem nihil

[a] 1. Reg. 25. v. 22.

perti-

pertinent. Nam conari negare, vim dæmonum in corporibus mouendis, vel in eleuandis, & sustinendis in aqua, id sanè foret in philosophiam, quod solœcismus in Priscianum. Egimus de his *lib.2.* vbi etiam docuimus, vera per Satanam edi miracula nō posse; & hæc eadem omnia D. Binsfel. breuiter, sed solidè docuerat, ideo contra illum, q. hic miraculum nullum agnoscit (vt nec ego) tota illa disputatio & λογομάχια, *à n.128. vsq; 149.* & quæ porrò subduntur; à Deo talem potestatem eludendi iudices dæmoni non permitti, ea planè nō probantur satis. Cogit me aduersarius hic extra chorum nōnihil, vt eū subsequar. Multis enim conatur hic suadere dæmonem hoc in aquæ elemento non posse: q̃a dæmon est ex elemento aëris compactus, nō aquæ: sed facilius in inuicem operantur & possunt, q̃ sunt ex eodem elemento compacta: ergò faciliùs dæmon operatur in aëre, quàm in aqua. ergo non quia potest corpora sustinere in aëre, ideò potest in aquâ. *Resp.* hoc tantum probare posset, q; difficilius faciat in aquâ. Sed neq; hoc probat. Nā maior argumenti, dæmonē esse cōpactū ex corpore aëreo; est erronea: vel saltē prorsus temeraria, & ideo moneo scriptorem, vt retractet & legat quæ Scholastici eâ de re, vel q̃ ex illis & ex PP. optimè Molina, & Valencia[a] Nec ad rē ptinent, quib fusè agit, vt ostēdat dæmones in aquâ nihil miraculi ha-

[a] in 1.p. q. 55.

ctenus ostendisse. Non enim sequitur aliâs non fecerunt: ergo nec tunc poterant, nec nunc possunt. Et quod dicit. Priscos martyres idcirco diuinâ virtute supernatasse; id iam nos docuimus sententiam nostram roborare. Sed neq; est verum nullos martyres Christi submersione necari potuisse. Legat Surium. legat Baronii Martyrolog. & Annales; inueniet cõplures aquis suffocatos. nolo immorari: quia hoc est. τὸ πάρεργον.

5. *Probatur concl.* quia Iudex sine causa sufficiente, & prægnante recedens à communi sentẽtiâ Iuris interpretum; perperam iudicat [a], & proinde peccat, vt & Doctor cõsulens sine idoneo fundamento contra illã [b]. His addimus Corollaria quæ sequuntur ex prædictis. primùm iudicem: qui hac proba fuerit vsus, posse cõueniri actione vt possunt, qui iniustè aliquem carceri mancipa runt [c]. 2. Si, cùm non adsint alia sufficientia indicia ad torturam, propter adminiculum huius probationis vulgaris reum subdat torturæ Iudex, peccabit, & tenebitur actione iniuriarum, vt suprà etiamsi reus in tortura non fateatur. Quia iniuriam fecit non debitè torquendo, vi indicii à iure improbati [d]. Quod si reus tormentorum vi confiteatur; confessio erit nulla, quia vi extorta: & iudicium ex ea subsecutum nullum, & sententia irrita [e]. Et per consequens Iudex talem supplicio mortis afficiens; homi-

[a] l. 1. de offic. qsto. c. 1. c. ne innitaris. 5. & ibi Abb. & Dd. de consti. fusè Ias. in auth. Nouissim. nu. 22. C. de inof. test.
[b] Anto. Maria Corat. in tractat. de cõmu. Dd. opin. l, 3. inspect. 1. & 2.
[c] l. nec magistratib. 32. de iniu. Kircho. cõmu. opi. Cẽt. 5. cõcl. 30. Godelm. sup, nu. 30.
[d] d. c. sentẽtiã sanguinis & d. cap. ex tuarum.
[e] l. pen. D. de qst. est cõmu. Dd. in testib. Viuio & Claro, quos sequitur Binsf. sup. & dicã de h. re l. seq.

cidij reus est, coram Deo. quia occidit, quem non habebat ius occidendi. Notandum tamen confessario, vt diligenter personam iudicis consideret. Nam si casu aliquo fieret, vt laboraret ignorantia inuincibili (quod vix puto posse hodie contingere) immunis esset à peccato in foro poli: si laborat vincibili, pro magnitudine & probabilitate ignorantiæ decrescet peccatum. Hanc puto & veram & securam de hac aquæ frigidæ purgatione sententiam.

QVÆSTIO VI.

De quibusdam aliis vulgaribus probis.

QVædam est probatio per pondera & lancem. nam in eadem Germania appendunt sagas, & aiunt eas vltra certũ pondus (nempe librarum 14. vel 15.) deprimere non posse quantumuis sint proceræ vel obesæ. hoc etiã Reckius dãnat *lib. de proba aquæ frigidæ, à num. 41.* Ego idem de illo dicendum puto, quod de aliis vulgaribus purgationibus, nempe niti pacto dæmoniaco, superstitiosum esse, & cum Dei tentatione coniunctum. Canonibus expressè non prohibetur, quia est inuentum planè recens.

2. Est quoddam sortis, seu purgationis genus per crucem, de quo fit mẽtio in Constitution. Caroli Magni, [a] vbi iubentur litigantes *cruce*, aut *scuto*, & *fuste* decertare. & in

[a] lib. 3. fol. 62.

Capitulari, vbi habes, *campo vel cruce contendant.* Ex his locis crucem fuisse genus armorum quidam volunt. Ego non assentior. sed puto fuisse gen⁹ purgationis per sortes, quibus se ad crucem aliquam ei manus imponens, vel eam amplectens, quis expurgabat. Sanè illis locis cruci, campus hoc est duellum opponitur, & in testamento Caroli Magni apud Nauclerum: *si accusator contendere voluerit de ipso periurio stent ad crucē.*] *Cruce* ergo *contendere*, nō aliud, quam *ad crucem stare. Stare* verò *ad crucem* quid sit nescio, nisi id ꝙ dixi. Crucis iudicium etiam Frisones superstitiose exercebant, vt docet lex eorum 14. *sortes tales esse debēt. duo tali de virga præcisi, quos tenos vocant: quorum vnus signo crucis innotatur, alius purus dimittitur, & lana munda inuoluti, super altare seu reliquias mittuntur; & presbyter si adfuerit, vel si presbyter deest puer quilibet, vnum de ipsis sortibus de altari tollere debet, & interim Deus exorandus, si illi septem qui de homicidio commisso iurauerunt, verum iurassent, euidenti signo ostendant. Si illum qui cruce signatus est sustulit, tunc vnusquisque illorum septem faciat suam sortem, id est,* tenum *de virga, & signet signo suo; vt eum tam ille, quam ceteri qui circumstant, cognoscere possint, & obuoluantur lana munda, & altari seu reliquiis imponantur; & presbyter si adfuerit, si verò nō, vt superius puer innocens, vnumquemq; illorum sigillatim de altari tollat, & ei qui sortem suam esse cognouerit regat; cuius sortem ex-*

tremam esse cõtigerit, ille homicidij compositionem persoluere tenetur; ceteris, quorum sortes priùs leuatæ sunt, absolutis.] Si ritus etiam communis Francis fuit, *certare cruce* non foret aliud, quã sic indicio crucis contendere; & *stare ad crucem* foret, cõuenire cum aduersario; vt stent ambo crucis iudicio, quod fortè veriùs.

3. Huc pertinet sortitio illa quatuor Constantinopolitani imperij candidatorum, Alexio Murziphlo superato; quam, Bonifacius Comes Montisferrati. Balduinus Flandriæ comes, Ericus sancti Pauli, & Dandulus Dux Venetorum, pacti: vt in æde Apostolorum, pro numero candidatorum, quatuor calices ordine collocarentur; quorum vnus solus hostiam sacram contineret, cæteris vacuis; eosque totidem Sacerdotibus traderent, vt ad cuiusque Principis nomen vnum tollerent, & eis redderent: imperium verò illi deferretur, cui calix obtigisset Christi Domini corpus & sanguinem continens. Sed meritò post, illis pactio ista displicuit, & ius designandi quem vellet, communibus suffragiis in Dandulum contulerunt. narrat Nicetas *in fine annal.*

4. Huc pertinent quidam olim qui res aliquas abiecêre, vt ex earum recuperatione cognoscerent, sibi delicta sua dimissa à Deo. Hoc enim est Deum tentare; nec licet, nisi habitâ reuelatione ad hoc faciendum:

quod credendum de sancto Attilano Zamorensi, de quo Marineus Siculus, *libro quinto, rerum Hispan.* & de sancto Arnulpho ex Lotharingiæ Principe, Eremitâ, & Metensi Episcopo, de quo Fulgosus, *lib. 6. cap. 9.*

HÆC DE CVNCTIS MAGIÆ generibus dicta, & terminus sunto Tomi Secundi.

INDEX RERVM ET VERBORVM TOMI II.

A.

AAronis virga. 470
Abbates tres philtro necati. 39
Aborsus per maleficia. 102
Abortiui excisi à magis. 95
Abraham an Propheta. 307
Abraham Genetliacos conuicit. 515
Abrahamij humilitas. 383
Abrahæ seruus signum petiit. 420
Abstracta pro concretis. 322
Achaz quo liberos modo per ignem lustrarit. 459
Achatis potus. 472
Achami furtum. 420
Acredulæ prænotio. 528
Acupuncturæ. 88
Acus per cutē prodeuntes; &c. 132
S Adelbertus. 397
S. Adalberti anathema falsum, quod est Adelberti hæretici. 264
Adolphi Scribonij probationes reiectæ. 661. & seqq.
Aduocatorum veterum superstitio. 466
Ædesij somnium. 561
Ægyptiaci dies qui, fuse doctum. 235
Æsculapij templo cubabāt. 337
Æromātia. 451
Æternitatis participes Prophetæ quomodo. 312
Agamemnon. 566
Agnus castus. 43
Agnus Scythicus. 487
Agresti hæretici calumniatoris mors. 595
Alantoides membrana. 446
Albigeriana visio. 416
Alcmenæ partus. 103
Alchindrinæ liber nefarius. 492

S. Adelguudis. 400
Alea cur prohibita. 576
Alectriomantia. 488
Alexander & Hymenænus. 182
Alexandri Magni som. 565
Alexandri Magni visio. 327
Alexandri Medicis percussor præsignificatus 548
Alexandrinorum βλακηννομίον. 518
Alexius Brana. 515
Allabius. 513
B. Aloysius Bertrandus. 404
Alphonsus rex Aragonum. 200. 516
Alphonsus sapiens Rex Castellæ per astrologiam deceptus. 517
Alphonsus I. rex Neapolitanor. 300
Alphitomantia. 463
Alsatica superstitio. 464
Althea stipes fatalis Meleagro. 109
Aleuromantia. 463
Amasis maleficiatus. 151
Amatorium maleficium quã noxium mẽti & corpori, & quare. 38
Amatorij veneficij materia, & exempla. 22 & seq.
Amatorione solo maleficio abutantur rebus sacris? imò & aliis maleficiis Sacramenta prophanant. 34
Amatoriorũ veneficiorũ huius æui descriptio, & sacrilgia varia. 26
Amatoriorum maleficiorum ingredientia, seu materia. 38
Amatoriis veneficiis voluntas cogi nõ potest, bene turbari concupiscentia, & sanguis efferuescere, &c. 29
Amethisti gestatio superstitiosa. 469
Amniomantia. 466. eius origo & causa. 51. & seq. (mon. 145. & seq.
Amoris pſes quidã Dæ-
Amoris remedia naturalia, superstitiosa, & diuina. 44. 45

Amphiarai templũ vaticinum. 337
Ana, quid Cabalistis per Aleph finale, & quid per Ain. 253
Ananisapta quid, & vnde ductũ, fuse discutitur. 253. & seq.
Anabaptistarũ somnia. 561
Andronicus Imp. Sacrilegus. 593
Angela Boëma. 366
B. Angela de Fulgino. 126. 387
Angeli populorum custodes. 511
Angelica ars. 219
Angelis data prophetia cur. 307
Anguilla perfecta eiecta per posticum, & postea inuolucra fætus solita omnia. 121. & seq.
Animalia an ipsa prænoscant, quod significant. 528
Animalium noxiorum exorcismi & coniurationes quæ licitæ. 245. & seq.
Animantium præsagia. 527
Annos & tempora qui colant. 235. 236
Annulo quodam empto Princeps deceptus in ludo: 450
Antechristi nomen cur per 666. significatum. 492
Antechristi tempus vane prædixere omnes. 575
Antropomantia. 464
Antigonus. 566
Antipathia hominis cũ dæmone. 401
Antonius Cardinalis Granuellanus. 523
S. Antonij regula ad discernendas reuelationes, explicata: 401
D. Antonio consecrandi porcos origo & ritus. 247
Antonij Verderij error. 536
Anto. Tiberti Cesænatis diuinatio. 535
Apollo Myricæus. 466
Apollo Ismenius. 461

Apollinis varia oracula. 424
Apollonius Tianæus. 418
Apollonij Tianæi iactantia. 439
Apostasia à fide. 182
Appa & Gela vt tutatæ castitatem. 47
Apparitiones angeli, & Deiparæ. 605
Aqua an oderit maleficas? quod non. 665. & seqq.
Aquæ ascensus maleficus. 117
Aquæ rarefactio & condensatio facillima. 139
Aquarum præsagia. 526
Aquila Ponticus cur pulsus ab Ecclesia. 505
Aquilæ Britannus. 331
Arabs significat latronem. 500
Araneæ specie dæmon. 182. & seq.
Arbitrium liberum absolutum Iudicibus nõ competere. 700. & seq.
Arborum, herbarum & florum prognostica. 526
Arcarius dæmõ in Misnia. 427
Arequipanum prodigium. 323
Aretinorum fons. 444
Argentinenses quidam hæretici. 634
Ariobaldus Dux Longobardorum. 180
Ariopharnis Thracum regis iudicium. 300
Ariolatio quid & vnde dicta. 455
Arithmantia duplex. 492
Arlunæ Scythicæ. 465
Arma maleficio imbuta, gladius, annulus. 103
Armorici Baronis infanticidia. 164
Arnulphus Lotharingiæ dux. 724
Arnobij somnium. 565
Aronenses energumenæ quomodo à dæmone vexatæ & quædam liberatæ. 379
Areptitii seu obsessi. 428

Arreptitiorum reuelationes falsæ. 352
B. Arsenius. 399
S. Arsenii doctrina de dæmonum lucta & variis insidiis. 394
Ascletarionis prædictio & mors. 513
Asini veneratio. 432
Aspidomantia. 453
Assaßini qui. 108
Assumere quid. 333
Assyriorum sortitio in bellis. 480
Astirites lapis. 21
Astra non sunt certa omnium euentuum signa. 509
Astragalomantia. 479
Astroiatri. 519
Astrologi qui excusandi. 418. & seqq.
Astrologi quæ nequeant prædicere. 504
Astrologi sæpe habent pactum cum dæmone. 513
Astrologorũ peccata quæ & quanta. 503
Astrologorũ diuinatiões cur aliquãdo vera. 515
Astrologis vera dicentibus minus credendũ. 513
Astrologiæ quatuor partes discussæ. 500. & seqq.
Astronomia & Astrologia discrepant. 499
Athenais euecta ad imperium. 513
Atheismus ex Caluinismo pullulat. 172
Attilanus. 724
Attilæ mater. 561
Aufidi in Piceno mulieris maleficium. 27
Augurium quid & quotuplex. 473
Auguria oblatiua & impetratiua quæ. 474
Auium respectu augurii nomina diuersa. ibid.
Aurium tintinatio. 225
Auriginosi morbi curatio. 59
Auspicium militare ex acuminibus. 478
Auspicia pedestria. 475
Auspicia quid & qualia. 473
Axionomantia. 452

B.

BAbyloniarũ fœminarum consuetudo se aduenis prostituendi, & funium quæ tendebantur & rumpebãtur, mos explicatus. 31.32
Bancus rex. 497
Baptismi aqua quo pacto causa salutis. 671
Baptismi ritus defensi. 252
Baptismali oleo & aqua abutuntur malef. 27
Bardæ somnium. 565
Barth. Coclitis p̃dictiones. & mors. 547. & seq.
Basina Franc. regina saga 350
Basilacius fanatic⁹ qualis. 413
Basilius Imp. 439
Basilius pseudomonach⁹. 30
Batauus missam irridẽs. 196
BeelZebub Numen Acaron. 421
Begardi. 356
Begini & Begardi. ibid.
Balomantia. 479
Benedicere animalibus superstitiose non licet. 246
Benedictionis mensæ omissio noxia. 184. & seq.
Berlin. malefi. quo pacto glaciem procurent. 88
D. Bernardinus Senensis fontem diuinatoriũ obstruxit. 444
Bernaciummaleficorum summa impietas. 88
Brigitta Sueca & eius reuelationes defensa. 367
Birgellensis dæmon. 173
D. Blasii patrocinium animalium. 247
Blasphemorum pœna & exempla. 182
Bohemiçi magi præstigia. 126. & seq.
Bohemiæ spectrum mortis præsagum. 477
Bohe. sagæ demersæ. 713
Boleslaus à canibus deuoratus. 180. & seq.
Bonnensis vetula cõbusta per indiciũ probæ aqua. 677
Bonũ hominis rei quod. 259

Bonum indicantis quod. ibid.
Boni cur à dæmone vexentur. 170
Boni minoris suasu diabolus solet impedire maius. 387
Bonis nocere possunt, sed rarò, malefici. 165
Botanomantia. 465
Boum præsagium. 527. *& seq.*
Brabanticæ superstitiones duæ
Branchidarum oraculũ. 426
Brasileensium oniropolia. 549
Brauo miles Hispanus aleator à dæmone in altum sublatus. 189
B. Bricii *miracula duo.* 627
Brigida Scota. 366
Bruxellensis mulierculæ diuinatio per somnium discussa. 567
Burchardus Halberstadiensis *Episcopus.* 602

C.

CAdauera *quomodo lancinent siue in patibulis, siue inhumata.* 48
Cælorũ influentiæ possunt species in phantasia producere. 557
Caietani quędã sententia explicata. 213
Caietani excusatio reiecta. 228
Calix pro sorte. 573
Caligulam Cæsonia sustulit. 38
Calliæ templum in Gargano. 337
Calumniatores Sanctorum puniti. 181
Caluini error de baptismo. 668
Caluiniani amici dæmonum. eorum parcunt imaginibus, varia exempla. 173. *& seq.*
Caluiniani osores virginitatis. 179
Caluinistæ præcursores Antichristi. 117
Caluin. reuelatiões. 407
Caluinistarum vexillum

effigie dæmonis insigne. 174
Cambronensis Deiparæ imago, Duellum. & miraculosa Clinici victoria. 605
Cameracenses quidam hæretici. 633
Campanarũ ostenta mira. 522
Cananæus significat mercatorem. 500
Capnomantiæ species. 460
S. Carilefus. 204
Carnium esus. 45
Carolus Magnus Imper. 301
Caroli regis Franc. morbus ex maleficio. 99
Caroli Calui auiditas. 640
Caroli Mansfeldii comitis mirus morbus ex maleficio. 134
Carnifex à malefica læsus in ipsa iustitiæ executione. 91
Carnifex à malefica iam rogo mandanda læsus afflatu. 167
Carthaginensis mulier ex falsa reuelat. causa schismatis. 344
Catharinæ Waltheri mirus morbus ex maleficio. 121
Catharinæ Senensis reuelatio de concept. B. Mariæ virginis discussa. 370
Catharina Bononiensis decepta. 345
Catholici & Ariani Episcopi certamen. 630
Catonis dictum acutum. 224
Catoptromantia. 445
Catoptromantia in cuspide splendenti 481
κάτοχος, & κατοχὴ. 334. & seq.
Cautelæ pro aqua frigida reiectæ. 679 (443
Celtæ dicti Germani. 443
Cephalæonomantia. 452
Cereris oraculum. 445
Ceriti & Cerericti. 127
Ceromantia. 464
Certamen duorum veneficorũ mirabile. 90
Chaldæi qui dicti. 500

Charibertus. 419
Charichrist Hiberniæ. 233
Childericus rex Franciæ. 350
Chinarũ diuinatio per duo ligna. 480
Chiromãtia quotuplex, & quæ licita, quæ cõtra. 535
Chironomantiæ scriptores, prohibitæ lectionis. 537
Chorion. 466
Chosen, seu Essen. 316
Christus quo sensu Propheta. 310
Christi Domini factum cæcum sanantis. 251
Christianis cur obiecta infanticidia. 98
Christianus comes de Oldenborg. 621
Chrismatis vis. 196
Cineraria diuinatio. 461
Circi Byzaceni statuæ fatales. 111. & seq.
Cisterna in Aphaceno templo. 442
Citatio ad comparẽdum coram Deo, & varia eius exempla. 594
Cleidomantia. 452
Clemens V. citatus coram Deo. 596
Clementis Octaui bulla. 613
κληδονιστική. 223
κληδονίζεσθαι quid, & κληδὸν. 439
Cluniacenses monachi Alphonsum regem Aragoniæ ex purgatorio educunt. 203
Cogitationes an notæ dæmoni. 416
Cogitationes quo pacto Magi diuinent. ibid.
Cohobæ semen. 354
S. Coletæ prudens humilitas. 347
Coloniensis virgo. 184
Colophonii vates. 426
Cometarum significationes. 520. & seq.
Comitissa secta Caluinianæ venefica & adultera iussu mariti occisa. 134
Conceptio B. Virg. Deiparæ immaculata de-

fensa contra quandam prætensam reuelationem. 370
Condæ Principis præsagia. 562. & seq.
Confeßionis vis. 133. 633
Congelatio. 335
Coniectatio quid. & quotuplex. 498
Coniectatio iudiciaria ex astris quatenus licita. 499
Coniugibus vitanda philtra. 41
Coniugum intemperantia. 178
Conrad. Wimpina multa sublegit clam ex Pico. 483
Conradi Marpurgii inquisitio. 618
Constantini Stethati astrologi diuinationes. 167
Constãtinopolitani Circi maleficæ imagines. 111. & seq.
Constantinopolitanum imperium quo pacto sorte obuenerit Flandriæ comiti. 723
Contagio quomodo hauriatur. 52. & seqq.
Coponus sicarius. 548
Cõtradictiones defensoris probæ aquæ frigidæ. 676. & seq.
Contumaciæ inobedientiæq; pœna. 175
Corinthi lex. 541
Cornicis præsagium. 527
Corpꝰ imago animi. 533
Corporis dispositio quam exposita illusionib. 357
Corpori naturaliter ferrum, & alia metallica certo conformata artificio innasci non posse. 134. & seq.
Corpori humano ex malis humoribus interdum dura, vt tophos, spinas, conchylia &c. innasci. ibid.
Coscinomantia. 451
Crassus. 229
Cratetis impium consilium. 43
Creaturæ quomodo laudem Dei nobis proponant. 671
Cribro diuinare. 451

Crristallomantia. 446.
poena. ib.
Critomantia, & Crithriae mulieres. 464
Crucifixi imago sanguinem fundens. 107
Crucis signũ quam vim habeat. 251
Crucis signum contra illusiones. 377
Crucis signaculo discernuntur illusiones. 386
Crucis signum opponere visioni seu reuelationi. 400
Crucis signũ praetermissum noxium. 186. 187
Cruce certare quid. 722
Cubabant olim in templis ad somnia captãda. 336. & seq.
Cubomantia. 479
Cultrum excernens deglutitum. 137
Curiositas. 205. & seq.
Cyaneae ad Lycum. 443
Cyrus. 566

D.

DABAR. 330 (449
Dactylomantia.
Daemon pro anima paret euocata. idem solet mentiri se animã. 430. & mul. seq.
Daemon cur vtatur aetate puerili ad diuinationes. 358
Daemon quaedam per se non aeque potest ac per alios. 207. 208
Daemon cur potius per alios quam se, maleficio noceat. ibid.
Daemon non habet corpus aëreum nec aliud. 663
Daemon alligatus loco per magum. 142. & seq.
Daemon maleficas sustinet, ne mergantur. 662 (143
Daemon somniis deludes.
Daemonis fraudes in oraculis reddendis. 417
Daemoni permittit Deus aliquando laedere, & iudices dicipere. 692. & seq.
Daemoni seu deuouere, vel eum inuocare quã periculosum. 184

Dæmoni homines tradendi potestas. 139
Dæmonum aereum corpus habere, error. 662
Dæmones quidam lenones. 29. & *seq.*
Dæmones quæ occulta queant reuelare. 411
Dæmones Lutheri & Svvinglii anteambulones. 117
Dæmonum cõuiuia sunt calamitates hominũ. nomina ab effectu. 232. & *seq.*
Dæmonũ ministerio non licere uti, nec ad bonum. 250
Dæmoniaci obsessi & possessi quo modo differant. 141. *quomodo intret dæmon.* 239. & *seq.*
δαιμονῶντες. 127
Danielis liber somnialis. 552
Daphnomantia. 465
Deus cur maleficia permittat. 169. & *seq.*
Deus cur permittat homines à dæmone possideri. 144
Dei gloria resultans ex maleficiis. 170
Dei prouidentia in tuendis & dirigendis iudicibus maleficii quanta & qualis. 693
Dei prouidentia quæ in tolerandis sceleribus malef. 169
Dei *suauitas, clementia, sapientia, potẽtia, iustitia.* 170. & *seq.*
Defuncti *poscunt eleemosynas, & spiritualia remedia.* 201. & *seqq.*
Dementia *breuis ac ridicula per maleficiũ.* 126. 127
Depositi *negatio.* 187
Desidia *seu segnities.* 44
Desperatio. 205
Despuitio *in sinum superstitiosa.* 33
Detractionis *pœna.* 175
Deuotionis *seu execrationis maleficium.* 139
Diabolus *quomodo inducat in gulam & libidinem.* 394

Diabolus in iudicio militis patronus & liberator. 188
Diabolus vnumquemque decipit per ea, q̃ quisq; amat. 357
Diabolus quomodo mundi rex secundum Lutherum, & quomodo secundum Catholicam veritatem. 84
Diabolus quomodo Deus sæculi dicatur. ib. (466
Diadumenus vnde dict⁹.
Didaci Ordonij duellum cum Zamoranis. 608
Didius Iulianus. 445
Dies SS. Pauli, Vincentij, Vrbani, Ioan. Annunciationis. 234
Dierum faustorum vel infaustorum obseruatio. ibid.
Dina fissa. 464
Diophanes magus. 451
Diræ. 476
Discretio experimentalis, quid & quæ nomina eius. 342
Discretio spirituum doctrinales quæ. ibid.
Discretionis spirituum donum quid. & de duplici eius modo. ibid. & seqq.
Diuinatio quãdo & quale peccatum 495 (422
Diuinatio quotuplex.
Diuniatio quale peccatũ, siue quæ hæretica, quæ non. 421
Diuinatio in S.S. an semper in malũ sumitur. 304. & seqq.
Diuinatio qualis permissa. 419
Diuinatio malefica per plumbũ liquefactum & aquam. 117
Diuinationis definitio explicata, & quomodo differat à vana obseruantia, prophetia, coniectatione. quarum sit rerum. vnde dicta. solemnia instrumenta. 409
Diuinationis à prophetia & cõiectatione discernendæ canones. 418
Diu inationi recipiendæ q̃ dispositio apta 306 307

Diuinationem explicitam illicitam esse, nemo Christianus potest licite ignorare. 421
Diuinationes cum pacto expresso, seu explicito. 422
Diuinatores astrologi ex repub. eiiciendi. 520
Diuinatores consulere non licet. 421
Diuinatoria sors illicita. 708
Diuinatoria sortis species. 479
Doctrina, & eruditus quid vulgo interpreti. 317
Dodonides colũba quales. 425
Donatistæ Sacrilegi. 196
Drac⁹ Londinensis. 408
Dubiũ quid, & quando in dubiis mitior sententia sequenda. 258
Duella omni iure prohibita docetur. 608
Duella quando Principes possint permittere. 612
Duellorum causæ. ritus. 603. & seq.
Duellorum incertitudo & iniustitia. 608
Duellorum variorum exempla. 605. & seq.
Duffus rex. 109
Dulcinistæ. 356
Dunstanus ignita forcipe nasum laruæ comprehendit. 381
Dura & crassa quo pacto dæmon queat verè aut falsò corpori inserere. 135

E.

Ecclesiæ precationes quam vim habeant mala repellendi. 249
Ecclesiæ non obedire est. M. pecca. 588. 703
Ecclesiasticas cærimonias superstitiosis ritib. cõferre blasphemum & impium est. 252
Electiones astrologicæ. 500. & seqq.
Eleemosyna potest sortito haberi. 570
Eleemosyna data sagis an periculosa. 193
Eleemosynæ vis. ibid.

Eleemosynam denegantes fascinari. 194
Eleemosynæ defunctis prosunt. 201
Eleemosynis impetratæ res an efficaciores. 239
Eliæ humilitas. 399
Elizæus cur psalten requisiuit. 306
Elizabet: Crostha. 408
Elizabethæ Barthonæ vaticinia. 407
Elementa tantum sunt tria: nullũ ignis. 520
B. Eleutherius. 174
S. Elisabetha Sconaugiensis defensa. 366
S. Elphegus. 393
Elymas magus. 208
Elzana maleficus. 87
Emma Regina. 618
Energumeni tot cur tempore Christi. 172
Energumenorum corpora an possit dæmon subingredi & quo id pacto. 140
Energumenos veros reperiri, & qui tales sint. ibid & seqq.
Enguerrani Marignani vxor malefica. 110
Enthusiastæ hæret. 561
Epachij pœna. 196. & seq.
Ephemerides pastorũ, et rusticorũ, & nautarũ vnde natæ. 528
Ephesiorũ notæ quæ. 484
S. Ephrem. 345
Ephialtes, seu incubus morbus. 557
Ephod quid & quotuplex. 315. & seq.
Epileptici apti maleficio. 115
Epileptici patent falsis reuelationibus. 353
Epitheles Messenius. 561
Erichtus magia. 434
Erkimbaldi de Burban factum & miraculosa Eucharistiæ perceptio. 591
Euangelium. 331
Eucharistia quo modo exitium sit sumentis. 590
Eucharistia vere ad salutem instituta. 589
Eucharistia contempta, & formidata. 586

Eucharistiæ sacramenti forma à Deo instituta. 255. & seq.
Eucharistiæ miraculum. 27
Eucharistiæ sumptæ purgatio, defensa exemplis & ratione contra Hotomannum Caluinistam. 589
Eucharistiæ vis. 133. 196
Eucharistiæ contemptæ vltio. 182
Eucharistiam indigne sumētium pœna. 593
Eucharistia abutuntur malefici. 22
Eucharistica sortitio. 723
Eucharisticæ purgationis formula & causæ. 586. & seq.
Eulalij fiscella incombusta. 628
Eulogij somn. 565
Eustachius Abbas. 595
Eutelidas. 53
Excommunicatio lata in duellis explicatur. 613
Excommunicationis cōtemptus. 198
Execrationum seu Dirarum in seipsos exempla. 184
Exorcismi vis cum missæ sacrificio. 184 185
Exorcismorum formulæ quæ licitæ. 246
Expuere in faciem visi. 390
Ecstasis seu raptus prophet. 334
Exstatici. 429
Extispicina. 456

F.

Facies index animi. 532
Famagustani Turcæ vaticinia. 415
Fanatici seu ἔνθεοι. 428. exempla & nomina. 424
Fascinatiōis species tres. 49
Fascinatio quid late, & stricte. ibid. & seq.
Fascinatio quid secundum vulgus & hæreticos. ibid.
Fascinatio illa vulgaris quam erroris originem habeat. 82. 85

Fascinatio vulgi fabula & superstitio est. 51
Fascinationis vera causa, refutatis falsis. ib.
Fascinationis remedia quædam superstitiosa. 81
Fatui & furiosi cur sæpius diuinent. 307
Faustina quomodo amore liberata. 44
Felicis Malleoli liber pro superstitiosis orationum formulis discussus & confutatus. 244. *cum seqq.*
Feminæ faciliores decipi. 359
Fœminarum reuelationes quomodo examinandæ. ib. & *seq.*
Ferdinandus III. Castellæ rex. 601
Ferd. Cortezius. 487
Ferdinandus Daualus *natus galeatus.* 476
Feris erepta in magicis. 95
Ferrantis comitis Flandriæ matrem dæmon decepit. 418
Fessanæ tribades. 451
Fessanorum Hydromantia. 443
Festorum violatio 205
Fides quæ operetur in sanatione. 257
Fides remedium contra maleficium. 132
Fidei vis contra illusion. 380
Fiducia & custodia sui. 395
Filum collo commensuratum. 472
Fila maleficij amatorij qualia. 33
Finis bonus solus non facit actum esse bonum aut legitimum. 689
Finni malefici balistarii. 108
Fontium miracula. 476 & *seq.*
Florentina mulier. 131
F*loridensis diuinatio.* 453
F*orma nocet pudicitiæ.* 46
F*orma probæ aquæ frigidæ in maleficiis.* 661 & *seqq.*

Forma ferri consecrandi ad iudicium. 617
Formæ verborum quæ permissæ, quæ non in medicinis. 254
Formula probæ aquæ feruentis. 639. & seq.
Formulæ curationum superstitiosæ multæ. 260. cum seq.
Franciæ aula superstitiosa in dierum obseruatione. 238
Franci vsi ferri candentis iudicio. 616
Franciscus dux Armoricorum. 602
D. Francisci exemplo se virgo volutat in niue. 380
S. Francisci sortitio. 486
Francisci Borgiæ reuelat. 404
Francisci de la cruz delusio, hæresis, falsæ prophetiæ; suppliciũ, & historia. 351. 361
Fresaia seu strix auicula. 5
S. Friardi prudentia. 385
Fridericus III. Imper. 301
Fridericus dux Austriæ. 40
Frisonum superstitiosa sors. 722
Frumẽti auersio per maleficium. 105
Fulicum præsag. 527
Furi oculus quo pacto excutiendus, vt cognoscatur. 263
Furtũ concipere per lancem & licium. 471
Futurorum scientia quo pacto reseruata Deo. 503

G.

GAgates in diuinatione. 452
Gaianus mimus. 183
Galea nascentium. 466
Galeacius vicecomes maleficiatur. 151
Gallicenæ fœminæ. 426
Gandensis virginis propter superbiam illusio. 383
Sancti Gangulphi vxor adultera detecta & punita. 651. & seq.

Gastromantia. 445
Gazareni qui. 455. & seq.
Geilæ mors. 180. & seq.
Gelo, quæ Mauritio insidiata. 6
Genebaldus Laodunensis lapsus & pœnitens, & quam obediens D. Remigio. 381
Genuenses venefici. 89
Geomantia. 483
Germani proba aquæ vsi. 640. & seq.
Germanorum mos quidam discussus. 459
Germanorum superstitio. 443. 452. 475. & 479
Germanarum fœminarum diuinatio. 445
Gertrudis. 366
Gladij mucronem tres digitos longum excernens. 137
Gnostici magi & infanticidæ. 5
Gnosticorum magia & viscerationes & infanticidia. 98 (173
Goesiorum iconoclastia.
Goninus magus Parisiensis, illusit iudici in ipso supplicio, vicaria sibi mula in patibulo relicta. 167
Gesuini comitis mors. 193
Gotfridus Schlussel. 184
Gothelanus Nauarchus. 602
Græcorum nomine qui significentur in S. S. 327
Grando & glacies eadem specie. 525
Gratiani error. 637
Grætiensis pseudopropheta. 351
S. Gregorius Agrigentinus. 181
Gregor. VII. Papa. 586
Gregorij XIII. laus & bulla. 611
Gualtherus Burgensis. 596
Guilhelm. Aquitaniæ dux delusus. 383
B. Guilhel. Roscildensis. 397
Gula etiam leuis religiosæ punita. 201

Gunda mulier viri veste assumpta monasteriū ingrediens punita. 204

Gundizaluus Fernandez de Corduba. 599

Gustroniensis faber magus. 453

S. Gutlacus. 393

Gygis annulus. 449

H.

Habitus optimus periculosus, & nitor solito maior suspectus. 83

Hadrianus VI. Papa. 513

Hæretici fictores reuelationum, vt fuere Cherinthus, Marcus Magus, Montanistæ, Donatistæ, Archontici, Manichæi. 351

Hæretici dæmones expellere nequeunt. 172

Hæreticorum Prophetæ mente capiebantur, exempl. prob. 334

Hæreticos mire ignis semper vlciscitur, exemplis duobus id confirmatum. 421. 634. 635. 642. & seq.

Hæreticos reiecit aqua. 704

Hæresi flamma quod vmbra corpori. 636

Halitu & afflatu maleficæ fascinant. 4

Hannoniæ energumenæ quæ fingens se sacerdotissam & consecrans exemplum. 364

Haraldus Hybernus. 628

Haruga. 455

Haruspicina vnde dicta, & quid. ibid.

Hebræi astrologi causa idololatriæ & iconoclastriæ. 515

Hecate vel Heroibus infestati. 127

S. Helenæ falso ascripta oratio. 263

Heliogabalus. 464

Helizæi gestus puerum suscitantis. 252

Heluetia Saga. 164

Heluetia obstetrix puericida. 5

Heluetica duæ maleficæ

afflatu lepra infecere. 91
Henricus Imperator. 592
Henricus Mogũtinus Episcopus. 601
Herbæ & festucæ maleficæ, quas super grediendo quis fascinatur. 3.
S. Herebertus: 345
Hermetis Malatestæ mors. 548
S. Hermannus Steinfeldensis. 396
Hiberniæ superstitio. 233
D. Hieronymus crucis signum adhibuit sanationi. 251
Hieronymi Cancellarii Mediolanens. annulus. 450
D. Hilarion dæmonem quem magus immiserat è virgine expulit. 143
Hildebrando puero omẽ oblatum mirum. 471
Hildegardis. 369. 399
Hippe. 21
Hippomanes. ibid.
Hispani Catholici cõtra Arianum certamen. 626. 642. & seq.
Hispanorum militum oratio superstitiosa vulnerum curandorum. 241
Historis filia Tiresiæ. 103
Homicidii *pœna.* 180. & seq.
Homicidia *magica.* 95. 96
Hominũ *generi ex maleficorum scelere vtilitates natæ.* 171
Horror *& lætitia ex reuelatione.* 401
Hotomanni *temeritas castigatur.* 588. & seq.
Humilitas *necessaria contra illusiones.* 343. & seq.
Humilitatis *vis contra illusiones.* 383
Humilitatis *vis contra dæmones.* 349
Hydromantiæ *species variæ.* 441. 462

Hypatiæ prudens facinus. 47

I.

IAcobi *Richii libellus confutatus, à fo.* 662. *& seqq.*

Iacobi Brochardi *Caluinistæ reuelationes.* 407

Iad, eius colloquiũ cum Alexandro. 335 327

Iamnes & Mãbres. 208

Iamnes seu Iannes Theophili præceptor, Patriarcha, Mag°. 444

Iaponii furtum valde detestantur. 614

Ichthyomantia. 464

Iddogonim. 467

IEDVIM *diuinatio, &* quid IEDVA. *ibid.*

Ieiunium necessarium ante Missæ celebrationem. 197

Ieiunii violatio punita. ibid. & seq.

Ieroboami vxor. 421

IESV *nominis virtus liberat puerum à dæmonum potestate.* 191

IESV *nominis efficacia.* 255

Ignorantia q̃ in Diuinatione excuset. 421

Ignorantia quæ à peccato excuset. 698 (356

Illuminati hæretici. 351.

Illusorum per reuelationes excusationes discutiuntur. 348

Imago malefica. 120

Imagines maleficæ amatoriæ. 35

Imagines vel statuæ maleficæ, & varia exempla. 108. 109

Imagines maleficæ ex cera, terra, &c. 35. *earũ baptismus, & alii ritus.* 25

Imagines astrologicæ. 499. *& seq.*

Imaginarii magi. 454

Immisericordia. 193. *& seq.*

Impedimentũ perpetuum quod. 152

Imprecationum mala & vltiones. 175

Incæstuosus Satanæ traditus. 178

Incendi solita maleficis. 34. 35

Indi adiuratores tempestatum. 525
Indiciū complicum. 690
Indolentiam seu patientiam tormentorum quomodo procurent malefica. 164
Infans tutus inter dæmones. 190.191
Infantes proprii occisi & comesti à maleficis. 88
Infantium cædes. 7
Infantib. cur sæpius noceant malefici maxime non baptizatis quæsitū & cur Deus hoc permittat. 163
Infanticidium. 93
Inferni ostia varia. 429
Inferrationis maleficiū. 132.*& seqq.*
Iniuriæ quomodo remittendæ ex Dei præcepto. 250.*& seq.*
Innocentii IV. *mors fabulosa.* 598.599
Intentio quæ excuset à peccato. 259
Inuidia & odium proximi. 178
Inuidi *an visu noceant.* 49
Ioann. *Morochazarius maleficus.* 111
Ioan. de *Varenis.* 399
Ioannes *Flander Estinnensis Deiparæ defensor.* 605
Ioannes *Galeacius astrologum strangulari iussit.* 516
S. Ioannes Gualbertus. 631
Ioānnis XXI. *mors.* 517
Ioannes *de Rupescissa.* 357
Ioannes *Sagus*, & Ioan. *de Rupescissa.* 405
Ioann. *Stadii vanitas.* 500
Ioannis *Tursonis mors.* 602
Ioan. *Bentiuoli sæuitia.* 548
B. Iohannis *die succensæ pyræ, & vnde mos.* 459
Ioannæ Albrethæ *intoxicatio.* 92
Ioanna *Potiere saga causa vexationis toti us*

monasterii vbi degebat. 354
Ioanna virgo Lotharinga. 404
Ioannes Ballus. 352
Ioannes Ballæus notatus. 367
Iob à dæmone plagatus. 115
Ionathæ sors, & petitio signi. 420
Ionæ tempestas. ibid.
S. Iordanes illusus nō semel. 388
Iosephi sortitio & virga. 470
D. Iosephi nomē cur datum cuidam. 396
Iouis Dodonæi, Ammonis, Trephonii oracula. 424
Iouius notatus. scriptor superstitiosus. 467. 549
Iprensis Episcopi sententia defensa. 242
Iridis & similium præsagia. 526
Irrisio virorum sanctorum. 204
Isaacius Imp. de imperio detectus. 413
Isaacius Angelus. 441
Isiacorum superstitio. 464
Italus veneficus Cathar. Medicea. 92
Italorum hodierna hydromantia. 443
Iudæi perfidia, duellum & supplicium. 605
Iudæi crudele pactū fœnoris. 302
Iudæi dictum acutum de astrologia. 507
Iudæi vnde dicti adorare caput asini 452
Iudæorum idololatria in captandis somniis. 337
Iudex sine causa idonea non potest recedere à communi opin. 720
Iudex improbus damnatus. 202
Iudici non licet quam vult pœnam infligere. 687
Iudices peccant bona intentione proba aquæ frigidæ vtentes fuse doctum. 698. 704

Iudices quæ sub mortali facere & scire teneantur. 699
Iudices ac ne Principes quidem lege plane soluti. 700. *quo pacto legibus astricti.* *ibid.*
Iudices cur veritatē non assequantur in sagarum iudiciis. 703
Iudices non possunt inquirere in plane occulta. 709
Iudices an possint vti plenitudine arbitrii. 699
Iudices isti aquarioli quæ docendi. 703
Iudicis hac proba aquæ frigidæ vtentis pœna. 720 *& seq potest cōueniri actione iniuriarum, eius sentētia est nulla. est homicida.* *ibid.*
Iudicum iusiurandum in leges. 700. *& seq.*
Iudicibus & iustitiæ administris an malefici possint nocere. 165
Iudicibus quib. noceant malefici. 167
Iudicium *quid in S. S.* 316
Iudicium, *qualis purgatio.* 616
Iudicia *humana cur sint incerta.* 588
Iudiciarius *processus cōtra vermes noxios.* 246
Iuger, & Lauffkauffer *vermes.* *ib.*
Iulii II. *bulla.* 610
Iul. *Sirenius nimium tribuit astrologis.* 506
B. Iulianus *ex parricida sanctus.* 171
Iulianus *Apostata.* 351
Iuliani *Apostatæ Magia.* 465
Iuliani *calumnia in vigilias Christianorū.* 337
Iunianus *Maius.* 549
Iunonis *pal⁹ Epidamni.* 443
Iusiurandi *purgatio defensa.* 584
Iusti *Lipsii narratio & amicitia cum auctore.* 566

D. Iustina *& Cyprianus magus.* 30
Iustitia *Dea Hotomanno.* 590
Iyngis *varia nomia.* 21

K.

KAbbala *duplex* Iudæorum. 492
KALAL *quid.* 481
Kalendarum Ian. *superstitiones.* 233. *& sequent.*
Karentiniensium maleficiariorum discussa Historia. 453
KIBEL, *vnde* Kabala. 428
S. Kiliani & sociorum cædes. 181. *& seq.*
Kunigundis Imp. 618

L.

LAcertas *in vrina quidam eiecit.* 134
Lactis exsiccandi aut furandi maleficium, & ritus, nec non remedium lepidum, exempla singulorum. 103
Lastrigones cur strygæ. 5
Lamia vnde dicta. 6
Lampadomantia. 471
Lapis insignis & diuinatorius Iudæis. 468
Lapis quomodo radat & subintret aquæ superficiem. 138
Lapidum rationalis fulgor, quando desierit. 326. *& seqq.*
Lappones malefici sagittarii. 108
Laurentii Medici mors. 515
Lauri vri à maleficis solebant. 35. *& à diuinationibus symbolum diuinat.* 465
Lecanomantia. 444
Lectisternia Gentilium insanis ad somnia captanda. 560
Lemniæ fœminæ cur maritis inuisæ. 147
Leo Imper. Philosophus contemptor magorũ. 439. *& seq.*
Leo Maurus. 515
Leonardo Hesselio restituti libri sui. 78 (131
Leuuersteteensis puella.

Libanomantia. 461
Liber dictus reuelationes Prophetarum. 351
Librorum scribēdorum & complicandorum apud Hebraeos cōsuetudo. 510
Liberos dæmoni offerūt malefici. 163.164
Libidinis irritamenta vndecim ex Helinando explicata. 45
Libidini quæ spiritualia arma depellendæ optima. 44. & seq.
B. Libuina. 399
Licitum non est quicquid prodest. 257
Licitum nō est vsurpare S.S. ad sensum ad quē non prolata. ibid.
Ligamina & nodi amatorii. 33
Ligaminis maleficium quam frequens, quotuplex, &c. 145
Ligaminis causæ præcipuæ. ibid.
Ligaminis modi. 146
Ligaturæ Pecuariorum. 240
Ligentur cur sæpius viri. 146
Lilith. 6
Lithomantia. 468
Lituanorum superstitio. 459
λῆμμα. 332
Loca vbi maleficia solent reponi vel recondi. 24
Locutio linguarū ignotarum non procedit ab atra bile. 425
λόγιον & λόγια quid. 316
Lollardi. 350
Longobardi capræ caput adorarunt. 452
Lotharii Franciæ regis sacrilegium & pœna. 585. & seq.
Lotheriæ contractus, quid, quotuplex, & quas conditiones requirat, ut sit licitus. 574. cum seq.
Lotheriæ contractu quæ personæ lucrari possunt. 577
Lucas Gauricus infælix diuinator. 548

Lucernaria diuinatio. 471
Lucretii insania & mors. 39
Luculli mors ex amatorio. ibid.
Ludouicus rex Germanorum. 640
Ludouicus Sfortia. 516
Lugdunobataui iconoclastæ. 173
Luizici populi. 475
Lumen propheticum ad quam qualitatis speciem pertineat. 315
Luminis prophetici certitudo, nomina varia, & an idē sit cum lumine fidei. 314
Lumini prophetico non credentes peccant, & puniti. ibid.
Lunaticorum plures species. 115
S. *Lupi libum.* 240
Lusitani veteres. 465
Lusitana Monialis. 405
Lutherus nimis liberalis in dæmonem. 84
Lutheri funeri dæmones interfuernt. 173
Lutheri pseudoprophetiæ. 408
Lutheri & sequacium de baptismi materia errores plane væsani 667
Luth. in angustias olidas redegit dæmō. 173
Luxuria punita. 178
Luxus vestium punitus per dæmonem. ibid.
Lucii pisces arioli. 464

M.

Moestitia & ioc^s. 45
Magdalena de la crux. 364
Magiæ *hæresis, luxuriæ cognatio.* 179
Mulchut & Malki. 331
Maledici in martyrem pœna. 193
Maledici in sanctos. 180. 181
Maleficus cui malefico possit nocere. 163
Malefici intentionē cur dæmon exigat. 2
Malefici quibus personis nocere queant. 162
Malefici excommunicati. 107

Malefica curatio. 131. *& seq.*
Maleficæ non sunt possessæ ab inhabitante dæmone. 662. *& seq.*
Maleficarum supernatatio, vnde proueniat. ibid.
Maleficium esse. 1
Maleficium, quid, & quotuplex. 1. *& seq.*
Maleficium soporiferum. 97
Maleficium hostile, & qualia ingredientia. 48
Maleficium per inhalationem omnium pessimum. 90
Maleficium per cibum & potum. 89
Maleficiũ per inunctionem, & vis eius. ib.
Maleficiũ maleficio repellere non licet. 248
Maleficii efficiẽs causa. 2
Maleficij vox quid significet. 1
Maleficij inhalatorii causæ cõtra Bodinum & alios. 91
Maleficij intrinseci materia. 92
Maleficij extrinseci modi varii. ibid.
Maleficij crimen quoad probam aquæ, nihil habet peculiare. 681
Maleficij species, per introsumptionem, vel per applicationẽ exteriorem. 89
Maleficio maxime cur dæmon delectetur. 1
Maleficia quæ ab extrinseco. 24
Maleficia *quæ interius operantur.* 21
Maleficia *tantum nocent, quibus volunt malefici.* 2
Maleficiorũ *instrumenta seu materia.* 3. *cum seq.*
Maleficijs *multos lædi & occidi probatur.* 86
Maleficiandi *per segmina vel quid aliud eius expetuntur à sagis.* 24
Maleficiatus, *quid.* 2
Maleficiati *& frigidi*

qui, & hoc per maleficos posse fieri. 145

Mandragoreus virunculus, & de hac impostura. 449

Mangania species. 428 in quibus pactum latens. 454. & seq.

Manuel Connenus decept⁹ ab astrologis. 516

Manus Domini facta super me, quid. 335

S. Marcellus. 387

M. Antonius Triumuir. 30

Marcus hæretic⁹ & magus. ibid.

D. Marcus sutorem sanauit. 251. eiusdem præsagium. 229

Marebaptizantium superstitio. 442

Margaritæ Rauennatis reuelat. 404

B. Maria virgo visa cuidam in somnis desposari. 396

B. Maria virgo se vlta. 180

Mariæ Deiparæ fauor in tuenda castitate. 46

Mariæ virginis Deiparæ deuotio quam vtilis. 131. & seq

B. Mariæ Dei matris inuocatio quam salutaris. 206

Maria Magdalena. 178

S. Mariæ de Oignies amicus illusus, sed à Sancta seruatus. 392

Mariæ Imperatricis scelus & suppliciũ. 619. & seq.

Marioni aduocati prophetia. 352

Massa quod genus prophetiæ. 331

Mathematici qui in iure & Historiis. 513. 514

Matthias Coruinus Hungar. rex. 532

Matisconensis comes sacrilegus. 198

Matrimonium solemni ritu contrahere ante lucem vitandi ligaminis causa an superstitiosum. 145

S. Matrona. 386

S. Maurus. 345

B. Mauritij Abbatia. 523
Mauritij somn. 565
Medici astrologi superstitiosi. 518. eorundem Medicorum coniectatio, quousque probabilis. 528
S. Meinulphus. 397
B. Meinulphi monasterium Bodkense. 522
S. Meinulphi doctrina dignoscendarum verar. reuelat. 391
Melindensium superstitio. 429
Menses qui celant. 235
Mēstruata quomodo inficiat speculum. 64
Menuercus Paderbronnensis Episcopus. 601
Mercurii lapidei indices. 468
Meroueus rex. 426
Merouei regis sors. 484
Metamorphosis sagarū in feles, mures, &c. 97
Meteorologicorum prænotiones. 520
Metonymiæ. 320
Metoposcopia. 592
Miles iniuste damnari, quam se dæmoni tradere malens. 187
Minæ Dei magnū munus. 332
Miraculo se excusari nemo potest petere. 594
Miracula cur hodie rariora. 594
Miracula fiebant à deluso. 385. & seqq.
Misericordiæ mater, quando cœpit vocari B Virgo. 330
Misnius adolescens. 41
Missæ vis. 196. contra maleficia. 133
Missæ S. Isidori miraculum. 628
Missas malefici curant celebrari super variis. 22
Mitior sententia qua. 258. & seq.
Mola adurebatur, & cineres post tergū spargebantur. 37
Moguntini Episc. mors. 193

Moloch Idolum. 164
Monachus à diabolo assatus. 180
Monachorum expurgatio de furto. 585
Monomachiæ purgatio, eius origo, causa, & armorũ genera. 603 & seq.
Monstra. 477
Montanistarum reuelationes. 405
Morborum sæpe causa efficientes sunt dæmones, & quo id pacto faciant, contra medicos quosdam. 114
Morbos quomodo inferat dæmon. 128
Morbos curare cum superstitione non licet. 244
Mortuos qui vidissent citò mori, opinio vulgi. 401
Moses quo pacto prophetarit. 309
Moses Abbas. 206
Mulier & malleus à mollicndo. 45
Muliercula ablata quæ se dæmoni deuouerat. 184
Mundis corde Dei, immundis visio dæmonis debita. 179
Mũzeri pseudoprophet. 408
Mures præsagi. 527
Murmur ante verba magica. 435
Musca in specie dæmon. 184
Musica. 45. 46
Mutinẽsis comitis factũ insigne. 619. & seq.
Mylitta Assyriis Venus. 32
Myræ fons. 464
Myricariæ diuinat. variæ. 466
Myricinæ virga. 469

N.

NAbi, & Nebua, à qua radice. 305
Napello nutrita puella. 91
Narees Androgyni. 469
Nathalocus. 496
Natiuitatum magisterium. 500

Necromantia quæ & qualis, variiq; ritus eius. 428. & seq.
Necromantia proprie dicta. 439
Necromantiæ modi duo Thebanus, & Thessalicus. 434
Nectanabus magus Alexandri Magni pater. 445
Negatiui præcepti vis. 687. 705
Nicolaus Papa. 585
Nicopolis vnde dicta. 225
Niuium, pluuiarum, gelu præsagia. 526
Noe an maleficiatus à filio. 145
Nominum impositio & mutatio. 483. 491
Norinbergensia exempla duo diuinationis infaustæ. 446. & seq.
Notoria ars. 215
Nouatus. 196
Nouemdiales pulueres. 93
Nouicii faciliores decipi. 357. & seqq.
Nuditas membrorum & inspectio punita. 178
Numerorũ quæ vis. 491
Nymphæi oraculũ apud Apolloniam. 461

O.

Obedientiæ vis contra illusiones. 380 & seq.
Obseruãtiæ vanæ alexicacæ, & medicæ. 240
Obstetrices maleficæ. 87
Occulta facta non licet explorare per astrologiam. 519
Ocium. 44
Oculo excusso diuinare quid, & quo fiat modo. 452. & seq. exempla infelicis conaminis. ibid.
Odatis & Zariadres somnium. 561
Odii maleficiũ. 129. 154
Oinomantia. 462
Oliuarũ ossa incendendi maleficium. 35
Ollæ ludus. 574
Ominandi genera varia. 223
Ominis nomẽ in SS. 227

Omina. 475 (225
Omina ex nominibus.
Omina ex verbis fortuitis. ibid.
Omnia vialia, seu τὸ ἐνόδιον. 226
Omina domestica. ibid.
Ominum ab animatis & inanimis petitorum tabula. 231
Ominum obseruantissimæ gentes. 226
Ominum vanitas. 223
Omphalomantia. 466
Omuræ miraculum de Christiano falso accusato. 614
Oniropolitæ auctores. 549
Oniropolitarum fundamenta. 550. & seqq.
Onomantia. 491
Onomarchus. 566
Onus. 331
Onychomantia. 450
Oomantia. 464
Opera culpæ nō tribuenda Deo. 683
Oraculum ex arca. 427
Oracula & vaticinia & eorum genera varia. 423
Oraculorū cessatio vnde. 425
Oraculorum causæ inuestigata. ibid.
Orationis vis contra illusiones. 377. 392
Orationis tepiditas & distractio punita. 207
Orationis mentalis periculosus quidam in praxi lapsus & illusio. 356
Orinthomantia. 495
Orpheus fanaticus. 428
Ossa oliuarum quid apud Baruch, & ossis nomine quid significent Hebræi. 36
S. Osualdus. 400
Otgerius œconomus sacrileg. 199
Otto III. Imp. 619
Otho filius Imp. captus à Venetis. 442
Oua diei parasceues asseruantium superstitio discussa. 238

P.

PAgomantia. 442
Paiuoti imago malefica. 111

Palicorum crateres in Sicilia. 442
Palomantia. 479
Palumbi maleficium & pœnitentia. 150
Pancratius astrologus, et aliis infelix. 515
Pandulphi Malatestæ crudelitas & pœna. 535
Parentū percussores puniti. 175
Parentum execrationes quam formidandæ probatum. ibid. & seq.
Pariendi difficultas per maleficium. 102
Parricidia strigum. 95
Parthenomantiæ species duæ. 471. & seq.
Pasiphaes templum. 337
Passeres præsagi. 527
Patrensiū Achaiæ diuinatio in fonte. 445
Pauire pro ferire. 475
Pauperes de Lugduno, seu de Barulo. 703
Peccatum quid. 760
Peccatum triplex, infirmitatis, malitiæ, ignorantiæ. 697
Peccata sunt causa maleficiorum. 174
Peccare quis potest faciendo rem licitam, & non peccare faciendo illicitam. 259
Peccare quis potest, faciens bona intentione, quod ei facere non licebat. 699. & seq.
Pedis offensi omen frequentissimum. 229
Peditus omen. ib.
Penetratio corporum solidorum Diabolo impoßibilis. 137. 138
Peregrini hypocritæ pœna. 622
Pergamenus virginea maleficorū qualis. 26
Periaptorum superstitio. 215. & seq.
Periurij pœna. 188 192
Pestis tempore parochi sortiri debent, quis in vrbe remaneat. 572
Petrus de Fraxineto. 131
Petrus Bernensis iudex sagarum. 185
Pet. Deioca propter eleemosynas salu⁹. 201. 202

Petrus Massiliens. 629
Petrus de monte Ilicino. 516
Petri Sartoris fraudulenta hypocrisis. 355
Petri Primodaii error. 536
Petri Leonii astrologi exitus. 515
Petri Ignei Alban. Episc. miraculum. 630
Petri Tarentasii miraculum. 132
πίτυρα quid. 34
Pharmacia. 451
Pharmacida Thebana. 103
S. Philastrii festum. 205
Philippinensium diuinatio. 480
Philippus Pulcher Francorum rex. 603
Philtrum ex infante. 93
Philtra propinantium pœna humana diuinæ. 41
Philtra omnia noxia, adigunt in furorem, exempla. 38
Philtrorũ remedia, quæ apud Gentiles, & quæ proba. 42
Phocensis tyranni annuli. 450
Phvr. 478
Physiognomica diuinatio vnde nata & quæ habeat fundamenta, & quæ possit prædicere. 529. & seq.
Pictauienses magi. 195
Piscatoris Traiectensis exempla. 621. & seq.
πίτυρον, & an hinc Epytirum, & quale hoc. 35
Platonis diuinatio. 492
Pœnæ modus quando augescit cum delictis. 689
Politica coniectatio. 569
Pollentianus magus. 465
Pontifex Romanus visibile caput Ecclesiæ. 706
Pontificis est declarare, quid sit superstitiosum. ib.
Pontifices declararunt probam aquæ frigidæ illicitam. ibid. (la. 629
Popponis Dani miracu-

Pori an multum dilatari queant. 138

Porphyria meretrix. 627

Posterum pro aduerso. 237

Præfiscini. 50

Prædictio & prænotio quomodo differant. 298

Præmonstratensium initio energum. quidam fatidicus. 377

Principis superstitiosi quæstio. 268

Proba aquæ frigidæ olim diuersa ab hodierna. 651. *eius formulæ duæ collatæ.* 654. *& quam sæpe à Pontificibus & Imperatorib. sit prohibita.* 653. *& an hodie licita sit, fuse disputatum, inde vsque ad libri finem.*

Proba aquæ frigidæ est tentatio Dei. 710. *& inobedientia similis ariolationi vetitæ.* 718

Proba aquæ frigidæ apud paucos in sola Germania invsu, alibi explosa. 674

Proba aquæ frigidæ non est miraculosa; sed ex pacto dæmonico. probatur. 711. *& seqq.*

Proba aquæ frigidæ qualis olim fuerit. 642

Proba aquæ frigidæ necessariò fallax, si capta sit malefica ob aliud crimen aliquod. 680. *& seqq.*

Proba aquæ frigidæ in maleficii crimine prohibita canonibus & communi sententia ostēditur. 684. *& seq.*

Proba aquæ non est sors consultoria. 694. *& seq.*

Probæ aquæ frigidæ & aliarum vulgarium ostenditur nullum esse discrimen, confutatis, quæ adferebantur. 307

Probæ aquæ non præficitur à Deo Angelus. 683

Probæ aquæ frigidæ per bonos Angelos Deum non adesse. 678
Proba vulgata per lancem & pondera. 721
προβασκανία. 61
Probationes vulgatæ omnes iure Canonico prohibitæ. 709
Probationibus quib. vti liceat iudici. 684
Proculus Arrianus. 196
Prodigia. 477
Prodigia quaten⁹ liceat obseruare & proponere. ib.
Prohibitio generalis quã longe porrigatur. 685
Promissi matrimonij violati pœna. 192
Propheta vnde dictus. 305
Propheta verus intelligit, & denunciat aliis. 314
Prophetæ definitio. 305
Prophetæ quam certi de euentu, & de Dei relatione. 312
Prophetæ nomen quam multa significet. 304
quibus competat. 305
Prophetæ non mente capti, vt fanatici. 333
Prophetia per somnium & genera eius. 335
Prophetia quibus dari à Deo solita. 307
Prophetia quædam sententiæ, seu præscientia, & quædam comminationis siue consilij, & discrimen. 312
Prophetia an semper in bonam partem. 304
Prophetia quomodo voluntaria & inuoluntaria. 308
Prophetia quorum præsentium vel præteritorum sit. 311
Prophetia an semper hominib. mediante angelo detur. 309
Prophetiæ genera duo per Sacerdotes & per Prophetas. 315
Prophetiæ infallibilis veritas quomodo. 313

Prophetiæ gradus, & dignitas. 339. & seq.
Prophetiæ donum quod teste D. Paulo. 304. 311
Prophetiæ definitio tradita & explicata. 305
Prophetiæ causa efficiẽs solus Deus, confutata variorum aliæ causæ. 306
Prophetiæ infusio an requirat aliquã in homine dispositionem, & cuiusmodi: ibid.
Prophetiæ materia quæ res sint. 310
Prophetiæ influxus mediante angelo quo pacto fiat. 309
Prophetiæ nomen, quotuplex significatio; & definitio. singularũq; particularum explicatio. 309. cum sequentib.
Prophetarũ oraculum. 329
Propheticæ inspirationis species, cum Dialogo, vel sine. Item imaginaria & intellectualis, & quid singula. 308
Prophetare quo sensu dicantur mortuus, insanus, vel Paganus. 304
Prosperitas. 45
Prouidentia Dei. 530
Prouocatio ad diuinum iudicium, quando licita, & quantum ei deferẽdum. 594. cum seqq.
B. Pruminius. 246
Prunarum ardentium proba qualis, & eius exempla varia. 626. & seqq.
Psychomantia. 337. 429
Ptolomæi somnium. 561
Puerum familiaritas periculosa. 46
Pueros necant sagæ variis modis. 5. 6.
Pulchritudinis corporeæ examen & vanitas. 46
Pulueres malefici, eorũ color & vis. 3.
Punclerus maleficus. 107

Purgatio Canonica qd. & varia eius genera. 584 & seqq.
Purgatio vulgaris per crucem, quæ. 721. & seq.
Purgatio vulgaris per aquam qualis. 639
Purgatio vulgaris per ignem, qualis & quotuplex & eius exempla. 614. cum seqq.
Purgationes vulgares damnatæ. 610
Purgationes vulgares vbi in vsu, & exempla. 616
Purgationes vulgares à quo prohibitæ. 637
Pyræ accensæ probatio & exempla. 629
Pyrethia. 471
Pyromantiæ species. 475
Pythagoras deditus Physiognomiæ. 533
Pythagoræ specularia magia. 446
Pythagoræorum diuinatio. 491
Pythia Delphica. 420
Pythones siue Pythonicorum varia nomina. ibid.
Pythonissa Francica. ib.

Q.

Quercetensium monialium prophetiæ. 353.
Queuedi Hispani diuinationes, & vulnerum curatio. 450

R.

Rabdomantia. 481
Ranæ oscillum. 21
Ranunculorum præsagium. 527
Rasis & aliorum medicorum praua remedia. 43
Ratio contra omnes orationum superstitiosarum formulas. 249. & seqq.
Rationes dignoscendi superstitiosas formulas orationum. 242
Rationale iudicii. 316
Regibus & Iudicibus sollertia quædam diuinandi à Deo data, & eius exempla varia. 299

Relapsi in hæresin pœna. 634 & seq.
Remediis vanis & superstitiosis uti non licere. 695. & seq.
Remora. 21
Rerum magnarum & solidarum in corpus ingestio, probata exemplis, & examinatum quomodo ingerantur & egerantur. 130. cum seqq.
Retractio & absconsio genitalium an naturalis & vera. 151
Reuelationis veritas ab euentu quo pacto dignoscatur. 401
Reuelationi vigilantis an plus tribuendum, quã dormientis. 374
Reuelationem ut quis diiudicet, quæ illi necessaria in genere. 341
Reuelationis sedulo discutiendæ antequam approbentur. 343
Reuelationes Sanctarum quanti faciendæ. 366. quorundam sanctorum. 330
Reuelationes à Deo petere an licitum quæritur. 345
Reuelationes alienæ quomodo discutiendæ. 346 & seq.
Reuelationes miraculis confirmari. 385
Reuelationes propriæ nõ propalandæ, sed tegendæ. 398
Reuelationes aliis confirmari. 396
Reuelationes unde appareãt esse à Deo, vel à dæmone. 375. & seq.
Reuelationes quorũ non credendæ. 353
Reuelationum discernendarum præcepta qui tradiderint. 340
Reuelationum finis perpendendus. 398
Reuelationum falsarum indicia respectu personæ. 353. & seq.
Reuelationum qualitates quæ considerandæ. 375
Reuelationum pugnantium

tium considerandarum regula. 397
Reuelationum praeced. subsequentia perpendenda. 400
Reuelationum praetextu olim haeretici & hodie se insinuant. 351
Reuelationū de immaculata concep. B. M. quae certiores. 397
Reuelationum circumstantiae qua perpendendae. ibid.
Reuelationes non eodem semper modo contingunt. 375. & seqq.
Reuelationibus assueti, saepe opiniōes suas putant reuelationes. 141
Reuelationes proprias tuto quis potest repudiare, probatum exemplis. 347
Reuolutiones. 500
Reuolutionum qua certitudo. 502. & seq.
Rhabdomantiae species. 469
Rhenani S. Vrbanum mergunt. 267
Rhenus explorator liberorum. 443
Rhombus magicus. 33
Rhytmi aut versus an superstitiosi. 251
Rutibergeri exitus. 194
Richarda Imperatrix. 618
Richardi Dinothi historia. 561
Richii sententia proponitur & examinatur. 672. & seqq.
Riffe vel raffe. 574
Ritus & gestus absoni, damnandi. 252
Robertus Abbas. 381
Robert. Episc. Cantuariensis. 626
Rudolphus Habspurgꝰ. 513
Rollonis Normani contra fures, rigor. 625
Romani iuuenis cum Venere desponsatio. 148. & seq.
Rostochiensis faber magus. 453
Rugiae matrona. 619
Ruy Paez de Viedma duellum. 6 7

S.

SAccidarij 101
Sacerdotes diabolus calumniatur. 427
Sacerdotum impurorum pœnæ. 101
SACHA quid. 469
Sacrilegorum pœnæ. 196 & seq.
Sacrorum & Sacramentorum irrisio, abususque. ib.
Sacris rebus cur patiatur Deus maleficos abuti. 168
Sacris rebus abutuntur malefici ad necandum. 5
Sadducæi athei. 172
Sagis necessitas nocendi. 195
Sagittarii seu balistarii maleficii. 106
Salaßiorum malefici venenarij quid conati, & quomodo deprehensi. 88
Salignæ virgæ. 469
Salissatio & salissator. 224
Salmacis fons qualis explicatum. 153
Salomoni sapientia in somnis data. 338
Salutatorum quædam superstitio. 241
Sambethæ filiæ Noe. 428
Sancii Hispani & aliorũ militũ sacrilegorum pœnæ. 200. & seqq.
Sanctorum statuas incidendi superstitio. 267
Sanguinis libatio magica. 436
Sanguisuga venenatæ. 246
Sanguinatio cadaueris quale indicium: dißimile vulgari probationi ostenditur. 692
Santabarenus. 440
Saphat, quid. 253
Sara sponsi. 178
Sartor quidam Anglus à dæmone occupatus. 182
Sauonarola. 313. detrectat probam ignis. 630
Sauonarolæ reuelation. & causa damnatioque. 405. & seq.

Saul

Saul inuitus Propheta. 308. à *spiritu malo cur obsessus.* 178. *consulens Pythonissam.* 421
Scæuæ Sacerdotes filii. 172
Scelerus Sethus. 30
Scinci. 38
Schiltachii incendium. 161
Sciomantia quid. 439
Scopelismus. 100
Scotus defensus à calumnia. 696
Scotus Parmensis. 417
Scytharum diuinatio. 469
Scythici magi. 467
Sebast. Sianus. 442
Secundelli illusio. 385
Semen humanum, & stercora præbent malefici. 24
Sena insula. 426
Senes & pueri facile illuduntur. 358
Sepulchra violant sagæ. 95
Sepulchrales anus. 93
Serapis quis. 551
Serapidis templum. 336
Serpentes non sublati ab Apostolis concepta verborum ad hoc forma. 254
Sethus magus. 441
Sexus fœminei reuelationes, quanti faciendæ. 359
Si significat quia, vero. 248. 249
Sibyllæ quales, & vnde dictæ. 428
Sibyllæ folia. 465
Sibyllæ & Balaam prophetæ. 307
Signum petere à Deo quando licitum. 420
Signum à Deo poscere differt, ab omen accipere, probatum ex S. S. 227
Signum maleficii amotum feliciter. 102
Signi amotio fœlix. 118
Signa à Deo petere exemplo veterum quomodo licitum. 710
Silesius nobilis dæmones conuiuas iratus vocat, & illi venêre specie

cie equitum. &c. 190.
σημειωτική. 528
S. Simeon Trenirensis. 376
Simon Augustæ dæmonem eiecit, quem nequiuerant Lutherani ministri. 173
Simon magus dæmones in alios immittebat. 143
Simonis magi pulueres. 3
Simonis mira non fuisse omnia præstigiosa cõtra Baronium. 143
Simonis Bulgarorum ducis mors mira. 112
Simoniacus Episcopus conuictus per ignem. 631
S. Simphoriani pagi inquilinæ mulieris maleficium. 131
Simplicitatis vis contra illusiones. 379
Silicho Episcop. Spirensis. 592
Slauorum lex de purga. vulgari. 616
Sobrietas. 394
Societatis IESV Burdigalæ factum. 448
Socrates Physiognomus. 533
Socratis diuinatio. 489
Soham & milluim. 318
Solymannus Imp. Turcarum. 302
Somnus. 44. quo pacto maleficio quis sopiatur fuse. 8.9.10
Somnium quid. 550
Somnium, dæmonis nomen. 393
Somnia quædam licet obseruare, quædam non; item quædam vera, quædam falsa; quædam à Deo, quædam nõ. 552. & seqq.
Somniorum species ac diuisio. 550
Somniorum causæ quæ 554
Somniorum portæ duæ. ibid.
Somniorum diuinatio. 549. cum seqq.
Somniorum diuinorum causæ finales variæ, quæ. 337. & seq.

Somniorum diuinorum examen. 552
Somniorũ naturalium examen. 555
Somniorũ diabolicorum examen. 560
Somniorum certitudo vnde. 554
Somniorũ naturalium causæ intrinseca & extrinsecæ quæ. 555
Somniorum propheticorum multa exempla. 338. *& seq.*
Somniorum curiosi obseruatores calamitosi fuere. 566
Somnificum maleficium quale. 8. *exempla varia.* 9. 10
Soractini vates. 426
Soricinũ auspicium. 231
Sors quotuplex: 478
Sors pro oraculo, vt Delia, Lycia, Prænestina. 479
Sors consulteria hodie quale peccatum. 495
Sors diuisoria vt licita, quæ concurrere debeant. 570. *& seq.*
Sortis diuinatoriæ & consultoriæ discrimẽ. 695
Sortis contractus. 574. *& seqq.*
Sortis cõtractus duo genera; & periculosum id in quo statim sortiuntur singuli collata pecunia. 578
Sortes cõsultoriæ in S. S. excusatæ quæ. 420
Sortes Apostolorum. 487
Sortiens fraudator an iterum admittendus. 480
Sortitio gentilium qualis. & quæ iure ciuili ac canonico permissæ. 570. *Sortitio veterum Christianorum hodie abolita, & quomodo illa peragi solita.* 572
Sortitionis ministri & impensæ cui ferendæ. 480. *& seq.*
Spannacensis hospes à dæmone visibiliter ablatus. 188
Spatulomantia. 225

Spectra militaris exercitus profiscentis ad locum delicti, pœnitentiæ causa. 201
Spicam excernens quidam. 137
Spirit⁹ quo pacto se ingerant, doctrina P. N. Ignatij. 401
Sponsa à dæmone ablata, restitutaq; eius vestimenta. 192
Sprengeri & Nideri quanta in his auctoritas. 116
Stadelein maleficus. 102. 166
Stampani comitis maleficium. 110
Stapedi affricatum venenum an ad cor hominis queat penetrare. 98
Stare ad crucem quid. 722
Stephanus eques Neapolitanus. 40
Stephanus Hagiochristophorita mag⁹. 441
D. Stephani [illegible] 108
Sternutationis omẽ. 230
Stiradij mors. 126
Steichiomantia. 484
Strenarum initio anni consuetudo an licita, disceptatum. 231
Strigatio puerorum. 90
Striges infantes an necent, & quomodo. 6. 7
Stygis aquæ venenum. 98
Sudes per cutem prodeuntes. 132
Superbia exposita illusioni. 385
Superciliorũ spectio. 224
Superstitio in verbis aut orationibus sacris. 213
Superstitionum instrumenta tuto perduntur. 448
Superstitiosæ medicinæ. 120. & seq.
Suspendiosi lanea vitta. 34
Suspendiosorum lipsana in magica. 93
Sycomantia. 465
Syngrapha pacti cum dæmone. 206

Synesij cōsilium cauendum. reprehensus. 554
Syrrhus vicus. 464

T.

TAnaquil veratrix. 458
Tartarorum diuinatio. 465
Telchines qui. 80
Telephron denasatus à maga dormiens. 97
Temixtitani Indi filios immolabant. 164
Temnia saga Athenis necata. 40
Templum augurum. 447
Temp'ariorum de damnatione. 603
Temporariorum superstitiones. 234
Tephramantia vetus & noua. 461
Ternarius numerus in maleficiis. 33
Tetbaldi Peletarij expurgatio per ignem. 615
Thallus. 115
Theogenis prædictio. 512
Thedas magus. 30
Theodoricus rex Getthorum. 301
Theodoricus maleficiatus. 151
D. Theodori Episc. Sedunensis factum fictum 250
Theodosii somn. 565
Theophilus Oeconomus pœnitens. 206
Thessali cadauera contra magicas insidias custodiebant. 96
Theurgia. 429
Thomas Munzerus. 549
Thomæ Anglici libri tributi D. Thomæ Doctori Angelico. 313
Thomæ de Kempis apertio contra tentationes. 485
Thophet sacrificiū. 465
Thrasillus astrologus. 513
Thummim quid, & cur noster doctrina & Sacerdotes. 315. &
Thurifumia. 460 (seq.
Thyrxeus Apollo. 443
Tiberius Gracchus. 229

Tiresiæ magia. 430
Tiromantia. 464
Torquendus prior qui deformior. 533
Tridentini concilii Canon de duellis. 611
Tripudium solistimum. 474. sonivium. 475
Turcarum diuinationes. 445. 451. 470
Turcarum superstitio. 464

V.

Valazcæ veneficium. 147
Valentis diuinatio. 489
Vana obseruantia quid. 209
Vana obseruantia, quando lethale pecc. & veniale. 210
Vanæ obseruantiæ quatuor species. ibid.
Vanæ obseruantiæ dignoscendæ canones. 211
Vanæ obseruantiæ exempla. 212. & seqq.
Vaporum præsagia. 523
Vaticinium quid significet. 298
Veneficia quædam naturalia, quædam etiam malefica esse, seu dæmoniaca contra hæreticos. 84. 85
Venetiis maleficus animas dæmoni emens. 87
Veneti cur mare despondeant. 442
Ventorum præsagia. 523
Ventriloqui. 426
Venus dæmon succuba. 149
Venus Gazæa somniantium. 560
Veneris Gazææ oraculum. 424
Verbum quid. 330
Verbis maleficiari nonnullos. 4
Veritatis agnitæ impugnatio. 182
Vestis virilis mulieribus non induenda. 205
Victimaria diuinatio. 456. & seq.
Videndi vis quanta. 57. 58
Videntes vnde dicti Prophetæ. 305

Vigilantia & attentio ad bonum. 395
Vij, siue Viales Dij. 468
Vililla in Aragonia. 522
Vinum. 45
S. *Vincentius Ferrerius.* 394
Virginum an coniugatarum reuelationes pluris facienda. 365. *& seq.*
Visio, & verbum *quo pacto differant, & quid singula.* 330
Vlricus Neusesser. 131
Vnguentis quib. & quomodo vtantur malefica. 4
Voti violatio. 179
Votum castitatis ex pacto exorcista. 185
Vox lenis repugnat vita grauitati. 46
Vrim & Thummim, *quid rei, & qua forma disputatum fuse.* 317. *& seq.*
Vrim & Thummim *vnde dicta, & varia opiniones de nomine.* 315. *& seqq.*
Vrim & Thummim *significatio.* 321. *nominũ ratio, & vsus prophetia. ib. &* 324
Vrim & Thummim *responsio duplex. ib.*
Vrim & Thummim *prophetia quando desierit. ibid. &* 326
Vsura pœna. 193
Vsuras licitas esse vnquam, error. 250
Vtres lactis furaces. 103. 104
Vulcani Indici. 523
Vulgares purgationes, quomodo vocata, & cur paribiles leges. 593
Vultricolii qui. 26

W.

VV*renis fons.* 652
W*enceslai cum Radislao duellum.* 607
W*ilhelmus Lausanensis Episcopus.* 245
Sanctus W*invvalecus.* 403
W*ittenburgense exemplum Iudicij.* 621

X.

Xerxes. 566

Z.

Zabernensis mulier. 130

Zelotypiæ poculum. 639

Xingalæ seu Ægyptiæ. 451

Zita Princeps Arabum 515

Zopyri iudicium de Socrate. 534

Zoroastris libri. 98

S. SCRIPTVRÆ ET VARIORVM SCRIPTORVM LOCA HIS LIBRIS emendata vel explicata.

Ex veteri Testamento.

*Genes.*1.*ver.*14.*pag.* 509.& 49. *v.*13. *pag.*36

Exodi. 7.*v.*1.305.& 13. *v.*9.546.& 28.*v.*15. &30.317.& *ver.*17. 319

*Leuit.*19. *v.*26.564.& 20.*v.vlt.*428.& 26 *v.*1. 468

*Num.*5. 639.& 12.*v.*6. 338.& 27.*v.*21. 316

*Deut.*18.*v.*10.564.*ver.* 11.428.*v.*15.310.28. *v.*5.74.& 33. *v.*8. 324

*Iudic.*5.*v.*20. 511

*Hist.Regum lib.*1.*cap.*6. *cap.*10.*vers.*12.304. & *c.*18.*ibid.* & *c.*28. *v.*7. & 8.428. 440. *lib.* 2. *Regum cap.* 2. *vers.*15. 612. *lib.* 3. *Regum cap.*18.*vers.* 4. 304. *versic.* 29. *ibid.*& *cap.*20.*vers.* 33.226. *lib.*4.*Reg.c.* 3.*v.*15. 335

Paralipomen. lib. 1. *cap.* 24.*vers.*23. 595. *cap.* 25. *versic.* 3. & 5. 304

Iudith.8.*v*.33. 230
Esdræ lib.2.*c*.7.*ver*.65. 323
Iob.4.*v*.13.& 7.*ver*.14. & 33.*v*.15. 338. & 37.*v*.7. 546
Psalm.15.*v*.16. 573. & 53.*v*.9.36.& 105.*v*. 28. 440
Prouerb 1.*v*.3.317. & 6. *v*.12 531. & 16.*v*.19. 299 & 30.*v*.17. 177
Eccles.5.*v*.2. 555
Sapient.4.*v*.12. 75
Ecclesiast.31. *v*.25. 74. & 34.*v*.6.566.& *v*. 7. 560. & 48.*v*.14. 304
Esa.3.*v*.9. 532. & 8.*v*. 19.440.& 34.*ver*.4. 509.& 34. 7. & 65. *v*.4. 337
Ierem.23.*v*.33. 332
Baruch 6.*v*.42. 31
Thren.4. 7
Ezech. 11. *v*.21. 335. & 21.*v*. 21. 480.& 40. *v*.1. 335
Dan.2. *v*.2.500. *v*.27. & 30.565.& 8.*vers*. 10. 512
Osea 2.45.& 4.*v*.12. 31
Ioel.2.*v*.28. 338
Nahum.3.*v*.4. 31
Machab. lib. 2. *c*. 7.*v*. 17.& 19. 595

Ex Nouo Testamento.

Matth.17.*v*.14.115.20. 74
Marci 9.*v*.17. 115
Luc.1.*v*.29 344.& 8.*v*. 27.116.& 9.*v*.39.115 & 13.*v*.11. 116
Ioan.12.*v*.11.& 14.*ver*. 30. 85
Actor.10.*v*.10. 335
1.*Corinth*.2. *v*.11. 565. & *c*.14.*v*.1.3.4. 311. & *v*.5. 304
2.*Corinth*.4.*v*.4. 85
Galat.4.*v*.10. 236
Ephes.6.*v*.12. 85
Coloss.2.*v*.2. 504
2.*Timoth*.4.15. 595
Titi 1.*v*.12. 304
Apocalypsis 1. *vers*. 10. 334. & 2.*v*.24. 332. & 6. *v*.14.510. & 12.*v*.13. 512. & 13. 492

Loca Iuris Canonici.

c. sententiam sanguinis. Ne Clerici vel Monachi secular. &c. 686. & 707
c. ex tuarum. de purgat. Canonica. ib.
Rub. de frigidis & maleficiat. 145
c. vnic. de sagittariis. 106
c. 2. de sortileg. 495
c. assassini. de homicid. in 6. 108
Concilium Antissiodorense, c. 1. 231
Gregorij XIII. bulla de duello. 611
c. Nobilis. 2. q. 4. 618. c. cōsuluisti. 2. quæst. 5. 637. & 709
c. Mennam. 2. q. 5. 637. & 707
c. super causa. 2. quæst. 5. 638
c. 1. 26. q. 2. 571
c. illud. 26. q. 2. 221
c. 1. 26. q. 3. 455 (495
c. si quis Episcop. 26. q. 5. c. aliquant. c. si quis clericos. 26. q. 5. 484
c. non obseruetis. 26. q. 7. 222. & 232. & 334. & 550
c. quis existimaret. 26. q. 7. 235
c. non licet. 26. q. 6. 222. & 232

Ex Iure Ciuili.

l. eiusdem. §. 3. D. de testibus. 684
l. 1. D. de ædilit. edicto. 428
l. 3. §. aduersus. D. de sepulch. viol. 438
l. cum quædam. & l. saccul ariorum de extra. crimin. 100. & 101
l. final. C. de religios. & sump. funerum. 576
l. qui sepulchrum. C. de sepulch. violat. 438
Rub. C. de malef. & mathemat. 513
l. eorum. C. de malef. & mathe. 27. 248. 605
l. multi. C. de malef. & mathemat. 438

l.1. C. lib. XI. de gladiator. 609

Loca Patrum & Eccl. Scriptorum.

Anastasii Nysseni. 3. & 143
Antonii Magni. 403
Arethæ Cæsariensis. 510
Auctoris libri de spiritu & anima. 334
Augustin. 221. 227. 235. 310. 318. 237. 485. 509
Bedæ. 487
Bernardi. 703. 704
Burckardi. 233
Cassiodori. 223. 489
Damasceni. 310
Dionysii Areopagitæ. ib.
Epiphanii. 30
Eusebii. 509
Gregorii Magni. 310. & 701
Gregorii Turonens. 484
Helinandi. 44
Hieronymi. 299. 310. 316. 335
Hildegardis. 140
Isidori. 455 (411
Marci Historici Græci.
Nicephori. 489
Petri Blesensis. 226. 487
Petri Cluniacensis. 401
Simeonis Metaphrastæ. 484
Socratis. 489
Sozomeni. ibid.
Synesii. 552. 554
Theodoreti. 335
Theodori Lectoris. 630
Theophylacti. 333. 335

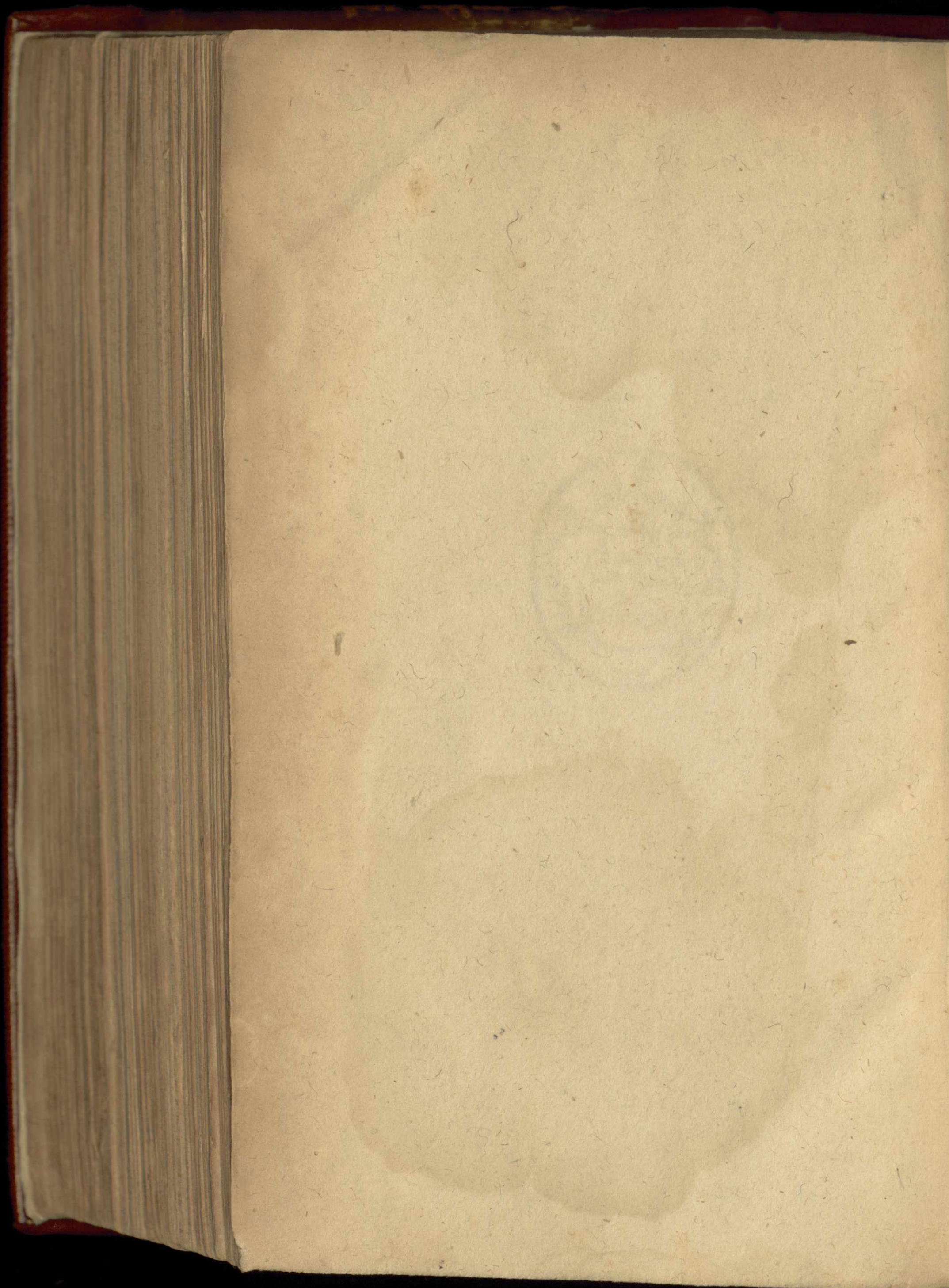
Loca Prophanæ Philosophiæ, Historiæ, Poëseos Scriptorum.

Acronis. 471
Ammiani Marcellini. 489
Apulei. 10. 115
Aristotelis. 473. 555
Artemidori. 551
Ausonii. 223. 520
Cassii medici. 534
Catulli. 225. 472
Cedreni. 113
Claudiani. 475
Constantini Geoponici. 265
Firmici. 502

Gellii. 500
Glossarii vet. 5
Glycæ. 113.143
Heliodori. 52
Hippocratis. 555
Homeri. 554
Horatii. 93.109.& seq.
Ioannes Europalatæ. 111
Ioan. Meieri. 110
Ioan. Salisberiensis. 26. 228.565
Ioan. Zonaræ. 112.489
Iosephi. 310.321.325.478
Iuuenalis. 457
Lucani. 94.434.& seq.
Macrobii. 550
Martialis. 532
Moschi. 461
Nemesiani. 42
Nicetæ. 413
Ouidii. 4.26.109.155. 460
Philonis Heb. 316.318
Pisidæ. 526
Platonis. 555
Plauti. 101
Plutarchi. 81
Prudentii. 493.& 552
Porphyri. 554
Propertii. 33 147.471
Sapphus. 225
Saxonis Dani. 153
Senecæ. 429.466.461. & 463
Sophoclis. 462.617
Statii Papinii. 430.460.
Strabonis. 153
Sethatus. 515
Taciti. 452
Theocriti. 35
Tibulli. 42.& 50
Valerii Flacci. 9
Vergilii. 8.26.33.50.101 105.355.462.554.

FINIS.

B
BIBLIOT
IMPÉRIAL
DU
PANTHÉON
P

IN·LABORE·

REQVIES·

M.
DISC
MAGICA

